

В. М. АНТОНОВ

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ
І
КОМП'ЮТЕРНЕ АВТОРСЬКЕ ПРАВО**

(2-е видання, стереотипне)

**КИЇВ
КНТ
2006**

ББК
67.9(4Ук)304.3
УДК 34(477) А
72

*Рекомендовано Вченою радою факультету кібернетики
Київського Національного університету імені Тараса
Шевченка (протокол № 5 від 30.05.2005 р.).*

Рецензенти:

Попов Юрій Дмитрович - доктор технічних наук, професор
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Ріппа Сергій Петрович - доктор економічних наук,
професор Державної податкової
академії України

Антонов В.М.

А 72 Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право (2-е
вид., стереотип.). - К.: КНТ, 2006. - 520 с.

ISBN 966-373-000-5

Розглядаються питання та проблеми стосовно фундаментальних
понять інтелектуальної власності та комп'ютерного авторського права в
Україні: основні поняття; нормативно-правова база; організації, що
захищають авторські і суміжні права; міжнародна система охорони
інтелектуальної власності, комп'ютерне авторське право, Інтернет і
питання права; системи захисту інтелектуальної власності тощо.

Наводяться приклади охоронних документів, договорів, контрактів
та судовий порядок захисту, а також посилання на Веб-сай-ти стосовно
питань, що розглядаються.

Видання можуть використовувати як студенти вищих та середніх
навчальних закладів, так і спеціалісти у галузі прогресивних
інформаційних технологій.

ББК 67.9(4Ук)304.3

ISBN 966-373-000-5

©Антонов В.М., 2006 © КНТ,
2006

ЗМІСТ

Вступ	8
Глава 1. Інтелект, інтелектуальна творчість та інтелектуальна власність.....	10
1.1. Характеристика основних понять	10
1.2. Поняття інтелектуальної власності та система її правової охорони	16
1.3. Історія та еволюція авторського права	25
1.4. Основні функції та принципи авторського права	28
1.5. Об'єкти авторського права	47
Глава 2. Нормативно-правова база	51
2.1. Загальна характеристика	51
2.2. <i>Internet-доступ</i> до нормативно-правової бази	53
2.3. Конституція України, Кримінальний кодекс та Кодекс України про адміністративні правопорушення стосовно питань захисту інтелектуальної власності	56
2.4. Правова база в сфері охорони використання комп'ютерних програм та баз даних	58
Глава 3. Організації, які захищають авторські і суміжні права.....	67
3.1. Організації України	67
3.2. Міжнародні організації.....	76
3.3. Концепція розвитку стосунків з Європейським Союзом у галузі авторського права і суміжних прав	76
3.4. Програма інтеграції України до Європейського Союзу у галузі авторського права і суміжних прав	78
Глава 4. Міжнародна система охорони інтелектуальної власності.....	9С
4.1. Значення міжнародної співпраці у сфері охорони інтелектуальної власності для України	9С
4.2. Основні завдання і напрями діяльності міжнародної системи охорони інтелектуальної власності	92
4.3. Всесвітня організація інтелектуальної власності.....	94
4.4. Міжнародні договори та угоди у сфері охорони промислової власності ВОІВ	103
4.5. Міжнародні конвенції і договори з охорони авторського права і суміжних прав	114
4.6. Регіональні міжнародні організації з питань охорони інтелектуальної власності	125
4.7. Участь України у створенні та діяльності Міждержавної ради з питань охорони промислової власності країн Співдружності Незалежних Держав (СНД)	128
4.8. Євразійська патентна конвенція, її мета і завдання. Євразійська патентна організація	131

4.9. Багатосторонні і двостороння міжнародна співпраця у сфері охорони інтелектуальної власності	133
4.10. Міжнародна співпраця у створенні, удосконаленні та розвитку національної законодавчо-нормативної бази у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні	137
4.11. Участь України в міжнародній співпраці з питань стандартизації у сфері охорони промислової власності	139
4.12. Міжнародна співпраця у створенні та вдосконаленні національного патентно-інформаційного фонду та довідково-пошукового апарату	140
4.13. Участь України в міжнародних програмах підготовки і підвищення кваліфікації фахівців з охорони інтелектуальної власності	142
4.14. Участь неурядових і громадських організацій України в міжнародній співпраці у сфері охорони інтелектуальної власності	144
4.15. Співпраця з Всесвітньою торговельною організацією	145
Глава 5. Захист інтелектуальної власності і комп'ютерного авторського права	147
5.1. Основні охоронні документи	147
5.2. Авторський договір	148
5.3. Державна реєстрація прав автора на твори науки, літератури і мистецтва	161
5.4. Судовий порядок захисту прав на об'єкт інтелектуальної власності	173
Глава 6. Методи оцінки інтелектуальної власності	188
6.1. Фактор часу при оцінці	188
6.2. Оцінка ризику	20€
6.3. Метод аналізу чутливості	211
6.4. Основи методології вартісної оцінки інтелектуальної власності	21C
Глава 7. Сучасні інформаційні технології та комп'ютерне авторське право	230
7.1. Поняття, завдання та напрямки правового регулювання у сфері інформаційних відносин	232
7.2. Теоретична концепція розвитку інформаційного законодавства	236
7.3. Правовий статус учасників у сфері інформаційних відносин	241
7.4. Права та обов'язки учасників інформаційних відносин	251
7.5. Дослідження проблем глобальної інформаційної мережі <i>Internet</i> у США та країнах Європи, формування законодавства у цій сфері	265
7.6. Шляхи формування і розвитку законодавства	

України у сфері інформаційних відносин	269
Глава 8. Інтернет і питання права	279
8.1. Загальні положення	279
8.2. Право та Інтернет	281
8.3. Доступ до Інтернет	284
8.4. Проблема відповідальності інформаційних провайдерів	286
8.5. Захист сайтів в Інтернет	289
8.6. Ім'яне право	298
Література	307
Тезаурус	313
АнтоновоЛЮГІЯ — Закони автора книги стосовно інтелектуальної власності і комп'ютерного авторського права	370
Додатки	387
Закон України «Про авторське право і суміжні права»	387
Концепція правової охорони комп'ютерних програм в Україні	405
Закон України «Про науково-технічну інформацію»	412
Положення про дистанційну освіту (ДО) в Україні	423
Положення про дистанційну освіту	426
Закон України «Про інформацію»	462
Закон України «Про видавничу справу»	481
Постанова Кабінету Міністрів України «Про державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції»	496
Положення про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції	497
Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах»	498
Примірне тимчасове положення про фонд навчальних комп'ютерних програм	505
Примірне тимчасове положення про реєстр навчальних комп'ютерних програм	507
Заява про внесення до Реєстру навчальних комп'ютерних програм	510
Свідцтво про внесення навчальної комп'ютерної програми до реєстру навчальних комп'ютерної програм	511
Плагіат в Інтернет	512
Коротка історія копірайта	513
Диктатура копірайта	515

*Присвячую моїй родині.
Батьку та матері Дружині,
донці, Онучці та онуку*

ПОДЯКИ

— Моїй родині — дружині, донці, онучці та онуку — за гнучкий активно-толерантний підхід та співчуття стосовно розуміння, що таке інтелектуальна власність (майнова та немайнова) у весь довготривалий термін написання, апробування та тестування книги, а також за духовно-чутливу підтримку **У** складні часи творчості та комп'ютерної зануреності у такі нелогічні поняття як інтелект, творчість, автор, право та перспективні інформаційно-комунікаційні, синергетичні, когнітологічні та акме — технології.

— Малоковій Інні Геннадіївні — за надану мені неймовірно цікаву, хоча й складну діалектичну довготривалу можливість створювати, відпрацьовувати, поглиблювати, удосконалювати та модернізувати суперскладні проблемні питання з інтелектуальної власності, творчості, комп'ютерного авторського права, захисту інформації, дистанційної освіти тощо в українському Інституті інформаційних технологій в освіті, що надало моїй книзі реальну можливість «побачити» свого читача, а також за поради і підтримку у весь час спілкування та роботи з нею, а головне — за можливість користуватися її безмежним інтелектуальним потенціалом, що також знайшло відображення у книзі.

— Слухачам Інституту інформаційних технологій в освіті, студентам та аспірантам Київського національного університету імені Тараса Шевченка — за корисні дискусії стосовно проблем, що розглядаються, а також за допомогу у підготовці та оформленні матеріалу книги.

— Керівництву Київського національного університету імені Тараса Шевченка за моральну, методологічну та науково-практичну підтримку.

— Інституту інформаційних технологій в освіті, Інститутів та Університетів, де викладався і удосконалювався навчальний курс з розглядаємих питань.

— Директору, редакторам, особисто дизайнеру видавництва «КНТ» — за надану мені можливість випустити книгу у світ, та їх неймовірну терплячість стосовно моїх помилок, вимог та постійних пропозицій та удосконалень.

ВСТУП

Питання, що досліджуються у підручнику, актуальні і вкрай необхідні фахівцям всіх спеціальностей — від учня, студента, педагогічного працівника до керівника, менеджера, економіста, адміністратора або державного посадовця будь-якого рівня чи класу.

Як показує практичний досвід, ця проблема дуже складна, динамічна, «розмита», нечітка, спотворена багатьма роками використання в Україні «піратських» творів і практично ніким не визнається, крім самих авторів, які теж часто порушують авторське право, коли справа стосується «чужої» творчої власності.

І якщо стосовно таких творчих понять, як літературний, художній, архітектурний чи науково-технічний твір давно робляться спроби вирішити це питання позитивно, то стосовно комп'ютерних програм, програмного забезпечення, баз даних, знань, метазнань, інформаційних та автоматизованих систем, курсів з дистанційної освіти (ДО), прогресивних інформаційних технологій тощо наша держава на початку шляху.

Особливо складна ситуація склалася навколо поняття ДО в Україні.

ДО — це також об'єкт авторського права. Всі, хто бере участь у розробці та використанні курсів з дистанційного навчання, відразу ж стають на шлях можливого порушення окремих статей Кримінального кодексу України (зокрема статті №176 «Порушення авторського права і суміжних прав»), що діє з 01.09.01р.

Це пов'язано з тим, що при розробці, реалізації та впровадженні будь-якого курсу з ДО, часто використовуються неліцензійні операційні системи, системне та прикладне програмне забезпечення, технологічне, інформаційне, методичне та інші види забезпечень, а також існуючі бази даних та знань: книги, брошури, посібники, методологічне забезпечення, магнітні носії тощо.

Щоб якимось чином позбавити майбутнього чи сьогоденного розробника або користувача сучасних інформаційних технологій хоча б деяких неприємностей, наріжних каменів (або каменів спотикання) у цьому питанні, автор і пропонує широкому колу читачів цю книгу.

За даними досліджень компанії *Business Software Alliance* (www.bsa.org), яка здійснює боротьбу з розповсюдженням нелегального програмного забезпечення (ПЗ), рівень піратства у галузі ділового ПЗ в Україні у 2002 р. склав 89% (} 1994 р. він склав 95%). Дослідження BSA показало, що зниження рівня комп'ютерного піратства на 10 відсотків у найближчі 4-5 років призведе до подвоєння доходів від індустрії інформаційних технологій (ІТ).

Для досягнення цієї мети потрібні наступні заходи:

- активна робота щодо створення ринкових механізмів, які б стимулювали придбання легального (ліцензійного) ПЗ: нові види ліцензування, навчання партнерів і підтримка ПЗ;
- розробка та впровадження для користувачів та продавців методичних рекомендацій стосовно формування культури використання ПЗ;
- розробка й удосконалення юридичних і технологічних засобів захисту ПЗ;

- запровадження методології об'єднання зусиль у цьому напрямку виробників ПЗ, державних установ, засобів масової інформації та широкої громадськості, а також корпоративних клієнтів;
- розробка технології управління ліцензіями, патентами, а також алгоритмів легалізації ПЗ, та зменшення його вартості.

Також дослідження показало, що у 2003 році з 520 відомих *Microsoft* українських компаній з виробництва і продажу персональних комп'ютерів (ПК):

- 60% — відкрито продавали ПК з неліцензійним ПЗ, встановлюючи ліцензійні програми лише за бажанням клієнта;
- 35% — пропонували ліцензійне ПЗ, але за бажанням клієнта могли встановити піратську копію;
- 5% — встановлювали на ПК тільки ліцензійне ПЗ, або продавали ПК без ПЗ.

Загалом у період з 1998 по 2004 рік кількість підробленого і контрафактного товару, затриманого на кордонах держав ЄС, збільшилася у 8 разів. Зараз на піратську продукцію припадає 5% світового товарообігу, що складає — 258 млрд. доларів США на рік.

Але Україна не перша у світі за рівнем піратства; так, рівень неліцензійного ПЗ сьогодні складає:

- Китай — 92% ;
- В'єтнам — 92% ;
- Україна — 89% ;
- Індонезія — 88% ;
- СНГ — 87%;
- Росія — 87%.

У світі (2004 р.) нелегально було встановлено 36% ПЗ на суму 829 млрд. доларів США.

При цьому, з них:

- у Східній Європі — 71% ;
- у Західній Європі — 37% ;
- у Північній Америці — 23% .

І це при тому, що в Україні лише тільки 2% населення має домашній доступ до *Internet*, а це 45 місце з 48 країн Європи. В Росії 12% населення має домашній доступ до *Internet*, в США — 48%, у країнах Скандинавії — 60%>.

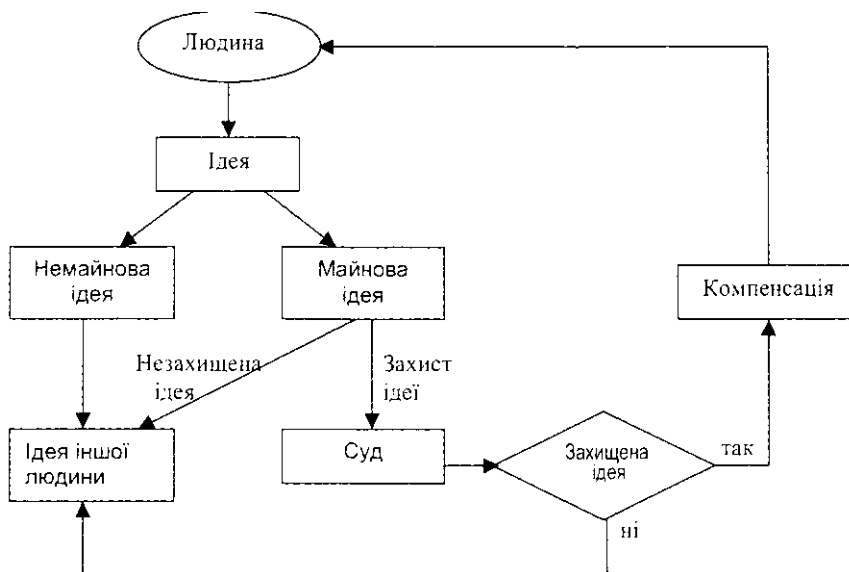
Автор також пропонує всім, хто цікавиться цією темою, звертатися до його персонального сайту за адресою: www.unicyb.kiev.ua у розділ «Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право» на головній сторінці з метою поглиблення своїх знань та обміну інформацією з питань, що розглядаються.

Глава 1. ІНТЕЛЕКТ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

1.1. Характеристика основних понять

Інтелект (з лат. — «пізнання», «розуміння», «розум») — це здатність до мислення, раціонального пізнання.

Інтелектуальна творчість, власність або ідея — це розумова діяльність людини і її можна проілюструвати як це показано на рисі, рис.2, рис.3.

Рисі. Захист ідеї через суд

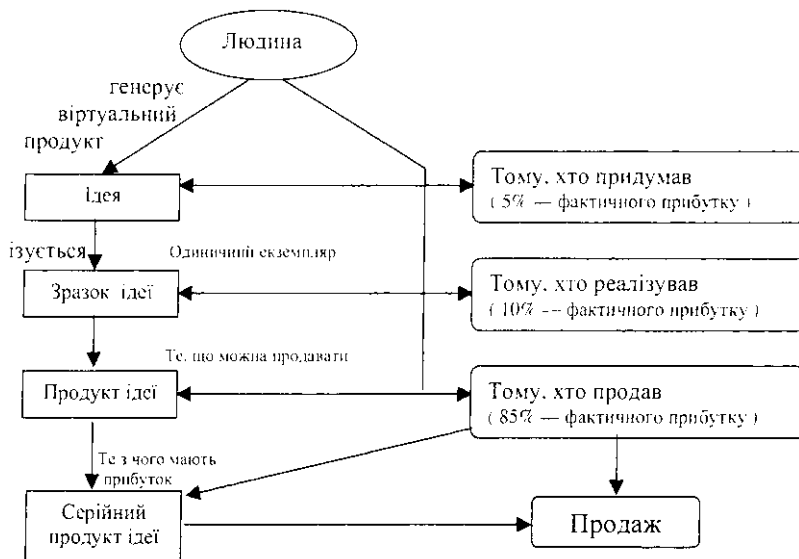

Рис.2. Ідея як товар

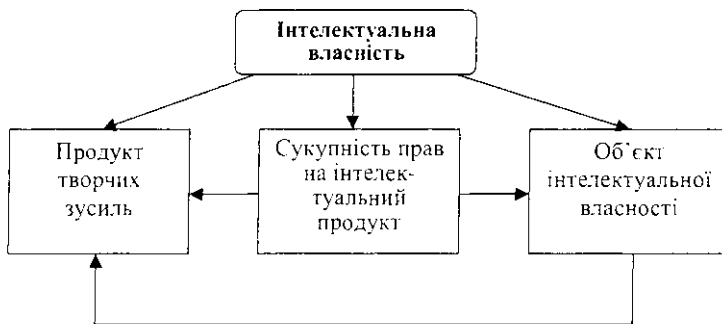

Рис.3. Компоненти інтелектуальної

Як можна побачити на рис.2, інтелект — це здатність генерувати нову інформацію, тобто інформацію, якої ніколи не було у світі (на об'єкті, в системі) і яка може стати товаром.

Часто інтелект змішують з поняттям «творчість». І хоча між ними є прямий взаємозв'язок, ці поняття мають різне семантичне навантаження.

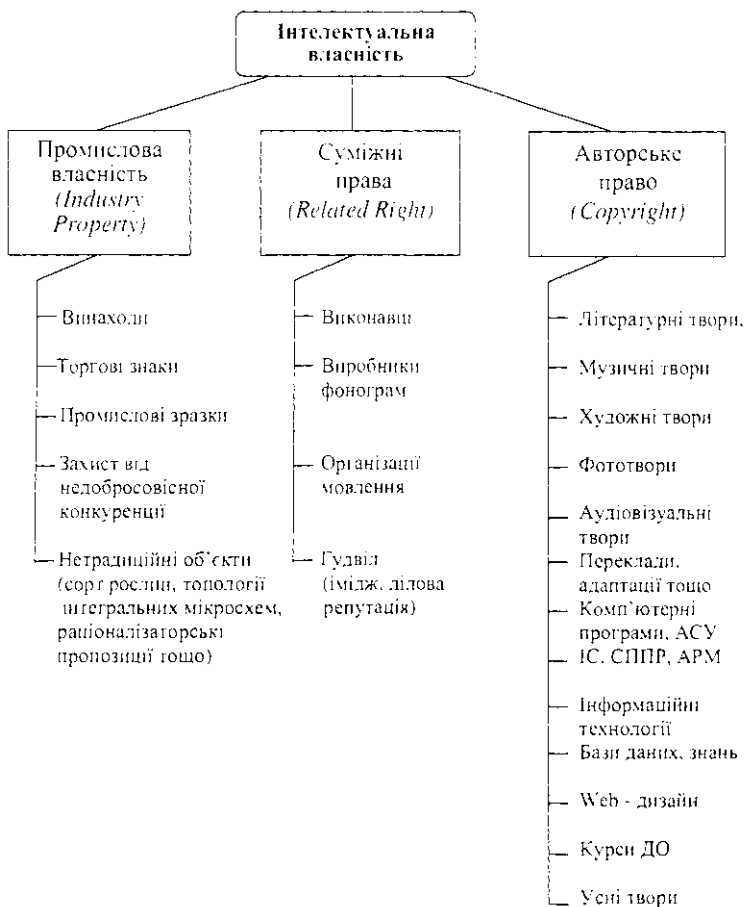

Рис. 4. Класифікація інтелектуальної власності

Як було зазначено вище, інтелект — це здатність людини генерувати нову інформацію, а не сам процес її створення.

Творчість — це цілеспрямований процес пошукової діяльності людини, результатом якої є щось якісно нове, з притаманною йому неповторністю, унікальністю, оригінальністю тощо. Творчість людини може мати різні результати своєї матеріальності. Так, часто її залежно від результатів поділяють на духовну (художня, літературна), науково-технічну (виробнича, технічна,

наукова, комп'ютерна, інформаційно-технологічна, методична тощо), виконавську (майстерність артистів, лекторів), комбіновану тощо (рис. 5).

Творчість — «виступає» як товар, вона є об'єктом бізнесових та державних структур.

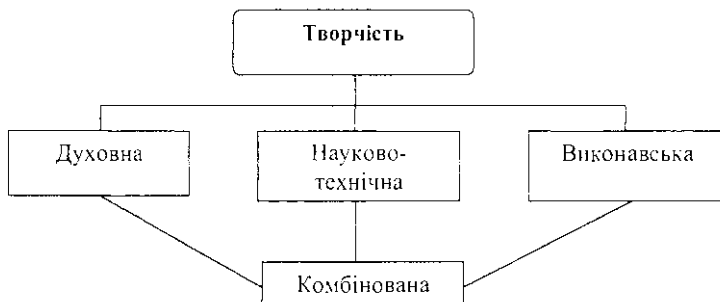

Рис. 5. Класифікація творчості

Важливим є поняття інтелектуальної власності, яке поєднує у собі терміни інтелект та творчість, рис. 4, 5.

Про те, що інтелектуальна власність (ІВ) «виступає» як товар, свідчить світовий досвід, який показує, що питома вага інтелектуальної власності може сягати 35% капіталу виробничих фірм, підприємств, установ тощо.

І хоча фахівцям вже давно відомо, що ІВ — це довгостроковий і перспективний вид вкладення капіталу, їм також відомо, що поняття ІВ — це логічна абстракція. Її можливо формалізувати, але занадто складно за умови використання понять, методів та моделей, які в математиці називають «нечіткими» або «фозмитими».

Інтелектуальна власність (ІВ) — це права на результати розумової діяльності людини у науковій, художній, виробничій, інформаційно-технологічній, комп'ютерній та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Інтелектуальна власність може бути: майнова і немайнова.

Майнова ІВ — це право, що виникає у творця на досягнутий результат інтелектуальної, творчої діяльності, подібне до права власності, яке виявляється в особи, працею якої створено матеріальну річ (пристрій, прибор, комп'ютер, програма, база даних і знань, система управління, курси з ДО, СППР, АСУ, нові інформаційні технології (НІТ) тощо). Можна сказати, що це економічний результат інтелектуальної праці людини.

Немайнова ІВ — це сукупність особистих моральних, психологічних, логічних, духовних (немайнових в розумінні економічних) та інших прав людини, які не можуть відчужуватися від їх власника внаслідок самої природи.

Особисті (немайнові) права автора програм, баз даних, інформаційних систем та технологій поділяються на:

- право авторства, т.т. право вважатися автором даних понять і вимагати від інших осіб визнавати Ваші права авторства, відповідно до існуючого законодавства;
- право на авторське ім'я (назву), т.т. можна вказувати власне ім'я, псевдонім або виступати анонімно;
- право на недоторканість, т.т. право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню, зміні без дозволу автора або використання будь-яких коментарів, післямов, пояснень тощо без дозволу автора;
- право на обнародування або право випуску твору у світ. ІВ може бути представлена такими засадами:
 - *Авторське право і суміжні права*
 - *Право на об'єкти промислової власності*
 - *Право на нетрадиційні об'єкти ІВ*

Авторське право і суміжні права — це комплекс відносин, які виникають у зв'язку зі створенням і використанням літературних, музичних, художніх, кінематографічних творів, а також наукових праць (у тому числі програм для ЕОМ, баз даних та знань СППР, АСУ, НІТ) тощо.

Суміжні права — це права на такі об'єкти як: виконавська діяльність артистів, фонограми, постановки, передачі організації ефірного і кабельного мовлення тощо.

Промислова власність (ПВ) — це твори людини у будь якій сфері її діяльності, які оцінюються передусім з позицій промислової значущості, економічної ефективності, отримання прибутку під час їх використання у ^гробничий діяльності. Об'єктами ПВ є винаходи.

корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, географічні вказівки походження товарів тощо.

На об'єкти ПВ можуть видаватися патенти, які захищають зміст тих рішень, які знайдені авторами.

Право на нетрадиційні об'єкти ІВ — це правова охорона таких результатів інтелектуальної діяльності як, наприклад, сорти рослин, топографії інтегральних мікросхем, комерційна таємниця (секрети виробництва, зокрема ноу-хау) тощо.

Гудвіл (імідж, ділова репутація) — це об'єкт суміжних прав, комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутків об'єкта за рахунок використання

нових ідей та технологій, іміджу фірми, компанії; менеджерських здібностей тощо, т.т. збільшення прибутку без відповідного збільшення активних матеріальних операцій.

Наукове відкриття — визнання, усвідомлення нових явищ, властивостей, законів матеріального світу, які досі не були пізнані.

Винахід — це новий продукт, пристрій, речовина, спосіб тощо. *Винаходи* — це нові розв'язки окремих задач, які ґрунтуються на властивостях або законах матеріального світу, тобто винахід передбачає нове використання згаданих властивостей чи законів, пізнаних одночасно з винаходом або раніше.

Корисна модель — конструктивне виконання продукту.

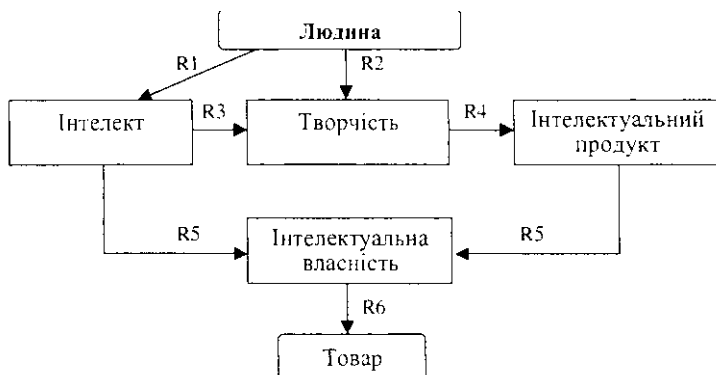

Рис. 6. Взаємозв'язок етапів технологічного процесу/

Створення інтелектуального товару та відношень між ними: **R1** — має можливість **R2** — намагається

R3 — поєднує

R4 — генерує (моделює, створює) **R5** —

отримує **R6** — виробляє

Стосовно авторського права треба наголосити, що охороні підлягають форми вираження ідей автора, а не самі ідеї. Ідеї не охороняються авторським правом. Наприклад, якщо автор публікує у журналі статтю, де у стислому виді викладає свої ідеї про те, як побудувати АРМ викладача або учня, чи як спроектувати систему дистанційного навчання, Веб-сайт, базу даних чи знань, то ніхто не може перешкодити будь-кому використати ці ідеї для створення перелічених продуктів. Хоча до речі, лекція, виступ, промова — це об'єкти авторського права і вони таким чином підпадають під закон про охорону авторського права і суміжних прав.

Курси з дистанційної освіти — це також об'єкт інтелектуальної власності і авторського права, бо для їх створення використовуються оригінальне чи/або універсальне програмне забезпечення, а також методичне, технологічне, організаційне, інформаційне забезпечення (власне чи запозичене) тощо.

1.2. Поняття інтелектуальної власності та система її правової охорони

Поняття інтелектуальної власності

У сучасному світі інтелектуальна, творча діяльність набуває дедалі більшого значення у найрізноманітніших сферах людської діяльності. Від того, наскільки значним є інтелектуальний потенціал суспільства і рівень його культурного розвитку, залежить успіх розв'язання посталих перед ним економічних проблем.

Наука, культура і техніка можуть динамічно розвиватися лише за наявності відповідних умов, до яких належить і правове закріплення певних правил використання результатів інтелектуальної діяльності — творів літератури, мистецтва і науки, винаходів, корисних моделей, промислових зразків та інших об'єктів інтелектуальної власності.

Нині намітилися два основних підходи до поняття, що розглядається. Одні вчені вітають закріплення в законі цього поняття і не вбачають у використанні законодавцем терміну «інтелектуальна власність» жодних елементів ненаукового підходу. На думку інших, цей термін є по суті неточним і ненауковим, у зв'язку з чим і не повинен застосовуватися в правових нормах, що мають практичну спрямованість.

Походження виразу «інтелектуальна власність» звичайно пов'язують з французьким законодавством кінця XVIII ст. і, зокрема, з теорією природного права, яка набула свого найбільш послідовного розвитку у працях французьких філософів-просвітителів (Вольтера, Дідро, Гельвеція, Гольбаха, Руссо) і згідно з якою право творця будь-якого творчого результату, хай то буде літературний твір або винахід, є його невід'ємним природним правом, виникає з самої природи творчої діяльності «*й існує незалежно від визнання*» цього права державною владою. У вступній частині до французького патентного закону від 7 січня 1791 р. відзначалося, що «*будь-яка нова ідея, проголошення і здійснення якої може бути корисним для суспільства, належить тому, хто її створив, і було б обмеженням прав людини не розглядати новий промисловий винахід як власність його творця*».

Під «власністю», в звичайному значенні цього слова, розуміють суспільні відносини, що історично склалися, щодо привласнення або розподілу речей, матеріальних предметів, які й є об'єктами власності.

Найважливішою характеристикою власності є те, що її власник може використати свою власність так, як він бажає, і ніхто інший не може законним чином використати його власність без його дозволу. Законодавче врегулювання таких економічних відносин утворює «право власності», яке авторитетом держави гарантує відповідне привласнення речей.

Розуміння власності як майнових відносин, що дають відповідь на питання «Чия це річ?», характерно для більшості країн континентальної Європи. Однак існують принципові відмінності між матеріальними і нематеріальними продуктами інтелектуальної діяльності як об'єктами привласнення.

Матеріальну річ можна фізично захопити і утримувати, тобто встановити над нею фізичне панування, що і називається володінням. Володіння річчю — необхідна передумова користування цією річчю, і розпоряджатися річчю може тільки той, хто нею володіє.

Інтелект речей не виробляє, і тому результати інтелектуальної діяльності не є об'єктами відносин власності у класичному розумінні.

Неможливо встановити фізичне панування над ідеєю, твором науки літератури, мистецтва, винаходом та іншими результатами інтелектуальної праці; ними не можна володіти, однак їх можна використати одночасно в різних місцях і різними особами, чого не можна робити з матеріальною річчю. Не будучи в чіємусь володінні, результат інтелектуальної діяльності економічно ніби і не належить нікому, не має «природного» власника.

У загальнозживаному розумінні «інтелектуальна власність» — це права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які, будучи благом нематеріальним, зберігаються за його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за узгодженням з ними, крім випадків, зазначених у законі. При цьому процес інтелектуальної діяльності як такої (за винятком організаційних, майнових та інших передумов творчої праці) право не регулює. Лише після завершення процесу творчості створенням нових результатів у сфері науки, техніки, літератури і мистецтва вступають у дію норми цивільного права, що забезпечують суспільне визнання відповідного об'єкта, встановлюють його правовий режим, а також охорону прав і законних інтересів його творця. Самі ж об'єкти інтелектуальної власності не є об'єктами майнових прав. Будь-який винахід (корисна модель, промисловий зразок тощо) — це розв'язок задачі, розкриття суті нового об'єкта техніки, яке стає товаром лише тоді, коли воно має споживчу вартість.

Інтелектуальна власність має подвійну природу. Право, що виникає у творця на досягнутий результат інтелектуальної, творчої діяльності, подібне до права власності, яке виявляється в особі, працею якої створено матеріальну річ. Право на результат творчої діяльності забезпечує його господарю виняткову можливість розпоряджатися цим результатом на свій розсуд з усуненням третіх осіб від втручання у виняткову сферу правоволодіння, може передаватися іншим особам (або надавати дозвіл на його використання) і за цілим рядом ознак належить до майнових прав і справді подібне до права власності.

Паралельно з економічним привласненням результатів інтелектуальної праці існують відносини духовного привласнення, які дістають юридичне вираження у праві авторства. Автор володіє сукупністю особистих немайнових (моральних) прав, які не можуть відчужуватися від їх власника внаслідок самої їх природи. І якщо у відносинах економічного привласнення визначається «Кому дозволено використати даний твір промисловим або комерційним чином?», то у відносинах духовного привласнення міститься відповідь на питання «Хто творець цього твору?».

Майнові та особисті права взаємопов'язані і якнайтісніше переплетені, тобто утворюють нерозривну єдність. Цей зв'язок виявляється в тому, що внаслідок використання об'єктів інтелектуальної власності з'являються матеріальні об'єкти, тобто майно і право власності на нього.

У 1967 р. у Стокгольмі було підписано Конвенцію, що засновувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), відповідно до якої до інтелектуальної власності належать права на:

- літературні, художні та наукові твори;
- виконавську діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі;
- винаходи в усіх сферах людської діяльності;
- наукові відкриття;
- промислові зразки;
- товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення;
- захист від недобросовісної конкуренції;
- а також усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

На членів ВОІВ не покладається зобов'язання забезпечити у своїх країнах охорону всіх перелічених у названій Конвенції прав, і вони самі визначають коло об'єктів інтелектуальної власності, що охороняються.

Крім того, перелік конкретних видів виняткових прав, що міститься у Конвенції, має приблизний характер і може бути доповнений іншими результатами інтелектуальної діяльності, в тому числі і такими, які нерідко

становлять велику комерційну цінність, як, наприклад, секрети виробництва (ноу-хау).

Засоби індивідуалізації юридичних осіб, продукція, роботи і послуги (знаки для товарів і послуг, фірмові найменування тощо) також не є результатами творчої праці. Оскільки правовласникам зазначених об'єктів гарантується виняткове право на їх використання, то правовий режим таких об'єктів по ряду моментів прирівнюється до режиму результатів інтелектуальної діяльності і вони також включаються до поняття «інтелектуальна власність».

Іншими словами, вираз «інтелектуальна власність» за своєю суттю не більший ніж вираз «логічна абстракція», що використовується в ряді міжнародних конвенцій, у законодавстві, у науковій літературі та в практиці багатьох країн для позначення сукупності виняткових прав на результати інтелектуальної і, передусім, творчої діяльності, а також на прирівняні до них за правовим режимом засоби індивідуалізації юридичних осіб, продукцію, роботи і послуги.

Основні інститути права інтелектуальної власності

Інтелектуальна власність представлена трьома самостійними інститутами, які утворюють відповідно авторське право і суміжні права, право на об'єкти промислової власності і право на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності.

Авторським правом і суміжними правами регулюються відносини, які виникають у зв'язку зі створенням і використанням літературних, музичних і художніх творів, витворів кінематографії, а також наукових праць, серед яких необхідно виділити програми для ЕОМ і бази даних. Англійською мовою авторське право позначається терміном «копірайт» (*copyright*). Значення цього терміна полягає в тому, що тільки автор твору або його правонаступник має право дати дозвіл на виготовлення копій твору, наприклад, книжки чи кінофільму.

Авторське право і суміжні права повинні сприяти створенню умов для заняття творчою працею, забезпечувати правове визнання та охорону досягнутих творчих результатів, закріплення за авторами прав на використання створених ними творів та отримання доходів тощо. Основними завданнями авторського права і суміжних прав називають стимулювання творчої активності авторів творів літератури, мистецтва, науки і створення умов для широкого використання цих творів в інтересах суспільства, оскільки підвищення рівня охорони прав авторів ні в якому разі не повинно перешкоджати використанню їх творів з метою освіти і просвіти або бути перешкодою у прагненні якнайширшої аудиторії читачів, глядачів, слухачів ознайомитися з ними.

До основних принципів авторського права і суміжних прав належать:

1. Свобода творчості.

Забезпечуючи свободу творчості, авторське право і суміжні права охороняють усі твори науки, літератури і мистецтва незалежно від їх призначення, переваг і способу вираження. З цією метою закон не обмежує коло творів, що охороняються, яким-небудь переліком. Автори творів вільні у виборі теми, сюжету, жанру і форми втілення створюваних ними художніх образів, і самостійно вирішують питання про випуск свого твору в світ, надання твору остаточної форми тощо.

2. Невідчужуваність особистих немайнових прав автора.

Особисті немайнові права (право авторства, право на авторське ім'я, право на захист репутації автора тощо) зберігаються за автором навіть у тих випадках, коли твір створено в порядку виконання службового завдання.

3. Принцип свободи авторського договору.

Не може вважатися нормальним жорстке нормативне закріплення правил, що детально регламентують відносини авторів і користувачів творів, які в принципі повинні визначатися вільним волевиявленням самих сторін.

4. Поєднання особистих інтересів автора з інтересами суспільства.

Визначення розумних меж монопольного права автора на використання створеного ним твору є однією з головних проблем авторського права. Суспільство рівною мірою зацікавлене як у вільному доступі до створених своїми громадянами творів, так і в тому, щоб створювані твори ефективно охоронялися нормами авторського права і суміжних прав.

Суміжними правами (правами, суміжними з копірайтом) називають права на такі об'єкти як: виконавська діяльність артистів, фонограми, постановки, передачі організацій ефірного і кабельного мовлення тощо. Об'єднання в єдиному інституті двох зазначених груп правових норм пояснюється тісною взаємозалежністю виникнення і здійснення суміжних прав і прав авторів створених творів, а також урегульованістю відповідних відносин єдиним законом.

Промислова власність є частиною інтелектуальної власності і безпосередньо стосується творів людини у будь-якій сфері її діяльності. Об'єктами промислової власності є винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, географічні вказівки походження товарів тощо.

Вираз «промислова власність» досить умовний, оскільки безпосередньо у промисловості застосовують в основному винаходи, корисні моделі та промислові зразки, які на відміну від сфери матеріального виробництва (товари, промислова продукція) об'єктивуються в описах, розрахунках, кресленнях, що можуть бути тиражовані та передані у промислове виробництво. Знаки для

товарів і послуг, фірмові найменування, географічні вказівки походження товарів, що відносяться до об'єктів промислової власності, становлять інтерес передусім для комерційних цілей. Термін «промислова власність» використовують тому, то винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг тощо, оцінюються передусім з позицій промислової значущості, економічної ефективності, отримання прибутку під час їх використання у виробничій діяльності.

Право на об'єкти промислової власності регулює майнові, а також пов'язані з ними немайнові відносини, які виникають у зв'язку зі створенням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків, що також, як і твори науки, літератури і мистецтва, являють собою результати інтелектуальної, творчої діяльності. Однак, якщо у творах науки, літератури і мистецтва основна цінність і предмет правової охорони — їх художня форма і мова, які відображають їхню оригінальність, то в об'єктах патентного права цінність становить сам зміст тих рішень, які відшукані авторами. На відміну від форми авторського твору, яка фактично неповторна і може бути лише запозичена, рішення як продукт, спосіб або зовнішній вигляд виробу може бути розроблено незалежно від його першого творця й іншими особами.

До основних принципів патентного права належать:

1. Надання охорони лише тим розробкам, які в офіційному порядку визнані патенто спроможними винаходами, корисними моделями і промисловими зразками.

Дотримання формальностей, пов'язаних з офіційним визнанням патентоспроможності розробки, є обов'язковою умовою охорони. До них належать надання охорони тільки тим розробкам, які володіють новизною, необхідність розкриття суті рішення як умова надання охорони, об'єктивна повторюваність тих рішень, які охороняються патентним правом тощо.

На державне визнання й охорону своїх прав можуть претендувати тільки ті заявники, які першими подали правильно оформлену заявку на видачу патенту.

2. Визнання за власником патенту виняткового права на використання запатентованого об'єкта.

Тільки власник патенту може виготовляти, застосовувати, ввозити, продавати або іншим чином вводити в обіг запатентований об'єкт промислової власності. На всіх інших осіб покладається пасивний обов'язок стримуватися від порушення прав власника патенту. Будь-яке не санкціоноване договором або законом вторгнення у виняткову сферу власника патенту повинно припинитися, а на порушника накладатися передбачені законом санкції.

3. Надання охорони передусім справжнім авторам винаходів, корисних моделей і промислових зразків.

У разі подання заявки на видачу патенту особою, яка не є автором об'єкта промислової власності, ця особа повинна подати докази, які підтверджують її право на подання заявки. Саме справжнім авторам надається можливість отримати патент і стати власником патенту. Якщо згідно із законом право на отримання патенту має інша особа (наприклад, роботодавець автора), закон гарантує отримання авторами винагороди, пропорційної економічній цінності відповідного об'єкта, або іншій вигоді, отриманій роботодавцем від його використання. При цьому за авторами у всіх випадках визнаються особисті немайнові права на створені ними об'єкти промислової власності, які є безстроковими і невідчужуваними.

4. Дотримання розумного балансу інтересів власника патенту та інтересів суспільства.

Зважений баланс інтересів патентовласника і суспільства відображають вилучення зі сфери патентної монополії, продиктовані суспільними потребами (разове виготовлення ліків в аптеках за рецептами лікаря, проведення наукового експерименту тощо).

Важливим елементом ринкової економіки є індивідуалізація підприємців, а також виробленої ними продукції, виконаних робіт і послуг (знаки для товарів і послуг, фірмові найменування тощо). Причому охорона інтересів власників виняткових прав на ці об'єкти заснована на дещо інших принципах, ніж охорона прав власників патентів. Законодавство не розглядає названі об'єкти як результати творчої діяльності і не визнає за їх конкретними авторами якихось особливих прав.

Знак для товарів і послуг, яким маркуються товари, що виробляються, і послуги, що надаються, і який є візитною карткою підприємства, зобов'язує підприємство дорожити своєю репутацією. Постійно дбати про підвищення якості продукції, що випускається, оскільки поряд з відмінною функцією товарний знак формує у споживачів певне уявлення про якість продукції, що придбавається. Оскільки знак для товарів і послуг сприяє просуванню на ринок товарів, що маркуються ним, однією з його важливих функцій є реклама виробів, що випускаються. Він є активною зв'язувальною ланкою між виготівником і споживачем. І, нарешті, знак для товарів і послуг застосовується для захисту продукції, що випускається, в'ї недобросовісної конкуренції на ринку.

Аналогічні функції виконує і географічна вказівка походження товару. Позначення товару географічною вказівкою місця його походження слугує гарантією наявності в товарі особливих неповторних властивостей, зумовлених місцем його виробництва.

Фірмове найменування, що є комерційним ім'ям підприємця, нерозривно пов'язане з його діловою репутацією. Фірмове найменування, що стало популярним у споживачів і користується довірою у ділових партнерів, приносить підприємцеві заслужену повагу в суспільстві і визнання його заслуг.

Названі складові — авторське право і суміжні права, а також промислова власність не вичерпують собою всього змісту поняття «інтелектуальна власність». Крім традиційних об'єктів, що охороняються авторським правом і суміжними правами, а також правом промислової власності, правовій охороні підлягають чимало результатів інтелектуальної діяльності, як, наприклад, сорти рослин, топографії інтегральних мікросхем, комерційна таємниця (секрети виробництва, зокрема ноу-хау) тощо. Їх відносять до нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, оскільки вони є, як правило, результатами творчої діяльності людини.

І, нарешті, потрібно чітко розрізнити винаходи і наукові відкриття. Відповідно до Женевського договору про міжнародну реєстрацію наукових відкриттів (1978) наукове відкриття — *це визнання явищ, властивостей або законів матеріального світу, які досі не були пізнані і не допускали перевірки*, а винаходи — це лише нові розв'язки окремих задач, які ґрунтуються на властивостях або законах матеріального світу. Винахід передбачає нове використання згаданих властивостей або законів, пізнаних одночасно з винаходом або раніше. В іншому випадку він не міг би матеріально застосовуватися. Враховуючи, що жодне національне законодавство і жоден міжнародний договір не дають будь-якого права на власність стосовно наукових відкриттів, є думка, що, наукові відкриття не повинні згадуватися серед об'єктів інтелектуальної* власності.

1.3. Історія та еволюція авторського права

Сферою застосування авторського права є права творчих працівників на результати їх праці. Це продиктовано необхідністю стимулювати процес творчої діяльності і довести її результати до максимально широкого кола осіб. Законодавство у сфері охорони авторських прав охоплює різні види творчого процесу, і передусім ті з них, які так чи інакше пов'язані із засобами масової інформації — пресою, радіомовленням і телебаченням, кінематографом, електронними інформаційними системами.

Ідея охорони авторського права виникла з часу винаходу друкарського верстата. Можливість тиражувати літературні твори за допомогою механічних процесів зумовила появу нових професій, які називаються в Англії «*stationers*» (торгівці друкованою продукцією). Ці підприємці вкладали значні суми в придбання паперу, у виробництво друкарських машин, а також в наймання

робочої сили, що передбачало авансування коштів, які відшкодовуються від продажу друкованої продукції. У такій ситуації, за відсутності якої-небудь форми охорони від конкурентів, що продають незаконні копії, інвестування у видавничу справу було небезпечною і ризикованою справою, яка часто призводила до розорення підприємців. Йшов пошук забезпечення якої-небудь форми охорони; і вона з'явилася у формі привілеїв, що надаються владою. Такі привілеї давали бенефіціаріям виняткові права відтворення і розповсюдження твору протягом певного часу і надавали засоби захисту для здійснення права книговидання за допомогою штрафів, арештів, конфіскацій підроблених копій і, можливо, стягнення збитків. У цьому вже проглядалися основні риси системи сучасного авторського права.

До кінця XVII ст. система привілеїв (надання монопольних прав королівською владою) дедалі частіше зазнавала критики і дедалі голосніше звучали голоси авторів, які відстоювали свої права. В Англії у 1709 році це призвело до появи Статуту Анни, визнаного першим положенням про авторське право. Предмет цього закону був відображений в його довгому заголовку як підтримка вчення і закріплення за уповноваженими володільцями права власності на копії книжок. Закон закріплював за автором виняткове право на перевидання книжки протягом 14 років з часу першої її публікації; автор міг передавати це право видавцеві, що звичайно і робилося. Закон передбачав також повторний термін охорони на 14 років, який надавався автору за життя. Таким чином, загальний термін охорони авторського права становив 28 років з дати першої публікації. Відносно книжок, уже надрукованих на момент прийняття Закону, передбачався єдиний термін охорони протягом 21 року. Особлива увага приділялася охороні від несанкціонованого копіювання опублікованих творів. На практиці найбільшу вигоду отримали видавці-книготоргівці. Закон встановлював умови реєстрації і депонування: опубліковані книжки повинні були реєструватися в *Stationers Hall* (Центрі книговидавництва), а копії депонуватися для користування в університетах і бібліотеках (кількість копій в кінцевому підсумку досягла дев'яти).

У XVIII ст. неодноразово виникали тривалі спори і судові розгляди з питань співвідношення авторського права згідно із загальним правом і Статутом Анни. Остаточне рішення було прийняте у 1774 році Палатою лордів у справі Дональдсон проти Беккета. Згідно із загальним правом за автором закріплювалося виняткове право на видання творів, але після опублікування права на авторський твір регулювалися лише Статутом. Регулювання прав на неопубліковані твори на основі загального права тривало до прийняття у 1911 році Закону про авторське право, який його скасував. Існуюче авторське право в Англії ґрунтується на положеннях цього закону.

У Франції перехід від системи привілеїв до системи авторського права був частиною загальних змін у житті країни, зумовлених революцією, що скасували привілеї всіх видів, включаючи привілеї видавців. У 1791 і 1793 роках Конституційна асамблея прийняла два декрети, які заклали основу французької системи авторського права. Декретом 1791 року забезпечувалося право автора на публічні виконання протягом усього його життя, а також протягом 5 років після його смерті на користь його спадкоємців і осіб, яким від-ступалося це право. Декретом від 1793 року автору надавалося виняткове право перевидання його творів протягом життя, а також 10 років після його смерті на користь його спадкоємців і правонаступників. Як бачимо, таке вирішення питання відрізняється від норм Статуту Анни. У Франції ці права розцінюються як «права автора» і використовуються протягом життя автора незалежно від опублікування і дотримання такої формальності як реєстрація. Однак і в Англії, і у Франції ці права розглядалися, по суті, як права власності, забезпечуючи автору чи його спадкоємцеві або правонаступнику майнову цінність твору, що охороняється.

Подальшим етапом розвитку авторського права була поява в Німеччині філософських концепцій, згідно з якими творча діяльність розглядалася як продовження або відображення особистості автора, і відносно якої він мав право на охорону, такої діяльності як частини його особистості внаслідок природної справедливості. Ця концепція значно вплинула на розвиток авторського права в континентальній Європі і, зокрема, сприяла розвитку «*droit moral*», або моральних прав (немайнових прав авторів).

На закінчення цього короткого історичного огляду слід звернутися до історії Сполучених Штатів Америки і відзначити, що до 1976 року, коли було прийнято чинний і в даний час Закон Сполучених Штатів про авторське право. Авторське право в Сполучених Штатах Америки базувалося значною мірою на первинних положеннях англійського Статуту Анни. Так, перший федеральний американський закон, прийнятий у 1790 році, передбачав термін охорони книжок, географічних карт і морських карт протягом 14 років з дати першої публікації, який міг бути продовжений за життя автора і за умови дотримання суворих вимог реєстрації і депонування. Ці особливості зберігалися в праві Сполучених Штатів до 1976 року, коли було прийнято чинний нині закон, що встановив термін охорони протягом життя автора і додатково 50 років (нині — 75 років) після його смерті, тим самим привівши його у відповідність із законами практично всіх країн, де діє авторське право. Однак Закон 1976 року (до приєднання США до Бернської конвенції) зберігав вимоги реєстрації та депонування, джерелом походження яких був Статут Анни 1709 року.

Суть концептуальних відмінностей між системами загального і цивільного права полягає в тому, що країни загального права розглядають авторське право фактично як форму власності, яка може бути створена автором — фізичною або юридичною особою, і яка може використовуватися так само, як і будь-яка інша форма власності, при цьому складові його правомочності спрямовані лише на користування майновим потенціалом цієї власності. У країнах цивільного права право автора також розглядається як таке, що має риси власності. Авторське право так само, як і система загального права, прагне охороняти майновий зміст цієї власності. Однак, і в цьому полягає відмінність, — є додаткове вимірювання прав автора, тобто інтелектуальна або філософська концепція, яка проголошує, що твір автора є вираженням його особистості, яке внаслідок природної справедливості вимагає охорони тією ж мірою, що і майновий потенціал твору.

Міжнародний період охорони авторських прав розпочався з підписання Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів у 1886 році. Подальші перегляди Бернської конвенції вдосконалювали міжнародну систему охорони авторського права, враховуючи досягнення технологічного прогресу, що стосувався авторських і суміжних прав.

1.4. Основні функції та принципи авторського права

1. Поняття авторського права

Авторське право, як частина цивільного законодавства, регулює відносини, пов'язані з використанням творів літератури, науки і мистецтва. У цих відносинах беруть участь, з одного боку, автори творів, їх спадкоємці, правонаступники та інші володільці авторського права, з другого — організації, зацікавлені у використанні творів: видавництва, редакції періодичних видань, кіностудії, телестудії, радіостанції, театри, концертні організації, фірми звукозапису тощо. Відповідно законодавство забезпечує охорону прав не тільки авторів творів, а й творців суб'єктів суміжних прав (виконавців, виробників фонограм, радіомовних і телевізійних компаній), що сприяють розповсюдженню цих творів. Охорона прав творців об'єктів суміжних прав або професій, суміжних з творчими професіями, становить особливий інтерес для країн, що розвиваються, оскільки дає змогу захистити в законодавчому порядку фольклорні твори, шляхом охорони прав саме цих суміжних професій.

Існують відмінності між майновими правами автора і його особистими немайновими правами, які в сукупності і утворюють авторське право. Авторське право звичайно розуміється як виняткове право автора твору, що надається йому законом, оголосити себе автором твору, відтворювати його, розповсюджувати

або доводити його до відома публіки якими-небудь способами і засобами, а також дозволяти іншим особам використовувати твір певними способами.

Основним положенням авторського права є монополльне право автора на обнародування твору — дію, завдяки якій твір уперше стає доступним для публіки. За життя автора ніхто, крім самого автора, не вправі вирішувати, чи буде випущено у світ його твір, а якщо буде, то коли і яким чином. Використання твору після обнародування підкоряється певним правилам. Автор, який володіє правами на свій твір, і твір або його правовласник користуються правовим захистом. Але авторське право на твір не пов'язано з правом власності на матеріальний об'єкт, в якому він виражений. Тому перехід права власності на матеріальний об'єкт або право володіння матеріальним об'єктом не тягне за собою перехід авторських прав на твір як благо нематеріальне.

Часто охорона авторських прав є гарантією інвестицій, що вкладаються в опублікування твору, сприяє отриманню і цілеспрямованому розподілу прибутку між автором і особами, які сприяли використанню його твору.

У тих країнах, де існує таке законодавство, його практична цінність залежить від ефективності застосування. Однак прийняття того або іншого закону — це лише перший крок. Результативне право-застосування може бути забезпечено шляхом створення відповідних організацій, які займаються збиранням винагород за використання творів і виплатою їх авторам, що в результаті є стимулом як для авторів, так і для власників прав (агентів, видавців тощо).

Не зовсім правильно порівнювати прибутки, які автор може отримати від використання твору, що охороняється авторським правом, із заробітною платою. Величина винагороди автора визначається не часом, витраченим на створення цього твору, і навіть не його якістю і цінністю. Вона залежить від попиту, що визначається в процесі використання твору. Таким чином, йдеться про винагороду, яка ближче

до торговельного прибутку, ніж до заробітної плати, а законодавство забезпечує автору справедливу оплату за використання його творів.

Система охорони авторських прав не може функціонувати у віл риві від творчого процесу. А без охорони прав авторів суспільство не спроможне забезпечити науковий і культурний прогрес, тобто поставити досягнення науки і мистецтва на службу максимально ши рокому колу зацікавлених осіб. Звідси необхідність якнайширшої популяризації питань авторського права в інтересах економічного, соціального і культурного прогресу.

2. Основні завдання (функції) авторського права

Основне завдання авторського права — це примноження культур ної спадщини суспільства. Єдиним засобом досягнення цієї мети є на дання автору

виняткових прав дозволяти і тим самим контролювати використання своїх творів іншими особами, отримуючи з цього матеріальну вигоду. Отак, на відміну від права власності на матеріальний об'єкт, що має фактично необмежений або абсолютний характер, право власності на матеріальні об'єкти, якими є твори науки, літератури і мистецтва, зазнає певних обмежень, що стосуються обсягу правомочностей та їх існування у часі. Такий підхід до прав власності на нематеріальні об'єкти дає змогу встановити в законодавчому порядку справедливий баланс між індивідуальними інтересами авторів, зацікавлених у отриманні матеріальної вигоди у разі використання їх творів, і суспільства загалом, зацікавленого у вільному доступі до створених творів.

Ще у XVIII ст. французький письменник Бомарше, який чимале зробив для визнання прав авторів у законодавчому порядку, відповідаючи своїм критикам, писав, що авторам несправедливо дорікають у прагненні до наживи на додаток до того, що вони користуються славою і суспільним визнанням.

В основному завдяки творчості авторів, створюється і розвивається видавнича справа, кінематограф, виробництво аудіовізуальної продукції, радіомовлення і телебачення, чия діяльність ґрунтується передусім на використанні творів, що охороняються, з метою доведення до споживача, з отриманням при цьому матеріальної вигоди.

Суспільне визнання достоїнств творів і матеріальна забезпеченість авторів як результат використання їх творів суспільством стимулюють творчий ^т роцес, дають можливість авторам повністю при святити себе плідній роботі. Найважливішою умовою для успіху в цьому є ефективне застосування законодавства про охорону авторського права розробленого з урахуванням соціальних і економічних реалій країни.

3. Принципи авторського права

Авторське право поширюється на твори літератури, науки і мистецтва, які є результатом творчої діяльності, незалежно від призначення, способу і форми їх вираження, а також художніх достоїнств або наукової цінності, уявлення про які досить суб'єктивні.

Однак твір як результат творчої діяльності автора стає об'єктом авторського права лише за умови, що він виражений в якій-небудь об'єктивній формі безпосередньо пов'язаній з можливістю його відтворення. Думки й образи автора, що існують лише у формі творчого задуму не можуть бути сприйняті іншими людьми і, отже, не існує практичної проблеми в їх правовій охороні. Твір повинен існувати у формі, яка відокремлена від особистості авторі і набула самостійного буття. При цьому для визнання твору об'єктом авторського права не

вимагається завершеності роботи. Закон рівною мірою охороняє як закінчені, так і незавершені твори, зокрема ескізи, плани та їх проміжні результати, що використовуються авторами у процесі створення творів.

Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація, спеціальне оформлення твору або дотримання якої-небудь іншої формальності. Однак слід мати на увазі, що на друкованих виданнях може проставлятися знак охорони авторського права, який складається з 3-х елементів: латинської букви С в колі — ©; імені (найменування) володільця виключних авторських прав; року першого опублікування твору. Правовою охороною рівною мірою будуть користуватися як твори, на яких проставлено знак охорони, так і твори без такого знаку. Основною метою забезпечення твору даним знаком є інформування третіх осіб про те, що цей твір охороняється. Таким чином, спрощується процес доведення провини правопорушника, якщо подібне правопорушення сталося. Аналогічне значення має також реєстрація прав автора на твір. Реєстрація здійснюється лише за бажанням правовласника, їй не надають ніякого правотворчовального значення, але факт реєстрації може відіграти корисну роль у разі розв'язання спору про авторство на твір або його незаконне використання.

Виняткова природа і види авторського права

1. Виняткова природа авторського права

В англійській мові існує термін «копірайт» (буквально — право на виготовлення копій), що означає дію, яка відносно літературних або інших художніх творів може виконуватись тільки самим автором або з його дозволу. Йдеться про виготовлення примірників літературного або іншого твору, наприклад книжки, картини, скульптури, фотографії чи кінофільму. Але в законодавстві більшості країн використовується словосполучення «авторське право». В основу цього терміну закладено факт надання автору певних повноважень відносно його твору. Для прикладу право перешкодити його спотвореному відтворенню, яке може здійснюватися лише самим автором. Тоді як інші права, наприклад, право на виготовлення примірників, можуть здійснюватись третіми особами, які отримали на це ліцензію від автора.

Як було наголошено у р. 1.1 (стор. 15), охороні підлягають форми вираження ідей автора, а не самі ідеї. Так, якщо автор опублікує у формі журнальної статті стислий виклад своїх ідей про те, як побудувати радіоприймач, ніхто не може перешкодити третій стороні використати ці ідеї для створення такого приймача; однак авторське право захистить автора від відтворення примірників його статті

без його дозволу. Що стосується самого винаходу, то на нього не поширюється охорона відповідно до авторського права, але він може бути захищений на інших підставах, наприклад, в контексті промислової власності. Головним є те, що ідеї не охороняються авторським правом.

Остаточна фіксація твору в матеріальній формі (рукопис, друкарський відбиток, фотографії, звуко- або відеозапис, скульптура, архітектура, живопис, відтворення в графічній формі тощо) не обов'язкова для виникнення його як передумови для охорони. Однак деякі країни, в основному з англо-американською юридичною системою, вимагають тієї чи іншої фіксації твору до того, як йому буде надана охорона, роблячи це з міркувань використання такої форми; як доказ у разі по-г зу.

Авторське право загалом, а також усі права авторів, що включаються до нього, є винятковим. Власник виняткового права на твір може його здійснювати відповідно до законодавства, причому придбання аналогічних прав на той самий твір якою-небудь іншою особою виключається. Ніяка особа, крім власника таких прав, не може використати твір, не маючи на те дозволу, за винятком випадків, обумовлених законом. Ліцензії, що видаються правовласником на використання твору, можуть також включати виняткові права, якщо це обумовлено або передбачено законом.

Винятковий характер авторських прав полягає не у визнанні їх невіддільності від особистості автора, а у визнанні того, що тільки сам господар авторського права може вирішувати питання про здійснення авторських прав, пов'язаних з використанням твору. Враховується, що окремі авторські правомочності, наприклад, права авторства і право на ім'я, не відчужувані від автора, і закон встановлює певні обмеження у здійсненні авторського права, а можливість використання похідних творів може залежати не тільки від їх творця, а й від інших осіб. Однак, саме господар авторських прав наділений особливими правами щодо розпорядження твором з одночасною заборонаю всім іншим особам вчиняти відносно твору дії без його розпорядження.

2. Авторське право і окремі авторські правомочності

Автори володіють авторським правом, яке складається з окремих авторських правомочностей. У сукупності авторські правомочності становлять суб'єктивне авторське право відносно твору. Виникнення суб'єктивних авторських прав не залежить від віку, стану здоров'я, майнового стану особи, місця створення і випуску твору у світ. Права на твори для кожної категорії суб'єктів виникають у зв'язку з різними юридичними фактами — створення твору, переходом

авторських прав у спадщину, за авторським договором тощо. Суб'єктивні авторські права виникають у автора в результаті факту створення твору. Його права в юридичній літературі прийнято називати первинними.

У багатьох країнах авторське право (включаючи немайнові права) може перевідступатися, тобто передаватися володільцем авторського права іншій фізичній чи юридичній особі, яка, таким чином, стає правоволодільцем. У країнах, в яких перевідступлення авторського права не передбачене законодавством, такий же результат досягається за допомогою ліцензування. При цьому господар авторського права залишається як такий, але уповноважує іншу особу користуватися всіма або частиною його прав з можливими певними обмеженнями. У тому разі, коли термін таких правомочностей або ліцензій дорівнює всьому терміну авторського права і сам дозвіл або ліцензія охоплюють всі права (за винятком немайнових), що охороняються авторським правом, статус ліцензіата відносно третіх сторін прирівнюється до статусу володільця авторського права.

Великий практичний вплив на обсяг авторських правомочностей і режим використання твору справляє визнання його службовим. Авторське право на такий твір належить його автору. Виняткове право на використання твору, створеного в порядку виконання службового завдання, належить роботодавцю, якщо в договорі між ним і автором не передбачено інше. Розмір авторської винагороди за кожний вид використання службового твору і порядок її виплати встановлюється в договорі між роботодавцем. Відносини між авторами, які створюють в порядку виконання службових обов'язків або службового завдання, та їх роботодавцями регламентуються трудовим договором або контрактом, укладеним між ними.

3. Види авторського права

Авторські права традиційно поділяються на особисті немайнові і майнові права. Практично будь-яке з авторських прав включає в себе як особисті, так і майнові елементи. Нерідко їх конкретний зміст стає зрозумілим лише з контексту.

Дана класифікація авторських прав має велике практичне значення. **Особисті немайнові права** в усіх випадках належать лише безпосередньому авторові, незалежно від того хто є володільцем авторського права. Вони є невідчужуваними від особистості автора і не можуть передаватися іншим особам. У кращому разі ці особи, і передусім спадкоємці, придбавають право на охорону

особистих немайнових прав, володільцем яких був автор. Право авторства, право на ім'я і право на захист репутації автора охороняються безстроково.

Майнові права на використання твору можуть вільно переходити до інших осіб на основі авторських договорів. У деяких випадках права на використання твору спочатку виникають не у авторів, а у інших осіб, зокрема у роботодавців, видавця газет, журналів та інших періодичних видань, аудіовізуальних творів. Майнові права носять строковий характер.

3.1. Особисті немайнові права автора

Одним з головних прав, що виникають у автора у зв'язку зі створенням твору науки, літератури і мистецтва є право авторства, яке характеризується як юридично забезпечена можливість особи вважатися автором твору і в результаті — можливість вимагати визнання цього факту від інших осіб.

Право авторства є невіддільним від особистості автора. Воно **може** належати тільки справжньому автору твору і є невідчужува-**ним** і таким, що не передається на будь-якій підставі, в тому числі **за** договором або у спадок. Право авторства є правом абсолютним і породжується самим фактом створення твору і не залежить від того **чи** обнародовано цей твір чи ні, чи створено його в порядку виконання службового завдання або незалежно від нього, чи використовується твір будь-ким чи ні. Для визнання особи автором не потрібне виконання якої-небудь формальності або чієї-небудь згоди.

Можливі порушення даного права можуть полягати як в запозиченні чужого твору без зазначення джерела (плагіат), так і в запереченні авторства тієї особи, якою створено твір. Це право охороняється від будь-якого порушення незалежно від того знав чи не знав порушник про неправомірність своїх дій. Авторство як соціальний феномен так само об'єктивне, як існування самого об'єкта творчості, тому визнається і охороняється також після смерті автора, але не **як** суб'єктивне право, а як суспільний інтерес, що потребує визнання і захисту. Від права авторства похідні всі інші права як особистого немайнового, так і майнового характеру.

Усі інші права надаються автору лише остільки, оскільки він має права авторства.

Право на авторське ім'я. Автор може використати або дозволяти використання твору під своїм справжнім ім'ям, під вигаданим ім'ям (псевдонімом) або без позначення імені (анонімно). Обираючи один з цих варіантів, він реалізує своє право на ім'я. Він також має право вимагати зазначення свого імені щоразу при виданні, публічному виконанні, передачі по радіо, цитуванні та іншому використанні свого твору. Право на ім'я включає в

себе можливість вимагати, щоб ім'я автора (або псевдонім) не перекручувалося в разі його згадки особами, які використовують твір. А закон, в свою чергу, забороняє без згоди автора вносити які-небудь зміни в обраний ним спосіб позначення свого імені, в тому числі у разі використання псевдоніму.

Факт зазначення на творі імені певної особи означає презумпцію приналежності авторства твору даній особі. Автор сам визначає спосіб і повноту зазначення свого справжнього імені. У разі опублікування творів, створених кількома особами, імена співавторів зазначаються у послідовності, обумовленій співавторами. Нерідко, особливо при використанні наукових творів у пресі, поряд з ім'ям автора зазначається його науковий ступінь, учене або почесне звання, посада та інші реквізити. Наводити подібні відомості можна тільки за згодою авторів, які несуть особисту відповідальність за достовірність цих даних. Порушення права на ім'я буде незазначення імені автора, а також його перекручення.

Нерідко використовується виступ автора під вигаданим ім'ям (псевдонімом). Іноді під псевдонімом виступає не одна особа, а дві, три або більша кількість співавторів. Закон не передбачає яких-небудь умов або порядку для придбання права на псевдонім. Термін і обсяг використання псевдоніма також визначається самим автором. Особливим порушенням буде розкриття псевдоніма автора без його згоди. У деяких випадках право автора виступати під псевдонімом може бути обмеженим. Не дозволяється використання псевдоніма, що порушує норми моральності або має образливий характер. Рівною мірою автор не може обрати такий псевдонім, який явно вводить публіку в оману, наприклад, збігається з іменем іншого автора.

Право на авторство може бути реалізоване шляхом опублікування твору без зазначення імені автора твору (анонімно). В такому разі воля автора направлена на те, щоб не пов'язувати створений ним твір зі своїм ім'ям. Іноді ім'я автора не зазначається у зв'язку з існуючим порядком опублікування тих або інших творів, наприклад, передових статей в газетах і журналах, статей в довідниках і словниках. Звичайно авторство на анонімно опублікований твір підтверджується організацією, яка використала твір і якій, як правило, відоме справжнє ім'я.

Право на захист репутації автора. З моменту створення твору за його автором закріплюється право на захист твору, включаючи його назву, від будь-якого перекручення або іншої дії, здатної заподіяти шкоду честі та гідності автора. У разі видання, публічного виконання або іншого використання твору забороняється без згоди автора вносити які-небудь зміни в сам твір, його назву або у зазначення імені автора. Забороняється також без згоди автора забезпечувати твори ілюстраціями, передмовою, післямовою, коментарями і якими б то

не було поясненнями. Без згоди автора не можна змінювати або виключати з твору присвячення, епіграфи, анотації.

Право на захист твору від зміни має особливе значення на стадії підготовки твору до обнародування. Порушення права на захист репутації — одне з тих порушень авторського права, що найчастіше зустрічаються. У разі виявлення такого порушення автор (правонаступники автора) вправі вимагати внесення у твір відповідних виправлень, публікацій за рахунок порушника відомостей про допущене порушення, заборони виходу твору у світ або припинення його розповсюдження.

Право автора на обнародування — юридично забезпечена автору можливість публічного розголосу створеного ним твору (дія, що робить твір доступним для публіки). За життя автора лише він сам може вирішувати питання про обнародування творів. Право на обнародування може перейти до інших осіб, зокрема до спадкоємців автора. Іноді для обнародування творів як самим автором, так і його спадкоємцями потрібна згода інших осіб, інтереси яких зачіпаються обнародуванням творів.

Це право прямо зачіпає майнові інтереси автора. З моменту обнародування твору набирають чинності встановлені законом обмеження прав автора, пов'язані з можливістю вільного використання твору.

Право на опублікування — це визнана за автором можливість випуску в обіг примірників твору у кількості, достатній для задоволення потреб публіки, виходячи з характеру твору.

Якщо за допомогою опублікування твір вперше доводиться до загального відома, — це означає його обнародування. Право на опублікування тісно пов'язане з правами на відтворення і на розповсюдження. З моменту виходу в світ примірників твору він може без згоди автора і без виплати авторської винагороди, але з обов'язковим зазначенням імені та джерела запозичення, репродукуватися в одиничних примірниках бібліотеками, архівами, навчальними закладами, окремі види творів можуть відтворюватися у газетах, передаватися в ефір.

3.2. Майнові права авторів

Авторам належить виняткове право на використання створених ними творів, можливість самим вирішувати всі питання, пов'язані з наданням третім особам доступу до творів з їх використанням. Найчастіше автори передають відповідні права спеціалізованим організаціям (видавництвам, кіностудіям, театрам тощо), укладаючи з ними авторські договори. Після смерті автора ці права переходять де

правонаступників. Використання колективних творів здійснюється за взаємною згодою співавторів.

Право на відтворення — це виготовлення одного або більше примірників твору чи значної його частини в будь-якій матеріальній формі, включаючи репродукування, звукозапис і відеозапис. Право володільця авторського права не дозволяти іншим особам відтворення твору, що охороняється, будь-яким способом і в будь-якій формі є основним правом у сфері авторського права. Виготовлення копій з твору, що охороняється, проводиться видавцем. Важливий процес розповсюдження твору, тому право контролю цього нерідко є юридичною основою угоди між володільцем авторського права і видавцем у разі опублікування твору, що охороняється. Договори на публікацію часто стосуються не тільки права робити копії твору, що охороняється, Але й інших дій (наприклад, трансляції твору по радіо, перекладу тощо). Суть договору на публікацію полягає в санкціонуванні процесу копіювання.

Право на розповсюдження звичайно розуміється як пропонування примірників твору широкій публіці або якій-небудь її частині, в основному через відповідні торговельні канали. Крім розповсюдження примірників твору, термін «розповсюдження» також включає в себе радіомовлення, телебачення, передачу по кабелю, виконання та інші способи сповіщення для загального відома.

Передусім закон пов'язує розповсюдження тільки з тими творами, котрі зафіксовані на матеріальному носії. Розповсюдження передбачає наявність копій твору, які і вводяться в цивільний обіг. Розповсюдженням буде визнаний продаж або введення у цивільний обіг іншим способом обмеженої кількості копій твору.

Право на імпорт — виняткове право автора імпортувати примірники твору з метою розповсюдження, включаючи примірники, виготовлені з дозволу володільця виняткових авторських прав. Мається на увазі закріплена за автором можливість здійснювати контроль за ввезенням на територію дії його авторських прав примірників створеного ним твору, виготовлених за кордоном.

Право контролю за імпортом примірників твору надається автору для того, щоб він міг ефективніше здійснювати право на розповсюдження, що йому належить. Володіючи правом на імпорт, автор може припинити порушення свого права на розповсюдження вже на стадії підготовки порушення. Якщо ж ввезення творів не має на меті їх подальше розповсюдження на території, на якій твір користується правовою охороною, то автор не може заборонити їх імпорт.

Право на публічний показ реалізується в основному відносно творів образотворчого мистецтва. Під показом твору розуміється демонстрація

оригіналу або примірника твору безпосередньо чи на екрані за допомогою плівки, діапозитива, телевізійного кадру або інших технічних засобів, а також демонстрація окремих кадрів аудіовізуального твору без дотримання їх послідовності. При цьому твір або якась його частина просто демонструється публіці, без виконання автором або іншою особою яких-небудь активних дій. У разі показу твору відбувається прямий контакт твору з глядачем.

Право на публічний показ може бути здійснено лише відносно творів, зафіксованих на будь-якому матеріальному носії. Публічний показ передбачає тільки зорове сприйняття твору. Демонстрація твору перед фахівцями не вважається публічним показом і не тягне за собою передбачених законом правових наслідків.

Право на публічне виконання розуміється як виконання твору, який представлений аудиторії слухачів або глядачів, не обмеженій якимись окремими особами, що належать до якої-небудь приватної групи, і яке перевищує масштаби звичайних домашніх вистав. Публічне виконання і доведення його до загального відома на відстані обумовлюється отриманням дозволу володільця авторського права на цей твір.

Твір, що охороняється авторським правом, може бути доведений до великої кількості людей без його копіювання або репродукування. Лекція може бути прочитана аудиторії без тиражування тексту.

Драматичний або музичний твір може бути виконаний перед аудиторією також без його копіювання. Право на контроль за цими діями важливе не тільки для володільця авторського права на твір, що з самого початку розрахований на публічне виконання, а й для володільця авторського права на твір, який спочатку не був призначений для такого виконання, у разі коли хтось захоче використати цей твір з такою метою.

Право на звукозапис. Під дію охорони авторських прав підпадає звуковий запис твору, що охороняється. Слова можуть повідомлятися як у письмовій формі, так і у формі звукозапису. Що стосується музичних творів, то найбільш переважним способом представлення їх широкій аудиторії є звукозапис. Будь-якому звуковому запису виконань або інших звуків відводиться та ж роль у світі музики, що і книжці у світі літератури.

Записувати можна тільки музику або тільки слова, чи те й інше одночасно. Правомочність давати дозвіл на виготовлення звукозапису належить володільцю авторського права на музичний твір і володільцю авторського права на текст твору. Якщо йдеться про двох різних володільців, то у разі виготовлення

звукозапису, що включає в себе як музику, так і текст, виробник звукозапису повинен отримати дозвіл обох володільців.

Згідно із законодавством деяких країн, виробник звукозапису також повинен отримати дозвіл виконавців музичного твору, включаючи інструменталістів, співаків і декламаторів. Це є ще однією ілюстрацією того факту, що володільць авторського права на твір не має права використати твір або дозволити використати його третій особі, оскільки такими діями він вступає в конфлікт з правомочностями третіх осіб. Оскільки, щоб бути законним, звукозапис виконання потребує дозволу виконавців, то очевидно, що володільць або володільці авторського права на твори, що виконуються, не володіють винятковим правом давати дозволи на виконання такого звукозапису.

Право на екранізацію. Кінофільм є візуальним записом, що складається з безперервної послідовності образів (кадрів), котрі представляють глядачеві. В авторському праві використовуються терміни «кінематографічний твір», «кінофільм», «фільм» і «кіно», хоча перевагу слід віддавати терміну «кіно», оскільки в даний час послідовність образів або кадрів часто записується за допомогою технічних засобів (таких як магнітна стрічка) без застосування фотографічної плівки.

Драматургічний твір, що з самого початку створений для показу у виконанні безпосередньо перед аудиторією, може бути візуально записаний і продемонстрований перед ширшою аудиторією, ніж це було б можливе в живому виконанні, причому в місцях, набагато віддалених від місця живого виконання, і по закінченні значного періоду часу після цього виконання.

Право на передачу в ефір — це закріплена за авторами можливість сповіщати твори для загального відома шляхом передачі в ефір і (або) подальшої передачі в ефір. Цьому праву властивий елемент публічності. Передаватися в ефір можуть як вже обнародовані, в тому числі опубліковані твори, так і твори, ще не обнародовані (неопубліковані). Передачею в ефір визнається і пряма трансляція твору з місця його показу або виконання. Передача в ефір охоплює собою як первинний показ твору публіці за допомогою безпроводового зв'язку, так і подальшу передачу твору в ефір.

Право на сповіщення для загального відома по кабелю — це право автора передавати твір (включаючи показ, виконання або передачу в ефір) для загального відома по кабелю, проводах або за допомогою інших аналогічних засобів. При цьому твір передається за допомогою сигналів, що йдуть по кабелю, проводах, оптичних волокнах або іншими аналогічними способами. У разі

передачі твору по кабелю аудиторія звичайно обмежується тими особами, які є абонентами відповідних передавальних телерадіоцентрів.

Право на переклад. Переклад — це вираження форми письмових або усних творів мовою, що відрізняється від мови оригіналу. Він повинен передавати твір в достовірній і неспотвореній формі як відносно його змісту, так і відносно його стилю. Авторське право надається перекладачам у визнанні їх творчого підходу до іншої мови, однак без шкоди правам автора твору, що перекладається. Для перекладу потрібен відповідний дозвіл, оскільки право на переклад є специфічною складовою частиною авторського права.

Свою згоду на переклад автор звичайно виражає шляхом укладення договору з тією організацією, яка збирається використати його твір для перекладу. Дана організація бере на себе обов'язок забезпечити високоякісний переклад твору, а також на прохання автора надати йому переклад для ознайомлення. Договір може передбачати необхідність узгодження кандидатури перекладача з автором твору. Якщо, на думку автора, переклад виконаний неякісно або допущено які-небудь інші відхилення від умов договору, автор може заборонити використання такого перекладу.

Право на переклад визнається за автором і його правонаступниками протягом всього терміну охорони твору.

Право на переробку твору включає в себе можливість автора самому переробити твір в інший вид, форму або жанр чи давати дозвіл на переробку іншим особам.

Створювані в результаті творчої переробки твори є новими об'єктами авторського права. Але їх використання може здійснюватися лише за згодою авторів оригінальних творів. Як правило, згода автора на переробку означає і його згоду на використання створеного в результаті переробки нового твору. Однак автор може залишити за собою право на схвалення переробки як попередню умову її використання. Право на переробку охоплює собою всі види творів і всі види переробок. Після смерті автора протягом терміну дії авторського права право давати згоду на переробку здійснюється його спадкоємцями.

Інші права авторів. Стосовно використання *творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва і дизайну* автори мають майнове **право на практичну реалізацію відповідних проєктів**. Його суть полягає в тому, що будь-яке практичне втілення в життя творів архітектурної (містобудівної, дизайнерської) графіки і пластики (ескізів, креслень, планів, малюнків, макетів тощо) може здійснюватися тільки за згодою їх авторів. До правомочностей автора прийнятого архітектурного проєкту належить також можливість участі в

реалізації свого проекту у разі розроблення документації для будівництва і при спорудженні будівлі, якщо інше не передбачено у договорі.

Автори творів образотворчого мистецтва володіють *правом слідування*, суть якого полягає в тому, що у кожному випадку публічного перепродажу твору образотворчого мистецтва автор має право на отримання певного процента від перепродажної ціни. Основною метою права слідування є захист майнових інтересів художників і авторів інших творів образотворчого мистецтва, які часто продають свої твори різного роду перекупникам значно дешевше від їх реальної вартості. *Право на отримання частини прибутку*, що виручається від перепродажу твору, яким наділяється його творець, «*слідує*» за твором у разі його переходу від одного власника до іншого і, певною мірою, компенсує ту несправедливість, яка була допущена відносно автора спочатку.

Окремі виплати авторської винагороди передбачаються *за відтворення аудіовізуальних творів і звукозаписів в особистих цілях*. Оскільки хоч який-небудь індивідуальний контроль за таким використанням творів неможливий, винагорода виплачується виготівниками та імпортерами обладнання (аудіо- і відеомагнітофонів, іншого обладнання) та матеріальних носіїв (аудіо- і (або) відеоплівки і касет, лазерних дисків, компакт-дисків, інших матеріальних носіїв), що використовуються для такого відтворення. Розмір винагороди і умови її виплати визначаються угодами між зазначеними виготівниками та імпортерами, з одного боку, і організаціями, що управляють майновими правами авторів, виробників фонограм і виконавців на колективній основі, з другого боку.

Передбачається виплата *автору музичного твору* (з текстом або без текстур спеціальної винагороди за використання його творів при публічному виконанні аудіовізуального твору. Таке право надається лише композиторам, які створили музичний твір спеціально для аудіовізуального твору.

4. Вільне використання, творів

Закон встановлює термін дії авторського права, яке виникає з моменту створення твору і діє протягом певного часу після смерті автора. Мета цього положення в законодавстві — дати змогу спадкоємцям діставати економічну вигоду після смерті автора. У дер-жавах-членах Бернської конвенції і в багатьох інших країнах дія авторського права припиняється після закінчення 50 років після смерті автора. Останніми роками спостерігається тенденція у бік збільшення терміну дії охорони.

На дію авторського права накладаються і географічні обмеження. Володільць авторського права на твори охороняється законом країни від неправомочних дій, передбачених законодавством у сфері охорони авторського права і вчинених у

цій країні. Що стосується подібних дій, вчинених в іншій країні, правоволоділець повинен діяти відповідно до законів цієї країни. Якщо країни є членами однієї з міжнародних конвенцій з авторського права, розв'язання практичних проблем, пов'язаних з географічними обмеженнями, значно спрощується.

За певних обставин, що регламентуються законом, деякі дії, що звичайно обмежені авторським правом, допускаються без дозволу володільця авторського права. Наприклад, використання виключно в особистих цілях особою, яка здійснює відтворення, а також цитування твору, що охороняється, за умови зазначення джерела цитати, включаючи ім'я автора.

У деяких країнах твори не підлягають охороні, якщо вони не зафіксовані в матеріальній формі; не підлягають охороні тексти законів, ухвали судів і рішення адміністративних органів, тоді як в інших країнах такі офіційні тексти не виключаються із сфери дій авторського права і правоволодільцями є держави, що використовують їх в інтересах усього суспільства.

Використання твору автора іншими особами допускається за згодою автора або його правонаступників з виплатою винагороди. Однак в інтересах суспільства **вільне використання творів** в окремих випадках визнається законодавством усіх держав світу і прямо допускається міжнародними конвенціями з авторського права. Але таке використання стосується лише правомірно обнародованих творів, не зачіпаючи особистих немайнових правомочностей авторів, допускається лише за умови, що цим не завдає шкоди нормальному розповсюдженню творів і не обмежує законні інтереси авторів.

Встановлені законом випадки вільного використання творів зачіпають різні види творів і викликані необхідністю забезпечити доступ до них з метою вільного розповсюдження інформації.

Допускається цитування в оригіналі і перекладі з науковою, дослідницькою, полемічною, критичною або інформаційною метою, включаючи відтворення уривків із газетних і журнальних статей > формі оглядів преси.

Дозволяється використання правомірно обнародованих творів і уривків з них як ілюстрацій у виданнях, у радіо- і телепередачах, звуко- і відеозаписах навчального характеру в обсязі, виправданому поставленою метою. Дозволяється також відтворення в газетах, передача в ефір або по кабелю правомірно опублікованих у газетах або журналах статей з поточних економічних, політичних, соціальних і релігійних питань або переданих в ефір творів такого ж характеру у випадках, коли таке відтворення, передача в ефір або сповіщення по кабелю не були спеціально заборонені автором. Можливе також вільне відтворення в газетах, передача в ефір або сповіщення по кабелю публічно

виголошених політичних промов, звернень, доповідей та інших аналогічних творів в обсязі, виправданому інформаційними завданнями. Допускається відтворення або доведення де загального відома в оглядах поточних подій засобами фотографії, шляхом передачі в ефір або сповіщення по кабелю творів, обнародуваних у ході таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою. Дозволяється без згоди автора і без виплати авторської винагороди відтворення, передача в ефір або сповіщення по кабелю творів архітектури, образотворчого мистецтва, фотографії, що постійно розташовані у місцях, відкритих для вільного відвідування. Можливе відтворення правомірно обнародуваних творів без здобуття прибутку рельєфно-крапковим шрифтом або іншими способами, спеціально створеними для певних груп людей, наприклад, сліпих.

Вільне використання творів передбачає репродукування правомірно опублікованих творів одиничним примірником без здобуття прибутку. У разі репродукування обов'язково зазначаються ім'я автора, твір якого використовується, і джерело запозичення. Допустиме репродукування дозволяється робити бібліотекам і архівам для відновлення, заміни втрачених та зіпсованих примірників, а також для надання примірників твору іншим бібліотекам, що втратили а яких-небудь причин твори із своїх фондів. Бібліотеки і архіви можуть репродукувати окремі статті й малі за обсягом твори, опубліковані у збірниках, газетах та інших періодичних виданнях, а також короткі уривки із письмових творів (з ілюстраціями і без них), якщо це робиться на запит фізичних осіб з навчальною або дослідницькою метою. Навчальні заклади для проведення аудиторських занять можуть репродукувати окремі матеріали на тих самих підставах.

Допускається вільне використання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похорону в обсязі, виправданому характером таких церемоній.

Окрему групу видів вільного використання творів становлять деякі випадки використання комп'ютерних програм і баз даних, а також виробництва записів короткострокового використання, здійснюваних організаціями ефірного мовлення. Особа, яка правомірно володіє примірником програми або бази даних, вправі використовувати будь-які дії, пов'язані з їх функціонуванням або прямим призначенням. Користувач комп'ютерної програми або бази даних може здійснювати їх адаптацію, тобто вносити в них зміни тільки з метою забезпечення функціонування комп'ютерної програми або бази даних на конкретних технічних засобах користувача або під управлінням конкретних

програм користувача. Зазначені зміни повинні бути обумовлені лише технічними причинами. Допускається виготовлення копії комп'ютерної програми або бази даних лише за умови, що ця копія призначена для архівних цілей або заміни правомірно придбаного примірника у випадках коли оригінал комп'ютерної програми або бази даних загублено, знищено або він став непридатний до використання. До числа дозволених дій власника комп'ютерної програми відноситься можливість декомпілювати програму, що охороняється законом, як самостійно так і за допомогою інших осіб. Декомпілювання — це технічний прийом, що включає перетворення об'єктного коду у вихідний текст з метою вивчення структури і кодування комп'ютерної програми. Його використання вважається допустимим тоді, коли це необхідно для досягнення готовності до взаємодії з саамостійно розробленої користувачем програми з іншими програмами, які можуть взаємодіяти з декомпільованою програмою. При цьому встановлюється три обов'язкові умови для здійснення декомпілювання. По-перше, інформація, необхідна для досягнення готовності до взаємодії раніше не була доступною цій особі з інших джерел. По-друге, зазначені дії виконуються тільки відносно тих частин декомпільованої комп'ютерної програми, що необхідні для досягнення готовності до взаємодії. По-третє, інформація, отримана в результаті декомпілювання, може використовуватися лише для досягнення готовності до взаємодії незалежно розробленої комп'ютерної програми з іншими програмами, не може передаватися іншим особам, за винятком випадків, коли це необхідно для досягнення готовності до взаємодії незалежно розробленої комп'ютерної програми з іншими програмами, а також не може використовуватись *для* розроблення комп'ютерної програми, за своїм видом істотно подібної з декомпільованою комп'ютерною програмою, або для вчинення будь-якої іншої дії, що порушує авторське право.

1.5. Об'єкти авторського права

1. Поняття і ознаки об'єкта авторського права

Об'єкти авторського права — це твори науки, літератури і мистецтва, які є результатом творчої діяльності, незалежно від призначення, достоїнства і змісту твору, а також від способу і форми його вираження. У національному законодавстві в галузі авторського права визначено списки таких об'єктів, які, на жаль, не є вичерпними. Авторське право поширюється на опубліковані твори, що існують в якій-небудь об'єктивній формі: письмовій, усній, звуко- або відео-запису, зображувальній, об'ємно-просторовій та в інших формах. Авторське

право не поширюється на ідеї, методи, процеси, способи, концепції, принципи, відкриття або прості факти. Авторське право на твір не пов'язане з правом власності на матеріальний об'єкт, в якому виражено твір. Передача права власності на матеріальний об'єкт або права володіння матеріальним об'єктом сама по собі не тягне за собою передачі яких-небудь авторських прав на твір, виражений у цьому об'єкті.

Твір — це результат творчої діяльності. Творча діяльність — це процес створення нового, раніше невідомого, оригінального. Отже, результат буде творчим, якщо він є оригінальним.

Твір може складатися з різних оригінальних частин. Вони, так само як і оригінальна назва твору, охороняються авторським правом. Авторське право охороняє елементи змісту твору лише у тій формі, в якій вони виражені у творі, а не самі по собі.

Залежно від того, чи використовувалися у процесі створення твору інші твори, всі вони поділяються на самостійні та несамостійні. Самостійним є твір з оригінальною формою. Несамостійний — твір, створений на основі іншого твору. У ньому обов'язково повинне міститися посилання на оригінал. Якщо у несамостійному творі було використано інший твір, що охороняється авторським правом, то його називають залежним. Для використання залежного твору потрібна згода авторів використаних в ньому інших творів. Несамостійні твори поділяються на похідні твори (переклади, обробки, реферати, анотації та інші) і складені твори (збірники, енциклопедії, бази даних).

Згідно з авторським правом не підлягають охороні офіційні документи (закони, судові ухвали, інструкції), їхні офіційні переклади, державні символи і знаки (прапори, герби, ордени, зображення на купюрах і монетах тощо). Об'єкти, що носять офіційний або державний характер, мають одну загальну особливість — вони повинні широко і безперешкодно розповсюджуватися. Обсяг і характер їх використання визначають не їх творці-розробники, не особи, які їх затвердили або яким належить право на відтворення і використання, а потреби суспільства. Тому вони не можуть охоронятися авторським правом, що передбачає обмеження в їх користуванні.

Суб'єкти авторського права 1.

Автори творів

Суб'єктами авторського права є особи, яким належить суб'єктивне авторське право відносно твору. Володільцями цих прав можуть бути автори, їх спадкоємці, інші правонаступники. Права на твори для кожної категорії суб'єктів виникають

у зв'язку зі створенням творів, переходом авторських прав у спадщину, згідно з авторським договором.

Найважливішими суб'єктами авторського права є автори творів науки, літератури і мистецтва. Авторами визнаються особи, творчою працею яких створено твір. Авторське право у автора твору виникає відразу після досягнення творчого результату, втіленого в об'єктивну форму, яка забезпечує його сприйняття іншими особами. Для визнання права авторства не потрібне виконання яких-небудь формальностей, чиєї-небудь згоди або якої-небудь угоди.

Авторами визнаються і автори похідних (залежних) творів, зокрема, перекладів, переробок, копій творів образотворчого мистецтва. При цьому для виникнення авторського права на похідний твір не має значення, чи охороняється законом первинний твір. Якщо ж він охороняється законом, то повинна бути отримана згода його автора або іншого володільця прав на твір для використання створеного на його основі похідного твору.

За малолітніх (осіб, які не досягли 14 років), а також повністю недієздатних громадян авторські права здійснюють їх батьки або опікуни, як їхні законні представники. Громадяни, визнані обмежено недієздатними, можуть здійснювати свої права лише за згодою призначених їм опікунів. Неповнолітні (особи у віці від 14 до 18 років) здійснюють свої авторські права цілком самостійно.

Володільцями авторських прав на твори науки, літератури і мистецтва виступають також юридичні особи, які є правонаступниками авторів творів, володільцями похідного авторського права.

Авторське право на твір, створений спільною працею двох і більше осіб (співавторами), належить співавторам спільно, незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається з частин, кожна з яких має також і самостійне значення.

Авторське право на колективний твір належить всім авторам, незалежно від ступеня творчого внеску кожного із співавторів і характеру твору. Питання про використання колективного твору вирішується в усіх випадках всіма співавторами на основі одностайності.

Колективний твір, співавторство може бути нероздільним і роздільним. При нероздільному співавторстві твір є одним нерозривним цілим, частини якого не мають самостійного значення. При роздільному співавторстві твір є єдиним, однак він складається з частин, що мають самостійне значення, і при цьому відомо, ким з авторів створені ці частини. Визнання співавторства нероздільним означає, що авторські права як на твір в цілому, так і на будь-яку його частину здійснюються співавторами тільки спільно. При роздільному співавторстві

використання колективного твору в цілому також здійснюється за взаємною згодою всіх співавторів. Кожний співавтор вправі самостійно, без згоди інших співавторів, розпоряджатися своєю частиною твору.

2. Спадкоємці та інші правонаступники

Суб'єктами авторського права після смерті автора стають його спадкоємці. Успадкування авторських прав здійснюється або згідно із законом, або за заповітом.

У разі успадкування згідно із законом спадкоємцями авторських прав можуть стати тільки громадяни, які є законними спадкоємцями. Якщо померлий автор не мав законних спадкоємців і не залишив заповіту, його авторські права припиняються. У разі успадкування за заповітом авторські права можуть бути передані будь-якому громадянину, незалежно від його громадянства і наявності родинних стосунків з померлим, або юридичній особі, незалежно від профілю її діяльності і місцезнаходження. У більшості країн авторські права спадкоємців діють протягом 50 років після смерті автора, починаючи з 1 січня року, що настає за роком смерті.

Суб'єктами авторського права можуть бути також інші правонаступники, і передусім видавництва, театри, кіностудії, інші організації, що займаються використанням творів. Вони придбавають авторські права на основі укладених з авторами та їхніми спадкоємцями авторських договорів. Правомірно придбані авторські права правонаступників визнаються і охороняються на рівні з правами самих авторів.

3. Термін дії авторського права

Охорона авторського права обмежена у часі: авторське право виникає з моменту створення твору і діє протягом всього життя автора і додатково 50 років (у деяких країнах 70 років, у США і країнах Європейського Союзу 75 років) після його смерті. Особисті права автора охороняються безстроково. Після закінчення терміну дії авторського права на твір він набуває статусу суспільного надбання. Такі твори можуть вільно використовуватися будь-якою особою без виплати авторської винагороди. При цьому повинні дотримуватися особисті права автора.

Із загального правила, однак, встановлюється ряд винятків. Авторське право на твори, обнародовані анонімно або під псевдонімом, діє протягом 50 років, рахуючи з 1 січня року, що настає за роком їх правомірного обнародування. Якщо автор твору, випущеного анонімно або під псевдонімом, протягом зазначеного терміну публічно обнародує або в іншій формі розкриє своє

справжнє ім'я, то термін дії авторського права на цей твір буде обчислюватися за загальними правилами.

Авторське право на твір, створений у співавторстві, діє протягом всього життя і 50 років після смерті автора, який пережив інших авторів. Термін охорони частин колективного твору, які мають самостійне значення і використовуються відособлено від інших частин твору, залежить від тривалості життя їх авторів.

Глава 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

2.1. Загальна характеристика

Сьогодні в Україні вже діє 31 законодавчий, 25 підзаконних і більше 50 відомчих нормативно-правових актів та законів у сфері охорони ІВ.

Перелічимо основні з них:

- Закон України «Про власність»;
- Закон України «Про авторське право і суміжні права»;
- Закон України «Про інформацію»;
- Закон України «Про науково-технічну інформацію»;
- Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах»;
- Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки»;
- Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»;
- Закон України «Про національну програму інформатизації»;
- Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та багато інших.

Усі нові закони друкуються у газетах «Голос України», «Урядовий кур'єр» та «Відомості Верховної Ради» або на Веб-сторінці Верховної Ради:

www.rada.gov.ua

чи на сайті ЗАО «Інформтехнологія»

www.nau.kiev.ua — електронний юрист України, НАУ 8. 3. 0. 0 «Нормативні акти України 4- експертна система пошуку» Закон України «Про власність» вважається першим законом у сфері охорони ІВ. Він був прийнятий 26 березня 1991 р. У законі визначаються об'єкти прав інтелектуальної власності громадян л регламентуються правовідносини у сфері інтелектуальної та промислової власності. До об'єктів прав ІВ відносять: твори науки, літератури, мистецтва; відкриття, винаходи; корисні моделі; промислові зразки; раціоналізаторські

пропозиції; знаки для товарів і послуг: результати науково-дослідних робіт; фірмові найменування; секрети виробництва (ноу-хау); комп'ютерні програми, бази даних тощо.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» був прийнятий 23 грудня 1993 р. Цей закон охороняє особисті (немайнові) і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва (авторське право), і права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення (суміжні права). Див. додаток

Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. закріплює право громадян на інформацію, закладає правові основи інформаційної діяльності. Див. додаток

Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 25 грудня 1993 р. визначає основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування і реалізації в інтересах науково-технічного, економічного і соціального прогресу країни. Законом регулюються правові та економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, виконанні та поширенні науково-технічної інформації, а також визначаються правові форми міжнародного співробітництва в цій галузі. Див. додаток

Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 5 липня 1994 р. встановлює основи регулювання правових відносин щодо захисту інформації в автоматизованих системах за умови дотримання права власності громадян України і юридичних осіб на інформацію та права доступу до неї, права власника інформації на її захист, а також встановленого чинним законодавством обмеження на доступ до інформації. Див. додаток

Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 7 жовтня 1997 р. визначає правовий статус професійних творчих працівників, встановлює правові, соціальні, економічні та організаційні засади діяльності творчих спілок у галузі культури та мистецтва. Див. додаток

2.2. Інтернет-доступ до нормативно-правової бази

http://www.a-pravo.kiev.ua:8080	Інтелектуальна власність і авторське право в Internet
http://tamika-2000.narod.ru	Твій правовий сайт
http://www.bezpeka.com	Український центр інформаційної безпеки

http://www.cipr.org	Захист прав інтелектуальної власності
http://www.customslegal.com	Захист інтелектуальної власності (юридичні консультації)
http://www.e-commerce.com.ua/secur	E-commerce : захист інформації
http://www.farlep.net/~veritas	Спільнота юристів України
http://www.nimb.kiev.ua	Захист авторських прав, інтелектуальної власності
http://www.patent.org.ua	Всеукраїнська асоціація представників у справах інтелектуальної власності
http://www.jurcenter.kiev.ua	Правовий Інтернет-консалтинг
http://welcome.to/notarius2000	«Нотарі\с-2000» — проєкт надання юридичної допомоги «сам по собі юрист»
http://www.cyberlawcentre.org.uk	Cyber Law Centre Юридичні питання в кібернетичному просторі <i>{e-commerce, електронні підписи, цивільні права в умовах Internet, spam, експорт криптографії}</i>
http://www.cybersquirrel.com/clc/clcindex.html	CyberSpace Law Centre
http://141.161.67.230/	Cyberspace Law Institute
http://www.cybertribunal.org	on-line для вирішення конфліктів у Internet
http://www.european-patent-office.org/tws/twsindex.htm	The European Patent Office
http://www.european-patent-office.org/online/index.html	
http://www.intelproplaw.com/	Адвокатський сервер у вигляді довідкової бібліотеки по інтелектуальній власності (довідники, словники, енциклопедії)
http://www.aipla.org	Американська асоціація по законодавству в області інтелектуальної власності
http://dbs/page.scr.win?TOPIC_ID=5	АРБТ: Універсальна база даних по законодавству
http://www.wipo.int	Всесвітня організація інтелектуальної власності (World Intellectual Property)
http://www.spou.kieN.ua	Державний департамент інтелектуальної власності
http://www.park.ru	Довідково-правова система «Гарант»
http://www.ipv6.ru	Форум розробників протоколу IPV6' для Interne t-2
http://www.internet2.edu	Офіційний сайт про Internet-2
http://wv\lib.utexas.edu/Libs/ENG/	Електронна версія підручника по підготовці й

PTUT/ptut.html	оформлення заявки на свій винахід
http://www.liga.kiev.ua	Законодавство в Україні
http://w\\www.intsph.kiev.ua	Законодавство України для <i>Windows</i>
http://www.v.owl.ru	Захист прав жінки в країнах СНД (<i>Open Women Online</i>)
http://www.hro.org	Захист прав людини в Росії
http://www.legality.kiev.ua/ilp	Інститут проблем законодавства ім. Ярослава Мудрого: тексти законопроектів Верховної Ради та коментарі до них
http://www.ipmall.fplc.edu/	Інтелектуальна власність в області науки і бізнесу, а також винахідників і підприємців
http://www.kuesterlaw.com	Інтелектуальна власність у промисловості
http://www.st.rim.or.jp/~try	Інтелектуальна власність у Японії і всіх країнах Південно-Східної Азії і Тихого океану
http://www.izvestia.ru/win/kodeks.htm	Інформаційно-правова система «Кодекс»
http://www.law.nyu.edu/library/foreign-intl	Каталог «Юридична б-ка Нью-Йоркського університету»
http://www.CataLavv.com/	Каталог юридичних каталогів
http://csoft.e.com.msu.su/intralex	Компанія «CSOFT»
http://it.ware.com.ua/forum	Конференція по авторському праву
http://www.codex.kiev.ua	Кримінальний кодекс України
http://www.icnl.org/	Міжнародний Центр по некомерційному праву
http://www.clary.net/braoV_copymyths.html	Міфи в області авторського права
http://vwww.mospatent.ru/home.html	Московське патентне бюро
http://www.v.law.indiana.edu/law/_V-lib/lawindex.html	Найбільш універсальні ресурси, що підтримуються в університеті Індіани
http://www.nau.kiev.ua	Нормативні акти України
http://vwww.nau.kiev.ua	Нормативні акти України- Експертна система пошуку
http://www.ofisp.org/documents/ofisp-005.html	Норми користування мережею
http://www.JurisDiction.com/	Останнє(заключне) слово про законодавство в <i>Internet</i>
http://www.eff.org	Останні новини з області авторських і цивільних прав в Internet
http://www.mi.nstp.ru/docs/	Патенти в Російській Федерації

http://www.cybercrime.repo.it.ru	Портал «Методика дослідження комп'ютерних злочинів»
http://www.piperpat.co.nz/index.html	Про джерела патентної інформації
http://www.rupto.ru	РосПатент
http://www.nopiracy.com/	Сервер «боротьби» і інформації з (о) піратами
http://www.ropnet.ru/referent/vvin/referent.html	Сервер компанії «Ропнет»
http://knock-knock.com/jr.htm	Сервер по комп'ютерах і комп'ютерних злочинах
http://www.softwareprotection.com/	Сервер порад, як забезпечити себе від несанкціонованого використання програмних об'єктів (тобто піратства) за допомогою авторських прав, торгових знаків, патентів, контрактного права
http://www.les.org/ http://www.lesi.org http://www.thinkvsa.com/ http://www.barnsides.com/inventions	Сервери траферу технологій і ліцензування будь-яких видів інтелектуальної власності
http://www.patent-meci.ru	СоюзПатент
http://autm.rice.edu/autm	Спеціально для викладачів Вузів
http://www.oiml.org	Стандартизації в Internet
http://infobusiness.com.ua	Українська бібліотека договорів і документів
http://www.sta.gov.ua	Українська державна податкова адміністрація
http://www.ukrpravo.com	Українське право
http://www.lawukraine.com	Український каталог правових ресурсів
http://www.expert.com.ua	Український НДІ судової експертизи
http://www.wiseowl.org.ua	Український Центр з питань банкрутства «Мудра Сова»
http://www.uatm.com.ua	Українські торгові марки (реєстрація)
http://dbs.demos.su	Універсальна база даних по законодавству
http://www.law.uki-cc	Універсальний сайт з ІВ і КАП
http://\ \ \ .crime-research.org	Центр дослідження комп'ютерної злочинності в Україні
http://\ \ \ .hri.ca/	Центр інформації з за\ист\ прав людини (Human Right Internet)
http://madein.ru/intralex7	Юридична система «ЮСИС»
http://\ \ \ .gahtan.com/techlaw	Юридичний довідниковий сервер по комп'ютерній справі й інформаційним

	технологіям
http://urist.com.ua	Юридичний сайт Наталії Плешкової
http://ч\w.ukraine-global.com.ua/index-je.html	Юридичні послуги від «Україна — Глобал» ¹
http://in\entorw orld.com	Як розвивати творче мислення і про патенти

2.3. Конституція України, Кримінальний кодекс та Кодекс України про адміністративні правопорушення стосовно питань захисту інтелектуальної власності

Конституція України, яка була прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., має певні статті, які охороняють інтелектуальну, творчу діяльність громадян.

Так, у Статті 41 декларується, що: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» і далі: «Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним».

У Статті 54 наголошується: «Громадянам гарантується свобода літературної, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди».

Кримінальний кодекс України був прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України і введений у дію з 1 вересня 2001 р. Зокрема він має Статтю 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», у якій записано: «Незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, ...їх незаконне тиражування та розповсюдження..., а також інше використання чужих творів, комп'ютерних програм і баз даних, об'єктів суміжних прав без дозволу осіб, які мають авторське право або суміжні права, якщо ці дії завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, —

- караються штрафом від ста до чотирьохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян, або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією...

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або завдали матеріальної шкоди в особливо важкому розмірі, —

- караються штрафом від двохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією...».

Крім цієї окремої Статті, у Кримінальному кодексі України існує цілий Розділ XVI «Злочини у сфері використання ЕОМ (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж», де є Стаття 361 про кримінальну відповідальність за «незаконне втручання в роботу ЕОМ (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж»; Стаття 362 про «Викрадення, привласнення, вимагання комп'ютерної інформації або заволодіння нею шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем»; стаття 363 про «Порушення правил експлуатації автоматизованих електронно-обчислювальних систем».

Більш детальну інформацію стосовно цих та інших статей Кримінального кодексу України можна отримати за адресою:

www.codex.kiev.ua

Кримінальний кодекс України

Ст. 136 — «Порушення авторських прав»

«Випуск під своїм ім'ям або інше привласнення авторства на чужий твір науки, літератури та мистецтва, незаконне відтворення або розповсюдження такого твору, — караються виправними роботами на строк до двох років, або штрафом від 50 до 120 мінімальних розмірів зарплати».

Кодекс України про адміністративні правопорушення

ст. 164³ - «Недобросовісна конкуренція»

«Неправомірне використання:
фірмового найменування знаку для товарів і послуг або будь-якого маркування товару;

неправомірне копіювання:

форми,

упаковки,

зовнішнього оформлення,

а так само

імітація,

копіювання,

пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені —

тягне за собою накладання штрафу від 30 до 44 неоподатковуваних мінімальних доходів громадян

з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини».

«Умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця — від 5 до 9 неоподаткованих мінімальних доходів громадян;

...розголошення комерційної таємниці... — від 9 до 18 неоподаткованих мінімальних доходів громадян.

Ст. 164⁹ «Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів чи фонограм — від 10 до 1000 неоподаткованих мінімальних доходів громадян».

Ст. 169 — «Передача замовнику або у виробництво документації, яка не відповідає вимогам стандартів — від 3 до 40 неоподаткованих мінімальних доходів громадян».

2.4. Правова база в сфері охорони використання комп'ютерних програм та баз даних

Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в умовах виникнення глобальної інформаційної інфраструктури привертають все більше уваги з боку працівників різних країн, тому що в різних країнах ключові поняття авторського права, такі як право на відтворення, публічне виконання, публічне сповіщення, публічний показ, розповсюдження, використання цитат, відтворення товару в особистих цілях, відтворення примірників твору для навчання, відтворення творів бібліотеками та архівами інтерпретуються по-різному, а для мережених технологій ці поняття ще зовсім не вироблені. Все більш розмитою стає межа між творчістю та інтерпретацією вже існуючих даних, між твором та його копією.

Ситуація значно ускладнюється з розвитком глобальних мереж, зокрема — *Internet*, у якій відсутні поняття національних кордонів, а постійне збільшення швидкості комунікацій та інтенсифікація інформаційних процесів призводить до збільшення мобільності матеріальних та інформаційних об'єктів, виробництво, розповсюдження та правова охорона яких вже не може бути здійснена за допомогою діючого законодавства. Закони, при створенні яких суттєво

використовувалось поняття національних кордонів, стають непридатними до застосування. Все більше значення має швидкість фіксації та реєстрації інформаційних об'єктів, що захищаються авторським правом, а також зручність та ефективність маніпулювання такими об'єктами. Слід зазначити, що число користувачів *Internet* вже досягає сотень мільйонів чоловік, тому ефективне вирішення проблем захисту прав інтелектуальної власності в цій сфері найближчим часом стане нагальною проблемою.

В цьому блоці законодавчої бази першочергового вирішення потребують такі проблеми:

1. Проблеми захисту власне комп'ютерних програм та баз даних.

Правове регулювання відносин по створенню і використанню комп'ютерних програм і баз даних відбувається на національному і міжнародному рівнях. На національному рівні таке регулювання забезпечується прийняттям відповідних законів, на міжнародному — укладенням відповідних конвенцій, угод.

У всіх розвинених країнах, які підписали Бернську конвенцію про охорону літературних та художніх творів, основною формою охорони комп'ютерних програм і баз даних є авторське право. Комп'ютерні програми та бази даних віднесені до категорії об'єктів, що охороняються як літературні твори. В зазначених країнах ефективно використовуються достоїнства, властиві правовій охороні комп'ютерних програм та баз даних нормами авторського права, і компенсуються його вузькі місця за рахунок застосування інших правових норм, зокрема патентного права.

Охорона комп'ютерних програм нормами авторського права закріплена в Бернській конвенції про оборону літературних і художніх творів, членом якої є Україна, Договорі Всесвітньої організації охорони інтелектуальної власності, з авторського права, і підписаному на Дипломатичній конференції 20 грудня 1996 року, директиві Європейських Співтовариств про правову охорону комп'ютерних програм і баз даних від 14 травня 1991 року, Угоді Світової організації торгівлі про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), дотримання положень якої є неодмінною умовою вступу України до СОТ.

В Україні охорона комп'ютерних програм та баз даних здійснюється відповідно до Закону України «Про авторське і суміжні права», що в основному

відповідає вимогам міжнародних конвенцій і угод, переважна більшість статей якого безпосередньо стосується й комп'ютерних програм і баз даних.

Разом з тим специфічні особливості комп'ютерних програм і баз даних утруднюють застосування до них усіх норм авторського права, яке не повною мірою задовольняє інтереси розробників комп'ютерних програм, зокрема не захищає від запозичення принципів, реалізованих в них. До того ж, щоб правова охорона комп'ютерної програми чи бази даних найбільш повно відповідала вимогам сучасного рівня розвитку інформатики, недостатньо охорони комп'ютерних програм та баз даних як літературних творів. У розвинених країнах застосовують системний підхід щодо охорони комп'ютерних програм та баз даних, який включає і можливість їх захисту патентним законодавством. Але в Україні згідно із Законом «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» програми для обчислювальних машин не можуть одержати правову охорону. Це практично лишає поза охороною винаходи, пов'язані з комп'ютерними програмами та базами даних, обмежує інтереси заявників України відносно їх прав в розвинених країнах.

2. Проблеми, пов'язані з мережевою специфікою *Internet* і необхідністю змін у діючому законодавстві та вироблення нових концепцій охорони авторського та суміжних прав.
3. Проблема законодавчого врегулювання достатньо нової, а тому і мало ще вивченої проблеми захисту імен доменів.

У сфері охорони комп'ютерних програм та боротьби з піратством зміст законодавчих актів має бути спрямований на такі аспекти:

1. *Удосконалення правової охорони комп'ютерних програм.*

Навіть саме поняття «комп'ютерна програма» визначається законодавствами різних країн по-різному. А для такого часто та давно уживаного поняття як «база даних» немає єдиної думки серед представників різних міжнародних організацій щодо його визначення. Що вже казати про правові засади охорони цього об'єкта інтелектуальної власності. Але треба зазначити, що поняття «база даних» виникло у 70-ті роки, що для комп'ютерної галузі вже майже доісторична епоха. А питання охорони таких нових об'єктів інтелектуальної власності, як «інтелектуальна база даних», «база знань», «інтелектуальна система», «інформаційна технологія»,

«інтелектуальна інформаційна технологія», які визначені сучасними стандартами, зокрема прийнятим в Україні Державним стандартом «Інтелектуальні інформаційні технології» (ДСТУ 2481-94), ще навіть і не розглядались. Можна згадати про мережеві технології, у яких вже існують та динамічно розвиваються абсолютно нові типи об'єктів інтелектуальної власності, охорона яких вже ніяким чином не може бути здійснена за допомогою діючого законодавства.

У вирішення проблеми можна визначити певні ключові аспекти.

Але перш за все, це — вивчення, застосування та участь у розробці міжнародних стандартів у галузі охорони комп'ютерних програм (пред усім — термінологічних).

Тому зараз у цій галузі відбувається інтенсивне створення нових підходів для розробки таких законодавчих актів, відбуваються численні зустрічі та наради, де наша країна також має брати участь.

2. Удосконалення нормативно-правової бази в галузі охорони прав інтелектуальної власності в Інтернет.

Домен — символічне уявлення IP-адреси (наприклад, www.info-art.ru). IP-адреса, що визначає місце розташування інформації в мережі «Інтернет», виражений у цифровій формі. Але в даний час відсутні будь-які державні акти, що регулюють питання виникнення, експлуатації і розпорядження доменними іменами. Більш того, даний термін, як, утім, і вся понятійна база мережі Інтернет, жодного разу не згадується в жодному законодавчому акті.

Регістратор доменних імен не несе ніякої відповідальності за реальні правові порушення. Це означає, що домен, наприклад, з ім'ям www.qwerty.ua, що функціонував у мережі, за рішенням суду може бути відібраний у його заявника (власника) через порушення прав на товарний знак або фірмове найменування. Від особи, що розпоряджалася доменом, також можуть зажадати відшкодування збитків або компенсації за використання чужого об'єкта інтелектуальної власності, наприклад, зареєстрованого знака обслуговування по класу зв'язку *qwerty*.

Щоб доменне ім'я для електронної пошти, віртуального або фізичного серверу, що служить для індивідуалізації в Інтернеті, стало дійсним і повноправним об'єктом інтелектуальної власності, що охороняється вітчизняним законодавством, рекомендується можливим здійснити перенос об'єкта Інтернет —

доменного імені в поле права інтелектуальної власності, тобто, зареєструвавши доменне ім'я і або його істотну частину в якості словесного товарного знаку.

3. Удосконалення законодавства про авторське право, так і де законодавства про патентне право.

Щодо охорони комп'ютерних програм нормами авторського права, то, крім існуючих норм у законі України «Про авторське право і суміжні права», необхідно законодавчо закріпити спеціальну статтю про охорону комп'ютерних програм, значення термінів, що стосується їх охорони. Слід законодавчо закріпити також право на державну реєстрацію комп'ютерних програм і процедуру його здійснення. Важливо додати положення про те, що закон не застосовується до мов програмування, синтаксису і алгоритмів комп'ютерних програм, які використовуються при їх створенні, до комп'ютерних програм спрямованих на завдання шкоди, шкідливий вплив на інші програми і засоби. Підлягають забороні імпортування, виготовлення, поширення і використання апаратних засобів або надання послуг, метою яких є зняття технічного захисту з комп'ютерних програм. Слід закріпити права законного користувача на виготовлення її копій, дозволених ліцензійною угодою, або ж однієї копії за умови, що така копія необхідна для використання програми або виключно запасної копії для заміни законно набутої на випадок, якщо остання пошкоджена або втрачена.

Щодо охорони комп'ютерних програм і баз даних нормами патентного права, то в патентні закони необхідно внести уточнення, **що** патентнонездатними є комп'ютерні програми як такі. Відносини, **що** регулюються патентним законодавством діють у тій частині, в якій вони не звужують охорони і не суперечать законодавству про авторське право.

4. Внесення змін та доповнень до відповідних кодексів України, що передбачають посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності з урахуванням необхідної боротьби з піратством.

В Україні практично відсутні норми адміністративного і кримінального права, спрямовані на припинення протиправних дій, пов'язаних з комп'ютерними програмами. Необхідна розробка конкретних адміністративно-правових і кримінально-правових заходів, спрямованих на попередження і невідкладне

припинення контра-фактних дій. До порушників прав на комп'ютерні програми і бази даних слід запровадити ордери на обшук та інші профілактичні процедури цивільного права. Кримінальна практика повинна включати конфіскацію піратських копій, накладення арешту на матеріали і обладнання, виготовлену продукцію, позбавлення порушників волі за злочини у великих розмірах.

5. Запровадження комплексного підходу до правової охорони комп'ютерних програм і баз даних.

Правова охорона комп'ютерних програм і баз даних може здійснюватись не лише нормами авторського права і патентного права, а й договірним правом, законодавством про недобросовісну конкуренцію, про охорону комерційних таємниць. Так, договори на створення і використання комп'ютерних програм доцільно виділити в спеціальну групу договорів у Цивільному кодексі України. Існуюче піратство на рівні використання алгоритмів, реалізованих у комп'ютерній програмі може завдавати відчутної шкоди їх виробникам. Такі дії розглядаються як протиправні в тому випадку, якщо алгоритм, використовуваний в комп'ютерній програмі, є конфіденційною інформацією і підпадає під комерційну таємницю.

Концепція правової охорони використання комп'ютерних програм і баз даних.

Комп'ютерні програми та бази даних, як специфічні об'єкти інтелектуальної власності, повинні мати особливий статус правової охорони. Поряд з авторським правом вони повинні охоронятися патентним договірним правом, законодавством про недобросовісну конкуренцію, про охорону комерційних таємниць.

Найбільшого розвитку глобальна інформаційна структура набула протягом останніх років і тому не встигла ще зазнати повного законодавчого врегулювання. Але з огляду на те, що ця інфраструктура все більше і більше втілюється в повсякденне життя, з її допомогою здійснюється продаж-купівля, розповсюдження інформації і іноді як результат, порушення прав окремих суб'єктів, таке законодавче регулювання є вкрай необхідним.

Основними проблемами, які потребують додаткового дослідження та вирішення, є:

1. Встановлення уніфікованої термінології, що стосується інформаційної сфери.

2. Забезпечення охорони комп'ютерних програм та баз даних, а саме встановлення:
 - основних засад правової охорони використання комп'ютерних програм та баз даних.
 - переліку випадків, що кваліфікуються як неправомірне використання комп'ютерних програм і баз даних.
 - санкцій за неправомірне використання комп'ютерних програм та баз даних.
3. Вирішення проблем, пов'язаних з мережевою специфікою *Internet* і необхідністю змін у діючому законодавстві та вироблення нових концепцій охорони авторського та суміжних прав.
4. Законодавче врегулювання проблеми захисту імен доменів, а саме: з метою надання доменному імені для електронної пошти, віртуального або фізичного серверу, що служить для надання індивідуалізації в Інтернет, статусу об'єкта інтелектуальної власності, що охороняється вітчизняним законодавством, вважається за доцільне здійснити перенос об'єкта Інтернет-доменного імені в поле права інтелектуальної власності шляхом реєстрації доменного імені і/або його істотної розпізнаваної частини в якості товарного знаку.

Розпочати роботи щодо владнання перелічених програм вважається за доцільне з розробки «концепції правової охорони використання комп'ютерних програм і баз даних». Така Концепція вже розроблялась в Держпатенті України, але не була прийнята з огляду на дуже загальний характер та відсутність будь-яких суттєвих положень. Крім того, текст Концепції не переглядався з моменту її розробки, а саме 1998 року.

Вважається за доцільне розробити новий варіант Концепції, що буде складатися з наступних розділів:

1. Перелік термінів, що використовуються.
2. Основні засади правової охорони використання комп'ютерних програм та баз даних.
3. Перелік випадків, що кваліфікуються як неправомірне використання комп'ютерних програм та баз даних.

4. Умови виникнення відповідальності за неправомірне використання комп'ютерних програм та баз даних.

Крім того Концепція буде містити перелік нормативно-правових актів, що мають бути розроблені з метою забезпечення охорони прав на інтелектуальну власність в інформаційній сфері. Загальну структуру Закону України «Про охорону програм для електронних обчислювальних машин і баз даних» можна представити наступним чином:

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ Стаття 1.

Основні поняття.

Стаття 2. Відношення, які регулюються даним законом.

Стаття 3. Об'єкт правової охорони.

Стаття 4. Умови визнання авторського права.

Стаття 5. Авторське право на базу даних.

Стаття 6. Термін дії авторського права.

Стаття 7. Сфера дії даного закону. Розділ 2.

ВИНЯТКОВІ АВТОРСЬКІ ПРАВА

Стаття 8. Авторство.

Стаття 9. Особисті права.

Стаття 10. Майнові права.

Стаття 11. Передача майнових прав.

Стаття 12. Майнові права на програму для ЕОМ.

Стаття 13. Право на реєстрацію. Розділ 3. **ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМ ДЛЯ ЕОМ І БАЗ ДАНИХ**

Стаття 14. Використання програми для ЕОМ або бази даних за договором із право власником.

Стаття 15. Вільне відтворення та адаптація програми для ЕОМ або бази даних.

Стаття 16. Вільний перепродаж примірника програми для ЕОМ або бази даних. Розділ 4. ЗАХИСТ ПРАВ

Стаття 17. Порушення авторського права. Контрафактні примірники програм для ЕОМ або бази даних. Стаття 18. Захист прав на програму для ЕОМ і баз даних. Стаття 19. Арешт контрафактних примірників програм для ЕОМ і бази даних.

Стаття 20. Інші форми відповідальності.

Глава 3. ОРГАНІЗАЦІЇ, ЯКІ ЗАХИЩАЮТЬ АВТОРСЬКІ І СУМІЖНІ ПРАВА

3.1. Організації України

В Україні існує декілька комітетів, агентств або відомств, що опікуються соціальним захистом громадян країни стосовно їх авторських і суміжних прав.

Перелічимо основні з них:

- Державне агентство України з авторських і суміжних прав; див. Додаток
- Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності;
- Державне патентне відомство України;
- Комітет з інтелектуальної власності;
- Департамент інтелектуальної власності при Міністерстві освіти України;
- Державний комітет України по стандартизації, методології та сертифікації тощо.

Про створення Державного агентства України з авторських і суміжних прав

Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1992 р. № 154 (ЗП України. 1992 р, № 4. ст. 98) (Із змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 1996 р. № 576)

На виконання Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо соціального захисту діячів літератури і мистецтва в умовах переходу до ринкових відносин» Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Створити Державне агентство України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України. За пропозицією Українського республіканського агентства з авторських прав (УРААП) створення вказаного агентства провести на базі УРААПу, що ліквідується.

Затвердити Положення про Державне агентство України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України, що додається.

2. Установити, що Державне агентство України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України здійснює свою діяльність за рахунок комісійних відрахувань з усіх видів авторської винагороди і нарахувань до фондів творчих спілок, за надання послуг українським і зарубіжним правовласникам щодо використання тво-

рів та об'єктів суміжних прав, інших доходів, а також частково за рахунок республіканського бюджету.

У разі необхідності передбачити для зазначеного агентства валютне фінансування на проведення розрахунків за видання та інші види використання творів іноземних авторів, звуко- і відеозаписів, передач ефірного мовлення інших країн установами Державного комітету України по пресі, Академії наук України, Української теле-радіокомпанії, Міністерства культури України та іншими державними користувачами авторських і суміжних прав за їх заявками на конкретні твори.

3. *(Пункт 3 втратив чинність згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 1996р. №576)*

4. Установити умови оплати праці працівників Державного агентства України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України стосовно до умов оплати праці керівників державних комітетів і керівних працівників і спеціалістів центрального апарату державних комітетів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 9 січня 1992 р. № 10.

5. Установити чисельність апарату Державного агентства України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України у кількості 40 чоловік.

Дозволити Агентству мати одного заступника голови і колегію у складі 7 чоловік.

6. Державному агентству України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України взяти на свій баланс основні фонди (приміщення, обладнання) та інше майно, а також фінансові й матеріальні ресурси ліквідованого Українського республіканського агентства з авторських прав за станом на 1 березня 1992 року.

7. Установити, що голова, заступник голови та члени колегії Державного агентства України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України за умовами медичного, транспортного і побутового обслуговування прирівнюються відповідно до голів державних комітетів України, «їхніх заступників і членів колегій».

8. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Ради Міністрів УРСР від 31 січня 1978 р. № 78 «Про поліпшення умов роботи Українського республіканського відділення Всесоюзного агентства по авторських правах».

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів
України від 25 березня 1992 р. № 154

ПОЛОЖЕННЯ про Державне агентство України з авторських і суміжних прав

1. Державне агентство України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України (ДААСП України) є органом державної виконавчої влади і підпорядковується Кабінету Міністрів України.

ДААСП України проводить у життя політику України у галузі авторського права, забезпечує права і законні інтереси авторів творів науки, літератури і мистецтва, артистів-виконавців, творців звуко-і відеозаписів, організацій ефірного мовлення.

2. ДААСП України у своїй діяльності керується Конституцією України, законами й іншими рішеннями Верховної Ради України та її Президії, указами Президента України, постановами й розпорядженнями Кабінету Міністрів України, а також цим Положенням.

3. Головними завданнями ДААСПу України є:

- забезпечення дотримання відповідно до чинного законодавства авторських і суміжних прав правовласників України та право-власників інших країн та їхніх правонаступників на території України і за її межами;
- надання підтримки авторам і власникам авторських і суміжних> прав в управлінні їх майновими правами; забезпечення обслуговування правовласників та їхніх правонаступників на основі використання нової техніки та передових технологій;

сприяння розширенню міжнародного наукового і культурного співробітництва, обміну духовними цінностями, прилучення громадян України до надбань світової культури; розробка і здійснення пропозицій, пов'язаних з удосконаленням законодавства в галузі авторських і суміжних прав, участю України в міжнародній системі охорони цих прав. 4. ДААСП України відповідно до покладених на нього завдань: а) здійснює на основі угоди з власниками авторських і суміжних прав управління їх майновими правами в Україні та за її межами. При цьому: надає користувачам ліцензії на відповідне використання творів; визначає за угодою з користувачами розмір і порядок виплати винагороди, яка належить авторам за такими ліцензіями; здійснює збір, розподіл та виплату винагороди, передбаченої ліцензіями; здійснює збір, розподіл та виплату винагороди, яка відповідно до чинного законодавства належить власникам авторських і суміжних прав, без видачі ліцензій; провадить розрахунки з авторами інших країн, неурядовими та іншими організаціями за угодами про

взаємне представництво інтересів; веде облік усіх підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та осіб — користувачів авторських прав; реєструє правовласників та об'єкти охорони авторських прав; вживає необхідних заходів до запобігання порушенню і відновлення порушених прав авторів і власників суміжних прав; б) укладає на основі повноважень, наданих йому правовласниками, угоди або здійснює посередництво при укладанні угод про уступку прав на використання в Україні та за її межами творів власників авторських і суміжних прав, яких обслуговує ДААСП України;

- в) здійснює за дорученням українських користувачів посередництво при укладанні угод про придбання прав на використання в Україні творів правовласників інших країн;
- г) надає послуги, безпосередньо пов'язані з уступкою та придбанням авторських прав (редагування, рецензування, переклади на інші мови, підготовка «камерареді», виготовлення або прокат нот та ілюстрацій, слайдів, кольороподільної плівки, фото, програм для ЕОМ, експедирування матеріалів за угодами тощо). Здійснює на основі відповідних повноважень посередництво при укладанні угод між українськими юридичними і фізичними особами та юридичними і фізичними особами інших країн на зазначені види послуг;
- д) виконує відповідно до міжнародних нормативів і стандартів сертифікацію та реєстрацію програм для ЕОМ, інші функції; укладає на основі повноважень, наданих правовласниками, угоди або здійснює посередництво при укладанні угод про уступку прав на використання програм для ЕОМ;
- є) одержує і виплачує за належністю винагороду за угодами, укладеними ДААСПом України або при його посередництві, а також одержує за дорученнями українських правовласників і правовласників інших країн і виплачує винагороди за угодами в галузі авторських і суміжних прав, укладеними без участі ДААСПу України;
- ж) надає посередницькі послуги при показі на виставках і виставках-продажах творів образотворчого мистецтва, а при реалізації таких творів із збереженням за авторами прав слідування виплачує авторський гонорар;
- з) здійснює збір і виплату встановлених законодавством відрахувань до фондів творчих спілок України та інших громадських об'єднань на договірній основі;

і) стягує до державного бюджету відповідно до чинного законодавства податок з винагороди, що виплачується через ДААСП України;

к) проводить на договірній основі рекламно-інформаційну роботу; л) здійснює видавничу діяльність в Україні та за її межами; м) надає на договірній основі правову допомогу щодо захисту авторських і суміжних прав українських правовласників і

правовласників інших країн в Україні та українських правовласників за її межами, представляє права і законні інтереси правовласників. Одержує і виплачує за належністю суми авторського гонорару, що надходять у результаті надання правової допомоги правовласникам. При цьому правова допомога щодо захисту прав українських правовласників за межами України за угодами з користувачами інших країн, укладеними за участю ДААСПу України, здійснюється за рахунок його валютних коштів, а за угодами, укладеними без участі ДААСПу України, — за рахунок коштів правовласника;

- н) розробляє і в установленому порядку вносить пропозиції щодо розширення міжнародного співробітництва в галузі охорони авторських і суміжних прав. В установленому порядку бере участь у підготовці й укладанні міжнародних угод України про взаємну охорону авторських і суміжних прав;
- о) організує у межах своєї компетенції міжнародні наукові конференції і симпозіуми, книжкові ярмарки, виставки, музичні фестивалі та інші культурні й інформаційні заходи, що проводяться в Україні та за її межами, і бере в них участь;
- п) розробляє і в установленому порядку вносить пропозиції щодо вдосконалення законодавства про авторські й суміжні права на основі вивчення практики застосування цього законодавства, а також міжнародного досвіду в галузі авторських і суміжних прав;
- р) розвиває і зміцнює співпрацю у питаннях авторських і суміжних прав з творчими спілками, іншими громадськими об'єднаннями, науковими установами і закладами культури України;
- с) бере участь за рахунок власних коштів у культурних, благодійних, гуманітарних фондах України та фондах інших країн;
- т) здійснює інші функції, що впливають з чинного законодавства про авторські і суміжні права або з факту участі України у міжнародних багатосторонніх угодах про охорону авторських і суміжних прав.

5. ДААСП України має право:

- а) брати участь у роботі міжнародних і неурядових організацій інших країн з питань авторських і суміжних прав;

- б) укладати угоди з іноземними фірмами і громадянами на представництво інтересів ДААСПу України за межами України, а також укладати інші угоди з відповідними неурядовими організаціями, що займаються питаннями охорони авторських і суміжних прав;
- в) виконувати за угодами у межах своєї компетенції замовлення органів державного управління, державних підприємств, установ та організацій, кооперативних організацій, громадських об'єднань, творчих спілок, окремих власників авторських і суміжних прав та їх правонаступників. Розрахунки проводяться за цінами і тарифами, передбаченими затвердженими преїскурантами, а при їх відсутності — за договірними цінами і тарифами;
- г) створювати пункти нештатних інспекторів ДААСПу України у Республіці Крим, в обласних центрах та інших містах України;
- д) відкривати в установленому порядку в інших країнах представництва ДААСПу України, створювати малі підприємства, інші господарські організації, у тому числі спільні, за участю інофірм, що діють за принципами госпрозрахунку.

6. ДААСП України очолює голова, який призначається Кабінетом Міністрів України.

Голова має заступника, якого за його поданням призначає Кабінет Міністрів України.

Голова несе персональну відповідальність за виконання покладених на ДААСП України завдань і здійснення ним своїх функцій.

7. Для обговорення та погодження вирішення питань у ДААСП і України утворюється колегія в складі голови ДААСПу України (голова колегії), заступника голови за посадою, а також інших керівних працівників ДААСПу України.

Члени колегії ДААСПу України затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Структура і штатний розпис ДААСПу України затверджується головою Агентства в межах коштів, що спрямовуються на оплату праці працівників апарату.

Рішення колегії проводяться в життя, як правило, наказами голови ДААСПу України.

8. ДААСП України в межах своєї компетенції видає на основі та на виконання чинного законодавства накази, організує і перевіряє їх виконання.

ДААСП України у необхідних випадках видає разом з іншими органами державного управління та громадськими об'єднаннями спільні акти.

9. Для розгляду пропозицій, спрямованих на краще забезпечення прав і законних інтересів авторів творів, артистів-виконавців, творців звуко- і відеозаписів, організацій ефірного мовлення, та а інших питань при ДААСПі України створюється консультативна рада з представників авторської громадськості, творчих спілок, зацікавлених міністерств і відомств. У ДААСПі України можуть створювати й інші дорадчі органи.

Склад консультативної ради та інших дорадчих органів і положення про них затверджується головою ДААСПу України.

10. ДААСП України буде свою роботу відповідно до діючого в його системі господарського механізму і в установленому порядку розпоряджається одержаними доходами.

Джерелами формування доходів ДААСПу України у вітчизняній та іноземній валюті є:

а) комісійні відрахування від сум:

авторської винагороди, одержаної чи нарахованої в Україні, а також тієї, що надійшла з інших країн при здійсненні колективного управління правами;

винагороди, що належать ДААСПу України за угодами, укладеними агентствами інших країн або при їх посередництві;

винагороди, збір якої здійснює ДААСП України за дорученнями українських та іноземних правовласників, а також за угодами, укладеними без його участі;

нарахувань, проведених ДААСПом України до фондів творчих спілок та інших творчих об'єднань;

винагороди за надання юридичної допомоги при захисті авторських і суміжних прав українських та іноземних правовласників в Україні та українських право-власників в інших країнах;

б) кошти, одержані від рекламно-інформаційної діяльності за укладеними угодами;

в) доходи, одержані від діяльності підвідомчих підприємств і організацій;

г) дотації з державного бюджету;

д) добровільні внески, дарунки, надходження від українських та іноземних організацій, спілок, фірм, підприємств, установ і окремих громадян у вигляді грошових сум;

є) інші доходи.

Розмір комісійних відрахувань із суми винагороди, збір якої провадить ДААСП України і яка надходить з-за кордону при здійсненні колективного управління правами, щороку визначається за погодженням з консультативною радою представників авторської громадськості виходячи з видатків ДААСПу України при зборі, розподілі й виплаті винагороди. Розмір комісійних відрахувань з інших сум, що виплачуються через ДААСП України, визначається відповідно до укладених угод і залежить від обсягу послуг, надаваних ДААСПом України.

Розмір коштів з бюджету (дотацій) визначається за погодженням з Міністерством фінансів України у проєкті державного бюджету на наступний фінансовий рік.

11. ДААСП України відповідно до Положення про господарський механізм в установах соціально-культурної сфери може утворювати фонди:

- а) оплати праці;
- б) валютний;
- в) соціального розвитку;
- г) спеціальний фонд винагороди.

Відрахування до валютного фонду ДААСПу України здійснюється відповідно до чинного законодавства України.

12. ДААСП України 50 відсотків сум нез'ясованої і незапитаної винагороди у вітчизняній та іноземній валюті перераховує до бюджету і державного валютного фонду України після трьох років з дати надходження на поточні рахунки ДААСПу України, а 50 відсотків можуть включатися до чергових виплат розподілених сум та використовуватися на інші цілі в інтересах власників авторських і суміжних прав, яких він представляє.

13. Агентство здійснює оперативний та бухгалтерський облік результатів своєї роботи, веде статистичну та бухгалтерську звітність в установленому порядку.

14. ДААСП України є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий та інші рахунки в установах банків, печатку із зображенням Державного герба України і своїм найменуванням.

15. Місцезнаходження Державного агентства України з авторських і суміжних прав при Кабінеті Міністрів України: 252030. Київ-30, вул. Б. Хмельницького, 34.

3.2. Міжнародні організації

Найбільш відомою міжнародною організацією з питань, що розглядаються, є ВОІВ — Всесвітня організація інтелектуальної власності, яка була організована

на основі Конвенції, що була підписана в Стокгольмі 14 липня 1967 р. ВОІВ була створена з метою взаєморозуміння та співробітництва між державами, взаємної користі, заохочення творчої діяльності, сприйняття охорони інтелектуальної власності в усьому світі, забезпечення адміністративного співробітництва союзів (країн).

Адреса ВОІВ (*World Intellectual Property*) в *Internet*:

www.wipo.int

Існує також Всесвітня конвенція про авторське право від 1952 р., яка була підписана 6 вересня 1952 р., переглянута 24 липня 1971 р., ратифікована 23 грудня 1993 р. (Постанова Верховної Ради України №3794-XII).

3.3. Концепція розвитку стосунків з Європейським Союзом у галузі авторського права і суміжних прав

1. Основні напрями та пріоритети розвитку стосунків з Європейським Союзом у галузі авторського права і суміжних прав. Основними напрямками і пріоритетами розвитку стосунків з Європейським Союзом у галузі авторського права і суміжних прав є: розвиток і вдосконалення національного законодавства шляхом:

- а) підготовки нових законопроектів, внесення змін і доповнень до чинного законодавства;
- б) введення кримінальної та адміністративної відповідальності, що існує в країнах-членах ЄС, за порушення норм авторського права і суміжних прав;
- в) використання в національному законодавстві норм і положень директив ЄС з охорони інтелектуальної власності;
 - здійснення кадрового забезпечення системи охорони об'єктів авторського права і суміжних прав шляхом підготовки і перепідготовки спеціалістів у галузі охорони літературних і музичних товарів, аудіо- і відеозаписів, комп'ютерних програм, програм телерадіомовлення;
 - створення громадських організацій з управління майновими правами авторів на колективній основі;
 - застосування новітньої техніки і прогресивних технологій у галузі автоматизованої обробки інформації, системи збирання, розподілу і виплати авторської винагороди, створення комп'ютерних каталогів.

2. Головна мета співробітництва, стратегія щодо її досягнення та відповідні тактичні дії

Головною метою співробітництва у галузі авторського права і суміжних прав є гармонізація національного законодавства із законодавством країн-членів ЄС. Йдеться про створення системи виключно правомірного використання на території України творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм,

виконань, фонограм, програм телерадіомовлення — системи, яка б гарантувала рівень захисту, аналогічний тому, що існує у Співтоваристві.

У стратегічному плані, керуючись вимогами Конституції України, нормами законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про інформацію»,

«Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про видавничу справу», «Про кіномотографію», положеннями відповідних указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, забезпечувати інтеграцію законодавства України до міжнародної системи охорони об'єктів авторського права і суміжних прав, створення сприятливого режиму визнання і захисту інтелектуальної власності.

Забезпечувати виконання вимог Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризький акт, 1971 рік), Всесвітньої конвенції про авторське право, членами яких є Україна.

Продовжувати роботу щодо приєднання України до багатосторонніх конвенцій про права на інтелектуальну власність. Забезпечити вступ України до Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм і органів радіомовлення (Рим, 1961 рік), Конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (Женева, 1971 рік), Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності з виконань і фонограм (Женева, 1996 рік).

У практичному плані:

а) впроваджувати у систему законодавчих актів України (стосовно охорони об'єктів авторського права і суміжних прав) вимоги директив Європейського Союзу «Про юридичний захист комп'ютерних програм» (1991 рік), «Про права на оренду і прокат та права, пов'язані з авторським правом у галузі інтелектуальної власності», (1992 рік), «Про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав, застосовуваних до радіомовлення через супутніх і до трансляції по дротовому зв'язку» (1993 рік), «Про узгодження строків захисту авторського права і суміжних прав» (1993 рік), «Про юридичний захист авторського права і суміжних прав» (1996 рік);

б) укладати двосторонні угоди про взаємне представництво інтересів з авторсько-правовими організаціями країн-членів ЄС;

в) вивчити і впроваджувати досвід країн-членів ЄС у нормотворчій роботі, системі охорони об'єктів авторського права і суміжних прав (практика досудового і судового розгляду конфліктних справ, боротьба з піратством), управління майновими правами на колективній основі, у створенні фондів матеріальної допомоги членам авторсько-правових товариств;

г) створювати цілісну систему охорони об'єктів авторського права і суміжних прав із врахуванням досвіду європейських країн.

3. Суб'єкти розвитку стосунків

Встановлювати і підтримувати ділові контакти з відповідними підрозділами ЄС з проблем інтелектуальної власності, а також з авторсько-правовими організаціями країн-членів ЄС: Ей-Сі-Бі (Королівство Бельгія), КОДА, Ей-Сі-Бі (Королівство Данія), ГЕМА, БІЛЬД-КУНСТ (Федеративна Республіка Німеччина), СОПЕ (Грецька Республіка), СГАЕ, СТЕФ (Королівство Іспанія), САСЕМ, СДЕМ,СКАМ, СКАД (Французька Республіка), ІМПО (Ірландія), СІАС (Італійська Республіка),БУМА (Королівство Нідерландів), СПА (Португальська Республіка), ДАКС, Пі-Ер-Ес (Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії).

3.4. Програма інтеграції України до Європейського Союзу у галузі авторського права і суміжних прав

/. Загальні положення

В умовах глобалізації та лібералізації світової економіки посилюється взаємозалежність країн світу та здійснюється поступовий процес інтеграції ринків, зокрема інтелектуальної власності. Важливою складовою частиною ринку інтелектуальної власності є індустрія авторського права і суміжних прав, яка в країнах ЄС є джерелом національного збагачення.

Проголошений Україною курс на інтеграцію в ЄС ставить цілу низку проблем у сфері авторського права і суміжних прав.

Для їх вирішення Україна має виконати дуже жорсткі умови, закріплені в офіційних документах ЄС:

- мати дієздатну національну систему охорони авторського права і суміжних прав у рамках спільного ринку ЄС;
- дотримуватися правил та регулюючих принципів, встановлених в рамках ЄС.

Курс України на інтеграцію до ЄС за умови виконання вимог ЄС ставить перед нашою державою завдання створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності. Вирішення цього завдання перебуває в прямій залежності від розробки чітко визначеної політики у сфері авторського права і суміжних прав, спрямованої на забезпечення прав і законних інтересів вітчизняних і зарубіжних авторів.

Базовими документами, що визначають засади інтеграції України до ЄС у галузі авторського права і суміжних прав, є:

- Конституція України;

- Угода про партнерство та співробітництво між Європейськими Співтовариствами і Україною, яка була підписана в Люксембурзі 16 червня 1994 року та набула чинності 1 березня 1998 року (далі — УПС);
- Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу, затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98;
- Концепція розвитку стосунків з Європейським Союзом у галузі авторського права і суміжних прав, розроблена ДААСПом України та затверджена 25 серпня 1998 року.

На основі зазначених документів розроблена Програма інтеграції України до ЄС у галузі авторського права і суміжних прав.

Програма містить стислу характеристику сучасного стану охорони авторського права і суміжних прав в Україні, законодавства ЄС у цій сфері, визначає стратегічні напрями інтеграції в галузі авторського права і суміжних прав: наближення законодавства України про авторське право і суміжні права до норм і правил ЄС; забезпечення правомірного використання в Україні об'єктів авторського права і суміжних прав; розвиток та вдосконалення інституційної бази охорони авторського права і суміжних прав та механізмів її впровадження.

77. Сучасний стан розвитку системи охорони авторського права і суміжних прав

Україна прагне подолати традиційну недооцінку в економічному, соціальному, суспільному житті країни значення об'єктів авторського права і суміжних прав, забезпечити належний, безумовно надійний та ефективний рівень їх охорони.

Охорона авторських і суміжних прав в Україні нині є реальним чинником становлення цивілізованого ринку інтелектуальної власності. Політика у сфері авторського права і суміжних прав стала складовою частиною державної політики і знайшла безпосереднє відображення у Програмі діяльності Кабінету Міністрів України.

Органом, що забезпечує реалізацію політики в галузі авторського права і суміжних прав, є Державне агентство України з авторських і суміжних прав (ДААСП України), головні завдання якого:

- забезпечення беззастережно правомірного використання творів науки, літератури, мистецтва;
- поліпшення матеріального становища художньої інтелігенції шляхом підписання ліцензійних угод з користувачами, збільшення обсягів нарахувань і забезпечення своєчасної виплати авторської винагороди;

- розробка нормативних актів щодо забезпечення повноцінного функціонування в Україні системи охорони прав вітчизняних і зарубіжних авторів;
- дальший розвиток духовних обмінів шляхом експорту та імпорту прав на товари науки, літератури і мистецтва;
- виконання міжнародних зобов'язань у сфері охорони об'єктів авторського права і суміжних прав, забезпечення приєднання України до ГАТТ/СОТ, входження її у європейські та світові структури.

Законодавство України про авторське право і суміжні права набуває певної правової завершеності, що знайшло відображення у

Конституції України, де визначено право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної творчої діяльності (стаття 41).

Основу нормативно-правової бази у сфері авторського права і суміжних прав становить Закон України «Про авторське право і суміжні права». Він розроблений за кваліфікованої консультативної підтримки зарубіжних експертів, зокрема експертів ЄС. Закон акумулює в собі прогресивний досвід, накопичений розвиненими країнами в процесі багаторічного розвитку.

Розвиток системи охорони авторського права і суміжних прав значною мірою залежить від роботи Державного агентства України з авторських і суміжних прав (ДААСП України), яке використовує всі можливі важелі і повноваження, надані чинним законодавством. За ініціативою і участю ДААСПу підготовлені і діють постанови Кабінету Міністрів України:

«Про мінімальні ставки авторської винагороди за використання творів літератури і мистецтва», «Про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва», «Про затвердження правил роздрібної торгівлі примірниками аудіовізуальних творів і фонограм», «Про порядок погодження з Державним агентством з авторських і суміжних прав документів, пов'язаних з імпортом, експортом і оптовою торгівлею аудіовізуальними творами і примірниками фонограм».

Проводиться послідовна робота з удосконалення існуючої нормативно-правової бази у сфері авторського права і суміжних прав, метою якої є забезпечення правомірного використання творів, комп'ютерних програм, фонограм. На розгляді у Верховній Раді України знаходиться проект Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про авторське право і суміжні права». Підготовлені проекти

законів України: «Про внесення змін і доповнень до Кримінального кодексу України і Кодексу України про адміністративні правопорушення», «Про приєднання України до Конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм», «Про приєднання України до Римської конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення».

Враховуючи задекларований Україною курс на європейську інтеграцію та вимоги, що ставить Європейський Союз до країн, які претендують на повноправне членство в ЄС, головне завдання у сфері авторського права і суміжних прав полягає в удосконаленні захисту прав авторів, виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення, в забезпеченні до кінця п'ятого року після набуття чинності Угоди рівня захисту, аналогічного до існуючого у Співтоваристві, включаючи ефективні засоби дотримання таких прав.

III. Нормативно-правові акти Європейського Союзу в галузі авторського права і суміжних прав

Органічною частиною міжнародної охорони в галузі авторського права і суміжних прав є директиви Європейських Співтовариств, положення яких істотно впливають на розробку нових міжнародних договорів, національних законодавчих актів на різних континентах. Зокрема директиви:

- Ради Європи від 14 травня 1991 року № 91/250 «Про юридичний захист комп'ютерних програм»;
- Ради Європи від 19 листопада 1992 року № 92/100 «Про право на прокат та деякі суміжні права»;
- Ради Європи від 27 вересня 1993 року № 93/83 «Про координацію певних положень авторського права і суміжних прав щодо радіомовлення через супутники і ретрансляції по дротовому зв'язку»;
- Ради Європи від 23 жовтня 1993 року № 93/98 «Про уніфікацію строку охорони авторського права і деяких суміжних прав».
- Європейського парламенту і Ради Європи від 11 березня 1996 року № 96/9 «Про юридичний захист баз даних».

Вимоги директив є обов'язковими для всіх держав-членів Європейського Союзу.

Важливе значення для розвитку національних систем авторського права і суміжних прав має дослідження Європейських Співтовариств «Зелений документ. Авторське право і суміжні права в інформаційному просторі» (1995 р.).

IV. Стратегічні напрями інтеграції у галузі авторського права і суміжних прав

В інтеграційному процесі в галузі авторського права і суміжних прав можна виділити такі стратегічні напрями:

- наближення законодавства України до вимог Європейського Союзу щодо охорони авторського права і суміжних прав;
- забезпечення правомірного використання в Україні об'єктів авторського права і суміжних прав;
- розвиток та вдосконалення інституційної бази захисту авторського права і суміжних прав та механізмів її впровадження.

На основі стратегічних напрямів була розроблена та затверджена Концепція розвитку стосунків з Європейським Союзом у галузі авторського права і суміжних прав.

Концепція спрямована на визначення основних напрямів розвитку стосунків України з ЄС у галузі авторського права і суміжних прав та містить наступні положення:

1. Розвиток і вдосконалення національного законодавства шляхом:

1.1. Підготовки нових законопроектів, внесення змін і доповнень до чинного законодавства;

1.2. Введення існуючої в країнах-членах ЄС кримінальної та адміністративної відповідальності за порушення норм авторського права і суміжних прав;

1.3. Використання в національному законодавстві норм і положень директив ЄС з охорони авторського права і суміжних прав.

2. Здійснення кадрового забезпечення системи охорони об'єктів авторського права і суміжних прав шляхом підготовки і перепідготовки спеціалістів у галузі інтелектуальної власності.

3. Створення громадських організацій з управління майновими правами на колективній основі.

4. Застосування новітньої техніки і прогресивних технологій в галузі автоматизованої обробки інформації, системи збирання, розподілу і виплати авторської винагороди, створення комп'ютерних каталогів.

V. Наближення законодавства України до норм і правил ЄС у галузі авторського права і суміжних прав

Наближення законодавства України до законодавства ЄС у галузі авторського права і суміжних прав включає сукупність взаємозв'язаних організаційних та правових заходів, спрямованих на поступове приведення у відповідність чинного законодавства України у галузі авторського права і суміжних прав до сучасної

системи охорони об'єктів авторського права і суміжних прав ЄС та створення умов для забезпечення правомірного їх використання.

Реформування законодавства України в галузі авторського права і суміжних прав має здійснюватися на загальних засадах наближення законодавства України до нормативно-правових документів ЄС.

1. Першочергові заходи (1999-2000 роки):

Внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, які мають на меті удосконалення положень авторського права і суміжних прав, створення передумов для дотримання вимог УПС у зазначеній сфері. Цей процес передбачає прийняття, крім уже згаданих, таких Законів України:

- «Про внесення змін і доповнень до законодавчих актів України щодо забезпечення правової охорони комп'ютерних програм»;
- «Про приєднання України до Конвенції про поширення несучих програм сигналів, що передаються через супутники»;
- «Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право»;
- «Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми».

2. До заходів першого етапу (2000—2007 роки) відноситься:

- імплементація положень УПС у галузі авторського права і суміжних прав,
- створення механізму врахування основних положень ЄС щодо охорони об'єктів авторського права і суміжних прав та вдосконалення нормативно-законодавчої бази у цій сфері з метою забезпечення відповідності національного законодавства європейським стандартам та
- створення сприятливих умов для зближення правової системи України та ЄС.

Кінцевою метою першого етапу наближення законодавства до відповідних положень УПС вважається створення належних правових та економічних умов для укладення угоди про асоційоване членство України в ЄС.

Заходи першого етапу:

2.1. Проведення аналізу відповідності чинного законодавства та адміністративної практики в Україні до відповідних положень УПС, пов'язаних з питаннями авторського права і суміжних прав, з метою

визначення шляхів приведення українського законодавства у відповідність до положень УПС;

2.2. Аналіз відповідності чинного законодавства з авторського права і суміжних прав та нормативної бази його застосування в Україні положенням статті 50 УПС;

2.3. Вивчення законодавства ЄС та практики його застосування;

2.4. Організація перекладу нормативних актів ЄС в галузі авторського права і суміжних прав;

2.5. Виявлення розбіжностей у практиці застосування законодавчих та інших нормативно-правових актів України та країн-учасниць ЄС у галузі авторського права і суміжних прав;

2.6. Створення науково-практичного коментарю до Закону України «Про авторське право і суміжні права», який має стати необхідним доповненням до зазначеного Закону з точки зору практики його застосування;

2.7. Забезпечення в Україні повного захисту, що має зворотну силу, творів і фонограм;

2.8. Залучення технічної допомоги з боку ЄС для реалізації процесу наближення законодавства, підвищення кваліфікації кадрів, що займаються питаннями охорони авторських і суміжних прав.

3. До заходів другого етапу належить повний перелік нормативно-правової бази України в галузі авторського права і суміжних прав для забезпечення відповідності законодавству ЄС з метою створення належних економічних умов для приєднання України до ЄС.

Визначення переліку цих заходів може здійснюватися в ході переговорів про приєднання України до ЄС на основі двосторонніх консультацій сторін та з урахуванням рекомендацій органів ЄС і досвіду інших країн-учасниць ЄС.

VI. Забезпечення правомірного використання в Україні об'єктів авторського права і суміжних прав

Забезпечення правомірного використання в Україні об'єктів авторського права і суміжних прав — це захист конституційного права авторів творів науки, літератури, мистецтва, артистів-виконавців, творців звуко- і відеозаписів, комп'ютерних програм на володіння, користування та розпорядження результатами своєї інтелектуальної праці. На практиці ж бачимо, як неприховано використовуються численні піратські твори і фонограми.

Подолання цього небезпечного для суспільства явища можливе шляхом застосування заходів системного характеру, енергійним та рішучим формуванням цивілізованого ринку інтелектуальної власності.

До першочергових заходів (1999-2000 роки) відносяться:

- запровадження контрольних знаків на примірники аудіовізуальних творів і фонограм;
- забезпечення розрахунків театральних-концертних організацій студій звукозапису, організацій телерадіомовлення з авторами за використання творів літератури і мистецтва;
- встановлення мінімальних ставок авторської винагороди за видання творів науки, літератури і мистецтва;
- створення громадських організацій виробників і розповсюджувачів аудіовізуальної і фонограмної продукції в Україні;
- організація науково-виробничого центру з проблем виготовлення кодованих голографічних захисних елементів для об'єктів авторського права;
- підготовка методичних розробок стосовно боротьби з піратством у сфері аудіовізуальної та фонограмної продукції, комп'ютерних програм;
- координація діяльності органів виконавчої влади різної функціональної спрямованості як неодмінна умова забезпечення правомірного використання об'єктів інтелектуальної власності.

Забезпечення беззастережно правомірного використання в Україні творів вітчизняних і зарубіжних авторів, проведення ефективної боротьби з піратством у сфері звуко- і відеозаписів, книговидавання, поширення комп'ютерних програм дозволять:

- суттєво поліпшити матеріальне становище представників художньої інтелігенції;
- покращити фінансування вітчизняної культури і науки;
- забезпечити виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері охорони об'єктів авторського права і суміжних прав;
- привести національне законодавство з авторського права і суміжних прав до вимог Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС);
- інтенсифікувати процес вигідного розвитку міжнародних духовних обмінів, перш за все шляхом експорту на твори науки, літератури і мистецтва.

До заходів наступного етапу (2000-2007 роки) відноситься: • завершення створення системи, що забезпечує правомірне використання об'єктів авторського права і суміжних прав. Визначення переліку цих заходів має здійснюватися у ході переговорів про приєднання України до ЄС, на основі двосторонніх консультацій сторін та з урахуванням рекомендацій органів ЄС і досвіду інших країн-учасниць ЄС.

VII. Розвиток та удосконалення інституційної бази охорони авторського права і суміжних прав та механізмів її впровадження

Важливим фактором у процесі забезпечення правомірного використання творів, комп'ютерних програм, фонограм є формування та удосконалення адміністративних структур та юридичних механізмів, що забезпечують охорону авторського права і суміжних прав.

1. Першочергові заходи (1999-2000 роки):

1.1. Створення консультативних рад при ДААСПі з представників авторської громадськості, заінтересованих міністерств і відомств, творчих спілок для більш ефективного забезпечення прав і законних інтересів авторів, виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення;

1.2. Складання відповідно до вимог міжнародних конвенцій і угод зведеного каталогу авторів, зведеного каталогу творів, зведеного каталогу користувачів творів — платників авторської винагороди;

1.3. Забезпечення виплати авторської винагороди за використання творів на радіо і телебаченні, при звукозаписі, за публічне виконання відеофільмів, за виготовлення чи імпорт обладнання, використовуюваного для відтворення творів в особистих цілях;

1.4. Розробка видавничого проекту, організація і видання бюлетеня з проблем авторського права і суміжних прав;

1.5. Поліпшення взаємодії інституцій різного рівня у процесі забезпечення правомірного використання творів, комп'ютерних програм, фонограм. Створення міжвідомчої комісії з питань охорони прав та використання об'єктів інтелектуальної власності.

2. Заходи першого етапу (2000-2007 роки):

2.1. Укладання двосторонніх угод про взаємне представництво інтересів з авторсько-правовими організаціями країн-членів ЄС;

2.2. Вивчення і впровадження досвіду країн-членів ЄС у нормотворчій роботі, системі охорони об'єктів авторського права і суміжних прав (практика досудового і судового розгляду конфліктних справ, боротьба з піратством), управління майновими правами на колективній основі, у створенні фондів матеріальної допомоги членам авторсько-правових товариств;

2.3. Створення цілісної системи охорони об'єктів авторського права і суміжних прав з урахуванням досвіду європейських країн;

2.4. Розробка комплексу програм для розподілу гонорару у ВКВ за публічне виконання творів (розподіл, виплата, бухгалтерський облік);

2.5. Створення локальної сітки ПК для роботи з базою даних щодо експорту прав;

2.6. Удосконалення системи органів адміністративної юстиції, які забезпечують правомірне використання творів і об'єктів суміжних прав шляхом утворення нових інституцій у зазначеній системі, зокрема спеціальних структурних одиниць з питань захисту інтелектуальної власності в органах прокуратури та МВС;

2.7. Розробка та впровадження механізмів міжнародного співробітництва між авторсько-правовими відомствами України та країн-членів ЄС;

2.8. Утворення спеціального суду (спеціалізація в судах) з питань інтелектуальної власності: розробка положень щодо утворення спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності; наукове обґрунтування концепції створення такого суду; кваліфікаційна підготовка суддів; взаємодія ДААСПу із судовими органами;

2.9. Залучення міжнародної технічної допомоги для розвитку та удосконалення інституційної бази охорони авторського права і суміжних прав.

3. До заходів другого етапу відноситься завершення формування інституційної бази забезпечення охорони авторського права і суміжних прав та механізмів її впровадження з метою створення життєздатної системи боротьби з піратством.

Визначення переліку цих заходів має здійснюватися у ході переговорів про приєднання України до ЄС, на основі двосторонніх консультацій! сторін та з урахуванням рекомендацій органів ЄС і досвіду інших країн-учасниць ЄС.

Глава 3. ОРГАНІЗАЦІЇ, ЯКІ ЗАХИЩАЮТЬ АВТОРСЬКІ І СУМІЖНІ ПРАВА

VIII. Фінансове забезпечення Програми інтеграції України до ЄС у галузі авторського права і суміжних прав

Фінансове забезпечення Програми інтеграції України до ЄС у галузі авторського права і суміжних прав здійснюватиметься за рахунок коштів Державного агентства України з авторських і суміжних прав, Програми ТАСІС «Інтелектуальна власність», яка реалізуватиметься в Україні у 1999-2000 роках, фонду солідарності і грантів Міжнародної конфедерації товариств авторів і композиторів (СІЗАК), членом якої є ДААСП України.

Глава 4. МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

4.1. Значення міжнародної співпраці у сфері охорони інтелектуальної власності для України

Створення в Україні сучасної міжнародно визнаної системи охорони інтелектуальної власності, її вдосконалення і розвиток неможливі без гармонізації національного законодавства з нормами міжнародного права у цій сфері, без урахування практики діяльності і досвіду національних патентних відомств, авторсько-правових товариств промислово розвинених країн і спеціалізованих міжнародних організацій.

Перебуваючи у складі колишнього СРСР, Україна була позбавлена можливості самостійно здійснювати заходи щодо розвитку міжнародної співпраці у сфері охорони інтелектуальної власності. Разом з тим Україна, як член Організації Об'єднаних Націй, є однією з дер-жав-фундаторів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ).

Після проголошення незалежності України довелося з самого початку встановлювати і налагоджувати міжнародні зв'язки в сфері охорони інтелектуальної власності.

У 1992-1993 роках Україна заявила про своє правонаступництво відносно найбільш важливих договорів у сфері охорони інтелектуальної власності, учасником яких був СРСР. З дев'яти таких міжнародних договорів було вибрано тільки чотири, що зумовлено як їх важливістю для розвитку національної системи охорони інтелектуальної власності в Україні, так і можливостями виконання державою фінансових зобов'язань за цими договорами. Зокрема, Україна першою серед країн-суб'єктів колишнього СРСР заявила про продовження на її території дії Паризької конвенції з охорони промислової власності, Договору про патентну кооперацію (Договір РСТ) і Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, у грудні 1993 року — Всесвітньої конвенції про авторське право.

Було визначено основні цілі та напрями участі України в міжнародній співпраці у сфері охорони інтелектуальної власності:

- створення, подальший розвиток і вдосконалення міжнародне визнаної державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні, яка забезпечила б найбільш сприятливі умови для захисту інтересів вітчизняних та іноземних творців і користувачів об'єктів цієї форми власності як на території України, так і за її межами, зокрема шляхом створення

гармонізованої з міжнародними правовими нормами законодавчо-нормативної бази;

- вивчення і використання світового досвіду створення національних систем охорони інтелектуальної власності;
- створення атмосфери довіря з боку українських та іноземних підприємців з метою залучення інвестицій у вітчизняні інноваційні проекти, зокрема у вигляді сучасних прогресивних технологій, в індустрію авторського права;
- отримання допомоги у розвитку національної системи охорони інтелектуальної власності з боку міжнародних і регіональних організацій в рамках багатосторонньої і двосторонньої співпраці;
- затвердження України як повноправного члена міжнародного товариства, підвищення авторитету держави в міжнародних організаціях з питань інтелектуальної власності.

Міжнародна співпраця в сфері охорони інтелектуальної власності істотно впливає на розвиток підприємництва, зовнішньої торгівлі, на інноваційну та інвестиційну політику держави. Завдяки співпраці здійснюється постійний міжнародний обмін науково-технічною (зокрема патентною) інформацією і документацією, без чого неможливий розвиток науково-технічного потенціалу України.

Участь України в міжнародній співпраці у цій сфері реалізується в таких формах:

- активна співпраця з ВОІВ і конкретна участь у роботі її керівних органів, постійних комітетів, комітетів експертів і робочих груп;
- участь у союзах, договорах і угодах, адміністративні функції яких виконує ВОІВ;
- співпраця з регіональними міжнародними організаціями з охорони інтелектуальної власності (Міждержавна рада з питань охорони промислової власності країн СНД, Європейська патентна організація);
- двостороння міжурядова співпраця у сфері охорони інтелектуальної власності, а також співпраця на рівні патентних відомств, авторсько-правових товариств;
- співпраця з неурядовими і громадськими організаціями з питань охорони інтелектуальної власності, зокрема з Міжнародною асоціацією з охорони промислової власності (AIPPI), Міжнародною федерацією винахідницьких організацій (IFIA), міжнародною федерацією патентних повірених (FICPI), Ліцензійним товариством (LES), Міжнародною асоціацією власників товарних знаків (INTA), Міжнародною федерацією виробників фонограм (IFPI), Міжнародною конвенцією товариств авторів і композиторів (SIZAC) тощо;

- участь в організації і проведенні міжнародних семінарів, конференцій, симпозіумів з питань правової охорони і використання інтелектуальної власності.

4.2. Основні завдання і напрями діяльності міжнародної системи охорони інтелектуальної власності

Усвідомлення необхідності міжнародної охорони прав на використання інтелектуальних цінностей як, з одного боку, джерела науково-технічного, культурного процесу людства, а з іншого — як найціннішого продукту людської думки, формувалося протягом сторіч. Однак забезпечити охорону прав на винаходи, твори літератури і мистецтва, інші об'єкти інтелектуальної власності одночасно в різних країнах не уявлялось можливим, оскільки в цих країнах діяли різні закони в цій сфері.

Правові й організаційні основи правової охорони власності в сучасному уявленні були закладені ще у другій половині XIX ст., коли під впливом бурхливих суспільних змін, видатних досягнень у науці і промисловості, розвитку виробництва і міжнародної торгівлі, літератури, музики, театру виникло розуміння настійної необхідності гармонізації відповідного законодавства окремих країн на міжнародному і навіть на світовому рівні з метою впровадження єдиної загальновизнаної системи правової охорони інтелектуальної власності.

Початком реалізації цієї ідеї треба вважати 1873 рік, коли в Австро-Угорській імперії відбулася перша міжнародна виставка винаходів. Тоді деякі країни відмовилися від участі у виставці через недостатню забезпеченість правової охорони винаходів, що демонструвалися. У тому ж році відбувся Віденський конгрес з проблем патентної реформи, на якому були прийняті основні принципи патентування винаходів.

Наступним кроком став проведений у 1878 р. в Парижі Міжнародний конгрес з промислової власності, що прийняв рішення про скликання Дипломатичної конференції з метою розроблення гармонізованих вимог до національних законодавств у цій сфері, що діяли в різних країнах. Ця конференція відбулася в 1880 р. у Парижі. На конференції було узгоджено проект міжнародної угоди, яку пізніше було покладено в основу найдавнішої і однієї з найважливіших міжнародних угод — Паризької конвенції з охорони промислової власності. У 1883 р. в Парижі відбулася нова Дипломатична конференція, на якій ця Конвенція була остаточно схвалена і прийнята.

Найважливішим етапом у створенні світової системи охорони інтелектуальної власності стало підписання у 1886 році Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Як Паризькою, так і Бернською конвенціями було передбачено створення окремих секретаріатів під назвою «Міжнародне бюро». У 1893 році ці органи були об'єднані і проіснували під різними назвами аж до 1970 року, коли почала діяти Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ).

Міжнародна система охорони промислової власності спрямована на формування у всьому світі підходів до забезпечення правової охорони таких об'єктів цієї форми власності, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, сорти рослин, географічні зазначення (зазначення джерела і найменування місця походження товарів і послуг), фірмові найменування, а також недопущення недобросовісної конкуренції.

Такі об'єкти промислової власності, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг мають загальну ознаку, що полягає в тому, що їх охорона здійснюється у вигляді надання виняткових прав на використання.

Недопущення недобросовісної конкуренції прямо не стосується виняткових прав, однак воно спрямоване проти таких методів конкуренції, які суперечать чесній практиці в промислових і торговельних справах.

Міжнародна система охорони авторського права і суміжних прав сприяє розвитку літератури, науки і мистецтва, значному поширенню і забезпеченню правомірного використання літературних, музичних, хореографічних, художніх, фотографічних, аудіовізуальних та інших творів, комп'ютерних програм, виконань, фонограм, програм мовлення.

4.3. Всесвітня організація інтелектуальної власності

Комплекс заходів щодо міжнародної співпраці координує Всесвітня організація інтелектуальної власності, яка є однією з 16 спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй. Попередником ВОІВ було Об'єднане міжнародне бюро з охорони інтелектуальної власності (BIRPI), створене у 1893 році на базі об'єднання Міжнародних бюро Паризької і Бернської конвенцій. Як ці Бюро, так і BIRPI (до 1970 року) функціонували під «високим наглядом» Уряду Швейцарської Конфедерації. Штаб-квартира BIRPI до 1960 року розміщувалася в Берні, потім отримала постійну акредитацію в Женеві.

Треба відзначити, що згадані органи цієї міжнародної організації здійснювали координацію не тільки питань Паризької і Бернської конвенцій, а ще й шести спеціальних угод і конвенцій, а саме:

- Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків (Мадридська угода, 1891 рік);
- Мадридської угоди про недопущення фальшивих або таких, які можуть ввести в оману, позначень товарів (1891 рік);
- Гаазької угоди про міжнародне депонування промислових зразків (Гаазька угода, 1925 рік);
- Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг з метою реєстрації знаків (Ніццька угода, 1957 рік);
- Лісабонської угоди про охорону найменування місць походження і їх міжнародну реєстрацію (Лісабонська угода, 1958 рік);
- Римської конвенції з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення (Римська конвенція, 1961 рік).

Принципове рішення про створення міжурядової спеціалізованої організації було прийняте в 1967 році на Дипломатичній конференції в Стокгольмі, де була підписана Конвенція, що заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності. ВОІВ почала діяти в 1970 року, а в 1974 році вона отримала статус спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй.

Діяльність ВОІВ регламентується трьома основоположними документами:

- Конвенцією про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності;
- Угодою між Організацією Об'єднаних Націй і ВОІВ;
- Угодою про штаб-квартиру ВОІВ.

Цілі створення ВОІВ були сформульовані в преамбулі до Стокгольмської конвенції (1967 року), а саме:

- поліпшення взаєморозуміння і розвиток співпраці між державами в інтересах їх взаємної користі на основі поваги до суверенітету і рівності;
- заохочення творчої діяльності, сприяння охороні інтелектуальної власності у всьому світі;
- модернізація і підвищення ефективності адміністративної діяльності союзів договорів, створених у сфері охорони промислової власності, а також охорони літературних і художніх творів, при повній повазі до самостійності кожного із союзів.

Згідно з положеннями статті 1 Угоди між ООН і ВОІВ остання несе відповідальність за вчинення належних дій відповідно до своїх основоположних документів, а також дій, передбачених союзами і договорами, адміністративні функції яких виконує ВОІВ. Ця організація сприяє розвитку творчої інтелектуальної діяльності і полегшенню передачі технологій у сфері промислової власності країнам, що розвиваються, для прискорення їх

економічного, соціального і культурного розвитку з урахуванням компетенції ООН та її органів, а також інших установ, що входять до системи ООН.

Діяльність ВОІВ спрямована на:

- сприяння охороні інтелектуальної власності у всьому світі шляхом співпраці між державами і міжнародними організаціями;
- забезпечення адміністративної співпраці між союзами у сфері охорони інтелектуальної власності, союзами, створеними в рамках Паризької і Бернської конвенцій, а також в рамках угод, підписаних членами Паризького союзу.

Інтелектуальна власність включає в себе дві основні сфери прав: *промислову власність*, що головним чином охоплює винаходи і товарні знаки, та *авторське право*, що головним чином охоплює літературні, музичні, художні та аудіовізуальні твори.

Сприяння забезпеченню охорони інтелектуальної власності у всьому світі полягає в тому, що ВОІВ заохочує укладення нових договорів, сприяє модернізації національного законодавства в різних країнах, надає технічну допомогу країнам, що розвиваються, збирає і розповсюджує інформацію, забезпечує роботу служб, що полегшують отримання правової охорони винаходів, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, у випадках, коли таку охорону хочуть отримати в кількох країнах, а також сприяє розвитку інших форм співпраці між державами-членами ВОІВ.

ВОІВ зосереджує адміністративне управління союзами в Міжнародному бюро в Женеві, що є секретаріатом ВОІВ. Контроль за діяльністю союзів здійснюється керівними органами ВОІВ. З точки зору економії коштів таке централізоване управління вигідне для держав-членів ВОІВ, а також для суб'єктів приватного сектора, зацікавлених в охороні промислової власності, об'єктів авторського права і суміжних прав.

Керівними органами ВОІВ є:

- Генеральна Асамблея ВОІВ, членами якої є держави-члени ВОІВ за умови, що вони також є членами Асамблеї Паризького і (або) Бернського союзів;
- Конференція, членами якої є всі держави-члени ВОІВ;
- Координаційний комітет, до якого входять держави-члени ВОІВ, що є членами Виконавчого комітету Паризького і(або) Бернського Союзів, а також
- Швейцарська Конфедерація як країна місцез перебування ВОІВ. Станом на травень 1998 року членами Координаційного комітету були 72 країни, в тому числі Україна.

Генеральна Асамблея і Конференція скликаються на чергові сесії кожні два роки, Координаційний комітет — щорічно.

Виконавчим головою ВОІВ є Генеральний директор, що обирається Генеральною Асамблеєю на шестирічний термін, який може бути продовжений. Генеральний директор є депозитарієм ратифікаційних грамот і актів про приєднання до договорів та угод, адміністративні функції яких виконує ВОІВ. Секретаріат ВОІВ має назву «Міжнародне бюро».

Членом ВОІВ може стати будь-яка держава, що є членом Паризького або Бернського союзів, а також будь-яка інша держава, що задовольняє, щонайменше, однієї з таких умов:

- є членом ООН, будь-якої з пов'язаних з ООН спеціалізованих установ або членом Міжнародного агентства з атомної енергії;
- є Стороною Статуту Міжнародного суду;
- запрошена Генеральною Асамблеєю ВОІВ стати учасником Конвенції про заснування цієї організації (Конвенція ВОІВ).

Станом на травень 1998 року державами-членами ВОІВ були 169 держав.

Організаційна структура управління ВОІВ досить складна. Це пов'язано з історією створення і розвитку Організації, а також з тим, ще починаючи з часу її заснування в минулому сторіччі, поступово склалися нові договори, кожний з яких створював самостійний союз країн-учасниць, як правило, зі своїм адміністративним органом і бюджетом. Ці союзи були об'єднані загальним предметом договорів, відповідно до яких вони були створені (за видами інтелектуальної власності), а також загальним для них секретаріатом (Міжнародним бюро). До 1967 року загальний секретаріат (BIRPI) обслуговував окремі союзи, створені відповідно до кількох договорів: Паризької і Бернської конвенцій, Мадридської, Гаазької, Ніщцької і Лісабонської угод. Ці договори мали загальні особливості структури. Кожний з них:

- утворював Союз держав-учасниць;
- утворював адміністративний апарат для членів Союзу з метою прийняття рішень;
- передбачав загальний секретаріат (BIRPI);
- передбачав сплату внесків державами-учасницями, а також їх витрачання BIRPI з метою забезпечення адміністративних функцій союзів.

Згадані договори взаємопов'язані спільною ієрархічною структурою в зв'язку з тим, що Паризька конвенція розглядалася як най більш загальний договір у сфері охорони промислової власності, і Бернська конвенція — як найбільш загальний договір з охорони авторського права. Кожна з цих конвенцій містить положення, ще передбачають укладення державами-учасницями спеціальних

угод, які стосуються окремих видів промислової власності (для членів Паризького союзу) і авторського права (для членів Бернського союзу).

Мадридська, Гаазька, Ніщцька і Лісабонська угоди були укладені як спеціальні угоди в рамках відповідної статті Паризької конвенції і були відкритими для приєднання до них не тільки держав-учасниць Паризького союзу. Така структура, крім усього іншого, забезпечувала збереження державами, що підписали спеціальні угоди, базових принципів, покладених в основу більш загального договору (таких, як національний режим або право пріоритету) без необхідності повторно згадувати ці принципи в тексті спеціальної угоди.

Стокгольмська конференція 1967 року провела низку реформ у структурі управління ВОІВ, що в загальних рисах можна охарактеризувати таким чином:

- 1) прийнята Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (Конвенція ВОІВ) як об'єднуючої організації з метою розвитку інтелектуальної власності і забезпечення адміністративної співпраці різних союзів. Функції секретаріату ВОІВ покладено на BIRPI — Міжнародне бюро;
- 2) для кожного з вищезазначених договорів, функції секретаріату яких виконувало BIRPI, були прийняті нові акти (Стокгольмські акти), спрямовані на раціоналізацію та уніфікацію адміністративної структури, що реалізується відповідно до договорів шляхом створення для кожного з них Асамблеї, а також встановлення уніфікованої періодичності прийняття програм і бюджетів;
- 3) для координації діяльності Асамблей різних союзів у спільних питаннях, наприклад діяльності Міжнародного бюро, Конвенцією ВОІВ було передбачено заснування Координаційного комітету ВОІВ;
- 4) Конвенцією ВОІВ були передбачені численні перехідні положення на час передачі функцій і повноважень BIRPI Міжнародному бюро ВОІВ.

На виконання рішень Стокгольмської конференції були зроблені два подальших спрощення структури ВОІВ, а саме:

- з метою сприяння ширшому приєднанню до договорів, адміністративні функції яких виконує ВОІВ, запровадити з січня 1994 року уніфіковану систему внесків, відповідно до якої кожна держава-учасниця Конвенції ВОІВ, що є учасницею принаймні одного із згаданих договорів, сплачує тільки один внесок незалежно від кількості договорів, учасником яких вона є, замість того, щоб платити окремі внески, пов'язані з участю в інших договорах, фінансування діяльності яких здійснюється державами-учасницями;

- з метою сприяння ширшій участі держав у процесі укладення нових договорів і активізації приєднання до цих договорів — роз'єднати зв'язки між новими договорами і договорами загального характеру (Паризька і Бернська конвенції), беручи до уваги, що ці зв'язки є результатом визначення нових договорів як спеціальних угод у рамках загальних договорів. Процес укладення нових договорів або приєднання до них став більш відкритим для будь-якої держави-учасниці Конвенції ВОІВ замість обмеження, що діяло раніше — обов'язкової участі в Паризькій або Бернській конвенції.

Так, делегація будь-якої держави-учасниці Конвенції ВОІВ отримала можливість участі з правом голосу в Дипломатичних конференціях, на яких були прийняті Договір про закони відносно товарних знаків (TLT), Договір ВОІВ з авторського права (WCT) і Договір ВОІВ з виконань і фонограм (WPPT). Ці договори є відкритими для приєднання будь-якої зі згаданих держав.

Існуючу структуру управління ВОІВ можна визначити як чотирирівневу, на кожному з рівнів функціонують такі органи:

I. Головні органи — це засновницькі органи держав-учасниць, створені відповідно до Конвенції ВОІВ і договорів, адміністративні функції яких виконує ВОІВ («Керівні органи»). Вони включають Генеральну Асамблею ВОІВ, Конференцію ВОІВ, Координаційний комітет ВОІВ, асамблеї кожного із союзів, адміністративні функції яких виконує ВОІВ, а також Конференцію представників держав-учасниць договорів, прийнятих відповідно до раніше прийнятого Акта за умови, що уперше договір був укладений до проведення Стокгольмської (1967 року) дипломатичної конференції і що існують держави-учасниці попереднього Акта, які ще не приєдналися до Стокгольмського акта. Усього діє 21 такий орган, чергові сесії скликаються, як правило, раз на два роки.

У рамках Паризького і Бернського союзів діють також виконавчі комітети, сесії яких скликаються в ті роки, коли асамблеї цих союзів не збираються на свої чергові сесії. Чергові сесії Координаційного комітету скликаються щорічно.

II. **Комітети, створені відповідно до положень договорів.** У рамках чотирьох договорів, що встановили міжнародні класифікації об'єктів промислової власності (Ніщцька угода 1957 року, Локарнська угода 1968 року, Страсбурзька угода 1971 року і Віденська угода 1973 року), на доповнення до асамблей союзів, створених відповідно до цих договорів, безпосередньо самими договорами створені комітети, що отримали назву «Комітети експертів». Завданням комітетів є періодичний перегляд класифікаційних систем, введених запроваджених договорами.

III. **Комітети, створені в рамках одного або більше головних органів, їх можна умовно поділити на три групи:**

- а) Бюджетний комітет і Комітет із службових приміщень, члени яких обираються Генеральною Асамблеєю ВОІВ на чотирирічний термін;
- б) три Постійних комітети:
- із співпраці у сфері промислової власності, створений Конференцією ВОІВ;
 - із співпраці у сфері авторського права і суміжних прав, створений Конференцією ВОІВ;
 - з питань інформації у сфері промислової власності, створений асамблеями Паризького Союзу, Союзу РСТ і Союзу МПК, а також Координаційним комітетом ВОІВ;
- в) тимчасові Комітети експертів, створені для спеціальних цілей.

Ці комітети є механізмами, що традиційно застосовується у ВОІВ

для виконання підготовчих робіт під час створення нових міжнародно-правових актів, як правило, у формі договорів, що встановлюють нові норми у сфері інтелектуальної власності. Після того як робота Комітету експертів досягла певної стадії, скликається дипломатична конференція з метою укладення договору, який регулюватиме правовідносини щодо об'єкта інтелектуальної власності, що є предметом діяльності даного Комітету. Таким чином, завдання і термін діяльності Комітетів експертів обмежені часом укладення відповідних договорів. В останні роки в рамках діяльності ВОІВ діяли такі Комітети експертів:

- з урегулювання міждержавних спорів у сфері інтелектуальної власності;
- з розробки Договору про патентні закони;
- з питань розвитку Гаазької угоди про міжнародне депонування промислових зразків;
- з загальновідомих знаків;
- з ліцензування товарних знаків;
- з розробки Протоколу до Бернської конвенції;
- з розробки можливого акта для забезпечення захисту прав виконавців;
- з розробки Протоколу про аудіовізуальні виконання.

IV. Робочі групи, що створюються Постійними комітетами або Комітетами експертів. Для робочих груп заздалегідь визначаються їх завдання і термін діяльності, а метою їх роботи є сприяння обговоренню і розв'язанню окремих проблем, що виникають у зв'язку з технічними особливостями або конфіденційністю питань, які бажано розглядати обмеженою кількістю фахівців.

Меморандумом Міжнародного бюро ВОІВ, підготовленим до 32 серії засідань Асамблеї держав-учасниць ВОІВ, що відбувся у березні 1998 року, визначені

подальші напрями і конкретні заходи щодо вдосконалення і підвищення ефективності структури управління ВОІВ.

Штаб-квартира ВОІВ знаходиться в Женеві. ВОІВ має також розташоване в Нью-Йорку бюро зв'язку з ООН. Головними джерелами доходів бюджету Міжнародного бюро ВОІВ є збори, що надходять від приватних користувачів служб міжнародної реєстрації (80 % надходжень), внески урядів держав-членів ВОІВ (14 %), а також надходження від продажу публікацій і нарахування процентів (6 %). Розміри зборів визначаються Асамблеєю Союзу Договору про патентну кооперацію (Договір РСТ), а також Мадридського і Гаазького союзів. Розміри внесків встановлюються Конференцією ВОІВ і Асамблеями шести союзів, що фінансуються за рахунок внесків.

У рамках ВОІВ функціонує заснований у 1994 році Арбітражний і посередницький центр, що є частиною Міжнародного бюро. Центр надає послуги з урегулювання комерційних спорів між приватними сторонами з питань інтелектуальної власності.

ВОІВ провадить видавничу діяльність, публікуючи монографії, збірники, довідники, а також періодичні видання з питань охорони інтелектуальної власності.

З січня 1996 року діє Угода між ВОІВ і Всесвітньою торговельною організацією (ВТО), що передбачає співпрацю Міжнародного бюро ВОІВ із Секретаріатом ВТО у сфері надання допомоги країнам, ще розвиваються, а також у зв'язку з інформаційними повідомленнями і зібранням законів та правил країн-членів ВТО.

Від дня створення Держпатенту України і Державного агентства України з авторських і суміжних прав (ДААСП України)" їх представники активно співпрацюють у керівних органах ВОІВ, беруть участь у роботі її постійних комітетів і комітетів експертів, а також у керівних і робочих органах союзів, адміністративні функції яких виконує ВОІВ. Україна з 1993 р. входить до складу Координаційного комітету ВОІВ.

Починаючи з 1993 року, Україна є членом Постійних комітетів ВОІВ з питань інформації у сфері промислової власності та із співпраці з метою розвитку в цій сфері, з 1995 року — Постійного комітету ВОІВ із співпраці з метою розвитку у сфері авторського права і суміжних прав.

ВОІВ надає Україні істотну консультативно-методичну, технічну і фінансову допомогу, зокрема з таких питань:

- створення і модернізації національного законодавства з питань охорони інтелектуальної власності, авторського права і суміжних прав, проведення експертизи законодавчих актів;

- формування і постійне поповнення національного патентно-інформаційного фонду, а також удосконалення довідково-пошукового апарату із застосуванням сучасних інформаційних технологій;
- підготовка і підвищення кваліфікації національних кадрів фахівців з питань охорони інтелектуальної власності (організація і проведення семінарів з участю фахівців ВОІВ, безплатне надання навчально-методичної літератури, стажування фахівців).

' Відповідно до Указу Президента України від 13 березня 1999 р. № 250/99 на базі Міністерства України з питань науки і технологій, Державного патентного відомства України і Державного агентства України з авторських і суміжних прав створено Державний комітет України з питань науки та інтелектуальної власності.

Свідченням визнання активної позиції України та її внеску в розвиток міжнародної співпраці у сфері інтелектуальної власності стало відвідання Києва Генеральним директором ВОІВ лікарем А. Богшем на запрошення Уряду України в листопаді 1995 року.

Під час перебування у Києві лікар А. Богш мав зустрічі з керівниками Верховної Ради і Уряду України, в ході яких було дано високу оцінку зусиллям нашої держави в напрямі створення і вдосконалення національної системи охорони інтелектуальної власності. За великі заслуги в сприянні розвитку державної системи охорони інтелектуальної власності в Україні Генеральному директору ВОІВ А. Боготу було присвоєне звання Почесного доктора права Київського університету ім. Т. Г. Шевченка.

Про визнання ролі України в розвитку міжнародної співпраці свідчить нагородження у жовтні 1998 року Президента Національної академії наук України академіка Б. Є. Патона Золотою медаллю ВОІВ за видатний внесок в охорону інтелектуальної власності.

4.4. Міжнародні договори та угоди у сфері охорони промислової власності ВОІВ

Станом на травень 1998 року ВОІВ виконує адміністративні функції таких союзів і договорів у сфері охорони промислової власності.

Паризька конвенція про охорону промислової власності, прийнята на Дипломатичній конференції в Парижі у 1883 році і доповнена Мадридським протоколом у 1981 році. Конвенція неодноразово переглядалася (Брюссель, 1900 р.; Вашингтон, 1911 р.; Гаага, 1925 р.; Лондон, 1934 р.; Лісабон, 1958 р.; Стокгольм, 1967 і 1979рр.).

Спочатку Паризьку конвенцію підписали 11 країн: Бельгія, Бразилія, Гватемала, Іспанія, Італія, Нідерланди, Португалія, Сальвадор, Сербія, Франція і Швейцарія. Вже після того, як Конвенція набрала чинності з 1 липня 1884 року,

до неї приєдналися Великобританія, Туніс та Еквадор. Кількість країн-учасниць Конвенції постійно зростала і на травень 1998 року становила 147 країн.

Україна є учасницею Паризької конвенції з грудня 1991 року.

Головна мета Паризької конвенції — утворення Союзу з охорони промислової власності (Паризької союз) і встановлення єдиних для країн-учасниць правил надання правової охорони таким об'єктам промислової власності, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки і знаки обслуговування, фірмові найменування і вказівки про походження або найменування місця походження товарів, а також запобігання недобросовісній конкуренції.

Конвенція спрямована на максимальне спрощення процедури надання міжнародної правової охорони об'єктам промислової власності за заявками, поданими в країнах-учасниках.

Згідно зі статтею 1(3) Конвенції поняття «промислова власність» в найширшому розумінні поширюється не тільки на промисловість і торгівлю, а й на галузі сільськогосподарського виробництва і видобувної промисловості, на всі продукти промислового виготовлення або природного походження.

Встановлені Паризькою конвенцією правила і норми забезпечення правової охорони промислової власності можна умовно поділити на чотири категорії:

1. Норми міжнародного публічного права, які регламентують права і обов'язки країн-учасниць, формують органи Паризького союзу, визначають їх функції і повноваження, а також норми адміністративного характеру. До цієї категорії належать, зокрема, положення, що зобов'язують кожна з країн-учасниць створювати національні служби охорони промислової власності і здійснювати публікацію необхідних матеріалів у цій сфері. Визначено порядок ратифікації Конвенції або приєднання до неї держав-членів Паризького союзу і держав, які не є членами цього Союзу. Передбачено можливість укладення спеціальних угод між країнами-членами Союзу, якщо ці угоди не суперечать положенням Конвенції. Встановлено порядок вирішення спорів між країнами-учасницями.

2. Положення, що ставлять за обов'язок країнам-учасницям або що дозволяють їм приймати національні закони з питань охорони промислової власності, зокрема регламентувати терміни, які стосуються права пріоритету, а також положення про обов'язки країн-учасниць відносно боротьби з недобросовісною конкуренцією. Визначено загальний принцип, згідно з яким кожна з країн-учасниць зобов'язана відповідно до своєї конституції здійснювати заходи щодо застосування положень Конвенції.

3. Положення, що стосуються матеріального права, пов'язаного з правами і обов'язками приватних осіб тією мірою, якою ці правила вимагають застосування до них національного законодавства. Саме до цієї категорії належить одне з основних положень Конвенції, яке встановлює, що громадяни будь-якої країни-

учасниці в питаннях охорони промислової власності користуються в інших країнах-учасницях такими ж перевагами, які закони цих країн надають або надаватимуть в майбутньому власним громадянам.

4. Положення, що стосуються прав та обов'язків приватних осіб, у тому числі положення, які не містять посилання на національне законодавство країн-учасниць, а самі безпосередньо регулюють конкретну ситуацію. Йдеться про співвідношення загальних правил, встановлених Паризькою конвенцією, і відповідних норм національного законодавства в різних країнах-учасницях. Таким чином, дію положень Конвенції обмежено, і вона надає країнам-учасницям широку свободу прийняття законодавчих актів з питань промислової власності з урахуванням їх національних особливостей.

Згідно з положеннями Паризької конвенції країни-учасниці утворюють Паризький союз, органами якого є Асамблея і Виконавчий комітет. Членами Асамблеї є всі країни-учасниці Союзу, що приєдналися принаймні до адміністративних і заключних положень Стокгольмського акта (1967 року). Завданням Асамблеї є підготовка дворічної програми і бюджету Міжнародного бюро ВОІВ відносно Паризького союзу. Функції секретаріату Союзу покладено на Міжнародне бюро.

Члени Виконавчого комітету обираються з числа країн-учасниць Союзу, за винятком Швейцарії, яка як країна-резидент є постійним членом цього Комітету.

В Україні окремі положення Паризької конвенції практично почали діяти з часу приєднання до неї СРСР в 1965 році. Після проголошення незалежності нашої держави Уряд України своєю Заявою від 26 серпня 1992 року підтвердив дію на території держави Паризької конвенції, прийнятої 20 березня 1883 року, в тому вигляді, як вона була переглянута в Стокгольмі 14 липня 1967 року і доповнена 2 жовтня 1979 року.

Загальні принципи і положення Паризької конвенції дістали своє відображення в ряді міжнародних угод і договорів з питань правової охорони окремих видів об'єктів промислової власності, встановлення єдиної міжнародної класифікації цих об'єктів, з інших важливих питань.

Головні положення Конвенції охоплюють три категорії: національний режим, право пріоритету, загальні правила.

Конвенція є відкритою для всіх держав. Ратифікаційні грамоти або акти про приєднання повинні бути передані депозитарію, яким є Генеральний директор ВОІВ.

У Паризькій конвенції підкреслено, що держави-учасниці можуть укладати між собою окремі спеціальні угоди з конкретних аспектів охорони промислової власності. Такі угоди не повинні суперечити положенням Конвенції.

Паризький союз і ВОІВ, яка виконує адміністративні функції секретаріату Союзу, переслідують мету забезпечення зміцнення співпраці суверенних держав у сфері охорони промислової власності, зокрема в напрямках забезпечення адекватної охорони, спрощення її отримання і реального забезпечення дотримання такої охорони.

Положення Паризької конвенції і укладених на її основі інших міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності реалізуються в практичній діяльності Державного патентного відомства України.

Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків підписана в 1891 році і доповнена Мадридським протоколом у 1989 році. Угода неодноразово переглядалася (Брюссель, 1900 р.; Вашингтон, 1911 р.; Гаага, 1925 р.; Ніцца, 1957 р.; Стокгольм, 1967 і 1979 рр.).

Станом на травень 1998 року учасниками угоди є 56 країн, в тому числі з грудня 1991 року Україна.

Угодою передбачена міжнародна реєстрація знаків для товарів і послуг Міжнародним бюро ВОІВ. Реєстрації, здійснювані відповідно до Угоди, є міжнародними, оскільки кожна реєстрація набирає чинності одночасно в кількох країнах і в принципі може мати чинність в усіх країнах-учасниках.

Міжнародна реєстрація знаків для товарів і послуг надає ряд переваг власнику знака. Після реєстрації знака в державі-учасниці, що є країною походження (або в регіональному відомстві країн Бенілюксу), власнику треба подавати тільки одну заявку на одній мові (французькій), а також сплатити збір до одного органу — Міжнародного бюро, замість того, щоб подавати окремі заявки до національних патентних відомств держав-учасниць на різних мовах і платити митний збір кожному відомству. Такі ж переваги діють у разі необхідності продовження реєстрації (кожні 20 років) або внесення до неї змін.

Міжнародна реєстрація вигідна також національним патентним відомствам, оскільки вона скорочує обсяг роботи (наприклад, відпадає необхідність публікації знаків). Для спрощення роботи користувачів Міжнародне бюро публікує спеціальні правила міжнародної реєстрації знаків.

Мадридською угодою створений Союз, керівним органом якого з 1970 року є Асамблея. Членами Асамблеї є всі держави-учасниці Союзу.

Положення Мадридської угоди реалізується в практичній діяльності Держпатенту України. Так, із загальної кількості поданих протягом 1992-1997 рр. заявок на реєстрацію знаків для товарів і послуг (10541), кількість заявок, оформлених для розгляду за процедурою Мадридської угоди, становить 6405, тобто більш як 60 % .

Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків підписаний у 1989 році. Державами-учасницями Протоколу станом на січень 1998 р. є 31 країна. Протокол, який є доповненням до зазначеної Угоди, прийнятий з метою введення в систему міжнародної реєстрації знаків деяких нових елементів, що спрощують приєднання до Угоди окремих країн. Заявки на реєстрацію знаків, які подаються відповідно до Протоколу, можуть бути складені не тільки французькою, а й англійською мовою. Країни, що підписали Протокол, є членами Союзу та Асамблеї Мадридської угоди. За станом на 1998 рік Україна не приєдналася до цього Протоколу.

Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, які вводять в оману, вказівок походження товарів. Підписана у 1891 році і кілька разів переглядалася (Вашингтон, 1911 р.; Гаага, 1925 р.; Лондон, 1934 р.; Лісабон, 1958 р.; Стокгольм, 1967 р.). Станом на травень 1998 року учасницями Угоди є 31 країна.

Відповідно до цієї Угоди на всі товари, які містять неправдиву або таку, яка вводить в оману, вказівку походження, товару, що прямо або непрямо вказує на одну з держав-учасниць або на місце в такій державі, накладається арешт під час ввезення, або таке ввезення забороняється чи застосовуються інші заходи і санкції щодо такого ввезення.

Угодою не передбачене створення власного Союзу або бюджету. Україна не є членом зазначеної Угоди.

Найробський договір про охорону олімпійського символу підписаний у 1981 році. Станом на травень 1998 року учасницями Договору є 38 країн. Усі держави-учасниці Договору зобов'язані захищати олімпійський символ (п'ять переплечених кілець) від використання з комерційною метою (в рекламних оголошеннях, як знак, на товарах тощо) без дозволу Міжнародного олімпійського комітету. Договором передбачено, що у випадку, коли Міжнародному комітету сплачується ліцензійний митний збір за дозвіл на використання олімпійського символу з комерційною метою, частина прибутків повинна використовуватися на користь зацікавлених національних олімпійських комітетів.

Договір не передбачає утворення свого Союзу, керівного органу і формування бюджету. Відповідно до Указу Президента України від 13 березня 1998 р. № 192/198 Україна з грудня 1998 року приєдналася до Найробського договору.

Договір про патентну кооперацію (Договір РСТ) підписаний в 1970 році у Вашингтоні. Договір переглядався в 1979 і 1984 роках. Станом на травень 1998 року учасницями Договору є 96 країн.

Договір дав змогу подавати клопотання про патентну охорону винаходу одночасно в кожній з кількох країн шляхом подання міжнародної патентної заявки. Така заявка може бути подана громадянином будь-якої держави-учасниці

або особою, що проживає в такій державі. Заявка може бути подана до національного патентного відомства держави, громадянином або жителем якої є заявник, або до Міжнародного бюро ВОІВ. Якщо заявник є громадянином або жителем держави, яка є учасницею регіональної міжнародної організації з охорони промислової власності (Європейської патентної організації, Євразійської патентної організації, Африканської організації інтелектуальної власності), міжнародна заявка на винахід може бути подана до патентного відомства відповідної регіональної організації. Договір детально регламентує вимоги до оформлення міжнародної заявки.

Подана міжнародна заявка стає об'єктом «міжнародного пошуку», який може здійснюватися одним з національних патентних відомств (Австралії, Австрії, Іспанії, Китаю, Російської Федерації, США, Японії), яким надано статус міжнародного пошукового органу, а також Європейським патентним відомством. Результатом такого пошуку є підготовка «звіту про міжнародний пошук», тобто переліку посилань на опубліковані патентні документи, які можуть впливати на патентоспроможність винаходу за міжнародною заявкою.

У рамках Договору створено Союз, керівним органом якого є Асамблея. До складу Асамблеї входять усі держави-члени Договору. Україна є членом цього Договору з грудня 1991 року.

Положення Договору РСТ датуються в практичній діяльності Державного патентного відомства України. Про це свідчать статистичні дані про подання і розгляд заявок на видачу охоронних документів і на реєстрацію об'єктів промислової власності за 1992—1997 роки. Так, із загальної кількості поданих за цей період заявок на винаходи — 6256, кількість заявок, оформлених відповідно до процедури РСТ, становить 1276, тобто більш як 20 %.

Договір про закони про товарні знаки (Договір ТЛТ) підписаний у 1994 році в Женеві і набрав чинності з 1 вересня 1996 року.

Станом на травень 1998 року учасниками Договору є 18 держав. Головна мета Договору зробити національні і регіональні системи реєстрації товарних знаків зручнішими для користувачів. Це здійснюється шляхом спрощення і гармонізації процедур, що забезпечує надійність охорони знаків.

Більшість положень Договору пов'язані з процедурою, яку повинно здійснювати національне патентне відомство. Процедура поділена на три фази: заявка на реєстрацію, зміни після реєстрації, а також продовження реєстрації. Договір не передбачає створення Союзу, керівного органу і формування бюджету.

Після ратифікації Договору Верховною Радою України з серпня 1996 року наша держава стала однією з п'яти перших країн, на території яких набрав чинності цей важливий Договір.

Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури був підписаний у 1977 році і переглянутий у 1980 році. Станом на травень 1998 року учасницями Договору є 43 держави. Україна стала членом Договору з липня 1997 року.

Однією з головних умов видачі патенту є розголошення суті винаходу, як правило, за допомогою його опису. Якщо винахід пов'язаний з мікроорганізмом або його використанням, розкриття суті винаходу за допомогою письмового опису неможливе, оскільки воно здійснюється лише шляхом депонування зразка мікроорганізму і спеціалізованій установі, недоступній для суспільного ознайомлення

З метою встановлення необхідності депонування зразка мікроорганізму в кожній країні, де є потреба в його охороні, Договір передбачає, що одне депонування в будь-якому міжнародному органі з депонування є достатнім для патентної процедури в національних патентних відомствах держав-учасниць Договору або в регіональних міжнародних патентних відомствах за умови, що регіональне патентне відомство визнає дію Договору.

Міжнародний орган з депонування є науковою установою, здатною забезпечити зберігання мікроорганізмів. Статус міжнародного органу надається такій установі після подання однією з держав-учасниць Генеральному директору ВОІВ свідчення про те, що зазначена установа несе і нестиме відповідальність за виконання вимог Договору. Станом на січень 1997 року цей статус наданий 30 установам у таких країнах: Великобританія — 7; Корея і Російська Федерація — по 3 в кожній; Іспанія, Італія, Китай і США — по 2; Австралія, Бельгія, Болгарія, Франція, Нідерланди, Німеччина, Словаччина, Угорщина і Японія — по одному.

Договір вигідний передусім для депозитора, що подає заявку до патентних відомств кількох держав-учасниць, оскільки він дає змогу зменшити затрати і підвищити надійність правової охорони мікроорганізму.

Договір не передбачає формування власного бюджету, однак передбачене створення Союзу та Асамблеї.

Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків підписана в 1925 році і неодноразово переглядалася (Лондон, 1934 р.; Гаага, 1960 р.). Угода була доповнена Додатковими актами (Монако, 1961 р.; Стокгольм, 1967 р.), а також Протоколом, підписаним у Женеві у 1975 році.

У 1979 році в текст Додаткового акта були внесені зміни. Станом на травень 1998 року учасницями Угоди було 29 країн.

Системою, що застосовується відповідно до прийнятих в 1960 і в 1967 роках актів, передбачено, що міжнародне депонування промислового зразка може бути здійснене або безпосередньо в Міжнародному бюро ВОІВ, або через посередництво національного патентного відомства держави-учасниці, що є

країною походження промислового зразка, якщо це передбачено законодавством цієї держави.

З кожного міжнародного депонування ВОІВ публікує в періодичному бюлетені репродукцію депонованого зразка. З метою полегшення роботи користувачів Міжнародне бюро ВОІВ видає спеціальні Настанови з міжнародного депонування промислових зразків.

У рамках Гаазької угоди створено Союз, керівним органом якого з 1970 року є Асамблея. Всі держави-учасниці Союзу, що приєдналися до Додаткового акта (доповнення до Стокгольмського акта), є членами Асамблеї.

Україна не є членом Гаазького Союзу.

Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародну реєстрацію підписана у 1958 році. Текст угоди переглядався в Стокгольмі у 1967 і 1979 роках. Станом на травень 1998 року учасниками Угоди було 18 країн.

Угода переслідує мету забезпечення охорони найменувань місць походження, тобто «географічної назви країни, району або місцевості, що використовується для позначення виробу, що надходить з даної країни, району або місцевості, якість і особливості якого виключно або головним чином пов'язані з географічним середовищем, включаючи природні й людські чинники». Такі найменування реєструються Міжнародним бюро ВОІВ за заявкою компетентного органу держави-учасниці. Міжнародне бюро сповіщає інші держави-учасниці про реєстрацію. Всі держави-учасниці зобов'язані охороняти зареєстровані за міжнародною процедурою найменування протягом усього часу, поки вони охороняються в країні походження, за винятком випадків, коли будь-яка з держав-учасниць протягом року заявить про неможливість охорони того або іншого найменування.

Лісабонською угодою створено Союз, керівним органом якого є Асамблея. Будь-яка країна, що є членом Союзу і що приєдналася принаймні до адміністративних і заключних положень Стокгольмського акта, є членом Асамблеї.

Україна не є членом Лісабонського Союзу.

Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію підписана у 1971 році. У 1979 році в текст Угоди були внесені зміни. Станом на травень 1998 року учасницями Угоди була 41 країна.

Угодою запроваджена Міжнародна патентна класифікація (МПК), що поділяє всі галузі техніки на вісім основних розділів, які містять 67000 дрібних рубрик. Кожній рубриці присвоєно символ, що складається з арабських цифр і літер латинського алфавіту. Національне або регіональне патентне відомство, яке публікує патентний документ, позначає його відповідним символом.

МПК необхідна для пошуку патентних документів з метою визначення «випереджувального рівня техніки». Такий пошук потрібний як органам, що видають патентний документ, так і потенційним винахідникам, науково-дослідним установам, а також усім, хто причетний до використання або розвитку техніки.

Хоч учасницею Страсбурзької угоди є тільки 41 держава, фактично МПК використовують більш як 80 держав, три регіональних міжнародних відомства, а також Міжнародне бюро ВОІВ відповідно до Договору про патентну кооперацію (Договір РСТ).

З метою підтримки МПК на рівні сучасних вимог вона постійно переглядається, і кожні п'ять років публікується нова редакція. З січня 1995 року діє шоста редакція МПК. Перегляд Класифікації здійснює створений Угодою Комітет експертів. Всі держави-учасниці є членами цього Комітету.

У рамках Страсбурзької угоди створено Союз, керівним органом якого є Асамблея. Членами Асамблеї є всі держави-учасниці Союзу.

Україна не є членом Страсбурзького Союзу, однак МПК використовується на її території.

Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для цілей реєстрації знаків підписана в 1957 році. Угода переглядалася в Стокгольмі (1967 р.) і Женеві (1977р.). Поправки до тексту Угоди були внесені також у 1979 році. Станом на травень 1998 року учасницями Угоди є 54 країни.

Угодою запроваджена Класифікація товарів і послуг з метою їх реєстрації. Патентні відомства держав-учасниць повинні робити відмітку про символи класів під час кожної реєстрації.

Класифікація складається з переліку класів (34 класи для товарів і 8 для послуг) та алфавітного переліку товарів і послуг. Перелік містить близько 11000 найменувань. Обидва переліки періодично переглядаються Комітетом експертів, у якому представлені всі держави-учасниці Угоди. Нині діє сьома редакція Класифікації, що набрала чинності з січня 1997 року.

Хоч учасницями Ніщцької угоди є тільки 54 країни, фактично цією Класифікацією користуються більш як 100 країн (в тому числі і Україна), а також Міжнародне бюро ВОІВ, Відомство Бенілюксу з товарних знаків, Африканська організація інтелектуальної власності (АОІВ), а також Відомство з гармонізації внутрішнього ринку (знаки для товарів і промислові зразки) Європейського товариства.

У рамках Ніщцької угоди створений Союз, керівним органом якого є Асамблея. Кожна з держав-учасниць Союзу, що приєдналася до Стокгольмського або до Женевського акта Угоди, є членом Асамблеї.

Віденська угода про запровадження Міжнародної класифікації зображальних елементів знаків для товарів підписана у 1973 році і переглянута у 1983 році. Станом на травень 1998 року учасницями Угоди є 12 країн: Гвінея, Куба, Люксембург, Молдова, Нідерланди, Польща, Румунія, Тринідад і Тобаго, Туніс, Туреччина, Франція і Швеція.

Угодою запроваджено класифікацію для знаків, які містять або складаються із зображальних елементів. Компетентне відомство держави-учасниці повинно зазначати відповідні символи класифікації в усіх офіційних документах і публікаціях, пов'язаних з реєстрацією знаків та її продовженням.

Класифікація складається з 29 категорій, 144 груп і 1569 підгруп, відповідно до яких класифікуються зображальні елементи знаків.

Завдання Комітету експертів, членами якого є всі держави-учасниці Віденської угоди, полягає в періодичному перегляді класифікації. Нині діє третя редакція Класифікації, прийнята в 1992 році.

Хоч учасницями Віденської угоди є тільки 12 країн, Класифікацію використовують принаймні 30 країн, а також Міжнародне бюро ВОІВ і Відомство Бенілюксу з товарних знаків.

У рамках Віденської угоди створений Союз, керівним органом якого є Асамблея. До складу Асамблеї входять усі держави-учасниці Союзу.

Локаркська угода про запровадження Міжнародної класифікації промислових зразків була підписана в 1968 році. У 1979 році до тексту Угоди було внесено поправку. Станом на травень 1998 року учасницями Угоди є 32 країни.

Угодою запроваджена Міжнародна класифікація промислових зразків, яка містить 32 класи і 223 підкласи, а також алфавітний перелік із зазначенням класів і підкласів, до яких належать промислові зразки. Перелік містить приблизно 6250 видів промислових зразків. Компетентні відомства держав-учасниць зобов'язані зазначати в офіційних документах, що стосуються депонування або реєстрації промислових зразків, відповідний символ Міжнародної класифікації,

Завданням Комітету експертів, в якому представлені всі держави-учасниці Угоди, є періодичний перегляд Класифікації. Станом на січень 1997 року діє шоста редакція Класифікації.

Хоч учасницями Угоди є тільки 32 держави, цією Класифікацією користуються значно більше країн. Класифікацію також застосовують Міжнародне бюро ВОІВ і Відомство з промислових зразків країн Бенілюксу.

У рамках Локаркської угоди створений Союз, керівним органом якого є Асамблея. До її складу входять усі держави-учасниці Союзу.

Міжнародна конвенція про захист нових сортів рослин (UPOV) підписана відповідно до Женевського акта в 1961 році. Конвенція переглядалася в Женеві в 1972, 1978 і 1991 роках.

Метою UPOV є сприяння розвитку міжнародної співпраці і надання допомоги державам-учасникам у гармонізації законодавства у сфері охорони сортів рослин. Конвенція визначає концепцію охорони тих сортів рослин, що підлягають обов'язковому включенню в національне законодавство держав-учасниць.

Застосування загальних принципів Конвенції не обмежується охороною сортів рослин, а поширюється також на інші сфери, наприклад, на створення національних переліків і сертифікацію сортів насіння.

У рамках Конвенції створений Міжнародний Союз, координацію діяльності якого здійснюють Рада і Секретаріат, очолюваний Генеральним секретарем. Відповідно до Угоди між ВОІВ і ООН Генеральний директор ВОІВ є також Генеральним секретарем Міжнародного Союзу. Станом на травень 1998 року членами Союзу були 37 країн. Україна приєдналася до Конвенції у листопаді 1995 року.

4,5. Міжнародні конвенції і договори з охорони авторського права і суміжних прав

Законодавство конкретної держави у сфері авторського права і суміжних прав звичайно регулює тільки ті дії, які здійснені або вчинені в самій державі. Отже, воно не може передбачати охорону інтересів своїх громадян в інших державах. Саме з метою гарантувати

1 14

охорону інтересів своїх громадян в іноземних державах і створена міжнародна охорона авторського права і суміжних прав.

У 1886 році десять держав, підписавши Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів, заснували Міжнародний союз з охорони літературних і художніх творів.

Станом на 1 червня 1998 року учасницями Конвенції були 130 держав. Україна приєдналася до Бернської конвенції 31 травня 1995 року. З 25 жовтня 1995 року Конвенція набрала чинності на території нашої держави.

Конвенція відкрита для всіх держав. Ратифікаційні грамоти або акти про приєднання повинні здаватися на зберігання Генеральному директору ВОІВ.

Конвенція ґрунтується на трьох основних принципах:

- принцип «національного режиму», відповідно до якого створені в одній з країн-учасниць твори повинні отримувати у всіх інших країнах-учасницях таку ж охорону, яку ці країни надають своїм громадянам;
- принцип «автоматичної охорони», згідно з яким такий національний режим не залежить від яких-небудь формальних умов, охорона надається автоматично і не зумовлюється реєстрацією, депонуванням тощо;

- принцип «незалежності охорони», відповідно до якого володіння наданими правами та їх реалізація не залежать від існування охорони в країні походження твору.

Мінімальні норми охорони поширюються на твори і права, які підлягають охороні, а також на термін охорони. Що стосується творів, то охорона повинна поширюватися на кожний твір у літературній, науковій і художній сферах, незалежно від способу або форми його вираження.

Конвенцією передбачені такі виняткові майнові права: право на переклад; право на адаптацію і аранжування твору; право на публічний показ або виконання драматичних, музично-драматичних і музичних творів; право публічно декламувати літературні твори; право передачі для публічного ознайомлення вистав або виконання таких творів; право на мовлення; право відтворювати твір будь-яким способом і в будь-якій формі; право використовувати твір як основу аудіовізуального твору.

Конвенція передбачає також особисті немайнові права автора: право автора вимагати визнання свого авторства на твір і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або іншій зміні цього твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, здатному заподіяти шкоду честі або репутації автора.

Щодо тривалості охорони загальне правило зводиться до того, що охорона повинна надаватися до закінчення п'ятдесятого року після смерті автора. Для творів прикладного мистецтва і фотографічних творів мінімальний термін охорони закінчується через 25 років з часу створення такого твору.

Країни, які відповідно до практики, встановленої Генеральною Асамблеєю ООН, вважаються такими, що розвиваються, можуть, щодо деяких творів і за певних умов, не дотримуватись цих мінімальних рівнів охорони відносно права на переклад і права на відтворення. Бернська конвенція переглядалася в Парижі у 1896 році і в Берліні у 1908 році, була доповнена в Берні у 1914 році і переглянута в Римі у 1928 році, в Брюсселі у 1948 році, в Стокгольмі у 1967 році, в Парижі у 1971 році. У її текст були внесені поправки в 1979 році.

У 1928 році Ліга Націй запропонувала вжити заходів для подальшої уніфікації законодавства з охорони авторських прав у різних країнах, доручивши вивчення цієї проблеми Інституту інтелектуальної співпраці Ліги Націй. Після Другої світової війни правонаступником Інституту стала ЮНЕСКО. На 2-й конференції в Мехіко у 1947 році вона прийняла резолюцію, що закликає до розв'язання проблеми охорони авторського права в світовому масштабі. У 1952 році в Женеві Міжурядова конференція з авторського права прийняла Всесвітню конвенцію про авторське право.

Конвенція заснована на кількох принципах:

- випущені в світ твори громадян будь-якої держави користуються в іншій державі охороною, яку така держава надає творам своїх громадян;
- кожна держава зобов'язується вжити заходів для забезпечення ефективної законодавчої охорони прав авторів на наукові, літературні і художні твори;
- дотримання формальності зводиться до таких атрибутів авторського права, що використовуються спільно: знаку ©, імені автора і року першого випуску в світ;
- термін дії авторського права включає в себе період життя автора і 25 років після його смерті.

Всесвітня конвенція про авторське право набрала чинності 16 вересня 1955 року. У 1971 році в Парижі на засіданні Міжнародної конференції держав-членів ЮНЕСКО прийнята нова редакція Конвенції, що набрала чинності в 1974 році.

Колишній Союз РСР став членом Всесвітньої конвенції про авторське право (в редакції 1952 року) 27 травня 1973 року. Україна постановою Верховної Ради від 23 грудня 1993 року підтвердила свою участь у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 року. На 1 червня 1998 року 95 країн були членами цієї Конвенції в редакції 1952 року, 57 країн — в редакції 1971 року.

Подальший крок у створенні нових норм у сфері авторського права — Договір ВОІВ з авторського права, прийнятий на Дипломатичній конференції ВОІВ з деяких питань авторського права в Женеві 20 грудня 1996 року.

Договором ВОІВ з авторського права (ДАП) передбачається, що будь-яка з Договірних Сторін (навіть якщо вона не несе зобов'язань з Бернської конвенції), повинна дотримуватись положень, що регулюють матеріальні норми права, Паризького акта 1971 року, Бернської конвенції.

Як об'єкти, що підлягають охороні авторським правом, у ДАП згадуються два об'єкти: комп'ютерні програми, виражені будь-яким способом або в будь-якій формі, і підбірки даних або іншої інформації (бази даних) у будь-якій формі, які за добором і розташуванням їх змісту є результатом інтелектуальної творчості. Якщо бази даних не є подібним результатом, вони виходять за рамки дії цього Договору.

Щодо прав авторів ДАП торкається трьох авторських прав: право на поширення, право на прокат і право на сповіщення для загального відома.

Право на поширення — це право дозволяти доведення до загального відома оригіналу і примірників твору за допомогою продажу або іншої передачі права власності.

Право на прокат — це право дозволяти комерційний прокат оригіналів або примірників трьох видів творів: комп'ютерних програм (крім випадків, коли сама програма не є основним об'єктом прокату), кінематографічних творів (але тільки в тих випадках, коли комерційний прокат не приводить до широкого копіювання таких творів, що заподіює істотну шкоду винятковому праву на відтворення) і

творів, втілених у фонограмах, як визначено в національному законодавстві Договірних Сторін (крім країн, у яких з 15 квітня 1994 року набрала чинності система справедливої винагороди за подібний прокат).

Право на сповіщення для загального відома — це право дозволяти будь-яке сповіщення для загального відома по проводах або засобами безкабельного зв'язку, включаючи доведення своїх творів для загального відома таким чином, що представники публіки можуть здійснювати доступ до таких творів з будь-якого місця і в будь-який час на їх власний вибір. При цьому мається на увазі, зокрема на запит, інтерактивне повідомлення через «Інтернет».

ДАП зобов'язує Договірні Сторони передбачати засіб правового захисту від обходу існуючих технічних засобів (наприклад, кодування), що використовуються авторами в зв'язку із здійсненням їх прав, а також від усунення або зміни інформації, такої як певні дані, які ідентифікують твір або їх авторів, і необхідні для управління правами (наприклад, ліцензування, збір і розподіл гонорарів).

Кожна Договірна Сторона зобов'язана вжити відповідно до її правової системи заходів, необхідних для забезпечення Договору. Зокрема, Договірна Сторона повинна забезпечувати, щоб у її законах були передбачені заходи з забезпечення захисту прав, що дають змогу здійснювати ефективні дії проти будь-якого акта порушення прав, передбачених договором. Ці дії повинні включати термінові заходи щодо запобігання порушенням і заходи, що є стримуючим засобом від подальших порушень.

ДАП засновує Асамблею Договірних Сторін для розгляду питань, що стосуються збереження і розвитку Договору, і доручає Міжнародному бюро ВОІВ виконання адміністративних функцій у зв'язку з Договором.

ДАП відкритий для держав-членів ВОІВ і Європейського товариства.

Асамблея, заснована цим Договором, може після набрання ДАП чинності приймати рішення про допуск інших міжурядових організацій до участі в Договорі.

ДАП набере чинності після здачі 30 державами документів про ратифікацію або приєднання. Ці документи повинні бути здані на зберігання Генеральному директору ВОІВ, який є депозитарієм Договору.

Існує і міжнародна охорона у сфері суміжних прав. Поняття суміжних прав виникло на початку двадцятого століття внаслідок технологічного розвитку суспільства. Уперше охорона від незаконного копіювання грамзаписів здійснювалася у 1911 році в рамках закону про авторське право у Великобританії, а потім у Сполучених Штатах Америки та Австралії. Розвиток промисловості грамзапису привів до розуміння необхідності охорони прав виконавців, виконання яких були записані на грамплатівках.

Перші пропозиції з охорони виробників фонограм і виконавців з'явилися на міжнародному рівні у 1928 році на дипломатичній конференції в Римі, що розглядала зміни Бернської конвенції. Одночасно Міжнародна організація праці (МОП) визначила статус виконавців як найманих працівників.

Через двадцять років обговорення прав виробників фонограм і виконавців було продовжене під час розгляду чергових змін Бернської конвенції в Брюсселі. Однак визнанню охорони прав виробників фонограм і виконавців у той час протистояли окремі авторські групи.

Але розвиток індустрії звукозапису вимагав вирішення цього питання. Відбулися спеціальні засідання комітетів експертів міжнародних організацій.

Переломним етапом на цьому шляху була нарада експертів у 1960 році в Гаазі, в якій взяли участь Об'єднання міжнародного бюро з охорони інтелектуальної власності (попередник ВОІВ), ЮНЕСКО і МОП.

Так з'явився проєкт конвенції, який був обговорений на дипломатичній конференції в Римі, де 25 жовтня 1961 року була прийнята Міжнародна конвенція з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм і органів мовлення (Римська конвенція).

Конвенція відкрита для держав-учасниць Бернської конвенції або Всесвітньої конвенції про авторське право. Ратифікаційні грамоти або акти про приєднання повинні здаватися на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка держава може робити застереження у відхиленні умов застосування деяких положень.

Римська конвенція забезпечує охорону прав виконавців під час виконання творів, фонограм, а також виробників фонограм і органів мовлення.

Виконавці (артисти, співаки, музиканти, танцюристи та інші особи, що виконують літературні або художні твори) охороняються від певних дій, на які вони не давали своєї згоди. Такими діями є: радіотрансляція і пряма телетрансляція їх вистав; фіксація таких прямих телетрансляцій вистав, відтворення такої фіксації, якщо оригінальна фіксація була відтворена без згоди виконавців або відтворення робиться для цілей, відмінних від тих, на які виконавці дали свою згоду.

Виробники фонограм мають право дозволяти або забороняти пряме або непряме відтворення їх фонограм. Фонограми визначаються в Римській конвенції як будь-який виключно акустичний запис звуків у процесі будь-якого виконання або інших звуків.

Якщо фонограма, що випускається для комерційних цілей, слугує для повторного використання (наприклад, для радіо- або телепередачі, чи повідомлення публіці в будь-якій формі), особа, що її використовувала, повинна сплатити разову справедливую винагороду виконавцям або виробникам фонограм

чи тим й іншим разом. Однак договірні Держави можуть не застосовувати це правило або обмежувати його застосування.

Органи мовлення мають право дозволяти або забороняти певні дії, а саме: відтворення їх передач, їх фіксацію, відтворення такої фіксації, показ публіці їх телепередач, якщо такий показ проводиться в місцях, куди доступ публіці дозволений лише за вхідну плату.

Римська конвенція допускає винятки з вищезазначених прав у національних законах щодо приватного використання, використання коротких уривків у зв'язку з репортажами про поточні події, ефемерною фіксацією організацією мовлення на своєму власному обладнанні, шб використовується виключно з метою навчання або наукових досліджень і у всіх інших випадках, коли національний закон передбачає винятки з авторсько-правової охорони літературних і художніх творів. Крім того, як тільки виконавець дає свою згоду на включення його виконання у візуальний або аудіовізуальний запис, положення про права виконавців не застосовуються.

Тривалість охорони повинна становити щонайменше 20 років, рахуючи з кінця року, коли був зроблений запис, у разі фонограм і включених до них виконань; відбулося виконання, у разі виконань, не включених до фонограм; відбулася передача в ефір, у разі радіопередач. Однак найчастіше національні закони, в тому числі й України, передбачають 50-річний термін охорони.

ВОІВ разом з МОП і ЮНЕСКО відповідає за виконання адміністративних функцій цієї Конвенції. Ці три організації утворюють Секретаріат Міжурядового комітету, що заснований у рамках Конвенції і складається з представників дванадцяти договірних держав. Конвенція не передбачає заснування Союзу або бюджету. Вона засновує Міжурядовий комітет, до складу якого входять договірні держави. Комітет розглядає питання, що відносяться до Конвенції. Станом на 1 червня 1998 року членами Римської конвенції були 54 держави.

Наприкінці 60-х років з появою високоякісних аналогових систем магнітного запису та аудіокасет набуло широких масштабів неправомірне використання фонограм. У результаті ринок звукозаписів виявився наповненим дешевими і доступними піратськими аудіокасетами. У відповідь на піратство і з'явилася Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм, прийнята у 1971 році.

Конвенція відкрита для будь-якої держави-члена Організації Об'єднаних Націй або будь-якої із спеціалізованих установ, що входять до системи Організації Об'єднаних Націй. Ратифікаційні грамоти або акти про приєднання повинні здаватися на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Конвенція передбачає обов'язок кожної з договірних держав охороняти інтереси виробника фонограм, який є громадянином іншої договірної держави, від відтворення дублікатів фонограм без згоди на те його виробника, а також від ввезення таких дублікатів, коли таке відтворення або таке ввезення здійснюється з метою поширення для загального відома, а також від поширення таких дублікатів для загального відома.

Охорона може надаватися відповідно до законодавства у сфері авторського права, спеціального законодавства (у сфері суміжних прав), законодавства про недобросовісну конкуренцію або карного права.

Тривалість охорони повинна становити не менш як 20 років з дати першої публікації фонограми. Однак найчастіше національні закони, в тому числі й України, передбачають 50-річний термін охорони.

Міжнародне бюро ВОІВ виконує функції секретаріату цієї Конвенції. Конвенція не передбачає заснування Союзу, керівного органу чи бюджету.

Станом на 1 червня 1998 року учасниками цієї Конвенції були 55 держав.

У середині 70-х років значного поширення набули супутники зв'язку для міжнародних телекомунікацій, включаючи передачу в ефір. У відповідь на це і з'явилася Брюссельська Конвенція про поширення програм — носіїв сигналів, що передаються через супутники, прийнята у 1974 році.

Конвенція відкрита для будь-якої держави-члена Організації Об'єднаних Націй або будь-якої із спеціалізованих установ, що входять до системи Організації Об'єднаних Націй.

Ратифікаційні грамоти або акти про приєднання повинні здаватися на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Ця Конвенція передбачає обов'язок кожної з договірних держав вживати належних заходів до запобігання незаконному розподілу на своїй або зі своєї території будь-яких програм-носіїв сигналу, що передається через супутник. Поширення є незаконним, якщо на нього не був отриманий дозвіл від організації, що прийняла рішення про складові елементи програми.

Зазначений обов'язок існує відносно організацій, які виступають як «громадяни» Договірної держави. Однак положення цієї Конвенції не застосовуються, коли поширення сигналів проводиться із супутників прямого мовлення.

Конвенція не передбачає заснування Союзу, керівного органу або бюджету. Станом на 1 червня 1998 року учасницями цієї Конвенції були 22 держави.

Розвиток цифрових технологій і глобальної мережі «Інтернет» викликали до життя Договір ВОІВ з виконання і фонограм, прийнятий на Дипломатичній конференції ВОІВ з деяких питань авторського права в Женеві 20 грудня 1996 року.

Договором ВОІВ з виконання і фонограм (ДВФ) передбачаються певні права двох видів бенефіціарів: виконавці (актори, співаки, музиканти тощо) і виробники фонограм (фізичні або юридичні особи, які беруть на себе ініціативу і несуть відповідальність за запис звуків).

Вони є об'єктом одного й того самого Договору, оскільки значна частина прав, наданих на основі ДВФ виконавцям, — це права, пов'язані з їх записаними, чисто звуковими виконаннями (які є предметом фонограм).

Що стосується виконавців, то ДВФ надає виконавцям чотири види майнових прав на їх виконання, записані на фонограми (не аудіовізуальні записи, такі як кінофільми): право на відтворення, право на поширення, право на прокат і право зробити фонограми доступними. Кожне з них є винятковим правом, що підпадає під певні обмеження і винятки.

Право на відтворення — це право дозволяти пряме або непряме відтворення фонограми будь-яким чином і в будь-якій формі.

Право на поширення — це право дозволяти доведення до загального відома оригіналу і примірників фонограми за допомогою продажу або іншої передачі права власності.

Право на прокат — це право дозволяти комерційний прокат оригіналу і примірників фонограми для публіки, як визначено в національному законодавстві Договірних Сторін (крім країн, у яких з 15 квітня 1994 року набрала чинності система справедливої винагороди за подібний прокат).

Право зробити фонограми доступними — це право дозволяти доведення до загального відома по проводах або засобами безкабельного зв'язку будь-якого записаного на фонограму виконання таким чином, що представники публіки можуть здійснювати доступ до записаного виконання з будь-якого місця і в будь-який час на їх власний вибір. Це право охоплює, зокрема на запит, інтерактивне доведення до відома через «Інтернет».

ДВФ надає три види майнових прав виконавцям щодо їх неза-писаних («живих») виконань: право на ефірне мовлення (крім випадку повторного ефірного мовлення), право на сповіщення дія загального відома (крім випадку, коли виконання є виконанням на радіо або телебаченні) і право на запис.

Договір надає виконавцям також немайнові права: право вимагати ідентифікації як виконавця і право заперечувати проти будь-якого спотворення або іншої зміни, яка заподіює школу репутації виконавця.

Що стосується виробників фонограм, то ДВФ надає їм чотири види прав (усі майнові) на їх фонограми: право на відтворення, право на поширення, право на прокат і право зробити фонограми доступними.

Право на відтворення — це право дозволяти пряме або непряме відтворення фонограми будь-яким чином і в будь-якій формі.

Право на поширення — це право дозволяти доведення до загального відома оригіналу і примірників фонограми за допомогою продажу або іншої передачі права власності.

Право на прокат — це право дозволяти комерційний прокат оригіналу і примірників фонограми для публіки, як визначено в національному законодавстві Договірних Сторін (крім країн, у яких з 15 квітня 1994 року набрала чинності система справедливої винагороди за подібний прокат).

Право зробити фонограми доступними — це право дозволяти доведення до загального відома фонограми по проводах або засобами безкабельного зв'язку таким чином, щоб представники публіки могли здійснювати доступ до фонограми з будь-якого місця і в будь-який час на їх власний вибір. Це право охоплює, зокрема на запит, інтерактивне доведення до відома через «Інтернет».

Що стосується як виконавців, так і виробників фонограм, то ДВФ зобов'язує (з різними винятками і обмеженнями) кожному Договірну Сторону надавати громадянам інших Договірних Сторін щодо прав, які особіно надаються Договором, такий самий режим, який вона надає своїм громадянам («національний режим»).

Крім того, Договір передбачає, що виконавці та виробники фонограм користуються правом на одноразову справедливу винагороду за пряме або непряме використання фонограм, опублікованих з комерційними цілями, для ефірного мовлення або будь-якого сповіщення для загального відома.

Проте Договірна Сторона може обмежити або — за умови, що вона робить застереження до Договору — виключити це право.

Якщо Договірна Сторона робить застереження, інші Договірні Сторони мають право відмовитися від надання Договірній Стороні, яка робить застереження, національного режиму («взаємність»).

ДВФ зобов'язує також, що термін повинен становити принаймні 50 років і що володіння правами та здійснення прав, передбачених Договором, не можуть бути пов'язані з дотриманням якої-небудь формальності.

Договір зобов'язує Договірні Сторони передбачати засоби правового захисту від обходу технічних засобів (наприклад, кодування), що використовуються в зв'язку із здійсненням своїх прав і проти усунення або зміни інформації, такої як зазначення певних даних, які ідентифікують виконавця, виконання, виробника фонограми і фонограму, необхідної для управління (наприклад, ліцензування, збір і розподіл гонорарів) згаданими правами.

ДВФ зобов'язує Договірну Сторону вжити відповідно до її правової системи заходів, необхідних для забезпечення дії Договору. Зокрема, законодавство Договірної системи повинне передбачати заходи, що дають змогу вчиняти ефективні дії проти будь-якого акта порушення прав, передбачених Договором.

Ці дії повинні включати термінові і профілактичні заходи запобігання порушенням.

ДВФ засновує Асамблею Договірних Систем для розгляду питань, що стосуються збереження і розвитку Договору, і доручає Міжнародному бюро ВОІВ виконання адміністративних функцій у зв'язку з Договором. ДВФ відкритий для держав-членів ВОІВ і Європейського товариства.

Асамблея, заснована цим Договором, може після набрання ним чинності приймати рішення про допуск інших міжурядових організацій до участі в Договорі.

ДВФ набере чинності після подання 30 державами документів про ратифікацію або присднання. Ці документи повинні бути здані на зберігання Генеральному директору ВОІВ, який є депозитарієм Договору.

Міжнародна охорона у сфері авторського права і суміжних прав нині динамічно розвивається. Швидке зростання темпів застосування цифрової технології, зокрема глобальних мереж, викликає необхідність постійної уваги в плані охорони, здійснення і забезпечення дотримання авторського права. Триває підготовка в рамках ВОІВ нових міжнародних норм або, принаймні, керівних принципів з питань авторського права і суміжних прав.

4.6. Регіональні міжнародні організації з питань охорони інтелектуальної власності

Важливою формою міжнародної співпраці у сфері охорони інтелектуальної власності є діяльність регіональних міжнародних організацій.

Європейська патентна організація (ЄПО) заснована в 1973 році відповідно до підписаної в Мюнхені Конвенції про видачу європейських патентів (Європейська патентна конвенція). У 1975 році в Люксембурзі була прийнята Конвенція про європейський патент для загального ринку (Конвенція про патент Співдружності).

Метою Європейської патентної конвенції є спрощення діловодства з патентних заявок в країнах Європи, тобто замість кількох патентних заявок, які необхідно скласти різними мовами і подавати до патентних відомств різних країн, з'являється можливість подати одну заявку однією мовою до одного патентного відомства — Європейського патентного відомства (ЄВП) з метою отримання патентів у кількох європейських країнах.

Завдяки Конвенції про патент Співдружності пакет патентів на один і той самий винахід, отриманих у державах-членах спільного ринку, може бути перетворений у єдиний європейський патент. Однак Конвенція ще не набрала чинності.

Штаб-квартира ЄПО розташована в Мюнхені. ЄПВ має також Центр патентної інформації у Відні (Австрія) і Пошуковий центр у Гаазі (Нідерланди).

Станом на грудень 1997 року ЄПО входили 18 держав Європи: Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Ірландія, Іспанія, Італія, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Фінляндія, Франція, Швеція, Швейцарія.

Під егідою ЄПВ функціонує заснований у 1977 році Інститут професійних представників (ЕРІ), що виконує функції постійної професійної асоціації і міжнародної корпорації з питань законодавства у рамках Європейської патентної організації. Діяльність ЕРІ спрямована, зокрема, на співпрацю у сфері підвищення кваліфікації фахівців з питань охорони промислової власності.

Членами ЕРІ є 5,5 тис. представників 18 європейських країн.

У 1995 році набрала чинності Європейська патентна конвенція, відповідно до якої заснована Євразійська патентна організація (ЄАПО). Мета, статус і напрямки діяльності ЄАПО описані в параграфі 7 цього розділу.

З 1996 року функціонує створене в рамках Європейського Союзу Товариство товарних знаків (СТМ), метою якого є гармонізація національних законів країн ЄС з питань охорони знаків для товарів і послуг з метою встановлення правил для спрощення і полегшення процедури міжнародної реєстрації знаків для країн-учасниць.

Єдині правила складання заявки, проведення експертизи і реєстрації знаків, а також порядку сплати зборів діють на території всіх 15 країн-членів ЄС. Заявки на міжнародну реєстрацію товарних знаків за процедурою СТМ можуть бути подані до компетентного національного відомства країни-учасниці з охорони промислової власності, до Відомства з гармонізації внутрішнього ринку (ОНМІ), розташованого в м. Аліканте (Іспанія), або Відомства з товарних знаків країн Бенілюксу.

На Африканському континенті діють:

1. Африканська організація інтелектуальної власності (ОАРІ),

створена відповідно до підписаної в 1977 році Бангійської угоди для франкомовних країн Центральної і Західної Африки. Станом на січень 1998 року до складу ОАРІ входило 14 країн.

Відповідно до Угоди створене єдине патентне відомство, розташоване в м. Яунде (Камерун). Прийняте в рамках Угоди єдине для всіх країн-учасниць законодавство у сфері охорони промислової власності з багатьох положень близьке до відповідного законодавства Франції.

2. Африканська регіональна організація промислової власності (АКІРО) створена у грудні 1976 року на Дипломатичній конференції англомовних країн Африки в м. Лусака (Замбія). Угода про ство-

рення цієї Організації набрала чинності в лютому 1978 року. До грудня 1985 року Організація функціонувала під назвою «Організація промислової власності англомовних країн Африки».

У 1982 році Угоду було доповнено підписаним у м. Хараре Протоколом про патенти і промислові зразки Організації. Протокол містить шість статей, в яких закріплено основні принципи охорони винаходів і промислових зразків. Детальніші положення, що конкретизують статті Протоколу, містяться в Інструкції до нього. Обидва правових акти набрали чинності у квітні 1984 року.

Прийняття згаданого Протоколу завершило створення системи видачі патентів в англомовних країнах Африки, що є учасницями АРИПО (Ботсвана, Гамбія, Гана, Замбія, Зімбабве, Кенія, Малаві, Судан, Уганда).

У рамках АРИПО створено єдине **Відомство промислової власності англомовних країн Африки** з метою видачі патентів за єдиною процедурою і на основі єдиних для країн-учасниць вимог до заявок на винаходи.

Встановлена Протоколом система не передбачає видачі єдиного для країн-учасниць патенту. Охоронні документи, що видаються цим Відомством, діють у країнах-учасницях як національні охоронні документи.

У країнах-учасницях АРИПО єдине законодавство у сфері охорони інтелектуальної власності відсутнє, тому патент, виданий Відомством цієї Організації, отримує статус національного тільки після спеціального схвалення його відомством країни-учасниці, що здійснюється у вигляді мовчазної згоди після встановленого шестимісячного терміну, тобто якщо протягом цього періоду не надійшла відмова.

У країнах, що не мають власного законодавства з охорони промислової власності (Ботсвана, Гамбія, Гана, Кенія, Уганда), застосовується режим реєстрації іноземного патенту.

4.7. Участь України у створенні та діяльності Міждержавної ради з питань охорони промислової власності країн Співдружності Незалежних Держав (СНД)

Україна є співзасновницею і активною учасницею Міждержавної ради з питань охорони промислової власності країн СНД (МДР). Першу спробу створити міждержавну систему охорони промислової власності було здійснено ще в рамках колишнього СРСР у жовтні 1991 року на зустрічі повноважних представників держав, що входили до складу СРСР.

Ситуація, яка склалася в державах-суб'єктах колишнього СРСР, зокрема в Україні, після розпаду СРСР у грудні 1991 року, передбачала невідкладну

необхідність спільного пошуку розв'язання проблем, які виникли перед новими незалежними державами, а саме:

- безліч винаходів було створено спільними зусиллями наукових організацій і промислових підприємств різних республік, у зв'язку з чим виникло питання врегулювання правовідносин, ще стосуються використання цих винаходів;
- патентно-інформаційний фонд колишнього СРСР залишився в Росії, що висунуло питання або про створення національних патентно-інформаційних фондів у держав — колишніх республіках СРСР, або про узгоджений механізм спільного користування загальним фондом;
- безліч заявок на винаходи на момент розпаду СРСР перебували на розгляді у Всесоюзному науково-дослідному інституті патентної експертизи (ВНДІПЕ) Держпатенту СРСР, і виникла проблема визначення правового статусу цих заявок і продовження діловодства з них;
- країни-суб'єкти колишнього СРСР не мали власного національного законодавства у сфері охорони промислової власності, а законодавча база СРСР фактично втратила чинність на території цих країн (крім Російської Федерації).

З метою подолання цієї ситуації представники країн-суб'єктів колишнього СРСР зробили перші кроки для створення міждержавної системи охорони промислової власності, яка замінила б ту, що діяла в СРСР. Так, у жовтні 1991 року на зустрічі повноважних представників держав, які входили до складу СРСР, було підписано Протокол про наміри укласти Конвенцію з охорони промислової власності. Через стислі терміни було вирішено підготувати і ввести в дію на період до прийняття Конвенції Тимчасову угоду про охорону промислової власності. У Мінську 27 грудня 1991 року її було підписано повноважними представниками шести незалежних держав — Білорусі, Вірменії, Молдови, Росії, Таджикистану і України. Угода передбачала створення Міждержавної організації з охорони промислової власності, а також її органів — Адміністративної ради, Патентного відомства і Патентного суду.

Унаслідок ряду причин сформульовані в Тимчасовій угоді цілі й завдання реалізувати не вдалося. Однак ідею створення міждержавної системи охорони промислової власності на території колишнього СРСР не було знято з порядку денного. Завдяки спільним зусиллям було розроблено і прийнято Угоду про заходи щодо охорони промислової власності (МДР). Угоду було підписано 12 березня 1993 року главами урядів дев'яти країн СНД, а саме: Білорусі, Вірменії, Молдови, Казахстану, Киргизстану, Росії, Таджикистану, Узбекистану і України. У 1994 році до Угоди приєднався Азербайджан.

Уже на першому засіданні МДР у травні 1993 року в Москві було визначено мету створення такої форми взаємовигідної співпраці, яка б дала змогу:

- сформувати міждержавну систему правової охорони винаходів, промислових зразків, знаків для товарів і послуг;
- гармонізувати національні законодавства країн-учасниць МДР у сфері охорони промислової власності;
- розробити і погодити принципи створення довгострокової регіональної угоди (конвенції) відкритого типу, яка сприяла б розвитку як національних систем охорони промислової власності країн-учасниць, так і їх взаємодії у розв'язанні спільних проблем.

На першому етапі створення міждержавної системи було вирішено обмежитися правовою охороною тільки винаходів як особливого об'єкта промислової власності, що найбільш активно впливає на світовий рівень техніки, темпи науково-технічного прогресу.

Були створені робочі органи МДР — Секретаріат і робочі групи: інформації та автоматизації (при Держпатенті України), удосконалення і гармонізації національних законодавств у сфері охорони промислової власності (при Роспатенті).

Головою МДР був обраний голова Держпатенту України, якого у 1996 році переобрали на новий трирічний термін. У 1996 році було визначено, що Секретаріат МДР також створюється на базі патентного відомства країни, представник якої обраний Головою МДР.

За час існування МДР проведено вісім засідань Ради. Основні проблеми, які розв'язувалися в рамках МДР:

- узгодження і прийняття головних принципів розроблення патентної конвенції країн СНД, створення Євразійської патентної організації;
- розроблення механізму надходження до патентних відомств платежів і зборів, пов'язаних з наданням правової охорони об'єктам промислової власності;
- розроблення і прийняття угоди про взаємне визнання пільг при сплаті зборів для учасників та інвалідів Великої Вітчизняної війни, учасників бойових дій на території інших держав, а також сімей загиблих військовослужбовців;
- розроблення міждержавної угоди про взаємне забезпечення збереження міждержавних секретів у сфері промислової власності;
- розроблення основних технологічних аспектів виробництва спільного регіонального патентно-інформаційного продукту на оптичних дисках CD-ROM, включаючи склад, структуру і формат подання даних;

- розроблення принципів розподілу затрат патентних відомств на виробництво регіональних CD-ROM, визначення частки затрат для кожного відомства;
- розроблення принципів організації міждержавного обміну інформацією на CD-ROM, зокрема умов реалізації регіональних дисків на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- розроблення спільних заходів щодо підготовки фахівців з питань охорони промислової власності;
- узгодження принципів взаємовідносин між МДР і ВОІВ.

Станом на грудень 1997 року до складу Міждержавної ради з питань охорони промислової власності країн СНД входили такі держави, як Азербайджанська Республіка, Республіка Вірменія, Республіка Білорусь, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Республіка Молдова, Російська Республіка, Республіка Таджикистан, Республіка Узбекистан, Україна.

Відповідно до рішення Генеральної Асамблеї ВОІВ у 1995 році МДР отримала статус організації-спостерігача при ВОІВ.

4.8. Євразійська патентна конвенція, її мета і завдання. Євразійська патентна організація

Ситуація, що склалася до моменту прийняття Євразійської патентної конвенції, характеризувалася тим, що наприкінці 1991 — на початку 1992 року суверенні країни, що утворилися на території колишнього СРСР, ще не повною мірою усвідомили всі політичні та економічні наслідки отримання своєї незалежності.

Перехід країн СНД до умов ринкової економіки, зміна форм власності і розвиток підприємництва невідкладно вимагали прийняття відповідних законодавчих норм, які могли б регулювати правовідносини між суб'єктами власності, зокрема промислової.

На першому засіданні МДР були визначені головні принципи, які *повинні бути* покладені в основу патентної конвенції, а саме:

- створення міждержавної організації з питань охорони промислової власності, органами якої повинні стати Міждержавна рада і Міжнародне бюро;
- можливість різного рівня інтеграції в міждержавну організацію держав-учасниць Угоди;
- базування на нормах і процедурах таких міжнародних договорів, як Договір про патентну кооперацію (Договір РСТ), Мюнхенська і Люксембурзька конвенції, а також збереження можливості приєднання держав-учасниць до будь-якої з цих процедур;

- дотримання загальних вимог до патентоспроможності винаходів (новизна, винахідницький рівень, промислова придатність);
- дотримання принципу незалежності національних систем охорони промислової власності кожної з держав-учасниць;
- можливість приєднання до Конвенції будь-якої держави, зацікавленої у підтримці співпраці у сфері охорони промислової власності (принцип відкритості Конвенції);
- формування бюджету Міжнародної організації з урахуванням її власних коштів, зборів за подання заявок і проведення експертизи, вчинення інших юридично значущих дій;
- розподіл коштів від надходження щорічних зборів за підтримку чинності міждержавних патентів між усіма державами-учасницями згідно з встановленою пропорцією.

Не всі схвалені на першому засіданні МДР принципи було покладено в основу розроблення Євразійської патентної конвенції, проект якої був односторонньо прийнятий на другому засіданні МДР у вересні 1993 року в Ужгороді. Найважливішою особливістю Конвенції є те, що держави-учасниці зберігають повний суверенітет у розвитку національних систем правової охорони винаходів. Конвенція не обмежує права будь-якої держави-учасниці видавати національний патент, а також не перешкоджає державі-учасниці брати участь в інших міжнародних організаціях, розвивати різні форми співпраці у сфері охорони промислової власності.

Слід врахувати, що назва «Євразійська» стосовно патентної організації і Конвенції не передбачає якоїсь політичної незалежності і має на меті підкреслити сугото територіальний (регіональний) характер угоди.

Офіційне підписання Євразійської патентної конвенції відбулося у вересні 1994 року в Москві на засіданні Ради Глав Урядів країн СНД. Конвенцію підписали Голови Урядів Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Росії, Таджикистану та України. Після ратифікації Конвенції парламентами країн, що її підписали, і передачі ратифікаційних документів до ВОІВ вона набрала чинності на територіях цих країн.

Основною метою створення Євразійської патентної конвенції, як це продекларовано в її преамбулі, є зміцнення співпраці у сфері охорони прав на винаходи і створення міждержавної (регіональної) системи отримання правової охорони на основі єдиного патенту, який діє на території держав-учасниць. Конвенція є спеціальною угодою, що відповідає ст. 19 Паризької конвенції з охорони промислової власності і ст. 45(1) Договору про патентну кооперацію (Договір РСТ).

Держави-учасниці Конвенції зберігають повний суверенітет у розвитку національних систем охорони винаходів, можуть видавати національні патенти, брати участь у будь-якій іншій міжнародній організації, розвивати різні форми співпраці у сфері охорони промислової власності. Умови патентоспроможності винаходів, обсяг їх правової охорони відповідають загальноприйнятим у світовій практиці нормам.

Відповідно до Євразійської патентної конвенції створена Євразійська патентна організація (ЄАПО), що виконує адміністративні функції, пов'язані з діяльністю цієї організації і видачею євразійських патентів на винаходи. Органами ЄАПО є Адміністративна рада і Євразійське патентне відомство (ЄАПВ).

Кожна з держав-учасниць Конвенції представлена в Адміністративній раді та має один вирішальний голос. Рішення приймаються більшістю голосів, за винятком випадків, коли Конвенцією передбачене прийняття рішення одноголосне або більшістю голосів у дві третини. Керівні органи ЄАПО знаходяться у Москві.

Євразійська патентна конвенція набрала чинності у серпні 1995 року і станом на грудень 1997 року діє на території таких країн СНД: Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Росія, Таджикистан і Туркменістан. В Україні ця Конвенція не ратифікована.

4.9. Багатосторонні і двостороння міжнародна співпраця у сфері охорони інтелектуальної власності

У 1993 році в рамках двосторонньої співпраці були підписані договори про співпрацю у сфері охорони промислової власності між

Урядом України та Урядами Російської Федерації та Республіки Білорусь. Ці договори дали змогу значно спростити і прискорити процедуру отримання охоронних документів громадянами країн-учасниць, зокрема, забезпечується можливість подання заявки на отримання охоронних документів безпосередньо до патентного відомства іншої країни-учасниці.

У 1998 році у Києві підписана Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Узбекистан про співпрацю у сфері охорони прав інтелектуальної власності. У стадії підготовки перебуває аналогічна угода між урядами України і Киргизстану.

Держпатентом України підписані двосторонні угоди про співпрацю у сфері охорони промислової власності з національними патентними відомствами Німеччини, Угорщини, Польщі і Болгарії.

24 серпня 1993 року держави-члени СНД підписали Угоду про співпрацю у сфері охорони авторського права і суміжних прав. Відповідно до цієї Угоди держави-учасниці погодилися забезпечувати на своїх територіях взаємну охорону авторських і суміжних прав на рівні вимог Всесвітньої конвенції про авторське право в редакції 1952 року, проводити боротьбу з незаконним використанням об'єктів авторського права і суміжних прав. Крім того, держави-учасниці зобов'язалися вжити необхідних заходів для розроблення і прийняття в своїх країнах законів, що забезпечують охорону авторського права і суміжних прав на рівні вимог Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, Римської конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, а також Женевської конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм.

Ця Угода набрала чинності 6 травня 1995 року. Україна ратифікувала Угоду 27 січня 1995 року.

Україна активно співпрацює з Європейським Союзом (ЄС). У 1995 році набрали чинності Угода про партнерство і співпрацю між ЄС та Україною, один з розділів якої регулює правовідносини у сфері охорони інтелектуальної власності, а також Тимчасову угоду між Україною та ЄС про торгівлю і питання, пов'язані з торгівлею.

Органічною частиною міжнародної охорони у сфері авторського права і суміжних прав є директиви Європейського товариства, положення яких істотно впливають на розробку нових міжнародних договорів, національних законодавчих актів на різних континентах.

Директива Ради Європейського товариства від 14 травня 1991 року № 91/250 «Про юридичний захист комп'ютерних програм» набрала чинності 1 січня 1993 року. Вона спрямована на уніфікацію охорони комп'ютерних програм, визначення критерію надання охорони (результат інтелектуальної творчості).

Копіювання, будь-яке інше публічне розповсюдження оригіналу або копії комп'ютерної програми можливе з дозволу правовласника. Чітко визначені випадки вільного використання комп'ютерних програм (відтворення одного примірника, а також адаптація комп'ютерної програми правовласником для використання на певному комп'ютері відповідно до його призначення або для

архівних цілей чи для заміни законно придбаного примірника комп'ютерної програми у разі його втрати, пошкодження або непридатності).

Директива Ради Європейського товариства від 27 вересня 1993 року № 93/83 «Про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав, застосованих до радіомовлення через супутники і до ретрансляції по кабельному мовленню» набула чинності з 1 січня 1995 року. В основу цієї Директиви щодо передачі в ефір через супутник і ретрансляції по кабелю покладено принципи передачі через супутник здійснюється тільки в державі-учасниці, в яку сигнали — носії програми вводяться під контролем і відповідальністю організації ефірного мовлення в безперервному ланцюжку передачі, що направляється на супутник і повертається на землю.

Директива передбачає обов'язкову охорону передачі в ефір через супутник з тим, щоб прогалини в охороні, які існували ще в тій чи іншій державі-члені, не могли більше використовуватися на шкоду власника прав. У сфері кабельних передач Директива передбачає необхідність для розповсюджувача отримувати дозвіл володільця прав.

У зв'язку з тим, що відмінності між термінами охорони можуть перешкоджати вільному переміщенню товарів, наданню послуг, а також порушувати умови конкуренції, була прийнята Директива Європейського товариства від 29 жовтня 1993 року № 93/98 «Про узгодження термінів захисту авторського права і окремих суміжних з ним прав». Згідно з Директивою авторам надано термін охорони —

70 років після смерті. Що ж до артистів-виконавців, то термін охорони їх прав обчислюється 50 роками після дати виконання або після дати першого законного публічного повідомлення. Права виробників фонограм і відеограм захищаються протягом 50 років з дати фіксації або дати першого законного публічного повідомлення фонограми або відеограми. Права організацій ефірного мовлення вичерпуються 50 роками після першого виходу передачі в ефір.

Зазначені терміни застосовуються до всіх творів, які на момент набрання Директивою чинності ще є охороноспроможними хоч би в одній державі-члені згідно з національним законодавством.

Директива визначає, що режисер-постановник кінематографічного або аудіовізуального твору є автором або одним з авторів.

Директива уніфікує охорону посмертних видань, критичних і наукових видань, фотографій.

Чотири роки знадобилося для підготовки **Директиви Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 11 березня 1996 року № 96/9 «Про юридичний захист баз даних»**. У Директиві визначено поняття «база даних». Її положення торкаються не тільки електронні бази даних, а й бази даних на паперовій основі.

Згідно з положеннями Директиви охорони авторських прав підлягають: структура баз даних як результат інтелектуальної творчості, їх вибір і розташування. Охорона не поширюється на зміст баз даних.

Для того, щоб конкурент не міг неправомірно привласнити результати творчої праці і капіталовкладень виробника баз даних, Директива визнає за ним право забороняти виймання і повторне використання частково або повністю вмісту бази даних. Виймання спрямоване на перенесення на іншу основу, а повторне використання — на всі види надання в розпорядження публіки.

Виробники баз даних можуть включати в них літературні, музичні або інші твори, що охороняються авторським правом, тільки за умови дозволу автора або його правонаступників.

Питання охорони інтелектуальної власності дістали своє відображення в Угодах про торговельні відносини між Україною і Швейцарською Конфедерацією, Україною і Сполученими Штатами Америки (1992 р.), у Договорі між Урядом України та Урядом США про співпрацю у сфері науки і технологій (1996р.), а також в Угоді між

Україною і Сполученими Штатами Америки про співпрацю в дослідженні та використанні космічного простору в мирних цілях (1996 р.).

Важливим напрямом діяльності Держпатенту, ДААСПу України є співпраця із структурами Європейського Союзу. Представники Держпатенту і ДААСПу відповідно до Указу Президента України увійшли до складу Ради і Комітету з питань співпраці між Україною і ЄС.

У рамках програм ВОІВ, Європейського патентного відомства і TACIS українські фахівці беруть участь у семінарах, конференціях, виїжджають на стажування до патентних відомств країн-членів ЄС.

У 1999-2000 рр. в Україні була реалізована Програма TACIS «Інтелектуальна власність» у сфері авторського права і суміжних прав. Представники Держпатенту і ДААСПу України беруть участь у роботі міжурядових структур, діяльність яких пов'язана з питаннями охорони інтелектуальної власності: Українсько-Канадської міжурядової комісії з питань економічної співпраці, Українсько-Американської міждержавної комісії («Кучма-Гор») і діючого в

рамках цієї комісії Українсько-Американського комітету з питань торгівлі та інвестицій. Міжурядової українсько-американської спільної комісії із сприяння розвитку торгівлі та інвестиціям, Міжурядової українсько-болгарської комісії з питань торговельно-економічної співпраці, робочих груп з лібералізації умов взаємної торгівлі між Україною і Республікою Польща, між Україною і Словацькою Республікою.

Держпатентом України налагоджені ділові контакти з національними патентними відомствами США, Німеччини, Австрії, Великобританії, Нідерландів, Франції, Чехії, Словаччини, Швейцарії, Югославії, Хорватії і ряду інших країн, ДААСПом України — з авторсько-правовими товариствами Німеччини, США, Франції, Греції та інших країн.

4.10. Міжнародна співпраця у створенні, удосконаленні та розвитку національної законодавчо-нормативної бази у сфері охорони інтелектуальної власності в Україні

При створенні національного законодавства з охорони інтелектуальної власності в Україні було висунуто завдання максимально врахувати багаторічну практику і досвід патентних відомств, авторсько-правових товариств промислово розвинених країн. Так, проекти перших законодавчих актів у цій сфері — Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій в Україні (1992 р.), Закону України «Про авторське право і суміжні права» (1993 р.) пройшли експертизу в БОЇВ і ЄПО і дістали позитивну оцінку.

Загальновизнані міжнародні норми були враховані під час розробки законів України про охорону прав на такі об'єкти промислової власності, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, сорти рослин, топографії інтегральних мікросхем.

Угодою про торгівлі відносини між Україною та Європейським Союзом передбачено, що національна система охорони інтелектуальної власності в нашій державі протягом найближчих років повинна вийти на рівень відповідних систем промислово розвинених країн.

Забезпечення в Україні сприятливих умов для створення і використання об'єктів інтелектуальної власності, результатів наукових досліджень як вітчизняними, так і зарубіжними підприємцями вимагає подальшого розвитку законодавчо-нормативної бази. Потребують змін і доповнень окремі положення

Цивільного, Адміністративного і Карного кодексів України, антимонопольного, податкового і митного законодавств, що стосуються охорони цієї форми власності. Ці зміни і доповнення повинні враховувати необхідність гармонізації чинних законів з вимогами міжнародних угод і договорів, учасницею яких є Україна, а також з вимогами ВТО (Угода TRIPS), до яких планує приєднатися Україна.

Україна активно співпрацює з ВОІВ у напрямі розробки, вдосконалення і запровадження гармонізованих вимог про надання правової охорони об'єктам промислової власності, авторського права і суміжних прав, які повинні бути враховані в національному законодавстві держав-членів ВОІВ.

Договір про закони про товарні знаки (Договір ТГТ) став першим міжнародним актом у сфері охорони промислової власності, у підготовці якого Україна брала активну участь. Зокрема, представник України входив до складу Комітету експертів з розробки проекту Договору і неодноразово головував на засіданнях Комітету. Україна була також представлена на Дипломатичній конференції, за результатами якої в 1994 році Договір ТЛТ був підписаний.

Представники Держпатенту України беруть активну участь у підготовці Договору про закони відносно патентів (Договір РЛТ), представники ДААСПу України — з питань забезпечення прав виконавців щодо аудіовізуальних виконань, можливої системи спеціальної охорони баз даних, а також забезпечення прав організацій мовлення, розповсюджувачів кабельних програм.

4.11. Участь України в міжнародній співпраці з питань стандартизації у сфері охорони промислової власності

Особливе значення має міжнародна співпраця в питаннях класифікації і стандартизації патентної інформації та документації. У промислово розвинених країнах діє чітко налагоджена система міжнародних, національних і галузевих стандартів, що забезпечують належний технічний рівень, якість і конкурентоспроможність товарів, що виробляються, і послуг. Це повною мірою стосується міжнародної системи охорони об'єктів промислової власності, зокрема патентної інформації і документації. Координацію діяльності із стандартизації у цій сфері здійснює ВОІВ у таких основних напрямах:

- ідентифікація, відбір, пошук бібліографічних даних про об'єкти промислової власності;
- традиційні носії інформації (паперові, мікроплівка, мікрофіші);
- публікація офіційних документів;

- індексація, класифікація і кодування документів;
- застосування інформативних назв і рефератів патентних документів;
- пошук патентних документів і патентно-асоційованої літератури, достатньої для визначення охороноспроможності або можливості реєстрації об'єктів промислової власності, що становить предмет заявки.

Загальні основи міжнародної класифікації об'єктів промислової власності встановлені такими міжнародними угодами, як Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію (1971 р.), Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг (1957р.), Віденська угода про запровадження Міжнародної класифікації зображальних елементів знаків (1973 р.), Локарнська угода про запровадження Міжнародної класифікації промислових зразків (1968 р.).

Держпатент України регулярно отримує, обробляє і доводить до відома користувачів «Довідник з інформації і документації з питань промислової власності», що видається ВОІВ і містить нові стандарти, а також зміни і доповнення до діючих стандартів ВОІВ.

У 1995 році ВОІВ затвердила «Принципи переходу до електронних носіїв інформації для обміну патентними документами». Цим документом передбачено, що починаючи з 2000 року безоплатний обмін опублікованими патентними документами (описами винаходів) здійснюватиметься тільки на оптичних носіях інформації (CD-ROM). У зв'язку з цим Держпатент України розпочав підготовку до переходу для публікації національних патентних документів на CD-ROM.

З урахуванням широкого використання CD-ROM видано стандарт ВОІВ ST. 40, що містить рекомендації з виготовлення CD-ROM. Стандарт ВОІВ ST. 32 дає рекомендації з розмітки патентних документів. Стандартом ВОІВ ST. 50 визначено оптимальну структуру і склад відомостей про користування, зміни і доповнення до патентної інформації на титульних аркушах, а також у патентних бюлетенях на CD-ROM.

Проводиться підготовка до приєднання України до таких багатосторонніх міжнародних угод, як Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію, Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, Локарнська угода про запровадження Міжнародної класифікації промислових зразків, Віденська угода про запровадження Міжнародної класифікації зображальних елементів знаків.

4.12. Міжнародна співпраця у створенні та вдосконаленні національного

патентно-інформаційного фонду та довідково-пошукового апарату

Міжнародна співпраця відіграє важливу роль у питаннях формування і поповнення національного патентно-інформаційного фонду та вдосконалення довідково-пошукового апарату. Держпатентом України налагоджено регулярний обмін патентною документацією з патентними відомствами 36 країн і трьома міжнародними організаціями з охорони промислової власності. Це забезпечує регулярне надходження і поповнення інформації про сучасний рівень техніки.

З метою забезпечення доступу до користувачів первинних джерел патентної інформації в міжнародному масштабі в рамках угоди між ВОІВ та Австрією в 1972 році було створено розташований у Відні Міжнародний центр патентної документації (МЦПД). В автоматизованому банку Центру зберігаються найважливіші бібліографічні відомості про патентні документи: назви винаходів, їх класифікаційні позначення, дати, прізвища заявників і номери.

МЦПД обробляє і реєструє бібліографічні дані, що надходять більш як із 45 країн світу і Міжнародного бюро ВОІВ, і надає їх державним установам та приватним особам. Для того щоб користувачам не доводилося кожний раз звертатися до великого масиву офіційних бюлетенів національних патентних відомств багатьох країн, у щотижневому патентному бюлетені МЦПД публікується всесвітній перелік нових патентів.

Важливою формою міжнародної співпраці у сфері патентного пошуку є діяльність міжнародних пошукових органів. Таким органом може стати національне патентне відомство або міжурядова організація, до функцій яких належить розгляд заявок на винаходи. Усі міжнародні пошукові органи повинні керуватися у своїй роботі вимогами, розробленими Міжнародним бюро ВОІВ за участю зацікавлених патентних відомств.

Міжнародні пошукові органи повинні задовольняти таким умовам:

- наявність не менше ніж 100 експертів у сфері патентного пошуку та експертизи, які спеціалізуються в різних галузях техніки;
- експерти повинні мати можливість використовувати патентну і непатентну літературу, що видається англійською, німецькою і французькою мовами;
- наявність систематизованої для цілей проведення пошуку патентної і непатентної документації в обсязі, достатньому для забезпечення необхідних ширини і глибини патентного пошуку.

Договором РСТ встановлений мінімум документації, яку зобов'язані використовувати міжнародні пошукові органи.

Нині міжнародними пошуковими органами, яким ВОІВ надала право здійснювати міжнародний пошук, є патентні відомства Австрії, Австралії, Іспанії, Китаю, Російської Федерації, США, Швеції, Японії, а також Європейське патентне відомство (Міжнародний пошуковий центр у Гаазі, Нідерланди).

Що стосується патентно-інформаційного фонду України, то знач на його частина формується на основі безоплатного міжнародного обміну, а також у рамках надання технічної допомоги з боку міжнародних організацій і патентних відомств найбільш розвинених країн. Повні описи винаходів передаються переважно на CD-ROM.

У рамках проекту ICON Європейської патентної організації Держпатент України отримує повні описи винаходів до європейських заявок і патентів на дисках CD-ROM.

З метою розширення використання патентної інформації, головним чином малими і середніми підприємствами, ЄПВ, а також патентні відомства США і Японії дещо змінили свою тактику у сфері поширення цієї інформації, прагнучи зробити свої патентно-інформаційні продукти дешевими і зручними для користування. Так, відомство з патентних і товарних знаків США надає доступ для користування 20-річним масивом рефератів патентів через INTERNET. Патентне відомство Японії створює тематичні електронні бібліотеки на базі CD-ROM.

Передбачається використання INTERNET і створення в цій мережі власної інформаційної сторінки Держпатенту України для оперативного обміну з національними патентними відомствами інших країн і надання широкому колу користувачів загальної інформації про діяльність Держпатенту, про основи законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності, методичних рекомендацій, різних повідомлень. При цьому Держпатент України матиме можливість оперативно отримувати аналогічну інформацію від міжнародних Патентних відомств і фірм.

4.13. Участь України в міжнародних програмах підготовки і підвищення кваліфікації фахівців з охорони інтелектуальної власності

Навчання, підготовка і підвищення кваліфікації національних кадрів фахівців у сфері охорони інтелектуальної власності значною мірою здійснюється завдяки допомозі ВОІВ, Європейського патентного відомства (ЄПВ), ЮНЕСКО, а також

у рамках двосторонньої співпраці з національними патентними відомствами, авторсько-правовими товариствами інших країн.

Особливо важливими в цьому відношенні є діюча в рамках Європейського Союзу програма TACIS (Технічна допомога країнам Співдружності Незалежних Держав) і проєкт ICON, що фінансується Європейською патентною організацією.

Міжнародна співпраця у сфері підготовки і підвищення кваліфікації фахівців здійснюється в таких формах, як організація і проведення міжнародних та регіональних тематичних семінарів, науково-практичних конференцій, симпозіумів, зарубіжне стажування фахівців, цільові закордонні відрядження фахівців з метою ознайомлення з практикою вирішення конкретних питань охорони інтелектуальної власності.

За своєю тематикою заходи щодо підвищення кваліфікації фахівців мають такі напрями:

- правові питання охорони інтелектуальної власності;
- методологія і практика проведення патентної експертизи;
- мовна підготовка (поглиблення знання іноземних мов);
- автоматизація і комп'ютеризація патентного пошуку та діловодства за заявами;
- обробка і використання патентної інформації і патентно-асоційованої літератури;
- практика досудового і судового вирішення спірних питань, що виникають між суб'єктами правовідносин у сфері використання інтелектуальної власності.

У рамках згаданих програм міжнародної співпраці в період 1994-1997 рр. різними формами підвищення кваліфікації було охоплено велику кількість фахівців Держпатенту, ДААСПу України, Науково-дослідного центру патентної експертизи (НДЦПЕ), представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), суддів та інших фахівців. ЄПВ профінансувало проведення двох курсів мовної підготовки для Держпатенту і НДЦПЕ.

З участю Держпатенту і ДААСПу України у Києві було проведено одинадцять міжнародних семінарів, у тому числі шість разом з ВОІВ і ЄПВ.

4.14. Участь неурядових і громадських організацій України в міжнародній співпраці у сфері охорони інтелектуальної власності

Однією з форм міжнародної співпраці у сфері охорони інтелектуальної власності є обмін досвідом діяльності неурядових і громадських організацій, пов'язаних із створенням, охороною та використанням об'єктів цієї форми власності.

Заснована у 1968 році Міжнародна федерація винахідницьких асоціацій (IFIA), членами якої є представники громадських організацій понад ста країн, у тому числі й України, представляє спільні інтереси об'єднань винахідників країн-учасниць. Основними напрямками діяльності IFIA є публікація реферативних збірників, довідників, інформаційних листків, методичних посібників, організація конференцій, семінарів, зустрічей експертних груп, лекцій, навчальних курсів (зокрема для країн, що розвиваються), проведення конкурсів винаходів і винахідників, надання консультативної допомоги винахідникам, налагодження ділових контактів між об'єднаннями винахідників різних країн. Штаб-квартира IFIA знаходиться в Женеві.

Міжнародна асоціація з охорони промислової власності (AIPPI) в різних формах і під різними назвами функціонує понад 90 років. Статут AIPPI в його сучасному вигляді був прийнятий у 1986 році. Основними напрямками діяльності AIPPI є:

- сприяння усвідомленню необхідності забезпечення міжнародної охорони об'єктів промислової власності;
- вивчення і порівняльний аналіз національних патентних законодавств різних країн і нових законопроектів, підготовка пропозицій щодо удосконалення і гармонізації законів;
- робота в напрямі розвитку, розширення і вдосконалення міжнародних угод з питань охорони промислової власності;
- публікація і поширення інформації, що стосується діяльності AIPPI;
- організація конгресів, конференцій, симпозіумів і зустрічей з питань охорони промислової власності.

У 1996 році була заснована і почала функціонувати Українська група AIPPI, яка бере активну участь в організації та здійсненні заходів у рамках цієї асоціації.

В Україні створена Всеукраїнська асоціація представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), яка налагодила контакти з Міжнародною федерацією патентних повірених (FICPI) з метою вступу до цієї федерації.

Визначаються можливі напрями співпраці з Ліцензійним товариством (LES) і Міжнародною асоціацією власників товарних знаків (INTA).

Налагоджено ділові контакти з Міжнародною конфедерацією товариств авторів і композиторів (SIZAC), членом якої є ДААСП України, Міжнародною федерацією виробників фонограм (IFPI).

4.15. Співпраця з Всесвітньою торговельною організацією

Проблеми правової охорони інтелектуальної власності взаємопов'язані з процесами подолання кризових явищ в економіці України та інтеграції в світову економіку — вступом до Всесвітньої торговельної організації (ВТО).

Основи створення цивілізованої системи світової торгівлі були закладені у 1948 році, коли на Женевській конференції 23 країни підписали Генеральну угоду по тарифах і торгівлі (ГАТТ). Цілями Угоди були розроблення і узгодження принципів створення нормативно-правової бази для лібералізації міжнародних торговельних відносин.

Багаторічні переговори і консультації в рамках ГАТТ (зокрема так званий «Уругвайський раунд») завершилися конференцією в Марра-кеше (Марокко) в 1993 році, на якій було вирішено створити Всесвітню торговельну організацію. Ця організація є механізмом реалізації комплексу міжнародних договорів, підписаних державами-учасницями ГАТТ. Членами ВТО автоматично стали всі держави-учасниці ГАТТ станом на 1 грудня 1994 року. Нині членами ВТО є понад 130 країн, на які припадає близько 90 % обсягу світової торгівлі.

Уругвайський раунд завершився не тільки знищенням тарифів і новим етапом у загальній ліберизації виходу країн-учасниць на світові ринки, а й залученням до системи ГАТТ нових секторів: торгівлі послугами, сільгосппродукцією, ринку урядових контрактів, ринку інтелектуальної власності.

ВМ. Антонов ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ І КОМП'ЮТЕРНЕ АВТОРСЬКЕ ПРАВО

Слід підкреслити, що вимоги ВТО є обов'язковими для всіх держав-учасниць. Це потребує безумовного виконання певних вимог дотримання міжнародно визнаних норм у сфері охорони інтелектуальної, зокрема промислової власності, об'єктів авторського права і суміжних прав.

Однією з основних умов вступу України до ВТО є приведення національного законодавства у сфері охорони інтелектуальної власності у відповідність з вимогами ВТО.

3 січня 1996 року діє Угода між ВОІВ і ВТО, що передбачає співпрацю між Міжнародним бюро ВОІВ і Секретаріатом ВТО у сфері надання допомоги

країнам, що розвиваються, і взаємообмін інформацією про закони і правила держав-членів ВТО.

У рамках Договору про створення Всесвітньої торгівельної організації діє Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS), метою якої є усунення перешкод на шляху розвитку міжнародної торгівлі, сприяння забезпеченню ефективного і достатнього захисту прав інтелектуальної власності з тим, щоб заходи і процедури з реалізації прав цієї форми власності самі по собі не створювали перешкод для законної торгівлі.

Уряд України вживає активних заходів для вступу до ВТО. З 1994 року діє створена Указом Президента України Урядова комісія з планування цих заходів і контролю за їх виконанням.

Проводиться активна робота з модернізації чинного законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності згідно з вимогами Угоди TRIPS.

Глава 5. ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ І КОМП'ЮТЕРНОГО АВТОРСЬКОГО ПРАВА

5.1. Основні охоронні документи

В Україні існує багато можливостей стосовно законного захисту інтелектуальної власності та комп'ютерного авторського права (ІВ та КАП). Перелічимо деякі охоронні можливості та документи з цього питання:

1. Договір (авторський договір зі штатним або позаштатним працівником)
2. Авторське свідоцтво
3. Патент
4. Контракт
5. Ліцензія (ліцензійний договір)
6. Використання на титульному аркуші позначення: ©, Автор, назва роботи, рік
7. Свідоцтво про реєстрацію
8. Акт або протокол спеціальної комісії про факт створення ноу-ха
9. Багатопатентна ліцензія або договір на передачу ноу-хау

10. Документ про правонаступництво або про право власності
11. Свідоцтво про спадщину
12. Свідоцтво стосовно майнових прав
13. Рецензія провідних фахівців
14. Угода
15. Бізнес-план розробки і впровадження ідеї
16. Звіт про науково-дослідницьку роботу
17. Конкурсні проекти
18. Наявність 3-х свідків

Існує декілька правил, які бажано пам'ятати автору:

- реєстрація прав автора на твір не обов'язкова, але це роблять для полегшення доказу авторства у разі позову;
- автор (правовласник) може видавати ліцензію на використання твору іншій особі;
- авторське право може передаватися власником авторського права іншій фізичній або юридичній особі по закону (правонаступнику) або у вигляді ліцензії (повні або часткові права автора);
- службовий авторський твір виконаний за договором, у якому визначаються права роботодавця та автора, має відповідну юридичну силу, визначену відповідним договором.

5.2. Авторський договір

Використання твору автора іншими особами (користувачами) здійснюється на підставі авторського договору, крім випадків, визначених законом. Договірна форма використання твору забезпечує реалізацію та охорону як особистих, так і майнових прав автора. Вона відповідає інтересам користувачів, оскільки вони отримують певні права, яких не мають інші особи, і у зв'язку з цим можуть окупили свої затрати, пов'язані з відтворенням і розповсюдженням творів, і отримати дохід.

Автор або інший власник авторських прав передає за авторським договором про передачу виняткових прав — виняткове право використовувати твір певним

способом і в установлених договором межах тільки особі, якій ці права передаються, про передачу невияткових прав — право дозволяти або забороняти подібне використання твору нарівні з іншою особою, яка отримала дозвіл на використання цього твору таким саме способом. Права, що передаються за авторським договором, вважаються невиятковими, якщо в договорі прямо не передбачено інше. Авторський договір повинен передбачати способи використання твору; термін і територію, на якій передається право; розмір винагороди і порядок визначення розміру винагороди за кожний спосіб використання твору, порядок і терміни її виплати, а також інші умови, які сторони вважатимуть істотними. Умови авторського договору, що обмежують автора у створенні в майбутньому творів на певну тему або в певній галузі, недійсні. У разі передачі повноваження за авторським договором автору повинна бути забезпечена можливість отримати вигоду від використання створеного ним твору.

Типові форми окремих авторських договорів не мають нормативного характеру і є для учасників майбутнього авторського договору лише рекомендованими зразками договору.

Найпоширенішими видами договорів про використання творів є авторські договори замовлення; видавничі договори — про видання або перевидання твору в оригіналі; постановочні — договори про публічне виконання неопублікованого твору; сценарні — про використання неопублікованого твору в кіно- або телевізійному фільмі; договори художнього замовлення — про створення твору образотворчого мистецтва з метою його публічного показу; договори про видання творів у перекладі, у переробці; авторські договори на створення і передачу комп'ютерних програм.

Авторський договір замовлення укладається на створення конкретного твору, за яким автор зобов'язується створити твір відповідно до умов договору і передати його замовнику. У рахунок обумовленої договором винагороди замовник зобов'язаний виплатити автору аванс. Розмір і терміни виплати визначаються угодою сторін. Сторона, що не виконала або виконала неналежним чином свої зобов'язання, повинна відшкодувати потерпілій стороні заподіяні

збитки, включаючи й упущену вигоду. У разі відступлення автора від вимог, що містяться у договорі, замовник твору має право вимагати відповідної доробки.

Найпоширенішим видом авторського договору є видавничий договір на літературні твори, на твори образотворчого мистецтва, на музичні твори, на видання перекладу раніше випущеного у світ літературного твору та інші.

У разі укладання договору на видання власнику авторських прав немає потреби оформлювати перевідступлення своїх авторських (майнових) прав, у тому числі права контролю за виданням свого твору. Відповідно до деяких законів, що регулюють майнові права, передача права автора на публікацію роботи може виявитися неможливою. У разі укладання договору на публікацію власник авторських прав, як правило, обмежує своє право на призначений до видання твір тією мірою, якою це необхідно видавцеві для виконання своєї роботи. У той же час авторське право залишається за автором або іншим правласником.

Автором, по суті видавничого договору, повинна бути надана видавцеві ліцензія, що включає в себе всі права, необхідні для оптимальної реалізації планованого видання. Щоб становити собою цінність для видавця, ліцензія повинна давати йому можливість захищати свою видавничу діяльність від третіх осіб. У галузі авторського права ліцензія звичайно розуміється як дозвіл, що надається автором або іншим власником авторського права (ліцензіаром) особі, яка використовує твір (видавцеві або іншому ліцензіату), використати його у формі і на умовах, узгоджених між ними. Звичайно видавець отримує виняткову ліцензію (що надає йому виняткове право) на твір і видання відповідного твору — або на здійснення відтворення і видання його перекладу — в стандартному комерційному тиражі, що містить обґрунтовану кількість примірників. Ліцензія може бути надана як на єдине, так і на перше і на наступні видання. Обсяг єдиного або першого видання, як правило, визначається у договорі — зазначається кількість примірників у тиражі або визначається мінімальна і (або) максимальна кількість примірників (тираж). Під час узгодження обсягу єдиного або першого видання звичайно береться до уваги необхідність задовольнити очікуваний купівельний попит за вартістю, яка дає змогу здійснювати продаж за звичайними

для даного книжкового ринку цінами за примірник, порівняно з подібними публікаціями. При видачі ліцензії на публікацію твору у формі перекладу зазначається мова (або мови) видання.

З метою сприяння розповсюдженню опублікованого твору і з урахуванням можливості подальшого використання видання відповідно до договору ліцензії повинна містити деякі «допоміжні права», які слугують меті відтворення або доведення до споживача твору (чи його перекладу) в певній формі, що відрізняється від стандартного комерційного видання. Такі допоміжні права можуть, наприклад, включати: право на попередню чи подальшу публікацію в пресі одного або декількох уривків з твору, право на серію, тобто право публікувати всі твори або його частини в одному або декількох послідовних номерах періодичного видання до чи після виходу твору в стандартному комерційному виданні, право на виконання уривків з твору на радіо або телебаченні, право на включення твору або його частини в антологію, право на перевидання у зміненому форматі.

Видавці часто вимагають від ліцензіара надання їм, у рамках допоміжних прав, права на ліцензування відтворення опублікованого твору в мікрофільмах або інших репрографічних відтвореннях для цілей, що виходять за межі добросовісного використання, допустимого законом. Видавець може запитати ліцензію на розміщення твору на магнітні або магнітооптичні носії з відкритим доступом або відтворення у формі звукозапису. Іноді запитується право також на ліцензування відтворення у формі фільмів. Такі форми відтворення за допомогою сучасних технологій часто згадуються в сучасних видавничих договорах як «механічне відтворення» твору, а відповідні права — як «права на механічне відтворення». Цей термін не треба плутати з поняттям «права на технічне відтворення музики», яке означає право на відтворення музичного твору у формі звукозапису.

Під час складання договору звичайно обумовлюються умови не надавати видавцеві право використовувати твір яким-небудь чином, включаючи адаптацію, наприклад, створення за ним сценарію для п'єси або кінофільму, для радіо- або телевізійної вистави, чи право на переклад. Використання подібних прав

виходить за рамки сприяння або прямого використання видавцем його власної публікації твору. Надання «прав на дайджест» (прав на публікацію скорочених або укорочених форм твору), або так званих «прав на комікси», часто є предметом дозволів у кожному окремому випадку, враховуючи зацікавленість автора в цілісності його твору.

До договору можуть бути включені спеціальні положення відносно цілісності твору, що видається. Наприклад, може бути зазначено, що «видавець повинен відтворити твір без яких-небудь змін, скорочень або додатків». Це може виявитися корисним, особливо в країнах, де у законодавстві відсутні відповідні положення про «немайнові права».

У договорі на видання перекладу, як правило, зазначається, що «видавець повинен використати точний і достовірний переклад, виконаний за його рахунок. Заголовок в перекладі підлягає письмовому схваленню ліцензіара авторських прав. На вимогу останнього остаточний текст перекладу також повинен надаватися йому для схвалення».

Може також бути обумовлено, що «видавець забезпечує на кожному примірнику чітке зазначення назви твору і прізвища автора». Залежно від обставин може бути додано, що «видавець зобов'язується друкувати прізвище першого видавця (а саме ...), а також рік першого видання (роки видань) твору на зворотньому боці титульного аркуша».

З урахуванням певних формальностей, що існують у багатьох країнах, як умова повного використання авторських прав на твори, що видаються, у видавничих договорах звичайно зазначається, що на титульному аркуші повинен ставитися відповідний символ авторського права. Цей символ складається з позначення ©, року першої публікації твору та імені власника авторських прав на твір.

Відносно розповсюдження опублікованих примірників часто зазначається, що «видавець забезпечує ефективне просування твору за свій власний рахунок». У разі коли ліцензія не обмежується тільки одним випуском, часто додають, що «він повинен стежити за тим, щоб книги були постійно у продажу, а нові випуски друкувалися своєчасно, щоб задовольнити існуючий попит».

Постановочний договір укладається, коли основним способом використання твору є його публічне виконання. Предметом цього договору можуть бути драматичні твори, музика або лібретто опери, балету, оперети, музичної комедії, музика до драматичного спектаклю тощо, що використовуються театральновидовищними організаціями (театрами, філармоніями, цирками, концертними організаціями тощо) для постановки на сцені. Предметом постановочного договору може бути будь-який твір як обнародований, так і необ-народований.

Сценарний договір регламентує відносини, пов'язані з використанням літературного твору, за яким знімається кінофільм, телефільм, здійснюється радіо- або телепередача, проводиться масовидовищний захід тощо. Сценарним договором передбачається використання твору у зміненій формі.

Договір художнього замовлення визначає відносини, пов'язані зі створенням твору образотворчого мистецтва з метою його публічного показу. Предметом договору є різноманітні твори образотворчого мистецтва, які створюються автором на замовлення організацій та приватних осіб і стають власністю останніх. Власники придбаних творів мають право розпоряджатися ними на свій розсуд, дотримуючись законодавства про авторське право.

Договір на використання в промисловості творів декоративно-прикладного мистецтва призначений для урегулювання питань, що виникають у зв'язку з тиражуванням у промисловості оригінальних творів декоративно-прикладного мистецтва. Договір укладається з позаштатними художниками підприємств. Автори отримують винагороду як за створення твору, прийнятого до використання, так і за подальше його тиражування залежно від обсягу використання.

Авторський договір на створення і використання комп'ютерних програм. Специфічними умовами договорів даного типу є можливість перевідступлення авторського договору; визначення типів персональних комп'ютерів, для яких може бути використана комп'ютерна програма, їх кількість і місцезнаходження; права сторін на подальші модифікації та удосконалення; кількість виготовлених копій; забезпечення доступу до вихідного коду; порядок використання твору третіми особами; терміни і порядок навчання користувача; інші (особливі) умови,

які сторони визнають за необхідне передбачити в авторському договорі. Авторський договір на створення і використання комп'ютерних програм може включати такі документи: текст договору, технічне завдання, технічні умови, календарний план або програму робіт, специфікації, опис використовуваного обладнання, угоду між авторами про розподіл винагород.

Авторський договір (із штатним співробітником)

м. _____ « _____ » _____ 200 р.

Фірма _____
в особі директора _____
надалі «Роботодавець» з одного боку, та співробітник

(прізвище, ім'я, по батькові)

іменованій надалі «Автор», з іншого боку, уклали договір про нижче наведене:

1. Автор передає Роботодавцю авторські майнові права на ПЗ, що створене ним за трудовим договором у період роботи у роботодавця.

Примітка. Автор може передати роботодавцю не всі авторські майнові права ПЗ, а тільки їх частину. У цьому випадку в авторському договорі необхідно вказати обсяг прав, ще передаються роботодавцю.

2. Автор передає роботодавцю право використання ПЗ всіма доступними засобами.

Примітка. У договорі можуть бути обговорені конкретні засоби використання ПЗ.

3. Роботодавець зобов'язується не вносити у ПЗ будь-які зміни, що ганьблять честь та гідність Автора.
4. За вимогою Роботодавця Автор зобов'язується надати всі дозволи на використання у програмі творів, авторські права на які належать третім особам.
5. За створення програми Автор отримує заробітну платню у відповідності із затвердженим посадовим окладом, незалежно від того, відхилена або схвалена до відтворення програма.
6. За використання програми Автор отримує авторську винагороду (гонорар) по затвердженим на підприємстві ставкам. Авторський гонорар сплачується протягом _____ днів після використання програми.

7. Роботодавець зобов'язується відтворити ПЗ не пізніше _____ днів після закінчення робіт з її розробки.
8. При відмові Роботодавця від відтворення програми після її схвалення, а також після витікання строку відтворення, що вказаний у п.7 цього договору. Автор має право передати програму будь якій іншій особі.
9. При ліквідації або реорганізації роботодавця всі права та обов'язки, що випливають з цього договору, переходять до його правонаступника.
10. У випадку смерті Автора всі права на створені ним ПЗ переходять до його спадкоємця _____
(Прізвище, ім'я, по батькові спадкоємця)
11. Договір набирає сили з дати його підписання і діє невизначений термін.
12. Всі суперечки між сторонами вирішуються шляхом переговорів, а при неможливості прийти до єдиної думки — у суді.

Адреси сторін:

«Роботодавець»

«Автор»

Авторський договір

м. _____ «_____» _____ 200 р.

Підприємство _____

В особі директора _____

надалі «Роботодавець», з одного боку, та співробітник(и)

(прізвище, ім'я, по батькові)

надалі «Автор» («Співавтор»), з іншого боку, уклали договір про наведене нижче:

1. Автор (Співавтори) зобов'язуються створити та передати Роботодавцю для відтворення та розповсюдження комп'ютерну програму з інтерфейсом російською (українською) мовою під умовною назвою

Інструкція користувача до програми повинна бути написана тією ж мовою.

2. Комп'ютерна програма повинна задовольняти наступним умовам:

а) _____

(вказати зміст програми, концепцію, ідеї і т.ін.)

б) повинна бути написана мовою програмування

;

в) об'єм не більш _____ МБ;

г) передається у вигляді вихідного та/ або об'єктного коду;

Примітка. У цьому пункті договору можна викласти інші технічні вимоги, які надаються до розроблюваного ПЗ.

3. Автор (Співавтори) зобов'язуються здати програму не пізніше « ____ » _____ 200 р.

4. З дня укладення цього договору і до моменту відтворення комерційного примірника програми Автор зобов'язується не передавати її як цілком, так і частинами іншим особам без попередньої письмової згоди Роботодавця.

5. Роботодавець зобов'язується розглянути надану програму у належному вигляді в _____ термін та письмово сповістити Автора (Співавторів) про її ухвалу чи відхилення на підставах, передбачених даним договором, або про необхідність внесення в програму змін, з точними вказівками суті виправлень в рамках умов даного договору. Для доробки продукту встановлюється строк _____ днів.

Виправлений Автором (Співавторами) продукт Роботодавець зобов'язується розглянути у _____ денний строк.

Якщо письмове сповіщення про відхилення не направлено Автору (Співавторам) протягом _____ днів після розгляду виправленого продукту, він вважається ухваленим.

Примітка. За умови узгодження п. 8 даного договору можливо викласти у наступній редакції:

Роботодавець зобов'язується розглянути наданий у належному вигляді продукт у _____ строк та письмово повідомити Автора (Співавторів) або про ухвалення даного продукту, або про його відхилення на підставах, передбачених даним договором.

6. Роботодавець має право відхилити програму у зв'язку з її непридатністю до розповсюдження з міркувань, які відносяться до її функціональних можливостей, порушення авторських прав третіх осіб як на комп'ютерні програми, які є складовою частиною продукту, що розробляється, так і на програми-прототипи, що використовуються, а також на аудіовізуальне відображення, що отримується внаслідок її розробки.

7. Роботодавець зобов'язується не вносити без згоди Автора (Співавторів) будь-які зміни як до самої програми, так і до її назви, до Інструкції з використання тощо.

Примітка. Даний пункт договору може бути виключений за умови узгодження з Автором (Спів-авторами) п. 8 даного договору.

8. Роботодавець має право вносити будь-які зміни як до самої програми так і до її назви, а також до Інструкції з використання, якщо нанесення шкоди честі та репутації Автору (Співавтором) виключене.

9. За вимогою Роботодавця Автор (Співавтори) зобов'язаний надати дозвіл на використання у програмі продуктів, авторські права яких належать третім особам.

Примітка. Даний пункт договору може бути викладений в іншій редакції: Автор (Співавтори) повинні використовувати у розробці тільки продукти, на які має відповідне праве Роботодавець. У випадку використання продукції, на яку Роботодавець не має відповідної ліцензії, Автор (Співавтори) зобов'язані надати Роботодавцю перелік такої продукції для вирішення питання про отримання відповідних дозволів.

10. Автор (Співавтори) передають Роботодавцю авторські майнові права на розроблену комп'ютерну програму.

Автор (Співавтори) передають Роботодавцю право на використання програми на умовах виключної (невиключної) ліцензії.

11. За передачу авторських прав на програму Автор (Співавтори) отримує авторський гонорар у розмірі _____.

Авторський гонорар розподіляється між Співавторами у рівних частинах.

Примітка. У договорі може бути вказане будь-який інший розподіл між Співавторами.

Авторський гонорар має бути виплаченим протягом _____ днів після відтворення комерційного екземпляру програми.

Примітка. У даному пункті може бути викладений будь-який інший порядок виплати авторської винагороди.

12. За умови ухвалення програми Роботодавець зобов'язується відтворити комерційний екземпляр програми не пізніше « _____ » _____ 200_р.

13. При умові відмови Роботодавця від відтворення після її ухвалення, а також по закінченні терміну відтворення вказаного у п. 12 даного договору Автор (Співавтори) мають право передати програму будь-якій іншій особі.

14. Автор (Співавтори) вимагає згадки свого ім'я на кожному екземплярі програми.

15. Автор (Співавтори) обирають псевдонім _____.

16. Автор (Співавтори) дозволяють Роботодавцю обнародувати продукт створений у рамках даного договору.

17. Договір вступає в силу з дати його підписання.

18. Всі суперечки між сторонами вирішуються шляхом переговорів, у разі неможливості дійти до єдиної думки — у суді.

Адреси сторін:

«Роботодавець»

«Автор» (Співавтори)

Контракт

м. _____ « _____ » _____ 200 р.

Фірма _____

в особі директора _____

далі яка називається «Роботодавець», з одної сторони, і громадянин,

(прізвище, ім'я, по батькові)

далі який називається «Робітник», з іншої сторони, уклали цей контракт про наступне:

Робітник _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

приймається на роботу в _____

(назва структурного підрозділу)

на посаду _____

(повна назва посади по штатному розкладу)

з окладом, який встановлено по штатному розкладу.

Робітнику (не) встановлюється термін випробування _____

(тривалість терміну випробування)

1. Загальні положення

1.1. Цей контракт є терміновим трудовим договором. На основі контракту виникають трудові і інші відносини між Робітником і Роботодавцем.

1.2. Терміном «сторони» в цьому контракті позначаються роботодавець і робітник.

2. Права і обов'язки сторін

2.1. По цьому контракту робітник бере на себе обов'язки виконувати роботу у відповідності з посадовою інструкцією і щомісячним планом робіт, а роботодавець бере на себе обов'язки виплачувати робітнику заробітну плату у

відповідності з штатним розкладом і інші види виплат у відповідності з діючим на фірмі Положенням про доходи робітників, а також забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, які передбачені законодавством, колективним договором і цим контрактом.

2.2. Робітник бере на себе обов'язки виконувати роботу якісно у встановлених межах і з дотриманням правил по охороні праці і промислової санітарії.

2.3. Робітник віддає роботодавцю авторські майнові права на комп'ютерні програми і бази даних, які будуть створені ним по завданню роботодавця самостійно або в співавторстві і які підпадають під дію закону України «Про авторське право і суміжних правах».

2.4. Робітник передає роботодавцю всі авторські майнові права на створене по завданню роботодавця програмне забезпечення на умовах виключної (невиключної) ліцензії.

2.5. Передача прав відбувається по авторському договору.

2.6. Робітник (не) вимагає згадувати його ім'я при використанні програмного забезпечення, якщо це практично можливо. Робітник вимагає при використанні програмного забезпечення згадувати своє ім'я під псевдонімом .

2.7. Робітник дозволяє обнародувати створене ним програмне забезпечення.

2.8. Створене програмне забезпечення є службовим обов'язком робітника, за який йому виплачується авторська винагорода у вигляді заробітної плати у відповідності з штатним розкладом.

2.9. За передачу майнових прав на програмне забезпечення і його використання робітнику виплачується авторська винагорода, сума якої визначається Положенням про доходи робітників або обговорюється в окремому авторському договорі, який укладається з ним і його співавторами по кожному конкретному твору.

2.10. Щоб засвідчити своє авторське право і інші виключні права на програмне забезпечення, які передані робітником роботодавцю, роботодавець вправі зареєструвати в офіційних державних реєстрах.

Всі витрати, пов'язані з реєстрацією авторських прав, несе роботодавець.

2.11. Матеріальна відповідальність робітника визначається Договором про матеріальну відповідальність.

2.12. Робітник не має права розголошувати третім особам інформацію, яка складає комерційну таємницю роботодавця, зобов'язаний строго дотримуватися вимог по забезпеченню збереження комерційної таємниці, які встановлені роботодавцем, надійно зберігати інформацію, яка знаходиться на носіях

комерційної таємниці (д-окументах, рукописах, машинних носіях, аудіокасетах і т. ін.).

2.13. Роботодавець бере на себе обов'язок надати робітнику робоче місце, яке відповідає вимогам охорони праці і промсанітарії;

доносити до нього план роботи і оплачувати її у відповідності з діючими у роботодавця умовами оплати праці.

2.14. Роботодавець має право вимагати виконання робітником його обов'язків у відповідності з посадовою інструкцією, договором про матеріальну відповідальність, додержування вимог охорони праці і промсанітарії, а також правил внутрішнього розпорядку.

2.15. Робітник зобов'язаний виконувати Правила внутрішнього трудового розпорядку.

3. Відповідальність сторін

3.1. За порушення трудової і виробничої дисципліни роботодавець має право накладати на робітника стягнення; позбавляти його премії і інших видів заохочень, як в грошовому, так і в натуральному виразі, а також застосовувати до нього і інші методи впливу, аж до самого звільнення.

3.2. За належне виконання своїх обов'язків роботодавець несе відповідальність у відповідності з діючим законодавством.

4. Заключні положення

4.1. Всі суперечки між сторонами вирішуються в порядку, який затверджено діючим законодавством.

4.2. Зміни і доповнення до цього контракту вносяться тільки з погодження сторін, яке створене у письмовому вигляді.

4.3. Цей контракт припиняється:

- після закінчення строку його дії;
- з погодження сторін;
- після закінчення випробувального терміну при умові, що робітник не відповідає посаді, яку займає;
- на інших засадах, які передбачені цим контрактом і діючим законодавством.

4.4. За десять днів до закінчення дії контракту він може бути продовжений чи укладений на новий термін.

4.5. Всі суперечки між сторонами вирішуються шляхом переговорів, а при неможливості прийти до одного рішення — в суді м. .

4.6. Робітник зобов'язується на протязі 3-х років з дня припинення дії контракту не розголошувати і не використовувати інформацію, яка відноситься до категорії «Комерційна таємниця роботодавця» і з якою він ознайомлений в процесі виконання своїх службових обов'язків.

4.7. Термін дії контракту з _____ по _____.

4.8. Цей контракт створено в двох екземплярах, які зберігаються у сторін і мають однакову юридичну силу.

Адреса сторін.

«Робітник»

«Роботодавець»

З нижчеперерахованими документами ознайомлений:

1. Правила внутрішнього трудового розпорядку.
2. Посадова інструкція.
3. Перелік відомостей, що складають комерційну таємницю.
4. Положення про доходи робітників.
5. Штатний розклад.
6. Положення про структуру фірми.

5.3. Державна реєстрація прав автора на твори науки, літератури і мистецтва

Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 13, ст. 64) Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити Положення про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва та розміри зборів за державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва, що додаються.

2. Державному агентству з авторських і суміжних прав запровадити державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва з 1 вересня 1995 року. Збільшити чисельність апарату Державного агентства з авторських і суміжних прав на б одиниць.

3. Державному комітетові з питань науки і технологій забезпечити на базі Українського наукового центру державної реєстрації і сертифікаційних випробувань інформаційних технологій організацію інформаційного програмно-технічного комплексу для реєстрації комп'ютерних програм і баз даних, а також для опрацювання матеріалів, поданих у зв'язку з державною реєстрацією прав автора на твори науки, літератури і мистецтва.

4. Міністерству культури забезпечити на базі Державного фонду фільмів Національного центру Олександра Довженка опрацювання матеріалів, поданих у зв'язку із державною реєстрацією прав автора на аудіовізуальні твори, та окреме, недоступне для запозичення, зберігання позитивних кінокопій і вихідних матеріалів аудіовізуальних творів.

(Пункт 4 із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998 р. №1849)

5. Установити, що суми зборів за державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва зараховуються на рахунок Державного агентства з авторських і суміжних прав і використовуються на покриття затрат, пов'язаних із здійсненням державної реєстрації.

Суми зборів за депонування матеріалів, що вимагають спеціальних умов зберігання, у тому числі затвори на відеоносіях і кіноплівці, зараховуються на рахунок Національного центру Олександра Довженка і використовуються на покриття витрат, пов'язаних з їх зберіганням.

(Пункт 5 доповнено абзацом 2 згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998 р. № 1849)

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України від 18
липня 1995р. №532

ПОЛОЖЕННЯ **про державну реєстрацію прав автора** **на твори науки, літератури і мистецтва**

1. Відповідно до пункту 3 статті 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права» особа, яка має авторське право або будь-яку виключну правомочність на твір, може зареєструвати його в офіційних державних реєстрах.

Державна реєстрація прав автора на твори науки, літератури і мистецтва (далі — державна реєстрація) здійснюється Державним агентством з авторських і суміжних прав (ДААСП) і дійсна протягом усього терміну охорони авторського права.

-

‡

2. Документи і матеріали для державної реєстрації можуть подавати: автор твору незалежно від громадянства і постійного місця проживання, особа (фізична чи юридична), яка має авторське право, роботодавець, на замовлення і за рахунок якого створено твір, якщо інше не передбачено умовами договору між ним і автором, уповноважений представник автора або особи, яка має авторське право, організація, якій доручено автором управляти його майновими правами (далі — заявник).

3. Для державної реєстрації до ДААСПу подаються:

- заявка, заповнена українською мовою за встановленою ДААСПом формою;
- один примірник твору у машинописній формі (опублікованого чи неопублікованого), фонограми та інші документи і матеріали для депонування в ДААСПі;

(абзац 3 пункту 3 із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998 р. № 1849)

- платіжний документ про сплату реєстраційного збору. Документи і матеріали, що подаються до ДААСПу, оформлюються способом, придатним для їх репродукування.

Державна реєстрація прав автора на твори, які не підлягають публікації у відкритих виданнях, регулюється, крім цього Положення, спеціальною інструкцією.

4. Крім документів і матеріалів, передбачених пунктом 3 цього Положення, подаються:

1) для державної реєстрації прав автора на комп'ютерні програми (програмний модуль, програма, пакет програм, бібліотека програм, програмна система, програмний комплекс) і бази даних та їх депонування:

а) для комп'ютерних програм:

- настанова щодо використання програми або її опис;
- текст (фрагменти тексту) програми — 25 перших і 25 останніх сторінок тексту, а для невеликих програм — перша або друга половина тексту;

б) для баз даних:

- настанова щодо використання бази даних або її опис, де подається інформація про склад, назву і зміст кожного окремого файлу всієї бази даних, включаючи предметну сферу, джерело даних, кількість окремих записів у кожному файлі;

- однофайлові бази даних (записи стосуються однієї предметної сфери) — 25 перших і 25 останніх сторінок;
- багатофайлові бази даних (різні записи, поділені за змістом на групи) подаються частинами тексту від кожного файлу (50 записів або окремих невеликих файлів).

Заявник вирішує, які саме фрагменти програми передати на депонування. Він може за власним бажанням виключити з поданих фрагментів тексту ті місця, які, на його думку, не слід висвітлювати, або подати фрагменти програм менші за обсягом. Разом з тим заявник несе відповідальність за достатність і достовірність поданого тексту програми, необхідного для ідентифікації програми або бази даних.

Заявник може подати додаткові матеріали, які демонструють рівень розробки комп'ютерної програми чи бази даних.

Комп'ютерні програми і бази даних, створені за рахунок бюджетних асигнувань або за кошти державних підприємств, установ та організацій і розроблені для тиражування та комерційного використання, реєструються за заявкою фізичних або юридичних осіб, яким надано виключне право використання цих програм чи баз даних; 2) для державної реєстрації прав автора на твори образотворчого і прикладного мистецтва, твори монументального мистецтва (пам'ятники, монументи, їх комплекси тощо) і для депонування документів і матеріалів реєстрації замість оригіналів або примірників творів подаються кольорові фотографії чи слайди з їх зображенням розміром 9 x 12 сантиметрів. Фотографії чи слайди мають бути упаковані в окремі тверді конверти. Крім того, для творів монументального мистецтва подаються:

- коротка текстова анотація із зазначенням назви об'єкта (проекту), його місця знаходження (адреси), архітектурних характеристик і параметрів, часу створення (рік, місяць, число) або терміну створення — від і до, місця створення, міри авторської участі у створенні об'єкта (проекту) — автор, співавтор, автор частини твору (зазначається, якої саме), прізвищ інших авторів чи співавторів;
- фотографії основних креслень проекту, передусім генерального плану, фасадів, розрізів, інших креслень (на власний вибір), макетів, що характеризують об'єкт;
- комплект фотографій, що характеризують авторське рішення об'єкта (фасади, деталі), — для об'єктів, відтворених у будівництві;

- для свідчення про авторство можуть надаватися додаткові матеріали, а саме:

примірник рішення містобудівної ради чи художньо-експертної ради Мінкультури (іншого органу) про розгляд проекту із зазначенням прізвищ авторів проекту або лист Мінкультури чи місцевої організації Спільки художників із зазначенням прізвища автора (прізвищ авторів) і назви монументального твору, або договір з автором (авторами) на створення монументального твору. В документах, що свідчать про авторство, повинні бути відомості про авторство на об'єкт (проект) у цілому або названі елементи об'єкта (проекту), на які поширюється авторство. *(Абзац б підпункту 2 пункту 4 із змінами, внесеними згідно з*

постановою Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 1998 р. № 1849)

Усі матеріали, включаючи текстову частину, подаються в альбомі форматом А4 або А8;

- 3) для державної реєстрації прав автора на твори архітектури і депонування документів і матеріалів реєстрації подаються:

- коротка текстова анотація із зазначенням назви об'єкта (проекту), місця його знаходження (адреси), архітектурних характеристик і параметрів (площа, місткість, обсяг, кількість поверхів тощо), часу створення (рік, місяць, число) або терміну створення — від і до, місця створення об'єкта (проекту), міри авторської участі у створенні об'єкта (проекту) — автор, співавтор, автор частини твору (зазначається якої саме), прізвищ інших авторів чи співавторів;
- фотографії основних креслень проекту, передусім генерального плану, планів поверхів, фасадів, розрізів, інших креслень (на власний вибір), макетів, що характеризують об'єкт;
- комплект фотографій, що характеризують авторське рішення об'єкта (фасади, інтер'єри, деталі) — для об'єктів, відтворених у будівництві;
- для свідчення про авторство можуть надаватися додаткові матеріали, а саме: примірник рішення містобудівної ради (іншого містобудівного органу) про розгляд проекту із зазначенням прізвища автора (прізвищ авторів) проекту або лист місцевої організації Спільки архітекторів із зазначенням прізвища автора (прізвищ авторів) і назви архітектурного твору, або договір з автором (авторами) на створення архітектурного твору. В документах, що свідчать про авторство, повинні бути відомості про авторство на об'єкт (проект) у цілому або названі елементи об'єкта

(проекту), на які поширюється авторство (інтер'єр, благоустрій, меблі, дизайн, елементи обладнання тощо). (Абзац 5 підпункту 3 пункту 4 із змінами, внесеними згідно з

постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998 р. №1849)

Усі матеріали, включаючи текстову частину, подаються в альбомі форматом А4 або А8;

- 4) для державної реєстрації прав автора на аудіовізуальні твори подається довідка Державного фонду фільмів про передані йому на зберігання позитивну фільмокопію (відеокопію) і вихідні матеріали;
- 5) для державної реєстрації факту і дати опублікування твору подається примірник твору, в якому ці обставини зафіксовано;
- 6) для державної реєстрації договорів, які зачіпають права автора на твір, подаються оригінал договору та примірник твору (рукопис тощо), стосовно якого укладено договір;
- 7) для реєстрації виключного права особи на твір подається примірник авторського договору.

(Пункт 4 доповнено підпунктом 7 згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998 р. № 1849)

5. Документи і матеріали, зазначені у пунктах 3-4 цього Положення, подаються комплектно в одному пакеті. У разі відсутності одного з перелічених документів і матеріалів заявка з додатками де неї повертається заявникові без розгляду.

6. У разі потреби доповнити чи уточнити подану інформацію заявник може подати додаткові документи і матеріали.

Витрати на опрацювання додаткових документів і матеріалів відшкодовуються заявником в установленому порядку.

Після видачі свідоцтва про державну реєстрацію додаткові документи і матеріали до розгляду не приймаються.

7. ДААСП перевіряє документи і матеріали на відповідність встановленим вимогам, реєструє їх у журналі та приймає рішення про державну реєстрацію чи про відмову в ній.

(Абзац 1 пункту 7 із змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998 р. №1849)

У разі відмови у державній реєстрації заявникові повертаються документи і матеріали з викладенням причин відмови у письмовій формі.

Спiрнi питання щодо державної реєстрації вирішуються згідно з чинним законодавством.

8. Рішення про державну реєстрацію або відмову в її здійсненні ДААСП приймає протягом місяця з дня одержання всіх необхідних документів і матеріалів.

9. *(Пункт 9 втратив чинність згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998р. № 1849)*

10. *(Пункт 10 втратив чинність згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998р. № 1849, у зв'язку з цим пункти 11, 12, 13, 14 вважати відповідно пунктами 9, 10, 11, 12)*

9. ДААСП здійснює депонування документів і матеріалів в обсягах, необхідних для ідентифікації творів, що подаються на державну реєстрацію.

Твори, документи і матеріали державної реєстрації депонуються і зберігаються в архівах ДААСПу протягом усього терміну охорони авторського права. Депоновані твори, документи і матеріали не повертаються.

За результатами державної реєстрації формується і підтримується в актуальному стані Комп'ютерний реєстр державної реєстрації.

Термін зберігання фонограм, відеофільмів, зафіксованих на матеріальних носіях (звуко- і (або) відеоплівка, компакт-диск тощо) визначається виробниками. Для подальшого зберігання зазначених матеріалів автор поновлює запис на нових матеріальних носіях.

(Пункт 9 доповнено абзацом 4 згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998 р. Л? 1849)

10. Після державної реєстрації особам, які мають авторське право або будь-яку виключну правомочність на твір, видається відповідне свідоцтво за встановленим зразком (додатки № 1, 2, 3 і 4).

11. Залежно від кількості здійснених державних реєстрацій, але не рідше як один раз на рік ДААСП видає Каталог державної реєстрації.

12. Відповідно до пункту 3 статті 9 Закону України «Про авторське право і суміжні права» у разі виникнення спору державна реєстрація визнається судом як юридична презумпція авторства, тобто вважається дійсною, якщо в судовому порядку не буде доведено інше.

ДОДАТОК №1 до Положення про державну реєстрацію прав автора

на твори науки, літератури і
мистецтва

Державний герб України
УКРАЇНА

Державне агентство України з авторських і суміжних прав

**СВІДОЦТВО
про державну реєстрацію прав автора на твір**

№ _____

(прізвище, ім'я, по батькові автора)

(вид і жанр, повна та скорочена назва твору)

зарєєстровано в Державному агентстві України з авторських і суміжних прав.

Дата реєстрації _____

(число, місяць, рік)

Голова Державного агентства України з
авторських і суміжних прав

(підпис)

МП

Дата видачі _____

ДОДАТОК № 4 до Положення про
державну реєстрацію прав автора на
твори науки, літератури і мистецтва

Державний герб України
УКРАЇНА

Державне агентство України з авторських і суміжних прав **СВІДОЦТВО**
про державну реєстрацію договорів, які зачіпають
права автора на твір № _____

(назва договору, його номер, дата підписання, термін дії)

(особи, які уклали договір)

(характер використання твору)

(вид і жанр твору, повна та скорочена назва, прізвище, ім'я,

по батькові автора або авторів)

заресстровано в Державному агентстві України з авторських і суміжних прав.

Дата реєстрації _____

(число, місяць, рік)

Голова Державного агентства України з
авторських і суміжних прав

(підпис)

МП

Дата видачі _____

ЗАТВЕРДЖЕНО постановою
Кабінету Міністрів України від 18
липня 1995 р. № 532

РОЗМІРИ ЗБОРІВ за державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва

Найменування дій, за які справляються реєстраційні збори	Розмір ставки	
	для фізичних осіб (у неоподатковуваних мінімумах доходів громадян на день сплати)	для юридичних осіб (у неоподатковуваних мінімумах доходів громадян на день сплати)
1	2	3
За подання заявки на державну реєстрацію	0.25	1
За внесення заявки на державну реєстрацію до Комп'ютерного реєстру	1	4
За публікацію відомостей про державну реєстрацію в Каталозі державної реєстрації	0.5	?
За оформлення і видачу:		
свідоцтва про державну	0.5	1.5

реєстрацію прав автора на твір		
свідоцтва про державну реєстрацію виключної правомочності особи на твір	0.5	1.5
свідоцтва про державну реєстрацію факту і дати опублікування твору	0.5	1.5
свідоцтва про державну реєстрацію договорів, які зачіпають права автора на твір	1	2.5
1		3
За оформлення і видачу дубліката:		
свідоцтва про державну реєстрацію прав автора на твір	0.3	1
свідоцтва про державну реєстрацію виключної правомочності особи на твір	0.3	1
свідоцтва про державну реєстрацію факту і дати опублікування твору	0.3	1
свідоцтва про державну реєстрацію договорів, які зачіпають права автора на твір	0.5	1.5
За видачу копії свідоцтва	0.25	0.5
За депонування:		
матеріалів, що не вимагають спеціальних умов зберігання	1	3
матеріалів, що не вимагають спеціальних умов зберігання, у тому числі за твори на відео носіях (до 60 хвилин), твори на кіноплівці до 10 частин (100 хвилин),	3	9
за кожну додаткову одиницю зберігання (6 хвилин твору на відео носіях або 10 хвилин	0.3	0.9

твору на кіноплівці)		
За надання консультації правового характеру у зв'язку з державною реєстрацією	від 0.5 до 1.5	від 1.5 до 4.5
За опрацювання додаткових матеріалів, поданих заявником для державної реєстрації	від 0.25 до 0.5	від 1 до 2
1	-у	3
Видача довідки про зареєстровані права автора на твір та документи в матеріали депонування	0.25	0.75

(Розміри зборів із змінами, внесеними згідно з постановою Кабі не ту Міністрів України від 23 листопада 1998 р. № 1849)

Примітки:

1. Видача довідок на запити судів, арбітражних судів здійснюється безплатно.
2. Від сплати реєстраційних зборів звільняються ветерани Великої Вітчизняної війни та прирівняні до них особи.
3. Інваліди I і II групи, студенти (учні), які навчаються за загальноосвітньою або професійною навчальною програмою (за винятком післявузівської програми), сплачують 50 відсотків розміру ставки.
4. Суми зборів, що підлягають сплаті, перераховуються на розрахункові рахунки ДААСПу. Документом, що підтверджує сплату збору, є копія платіжного доручення на перерахування суми з відміткою установи банку або відповідна, квитанція. Не допускається сплата реєстраційних зборів готівкою.
5. Сплачений реєстраційний збір підлягає частковому поверненню у разі: внесення зборів у більшому розмірі; повернення заявки на здійснення державної реєстрації або відмови у здійсненні державної реєстрації згідно з Положенням про державну реєстрацію прав автора на твори науки, літератури і мистецтва — у розмірі не більш як 50 відсотків реєстраційних зборів.

6. Іноземні юридичні та фізичні особи сплачують реєстраційні збори в тих самих розмірах, що і юридичні та фізичні особи України.

(Примітки доповнено пунктом 6 згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 1998 р. № 1849)

5.4. Судовий порядок захисту прав на об'єкт інтелектуальної власності

1. Цивільно-правові способи захисту прав

Законодавство у сфері охорони інтелектуальної власності надає потерпілим досить широкий спектр способів захисту. Так, власники прав на об'єкти інтелектуальної власності мають право вимагати від порушника:

- визнання прав власника шляхом звернення з такою вимогою до суду, який повинен офіційно підтвердити наявність або відсутність даного права. Це є необхідною передумовою застосування інших передбачених законодавством способів захисту.

Цей спосіб захисту прав більшою мірою стосується захисту авторських і суміжних прав, оскільки виникнення самого права на об'єкти промислової власності, а також на сорти рослин і топографії інтегральних мікросхем залежить від їх державної реєстрації і для підтвердження цього права в суді не потрібно особливих підстав;

- відновлення становища, що існувало до порушення права. Застосовується у тих випадках, коли порушене право внаслідок правопорушення не припиняє свого існування і може бути реально відновлене шляхом усунення наслідків правопорушення;
- припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушенню. Застосовується в поєднанні з іншими способами захисту (наприклад, стягненням збитків) або самостійно. Прикладами реалізації цього способу захисту прав можуть бути: накладення заборони на випуск твору в світ; заборона подальшого розповсюдження твору; накладення заборони на незаконне виготовлення запатентованої продукції або незаконне виробництво продукції запатентованим способом; припинення подальшого незаконного використання знака для товарів і послуг, а також вимога про вилучення з товару або упаковки товарного знака, що незаконно використовується тощо;

- відшкодування збитків, включаючи втрачену вигоду; стягнення незаконно отриманого доходу замість відшкодування збитків; виплату компенсації, що визначається судом, у сумі від 10 до 50 000 мінімальних розмірів заробітної плати, встановлених законодавством України, замість відшкодування збитків або стягнення доходу.

Під збитками розуміються витрати, понесені особою, право якої порушене, втрата або пошкодження її майна, а також дохід, який ця особа могла б отримати за звичайних умов обороту, якби її праве не було порушене (втрачена вигода).

Якщо особа, що порушила право, отримала внаслідок цього доходи, потерпілий має право зажадати відшкодування, нарівні з іншими збитками, втраченої вигоди в розмірі не меншому, ніж сума таких доходів.

Визначення розміру збитків у справах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності, незмінно вимагає від позивача, що виграв справу, як перший крок визначитися, чи буде він ставити питання про понесені збитки або виявляти суму доходів. Ці два варіанти є зрозуміло, взаємовиключними, оскільки, вибравши варіант визначення доходу, позивач сприймає дії відповідача як власні. Вибір варіанта в кожному випадку залежить від фактів. Іноді чинник часу може відігравати суттєву роль, і судовий розгляд щодо встановлення відповідальності виявляє досить фактичного матеріалу, щоб дати змогу позивачеві швидко зважитися на визначення доходу. Іноді буває так, що відповідачеві вдається забезпечити продаж спірного виробу в значно більших обсягах, ніж це зміг би зробити сам позивач. У таких випадках для позивача вигідніше вибрати варіант визначення доходу, ніж провести інші розслідування. Однак звичайно позивач, що виграв справу, клопочеться про проведення розслідування щодо понесених збитків. У такому випадку в складних справах позивач може зіткнутися з необхідністю нового судового розгляду, такого ж ґрунтовного, як і під час встановлення відповідальності. З цієї причини завершені справи щодо порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності рідко доходять до повного розслідування, що стосується понесеного збитку. Вони звичайно улагоджуються, як тільки встановлюється відповідальність за порушення.

Оцінка розміру збитків у справах з порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності може варіюватися залежно від процедур судочинства. Комерційна діяльність під чужим ім'ям і порушення товарного знака можуть розглядатися одночасно, як і справи з патентів на винаходи і промислові зразки. Немає єдиного правового погляду на те, який підхід до визначення збитків, що виникають внаслідок порушення прав, є правильним. Щодо справ, пов'язаних з

авторським правом, є спеціальні законодавчі положення. Однак загальноприйнятої процедури або формули для оцінки понесених збитків не існує. Відомо, що збитки в будь-якій з цих сфер дуже важко оцінити точно, і тому суди розумно взяли це до уваги, відмовившись встановлювати загальні правила.

Поширеним підходом в оцінці збитків є оцінка на основі формально умовної ліцензії: така ситуація виникає, наприклад, у тому випадку, коли сторони є конкурентами, і в основному характерна для справ, пов'язаних з патентами на винаходи і промислові зразки. Збитки, понесені в зв'язку з порушеннями, допущеними в минулому, визначаються з урахуванням відрахувань за право користування об'єктом інтелектуальної власності щодо кожного контра-фактного виробу. Але в цьому випадку виникають проблеми, особливо якщо позивач ніколи б насправді не погодився видати ліцензію. Цей підхід може використовуватися також у разі порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Інший, ще важчий для доказу шлях — це розгляд обсягу збуту продукції, втраченого позивачем. У цьому випадку позивач має право на весь втрачений дохід від збуту цієї продукції.

Якщо одночасно з порушенням майнових прав були порушені особисті немайнові права потерпілого (наприклад, порушене право авторства на винахід, який у той же час є і власником прав на цей винахід), він може зажадати майнової компенсації за заподіяння йому морального збитку, розмір якого визначається судом.

У разі використання чужого твору без договору з власником авторського права і суміжних прав, недотримання умов використання творів та об'єктів суміжних прав, порушення особистих і майнових прав власники авторського права і суміжних прав можуть подати позов до суду, арбітражного суду або третейського суду про відновлення порушених прав шляхом публікацій у пресі про допущене порушення, внесення відповідних виправлень або іншим способом.

Суд, арбітражний суд має право ухвалити рішення або визначення про заборону випуску твору, виконання постановки, фонограми, передачі в ефір і по проводах, про припинення їх поширення, про вилучення, конфіскацію всіх примірників твору або фонограм та

обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення, якщо буде достатньо даних про порушення авторського права і суміжних прав.

Суд, арбітражний суд може ухвалити рішення про знищення або відчуження всіх примірників твору або фонограми, відносно яких встановлено, що вони були

виготовлені або поширені з порушенням виняткових прав власників авторського права і суміжних прав. Це стосується всіх кліше, матриць, форм оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники твору, фонограми, програми мовлення, а також матеріалів та обладнання, що використовувалися для їх відтворення.

Ці способи захисту прав не вичерпують собою всіх можливих заходів, до яких може вдаватися потерпілий для захисту своїх прав на об'єкти інтелектуальної власності та інтересів, що охороняються законодавством. До таких способів можна віднести такі вимоги:

- про припинення або зміну правовідносин. Наприклад, авторський або ліцензійний договір може бути припинений достроково на вимогу автора або власника прав у зв'язку з порушенням умов договору іншою стороною;
- про визнання недійсним не відповідного законодавству ненормативного акта органу державного управління або місцевого органу державної влади. Це означає, що особа, права якої порушено виданням зазначеного адміністративного акта, має право на його оскарження в суді без будь-яких додаткових вказівок законодавства з цього питання. При цьому потрібно враховувати лише дві обставини: по-перше, порушене право повинне мати цивільний характер і, по-друге, адміністративний акт, ще має підзаконний характер, повинен бути протиправним з точки зору його відповідності чинному законодавству (наприклад, прийнятий не уповноваженим на це органом).

У тих випадках, коли права на об'єкт інтелектуальної власності використовуються на договірній основі, захист прав здійснюється передусім за допомогою заходів, передбачених сторонами в договорі на передачу цих прав.

Як правило, власник порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності може скористатися не будь-яким, а цілком конкретним способом захисту своїх прав. Досить часто спосіб захисту порушених прав або прямо визначається спеціальною нормою закону, або впливає з характеру вчиненого правопорушення. Частіше за все власнику прав на об'єкти інтелектуальної власності надається можливість певного вибору серед потенційних способів захисту прав. Наприклад, якщо внаслідок порушення прав потерпілому заподіяно збитки, він має право на свій розсуд або зажадати їх відшкодування в повному обсязі, або стягнути на свою користь доход, отриманий порушником внаслідок порушення прав, або зажадати виплати йому компенсації в межах, установлених законодавством.

Розглянемо тепер цивільно-правові способи захисту прав авторів об'єктів інтелектуальної власності (авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків, голографій інтегральних мікросхем, раціоналізаторських пропозицій тощо).

Порушення прав авторства виражається у привласненні результатів чужої творчої праці і спробі видати ці результати за власну розробку. Частіше за все таке порушення пов'язане з порушеннями інших прав, зокрема права на отримання охоронного документа, права на винагороду і т. ін., оскільки на праві авторства базуються всі інші права розробників. Іноді право авторства порушується в чистому вигляді. Звичайно це відбувається, коли об'єкт інтелектуальної власності створюється у співавторстві. Виключення з числа співавторів осіб, які брали творчу участь у створенні об'єкта інтелектуальної власності, подання заявки на видачу охоронного документа від свого імені лише одним із співавторів, включення до складу співавторів осіб, які подавали лише технічну допомогу в створенні об'єкта інтелектуальної власності, є найбільш типовими видами порушення права авторства.

Цивільно-правовий захист права, що розглядається, здійснюється шляхом подання позову до суду про визнання права авторства або навпаки, позову про виключення конкретних осіб з числа співавторів.

Право авторів об'єктів інтелектуальної власності на подання заявки на видачу охоронного документа може бути порушене будь-якою особою, яка претендує на отримання прав власника охоронного документа без достатніх для того підстав. Наприклад, особа, якій став відомий творчий задум автора, подає заявку на видачу охоронного документа від свого імені. Незалежно від того, коли виявлено даний факт — до чи після видачі охоронного документа на цей об'єкт інтелектуальної власності, засобом захисту є судовий позов про припинення незаконних дій особи, що претендує на отримання охоронного документа, або про визнання виданого охоронного документа недійсним.

У тих випадках, коли відповідно до законодавства право на отримання охоронного документа належить не автору, а його роботодавцеві, останній зобов'язаний виплатити автору винагороду в розмірі і на умовах, визначених угодою сторін. Якщо сторони не можуть дійти згоди або роботодавець відмовляється від укладення такої угоди чи не виконує умов цієї угоди, автор має право звернутися до суду з позовом про примушування роботодавця до виконання прийнятих ним зобов'язань.

У судовому порядку розглядаються спори про авторство на раціоналізаторські пропозиції, про винагороду за їх використання, а також усі інші спори, що

виникають у зв'язку з рацпропозиціями, за винятком випадків, коли вирішення тих або інших спорів віднесено законодавством до компетенції адміністративних органів.

Застосування цивільно-правових санкцій за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності можливе у межах загального терміну позовної давності, тобто **ПРОТЯГОМ ТРЬОХ** років з дати, коли власник прав дізнався або повинен був дізнатися про порушення свого права. Позов подається відповідно до загальних правил підсудності за місцем проживання відповідача або за місцем знаходження органу управління юридичної особи.

2. Карна відповідальність за порушення прав

Поряд із заходами цивільно-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності чинним законодавством передбачена також карно-правова відповідальність. Так, незаконний випуск під своїм ім'ям або привласнення авторства на чужий твір науки, літератури або мистецтва, а також незаконне відтворення або розповсюдження такого твору визнається карним злочином. Об'єктом такого злочину є не всі авторські і суміжні права, що охороняються законодавством, а лише право авторства, а також право на використання твору, тобто сукупність правомочностей майнового характеру, що належать володільцям авторських і суміжних прав. Такий злочин карається штрафом від 50 до 120 мінімальних розмірів заробітної плати або виправними роботами на термін до двох років.

Привласнення авторства на чужі відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок або раціоналізаторську пропозицію чи розголошення без згоди автора змісту винаходу, корисної моделі або промислового зразка до їх офіційної публікації карається штрафом до 30 мінімальних розмірів заробітної плати або виправними роботами на термін до двох років.

Привласнення авторства означає, що особа, яка не брала творчої участі в створенні об'єкта інтелектуальної власності, видає себе за автора цього об'єкта, створеного іншою особою або особами.

Під розголошенням змісту об'єкта інтелектуальної власності до його офіційної публікації розуміються будь-які дії, пов'язані з поширенням відомостей про цей об'єкт, які можуть привести до втрати ним охороноспроможності або інших негативних наслідків.

Притягнення порушника до карної відповідальності за дії, що розглядаються, можливе лише за позовом потерпілого. Позов подається до суду і в ньому зазначається, коли, ким і де вчинено протиправну дію, в чому конкретно вона

виявилася і чим підтверджується прохання потерпілого про притягнення порушника до карної відповідальності.

Законодавство України передбачає також карно-правові санкції за незаконне посягання на комерційну таємницю. Передбачається два, хоч і близьких, але порівняно самостійних, склади злочину, пов'язані з незаконним отриманням і незаконним розголошенням відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Карним злочином є незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю (промислове шпигунство), якщо це заподіяло значні матеріальні збитки суб'єкту підприємницької діяльності. Цей злочин вважається закінченим у момент вчинення зазначених вище дій, незалежно від отриманого результату. Як міра покарання передбачається штраф у розмірі від 300 до 500 мінімальних розмірів заробітної плати або позбавлення волі на термін до трьох років.

Злочином є також умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома в зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливою або іншою особистою метою і заподіяло значних матеріальних збитків суб'єкту підприємницької діяльності. До таких осіб належать, зокрема, працівники самого власника комерційної таємниці, посадові особи та інші працівники державних та інших організацій, які на порушення своїх службових обов'язків розголосили подібні відомості.

Злочином вважаються тільки такі дії, які вчинені з прямим наміром з метою особистого збагачення або іншою особистою метою. Якщо відомості, що становлять комерційну таємницю, розголошене через необережність, це не є кримінальне карним діянням і може потягти за собою застосування до таких осіб лише цивільно-правових санкцій і заходів дисциплінарного характеру. Такий злочин карається штрафом у розмірі до 50 мінімальних розмірів заробітної плати або позбавленням волі на термін до двох років, чи виправними роботами на термін до двох років, або позбавленням права займати відповідні посади чи займатися відповідною діяльністю на термін до трьох років.

Притягнення до карної відповідальності конкретних винуватців злочину не виключає заявлення потерпілими цивільно-правових вимог про відшкодування заподіяних збитків.

Особливо потрібно наголосити на захисті прав інтелектуальної власності на митному кордоні України. Стаття 74 Митного кодексу України говорить про те, що товари та інші предмети, виготовлені з порушенням прав інтелектуальної власності, не можуть як імпортуватися, так і експортуватися через митний кордон України. Про це також говорить законодавство України про зовнішньоекономічну

діяльність і спеціальне законодавство України про охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності.

У всіх таких випадках володілець прав може звернутися з позовом до суду про запобігання порушенням своїх прав на об'єкт інтелектуальної власності.

3. Процедура вирішення спорів

Судовий захист прав громадян, у тому числі авторів, винахідників, патентовласників та інших осіб, діяльність яких пов'язана із об'єктами інтелектуальної власності, — найбільш демократична й досконала форма захисту суб'єктивного права. Судова процедура забезпечує дотримання рівності сторін і незалежність органу, що розглядає справу, від відомчих інтересів. Захист прав учасників спору зумовлений дотриманням процесуальних гарантій, встановлених процесуальними кодексами. Однак процедура має і негативні сторони: тривалість розгляду спору і додаткові судові витрати.

У світовій практиці прийнята в основному судова процедура розгляду справ про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Питання, що розглядаються в ході цих процесів, належать до загальноцивільних відносин і успішно вирішуються в рамках процедури в судах загальної юрисдикції. Навпаки, вирішення спорів про кваліфікацію об'єктів інтелектуальної власності (наприклад винаходів) зачіпає не тільки юридичні, а й складні технічні питання, які найбільш кваліфіковано можуть вирішити фахівці в конкретній сфері техніки, а не юристи. Цим зумовлене використання адміністративної процедури для вирішення спорів про кваліфікацію об'єкта інтелектуальної власності.

У більшості країн під час розгляду спорів про кваліфікацію об'єктів інтелектуальної власності в судовому порядку використовується загальноцивільна процедура в судах загальної юрисдикції. Однак у ряді країн сформувалася система таких правовідносин у сфері охорони інтелектуальної власності, правове регулювання яких неможливо забезпечити лише засобами цивільного, кримінального та адміністративного процесуального права. Це вимагає спеціальної процесуальної форми. Так, у Німеччині та ряді інших країн ця форма реалізується в процедурі вирішення спорів у спеціалізованих судах, призначених для вирішення спорів, що виникають у ході правовідносин, що стосуються об'єктів інтелектуальної власності.

Обґрунтованість виділення для розгляду спорів у сфері охорони інтелектуальної власності спеціалізованого суду підтверджує світовий досвід. Це дає змогу використовувати досвід їх вирішення, об'єднати знання юристів і

фахівців в окремих сферах техніки і в цілому організувати швидкий, кваліфікований і справедливий розгляд.

Правила процедури визначають, коли і яким чином повинен вживатися кожен захід. Ці правила звичайно дають суду широкий вибір з тим, щоб сторони, які беруть у ньому участь, могли найкращим чином викласти свою точку зору. Звичайно правила процедури встановлюють терміни для завершення кожного процедурного заходу. У рамках загального права правила процедури вимагають від кожної сторони (позивача і відповідача) повідомляти іншу сторону пре кожний захід, що вживається, і подавати суду доказ того, що повідомлення було зроблене. Якщо у зв'язку з позовом до процесу залучене третю сторону, то аналогічне правило застосовується і до неї. Звичайно правила процедури передбачають також можливість відхилення від правил з тим, щоб дати змогу сторонам викласти свою точку зору відповідним чином. Наприклад, може знадобитися продовження терміну, якщо подавець позову не може дати необхідні вказівки вчасно. Звичайно застосовуються також правила, які змушують сторони діяти під загрозою того, що їх справа може бути припинена. У кожному конкретному випадку суд вирішує, можливе чи ні якесь відхилення від процедури. Згідно з нормами процесуального загального права клопотання про дозвіл конкретного відхилення від процедури подається до суду в письмовій формі одночасно з підтвердженими доказами, а відповідне повідомлення надсилається іншій стороні. Інша сторона може погодитися або може стати перед судом і виступити із запереченням проти клопотання.

Термін «доказ», що застосовується в судочинстві, означає те, ще може бути подано суду для встановлення фактів. «Наприклад, кращим доказом того, що якась особа є власником даного патенту на винахід, є поданий винахідником документ про передачу права на винахід юридичній або фізичній особі, відповідним чином зареєстрований в патентному відомстві, що є для суду «прямим» доказом. Якщо такий документ втрачено, заява свідка про те, що він(вона) бачили, як винахідник підписував документ про передачу прав, може виявитися достатнім. Це буде вторинним доказом. Якщо такий документ є, він повинен бути поданий суду. Якщо його немає, то потрібно вдатися до іншого способу.

Розрізняють три форми доказів: «документальний доказ» — доказ, що подається у письмовій формі або у формі будь-якого документа, «речовий доказ» — доказ, що існує у вигляді предметів, а не їх описів, і «показання свідків» — усне свідчення експерта.

Якщо можна, всі докази повинні подаватися в письмовій формі. Усні свідчення, у разі їх наявності, звичайно записуються дослівно і розмножуються для розгляду їх офіційними особами, однак якщо запитується дозвіл на давання усного показання свідка, він звичайно надається.

Як правило, заяви, які подають сторони, приймаються як достовірні, якщо тільки вони не є непідтвердженими або не оспоруються. В іншому разі суд може запитати подальші докази. У разі подання усних свідчень відповідна сторона або свідок, що дає показання, повинні бути готові до того, що вони можуть бути піддані допиту протилежною стороною або судом.

4. Судові справи з порушення прав 4.1.

Порушення патенту на винахід

Першим завданням суду в будь-якій справі, пов'язаній з порушенням патенту, є точна оцінка обсягу прав. Це вимагає від суду тлумачення патентного опису. Загалом не допускається використання свідчень експертів для тлумачення слів, що мають загальноприйняте значення в звичайній мові. Єдиним винятком є випадки, коли застосовуються технічні терміни, щодо яких суд може запитати технічне роз'яснення. При розгляді формули винаходу не допускається звертатися до тексту опису винаходу, намагаючись підігнати загальноприйняте значення слів літературної мови так, щоб «підловити» порушення. Насправді першим завданням суду при тлумаченні опису винаходу є його розгляд без урахування передбачуваного порушення або так званого «попереднього рівня техніки».

Наступне завдання, що постає перед судом, є практичним: розглянути передбачуване порушення і вирішити чи підпадає воно під той обсяг домагань, який був встановлений судом. Часто це буває нелегко, особливо тоді, коли відповідач отримав хорошу консультацію. Саме в цих випадках часто вдаються до свідчень експерта. Більше того, у справах, пов'язаних з порушенням патенту, необхідним буває проведення експериментів для доказу факту порушення, причому тягар доказу лежить завжди на позивачі.

Звичайна аргументація відповідача у справі про порушення полягає в тому, що передбачуване порушення просто не підпадає під обсяг охорони спірного патенту. Проте набагато важливішим, ніж вищезгадана аргументація, часто буває зустрічний позов з вимогою про анулювання патенту. Як і у випадку з порушенням товарного знака, є ряд правових підстав, посиляючись на які відповідач може спробувати оспорити дійсність патенту. Так, відповідач може послатися на популярність винаходу, виходячи з попереднього рівня техніки, тобто відсутність новизни, на очевидність винаходу, на недостатність або неповноту

опису винаходу для його впровадження, а також на те, що патент був отриманий шляхом введення в оману або спотворення фактів чи його було протиправне запозичено з іншого патенту.

4.2. Порухення авторських і суміжних прав

Першою з дій, на яку накладається обмеження відповідно до авторського і суміжних прав, є «відтворення». Під відтворенням взагалі розуміється право на виготовлення копій даного твору, причому виготовлення навіть однієї копії є порушенням. Відтворення не визначається в жодному з нормативних актів, але його значення, ймовірно, дуже близьке до «копіювання». Що є копією, а що ні, це питання встановлення факту і ступеня збігу. Якщо копія не є точною, суд повинен розглянути ступінь схожості, маючи на увазі, що для виникнення порушення повинен мати місце такий ступінь схожості, який дає підстави сказати, що передбачувана підробка є копією або відтворенням оригіналу, іншими словами, зберігає його найважливіші ознаки й сутність.

Суттєвим є причинний зв'язок між твором, що охороняється авторським правом, і передбачуваною підробкою, який слугує основною відмінністю між охороною, що надається патентом, який надає повну монополію. Позивач повинен довести, що відповідач прямо або непрямо зробив копію з його роботи, на яку він має авторські права. Він повинен показати, що існуючий причинний зв'язок є поясненням схожості між двома роботами. Якщо, наприклад, обидві роботи були скопійовані із загального джерела або їх результати були досягнуті незалежно, то порушення не має місця.

Обов'язок суду — оцінити, виходячи з причинного зв'язку, чи скористався відповідач надто вільно частиною роботи або твору іншого автора. З урахуванням того факту, що авторське і суміжні права охороняють не ідеї (що може бути або не бути власне предметом патенту на винахід), а швидше спосіб, за допомогою якого ці ідеї виражено і сформульовано, суд для збереження балансу завжди повинен виявляти обережність, щоб не надати позивачеві «патентну охорону на 50 років» під прикриттям авторського або суміжних прав. Зазначені два види охорони мають суттєві відмінності.

З урахуванням вищесказаного зрозуміло, що найбільш очевидний спосіб захисту — це твердження, що твір, який оспорується, був створений незалежно. Аргументами захисту можуть бути твердження:

- за наявності деякого копіювання суттєва частина спірної роботи не була запозичена;
- дана робота не є об'єктом охорони авторського і суміжних прав;

- інші правові аргументи, наприклад, такі, як добросовісні ділові відносини або використання творів з метою освіти.

4.3. Порухення товарного знака і комерційна діяльність під чужим ім'ям

Ці поняття взаємопов'язані. Якщо в якійсь справі має місце порушення зареєстрованого товарного знака, позивач звичайно висуває також обвинувачення у здійсненні комерції під чужим ім'ям. Історично дії щодо утримання відповідача від видачі його товарів за товари позивача були узагальненою формою дій, спрямованих на припинення порушень товарного знака. Коли наприкінці минулого сторіччя уперше з'явилася можливість реєстрації товарних знаків, виникла відмінність між двома цими порушеннями. Незважаючи на співіснування цих двох форм позовів, торгівля під чужим ім'ям ніколи не зникала і не йшла в небуття.

Порушення товарного знака являє собою правовий делікт, що виникає внаслідок реєстрації товарного знака в Державному патентному відомстві. Природно, товарні знаки можуть бути зареєстровані тільки після того, як встановлено, що вони задовольняють особливим умовам згідно із законодавством. Реєстрація передбачає розгляд таких питань: яка розрізнявальна здатність знака, що пропонується; чи є він вигаданим словом; чи стосується він безпосередньо характеру або якості товарів і послуг, відносно яких запитується реєстрація; чи є він географічним зазначенням; чи є він прізвиськом тощо.

Доказ володіння товарним знаком звичайно приймається у вигляді належним чином завіреної копії свідоцтва про реєстрацію товарного знака. Однак копія свідоцтва повинна бути ретельно вивчена з метою отримання як мінімум відомостей про нижченаведене:

- про знак і точний спосіб його подання;
- про товари і послуги, відносно яких було здійснено реєстрацію;
- про ім'я і відомості про власника;
- про дату реєстрації.

Важливою відмінністю між позовом у справі про порушення товарного знака і у справі про комерційну діяльність під чужим ім'ям є те, що при комерційній діяльності під чужим ім'ям суттєвою є необхідність доказу позивачем наявності у нього високої репутації, а при порушенні товарного знака цього не потрібно. Реєстрація може мати місце до того, як товарний знак придбає репутацію за допомогою його фактичного використання. Для забезпечення реєстрації досить, щоб знак мав розрізнявальну здатність і у позивача був добросовісний намір

використати його як товарний знак для зазначених товарів і послуг. Зареєструвавши свій знак, власник має право переслідувати порушників, не несучи кожного разу затрат на доведення своєї фактичної торгівельної репутації. Це є головним досягненням, що зробило охорону репутації фірми ефективнішою на основі реєстрації.

Комерційна діяльність під чужим ім'ям може відбуватися з використанням товарного знака, фірмового найменування або стилю, що використовується для надання товарів і послуг, або зовнішнього оформлення, наприклад, шляхом додання до виробу того, що надає йому відмітного зовнішнього вигляду, — колір, форму, упаковку. За своєю суттю, комерційна діяльність під чужим ім'ям є протиправною дією — привласненням переваг ділової репутації або престижу (*goodwill*) іншого.

Будь-яке неправдиве подання, розраховане на заподіяння збитків іншій стороні в її торгівлі або підприємницькій діяльності, може дати підставу для позову у справі про комерційну діяльність під чужим ім'ям. Але в кожному випадку позивач повинен з'ясувати дві обставини, перш ніж він може розраховувати на успіх:

- по-перше, чи має він законні права відносно монополії, іншими словами, він повинен показати, що володіє винятковим правом на особливу назву для своїх товарів або особливе оформлення, або особливий спосіб торгівлі і,
- по-друге, позивач повинен подати доказ того, що відповідач порушив ці права, продаючи товари під даним ім'ям або в певному оформленні, які спроможні привести до того, що споживачі мо-

Глава 5. ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

жуть купувати товари відповідача, вважаючи, що це товари позивача. Слід зазначити, що другу обставину немає сенсу встановлювати, поки і якщо позивач не встановив наявності першої обставини.

4.4. Порушення прав на промислові зразки

Права на промислові зразки по суті аналогічні з правами на винаходи і є монопольним правом з обмеженим терміном дії.

Об'єктом зареєстрованого промислового зразка є те, що сприймається візуально у виконанні виробу, за винятком характеристик, які є функціональними. Подібно до винаходу промисловий зразок повинен бути витлумачений судом до розгляду питань його порушення і справжності. За своєю суттю вся процедура оцінки в цьому випадку здійснюється візуально, тобто

очима членів суду. Необхідність в інших даних на доповнення до візуальної оцінки виникає в рідкісних випадках.

Крім очевидних аргументів на свій захист, покликаних свідчити, «що даний виріб не підпадає під обсяг охорони даного зразка, відповідач незмінно подає зустрічний позов про анулювання патенту на промисловий зразок. Як і у випадку з патентами на винаходи, він може аргументувати свої дії відсутністю новизни, що є фундаментальною вимогою конкурентноспроможності зразка з точки зору попереднього рівня техніки. Відповідач може також оспорювати промисловий зразок, на відміну від винаходу, доводячи, що він визначається функцією, яка ним виконується, або включає характеристики форми чи конфігурації, які впливають з функції.

Глава 6, МЕТОДИ ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

6,1 - Фактор часу при оцінці окупності і реалізації об'єктів

XXI ст. визначається високою насиченістю об'єктами і послугами, що стосуються інтелектуальної власності і комп'ютерного авторського права (КАП). На різних рівнях економіки проблема ефективності придбання прав та об'єктів інтелектуальної власності — актуальна. Спочатку необхідно вирішити, чи варто взагалі придбати інтелектуальний продукт, розроблений в іншому місці. У разі позитивного рішення, переходять до вирішення проблеми, пов'язаної з економічною доцільністю придбання об'єктів інтелектуальної власності та КАП.

У зв'язку з економічною природою більшої частини з об'єктів інтелектуальної власності і КАП їхнє придбання рівнозначне інвестуванню капіталу з метою одержання певної вигоди (прибутку). В науковій літературі пропонується розширити застосування процедури техніко-економічного обґрунтування і бізнес-планування інвестиційних проєктів об'єктів інтелектуальної власності і КАП. Однак не існує прямої аналогії інвестування капіталу в об'єкти матеріальної власності. Якщо в об'єкти матеріальний капітал інвестується дискретне або постійно, то інвестування капіталу в об'єкти інтелектуальної

власності і КАП на стадії їх придбання відбувається вочевидь одно-моментно, без поділу інвестицій на частки в часі. Це пов'язано з тим, що об'єкти інтелектуальної власності і КАП як нематеріальні активи беруться на баланс цілком і з повною вартістю.

Методи попередньої оцінки об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) і КАП та обґрунтування прийняття (або неприйняття) рішення про необхідність купівлі такого об'єкта актуальні, оскільки кінцева оцінка може не збігатися з остаточною ціною, запропонованою продавцем.

Маркетинговий моніторинг у загальному випадку визначає коло певних об'єктів промислової власності, серед яких можна обрати кілька найбільш перспективних. Щодо маркетингу інших видів інтелектуальної власності, які становлять інтерес для покупця, вочевидь, що їх пошук проводиться за різними джерелами інформації: виставками, рекламою, реферативною інформацією, спеціальними журналами тощо.

Оцінка доцільності придбання об'єкта інтелектуальної власності починається з *розрахунку терміну окупності*. У загальному випадку термін окупності визначається як:

$$n_{ok} = K/R, \quad (6.1)$$

де Y — загальний розмір інвестицій; R — чистий дохід за період t .

Відомо, що чистий дохід надходить нерівномірно, при цьому термін окупності визначається послідовним підсумовуванням надходжень і підрахунком часу до вирівнювання чистого доходу і суми інвестицій.

В науковій літературі більш обґрунтованим є метод визначення терміну окупності, відповідно до якого за термін окупності інвестицій n_{ok} приймають час, протягом якого сума чистих доходів, дисконтованих на момент завершення інвестицій, дорівнює сумі інвестиційних платежів:

$$I - I \cdot (1+i)^{-t} = S_k$$

де i — ставка відсотка для дисконтування;

S_k — сума всіх інвестицій; t —

m — термін завершення інвестицій.

Надходження доходів потенційному ліцензіату-інвестору в часі буває неоднаковим і залежить від безлічі чинників: циклічності або постійності постачання ресурсами чи сировиною, умов збугу продукції, появи конкуруючої продукції, перебоїв у виробництві тощо. У цьому випадку грошові потоки вважаються нерегулярними.

Але, якщо існує попередня домовленість, надходження платежів може набувати деякої системи. Розглянемо випадок, коли надходження прибутків є рівномірним і дискретним — один раз за фіксований період. Якщо термін окупності інвестиції становить $n_{ок}$ періодів, то

$$\sum_{t=1}^{n_{ок}} \frac{C_t}{(1+i)^t} = K \tag{6.3}$$

звідси, після перетворень:

$$C_{ок} \frac{1 - (1+i)^{-n_{ок}}}{i} = K \tag{6.4}$$

Розглянемо випадок, який характеризується безупинним потоком доходів при деякому постійному темпі їхнього приросту. Використаємо відомий аналітичний вираз для сучасної ренти при експоненціальному зростанні платежів:

$$\frac{C_1}{i} \left(1 - \frac{1}{(1+i)^n} \right) = K$$

И - ч

де J — безперервний темп приросту показників доходу; i — ставка безперервних відсотків.

У разі безперервного надходження доходів таке співвідношення визначається нерівністю:

$$R > \ln(1+i) K \tag{6.6}$$

у разі періодичного:

$$R > iK, \quad (6.7)$$

у разі надходження постійних доходів r раз за період:

$$R > p[(1+i)^l p - 1] / K. \quad (6.8)$$

Якщо співвідношення (6.6)-(6.8) не виконуються, то інвестування у формі купівлі об'єктів інтелектуальної власності і КАП є витратними і не окупилися.

Розглянемо для об'єктів інтелектуальної власності і КАП — *роз рахунок чистої поточної вартості*. У багатьох працях, опублікованих на цю тему, застосовуються різні визначення цього показника: чистий дисконтований дохід, чистий поточний прибуток, чиста приведена вартість, чистий приведений дохід, чиста дисконтна вартість, загальний фінансовий підсумок від реалізації інноваційного проекту тощо.

Розрахунок чистої поточної вартості інноваційного проекту заснований на припущенні про обов'язкове дисконтування грошових потоків із використанням методу капіталізації доходів, відповідно до якого справжня або внутрішньовласлива вартість будь-якого капіталу базується на фінансовому потоці, який інвестор має намір одержати в майбутньому внаслідок володіння цим капіталом. Розрахунок чистої поточної вартості складається з таких етапів:

- 1) визначають прийняту ставку дисконтування;
- 2) обчислюють поточну вартість очікуваних від інноваційного проекту грошових доходів;
- 3) розраховують поточну вартість усіх виплат за інноваційним проектом;
- 4) вираховують із поточної вартості всіх доходів поточну вартість необхідних за проектом виплат.

Одержана різниця і буде чистою поточною вартістю інноваційного проекту. Інноваційний проект вигідний, якщо розрахована таким способом чиста поточна вартість більша за нуль. Однак придбання інновації може бути доцільним і при значенні чистої поточної вартості, рівної або близької до нуля, якщо переслідуються інші, крім прибутку, цілі (наприклад, посилення екологічного захисту довкілля).

Економічне обґрунтування дисконтування засновано на припущенні, що інвестор може їх вкладати в будь-яке джерело капіталу (наприклад, на

депозитний рахунок у банку), що гарантує вкладнику гарантований дохід (у відсотках). Це визначається співвідношенням:

$$PV = C_n(1+r)^n, \quad (6.9)$$

де PV — поточна вартість; C_n — грошовий потік наприкінці n -го періоду; r — ставка відсотка; $(1+r)^n$ — поточна вартість 1 грн., що буде отримана за час n при незмінній ставці r (значення виразу $(1+r)^n$) наводиться в стандартних таблицях для різних величин r і n).

Враховуючи визначеність ринку, у загальному вигляді співвідношення для розрахунку чистої приведеної вартості інноваційного проекту має вид:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+r)^t} - C_0 \quad (6.10)$$

де NPV — чиста поточна вартість; C_t — грошовий потік до кінця t -го періоду; n — «життєвий» цикл інноваційного проекту.

Значення C_t може бути як позитивним (надходження), так і негативним (виплати за купівлю і виробничу реалізацію об'єкта інновації).

Якщо плата за придбання інтелектуальної власності вноситься одномоментно, то чиста поточна вартість визначається співвідношенням:

$$NPV = \sum_{t=1}^n \frac{C_t}{(1+r)^t} - C_0 \quad (6.11)$$

де C_t — надходження від реалізації інновації за час t ; C_0 — одноразові платежі за придбання інновації та інші витрати, пов'язані з її технологічною реалізацією.

Якщо необхідно здійснити постійні за розміром і регулярні платежі, чиста поточна вартість дорівнює:

$$NPV = A - \frac{A}{(1+r)^n} \quad (6.12)$$

де A — ліцензійний платіж ліцензіару у формі роялті.

Якщо, крім роялті, внесено і одноразовий фіксований платіж (паушальний платіж R), вартість ліцензії K розраховується за формулою:

$$N=R+Ai. \quad (6.13)$$

Ця формула справедлива при $T \rightarrow \infty$ (T — час здійснення платежів). Якщо тимчасові інтервали доходів і витрат не збігаються, то доцільніше таке співвідношення:

$$NPV: \quad (1+i)^t \quad (1+i) \quad (6.14)$$

де C — доход за період j ($j=1, 2, \dots, n_2$); K_t — інвестиційні витрати за період t ($t=1, 2, \dots, n_1$); i — ставка відсотка; n_1 — тривалість процесу інвестиції; n_2 — тривалість процесу видачі від інвестиції.

Якщо спостерігається запізнення з платежами (віддача розпочнеться через n періодів після початку реалізації проекту, тобто $n > n_1$), то показник ступеня $j+n_1$ необхідно замінити на $j+n$.

Розглянемо приклад визначення чистої поточної вартості інвестиційного проекту, що передбачає придбання інтелектуальної власності. Об'єкту треба обрати найбільш вигідний інвестиційний проект з трьох запропонованих.

Початкові дані для визначення вартості інвестицій

Показник	Проект		
	А	В	С
Витрати на придбання інтелектуальної власності, грн.	300 000	500 000	35 000
Грошові кошти від реалізації інновацій, грн.:			
i=1	100 000	250 000	90 000
i=2	100 000	200 000	90 000
i=3	90 000	180 000	95 000
i=4	80 000	80 000	95 000
i=5	0	50 000	100 000
Виручка від ліквідації об'єкту, пов'язаного з реалізацією інновацій на момент часу i=5	20 000	50 000	0

Термін експлуатації для всіх трьох проектів становить 5 періодів; розрахункова відсоткова ставка — 10 %. Чиста поточна вартість для об'єкта А обчислюється:

$$NPV_A = -300000 + 100000 \times 0,9091 + 100000 \times 0,8264 + + 90000 \times 0,7513 + 80000 \times 0,6830 + 20 \times 0,6209 = 8225.$$

Аналогічно для об'єкта В: $NPV_B = 20347$ грн.; для об'єкта С: $NPV_C = 4551$ грн.

Висновок: об'єкт В порівняльно вигідний.

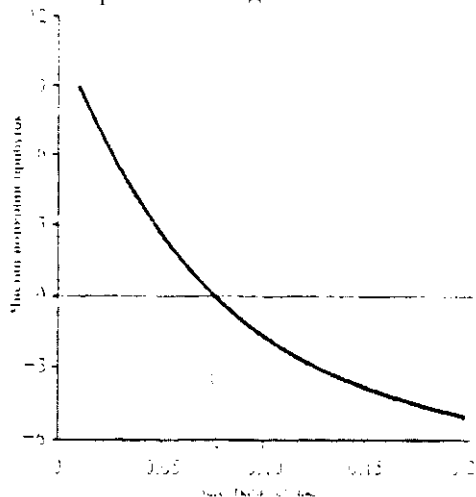

Рис. 6.1. Залежність чистої поточної вартості від відсоткової ставки.

Залежність чистої поточної вартості від відсоткової ставки при виплаті за придбання права користування об'єктом інтелектуальної власності перед одержанням прибутку подана на рис. 6.1. Розглянемо вкладання до інноваційного проекту і надходження від його реалізації, як рівномірні і дискретні. Тоді чиста поточна вартість визначається як:

$$NPV = E a_{n_2, r} (1+r)^{n_1} - K a_{n_1, r}. \quad (6.15)$$

Де $a_{n_1, r}$, $a_{n_2, r}$ — коефіцієнти приведення ренти; n_1 , n_2 — періоди виплат і надходжень; E — очікувана віддача; K — вкладення.

Але порядок проходження грошових потоків та їхні значення, можуть змінюватися в межах однієї угоди. Вочевидь, значення чистої поточної вартості може коливатися залежно від цін на устаткування, енергію, необхідні для здійснення інноваційного проекту. Враховують також інфляцію, може змінюватись і значення відсоткової ставки, хоча для країн СНД Всесвітній банк рекомендує конкретне значення відсоткової ставки — 12 % .

Суттєво впливають на значення чистої поточної вартості податки.

В літературі розглядаються податки, розмір яких залежить від розміру прибутку. Об'єкт, що здійснює реалізацію придбаної інновації, повинен платити податок на прибуток за визначений період наприкінці цього періоду. Далі, об'єкт одержує прибуток незалежно від здійснення інноваційного проекту в кожному періоді, розмір якого повинен покривати збитки в періодах їх виникнення. При залученні фінансових коштів відсотки за їх використання зменшують оподаткований прибуток, а відсотки за вкладенням фінансових ресурсів — підвищують його.

При розрахунку чистої поточної вартості в податковому платіжному ряду враховують платежі після оподаткування. Крім того, розрахункова відсоткова ставка повинна бути змінена.

Як відомо, нетто-платежі Nt платіжного ряду до врахування податків коригуються на зумовлені експлуатацією інвестиційного об'єкта зміни податкових платежів у момент часу t (St). Вони визначаються як добуток податкової ставки St і змін прибутку, які стосуються розглянутого інвестиційного об'єкта в період t (AGt). Нетто-платежі Nt^* після сплати податків визначаються із співвідношення:

$$Nt^* = Nt - St = Nt - stxAGt. \quad (6.16)$$

Якщо реалізація інноваційного проекту за розглянутий період приводить до збільшення прибутку ($AGt > 0$), то значення величини $stxAGt$ буде позитивним. При $Gt < 0$ зазначена величина має негативне значення. Звідси:

$$AGt = N_t^e - A_t, \quad (6.17)$$

де N_t^e — платежі до сплати податків ($N_t^e = N_t$, якщо не враховується вартість, що виникає при ліквідації виробничих засобів, використаних під час здійснення інноваційного проекту); $A = (C - P) / T$ — амортизаційні відрахування; C - вартість інноваційного проекту; P — виручка від ліквідації; T — термін експлуатації інновації.

Таким чином, нетто-платежі Nt^* після сплати податків при $t=0$, 1 у $2yT$ становитимуть:

$$Nt^* = Nt - st(N_t^e - AJ). \quad (6.18)$$

При нарахуванні відсотків у розмірі розрахункової відсоткової ставки / після оподаткування за ставкою st отримаємо:

$$I^* = im - stxi, \quad (6.19)$$

де i^* — модифікована розрахункова відсоткова ставка.

Вочевидь, визначення чистої поточної вартості з урахуванням впливу оподаткування на величини платіжного ряду і розрахунків відсоткової ставки проводиться за таким співвідношенням:

$$NPV = \sum_{t=0}^n N_t^* (1 + I^*)^{-t} - 1 \quad (6.20)$$

Або з урахуванням раніше наведених співвідношень:

$$NPV = \sum_{t=0}^n [M_t - (K - A)_t sr] (1 + i - st)^{-t} - 1 \quad (6.21)$$

Розглянемо приклад розрахунку чистої поточної вартості з урахуванням податків, нехай розрахункова відсоткова ставка — 10%; податкова ставка $st = 50\%$; амортизаційні відрахування провадяться за лінійною залежністю. Вихідні дані:

Вартість купівлі інновації, грн.	150 000
Термін експлуатації інновації, років	5
Виручка від ліквідації, грн.	10 000
Грошовий потік за період	
t = 1	37 000
t = 2	35 000
t = 3	36 000
t = 4	31 000
t = 5	33 000

Визначимо відповідні показники за періодами, враховуючи, що N_t^* — вартість інновації, грн.:

Параметр	Періоди					
	0	1	2	3	4	5
N_t	–	37 000	35 000	36 000	31 000	33 000
A_t	–	28 000	28 000	28 000	28 000	28 000
N_t^e	–	37 000	35 000	36 000	31 000	23 000
N_t^*	150 000	–	–	–	–	–
$AGt(N_t^e - A_t)$	0	9000	7000	8000	3000	-5000
$St(stAGt)$	0	4500	3500	4000	1500	-2500
$N_t^*(N_t - St)$	–	32 500	31 500	32 000	29 500	35 500

Розрахункова ставка відсотка $i^{**} = 0,1 - 0,5 \times 0,1 = 0,05$. Отже,

$$NPV = 150\,000 + 32\,500x(1,05)^1 + 31\,500x(1,05)^2 + 32\,000x(1,05)^3 + 29\,500x(1,05)^4 + 35\,500x(1,05)^5 = 150\,000 + 30\,875 + 28\,665 + 27\,520 + 24\,190 + 27\,700 = 110\,500 \text{ грн.}$$

Проаналізуємо вплив інфляційного процесу на оцінку інноваційних проєктів. Відомо, що інфляція — це зростання середнього рівня цін. Однак у процесі реальних розрахунків інфляційні коливання щодо того або іншого ресурсу (енергоносіїв, сировини, оплати праці тощо) можуть істотно відрізнитися від коливань середнього рівня цін. Тому експерт, який проводить оцінку інноваційного проєкту, повинен прискіпливо проаналізувати поточні ціни на конкретні товари і послуги, т.т. здійснити моніторинг цін, враховуючи поняття їх еластичності.

Відомо, що реальні грошові потоки виражаються через купівельну спроможність грошей R_t . Для вираження реальних грошових потоків через номінальні необхідно номінальне значення грошового надходження за якийсь період у майбутньому поділити на відповідний індекс цін. Якщо номінальні грошові потоки відомі, а інноваційний проєкт приносить протягом 2-х періодів 100 000 грн. прибутку, то при ставці дисконтування 10 % чиста поточна вартість номінальних грошових потоків становитиме = 174 000 грн.

Інколи для переходу від номінальних розмірів до реальних визначають базисний індекс цін для кожного року. Базисний індекс цін B_v , визначається із співвідношення:

$$B_v = BJB_e, \quad (6.22)$$

де B_t — індекс цін за той період, в якому очікується надходження грошових потоків;

B_e — індекс цін базового періоду.

Якщо індекс цін у поточному періоді становить 180 (рівень цін за рік зріс на 80 %), у наступному періоді інфляція становить 90 %, тобто індекс цін наступного року 190, а в третьому періоді індекс цін очікується 165. Виражаючи реальні розміри в цінах базового періоду, маємо: $B_e=180$; індекс цін для поточного періоду $B=180/180=1$; для майбутнього періоду $B_2=190/180=1,055$; для наступного періоду $B_3=165/180=0,92$.

Перетворюючи номінальні величини грошових потоків у реальні, треба номінальні величини за певний період поділити на індекс цін на цей період. Таким чином, реальна величина грошового потоку в майбутньому періоді становитиме $100\,000/1,055=94\,786,7$ грн.; у наступному році $100\,000/0,92=108\,695,6$ грн. Цей показник називають *середньою нормативною інвестицією, або розрахунковою нормою*.

Наступним етапом оцінки доцільності придбання ОІВ є визначення *індексу прибутковості проекту*. В науковій літературі цей показник називають по-різному: індекс прибутковості, індекс доходності, проста норма прибутку, рентабельність, індекс вигідності інвестицій. Розглянемо показник, що характеризує індекс прибутковості інноваційного проекту, і позначимо його символом PI (від англ. «*profitability index*»). Індекс прибутковості визначається як:

$$PI = \sum_{n=k}^n E(1+i)^{-1} / \sum_{n=1}^n Z(1+i)^{-1}, \quad (6.23)$$

де E — доходи за період експлуатації інновації; Z — витрати капіталу на придбання і реалізацію інноваційного об'єкта; i — ставка дисконту; n — тривалість розрахункового періоду; k — початок експлуатації об'єкта.

За інших рівних умов інноваційний проект не вигідний, якщо $PI < 1$. При $PI = 1$ питання про вигідність (або не вигідність) проекту вирішується, наприклад, економічними вигодами, підвищенням рівня «*Human capital*» тощо, у цьому випадку доходність капіталовкладень відповідає нормативу рентабельності.

Якщо інвестиції в інноваційний проект виконуються одноразово M , то формула (6.23) спрощується:

$$PI = \sum_{n=k}^n E(1+i)^{-1} / M. \quad (6.24)$$

Вочевидь, грошові потоки, їх послідовність, терміни надходження і відсоткова ставка в процесі реалізації інноваційного проекту можуть змінюватися. У зв'язку з цим можна вибрати такі періоди надходження грошових потоків, у яких зміни умов мінімізовані (для спрощення розрахунків).

Розглянемо відомий приклад визначення доцільності придбання ліцензії автомобільним заводом на винахід «Спосіб нанесення детонаційного покриття і установка для його здійснення», захищений патентом України; термін дії патенту, що залишився, — 18 років. Ліцензіату в принципі вигідно замінити енергоємне і застаріле обладнання, призначене для нанесення зносостійкого покриття. Ліцензіар пропонує придбати ключову ліцензію за 1000 тис. грн. За підрахунками, вартість установки становитиме 100 тис. грн. у поточних цінах. Прогнозується дохід за роками: за 3-й рік — 500 тис. грн., 4-й рік — 650 тис. грн. При нормативі рентабельності (ставці порівняння) 10 % одержимо такі значення поточної вартості для сучасних величин вкладень:

$$1000\ 000 \times 0,91 + 100\ 000 \times 0,83 = 993\ 000 \text{ грн.};$$

для чистих прибутків:

$$500\ 000 \times 0,75 + 650\ 000 \times 0,68 + 650\ 000 \times 0,62 = 1\ 220\ 000 \text{ грн.}; PI = 1\ 220\ 000 \\ \text{грн.} / 993\ 000 \text{ грн.} = 1,228.$$

Таким чином, за індексом прибуткового придбання ліцензії слід визначити доцільним.

Наведемо метод призначення бухгалтерської рентабельності інвестицій. В економічній літературі цей показник називають *середньою нормою прибутку інвестиції*, або *розрахунковою нормою прибутку* і їм оцінюють дохід фірми. Він є відношенням середньої величини доходу підприємства за бухгалтерською звітністю до середнього розміру інвестицій. Бухгалтерська рентабельність інноваційного проекту розраховується на основі доходу до платежів за відсотками і податковими виплатами. На практиці використовується дохід після сплати податків. Співвідношення для розвитку рентабельності буде таким:

$$\frac{EBIT(1-Q)}{0,5(A^n - A^k)}, \quad (6.25)$$

де ЕВІТ — дохід після податкових, але до відсоткових платежів [$EBIT(1-Q)$]; RI — бухгалтерська рентабельність; Q — ставка оподаткування; A^n , A^k — облікова вартість активу відповідно на початку і наприкінці розрахункового періоду.

Вочевидь, що рентабельність інвестиції значною мірою зумовлена інноваційною діяльністю конкретної фірми. Застосування її засновано на зіставленні розрахункового рівня RI з прийнятими для конкретної фірми рівнями рентабельності. Інноваційний проект розглядається як вигідний, якщо розрахунковий рівень RI для нього перевищує рентабельність, установлену ліцензіатом як стандартну.

Розглянемо використання показника RI на класичному прикладі. Цементний завод планує закупити ноу-хау на установку для подрібнення клінкеру. Вартість установки 300 тис. грн., розрахунковий термін експлуатації — 5 років. Попередні розрахунки свідчать, що завод може мати щорічний прибуток 75 тис. грн. (без вирахування податків).

При ставці оподаткування 50 % річний бухгалтерський дохід (з урахуванням податків) становитиме: $75000 - (1 - 0,5) = 37\ 500$ грн.

Продаж установки за залишковою вартістю після закінчення терміну експлуатації не планується. Тому за 5 років експлуатації її вартість повинна бути цілком амортизована, тобто кінцева вартість установки дорівнює нулю. Звідси бухгалтерська рентабельність

$$RI = 37\ 500 / [0,5(300000 - 0)] = 37500 / 150000 = 0,24 \text{ або } 24 \%$$

Показник *RI* широко використовується багатьма фірмами, безсумнівно його перевагою є простота розрахунку. Відзначається, ще величина *RI* виявляється дуже близькою до показника внутрішньої норми доходності *IRR*, яка розраховується з використанням ускладнених співвідношень. Такий збіг можливий за таких умов:

- 1) інвестиція реалізується як перпетуйтет з рівними сумами щорічних грошових надходжень;
- 2) протягом усього терміну реалізації інвестиції не відбувається змін у складі оборотного капіталу;
- 3) накопичена амортизація достатня для фінансування заміни устаткування, що списується без додаткових втрат.

Серед переваг показника бухгалтерської рентабельності відзначають зручність його використання менеджерами акціонерних компаній у процесі обрання таких варіантів інвестування, які взаємопов'язані з бухгалтерським доходом. До недоліків цього методу відносять не чутливість до зміни розмірів грошових потоків у часі (кошти, що надійшли на 5-й період реалізації проекту, оцінюються за бухгалтерським показником рентабельності за 1-й період їх надходження). Крім того, при використанні дискontованих грошових надходжень у розрахунках визначається реальна цінність фірми в результаті інвестицій, зокрема в нематеріальні активи. При використанні ж показника бухгалтерської рентабельності центр оцінки зміщується у бік оцінки самих проектів, яка задовольнила б сподівання і вимоги акціонерів. Але показник *RI* продовжує бути дуже популярним в інвестиційних розрахунках.

Показником в доцільності придбання об'єкта інтелектуальної власності є також *внутрішня норма доходу*. В науковій літературі цей показник має різні назви: внутрішня норма доходності, внутрішня норма рентабельності, внутрішня норма прибутку, доходність дискontованих грошових надходжень, внутрішня ставка віддачі, внутрішній коефіцієнт рентабельності, внутрішня норма окупності інвестицій, перевірний дисконт доходності, поточна вартість доходу, на інвестиції, ставка доходності з поправкою на час, маржинальна ефективність капіталу, внутрішня відсоткова ставка.

Проаналізуємо внутрішню відсоткову ставку і розглянемо *метод визначення внутрішньої відсоткової ставки*. Цільовою функцією цього методу і є внутрішня відсоткова ставка. У загальному випадку це розрахункова процентна ставка, використання якої приводить до нульового значення чистої поточної вартості (чиста поточна вартість — це сума всіх дискontованих або девальвованих на заданий момент часу надходжень і виплат, що виникають у результаті реалізації інноваційного (інвестиційного) проекту в умовах досконалого ринку капіталу).

Вважають, що інвестиційний об'єкт абсолютно вигідний, якщо його внутрішня відсоткова ставка перевищує розрахункову ставку відсотка. Об'єкт інвестування є порівняно вигідним, якщо його внутрішня відсоткова ставка вище, ніж у будь-якого іншого проекту, запропонованого на вибір.

Розглянемо використання методу щодо ізольовано здійснюваних інвестицій. Для таких інвестицій характерне використання різниці між надходженнями і виплатами тільки на сплату відсотків за внутрішньою процентною ставкою й амортизацією витраченого капіталу (протягом всього планового періоду). У плановий період капітал не реінвестується, а інвестування здійснюється ізольовано, причому внутрішня відсоткова ставка не залежить від відсоткової ставки, за якою можуть бути вкладені вивільнені фінансові кошти.

Проаналізуємо динаміку чистої поточної вартості NPV залежно від розрахункової відсоткової ставки для двох ізольовано здійснюваних інноваційних проектів (інвестиції) (рис.б.2). При подібних інвестиціях внутрішня відсоткова ставка позитивна, якщо сума надходжень перевищує суму виплат.

Чисту поточну вартість визначають за формулою:

$$NPV = \sum_{t=0}^T (e_t - a_t) q^{-t}, \quad (6.26)$$

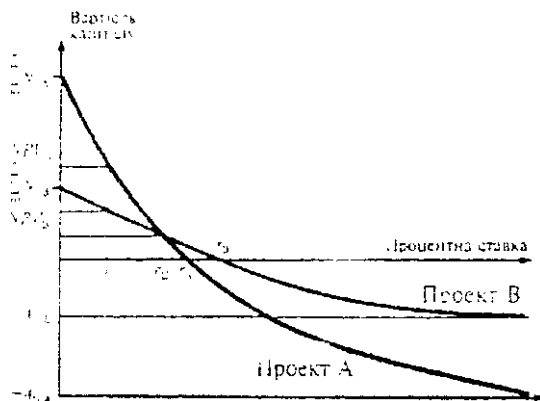

Рис. 6.2. Залежність чистої поточної вартості від розрахункової відсоткової ставки: z — внутрішня відсоткова ставка; t — індекс часу; T — останній період у якому провадяться платежі; A_0 — вартість інноваційного проекту; NPV — чиста поточна вартість.

де e_t і a_t — відповідно надходження і виплати на момент часу t ; q^t — коефіцієнт дисконтування на момент часу $q=(1+i)^t$; i — відсоткова ставка.

Індекси А і В позначають два різних інноваційних проекти. Внутрішня відсоткова ставка z визначає нульове значення NPV :

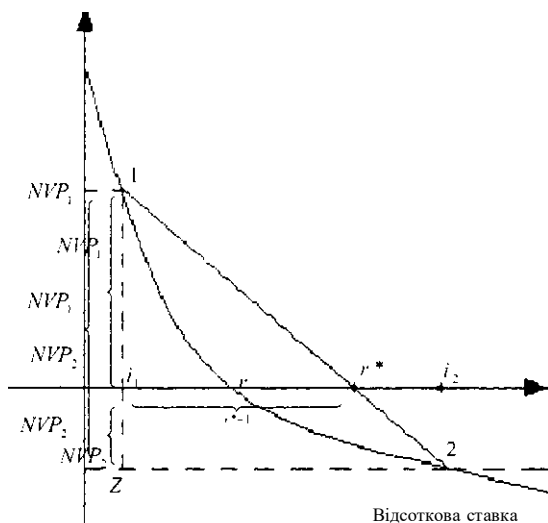
$$NPV = \sum_{t=0}^T (e_t - a_t) q^{-t} = 0. \quad (6.27)$$

Відомо, що точне значення внутрішньої відсоткової ставки може бути обчислене в обмежених випадках (наприклад, якщо інтервал, що аналізується, містить у собі тільки один або два періоди). Вочевидь, що при часі розгляду в два періоди необхідно розв'язати квадратне рівняння, при часі розгляду в три періоди — кубічне тощо.

Звичайно для визначення внутрішньої відсоткової ставки використовують методи наближеного обчислення, до яких відноситься метод інтер(екстра)поляції. Відповідно до цього методу спочатку визначається значення для заданої відсоткової ставки. Якщо ця величина позитивна (або негативна), то вибирається більш висока (або менш висока) ставка, для якої також визначається чиста поточна вартість. Обрані значення відсоткових ставок з відповідними їх зна

ченнями використовуються для приблизного розрахунку шуканого значення внутрішньої відсоткової ставки. Далі, якщо один із показників позитивний, а інший — негативний, проводять операцію інтерполяції, якщо ж обидва показники характеризуються тим самим знаком — операцію екстраполяції. Співвідношення, за яким можуть бути зроблені як інтерполяція, так і екстраполяція, виводиться на підставі графіка (рис 6.3)

Рис 6.3. Визначення внутрішньої відсоткової ставки методом інтерполяції: 2

— внутрішня відсоткова ставка: z^* — відсоткова ставка, що наближається до внутрішньої відсоткової ставки: NVP — чиста поточна вартість для двох порівнюваних інвестицій.

Формула інтерполяції виводиться з подібності прямокутних трикутників:

Наближаючи точку g до точки g , отримаємо:

$$\frac{NPV_1}{NPV_2} = \frac{z - z^*}{z^* - i_1} \quad (6.3^*)$$

Розглянемо приклад визначення внутрішньої відсоткової ставки за даними двох інноваційних проектів.

Вихідні дані для визначення внутрішньої відсоткової ставки

Показник	Об'єкт
----------	--------

	<i>A</i>	<i>B</i>
Виплати на придбання (інновацій), грн.	100 000	60 000
Термін експлуатації, періоди	5	4
Виручка від ліквідації виробництва наприкінці реалізації інновацій, грн:	5000	0
Отримання коштів від реалізації інновацій, грн., у період:		
t=1	28 000	22 000
t=2	30 000	26 000
t=3	35 000	28 000
t=4	32 000	28 000
t=5	30 000	-
Розрахункова відсоткова ставка, %	8	8

Використовуючи для визначення чистої поточної вартості співвідношення (6.26), знаходимо значення чистої поточної вартості для інноваційного проекту А:

$$NVP(AI) = -100000 + 5000 \times 1,08^{-5} + 28000 \times 1,08^{-1} + 30000 \times 1,08^{-2} + 35000 \times 1,08^{-3} + 32000 \times 1,08^{-4} + 30000 \times 1,08^{-5} = 26771,59$$

грн.

За другу розрахункову відсоткову ставку візьмемо $i_2=18\%$, тоді $NVP(A2) = 1619,51$ грн. З метою підвищення точності визначення внутрішньої відсоткової ставки зменшимо розрив між значеннями i_{x1} і i_2 візьмемо значення відсоткової ставки рівним 17% , тоді $NVP(A2') = 740,69$ грн.

Використовуючи для визначення внутрішньої відсоткової ставки співвідношення (6.30) і маючи на увазі, що $i_1=0,17$ і $i_2=0,18$, одержуємо:

$$NPV,$$

або $17,31\%$,

$$NPV_{i_1} - NPV_{i_2} = 740,69$$

$$0,17 + \frac{740,69}{740,69 - (-1619,51)} - (0,18 - 0,17)$$

т т
т*т'

Внутрішня відсоткова ставка варіанта А=17,31% , що перевищує розрахункову відсоткову ставку 8%, тому цей варіант вигідний. Вочевидь, провівши аналогічні розрахунки для варіанта В і використовуючи для інтерполяції розрахункові ставки 25% і 26% , а також враховуючи на відповідні їм значення чистої поточної вартості, знаходимо, що значення внутрішньої відсоткової ставки становить 25,04% . Об'єкт інвестування В може розглядатися як абсолютно вигідний, але тому що внутрішня відсоткова ставка визначає нарахування відсотків на вкладений капітал, а в об'єкта В виплати на придбання

інновації значно нижчі (а отже, і рентабельність більш висока), то в порівнянні з об'єктом А об'єкт В вважається порівняно вигідним.

Сформульовано таке правило оцінки вигідності інвестиційних об'єктів: «Інвестиційний об'єкт А є відносно вигідним порівняно з об'єктом Б, якщо внутрішня відсоткова ставка інвестиції для визначення різниці вища за розрахункову ставку відсотка». Якщо внутрішня відсоткова ставка інвестиції для визначення різниці від'ємна або дорівнює нулю, то при всіх позитивних розрахункових ставках відсотка об'єкт В відносно вигідний. Внутрішня відсоткова ставка інвестиції для визначення різниці відповідає тій ставці відсотка, при використанні якої як розрахункової ставки чисті поточні вартості обох об'єктів інвестування рівні. Така ставка відсотка r_d завжди перевищує розрахункову ставку відсотка i , якщо NVP об'єкта з більш високими витратами на придбання інновації також буде більш високою (рис. 6.3).

6.2. Оцінка ризику

Часто позиція ліцензіата визначається ризиком, пов'язаним з реалізацією об'єкта, який може бути визначений через можливі фінансові втрати. Такі втрати розраховуються, виходячи з імовірності настання несприятливих обставин у процесі реалізації об'єкта купівлі.

Купівля об'єкта інтелектуальної власності і його подальша реалізація завжди пов'язана з певним економічним ризиком. Теорія економічного ризику дає різні його визначення, але загалом *ризик* — це деяка імовірність настання тієї або іншої негативної події (або їх сукупності), що знижує рівень доходів від реалізації інновації. Принциповим є визначення чинників ризику під час купівлі даного об'єкта інтелектуальної власності. Так, під час реалізації винаходу, захищеного патентом, суттєвим чинником ризику може бути висока імовірність обходу патентної формули, що визначається, зокрема, насиченістю запатентованими винаходами (належними іншим власникам) відповідної рубрики патентного класифікатора, до якої належить винахід, який купують за ліцензією.

Поряд з інвестиціями, здійснення яких пов'язано з тим або іншим ступенем ризику, відомі «безризикові» інвестиції, що характеризуються «нульовим» ризиком, дохід за яким гарантований. Одним з прикладів майже безризикової інвестиції є цінні папери, випущені державним казначейством. Однак це справедливо тільки для грошової ставки прибутку, тоді як інвестора часто цікавить реальна ставка доходу, на яку впливає рівень інфляції.

Є кілька методів визначення ступеня ризику при інвестуванні. Один з найпоширеніших — *статистичний* — ґрунтується на аналізі коливань значень досліджуваного показника на заданому відрізку часу. Імовірність негативного результату інвестування визначається при вирішенні статистичного завдання моделювання складних динамічних систем. Розглядається інвестиційний проект, відповідно до якого передбачається випуск одного виробу, що не обкладається податком на додану вартість. Валовий прибуток від продажу такого виробу для *i*-*то* кроку періоду експлуатації може бути описаний такою системою рівнянь:

$$SJ_i = (1 + K_{pi}) \{ (1 + K_{,,}) F_{oi}[i] + V_i[i] + A_m[i] \}; \quad (6.31)$$

$$M_i[i] = Z_r[i] + ZN_0$$

де P_{va} — валовий прибуток; P — вартість продажу; S_s — собівартість виробництва; V — обсяг виробництва; $K_{p,c}$ — коефіцієнт інших витрат у собівартості; K — коефіцієнт відрахувань з фонду оплати праці; M_i — матеріальні витрати; A_m — амортизаційні відрахування.

Припустимо, що для величин S (вартість одиниці готових виробів), F_{oi} (фонд оплати праці), Z_y (вартість ресурсів), Z (вартість сировини) попередньо визначені (у процесі обробки вихідних даних) функції $g[k, i]$, що дають змогу обчислити значення цих параметрів за кроками розрахункового періоду і відповідні їм середні квадратичні відхилення $СКВ[y]$, а для загального обсягу випуску продукції — передбачувані значення V_i за кроками розрахункового періоду і СКВ. Для визначення поточних значень в загальному вигляді записують таку систему рівнянь:

$$\begin{aligned} V[i] &= V_i[i] + CKO[k, J] K_n[k]; \\ S[i] &= S_0 g[k + 1, /] + CKO[k + \backslash_0 i] K_{,,}[k + 1]; \\ \dot{I}III &= F_{oi} o g[k + 2, /] + CKO[k + 2, J] K_n[k + 2]; \\ Z_{=} [i] &= F_m g[k + 3, /] + CKO[k + 3, i] K_{,,}[k + 3]; \\ Z_{. /] &= Z^{\wedge} F_{i_0} g[k + 4, /] + (ЖО[\pounds + 4, i] K_{,,}[k + 4], \end{aligned} \quad <^{6-32}$$

де S_0 , F_{0to} , Z_{go} — відповідні показники на початку розрахункового періоду; K_n — випадкова величина, що характеризується нормальним законом розподілу ($K=I...T_p$, де T_p — кількість змінюваних параметрів).

Запропонована схема розрахунку відрізняється від традиційної тим, що власне розрахунок проводиться кілька десятків разів (реалізацій). Для кожної реалізації значення обсягу випуску, вартості одиниці готового виробу, фонду оплати праці, вартості ресурсів і сировини на i -му кроці розрахункового періоду змінюватимуть на деяке випадкове значення, що лежить в інтервалі $+3СКВ ... -3СКВ$. Передбачається, що значення всіх показників, які розглядаються, підкоряються нормальному закону розподілу. Однак, виходячи з конкретних умов, може бути використаний інший закон розподілу, встановлюваний за допомогою математичної статистики.

При рівномірному законі розподілу передбачуваного обсягу випуску готової продукції відповідне рівняння буде таким:

$$V[i] = V_0 + (K[i] - K)KXk, \quad (6.33)$$

де $K_0[i]$ — коефіцієнт, що визначає значення інтервалу обсягу випуску на i -му кроці; $K_1[i]$ — випадкова величина, що підкоряється рівномірному закону розподілу в інтервалі $+1...-1$.

Використовуючи формули (6.31) і (6.32), для кожної реалізації визначають нові значення показника ефективності та прибутковості капітальних вкладень на придбання інтелектуального продукту. Після виконання чергового розрахунку для кожної реалізації зазначені значення реєструються, а по закінченні заданої кількості операцій проводять статистичну обробку одержаних даних. У результаті такої обробки одержують номінальні значення необхідних показників та їх середні квадратичні відхилення. Необхідна кількість реалізацій продукції, у якій використано інтелектуальний продукт, уточнюється за такими ознаками: відповідність середнього значення критерію, визначеного в результаті статистичних досліджень; величині, обчисленій за номінальними значеннями вихідних даних, і стійкості значень СКВ, отриманих для декількох значень реалізацій.

Якщо купівля інтелектуального продукту здійснюється за рахунок кредиту, то в результаті розрахунків одержимо, що термін окупності при реалізації зазначеного продукту становить 2,8 періодів, СКВ — 0,3 періоду, при терміні погашення кредиту — 4 періоди. Тоді імовірність того, що термін окупності інноваційного проекту перевищить термін погашення кредиту, визначається в такий спосіб:

- а) обчислюється довірчий інтервал g_t , що дорівнює різниці між терміном погашення кредиту t_k і терміном окупності $n_{ок}$:

$$g_t = h - n_{ок} = 4 - 2,8 = 1,2, \quad (6.34)$$

- б) визначається відносний коефіцієнт середнього квадратичного відхилення СКВ для обраного інтервалу:

$$x = g_t / CKB = 1,2 / 0,3 = 4, \quad (6.35)$$

- в) за таблицями, наведеними у довідниках з теорії імовірності, визначається розмір інтеграла імовірності Φ_x (для нашого випадку $\Phi_x = 0,986$). Отже, тільки в 14 випадках із 1000 термін окупності може опинитися поза інтервалом +4 ... -4. При нормальному законі розподілу вихід за межі інтервала рівноімовірний, тому в наведеному прикладі імовірність одержання від'ємного результату становитиме $14:2=7$ випадків із 1000 або 0,007.

Аналогічно може бути визначена імовірність негативного результату за будь-яким показником, що характеризує привабливість того чи іншого інноваційного проекту. Для показників «внутрішня норма доходності» і «результат інвестицій» можуть бути визначені два значення імовірності:

- 1) імовірність того, що значення перевірного дисконту не перевищить банківського відсотка за кредит;
- 2) імовірність того, що перевірений дисконт матиме хоча б якісь значення, відмінні від нуля.

Методика оцінки інвестиційної привабливості проектів включає розроблення комплексу програмного забезпечення для апроксимації вихідних даних як за допомогою методу найменших квадратів для лінеаризованих функцій і степенів багаточленів, так і з використанням методів лінійного програмування для оптимізації складних ба-гатофакторних систем. Рівні імовірності ризику при інноваційному інвестуванні подані нижче.

Значення рівнів імовірності ризику

Рівень ризику	Довірчий інтервал	Ймовірність несприятливого результату
Низький	>2,35	<0,01
Середній	1,28...2,35	0,01...0,1
Високий	<1,28	>0,1

Але, статичний метод справедливий для довгострокових періодів часу. Екстраполяція і статистика виявлених закономірностей змін тих або інших параметрів на короткі проміжки часу (1-2 періоди) може привести до помилок.

В умовах дефіциту або відсутності необхідної інформації фахівці рекомендують використовувати метод експертної оцінки групою незалежних експертів. Прогнозна оцінка, вироблена такою експертною групою, як правило, суб'єктивна, що слід враховувати під час визначення ризиків. Такі оцінки в наступних процедурах враховуються з коефіцієнтом 0.5. Коефіцієнт правильності прогнозів визначається за допомогою співвідношення:

$$K = (K_C + 0.5K_{UM}) - K_H, \quad (6.36)$$

де K_C — кількість правильних прогнозів; K_{UM} — кількість умовно правильних прогнозів; K_H — кількість неправильних прогнозів.

Відповідно до статичних досліджень правильність експертних оцінок значно нижча, ніж 50 % . Основна причина неточності експертних оцінок ризику прийняття інвестиційного рішення полягає у відсутності обліку системності явищ економічного життя. Однак, сучасні дослідження, зокрема у сфері «нечіткої» логіки, дають змогу істотно підвищити точність експертних оцінок ризику. Так, групою вчених розроблений «нечіткий калькулятор», за допомогою якого розраховуються як точні числа, так і нечіткі «розмиті» величини. Розроблено також універсальну експертну програму оцінки альтернативних рішень і проектів.

У методі оцінки ризику В. Шарляк базовий показник використовується очікуваний прибуток, що виводиться із статичних даних про його рівень протягом заданого відрізка часу. Розмір очікуваного прибутку визначається відповідно до середньої галузевої норми доходності і тенденцій розвитку економіки. Методом В.Шарле можна користуватися в умовах стабільної економіки.

Вченими запропоновано також спосіб оцінки ризику в умовах дефіциту інформації про тенденції розвитку того чи іншого сектору ринку. Очікуваний прибуток зумовлений імовірнісним чинником настання визначеної фази економічного розвитку і відповідного їй рівня доходу.

Очікувана норма доходу:

$$\blacksquare^x = \underset{m}{C^P} \gg^x, \quad (6.37)$$

де P_n — імовірність настання визначеної фази економічного розвитку; n — кількість виділених фаз економічного розвитку (становищ).

Оцінка очікуваного доходу за двома інноваційними проектами

Стан економіки	Ймовірність	Вексель	Норма доходу за інноваційним проектом	
			№1	№2
Глибокий спад	0.05	8.0	-3	?
Невеликий спад	0.20	8.0	7.0	8.0
Середнє зростання	0.50	8.0	11.0	14.0
Невелике піднесення	0.05	8.0	21.0	26.0
Очікувана норма доходу	—	8.0	10.6	13.0

Нині економіка України переживає спад, що може бути охарактеризований як середній між «глибоким» і «невеликим». У розрахунках ризиків можуть бути прийняті показники «невеликого спаду» — все залежить від галузі, в якій передбачається реалізувати інноваційний проект.

6.3. Метод аналізу чутливості

У науковій літературі про інвестиційні розрахунки в умовах невизначеності для прийняття рішення рекомендуються такі методи: метод коректив, метод аналізу чутливості, метод аналізу ризику, метод дерева рішення.

При використанні методу коректив деякі вихідні дані інвестиційних розрахунків змінюють шляхом знижок або надбавок за ризик: підвищують розрахункову ставку, розмір поточних виплат тощо. Однак цей метод має суттєві недоліки, насамперед суб'єктивність при визначенні величин задаваних змін.

Аналіз чутливості застосований для різних моделей розрахунку інноваційних (інвестиційних) проектів, а аналіз ризику і метод дерева рішень — при побудові спеціальних моделей.

Методом аналізу чутливості визначається:

ситуація 1 — зміна значень цільової функції (чистої поточної вартості, внутрішньої норми доходу тощо) при змінах однієї або кількох вихідних величин; *ситуація 2* — значення однієї або декількох вихідних розрахункових величин (їхньої комбінації) при заданому найменш сприятливому значенні цільової функції. У загальному вигляді для проведення аналізу чутливості (як у ситуації 1, так і в ситуації 2) використовують елементи багатofак-торного аналізу. Існує формалізована математична модель взаємодії чинників, елементи якої

використані нижче. У ситуації 2 вихідні величини характеризуються як критичні і визначають допустимі відхилення значень вихідних величин від їхніх початкових значень (очікуваних або найбільш імовірних), не змінюючи (або змінюючи з невеликим відхиленнями) значення абсолютної і відносної корисності.

Кількість і вид досліджуваних величин, а також досліджуваних відрізків часу для обчислень залежать від цільової функції. При визначенні чистої поточної вартості інноваційного проекту, що переслідує мету в результаті реалізації інновації розширити виробництво або забезпечити випуск нового продукту, розглядають так вихідні величини:

- витрати на купівлю об'єкта інтелектуальної власності;
- обсяг збуту продукції за ліцензією, продажну ціну виробу;
- залишкову вартість устаткування;
- термін експлуатації;
- виплати, що залежать і не залежать від обсягів виробництва;
- розрахункову відсоткову ставку.

Аналіз чутливості дозволяє фрагментувати визначені вихідні величини і проводити самостійне дослідження кожної із складових частин вихідної величини, що визначає різноманіття підходів у проведеному аналізі чутливості.

При проведенні аналізу чутливості за дотримання умов ситуації 1 визначають значення відхилень вихідних величин від їхніх вихідних значень (у відсотках або відповідних одиницях) або задають альтернативні значення вихідних даних. На основі цього можуть бути визначені відповідні значення цільової функції.

На прикладі розглянемо проведення аналізу чутливості при визначенні найбільш вигідного рішення в моделі чистої поточної вартості, що передбачає таке:

- податки і трансфертні витрати не враховуються;
- відповідно до інноваційного проекту виробляється тільки один вид продукції;
- обсяг виробництва дорівнює обсягу збуту, платежі проводяться в такому порядку:
 - а) виплата за придбання ліцензії — початок першого періоду ($t=0$);
 - б) поточні надходження і виплати (роялті) — закінчення кожного періоду;
 - в) реалізація залишкової вартості устаткування — закінчення терміну експлуатації ($t=T$).

Вхідні дані для інноваційного проекту такі: Витрати на купівлю об'єкта інноваційного проекту A_0 , грн. — 200 000. Обсяг виробництва і збуту X , шт. —

2500. Продажна ціна одиниці продукції P , грн./шт. — 75. Виплати за одиницю продукції, що залежать від обсягу виробництва і збуту, a_v , грн./шт. — 32.

Виплати за періоди, що не залежать від обсягу виробництва і збуту, A , грн./шт. — 3500.

Виручка від продажу устаткування, необхідного для здійснення інновації (виручка від ліквідації), L , грн. — 0. Термін експлуатації T , періодів — 5.

Розрахункова відсоткова ставка, % — 10.

Чиста поточна вартість розраховується за формулою:

$$NVP = -A_0 + \sum_{j=1}^T [(P - a_v) \cdot X - A] (1 + i)^{-j} + L(1 + i)^{-T}. \quad (6.38)$$

Величини X , P , a_v , A , L , i , що фігурують у кількох періодах часу, приймаються незмінними протягом усього терміну експлуатації. При дотриманні цих умов $NVP = 74560$ грн. (рис.6.4, точка А).

За допомогою формули (6.38) і залишаючи незмінними значення чистої поточної вартості й одне із значень обраної вихідної величини, визначають набір значень того самого вихідного параметра. При цьому вважають, що значення величин різних періодів змінюються у всіх періодах на рівні у відсотковому відношенні величини.

На графіку (рис. 6.4) відсутнє значення i -ої відсоткової ставки. Розрахунки показують, що значення чистої поточної вартості меншою мірою (порівняно із значеннями X , P , a_v , A , T) залежать від розміру i . Графік показує чутливість цільової величини до зміни вхідних розмірів. Найбільший вплив на значення чистої поточної вартості справляє продажна ціна P , а також суттєво впливає обсяг збуту X і залежний від нього розмір виплат a_v .

Подібний аналіз дає змогу з високим ступенем надійності приймати рішення про доцільність придбання об'єкта.

Вид залежності NVP і значення різних вихідних величин (рис. 6.4) дають можливість свідомо планувати напрям збирання інформації щодо тієї чи іншої вихідної величини, особливо в умовах загального дефіциту інформації.

Варіанти вимірювання вихідних величин можуть бути різними, що суттєво розширює можливості описаного вище методу для прийняття обґрунтованих рішень. Вочевидь, є доцільним як встановлення функціональних залежностей між окремими вихідними величин на основі формалізованих математичних моделей, так і накладення на функціональні залежності даних результатів прогнозних досліджень.

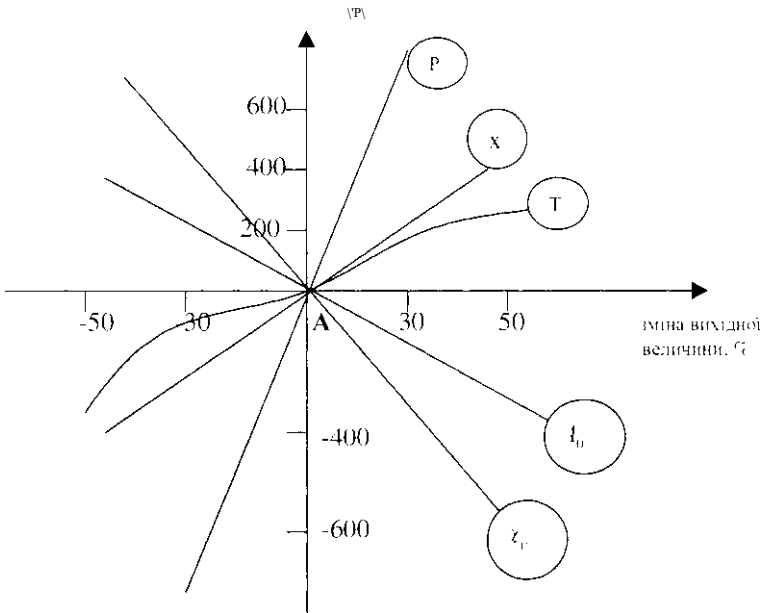

Рис. 6.4. Вплив зміни вихідних величин на значення чистої поточної вартості

При визначення умов ситуації 2 можуть бути знайдені критичні значення вихідних величин, що зумовлюють межу вигідності для прийняття рішень. Так, критичне значення продажної ціни P^i для значення чистої поточної вартості, що дорівнює нулю, визначається з формули для обчислення останньої:

$$0 = -A_0 + \sum_{t=1}^T [(P^i - \alpha_v) x - A_t] (1+i)^{-t} + L(1+i)^{-T}, \quad (6.39)$$

звідки:

$$P^i = \frac{A_0 + \sum_{t=1}^T (\alpha_v x + A_t) (1+i)^{-t} + L(1+i)^{-T}}{x \sum_{t=1}^T (1+i)^{-t}}. \quad (6.40)$$

Критичні значення відсоткової ставки i та терміну експлуатації T' через математичну складність їх виділення із співвідношення, що визначає чисту поточну вартість, одержати вкрай важко. Критичні значення i' та T' дорівнюють відповідно внутрішній відсотковій ставці та динамічному терміну експлуатації.

Аналіз чутливості дає змогу досліджувати кілька вихідних величин одночасно. При цьому геометричне місце точок, що відповідають обчисленим критичним значенням, утворить деяку «критичну» поверхню, число вимірів якої менше від кількості розглянутих вихідних величин на одиницю. Якщо задане значення чистої поточної вартості дорівнює нулю, а ціни й обсяг збуту для всіх періодів однакові, то функціональна залежність їхніх критичних значень (при одночасному аналізі цін і обсягу збуту виробництва — якщо інноваційний проєкт передбачає випуск продукції) буде такою:

$$i - \dots - T \dots \dots \dots \bullet \quad (6.41)$$

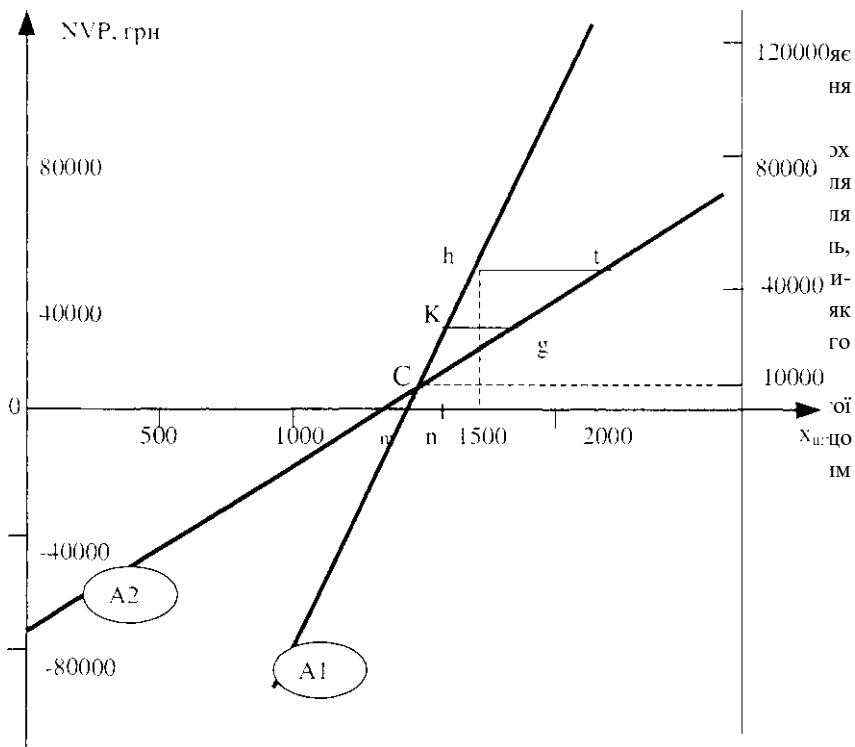

Рис. 6.5. Визначення критичних значень обсягу збуту для інноваційних проєктів A1 і A2

або збуту продукції по двох розглянутих об'єктах) (тип 2). Відповідно до визначення критичних значень за методикою типу 1 останні (точки *m i n*) виявляються при задаванні нульового значення цільової функції — чистої поточної вартості.

6.4. Основи методології вартісної оцінки інтелектуальної власності

Вважається, що в Україні відсутня офіційна методика вартісної оцінки прав на об'єкти інтелектуальної власності. Але практика такої оцінки значна, хоч багато хто вважає, що створити єдину

методику взагалі неможливо, бо в ринкових умовах необхідно мати не розрахункову, а так звану «динамічну ціну».

Під динамічною ціною розуміється не сама вартість технології чи іншого об'єкту інтелектуальної власності, що передається, а її ринкова котировка і можливість конкуренції.

Вченими пропонуються наступні основні положення методології вартісної оцінки інтелектуальної власності, які підтримані рішенням Наукової Ради Укрірмаш від 22.12.1999р.

У дослідній та практичній діяльності Українського інституту ринкових відносин в машинобудуванні та військово-промислового комплексу (АТ «Укрірмаш») який визначено головною організацією за напрямком «Патентування, техніко-економічні дослідження, ринкові відносини та інтелектуальна власність в галузях промисловості Державного комітету промислової політики» нагромаджено певний досвід систематизації, аналізу і вдосконалення підходів, методів та прийомів економічної оцінки об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) та проведення на їх основі розрахунків.

Вважається, що методологія вартісної оцінки ОІВ охоплює визначення правочинності та документування права власності на ОІВ, встановлення критеріїв та підходів, вибір методу чи методів економічної оцінки, здійснення розрахунків та прийняття рішення стосовно «справедливої ціни» об'єкта.

Згідно чинного законодавства право власності на той чи інший ОІВ документується Договором між Замовником і Виконавцем (між Роботодавцем і Робітником); Патентом на винаходи, корисні моделі і промислові зразки; Свідоцтвом на знаки для товарів і послуг; Свідоцтвом про фірмове найменування; Свідоцтвом підприємства на раціоналізаторську пропозицію;

Свідоцтвом на науковий твір; Програму для ЕОМ, базу даних, науково-технічну інформацію; Ліцензійним договором на переуступку прав; Балансом юридичної особи тощо.

Критеріями вартісної оцінки ОІВ можуть виступати: витрати на створення об'єкта, ціна придбання, балансова вартість, прибутковість, економічний ефект, ціна аналога, ринкова оцінка, капіталізація прибутку.

На підставі задокументованої правочинності ОІВ, встановлення суб'єктив права та визначення критеріїв оцінки з урахуванням негайного чи відкладного попиту здійснюється вибір підходу та методів проведення розрахунків вартісної оцінки та обґрунтування «справедливої ціни» об'єкта для здійснення тієї чи іншої операції його комерційного чи господарського використання.

Дослідженнями інституту виявлено 3 підходи у складі 14 методів вартісної оцінки ОІВ, використання яких залежить як від характеру та призначення об'єкта, так і від виду операції його обігу.

Перший підхід — витратний, включає 5 методів: метод фактичних витрат; метод планових витрат (кошторису); метод вартості заміщення, метод відновлюваної вартості; метод коефіцієнтів.

Другий підхід — ринковий, включає 3 методи: метод порівняльних продаж; метод ринку інтелектуальної власності; метод експертних оцінок.

Третій підхід — доходний (фінансовий), включає 6 методів: метод комерційної значності; метод прибутку; метод економічного ефекту; метод капіталізації доходу; метод дисконтування; метод роялті.

Алгоритм методології вартісної оцінки ОІВ в систематизованому викладі підходів та методів наступний.

1. Витратний підхід

Згідно витратного підходу вартість ОІВ може бути оцінена за сумою витрат на створення, відтворення чи заміну об'єкта інтелектуальної власності з урахуванням матеріального та морального зносу.

1.1. Метод фактичних витрат

Метод базується на наслідках інвентаризації ОІВ та їх відображення в рядках 20, 21, 22 балансу підприємства, тобто на залишкову вартість, знос та первісну вартість ОІВ, як складової частини нематеріальних активів. У цьому випадку ціна ОІВ визначається за формулою:

$$Ц_0 = Z_i - (100 - Y) : 100, \quad (6.42)$$

де Ц_о — фактична (балансова) ціна ОІВ;
З_і — сума витрат на створення та включення ОІВ в обіг на підставі даних інвентаризації; У — відсотки зносу ОІВ.

1.2. Метод планових витрат

Метод планових витрат ґрунтується на визначенні кошторисної вартості ОІВ при проектуванні та погодженні протоколу договірної ціни на виконання наукових, конструкторських, технологічних чи проектних робіт на підставі формули:

$$\text{Цо} = (\text{Зо} + \text{Зс} + \text{Зм} + \text{Зе} + \text{Зв} + \text{Зу} + \text{Зк} + \text{Зі} + \text{Зн}) \cdot (1 + \text{Р}) + \text{Пдв}, \quad (6.43)$$

де: Ц_о — договірна ціна об'єкта;

з_о — витрати на оплату праці;

з_с — витрати з відрахувань на соціальні заходи;

з_м — витрати на матеріали;

з_е — витрати на енергоресурси;

з_в — витрати на службові відрядження;

з_у — витрати на придбання спецустаткування для НДДКР;

з_к — витрати на оплату організацій-контрагентів;

з_і — інші прями витрати;

з_н — накладні витрати;

Р — плановий рівень рентабельності; Пдв — податок на додану вартість.

1.3. Метод вартості заміщення

При оцінці ОІВ цим методом використовується принцип заміщення, який передбачає, що максимальна вартість ОІВ визначається мінімальною ціною, яку необхідно було б заплатити при купівлі ОІВ аналогічної споживчої вартості. Ця вартість називається вартістю нового ОІВ, еквівалентного за функціональними можливостями і варіантами використання, але не обов'язково аналогічного за зовнішнім виглядом та компонентами. У цьому випадку використовується вираз:

$$\text{Цо} = \text{Ца} - \text{Кі}, \quad (6.44)$$

де: Ц_а — ціна аналога, яку необхідно заплатити при купівлі ОІВ аналогічної споживчій вартості. К_і — коефіцієнт ідентичності

1.4. Метод відновлюваної вартості

Відновлювана вартість ОІВ визначається як сума затрат, необхідних для створення нової точної копії ОІВ, який оцінюється. Ці затрати мають бути

основані на сучасній зарплаті, нарахуваннях, цінах на сировину, матеріали, енергію, комплектуючі, інші затрати та рентабельність цих затрат. Розрахунки здійснюються за формулою методу планових витрат (6.43).

1.5. Метод коефіцієнтів

Метод коефіцієнтів використовується у випадках відсутності можливостей розрахунку у вартості ОІВ іншими методами. Застосування методу коефіцієнтів ґрунтується на використанні оціночних коефіцієнтів визначення значущості ОІВ згідно Методичних рекомендацій по визначенню переліку і технічної значності винаходів і промислових зразків в об'єктах продажу ліцензій (Регламент Госкомизобретений СССР от 04.12.85г.), при його потенційному введені у господарський обіг. Розрахунки здійснюються за формулою:

$$Ц_0 = K_1 \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot 20 \text{ Нм} \cdot I, \quad (6.45)$$

де : K_1 — коефіцієнт досягнутого позитивного ефекту; K_2 — коефіцієнт складності рішення технічного завдання; K_3 — коефіцієнт суттєвих відмінностей; Нм — установлений неоподаткований мінімум зарплати; I — індекс інфляції.

Неоподаткована заробітна плата визначається діючим законодавством.

Коефіцієнт досягнутого позитивного ефекту визначається експертним шляхом за таблицею 1.

№ п/п	Досягнутий позитивний ефект	Величина K_1
1.	Поліпшення другорядних технічних характеристик, які не є визначальними для конкретної продукції	1.0
2.	Поліпшення основних технічних характеристик, які є визначальними для продукції (процесу, організаційної форми)	2.0
3.	Досягнення якісно нових основних технічних характеристик продукції (процесу, організаційної форми)	3.0
4.	Отримання нової продукції (процесу, організаційної форми), яка має більш високі основні технічні характеристики серед аналогічних відомих видів	4.0
5.	Отримання нової продукції (процесу, організаційної форми), яка вперше освоюється в народному господарстві і має якісно нові технологічні характеристики	5.0

Коефіцієнт складності рішення технічного завдання визначається експертами за таблицею 2.

№ п/п	Складність вирішення технічного завдання	Величина K_2
-------	--	----------------

1.	Конструкція однієї простої деталі, зміна одного параметру простого процесу, однієї операції процесу, одного інгредієнту рецептури і т.ін.	1.0
2	Конструкція складної або збірної деталі, конструкція не основного вузла, механізму, зміна двох або більше неосновних параметрів, нескладних процесів, зміна двох і більше неосновних операцій технологічних процесів, зміна двох і більше неосновних інгредієнтів рецептури і т.ін.	1.5
3.	Конструкція одного основного вузла або декількох неосновних вузлів машин, механізмів, частина (неосновних) процесів, частина (неосновна) рецептура і т.ін.	2.0
4.	Конструкція декількох основних вузлів, основні процеси технології, частина (основна) рецептури і т.ін.	2.5
5.	Конструкція машини, приладу, верстата, апарата, споруди, технологічні процеси, рецептура і т.ін.	3.5
6.	Конструкція машини, верстата, приладу, апарата, споруди за складною кінематикою, прикладами контролю, з радіоелектронною схемою, конструкція силових машин, двигунів, агрегатів, комплексні технологічні процеси, складна рецептура і т.ін.	4.5
7.	Конструкція машини, апарата, верстата, споруди зі складною системою контролю автоматичних поточних ліній із нових видів обладнання, системи управління та регулювання, складні комплексні технологічні процеси. рецептура основної складності і т.ін.	5.5
8.	Конструкція, технологічні процеси і рецептура особливої складності, які відносяться головним чином до нових розділів науки і техніки	6.25

Коефіцієнт суттєвих відмінностей визначається експертами за таблицею 3.

№ п/п	Суттєві відмінності	Величина КЗ
1	2	3
1.	Винахід, який заключається в застосуванні відомих засобів, в тому числі на застосування, коли формула винаходу розпочинається словами «застосування»	1.25
1	2	3
	Винахід, який заключається в новій сукупності відомих технічних рішень, що створюють новий позитивний ефект, тобто відмінна частина формули винаходу містить вказівку на нові зв'язки між відомими елементами, іншу послідовність операцій чи інший процентний склад інгредієнтів порівняно з прототипом	15
3.	Винахід, який має прототип, що збігається з новим рішенням по більшості основних ознак	2.0

4.	Винахід, який має прототип, що збігається з новим рішенням по половині основних ознак	25
5.	Винахід, який має прототип, що збігається з основним рішенням по меншості основних ознак	3.0
6.	Винахід, що характеризується сукупністю суттєвих відмінностей, який не має прототипу, тобто коли винахід вирішує нове завдання або відоме завдання принципово іншим шляхом	4.0

2. Ринковий підхід

Ринковий підхід в оцінці ОІВ застосовується лише для окремих прав на об'єкти інтелектуальної власності, оскільки він передбачає наявність у покупця вибору ОІВ з числа інших, які виконують ту саму функцію, але влаштовує покупця за комплексом якісних показників, які включають функціональні властивості, задовільну вартість, великі строки служби, ступінь захисту, унікальність тощо. Продавець також повинен мати можливість вибору найбільш привабливих для нього покупців з тим, щоб серед них надати перевагу тому, хто більше заплатить і тому, з ким можливе перспективне співробітництво. Це в основному, тиражування і реалізація програмних засобів, високоякісної аудіо- і відеопродукції та деякі інші.

2.1. Метод порівняльних продаж

Суть методу заключається в пошуку відомостей про ринкову вартість ОІВ, які можуть бути порівняні з пропонованим за призначенням та корисністю. Після цього вноситься поправка на їх відмінності і визначається вартість ОІВ за формулою :

$$Ц_0 = K_i Ц_a, \quad (6.46)$$

де: $Ц_a$ — ціна аналога; 222

K_i — коефіцієнт ідентичності ОІВ аналогу.

Основними умовами застосування методу порівняльних продаж є :

- наявність відомостей про факти продажу ОІВ подібного призначення та корисності;
- доступність і достовірність інформації про ціни та умови контрактів з подібними ОІВ;
- наявність експертів по оцінці впливу відрізняючих ознак між ОІВ і його проданим аналогом на їх вартість для визначення величини K_i .

2.2. Метод ринку інтелектуальної власності

Цей метод може використовуватись при наявності інформації про контракти з подібними ОІВ або при наявності відомостей про ставки роялті в цій галузі. Суть цього методу полягає у висуненні припущення про те, що ОІВ, який використовується на підприємстві, йому не належить. Тоді частина виручки, яку підприємство повинне було б сплатити у вигляді винагороди власникам ОІВ, в дійсності залишає у себе, оскільки даний ОІВ належить цьому підприємству, і вважається його додатковим прибутком, що створений цим об'єктом. Вартість грошових коштів, сформованих на основі цього прибутку, утворюють ринкову вартість ОІВ, якого оцінюють. Отже розрахунки можуть бути здійснені за формулою методу прибутку.

2.3. Метод експертних оцінок

Зводиться до визначення погодженої оцінки ОІВ експертами на базі набутого досвіду та проведених розрахунків з установам так званої «справедливої вартості».

При цьому робочою формулою для узагальнення думок експертів може бути:

$$Ц_0 = (Ц_1 + Ц_2 + Ц_i) : N, \quad (6.47)$$

де: $Ц_1, Ц_2, Ц_i$ — відповідні експертні оцінки вартості ОІВ учасниками експертизи;

N — кількість учасників експертизи.

3. Доходний (фінансовий) підхід

Найбільшого поширення в оцінці вартості ОІВ набула група методів доходного (фінансового) підходу. Розрахунки за методами цього підходу ґрунтуються на установленні причинного зв'язку між функціональними (фізичними, техніко-економічними, екологічними тощо) властивостями ОІВ, котрий використовується у конкретній технології, речовині, знарядді тощо, та майбутніми доходами від використання даного ОІВ в господарському обігу. Основна передумова використання цього підходу полягає в тому, що економічна цінність конкретного ОІВ на теперішній момент обумовлена очікуванням отримання від цього об'єкта доходів у майбутньому.

3.1. Метод комерційної значущості

Полягає у визначенні нижньої і верхньої межі ціни об'єкта та обґрунтування в цих межах ціни продажу.

Мінімальна ринкова ціна ОІВ визначається за формулою :

$$Ц_{тіп} = Зп + Ен \cdot КІ, \quad (6.48)$$

де: Z_p — поточні затрати на створення та доведення до робочого стану ОІВ;
 E_n — нормативна ставка дисконту (відповідно до чинного законодавства; $E_n = 0,12$;

K_i — одноразові витрати (капіталовкладення) в Інвестиційний проект, пов'язаний з даним ОІВ.

Максимальна ринкова ціна ОІВ визначається за формулою :

$$Ц_{\text{тах}} = (Z_p + E_n \cdot K_i) + P_i, \quad (6.49)$$

де: P_i — прибуток від використання ОІВ.

3.2. Метод прибутку

Очікуваний прибуток від господарського використання ОІВ розраховується за формулою:

$$P_o = C_p \cdot B \cdot (C - O) \cdot N \cdot K_i \quad (6.50)$$

де: C_p — ціна реалізації одиниці продукції з використанням ОІВ, B — середньорічний обсяг випуску продукції; C — період дії ліцензійного договору; O — період освоення ліцензій; N — норма прибутку; K_i — коефіцієнт, який враховує питому вагу ОІВ в прибутку від реалізації ОІВ.

3.3. Метод економічного ефекту

Очікуваний економічний ефект (E_o) від господарського використання нових технологій, засобів механізації та автоматизації об'єктами інтелектуальної власності розраховується за формулою:

$$E_o = ((C_b - C_n) - E_n (K_n - K_b)) \cdot B \quad (6.51)$$

де: C_b — собівартість виробництва продукції без об'єкту інтелектуальної власності;

C_n — собівартість виробництва продукції з об'єктом інтелектуальної власності;

K_b — капіталовкладення у виробництво продукції без об'єкта інтелектуальної власності;

K_n — капіталовкладення у виробництво продукції з об'єктом інтелектуальної власності;

B — плановий обсяг продаж продукції в /-тому році.

3.4. Метод капіталізації доходу (прибутку)

Під капіталізацією звичайно розуміють процес переведення доходів від використання якогось майна в його вартість. Розрізняють метод прямої капіталізації і метод капіталізації за нормою віддачі.

Розрахунки ціни ОІВ прямої капіталізації виконуються за формулою :

$$Я = \frac{ДО}{Кп} \quad (6.52)$$

де: АД — чистий дохід від використання об'єкта; Кп — коефіцієнт капіталізації, який застосовується для перерахунку потоку поточних доходів у поточну вартість.

Розрахунки ціни ОІВ методом капіталізації по нормі ефективності здійснюються за формулою:

$$Цо = \frac{Пп - Вб - Ки}{i} \quad (6.53)$$

де: Пп — балансовий прибуток об'єкта приватизації після вирахування податку на прибуток; Ск — ставка капіталізації, яка дорівнює 0,12;
Вб — вартість цілісного майнового комплексу, що визначається за балансом, складеним на дату приватизації;
Ки — коефіцієнт, який враховує питому вагу конкретного ОІВ в прибутку підприємства.

3.5. Метод дисконтування

В основу методу дисконтування покладено один з основних фінансових законів, який формулюється так: сьогоднішня грошовг одиниця коштує більше, ніж завтрашня. Співвідношення між поточною і майбутньою вартістю ОІВ описується формулою наростання скидки в майбутніх грошових потоках за методом складних відсотків. У цьому випадку, по-перше, оцінюються майбутні грошові потоки; по-друге, визначається ставка дисконтування; по-третє, розраховується сумарно вартість майбутніх грошових потоків. У цьому методі також використовується і другий закон фінансів, який визначає: безризикова грошова одиниця коштує дорожче, ніж ри-зикова. Тому ставка дисконтування на безризикові вкладення капіталу мінімальна, а на високоризикові — максимальна.

Життєвий цикл ОІВ розбивається на 2 періоди: прогностний (приблизно 3-10 років) і післяпрогностний, що іде в незкінченність. Якість доходів з урахуванням факторів ризику характеризується нормою дисконтування, яка визначається на

основі аналізу бізнесу. Вартість ОІВ визначається як сума поточних вартостей грошових потоків прогнозного і післяпрогнозного періодів.

Коефіцієнт дисконтування розраховується за формулою :

$$K\partial = \frac{E}{(1 + \frac{E}{100})^t}, \quad (6.54)$$

де: E — ставка дисконту, t —

тривалість періоду.

Оцінка ОІВ методом дисконтування здійснюється на підставі наступного загального виразу:

$$Ц_t = \sum_{i=1}^T \frac{D_i - Z_i}{(1 + E)^i}, \quad (6.55)$$

де : Ц_t — оціночна вартість ОІВ на момент T.

D_t та Z_t — відповідно поетапні доходи та витрати прогнозного і післяпрогнозного періодів.

T — відповідно роки прогнозного і після прогнозного періодів.

3.6. Метод роялті

3.6.1. Використання методів роялті

Метод роялті є основним методом оцінки вартості ліцензійних договорів на відчуження ОІВ, впровадження яких супроводжується отриманням економічного ефекту у вигляді доходу (прибутку). При цьому він стає майже виключним при укладанні договорів з довгими термінами дії.

3.6.2. Вибір бази роялті

В якості бази роялті використовуються: економічний ефект, прибуток (доходу) від використання винаходу, обсяг продукції, що реалізується, вартість основної перероблюваної сировини тощо.

Економічний ефект розраховується на основі оцінки параметрів майбутнього виробництва, серед яких: поточні витрати (собівартість), прибуток (дохід), ліцензіата від використання ОІВ.

Найбільш зручною базою роялті є вартість або кількість продукції, що реалізується, яка виготовляється по ліцензії, що практично виключає ризик для ліцензіара, пов'язаний з коливанням цін чи підвищенням собівартості продукції.

3.6.3. Визначення ставок роялті

Після визначення бази партнери переговорів по ліцензійному контракту переходять до визначення ставок роялті. Спочатку установлюють діапазон можливих ставок роялті, а потім погоджують їх остаточні розміри. Діапазон можливих ставок визначається величиною ставки нижньої та верхньої межі.

Ставка нижньої межі, тобто мінімальна ставка, на яку може погодитись ліцензіар, визначається як похідна від найменшої суми платежів за ліцензію. Вона як мінімум повинна відшкодувати затрати Ліцензіара на створення, підготовку та передачу об'єкта ліцензії Ліцензіату у споживчому вигляді.

Мінімальний рівень роялті розраховують за формулою:

$$\sum_{i=1}^T Z_i \cdot K_{oi} \quad (6.56)$$

де: P_{\min} — мінімальний розмір роялті; Z_i — витрати продавця (ліцензіара) в i -му році дії ліцензії; $\sum_{i=1}^T P_i \cdot K_{oi}$ — прибуток (обсяг продаж) в i -му році дії ліцензії; $\frac{1}{r}$ — коефіцієнт дисконтування; K_n — коефіцієнт надбавки.

Ставка верхньої межі, тобто максимальна ставка, на яку погодиться Ліцензіат, визначається за найкращим із альтернативних варіантів рішення, яке він може вибрати замість придбання ліцензії (проведення власних НДДКР, придбання за ліцензією альтернативної технології, перехід на випуск іншої продукції, придбання готових виробів, тощо) з урахуванням фактору часу.

Максимальний рівень роялті розраховують за формулою:

$$P_{\max} = \frac{\mathcal{E}(\Pi, -31r) - K_o - K_p}{\sum_{i=1}^T P_i \cdot K_{oi}} \quad (6.57)$$

де: P_{\max} — максимальний розмір роялті; Z_i — витрати покупця (ліцензіата) в i -му році дії ліцензії; K_p — сума початкових капіталовкладень.

У світовій практиці ліцензійної торгівлі ціна ліцензії визначається як доля (роялті) потенційного додаткового прибутку, і сягає 10-30 % цього додаткового прибутку. Якщо розмір роялті в означених межах вибраний правильно, то він повинен збігатися з відсотком роялті, визначеним за формулою:

$$P = ((10-5-30\%): 100) \cdot (\Pi/\mathcal{C} \cdot 100),$$

де: P — розмір роялті; Π — очікуваний додатковий прибуток Ліцензіата на одиницю продукції; \mathcal{C} — світова ціна одиниця ліцензійно] продукції.

Визначення ставок роялті достатньо складна праця, і тому партнери можуть використати набутий у світовій практиці досвід щодо стандартних (галузевих) ставок роялті чи ставок роялті по аналогах, за раніше укладеними контрактами.

Значні капіталовкладення, великий ризик в освоєнні ліцензії дають право Ліцензіату на отримання більшої частки від прибутку, отриманої з використанням об'єкту ліцензії. За кордоном доля Ліцензіара коливається в межах від 10 до 50 відсотків. Справедливою вважається розмір в межах 10-35% . Визнавши справедливу межу.

сторони визначають погоджену ставку роялті у відсотках чи твердій ставці виходячи з погодженої бази роялті.

3.6.4. Визначення ціни ліцензії методом роялті

- Якщо за базу роялті прийнято вартісний обсяг продукції, що реалізується то розрахунки ціни ліцензії проводяться за формулою:

$$C_i = \% B \cdot (6'58)^T$$

де: B_i — плановий обсяг продаж продукції за ліцензією в i -му році; C_i — ціна одиниці продукції; P_i — ставка роялті; T — термін дії ліцензійного договору.

- Якщо за базу роялті прийнято фізичний обсяг реалізованої продукції, то розрахунок ціни ліцензії проводиться за формулою:

$$Z_{i7} = \text{£ } \ddot{y}, \quad (6.59)$$

$i = 1$

де: \ddot{y} — погоджена тверда ставка роялті з одиниці продаж.

- Якщо за базу роялті прийнято економічний ефект чи прибуток від використання у ОІВ, то розрахунок проводиться за формулою:

$$P = \prod_{i=1}^m P_i \cdot 755^{-k_i}, \text{ або } P = \sum_{i=1}^m P_i \cdot 750^{-k_i} \quad (6.60)$$

де: P_i — очікуваний дохід від продукції з використанням ОІВ.

- Якщо за базу роялті прийнято вартість основного виду переробленої сировини, то розрахунок проводиться за формулою:

$$1 \rangle. \quad \langle 6.61$$

де: M_i — вартість основної переробленої сировини на одиницю продукції.

На основі розрахунків вартісної оцінки ОІВ устанавлюється його Договірна ціна. Така ціна погоджується зацікавленими юридичними та фізичними особами на

основі розрахунків двома-трьома методами з урахуванням їх ризиків щодо комерційного чи господарського використання об'єктів.

Глава 7. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КОМП'ЮТЕРНЕ АВТОРСЬКЕ ПРАВО

Беззаперечним фактом сьогодні є прояв масового інтересу до Ін-тернету. Значимість суспільних відносин, що виникають у зв'язку з його використанням, не викликає сумніву. Тому природно, що і юристи не залишають без уваги глобальну мережу. З'являється об'єктивна потреба у правовому врегулюванні нової галузі. Відповідно виникає нова юридична спеціалізація — Інтернет-право.

Розвиток законодавства у сфері сучасних інформаційних технологій поступово набирає обертів в усіх провідних країнах світу. Хтось в цьому питанні досягає певних успіхів, а хтось тільки задумується над цією проблемою сьогодні і майбутнього.

Проблеми врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з використанням Інтернет, стають актуальними для України, однак зараз поки не доводиться говорити про вивченість цього напрямку, що формується у праві. На Україні не існує системних розробок, присвячених даній темі, публікуються лише окремі статті юристів, що зайнялися розробкою юридичного аспекту використання Інтернет.

Питання нормативного регулювання глобальних мереж мають лише постановочний характер і на шляху дослідження й розробки пропозицій робляться лише перші кроки.

Усе наведене ускладнює розв'язання питання правового регулювання у сфері інформаційних відносин. Становлення України як правової держави, її вихід на світові ринки, у тому числі й інформаційних ресурсів, потребує формування низки взаємопов'язаних нормативно-правових актів, законів і структур для розв'язання значного комплексу питань.

Сьогодні в Україні існує ціла низка нормативних актів, що регулюють відносини у сфері інформації, і відповідно торкаються питання використання глобальної мережі, але тільки один основний документ присвячений

безпосередньо Інтернету. Це Указ Президента «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» № 928/2000 від 31 липня 2000р.

В Україні існує також закон «Про електронний цифровий підпис» (№ 852-IV від 22 травня 2003 р.).

Багато країн вже мають досвід правотворення в розробці й прийнятті правових норм для врегулювання відносин пов'язаних з роботою в Інтернет. Так, У Німеччині і США вже давно прийнятий закон «Про електронно-цифровий підпис», у Росії про це існує законопроект. Поширення забороненої інформації через мережу привело до того, що в Австралії прийняті закони, спрямовані на врегулювання змісту інформації в глобальній мережі, у Німеччині працює закон «Про відповідальність провайдера».

Займаючись правотворенням у новій галузі, варто враховувати її специфіку і звичайно ж наявні розробки юридичної науки.

Характерним для сучасного юридичного порядку є поділ норм права на дві великі групи: на публічне і приватне право. Незважаючи на традиційність цього поділу, з наукового погляду до цих пір остаточно не з'ясовано, де знаходиться грань, що розмежує публічне і приватне право. Критерієм розмежування цих галузей виступає метод правового регулювання. У відносинах публічно-правового характеру усе підпорядковано волі держави, застосовується метод влади і підпорядкування. У сфері відносин приватного характеру застосовується метод автономії, іншими словами, учасники приватно-правових відносин мають можливість самі визначити їхній зміст.

Для врегулювання глобальних мереж будуть розроблятися правові норми Інтернет-права, які можна буде віднести і до публічної галузі, і до приватного права, тому що зачіпаються однаковою мірою інтереси і держави й окремого індивіда.

В Інтернет-праві інтереси держави і суспільства порушені, насамперед, коли відбувається розміщення у мережі несанкціонованої інформації.

Приватні інтереси переважають при проведенні реєстрації доменних імен, захисту інтелектуальної власності тощо. Дуже динамічно розвивається електронна комерція, що містить величезний масив невирішених питань. Основними з них є порядок проведення розрахунків між продавцем і покупцем, питання оподаткування, криптографічного захисту і застосування електронно-цифрового підпису.

Вочевидь при використанні глобальної мережі зачіпаються як приватні так і публічні інтереси. Тому при правовому врегулюванні відносин, зв'язаних з використанням Інтернету, варто застосовувати спільно метод влади-підпорядкування і метод автономії.

7.1. Поняття, завдання та напрямки правового регулювання у сфері інформаційних відносин

Світовий досвід свідчить про те, що на рівні законів регулюється три групи правовідносин: право громадян на доступ до інформації, захист інформації, охорона виключних прав. Принципово не має значення, в якому середовищі, в яких умовах реалізуються конкретні суспільні відносини; якщо відбувається порушення прав та інтересів — повинен бути забезпечений їх захист. Таким чином, права та інтереси повинні захищатися, в тому числі і в сфері Інтернету, а певна їх сукупність — і владою закону. При вирішенні питання — яке законодавство застосовувати, традиційне чи специфічно нове, слід мати на увазі, що суспільні відносини, які мають правову специфіку завдяки використанню Інтернет, потребують створення нових правових норм, а всі інші — забезпечуються нормами діючого законодавства.

Сьогодні відомо небагато країн, де створюється національна система законодавчого регулювання відносин у глобальному інформаційному просторі. Міжнародні угоди з цих проблем ще тільки розробляються, судова практика ще тільки формується. Однак нинішня ситуація містить у собі своєрідну загрозу для ряду країн, які не приділяють належної уваги цим питанням. Загроза полягає у можливій юридичній експансії, яка призведе до спроб поширення юрисдикції національної системи законодавства однієї чи кількох країн на відношення у всьому Інтернеті. Перед нашою юридичною системою стоїть дуже важливе завдання розробити систему національного законодавства у сфері відносин глобального інформаційного простору, яке повинно бути максимально гармонізованим з міжнародним законодавством, враховувати тенденції та напрямки його розвитку. Це нормативно-правові акти, які встановлюють юридичний статус електронного документу, цифрового підпису, ЗМІ в Інтернеті, такі, які регулюють особливості авторського права, економічних взаємовідносин в умовах технологій мережі, такі, які встановлюють відповідальність за комп'ютерні злочини та інше.

У 70-х рр. з'явилися перші дослідження щодо правового режиму машинної інформації, а саме — програми для ЕОМ, а на початку 90-х рр. видатний російський цивіліст Е.А. Суханов доводив, що найбільш загальними,

принциповими проблемами правової регламентації відносин у цій сфері є права охорона програм для ЕОМ та економічно-правовий режим інформаційних ресурсів. На думку вченого, вирішення цих ключових питань повинно стати основою всієї наступної законодавчої регламентації інформаційних відносин, тому що саме вони визначають характер цієї регламентації та її місце в існуючому правопорядку, і можливі форми законодавчого розвитку.

Від цього, наприклад, залежить, чи буде законодавство про інформатику розвиватися в якості складової частини цивільного або господарського права, а, можливо, буде поступово відокремлюватися у самостійну законодавчу галузь чи підгалузь комплексного характеру, єдність якої повинна забезпечуватися окремим законодавчим актом кодифікаційного типу. Якщо правовий режим програм для ЕОМ та інших інформаційних ресурсів буде будуватися за одним (або навіть декількома) з відомих традиційній правовій системі напрямками, наприклад, по типу авторсько-правового захисту, як це відбувається в наш час у багатьох розвинених країнах, а їх обіг в якості товарного продукту включатися у сферу майнових відносин, регламентованих цивільно-правовими договорами та іншими інститутами цивільного права, то мова буде йти лише про модифікацію цивільного законодавства, певному його пристосуванню до специфіки умов «інформаційного суспільства». Якщо ж права регламентація цих інформаційних відносин вийде за вказані межі, то вже можна буде говорити про наявність поряд зі спеціальним законодавством окремого «права інформатики» як комплексного правового утворення. Безумовно, відповідь на вказане запитання цілком залежатиме від реального стану інформаційних процесів у суспільстві, а також від перспектив їх розвитку. З урахуванням наявних обставин обидва ці підходи (як і можливі перехідні позиції) мають право на життя.

Відомі цивілісти Ю.К. Толстой і А.П. Сергєєв зазначають у своїх роботах, що у сучасному світі інформація виступає в якості особового об'єкта договірних відносин, пов'язаних з її збиранням, збереженням, пошуком, переробкою, поширенням і використанням у різних сферах людської діяльності. Особливе місце при цьому відводиться машинній інформації, що циркулює в обчислюваному середовищі, зафіксована на фізичному носії у формі, доступній для сприйняття ЕОМ, або така, що передається по телекомунікаційних каналах. На думку вчених, інформація, як об'єкт цивільних прав повинна мати такі ознаки: інформація є ідеальним компонентом буття, тобто благом нематеріальним; інформація — благо неспоживче, яке піддається лише моральному, але не фізичному старінню; інформація має можливість необмеженого тиражування,

поширення і перетворення форм її фіксації. Крім того, не слід закріплювати за будь-ким монополії на володіння і використання інформації, за винятком тієї, що є одночасно об'єктом інтелектуальної власності або цивільних прав.

Автори А.Г. Калпін та А.І. Масляев вказують на множинність об'єктів цивільних правовідносин, серед яких є інформація та результати інтелектуальної діяльності. Іншими словами, використовуючи термін «інформація», юристи мають на увазі фактично новий об'єкт цивільних прав.

Сучасний період розвитку інформаційних процесів характеризується розробкою законодавства, покликаною регулювати різні аспекти цього складного явища. Під інформацією розуміють відомості про осіб, предмети, факти, події, явища та процеси незалежно від форми їх представлення. Окремі документи й окремі масиви документів, документи і масиви документів в інформаційних системах, у свою чергу, становлять інформаційні ресурси.

Визначення інформації закріплене у ст.1 Закону України «Про інформацію» від 1992 р., згідно якому під інформацією слід розуміти документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. У статті 18 названого закону перераховані основні види інформації: статистична, масова, інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого та регіонального самоврядування, правова, інформація про особу, довідково-енциклопедичного характеру, соціологічна. У ряді законодавчих актів наведені визначення інших видів інформації — зокрема, науково-технічної, як документовані або публічно оголошені відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності. Науково-технічна інформація поділяється на два види: відкриту та з обмеженим доступом. З урахуванням розвитку інформаційних відносин, наведений перелік видів інформації не слід вважати вичерпним.

Крім того, стаття 28 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року дає поняття відкритої інформації та інформації з обмеженим доступом, покладаючи в основу такого поділу передбачений нормами права порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації. Контроль за режимом доступу до інформації здійснюється державою і покладається на спеціальні органи, які визначають Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України.

Одним з об'єктивних показників зростання ролі права врегулювання суспільних відносин у сфері інформаційних процесів є прийняття в Україні

законів «Про інформацію» від 1992 року і «Про науково-технічну інформацію» від 1992 року, в яких інформація розглядається як об'єкт права власності. Ці закони передбачають створення правової бази для одержання і використання інформації у сфері товарно-грошових відносин. Фізичні та юридичні особи, які реалізують інформаційний продукт, вважаються товаровиробниками з усіма правами та зобов'язаннями.

Що стосується інтелектуальної суті машинної інформації, то питання її правової охорони зводиться до того, щоб нетиповій машинній інформації надати типовий правовий режим, розв'язавши комплекс спірних питань.

Питання щодо наявності (або відсутності) творчих зусиль при створенні машинної інформації як інтелектуального продукту є достатньо складним і дебатується не один рік.

У свою чергу, Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» від 18 лютого 1992р. визначає інформацію як відомості у будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відеофільми, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості; «Конвенція о фор-мировании информационного пространства СНГ», затверджена Рішенням Ради голів держав СНД від 18 жовтня 1996 р. під інформацією розуміє відомості про осіб, предмети, факти, явища та процеси незалежно від форми їх представлення.

Таким чином, інформація — важлива складова частина єдиного поняття «інформаційна система», що є абсолютно логічним, коли мова йде про інформаційні системи як об'єкт цивільно-правового регулювання для з'ясування в зв'язку з цим місця та ролі інформації.

7.2. Теоретична концепція розвитку інформаційного законодавства

1. Суть концепцій

Специфічним предметом правового регулювання інформаційного законодавства пропонується визначити суспільні відносини, що складаються в процесі інформаційної діяльності суспільства, держави, реалізації права на інформацію в таких основних галузях, як пошук, одержання, споживання інформації, її виробництво, переробка для формування інформаційних ресурсів;

надання інформації, створення і застосування інформаційних систем, інформаційних технологій; створення механізмів захисту інформації від несанкціонованого доступу (інформаційна безпека). Окреслені напрями визначають склад, структурну схему законодавства України у відповідній сфері, що на сьогодні складають спеціальні закони, підзаконні акти (укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України та ін.), окремі норми інших галузей законодавства.

Крім того, процес законотворення триває. Це дає правознавцям підстави говорити про існування в національній правовій системі окремої самостійної комплексної галузі — інформаційного законодавства.

Необхідно мати на увазі, що цивільне законодавство регулює майнові відносини, які зумовлені використанням товарно-грошової форми в суспільстві і пов'язані з ними особисті немайнові відносини.

Отже, предметом цивільно-правового регулювання є:

- майнові відносини, зумовлені використанням товарно-грошової форми в суспільстві;
- особисті немайнові відносини.

Майнові відносини, як відомо з теорії цивільного права, поділяються на три групи: відносини власності, відносини в галузі товарообігу і майново-організаційні. Саме перші дві групи регулюються цивільним правом. Особисті немайнові відносини виникають у зв'язку зі здійсненням особистих прав і поділяються на:

- а) особисті немайнові відносини, пов'язані з майновими, що має відношення до розглядаємого об'єкту — інформаційних систем, бо мають на увазі особисті права авторів творів в галузі науки, літератури, наукових відкриттів і т. ін.;
- б) особисті немайнові відносини, які виникають та існують незалежно від майнових, тобто не пов'язані з ними.

Таким чином, визначаючи предмет правового регулювання у сфері створення і використання програм, баз даних та інформаційних систем, слід говорити про суспільні відносини, що складаються у процесі діяльності суспільства, держави, реалізації права на інформацію в таких галузях, як пошук, одержання, використання інформації, виробництво, переробка для формування інформаційних ресурсів; надання інформації, створення і застосування інформаційних технологій. Тобто, за змістом предмет правового регулювання, створення і використання інформаційних систем збігається з загальноін-

формаційним. Цей висновок відповідає і місцю інформаційних систем в інформаційному законодавстві України.

Одною зі складних теоретичних і практичних проблем є проблема не тільки одночасного впливу права на весь об'єкт в цілому, але й проблема ефективного поєднання та синхронної дії норм, які відносяться до різних галузей права в регулюванні єдиного процесу інформаційної діяльності суспільства, співвідношення диференційованого та інтегрованого підходів в такому регулюванні.

Для нормативного правового масиву в інформаційній галузі характерним є велика степінь диференціації правового впливу, як породжує відсутність «стику» норм різних галузей права, а іноді їх протиріччя, що призводить до розриву між окремими ланками механізму правового регулювання, не забезпечує необхідного правонаступництва норм в його комплексному регулюванні.

Існує об'єктивна закономірність між предметом правового регулювання, методом і правовими засобами, які притаманні даному методу. Якщо ж будь-який вид діяльності, в даному випадку діяльність у галузі використання інформаційних систем, поєднує у собі елементи, характерні для різних видів суспільних відносин, тоді й правове регулювання повинно трансформувати в собі особливості цих видів відносин або їх окремих елементів. При цьому, однак, повинні враховуватись існуючі об'єктивні закономірності в поєднанні та взаємозв'язку норм різних галузей права, що застосовуються в сукупності для регулювання всього обсягу суспільних відносин уданій галузі.

Реалізація на практиці названих принципів дозволить забезпечити рівновагу у використанні норм різних галузей права, зробіть правове регулювання інтегрованим.

2. Законодавство про інформаційні відносини у сфері авторського права

Аналізуючи законодавство у сфері створення та використання інформаційних систем, не можна обминути проблеми, вирішення якої знаходиться у сфері авторського права.

Не всі результати творчої діяльності у сфері інформатики отримали належну правову охорону. Зокрема, інформаційні системи та їх різновиди не мають досі належної цивільно-правової охорони. У науковій літературі обговорюються питання охорони авторським правом багатьох нових видів творчої діяльності зі специфічними об'єктами, але до Проекту нового цивільного кодексу і у відповідні закони вони поки що не увійшли. Логічним результатом в зв'язку з цим є й те, що не вирішені питання про майнові права суб'єктів цих відносин, не

врегульовані і відносини немайнового характеру. Тому вважається вірним доповнити перелік об'єктів інтелектуальної власності в Цивільному кодексі України і в Законі «Про авторське право і суміжні права», а також розробити самостійні статті або розділ, присвячені врегулюванню відносин, пов'язаних з творчістю при створенні інформаційних систем. Можливо, достатнім буде наявність в Кодексі тільки відправних норм з питання охорони цього об'єкту, а всі важливі положення розробити в спеціальному законі.

Як вже підкреслювалось, інформаційну систему можна віднести до творів в галузі науки, а саме до таких, які перераховані у ст. 5

Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 1994 року. Важливим завданням на сьогодні є необхідність забезпечення авторсько-правовою охороною інформаційної системи: збірники творів, збірники звичайних даних, включаючи бази даних, інші складові твори за умови, що вони є результатом творчої праці по добору, координації або упорядкуванню змісту без заподіяння шкоди охороні творів, що входять до них.

Попередньо проведені дослідження дають можливість з упевненістю вести розмову про виникнення нового об'єкта авторсько-правового регулювання, про відповідність його ознак правовим ознакам, що притаманні творам науки.

У зв'язку з цим, доцільно було б доповнити ст. 4 Закону терміном «інформаційна система» у такому тлумаченні: «Інформаційна система — сукупність інформаційних ресурсів і програмного забезпечення у формі, доступній для сприйняття машиною, функції якої забезпечуються інформаційними технологіями та інформаційними процесами.»

Зрозуміло, що поняття «інформаційна система» не поширюється на поняття «комп'ютерна програма» і «база даних», значення яких наведено в Законі.

Позитивним є те, що Законом охоплюється більшість об'єктів, про які велася розмова, говорячи про складові інформаційної системи. До творів, що охороняються, відносяться комп'ютерні програми, збірники звичайних даних, бази даних, операційні системи; а ст. 18 повністю присвячена питанню вільного відтворення програм. Без цих досліджень було б складно сьогодні вести мову про інформаційні системи.

Існує необхідність, можливо, дати визначення поняттям «інформаційні ресурси» і «програмне забезпечення», які існують в інших законодавчих актах, а також найбільш сучасному виду інформаційних систем — експертним системам.

Разом з тим, може виникнути необхідність ведення поняття спеціальної (і, особливо, експертної) системи.

З урахуванням ряду особливостей нового об'єкту авторсько-правового регулювання найбільш повно розкрити всі аспекти пропонується за допомогою спеціального закону про правову охорону інформаційних систем, включивши до нього такі розділи та положення:

- Загальні положення, до яких включити основні понятті: відносини, які регулюються законом і пов'язані зі створенням, правовою охороною та використанням інформаційних систем, надання інформаційній системі правової охорони як збірникам; об'єкт правової охорони; умови визнання авторського права; авторське право на інформаційні системи, як на збірники; строк дії авторського права; сфера дії даного закону;
- Виключні авторські права: авторство; особисті права; майнові права; передача майнових прав; майнові права на інформаційну систему, створену в порядку виконання службових обов'язків; право на реєстрацію;
- Використання інформаційних систем: використання інформаційних систем за договором з праволодильцем; вільне відтворення; вільний перепродаж екземпляру інформаційної системи;
- Захист прав: порушення авторського права; захист прав на інформаційні системи; інші форми відповідальності.

Такий нормативний акт має розкрити суть практично всіх перерахованих положень, хоча для прийняття закону пропонується додаткові дослідження.

Стосовно всіх ускладнюючих питань, про які йшлося у попередніх параграфах розділу, висновків, зроблених про можливість комплексного регулювання розглядуваного об'єкту за допомогою і авторського, і винахідницького права — на нинішньому етапі доцільно вести мову про авторсько-правову охорону з подальшим вивченням проблеми. Адже пункт 2 Закону «Про авторське право» вказує на те, що охорона авторським правом не поширюється на будь-які ідею, процедуру, метод, процес, концепцію, відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок, знак для товарів і послуг, раціоналізаторську пропозицію, звичайні дані, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані утворі тощо.

У даному переліку не наведені системи, і це не заважає говорити про системи (інформаційні та експертні зокрема) як про об'єкт і авторського і винахідницького права. Можна дивитися на ті ж інформаційні системи з погляду інформаційних технологій, в тому числі з використанням засобів обчислювальної техніки і зв'язку, що реалізують інформаційні процеси. І тоді це виявляється скоріше за об'єкт винахідництва, у випадку, якщо наявні всі ознаки — новизна або нове технічне рішення і т. ін.

Комплексне вирішення цього питання в майбутньому в межах нового інституту — єдине вірне рішення. І це далеко не останній об'єкт в інформатиці, проблеми і протиріччя якого можливо вирішити повноцінно, тільки ідучи шляхом комплексної охорони об'єктів інтелектуальної власності.

Слід зазначити, що твори науки, літератури, мистецтва, відкриття, винаходи, промислові зразки та інші результати інтелектуальної праці віднесені сьогодні до об'єктів права власності, тобто не лише результати творчої діяльності закріплені як об'єкти права інтелектуальної власності, а й сама ця діяльність. Отже, законодавець робить коло об'єктів права власності надзвичайно широким.

В результаті широкої дискусії були висловлені різні точки зору з цього приводу. Перша — породжена умовами, в яких автор визначається товароволодільцем, який відчуває за гроші свій твір, а право власності проголошується «природним правом людини». Друга базується на тому, що не заперечуючи практичної необхідності таких підходів, підкреслює, що навіть коли ми говоримо про ринкові відносини, немає достатніх обставин для спроб підкреслити абсолютний характер даних прав на нематеріальні об'єкти розумової праці, ототожнюючи їх з правом приватної власності на речі.

Однак, як вже підкреслювалось, найбільш прийнятною є позиція, яка стверджує, що результати творчої праці, які охороняються правом, мають свою специфіку і не можуть безпосередньо кваліфікуватися як звичайні об'єкти права власності, як це відбувається у випадку аналогічного права на тілесні продукти людської діяльності або природні об'єкти.

7.3. Правовий статус учасників у сфері інформаційних відносин

1. Автор програм, баз даних та інформаційних систем

Більшість цивілістів виходять з розуміння автора як особи, творчою працею якої створюються твори. За законом носіями авторських прав в більшості країн Європи, США та Японії, перш за все, є гро-мадяни-автори творів.

З цього витікає, що першою категорією суб'єктів в процесі створення програм, баз даних та інформаційних систем є їх творці, що є авторами результату такої творчої праці. Необхідно у зв'язку з цим вказати на те, що автори поняття «автор твору» і «суб'єкт авторського права» не визнають тотожними як за значенням, так і за змістом. Це означає, що суб'єктом творчої діяльності може бути тільки людина або група (колектив) людей за умови їх персонального творчого внеску, а суб'єктами авторських відносин можуть бути як автор твору, так і

інші фізичні та юридичні особи, для яких право може виникати в силу закону, договору або спадкування.

На визнання творця суб'єктом авторського права не впливає його вік. Автори віком від 15 до 18 років здійснюють свої авторські права самостійно, а за недієздатних авторські права здійснюють від їх імені батьки, усиновителі або опікуни. Це означає що теоретично створити нову інформаційну систему може один автор, навіть малолітній, тобто дієздатність суб'єктів цих відносин може бути дещо більшою за загальну.

Але практично важко уявити, щоб таке складне явище як інформаційна система стало результатом творчості дитини, або зусиль одного автора.

Важливим положенням є те, що громадянин є суб'єктом авторського права з моменту створення твору.

Для визнання особи суб'єктом авторського права у сфері інформаційних відносин непотрібна будь-яка реєстрація твору. На визнання творця суб'єктом авторського права не впливає й те, що твір створено ним в порядку виконання службового завдання. У цьому випадку може бути встановлений інший порядок використання твору й обмежені права автора на винагороду.

2. Роль роботодавця у сфері створення та використання програму баз даних та інформаційних систем

Свого часу союзне законодавство про інтелектуальну діяльність суттєво підняло роль роботодавця, який надав творцеві (або творцям) роботу, як суб'єкта права на результат творчої праці. Якщо твір виконувався в порядку службового завдання, авторське право належало громадянину — його творцеві. Організації в даному випадку не належало будь-яких правочинностей. Однак вона могла використати твір, і порядок такого використання встановлювався законодавством СРСР і постановами Ради Міністрів союзних республік. Створення цих творів у більшості випадків вважалося оплаченим за рахунок платні, яку автор отримував за місцем роботи. В деяких випадках припускалась виплата гонорару крім заробітної плати.

Сьогодні ситуація змінюється. Законодавство у сфері авторських прав, стаття 446 Проекту цивільного кодексу України передбачають наступне: права на об'єкт права інтелектуальної власності повинен мати її творець — автор. І тільки він може змінити це за своїм бажанням, уклавши відповідний договір.

3. Суб'єкти авторського права — творці програм, баз даних та інформаційних систем

Суб'єктом авторського права — творцями програм, баз даних та інформаційних систем може бути як громадянин України, так й іноземець. За громадянами України авторське право визнається незалежно від того, з'явився їх твір вперше на території України чи за кордоном.

Вочевидь, слід вести розмову про можливість охорони інформаційних систем на території України у випадках, якщо ці твори вперше вийшли в світ на території України або не випушені в світ, але знаходяться на території України в будь-якій об'єктивній формі і якщо вони охороняються відповідно двосторонніх угод, так само, як передбачено для програм і баз даних. Подібні угоди слід укласти між Україною та іншими країнами. Інформаційні системи авторів цих країн повинні охоронятися в Україні в межах встановлених термінів охорони незалежно від часу та місця їх появи, а використовуватися повинні тільки за згодою авторів або їх правонаступників.

4. Суб'єкти винахідницького права у сфері інформаційних відносин

Якщо при створенні інформаційної системи з'являються елементи технічної творчості, про що йшлося у попередній главі, то можливо говорити про суб'єктів винахідницького права. Не зупиняючись детально на питанні, яке вважається лише перспективним для вирішення, треба наголосити, що суб'єктами винахідницького права можуть бути їх автори, а також інші суб'єкти цивільного права в силу закону чи договору. Їх склад аналогічний з тим, який зустрічається в авторському праві.

Особа стає суб'єктом права на програми, бази даних та інформаційні системи як автор, як правило, за умови:

- творчого технічного рішення;
- кваліфікації цього рішення у встановленому порядку з боку держави у формі видачі авторського свідоцтва, патенту на винахід.

Особа, яка створила інформаційну систему, не може бути суб'єктом названого права до відповідного визнання з боку компетентного органу.

Це, однак, не заважає вважати його автором відповідної ідеї, яка отримала зовнішнє вираження в описі і без визнання прав. Але подібне авторство ще не надає авторові всіх прав. Тільки винахідники, які отримали авторське свідоцтво, мають право на винагороду. А інші права і пільги, передбачені Законом про винахідництво, також належать лише авторам, які отримали зазначені документи. Складність охорони винахідницьким правом є основною вадою для застосування її до об'єктів інформаційних відносин, які потребують такої охорони відразу

після їх появи. Тому ведеться розмова про суб'єктів винахідницького права лише у плані перспективного вирішення питання про створення ефективного механізму охорони інформаційних систем як за допомогою методів авторського, так і винахідницького прав.

5. Створення програм, баз даних та інформаційних систем у співавторстві

Тепер проаналізуємо більш реальний і поширений випадок, коли програму, базу даних, інформаційну систему створено не одним автором, а спільною творчою працею кількох співавторів. Тоді складаються відносини співавторства, що є характерним і для авторського і для винахідницького прав. Але це повинно стати не наданням простої технічної допомоги, а справді співпрацею творчого характеру. Такі відносини між повноправними авторами, безперечно, краще попередньо закріпити в угоді між ними, передбачаючи при цьому рівність прав всіх співавторів.

Це більше відповідає створенню такого об'єкту, як інформаційна система, однак угоду про участь тієї чи іншої особи в роботі над твором можна укласти на будь-якому етапі творчого процесу, в тому числі й після завершення роботи, коли виникає необхідність внести до твору зміни творчого характеру.

Сумісна творча праця по створенню колективного твору за загальним правилом ґрунтується на попередній угоді співавторів. Але у ряді випадків відносини співавторства можуть виникнути й за відсутності такої згоди. Так, співавторство може бути встановленим в судовому порядку, якщо і не було попередньої угоди.

У випадку створення серйозних розробок для державних потреб інформатизації доцільним буде виникнення відносин співавторства в результаті сумісної праці творчої групи, спеціально сформованої для розробки наукової проблеми.

Згідно з законодавством співавтори — це особи, які творчо приймали участь у створенні твору. Таким чином, під твором, створеним у співавторстві, слід розуміти твір, створений у співпраці двох або більше авторів, при якому вклад кожного автора є невід'ємним від вкладу іншого автора або авторів. У таких випадках твір охороняється в особі всіх його творців. У результаті сумісної творчої діяльності створюється інформаційна система, яка характеризується єдністю форми і змісту, або необхідним внутрішнім зв'язком двох або більше форм, обумовленим єдиним змістом (інформаційні ресурси та програмне забезпечення). Співавторство, як відомо, має місце як у випадку, коли твір є одним нерозривним цілим, так і в тому випадку, коли твір складається з частин, кожна з яких має

самостійне значення. В першому випадку має місце нероздільне співавторство, у другому — роздільне. Останній більш притаманний інформаційній системі як об'єкту авторського права.

Особи, які визнаються співавторами, сумісно реалізують право на твір.

Особи, які надавали технічну допомогу, не визнаються співавторами. Зрозуміло, що як і раніше, при використанні ЕОМ для роботи інформаційної системи, а тим більше для такої, що працює в єдиній мережі (районній, міжрайонній, регіональній), необхідні спеціалісти для інформаційного аналізу матеріалу і запитів, механічного або традиційного відтворення їх змісту, для підтримки технічної працездатності системи. Це означає, що крім творчих осіб, авторів таких проєктів, створення сучасної інформаційної системи неможливо уявити собі без інженерів, операторів та іншого технічного персоналу, який допомагає автору. Тому якість створеної інформаційної системи буде залежати від кваліфікації спеціалістів, їх оперативності й добросовісності.

Протилежні твердження базуються на занадто високій оцінці можливостей технічних засобів і нехтуванні незалежною роллю спеціалістів, які беруть участь у створенні та експлуатації інформаційних систем. Але висока оцінка діяльності таких спеціалістів не є підставою для її ототожнення з творчою працею автора.

Не має творчого характеру і не вважається творчістю запозичення, перенесення і використання чужого, навіть позитивного досвіду або використання за ліцензією. З цього приводу також можна зробити певний висновок: творчий характер діяльності означає передусім певну індивідуальність, тобто те, що відрізняє цю діяльність від інших видів діяльності.

Слід зазначити, що для заповнення бази знань, складання програми потрібен також спеціаліст, який вміє узагальнити знання експерта і перевести їх на доступну ЕОМ мову — когнітолог. У цьому випадку висловлюється думка про те, що необхідне визнання сумісної однакової творчої праці двох повноправних суб'єктів, і тому обидва вони повинні розглядатись як співавтори колективного твору, що охороняється авторським правом. Відносини між співавторами слід визначити у договорі (домовленості, угоді) і встановити порядок розподілу винагороди між співавторами за створення експертної системи, порядок і способи визначення її назви як за авторський твір. Автори висловлюють думку, про те, що й експерту і когнітологу має належати весь комплекс прав на створену експертну систему.

Від співавторства слід відрізнити співпрацю. Наприклад, об'єднання творів різних авторів і в той самий час новий твір як результат творчої роботи з добору і систематизації матеріалу як єдиного твору. У цій творчій роботі окремі автори не

беруть участі, і по відношенню до такого твору вони є лише співробітниками, а авторське право на єдиний твір належить відповідній організації.

б. Інші суб'єкти права на програму, бази даних та інформаційні системи

У теорії права поняття «суб'єкт права», пов'язане з творчою діяльністю (зі створенням програми, бази даних, інформаційної системи) — стосується як автора, так і його правонаступників — будь-яких фізичних чи юридичних осіб, яким автор передав своє суб'єктивне майнове право на результат своєї творчої праці. Такими правонаступниками можуть виступати, наприклад, громадяни — спадкоємці автора, юридичні особи або держава.

При цьому необхідно пам'ятати, що суб'єктами зазначених прав можуть бути будь-які фізичні та юридичні особи, до яких суб'єктивні права авторів перейшли за договором, за заповітом, чи за законом. Саме в цьому випадку авторське право автора називають первинним, а авторське право правонаступників — похідним.

Слід звернути увагу, що до спадкоємців переходить не весь обсяг авторських правомочностей, а лише право на опублікування, відтворення і поширення твору, а також право на винагороду за використання твору іншими особами в межах, встановлених законом. Автор може в заповіті вказати на конкретну особу, на яку він покладає охорону недоторканності творів після його смерті. Ця особа здійснює повноваження охорони довічно. Якщо таке розпорядження автором не зроблено, то правомочність охорони недоторканності твору виникає у спадкоємця одночасно з переходом до нього прав спадкування. Якщо ж спадкоємців немає або авторське право припинилося, то охорону здійснюють державні організації, на які законом покладена охорона авторських прав.

За життя автора суб'єктами похідного авторського права на інформаційні системи слід визнати організації. Похідне авторське право організацій виникає лише на підставі авторського договору, пре що йшлося вище, крім випадків, зазначених в законі.

Якщо автор укладає з організацією договір, у неї виникають не тільки обов'язки перед автором, але і права, наприклад, право вимагати від автора своєчасної передачі твору для використання: протягом строку дії авторського договору не передавати твір іншим організаціям.

7. Позначення авторських прав на програми, бази даних та інформаційні системи

З метою охорони твору в усіх країнах — учасницях Всесвітньої конвенції про авторське право 1952 року організація наділена правом ставити на виданих

творах особливий знак (©), наявність якого означає, що без дозволу першовидавця ніхто не має права перевидавати твір. Таким правом слід користуватися і для позначення такого твору як інформаційна система. В законі можуть бути встановлені права організації на використання творів, створених в порядку виконання службових завдань.

8. Юридичні особи як суб'єкти авторського права у сфері інформаційних відносин

Не можна не відмітити, що носіями авторського права при створенні програм, баз даних, інформаційних систем можуть бути юридичні особи. Однак юридичні особи, враховуючи їх спеціальну правоздатність, визнаються суб'єктами авторського права не на загальних підставах, а лише у випадках, встановлених законодавством.

Можна передбачити, що авторське право на інформаційну систему буде належати відповідним організаціям, які здійснюють роботи з формування випуску в світ цих творів, як збірник, який є об'єднанням творів різних авторів за відповідною системою (принципом). Автори творів, включених в такі видання, не отримують авторських прав на інформаційну систему в цілому, а організація не набуває авторського права на твори цих авторів. В усіх вказаних випадках авторське право, яке належить організації, виникає на самостійний об'єкт як результат її творчої діяльності. При цьому юридична особа не привласнює чиє-небудь авторське право. Ці твори є результатом творчої діяльності організації як відповідним чином організованого колективу людей, тому що він виконав творчу роботу, необхідну для об'єднання самостійних творів окремих авторів в цілісний твір. Тому й авторське право на нього визнається за юридичною особою.

Сучасний період розвитку інформаційних систем характеризується необхідністю комплексного підходу до вирішення проблем охорони даного об'єкту авторським правом і правом промислової власності.

З урахуванням цієї особливості закономірно виникає потреба розглянути в схематичному вигляді суб'єктний склад відносин, які є результатом творчої діяльності по розробці інформаційних систем.

Перш за все, обидва правові інститути регулюють відносини, які складаються у зв'язку з творчою діяльністю людей, тому і в авторському праві і в патентному законодавстві підкреслюється, що творцем може бути тільки людина, тобто суб'єктом творчої діяльності в сфері створення інформаційних систем може бути тільки людина або група (колектив) людей, а не організації (юридичні особи).

Проте суб'єктами авторських відносин і відносин промислової власності (прав і обов'язків) можуть бути як громадяни, так і юридичні особи.

Спільним є те, що надання будь-якої технічної допомоги автору інформаційної системи чи винахіднику не має творчого характеру і не відповідає поняттю «творчість», тому така допомога не може вважатися за творче співавторство, а запозичення, перенесення і використання чужого досвіду не вважаються за творчість.

Однаковими виявляються підходи обох інститутів у питаннях захисту авторських прав громадян України на території іноземних держав, визначення дієздатності суб'єктів творчого процесу, можливість держави бути суб'єктом зазначених прав.

Але при вирішенні питання про доцільність застосування норм права промислової власності до відносин у сфері створення і використання інформаційних систем не слід забувати й про значні відмінності цих інститутів, про які йшлося при дослідженні інформаційних систем як об'єкта цивільно-правового регулювання. Значна кількість відмінностей знаходиться у сфері прав і обов'язків суб'єктів цих відносин, у процедурі оформлення прав на винаходи, яка докорінно відрізняється від авторсько-правової, а не в самому суб'єктному складі.

9. Держава як суб'єкт авторських прав у сфері створення і використання програм, баз даних та інформаційних систем

Слід зазначити, що держава може стати суб'єктом зазначених прав на програми, бази даних, інформаційні системи у чітко визначених законом випадках.

Держава є суб'єктом первісного права у випадку примусового викупу авторського права у автора та його спадкоємців. Такий викуп припускається у випадку суспільного інтересу до використання твору, його охорони, що не забезпечує чи не може забезпечити сам автор (автори) або його спадкоємці. Для викупу в кожному випадку приймається постанова Уряду.

Особливе право держава набуває на авторські твори, які проголошено її здобутком.

Це право не може бути віднесено до первісних, оскільки твір не тільки створений заздалегідь до оголошення його здобутком держави (інакше воно могло бути тільки викупленим у автора чи його спадкоємців), але й термін дії авторського права по відношенню до нього закінчився. Це право не може бути віднесеним і до похідного права, оскільки тут немає ніякого правонаступництва. Зміст проголошення твору здобутком держави полягає в тому, що цим

підкреслюється віднесення твору до переліку видатних, епохальних творів людського генію. Органи держави забезпечують особливу охорону їх недоторканності, видання та відтворення.

Держава може визначати долю доходів, що отримуються від його використання.

10. Користувач (або споживач) інформації як учасник відносин у сфері використання інформаційних систем

Не слід забувати, що сьогодні йдеться про те, що інформаційна система є не тільки продуктом інтелектуальної діяльності, але й продуктом матеріального виробництва і може безпосередньо використовуватись в процесі ринкових відносин. У попередньому розділі вже висловлювалася пропозиція щодо об'єднання всіх положень, які характеризують цей бік проблеми в єдиний закон, визначивши суб'єктний склад відносин власності, володіння і користування у сфері використання інформаційних систем.

Особливе місце серед учасників відносин у сфері використання інформаційних систем слід відвести користувачу (або споживачу) інформації, який звертається до інформаційної системи чи до посередника з метою отримання необхідної йому інформації і користується нею, а також користувачу інформаційною системою, технології та засобів її забезпечення.

Користувачами інформаційної системи, технології і засобів їх забезпечення можуть виступати фізичні, юридичні особи і держава.

Користувачем інформаційної системи сьогодні виступає і державне підприємство, що здійснює право користування як елемент права повного господарського відання, і державна установа через оперативне право управління.

На підставі вище викладеного можна зробити певні висновки.

1. В умовах розвитку ринкових відносин в Україні з'явилася і продовжує розвиватися тенденція відокремлення інформаційних суспільних відносин, які на теперішньому етапі потребують детального правового регулювання.
2. Суб'єкти авторського права у сфері використання програм, баз даних, інформаційних систем розрізняються як суб'єкти первісного і похідного прав. До перших відносяться автори і співавтори, причому співавторство є більш характерним при створенні інформаційних систем і повинно ґрунтуватись на угоді між співавторами; до других — ті, хто отримує право на твір за волевиявленням авторів.
3. Охорона інформаційних систем авторським правом потребує розробити спеціальний закон, в якому слід врегулювати всі питання, пов'язані з

суб'єктами авторського права на інформаційні системи, їх правами та обов'язками.

4. Програми, бази даних, інформаційна система як продукти матеріального виробництва можуть безпосередньо використовуватися у процесі ринкових відносин. Всі положення, які характеризують цей бік проблеми слід об'єднати в єдиний закон, визначивши суб'єктний склад відносин власності, володіння і користування у сфері використання інформаційних систем без урахування відносин, які повинні регулюватися Законом України «Про авторське право і суміжні права».

7.4. Права та обов'язки учасників інформаційних відносин

1. Зміст інформаційних відносин

Досліджуючи суб'єктний склад відносин у сфері використання програм, баз даних, інформаційних систем, вченими зверталась увага на те, що наука цивільного права з метою індивідуалізації окремих цивільно-правових відносин окреслює їх елементи: суб'єкти і об'єкти, суб'єктивне цивільне право і суб'єктивний цивільний обов'язок. Таким чином, змістом інформаційних, як і будь-яких інших правовідносин, є взаємні права і обов'язки їх учасників.

Не слід забувати, що у цивільно-правових відносинах повинні брати участь принаймні дві особи, бо це відносини між людьми, а відношення людини до речі не є правовим.

Особи, які є учасниками цивільно-правових відносин у сфері використання програм, баз даних та інформаційних систем, мають суб'єктивні права і обов'язки.

Важливо зазначити, що суб'єкт цивільно-правових відносин, якому належить право, називається активним суб'єктом, або суб'єктом права, а суб'єкт цивільних відносин, на якого покладено обов'язок називається пасивним суб'єктом, або суб'єктом обов'язку.

Загальна теорія цивільного права визначає, що таких цивільно-правових відносин, в яких існує лише суб'єкт права і *лише суб'єкт обов'язку*, дуже мало і в цивільно-правовому відношенні, як правило, кожен з учасників має суб'єктивні права і суб'єктивні обов'язки.

2. Підстави виникнення цивільних правовідносин у сфері створення та використання програм, баз даних та інформаційних систем

Не можна не відмітити, що цивільно-правові норми самі по собі не породжують цивільних правовідносин, цивільних прав і обов'язків, які входять до її складу. Необхідним є виникнення конкретних суспільних відносин за таких обставин, з якими закон пов'язує настання правових наслідків.

У законодавстві дається перелік основних юридичних фактів, з якими цивільне законодавство пов'язує виникнення цивільних прав і обов'язків, а юридичними фактами називаються обставини, з настанням яких норми права пов'язують виникнення, зміну або припинення правовідносин.

До них, крім багатьох інших, відносяться і створення творів науки, літератури і мистецтва, винаходів та ін., що має безпосереднє відношення до об'єкту, що досліджується.

3. Суб'єктивне авторське право у сфері інформаційних відносин

Слід зазначити, що з моменту створення інформаційної системи її автор або автори набувають суб'єктивні немайнові та майнові права.

Поняття й сутність суб'єктивних авторських прав базуються на єдиному розумінні суб'єктивного права як передбаченої законом можливості певної поведінки уповноваженого суб'єкта.

Відповідно до цього суб'єктивне авторське право характеризується як забезпечена нормами права можливість самому суб'єкту здійснювати різноманітні дії, вимагати відповідної поведінки від зобов'язаних осіб і звертатися у відповідні органи за захистом порушених прав та інтересів. Тобто, суб'єктивне авторське право — це комплекс немайнових і майнових прав, які мають відносно самостійне призначення, хоч тісно пов'язані між собою.

Зобов'язані особи не повинні перешкоджати здійсненню прав авторів.

Все перелічене повною мірою можна віднести й до суб'єктів відносин у сфері створення і використання програм, баз даних та інформаційних систем.

4. Умови визнання авторського права і сповіщення про авторське право на програми, бази даних, інформаційні системи Для виникнення, визнання і здійснення авторського права на названі об'єкти не вимагається виконання будь-яких формальностей, включаючи депонування або реєстрацію.

Особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може, починаючи з першого випуску в світ програми, бази даних чи інформаційної системи використати знак охорони авторського права, який розташовується на кожному примірнику інформаційної системи і складається з трьох елементів: ©

— літери С у колі, імені особи, яка має авторське право і року першого випуску інформаційної системи у світ.

Необхідно передбачити варіант, коли інформаційна система складається з матеріалів, які не є об'єктами авторського права. В цьому випадку авторське право на таку інформаційну систему належить особам, які її створили.

Авторське право на програму, базу даних, інформаційну систему:

- визнається за умови дотримання авторського права на кожен з творів, що включено до інформаційної системи;
- зберігається на кожен з творів, які включено до інформаційної системи за умови можливого використання незалежно від такої інформаційної системи.

Дуже важливим є надання можливості забезпечення не перешкоджувати іншим особам здійснювати самостійний добір, організацію творів і матеріалів, які входять до інформаційних систем, навіть коли на цю інформаційну систему існує авторське право.

Особі, яка має авторське право, або будь-яку виключну правомочність на програму, базу даних чи інформаційну систему, необхідно надати можливість зареєструвати це право або правомочність в офіційних державних реєстрах самостійно або через представників протягом терміну охорони авторського права.

Державній реєстрації можуть підлягати свідчення про авторстві на обнародований чи необнародований твір, факт і дата опублікування твору та договори, які зачіпають права автора на твір.

У Проекті цивільного кодексу України передбачається, що орган, який забезпечує державну реєстрацію і положення про державну реєстрацію прав автора на витвори науки, літератури і мистецтва затверджує Кабінет Міністрів України. Для інформаційної системи таким органом могло б стати Українське агентство з правової охорони програм для ЕОМ, баз даних, топологій інтегральних мікросхем та інформаційних систем.

Про реєстрацію прав автора інформаційної системи необхідно видавати свідоцтво, а при виникненні спору державна реєстрація має визнаватися судом як юридична презумпція авторства, тобто має вважатися дійсною, якщо в судовому порядку не буде доведено іншого.

Поширення на інформаційні системи принципів авторсько-правової охорони означає визнання за автором (авторами) особистих немайнових і майнових прав.

5. Особисті немайнові права автора програми, бази даних, інформаційних систем

Закон відносить до особистих (немайнових) прав автора право авторства, право на авторське ім'я, право на недоторканність твору та право на обнародування твору.

Конкретизуючи раніше наведені положення, зазначимо, що автор є суб'єктом абсолютних правовідносин, за якими всі оточуючі особи зобов'язані не порушувати його право.

В свою чергу, вступаючи у правовідносини по використанню інформаційних систем, автор (автори) набувають відносні майнові права.

Не можна не відмітити, що авторське право більшості зарубіжних країн поділяється на ряд повноважень майнового і особистого характеру. Першими за їх виникненням слід називати немайнові, або моральні права (*droit moral moral right*): право авторства, право на ім'я, на назву твору і його недоторканність. Однак основне значення мають виключні права на використання твору і право на гонорар. У зв'язку з цим підкреслимо, що в Україні сьогодні особисті (немайнові) права автора складаються з прав авторства, права на авторське ім'я, право на недоторканність твору і права на обнародування твору.

Право авторства на програми, бази даних та інформаційні системи.

Правом авторства на програми, бази даних та інформаційні системи, як і на будь-який інший об'єкт авторського права, є забезпечена законом можливість особи вважатися автором даного твору і вимагати від інших осіб виконувати вимоги авторського права (визнавати права авторства) відповідно до існуючого законодавства.

Назване право може належати лише творцеві програми, бази даних та інформаційної системи, а не будь-кому іншому і закріплює той факт, що дана особа своєю творчою працею створила конкретний твір. Його виникнення не залежить від того, чи опубліковане твір і чи є підстави для отримання винагороди. Право авторства не відчужується і не передається за договором, воно не переходить у спадщину, тобто є безстроковим. Воно не підлягає майновій оцінці і є невід'ємним від автора правом.

Не слід забувати, що право авторства характеризується як основа для виникнення всіх інших правомочностей автора.

Право співавторства на програми, бази даних та інформаційні системи.

Треба наголосити, що для створення програми, бази даних та інформаційної системи на сьогодні більш характерним є наявність співавторів, яким авторське право повинно належати сумісно, а взаємодія співавторів з приводу створеної

інформаційної системи може визначитися договором між ними. Кожний зі співавторів зберігає авторське право на створену ним частину, якщо вона має самостійне значення і вправі розпорядитися такою частиною за власним розсудом (наприклад, творці операційної системи, опису програм, допоміжних матеріалів, баз знань) і повинні користуватися всім комплексом відповідних правомочностей самостійно і незалежно один від одного.

Більш складним може виявитися вирішення питання про авторство, якщо одна інформаційна система — назовемо її базовою — надає можливість для створення цілого покоління інформаційних систем з широким діапазоном використання.

Творці вихідних інформаційних систем можуть докладати значних зусиль стосовно адаптації базової інформаційної системи, пристосування її для вирішення комплексу нових проблем і виконання нових функцій.

Зрозуміло, в цих умовах не можна позбавити творців базової інформаційної системи відповідних прав, оскільки нові інформаційні системи суттєво залежать від першої.

Право на авторське ім'я (назву).

Зазначення імені автора при використанні твору обов'язкове в усіх випадках. Існують винятки, хоча до програми, бази даних та інформаційної системи вони навряд чи можуть мати відношення.

З правом авторства нерозривно пов'язано право на авторське ім'я, яке по суті є конкретизацією права авторства і представляє собою забезпечену законом можливість опублікувати твір під своїм ім'ям, під умовним ім'ям (псевдонімом) або без зазначення імені (анонімно). Автор, який створив програму, базу даних, інформаційну систему, здійснює право на ім'я, випускаючи її у світ.

Без згоди автора ніхто не може вносити до програми, бази даних, інформаційної системи будь-які зміни у позначені його імені. Можливим є варіант, коли група співавторів домовиться між собою випускати інформаційну систему без зазначення імен авторів, використовуючи спеціальну назву.

На основі переліченого, право на ім'я автора програми, бази даних, інформаційної системи можна тлумачити як право визначати форму зазначення імені автора: під своїм ім'ям, під умовним ім'ям (псевдонімом) або анонімно.

Право на недоторканість твору і контроль за його дотриманням,

Право на недоторканість твору визначається як право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора.

Це означає, що при виданні або будь-якому іншому використанні твору, забороняється без дозволу автору (авторів) та його правонаступників вносити будь-які зміни як до самого твору, так і до його назви та позначення імені автора.

Не слід допускати без дозволу автора супроводження програми, бази даних, інформаційної системи передмовами, післямовами, коментарями, будь-якими іншими поясненнями, скороченнями чи доповненнями твору.

Таким чином, право на недоторканність (цілісність) програми, бази даних, інформаційної системи слід визначити як право на захист як самих цих понять, так і їх назви від всілякого роду перекручень, спотворень або інших посягань, що може завдавати шкоди честі та репутації автора. Наведене підтверджується п. 4 ст. 13 Закону «Про авторське право і суміжні права».

Слід зазначити, що право на недоторканність програми, бази даних, інформаційної системи згідно Закону є особистим немайновим правом, але спадкоємці також наділяються цим правом, а особи, які використовують твори, що стали суспільним надбанням, зобов'язані також дотримуватись вимог недоторканності твору.

За загальним правилом контроль за дотриманням вимог щодо недоторканності твору здійснює Державне агентство України з авторських і суміжних прав, але для розглядаемого об'єкту доцільно створити спеціальне Українське агентство з правової охорони програм для ЕОМ, баз даних, топологій інтегральних мікросхем, інформаційних та експертних систем. Необхідність появи такого спеціального агентства є зрозумілою і актуальною, — вона обґрунтовувалась при розгляді питання про суб'єктивні права автора інформаційної системи.

Право автора на недоторканність полягає і в тому, що переклад програми, бази даних, інформаційної системи з однієї мови на іншу з метою випуску у світ слід дозволяти лише за згодою автора або його правонаступників і на підставі договору. При цьому переклад може здійснюватись лише за умови збереження цілісності та змісту твору.

Право на обнародування твору.

За Законом про авторське право обнародування твору — це дія, що надає твору доступності для публіки, якими б засобами це не досягалось. Інакше це істотне особисте немайнове право автора називається правом випуску твору у світ. Відповідно до Закону програму, базу даних, інформаційну систему можна вважати випущеною у світ (опублікованою, обнародованою), якщо вони будь-яким способом повідомлені невизначеному колу осіб.

У літературі відмічається, що твір може бути випущений у світ різними способами, але суттєвим є те, що його зміст повідомлений невизначеному колу осіб і те, що не вважається випуском у світ інформація про твір з викладенням його короткого змісту або повідомлення вузькому колу осіб. Ті самі положення знайшли своє відображення в Законі «Про авторське право і суміжні права».

Дещо іншу позицію має з цього приводу російське законодавство.

Випуск у світ програми для ЕОМ або бази даних, наприклад, від носить ся до майнових прав автора. Доцільність такого трактуванню відносно інформаційних систем необхідно ще детально проаналізувати, але така перспектива є досить обґрунтованою.

Оскільки за діючим законодавством, передусім автору чи іншій особі, що має авторське право, належить виключне право на використання твору в будь-якій формі і будь-яким способом, доцільним буде першочергово звернутись до аналізу самого поняття «виключне право».

Сучасна юридична думка характеризує виключне право, як право, коли жодна особа, крім тієї, якій належить авторське право, не може використовувати твір, не маючи на те відповідного дозволу (ліцензії), за винятком випадків, встановлених Законом про авторське право.

Аналогічну позицію в цьому питанні займали й інші автори, які обґрунтовували введення і використання цього поняття.

б. Виключні права автора та інших осіб, які мають авторське право на програми, бази даних та інформаційні системи

У Законі «Про авторське право і суміжні права» від 1994 р. до виключних прав автора або іншої особи, яка має авторське право, належить право дозволяти або забороняти:

- відтворення творів;
- публічне виконання і публічне сповіщення творів;
- публічний показ;
- будь-яке повторне публічне сповіщення в ефірі вже переданих в ефірі творів, якщо воно здійснюється іншою організацією;
- переклади творів;
- переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів;
- розповсюдження творів шляхом продажу, відчуження іншим способом або шляхом здачі в найом чи у прокат та іншої передачі до першого продажу примірників твору;

- здачу в найом після першого продажу, відчуження іншим способом примірників аудіовізуальних творів, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих на фонограми або у формі, яку читає машина;
- імпорт примірників твору.

Більшою або меншою мірою всі перераховані виключні майнові права належать і автору програми, бази даних, інформаційної системи з урахуванням особливостей їх як об'єктів. Крім того, цей перелік не є вичерпним і може доповнюватись.

Найбільш суттєві для інформаційних систем виключні майнові права слід сформулювати таким чином:

- відтворення інформаційної системи (повне або часткове) в будь-якій формі і будь-якими способами;
- розповсюдження інформаційної системи;
- модифікація інформаційної системи, втому числі переведення інформаційної системи з однієї мови на іншу;
- право відтворення програми, бази даних, інформаційної системи.

Відтворення інформаційної системи — це виготовлення одного або більше примірників інформаційної системи в будь-якій матеріальній формі, а також запис інформаційної системи для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (включаючи цифрову), оптичній або іншій формі, яку читає машина, де примірник — це результат будь-якого відтворення твору.

Здійсненню права публічного сповіщення у сфері створення інформаційної системи більше відповідає така передача в ефір або по проводах зображень і (або) звуків інформаційної системи, коли зазначені зображення чи звуки можуть бути сприйнятими невизначеним колом осіб.

Автор (автори) оригіналу інформаційних систем може сам перекласти свій твір іншою мовою, тобто здійснити авторський переклад.

Вважається, що при цьому можливо збереження загального правила про те, що за наявності авторського перекладу ніхто інший не може перекладати цей твір тією ж мовою. Можливі тут й авторизовані переклади.

Модифікація програм, баз даних, інформаційних систем.

Вочевидь є необхідність віднести будь-яку модифікацію програми, бази даних, інформаційних систем (переробку твору) до виключних майнових прав автора. Така модифікація може мати місце лише за згодою автора чи його правонаступників.

Розповсюдження програм, баз даних та інформаційних систем.

Особливо гостро постає питання щодо розповсюдження таких творів як програма, база даних, інформаційна система шляхом продажу, відчуження в інший спосіб або шляхом здавання в найом чи у прокат, іншої передачі їх до першого продажу.

Відповідно до Закону «Про авторське право і суміжні права» розповсюджувати чи будь-яким іншим способом поширювати до першого продажу свій твір може лише автор або його правонаступник чи інші особи, але тільки з дозволу автора чи його правонаступників. Проте, після першого продажу програми, бази даних, інформаційної системи згідно з даним правилом право автора чи його правонаступників на розповсюдження твору вичерпується. Щодо творів, зафіксованих у формі, яку читає машина, це право зберігається за автором чи їх правонаступниками також після першого продажу чи відчуження в інший спосіб.

Практичну значимість це набуває у зв'язку з тим, що програму, базу даних, інформаційну систему після її першого продажу може здавати в найом власник твору.

Як передбачається Законом «Про авторське право та суміжні права», зазначений перелік не є вичерпним, тому автор програми, бази даних, інформаційної системи має право дозволяти або забороняти використовувати свій твір в інші способи.

7. Передача майнових прав на програми, бази даних та інформаційні програми за договором

У законодавстві, присвяченому правовій охороні прав на програму, базу даних, інформаційну систему, так само як для програм та баз даних, слід передбачити можливість передачі майнових прав на інформаційні системи повністю або частково іншим фізичним або юридичним особам за договором.

Майнові права можуть відчужуватись автором та іншими суб'єктами авторського права (ліцензіаром). Ліцензіар може видавати ліцензію іншій особі (ліцензіату) на використання творів відповідно до такої ліцензії. Відчуження авторських майнових прав і видача ліцензії оформлюється на підставі авторського договору. Особисті немайнові права автора при цьому не можуть передаватися іншим особам.

Договір повинен укладатись в письмовій формі і має встановлювати такі суттєві умови:

- обсяг і способи використання інформаційної системи;
- порядок виплати і розмір винагороди;
- термін дії договору.

Важливим є той факт, що майнові права на інформаційну систему можуть переходити у спадок у встановленому законом порядку.

Що стосується майнових прав на інформаційні системи, створені в порядку виконання службових обов'язків або за завданням роботодавця, то вони будуть належати роботодавцю, якщо у договорі між ним і автором не передбачено іншого.

Порядок оплати і розмір винагороди встановлюється договором між автором і роботодавцем.

8. Вільне використання програм, баз даних та інформаційних систем

Разом з тим, велику практичну значимість має те, що Закон у деяких випадках обмежує виключне право автора на використання твору, а використання твору без згоди автора отримало назву вільного використання. Можливість і доцільність вільного використання творів без згоди автора і без виплати йому авторської винагороди або з виплатою йому авторської винагороди з урахуванням певних особливостей слід передбачити й для інформаційних систем.

Зразком і підставою для цього може слугувати детально регламентоване вільне відтворення комп'ютерних програм (ст. 18 Закону «Про авторське право і суміжні права»).

З означеного питання пропонується таке: без дозволу автора чи іншої особи, якій належить авторське право на інформаційну систему, якщо інше не визначено в договорі, дозволяється здійснювати такі дії: відтворення одного примірника інформаційної системи, а також адаптацію інформаційних систем, які здійснюються особою, яка є законним власником примірника інформаційної системи; виготовляти або доручати виготовлення копії інформаційної системи за умови, що ця інформаційна система призначена лише для архівних цілей та для заміни законно придбаного примірника інформаційної системи у випадку її втрати, пошкодження або непридатності.

Безсумнівно, що визначений примірник інформаційної системи або її адаптація не можуть використовуватись з іншою метою, ніж передбачено, і

підлягає знищенню у випадку, коли продовження володіння інформаційною системою втрачає законний характер.

Іншою підставою може бути відтворення в одному примірнику для архівних цілей і заміна законно придбаного примірника інформаційної системи у випадку, коли такий примірник втрачено, пошкоджено або він став непридатним.

Подальший аналіз цих питань дозволяє дійти до висновку, що автор або інша особа, якій належить право на використання примірника інформаційної системи, може без отримання дозволу особи, якій належить право власності на інформаційну систему, здійснювати будь-які дії, пов'язані з функціонуванням інформаційної системи відповідно до її призначення, в тому числі виправлення явних помилок. Запис і зберігання в пам'яті ЕОМ допускається по відношенню до однієї ЕОМ або одного користувача в мережі, якщо інше не передбачено договором з автором, або іншою особою, якій належить право власності на інформаційну систему.

9. Право на авторську винагороду — основне майнове право авторів програм, баз даних та інформаційних систем

Як вже зазначалось, право на авторську винагороду — це основне майнове право автора чи іншої особи, що має авторське право. У зв'язку з цим підставою для винагороди є факт використання твору у будь-який спосіб.

Якщо вести розмову про основні правові форми використання творів, в тому числі й програм, баз даних, інформаційних систем, то їх можна охарактеризувати як виключне право дозволяти або забороняти ті чи інші дії, про які йшлося раніше.

До конкретних юридичних фактів, що породжують у автора чи іншої особи, яка має авторське право, право на винагороду, закон відносить:

- авторський договір;
- факт позадоговірного використання твору, коли не вимагається згода автора, але передбачена виплата авторської винагороди;
- неправомірне використання твору.

Тобто, право на одержання винагороди породжується, як правило, лише фактом використання твору.

Таким чином, сам по собі факт наявності твору в об'єктивній формі права на винагороду породжує не завжди.

У літературі звертається увага на те, що винагорода, отримана автором чи іншою особою, яка має авторське право, є по суті винагородою за працю,

вкладену у створення твору. Вона може бути як у формі заробітної плати, так і у формі авторського гонорару. Крім того, можливе поєднання цих форм оплати.

Не слід забувати, що винагорода має виплачуватись за будь-яке використання твору, окрім згадуваних нами випадків використання твору без згоди автора.

Що ж стосується розміру й порядку обчислення авторської винагороди за створення і використання твору, то він визначається у відповідному авторському договорі і може здійснюватись у вигляді одноразового платежу — одноразова винагорода, або у формі відрахувань — відсотків за кожний проданий примірник чи кожне використання твору, або складатись зі змішаних платежів.

Все викладене повною мірою належить і до інформаційної системи як до об'єкту авторсько-правової охорони.

10. Договір між автором програми, бази даних, інформаційної системи і користувачем

Велику практичну значимість при використанні програми, бази даних, інформаційних систем відіграє договір між автором (його спадкоємцем, а також будь-якою фізичною або юридичною особою, яка має виключні майнові права на програму, базу даних, інформаційну систему, отримані в силу закону або договору) і третіми особами (користувачами). Таке використання здійснюється на підставі договору, за виключенням випадків вільного перепродажу екземпляру інформаційної системи, який слід розглянути окремо.

Вказаний договір повинен укладатись, і укладається нині, в письмовій формі.

При продажу і наданні масовим користувачам доступу до інформаційної системи необхідно передбачити особливий порядок укладання договорів, наприклад, шляхом викладення типових умов договору на екземплярах інформаційних систем, які передаються.

Разом з тим, слід передбачити в українському законодавстві вільний перепродаж екземпляру інформаційної системи, а саме: допустити перепродаж або передачу іншим способом власності або інших речових прав на екземпляр інформаційної системи після першого **продажу, або іншої передачі права власності на цей екземпляр без згоди автора і без виплати йому додаткової винагороди.**

Таким чином, можна зробити певні висновки щодо інформаційних систем, а саме:

1. З моменту створення інформаційної системи автор або автори набувають суб'єктивних немайнових і майнових прав, що повинно бути

законодавче закріплено. Спеціальний закон повинен містити в собі низку положень, основними з яких є такі:

- серед умов визнання авторського права на інформаційні системи можна назвати: авторське право на інформаційні системи, яке виникає у зв'язку з їх створенням (для виникнення, визнання і здійснення авторського права на інформаційні системи не вимагається виконання будь-яких формальностей, включаючи депонування або реєстрацію);
- особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може, починаючи з першого випуску у світ інформаційної системи, використати знак охорони авторського права, який має бути розташований на кожному примірнику інформаційної системи і складатися з трьох елементів: літери С у колі, імені автора (авторів) і року першого випуску інформаційної системи у світ;
- у випадку, коли інформаційна система складається з матеріалів, які не є об'єктами авторського права, авторське право на таку інформаційну систему належить особам, які створили цю інформаційну систему;
- авторське право на інформаційну систему визнається за умови дотримання авторського права на кожен з творів, включених до цієї інформаційної системи і зберігається на кожен з творів, які включені в інформаційну систему за умови можливості використання незалежно від такої інформаційної системи;
- необхідно надати можливість і не перешкоджати іншим особам здійснювати самостійний підбір та організацію творів і матеріалів, які входять до інформаційних систем, навіть коли на цю інформаційну систему існує авторське право;
- особі, яка має авторське право, або будь-яку виключну правомірність на інформаційну систему, необхідно надати можливість зареєструвати її в офіційних державних реєстрах самостійно або через представників протягом терміну охорони авторського права.

2. Для інформаційних систем слід передбачити створення спеціального органу, який має забезпечувати їх державну реєстрацію. Таким органом може стати спеціальне Українське агентство з правової охорони програм для ЕОМ, баз даних, топологій інтегральних мікросхем та інформаційних систем.

3. Найбільш суттєвими для авторів інформаційних систем є виключні майнові права, які слід сформулювати таким чином: відтворення

інформаційної системи (повне або часткове) в будь-якій формі і будь-якими способами; розповсюдження інформаційної системи; модифікація інформаційної системи, в тому числі переклад інформаційної системи з однієї мови на іншу.

4. У законодавстві, яке передбачає правову охорону прав на інформаційну систему, слід передбачити можливість передачі майнових прав на інформаційні системи повністю або частково іншим фізичним або юридичним особам за договором; майнові права можуть відчужуватись автором та іншими суб'єктами авторського права (ліцензіаром); ліцензіар може видавати ліцензію іншій особі (ліцен-зіату) на використання інформаційної системи відповідно до такої ліцензії.

5. Практичну значимість при використанні інформаційних систем відіграє договір між автором і третіми особами (користувачами). Таке використання повинно здійснюватись на підставі договору, який слід укладати в письмовій формі. При продажу та наданні масовим користувачам доступу до інформаційної системи необхідно передбачити особливий порядок укладання договорів, наприклад, шляхом викладення типових умов договору на примірниках інформаційних систем, які передаються.

7.5. Дослідження проблем глобальної інформаційної мережі *Internet* у США та країнах Європи, формування законодавства у цій сфері

Слід зазначити, що з моменту виникнення і створення Глобальної мережі *Internet* у США більше уваги приділяється проблемам, які стосуються саме *Internet*. Кількість постійних користувачів мережі у світі перевищила 900 млн. Безумовним лідером є США (біля 154 млн постійних користувачів *Internet*, або 76 відсотків від усього дорослого населення). Країни Західної Європи додають значних зусиль, щоб наздогнати США. Вже сьогодні більше 113 млн європейців є постійними користувачами мережі *Internet*, що складає майже 36 відсотків від усього дорослого населення. Загальні темпи приросту кількості хостів в Європі складає 23,8 процентів.

Однак що Глобальна мережа, як і інші регіональні, містить в собі велику кількість інформаційних систем, які в поєднанні а засобами передачі складають мережі. Тому всі питання, які вирішуються в *Internet* слід вирішити, перш за все, для інформаційних систем.

Регулювання питань, пов'язаних з інформаційним наповненням *Internet* та правовими аспектами функціонування — складна і делікатна справа. Країн, в яких є спеціальне законодавство, що стосується *Internet*, в Європі небагато. Однією з таких країн є Німеччина. Німецькі законодавці, наприклад, у червні 1997 року прийняли спеціальний закон про мультимедіа. Цим законом, наприклад, передбачається контролювання матеріалів, які розміщуються в *Internet*.

У липні 1997 року на засіданні Ради міністрів країн ЄС в Бонні була прийнята Декларація про принципи використання *Internet* у майбутній Європі. В Декларації, зокрема, записано, що *Internet* — провайдери в цілому не відповідають за інформацію, яку одержують їх клієнти з *Internet*. Крім того, було схвалено принцип недискримі-наційного оподаткування при використанні *Internet* в електронній торгівлі. Але *Internet* проголошений «вільною зоною торгівлі», як це пропонувалось США.

Цікавим є те, що офіційними органами США з одного боку підкреслюється необхідність обмеження державного втручання в Інтернет, чим пояснюється його бурхливий розвиток, а з іншого боку, Конгрес США вже прийняв і розглядає більше десяти законопроектів, присвячених Інтернет (бібліотека Конгресу — <http://thomas.loc.gov>). Проект закону про захист персональної інформації в Інтернеті передбачає введення заборони для федеральних відомств на надання доступу до конфіденційних записів про індивідів через Інтернет. Проект закону про сімейний доступ до Інтернету спрямований на забезпечення батьків засобами контролю за змістом, до якого мають доступ їх діти через Інтернет. Провайдери послуг Інтернету повинні надавати програмне забезпечення, яке дозволяє здійснювати такий контроль.

Заборона на використання Інтернету для азартних ігор, укладання парі, проведення лотерей та інших засобів вилучення грошей у населення передбачає законопроект «Про заборону на азартні ігри в Інтернеті»

1. Проблеми конфіденційності у сфері інформаційних відносин у США, Японії та ряді країн Європи

Багато уваги приділяють США на даному етапі і питанням конфіденційності, яку асоціюють з концепцією особистої свободи. Легкий доступ до інформації в інформаційних системах і в Глобальній інформаційній інфраструктурі (ГІІ) в цілому, можливість її багаторазового використання і миттєвої передачі можуть призвести до зниження рівня конфіденційності. Тому однією з необхідних умов успішного ведення бізнесу вважається забезпечення конфіденційності.

У червні 1995 року Робоча група з питань конфіденційності у складі Цільової групи з питань інформаційної інфраструктури уряду США (ПТЕ) опублікувала звіт — «Конфіденційність і національна інформаційна інфраструктура: принципи надання і використання особистої інформації». У звіті наведено низку принципів, які регламентують збір, обробку, зберігання і повторне використання особистих даних. Ці принципи, які базуються на основі розроблених Організацією економічного співробітництва і розвитку «Основних принципів захисту конфіденційності та міжнародного потоку персональних даних», об'єднують принципи добродійної практики в роботі з інформацією. Крім того, принципи конфіденційності визначають умови, які регулюють отримання, розголошення і використання конфіденційної інформації, її цілісність та якість.

У квітні 1997 року Комітет з інформаційної політики Цільової групи ПТЕ видав проект документу — «Варіанти забезпечення конфіденційності в системі Національної інформаційної інфраструктури». В цьому документі аналізуються інформаційна практика США і громадська думка, які стосуються конфіденційності інформації. Метою є пошук оптимального балансу між розумінням особистої конфіденційності та вільним потоком інформації в демократичному електронному суспільстві.

Доречно буде відмітити, що питання конфіденційності, як вони загалом називаються у США, розглядаються у багатьох країнах, в тому числі й в Україні.

Деякі країни прийняли закони, які вводять принцип саморегулювання в промисловості або передбачили адміністративні заходи по захисту прав конфіденційності своїх громадян.

Однак, на думку урядових кіл США, відмінності цих законів можуть призвести до порушення міжнародних потоків даних. Так, Європейський Союз (ЄС) прийняв директиву, яка забороняє передачу особистих даних в країни, які, за його думкою, не приймають належних заходів по захисту конфіденційності громадян країн ЄС.

Центральною проблемою в СЩД вважається безпека і надійність мережі ГІП. В офіційних джерелах наголошується, що користувачі *Internet* повинні бути впевнені, що їх дані захищені від несанкціонованого доступу, інакше вони не будуть користуватися нею з комерційною метою. Безпека мереж ГІП потребує, на їх думку:

- 1) безпечних і надійних мереж телекомунікацій;
- 2) ефективних засобів захисту інформаційних систем, які підключені до цих мереж;

- 3) ефективних засобів ідентифікації і забезпечення конфіденційності електронної інформації для захисту даних від несанкціонованого доступу;
- 4) добре підготовлених користувачів мережі ГП, які розуміють як захистити свої системи і дані.

Особливо важливою є розробка надійних процедур сертифікації, які підтримують передачу підписів по комп'ютерним каналам, що дозволить користувачам знати, з ким вони спілкуються в мережі.

Для створення електронної комерції у США підтримується розвиток добровільної, ринково-орієнтованої інфраструктури управління криптографічних ключів, які забезпечили б ідентифікацію, цілісність і конфіденційність інформації. Велику надію в США викликає приватний сектор, ведуча позиція якого здатна призвести до стрімкого розвитку інформаційних систем, мереж *Internet*. Якщо приватний сектор та уряд будуть діяти узгоджено, це відкриє величезні можливості для комерційної діяльності.

Підводячи підсумки, слід звернути увагу на те, що переважною формою правової охорони програмного забезпечення за кордоном є авторсько-правова охорона.

Практично у всіх зарубіжних країнах програми патентуються лише у виключних випадках. При цьому можливі варіанти одночасної охорони програм ЕОМ нормами як патентного, так і авторського права. Іншими словами, в охороні цього об'єкту має місце «множинність охорони». У процесі формування правової охорони програмного забезпечення ЕОМ за кордоном умовно можна виділити два етапи:

- перший етап — до середини 70-х років, пов'язаний головним чином з використанням переваг патентного законодавства;
- другий етап — з середини 70-х років, в основному з авторським правом.

У літературі констатується, що самі по собі програми ЕОМ є непатентоздатними. Однак їх комбінація, наприклад, з промисловим способом або з машиною, в якій використаний такий спосіб, може бути визнана патентоздатною. При цьому патентна охорона розповсюджується на суть програми ЕОМ, забезпечує виключне право патентотвободільця на використання і продаж програми протягом певного періоду часу.

Основним способом забезпечення інтересів осіб та організацій, які створюють програмний продукт, виступають конкретні угоди (ліцензійні договори), відповідно до яких передається право на використання об'єкту, що

охороняється, на відповідних, чітко встановлених умовах, з дотриманням, як правило, принципу таємності змісту угоди.

За об'єкти правової охорони в більшості високорозвинутих країн (США, Японія, Великобританія та ін.) розглядаються програми для ЕОМ, а в деяких країнах і бази даних. Таким чином, ця тенденція притаманна не тільки національному законодавству зарубіжних країн, але й міжнародній практиці правової охорони програмного забезпечення ЕОМ.

7.6. Шляхи формування і розвитку законодавства України у сфері інформаційних відносин

1. Розвиток законодавства України у сфері інформатизації

Друга половина ХХ та початок ХХІ століття характеризується поширенням масштабів наукових досліджень, утворенням засобів електронно-обчислювальної техніки, прогресивним зростанням обсягу нової інформації. Виявилось, що останнє десятиріччя ХХ століття породило стільки інформації, скільки накопичилося за попередні 2000 років. Цілком зрозуміло, що жодній людині не під силу пізнати всі опубліковані факти, що стосуються тієї чи іншої проблеми. Це може призвести до дублювання досліджень і розробок, втрати часу, невиправданих економічних витрат.

У літературі звертається увага на те, що природні ресурси України чималі, навіть за світовими масштабами. Проте входження країни до загальноєвропейського світового процесу тільки за рахунок природних ресурсів сьогодні практично неможливе.

Тому необхідно вирішити багато важливих завдань для того, щоб досягти високого соціально-економічного рівня конкурентоздатності інформаційної продукції. Серед найбільш актуальних — усвідомлення значення систематизації та розробки способів економічно вигідної реалізації інформаційних ресурсів, а також форм, методів і засобів регулювання інформаційного потоку, спрямованого з-за кордону і за кордон.

Відсутність координації інформаційних ресурсів і механізму включення до господарського обігу призводить до економічних втрат.

Сьогодні є підстави стверджувати, що у світі склався ринок наукової інформації, ефективний обмін якої дає змогу різним країнам вирішувати завдання розвитку на основі міжнародної спеціалізації, купівлі-продажу інформації. Для виходу України на цей ринок і поліпшення структури як експорту, так і імпорту

необхідно здійснити ряд заходів як законодавчого, так і централізованого організаційного характеру. Насамперед це стосується стимулювання інформаційного експорту через митні тарифи і ліцензування, механізм пільг та його полегшений порядок.

2. Першочергові завдання створення інформаційного ринку в Україні

Не слід очікувати, що інформаційний ринок утвориться самостійно і сам виробить цивілізовані правила взаємовідносин партнерів. Країна, перебуваючи у складному економічному стані, не може дозволити собі і надалі втрачати інформаційний ресурс, який безумовно є головним засобом розвитку будь-якої країни.

Вище зазначене свідчить про необхідність у вирішенні першочергових проблем:

- формування законодавчої і нормативної бази, яка б регламентувала експортно-імпорتنний інформаційний обмін на комерційній підставі;
- розробки гнучкого механізму цивілізованої реалізації прав фізичних та юридичних осіб на інформаційні ресурси внутрішнього ринку;
- розробки критеріїв та методів оцінки інформаційного ресурсу;
- розробки і реалізації системи організаційних заходів до охорони й захисту інформаційних систем.

Розв'язання зазначених проблем є вирішенням комплексного завдання щодо розробки та реалізації регулювання ринку інформаційних ресурсів.

На думку фахівців, XXI сторіччя — це сторіччя індустрії інформації та активного переходу країн до безпаперової технології. Головним товаром стане інформація.

Розвиток інформаційних систем є закономірним наслідком науково-технічного прогресу, розширенням сфери інтелектуальної діяльності людства.

У зв'язку з цим слід зазначити, що традиційний підхід до науково-технічного прогресу взагалі орієнтований на послідовність: наука — техніка — виробництво. Наука породжує ідеї, техніка є їх матеріальним втіленням, а виробництво становить сферу промислової реалізації науково-технічних досягнень на реальний продукт. Таким чином, кожна з цих ланок є відносно самостійною і виконує специфічну роль.

Зрозуміло, що провідна роль в організації творчої діяльності вчених, авторів і винахідників, а також у визначенні напрямів досліджень і забезпеченні науково-технічного прогресу належить державі. Саме на державу покладеться завдання

щодо створення найсприятливіших умов для розвитку науки, техніки, виробництва шляхом розробки відповідної економічної і правової бази.

Вочевидь, що єдина загальнодержавна система керування науково — технічним прогресом не змогла спрогнозувати заздалегідь соціально-економічного стану, в якому опинилася зараз країна. Між тим, нове знання виникає внаслідок протиріч, головним з яких є конфлікт між теорією і практикою, що означає наявність суперечностей, а це в свою чергу викликає настання кризи. Зрозуміло, що за цих умов потрібна інша система поглядів, новий стиль мислення, інший підхід.

Монополія державних підприємств, яка існувала до 90-х років ХХ століття винищила конкуренцію, а відсутність внутрішнього ринку на промислові виробниці призвела до того, що нові та перспективні результати інтелектуальної діяльності, особливо перспективні технології, які вважають самим вигідним і престижним продуктом світу, позбавилися статусу товару.

Стосовно продажу технологій зарубіжним партнерам, слід зазначити, що за 30 років Україна продала лише 4 тис. ліцензій, в той час як Японія продає в середньому 2 тис. і одержує понад 50 млн ієн щорічно.

Повільне впровадження ринкових принципів у сфері науки і техніки спричиняє знецінення інтелектуальної творчої праці. На думку більшості авторів, єдиний, поступовий, взаємообумовлений їх розвиток можливий лише тоді, коли саме сфера товарного обміну, тобто ринок, буде мати в них потребу.

3. Поява нових видів наукової діяльності у сфері інформаційних відносин

Вочевидь, що накопичення знань в інформаційній сфері, поширення спеціалізації породжує новий вид наукової діяльності — інформатику. На думку деяких авторів, сьогодні обмін інформацією здійснюється переважно за принципом вільного ринку: інформація, науково-технічні дані характеризуються як товар. Однак, в останній час стала помітною тенденція до розгляду інформатики як міжнародного ресурсу. Розробка нових принципів у даній сфері могла б стати важливим внеском до створення нового комплексу правових норм.

Інформатика виконує роль засобу забезпечення суспільних потреб. Проте специфічність її теоретичних основ, що застосовуються на принципі єдиного підходу до різноманітних процесів суміжних наук, правові аспекти у досягненні мети гарантованого забезпечення розвитку інформаційних відносин в інтересах суспільних потреб, на думку ряду зарубіжних авторів дозволяє вже сьогодні говорити про нову наукову дисципліну — правову інформатику.

Разом з тим, розвиток будь-якої наукової дисципліни передбачає її автономність, самостійність функціонування. Самостійності має відповідати низка цілком певних вимог, найважливіші з яких — реальність предмету і вчення, практична потреба, вияв властивих закономірностей тощо. У зв'язку з цим, можна зробити такі висновки:

- 1) Сучасна діяльність у галузі правової інформатики повинна забезпечити вирішення таких важливих питань: утворення правової інформатики як науки, яка б органічно і гармонійно відповідала соціально-економічному стану країни на певному історичному етапі; науковий розвиток правової інформатики в інтересах розвитку творчості людей та економічних інтересів суспільства. Якщо перше завдання якоюсь мірою вирішується з використанням емпіричних підходів, то практичні завдання можуть бути вирішеними успішно тільки на основі науково-теоретичного підходу, враховуючи різноманітні погляди науковців, численні соціально-економічні фактори шляхом глибокого їх вивчення, співвідношення та узагальнення.
- 2) У правовій інформатиці не можна лише накопичувати факти. Факти, взяті самі по собі, ще не є наукою. І тільки за допомогою мислення, відволікаючись від штучних зв'язків, можна з'ясувати глибинну послідовність і закономірності. На цій основі слід будувати нову правову дисципліну — правову інформатику.
- 3) Друге завдання слід вирішувати, виходячи з того, що будь-яка теорія спочатку має чисто описовий характер, тобто вивчає існуюче. Після цього етапу слід переходити до порівняння. І вже потім теорія набуває ознак пояснювальної.

Правова інформатика — не виняток. На цей час правова інформатика володіє безліччю фактів, які є важливими не тільки у формі інформації чи порівняння окремих явищ, головне — їх узагальнення мусить переслідувати мету знаходження подальших перспектив, оптимальної побудови системи правової інформатики як в цілому, так і її невід'ємних елементів.

4. Можливість розвитку нової галузі — правової інформатики в XXI столітті

З початком нового тисячоліття стає можливим започаткування нової галузі — правової інформатики, невід'ємною складовою якої буде розробка питань у сфері використання інформаційних систем.

Серед найважливіших теоретичних питань, як зазначають фахівці, сьогодні є питання місцезнаходження відповідного нормативного масиву в системі законодавства України та його внутрішня будова. У попередніх розділах було визначено предмет правового регулювання інформаційного законодавства, тому вже сьогодні можна говорити про існування у національній правовій системі окремої самостійної галузі — інформаційного законодавства. Стає можливим вести розмову про офіційне визнання вищезазначеної галузі у випадку прийняття на державному рівні блоку нормативних актів, про які йшлося вище. Ще один напрямок включає питання, які безпосередньо пов'язані не тільки зі створенням, а й з використанням інформаційних систем, відносин, які при цьому виникають. Його успішне розв'язання дає змогу налагодити договірні стосунки між суб'єктами даних відносин згідно з нормами цивільного законодавства.

При цьому треба враховувати суперечність між користувачами інформації, що прагнуть до безмежності та неврегульованості інформаційних потоків, і необхідність введення законодавче визнаних обмежень на розповсюдження інформації з урахуванням загальнодержавних інтересів.

5. Розвиток інформаційних систем в Україні

Подальший розвиток мають отримати різного роду інформаційні системи. Така необхідність визнана на самому високому рівні. Для наукового забезпечення діяльності Президії та постійних комісій Верховної Ради України, наприклад, створено науково-експертний відділ з фахівців різних галузей знань. Цей відділ разом з відповідним сектором у складі Центру комп'ютеризованих інформаційних систем склали інформаційно-аналітичний центр Верховної Ради України, який в перспективі стане основою для створення ефективної дослідницької служби законодавчого органу держави.

Перспективи державної підтримки розвитку інформаційних систем в Україні викладено в Законі України «Про затвердження Завдань Національної програми інформатизації на 1998-2000 роки» від 4 лютого 1998 року. Крім загальних завдань у сфері інформатизації, таких як розробка пакету законодавчих та нормативно-правових актів у цій сфері, за мету ставиться розробка основоположних державних стандартів засобів інформатизації та інформаційно-телекомунікаційних систем, гармонізованих з міжнародними стандартами; розробка і впровадження системи державної сертифікації засобів інформатизації та інформаційно-телекомунікаційних систем у межах державної системи сертифікації УкрСЕПРО; вироблення та розвиток телекомунікаційної інфраструктури; створення національної системи інформаційних ресурсів; створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення найважливіших

галузей економіки, державних органів, навчальних закладів. Конкретні заходи фінансування перерахованих завдань, безумовно, сприятимуть розвитку інформаційних систем і мереж в Україні.

Про увагу, яка приділяється проблемам розвитку інформаційних систем, свідчать чисельні конференції та наукові семінари, що присвячені цій проблемі. Важливою серед них можна назвати конференцію, проведену за Постановою Президії Верховної Ради України «Інформаційна система Верховної Ради України та міжнародні інформаційні ресурси».

За роки існування України як суверенної держави з багатьма країнами були укладені декларації про принципи та основні напрями розвитку інформаційних відносин з обов'язковими положеннями про необхідність розвитку взаємовигідного співробітництва в науково-технічній та інформаційній сферах.

Так, Постановою Президії Верховної Ради України від 16 січня 1995 року було схвалено Договір про співробітництво між Президією Верховної Ради України та Дослідницькою Службою Конгресу (ДСК) Сполучених Штатів Америки з таких питань програми парламентської допомоги, яка фінансується Агентством Міжнародного розвитку США: обмін інформацією, джерелами якої є будь-які існуючі, а також наново створювані загальнодоступні бази даних; допомога щодо забезпечення електронного зв'язку між ДСК і Секретаріатом Верховної Ради України з використанням найбільш ефективних телекомунікаційних систем, які є в їх розпорядженні для обміну інформацією.

У зв'язку з цим перспективи розвитку інформаційних систем в Україні характеризуються тим, що:

- вони все більше будуть входити до сфери нашої повсякденної діяльності;
- будуть розвиватися у формі інтегрованих, а також широко розподілених територіальних систем;
- все більша кількість інформаційних систем буде набувати ознак інтелектуальної обробки інформації в плані інформаційних систем штучного інтелекту, моделюючих інтелектуальних та експертних систем.

В Україні, як в деяких інших країнах, має бути прийнята за національну, розрахована на XXI століття програма створення інформаційних систем, які, будучи пов'язаними з національними системами інших країн, утворять Глобальну інформаційну світову інфраструктуру.

З метою вирішення цієї програми 22 листопада 1994 р. був підписаний Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у сфері телекомунікацій і розвитку всесвітньої інформаційної інфраструктури між Урядом України і Урядом Сполучених Штатів Америки.

Даний Меморандум є концентрованим програмним документом, який відображає мету і завдання України у стосунках з найбільш розвинутою і досвідченою в даних питаннях країною.

Найбільший інтерес у зв'язку з цим викликає перелік тих завдань, що є перспективними для України.

Відповідно до положень Хартії українсько-американського партнерства, дружби і співробітництва, підписаної 22 листопада 1994 року у Вашингтоні, сторони визнали надзвичайно важливим створення в Україні сучасної телекомунікаційної інфраструктури, яка необхідна для успішного розвитку торгових та інвестиційних процесів, інтеграції України в світову економіку, для розвитку охорони здоров'я, освіти, захисту навколишнього середовища і демократії, для надання можливості доступу до набутого людством знання, сприяння в інтелектуальному та духовному розвитку.

Також, прийнято важливий закон України «Про приєднання України до договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право» (№ 2733-ІН від 20 вересня 2001 р.)

Таким чином, можна зробити висновки про те, що основними завданнями України на найближчий час буде:

- сприяння у співробітництві державних та приватних структур (компаній), які зайняті у сфері телекомунікацій; розробка в зв'язку з цим відповідного національного законодавства;
- участь у створенні Всесвітньої інформаційної інфраструктури, а саме: впровадження приватних інвестицій, конкурентоздатного ринку, гнучкої регулюючої системи;
- сприяння процесу розвитку мереж телекомунікацій між країнами на основі відкритого доступу до сучасних технологій, їх інтеграції до Всесвітньої мережі телекомунікацій для створення основи майбутньої Всесвітньої інформаційної інфраструктури;
- сприяння комерційній діяльності, проектам та інвестиціям приватного сектору, які спрямовані на розвиток телекомунікацій; дослідження їх можливостей в рамках меж міжнародних інститутів;
- заохочення проєктів, які спрямовані на розвиток та виробництво телекомунікаційного обладнання для мереж загального користування.

Звичайно, для реалізації цих планів Україна повинна розробити спеціальні програми і Проєкти, залучивши до цього спеціалістів всіх галузей права.

6. Розвиток Глобальної Інформаційної Інфраструктури та Internet за участю України

XXI століття ставить перед правознавцями складні питання, пов'язані з розвитком Глобальної Інформаційної Інфраструктури (ГІІ).

Слід зазначити, що ідеї створення світової мережі з'явились одночасно в Європі, США і СРСР. Різні країни різноманітними шляхами наближались до входження у світову інформаційну мережу. Однак, всі вони в результаті прийшли до розуміння створення єдиної глобальної інформаційної інфраструктури.

Концепція ГІІ, тобто Всесвітньої телекомунікаційної мережі була вперше сформульована у березні 1994 р. на першій конференції Міжнародного союзу телекомунікацій в Буенос-Айресі.

Виникла необхідність укласти угоду між урядами всіх країн щодо основних положень, які дозволили б людям у всьому світі спілкуватись між собою. У зв'язку з цим Альберт Гор виклав такі основні правила, або принципи:

- стимулювання приватних інвестицій;
- розвиток конкуренції;
- надання вільного доступу до глобальної мережі всім постачальникам і користувачам інформації;
- створення гнучкої нормативно-правової бази, яка здатна адаптуватися до швидких змін в індустрії, на ринку інформаційних технологій;
- забезпечення універсального характеру послуг.

Слід зазначити, що в Росії, наприклад, послугами електронних інформаційних мереж користуються більше 600 000 чоловік, зареєстровано більше 3000 ресурсів російською мовою (проти 370 000 — у США), щоправда російська сфера розвивається більш динамічно.

Кількість користувачів українського сегменту мережі Internet за останні два роки збільшилася більш, ніж у три рази і на початок 2005 року складала за різними оцінками від 500 до 900 тис. постійних користувачів (менше 2 відсотків дорослого населення України) і близько 1,5 млн. громадян, які користувалися послугами *Internet* час від часу. Значно зріс і обсяг інформаційних ресурсів, які доступні в мережі *Internet*. Якщо на початку 1999 року такі ресурси розмішувалися на 1,4 тис. вебсерверів, то наприкінці 2004 року — на 150000. За кількістю хостів, які підключені до мережі *Internet*, Україна знаходиться на 28-му місці в Європі і на 45-му місці у світі. За станом на грудень 2004 року доступ користувачам до послуг мережі надавали більш ніж 260 операторів (провайдерів).

У спеціальній літературі звертається увага на те, що від розвитку *Internet* виграють, перш за все, розвинуті країни, тому що це їх природний шлях розвитку. Тому для України необхідною є державна програма підтримки і розвитку *Internet*.

Глава 8. ІНТЕРНЕТ І ПИТАННЯ ПРАВА

8.1. Загальні положення

Сучасні наука і техніка накопичили величезний масив інформаційного матеріалу, що викликало гостру потребу в прискореному обігу знань. Невпинне зростання обсягів інформації в усьому світі призводить до різкого зниження ефективності використання накопичених знань у багатьох сферах людської діяльності: науці, техніці, економіці, політиці, праві, тому що традиційні «ручні» засоби й методи обробки даних не в змозі впоратись з таким потоком інформації, не здатні представити повну і точну картину стану питання, яке викликає інтерес.

Тому в умовах невинного якісного оновлення суспільства, становлення ринкової економіки, поступу науково-технічного прогресу розвиваються різного роду інформаційні системи, які перебрали на себе функції оперативного поширення наукових знань. Їхня діяльність базується на традиційних і новітніх інформаційних технологіях. Вочевидь, що роль електронно-обчислювальної техніки визначається не лише обчислювальною функцією: все більш важливе значення набувають переробка, зберігання, пошук і трансформація різних видів інформації.

Найбільш істотні соціальні зміни останніми десятиліттями відбуваються у галузі нових суспільних відносин — інформаційних. Суть переходу від індустріального суспільства до суспільства інформаційного полягає саме в реалізації сукупності процесів, пов'язаних з автоматичною обробкою, пошуком, зберіганням і передаванням, перетворенням і практичним використанням безперервно зростаючого потоку інформації в усіх сферах суспільного життя.

Основні показники відсоткового співвідношення виробництва у різних галузях господарства за останні десятиріччя змінилися на користь інформаційних ресурсів. Це загострило проблему правового регулювання у сфері інформаційних відносин для прискорення процесів інформатизації українського суспільства і подолання відставання від інших країн щодо рівня розв'язання цієї задачі.

Давно розпочався процес злиття комп'ютерної техніки із засобами зв'язку. У США з'єднали слова «комп'ютер» і «комунікації» та створили нове поняття «комп'юнікешенз». Пізніше французи запропонували більш елегантний термін «телематика». Комп'ютери і комунікації між ними та їхніми частинами саме і складають телекомунікаційні комп'ютерні мережі, або просто — інформаційні мережі.

Internet є найбільшою комп'ютерною мережею. Нині — це величезний накопичувач різноманітної інформації. Саме ця мережа мереж вимагатиме в майбутньому досконалого правового регулювання її функціонування в усіх сферах суспільного життя.

Розвиток законодавства в сфері сучасних інформаційних технологій поступово набирає обертів в усіх провідних країнах світу. Уряди різних країн мають усвідомити правову модель майбутнього та забезпечити її підтримку, а громадяни, користуючись *Internet*, повинні нести таку ж відповідальність, яку вони несуть в інших сферах свого життя.

Усе наведене ускладнює розв'язання питання правового регулювання у сфері інформаційних відносин. Становлення України як правової держави, її вихід на світові ринки, у тому числі й інформаційних ресурсів, потребує формування низки взаємопов'язаних нормативно-правових актів, законів і структур для розв'язання значного комплексу питань. Відповідно виникає нова юридична спеціалізація — Інтернет-право.

Ні в Україні, ні в Росії не існує системних розробок, присвячених даній темі, публікуються лише окремі статті юристів, ще зайнялися розробкою юридичного аспекту використання Інтернет. Одним з перших юристів, які почали працювати в цьому напрямку в Росії, був Віктор Наумов, що створив сервер «Право й

Інтернет» ([www. russianlaw.net](http://www.russianlaw.net)) і проводить регулярно інтернет-конференції з проблем Інтернет-права.

Також познайомитися з цими питаннями можна на Веб-сайті автора за адресою: www.vant.unicyb.kiev.ua — у розділі «Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право».

Вочевидь, за такої значущості Інтернету неминучо стає необхідність правового врегулювання відносин, що виникають при використанні глобальної мережі. На цьому етапі і буде зароджуватися та формуватися ***Інтернет-право як правова форма регулювання суспільних відносин, що виникають при використанні мережі Інтернет, зокрема обмін інформацією.***

8.2. Права Інтернет

При вирішенні практичних питань, що виникають, користуються нормами права, які були створені до появи мережі. Можна сказати, що все наше розуміння права, його концепції були закладені ще в епоху Римської Імперії. Зрозуміло, з тих пір право не стояло на місці, воно слідувало за потребами людей, що виникали в процесі розвитку людства. Проте ми звикли мислити в категоріях світу речей. Людина, яка живе на землі, звикла поділяти її кордонами і бути на своїй ділянці господарем. Зовсім нещодавно в історичному масштабі відбулися значні якісні зміни, які необхідно враховувати, коли говоримо про телекомунікації. Визнані універсальні права людини і характер відносин у суспільстві змушує говорити про перехід від стану індустріального суспільства до суспільства інформаційного.

Загальна декларація прав людини 1948 р. була першим документом, в якому були закріплені основні права людини. Напевно, немає потреби пояснювати, що їхня дія не залежить від державних кордонів і є універсальною. Спочатку ця декларація була рекомендаційним актом, але в силу її широкого застосування вона стала обов'язковим документом. У ній проголошено право людини «шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів» Це право може бути обмежене законом з метою забезпечення інших прав, моралі, суспільного порядку і загального добробуту. Обмеження цього права було доповнено в Міжнародному пакті про цивільні й політичні права 1966 р. цілями «охорони державної безпеки» і «здоров'я і моральності населення». Навколо цих обмежень і розгортаються суперечки прихильників теорії вільного потоку інформації і прибічників цензури і фільтрування інформації. Вочевидь, можна сказати, що зазначене право людини існує і що будь-які обмеження його повинні бути виключенням із правила в розумних межах. Це право, цей принцип, імовірно, повинний скласти основу нової галузі права — інформаційного права.

У своїх творах письменники-фантасти часто змальовують нашу планету єдиною. У цьому виражається мрія багатьох людей про зняття штучних бар'єрів між народами. Ця мрія дотепер залишалася нездійсненою. Але з появою інтернаціональної мережі стало можливим говорити про глобальне суспільство.

Мережа Інтернет породила новий інформаційний простір — кібер-простір і навіть новий тип культури — кіберкультуру. Культурологи говорять, що причина цього — наявність особливих потреб особистості, що не могли бути задоволені традиційними засобами. Ці потреби — воля поширення інформації та воля спілкування.

В Окінавській хартії глобального інформаційного суспільства держави проголошують наступний принцип: «усі люди скрізь, без винятку, повинні мати можливість користуватися перевагами глобального інформаційного суспільства».

На перший погляд, така постановка питання здається антипра-вовою, що сприяє беззаконню і розгулу хакерства. Насправді ж, мова йде зовсім не про позбавлення мережі правового регулювання, а про визначення правил юрисдикції, що повинні застосовуватися до відповідних суспільних відносин. Це вкрай необхідно для вирішення таких питань як встановлення меж державного регулювання в даній галузі і відповідальності осіб, що використовують кіберпростір. Так, наприклад, чи може держава заборонити розміщення інформації в Інтернеті, що за законами цієї держави незаконна, в іншій державі? Чи може вона заборонити своїм громадянам доступ до такої інформації? Чи повинен автор ресурсу відповідати за порушення, наприклад, фірмового імені чи торгових марок, якщо правовласник за кордоном? Відповіді на численні подібні питання можуть бути дані, тільки якщо буде побудована єдина теоретична концепція кібер-простору.

Однак неправильно було б провести просту аналогію кіберпростору з такими об'єктами як космос чи відкрите море. Питання трохи більш складне, аніж проведення простої аналогії, хоча б тому, що в нас немає ні судна, ні якогось матеріального знака, на якому можна було б відзначити приналежність до держави, національність. Тільки учасники відносин, що роблять які-небудь дії з передачі даних, мають свою приналежність до тієї чи іншої держави. Відповідно й держава може здійснювати над ними свою юрисдикцію щодо цих дій.

Небезпека, що залишається — спроба держави відокремити свою частину Інтернету напівпрозорою «залізною завісою», фільтруючи доступ. Тут на допомогу мережі повинні прийти принципи міжнародного публічного права, і якщо обмеження свободи інформації будуть виходити за розумні рамки, прийняті в міжнародному праві, дії держави повинні бути визнані такими, що порушують міжнародне право, і спричинити до відповідних засобів. У випадку, коли

інформація перетворюється в пропаганду ідей, що суперечать міжнародному праву, існує також можливість реакції засобами міжнародного права.

Отже, виходячи з глобального характеру мережі, переслідуючи мету захисту прав і свобод людини і подальшого розвитку світового інформаційного простору, пропонуються наступні підходи до проблеми правового регулювання Мережі:

- 1) основа правового режиму в кіберпросторі повинна визначатися міжнародним публічним правом, що визначає загальні і спеціальні принципи, такі як:
 - право на свободу інформації;
 - єдиний глобальний характер інформаційного суспільства;
 - відкритість доступу;
 - пріоритет повідомлень про лихо;
 - інші загальноновизнані права людини і принципи права;
- 2) ніяка держава не має суверенітету над кіберпростором чи якою-небудь його частиною;
- 3) існують дві основні групи відносин: з доступу в мережу і з використання мережі. У першому випадку суб'єктами виступають провайдер доступу і користувач, у другому випадку — провайдер інформації, одержувач інформації і творець інформації. Стосовно дій усіх цих осіб держави здійснюють свою юрисдикцію;
- 4) технічні питання: установлення стандартів для роботи програмного й апаратного забезпечення, розподіл зон адрес і т.ін. повинні зважуватися на міжнародному рівні для забезпечення однаковості в цих стандартах.

8.3. Доступ до Інтернет

Перш ніж працювати з Інтернет, кожний вирішує питання, навіщо це йому потрібно. Природно, цілі в організацій і фізичних осіб звичайно не збігаються, хоча вони й можуть мати деякі спільні моменти. Організації прагнуть проводити власну рекламу в мережі, дати інформацію про себе, розповісти про власну продукцію, знайти партнерів, запропонувати які-небудь послуги чи просто ознайомитися з мережею та її можливостями. Фізичні особи хочуть мати свою візитну картку, знайти друзів, колег, знайомих, прагнуть опублікувати в Інтернеті яку-небудь тематичну інформацію про те, що їх цікавить, чи просто погуляти по павутині серверів, одержуючи при цьому користь чи задоволення.

Зазначені потреби провайдери Інтернет пропонують реалізувати клієнтам такими способами: з наданням чи без надання он-лайнних (*on-line*) послуг по доступу до мережі, організацією власної поштової скриньки, збереженням файлової інформації клієнта для доступу до неї через мережу Інтернет,

розміщенням інформації клієнта в мережі Інтернет тощо. Останнє найбільш популярне й оптимальне: клієнт стає повноправним членом мережі, він має свою власну адресу й активно може проводити свою політику по залученню через Інтернет ділових партнерів, пошуку контактів чи просто знайомих.

Інформація може бути розміщена в Інтернет різними способами. Клієнт орендує простір на сервері провайдера, організовуючи тим самим свої сторінки в Інтернеті. Таким чином, користувач стає одним із мільйонів у мережі й одним з десятків-сотень клієнтів на сервері провайдера. Другим способом є дуже поширені віртуальні магазини, що представляють собою інтерактивні каталоги з великими обсягами інформації з послуг і товарів усіляких фірм. Звичайно, таким методом здійснюється популяризація чи реклама. Третій спосіб є найбільш солідним і, відповідно, не найдешевшим: провайдер організує для клієнта власний віртуальний сервер з унікальним ім'ям, яке звичайно корелює з назвою організації, фірми чи ім'ям фізичної особи. Це ліквідує потенційно можливе непорозуміння, яке базується на тому, що зазвичай знають фірму чи людину, а не провайдера, на сервері якого першими двома способами розміщена інформація клієнта, котру можуть там і не знайти.

Також має сенс згадати четвертий спосіб активної участі в розвитку мережі Інтернет — власний *Web-вузол*, який, щоправда, знаходиться за межами фінансових можливостей більшості користувачів.

Вироблення стилю, дизайн і оформлення інформації у формі, прийнятній для мережі Інтернет, може здійснюватися як самим користувачем, так і провайдером, який, безсумнівно, має необхідний для цього досвід і ресурси. При розміщенні інформації в Інтернеті провайдер звичайно надає поштові послуги, послуги з доступу до електронних телеконференцій, а також інші додаткові можливості.

Резюмуючи вищесказане, є підстави стверджувати, що користувач Інтернет може використовувати можливості мережі активно, публічно розміщуючи власну інформацію, чи пасивно, тільки одержуючи чужу інформацію, призначену для публічного доступу.

При взаємодії з провайдером клієнт, крім організаційних і стратегічних питань, що стосуються своєї майбутньої лінії поведінки в мережі, комунікаційних проблем, що відносяться до інформаційної потужності і технічної оснащеності провайдера, вирішує також і юридичні питання, зокрема, укладаючи договір із провайдером.

В даний час кожен провайдер Інтернет має мінімум один типовий договір, за яким він працює з клієнтами. Можлива також класифікація клієнтів на фізичних осіб і організації, що відображається у деяких пунктах договору. Відображення у договорі поділу дій користувачів Інтернет на активні й пасивні наявне в дуже обмеженій кількості провайдерів, що в майбутньому, при виникненні спірних

ситуацій, може спричинити певні незручності як для самих провайдерів, так і для їхніх клієнтів. Звичайно, до договору додається регламент провайдера, що розкриває основні поняття і дає більш широкий опис послуг і умов взаємодії сторін.

Коротко перелічимо деякі важливі моменти, на які варто звертати увагу при вирішенні питань взаємодії між провайдером і користувачем Інтернет, у сфері договірних прав.

В типових договорах зазвичай розкриваються питання оплати строку дії договору, обов'язків сторін, відповідальності, що не є жорстко анонсованими умовами з боку провайдера, а можуть змінюватися за згодою сторін.

Варто також усвідомити динаміку процесу взаємодії користувача мережі з послугами провайдера. Клієнт, як правило, здійснює доступ до мережі опосередковано, через ресурси свого *Web-вузла*, але при цьому він повинен розуміти, що відповідальність за будь-які дії, що порушують вітчизняне і міжнародне законодавство і завдають шкоду третім особам, нестиме саме він, а не провайдер. І провайдер не відповідає перед клієнтом за шкоду, якої той зазнав від використання його послуг, якщо інше звичайно не зазначене в договорі.

З іншого боку, провайдер повинен забезпечити своєчасний та якісний доступ до Інтернет відповідно до договору, забезпечити конфіденційність роботи свого клієнта. Питання своєчасності та якості роботи є непростим. Випадки технічних неполадок в устаткуванні провайдера можуть не відбитися на клієнті, а можуть і призвести, наприклад, до неотримання важливої інформації.

Необхідно також звернути увагу на можливість призупинення доступу до мережі з боку провайдера, причини чого повинні бути чітко перераховані, і на можливість клієнта припинити публічний доступ до своєї інформації у випадку активного використання мережі.

При активному використанні мережі, розміщенні інформації в мережі Інтернет особливу актуальність отримує питання інтелектуальної власності на той продукт, що виходить у результаті розміщення інформації клієнта — публікації в Інтернет.

8.4. Проблема відповідальності інформаційних провайдерів

Все інформаційне наповнення і використання мережі Інтернет в комерційних і некомерційних цілях здійснюється за допомогою послуг організацій, що забезпечують доступ до мережі Інтернет, розміщення і передачу інформації в Мережі.

У загальному випадку, інформаційні суспільні відносини, що складаються в процесі використання мережі Інтернет, виглядають так:

Користувач — Провайдері — Інформаційний ресурс — Провайдер2 —
Власник ресурсу.

Зазначена багатомірність інформаційних відносин визначає наявність спеціального інституту відповідальності інформаційних провайдерів. Їх називають по-різному: ISP, ASP, власники служб інформаційних оголошень (від дошок оголошень до Інтер-нет-аукціонів), у європейському законодавстві використовується термін (*intermediary service providers*), в американській практиці — *on-line service provider, provider of access, provider of the informational content*.

У наших законопроектах вживають термін «інформаційний посередник». Наприклад, визначаючи його як «особу, що від імені іншої особи відправляє, одержує чи зберігає електронні документи, чи надає інші послуги у відношенні даних документів».

Реально дії інформаційних провайдерів з надання послуг мають наступні властивості. Провайдер не ініціює інформаційне відношення, не вибирає зміст переданої інформації та її одержувача, не впливає на зміст інформації і зберігає її тільки в межах часу, обумовленого технічними стандартами і протоколами для нестатків передачі інформації. Відповідальність провайдерів базується на тому, що вони мають організаційно-технічну можливість у будь-який момент впливати на інформаційні суспільні відносини своїх користувачів. Форма впливу може бути досить різноманітною: від блокування інформаційного обміну до інформування третіх осіб про зміст переданої інформації.

У якому випадку провайдер — власник інформаційного ресурсу та інформаційної системи несе відповідальність за дії осіб, що скористалися зазначеними ресурсами і системами? На цей рахунок існують три основні підходи: провайдер несе відповідальність за всі дії користувачів, не залежно від наявності в нього, як у суб'єкта права, знання про вчинені дії,

- провайдер не несе відповідальності за користувачів у тому випадку, якщо виконує визначені умови, пов'язані з характером надання послуг і взаємодією із суб'єктами інформаційного обміну й особами, чії права порушуються діями користувачів,
- провайдер не відповідає за дії користувачів.

Законодавство різних країн пропонує рішення проблеми відповідальності провайдерів згідно з трьома приведеними схемами. Якщо, наприклад, у Китаї та країнах Близького Сходу прийнятий перший підхід, то в Європі дотримуються другого підходу: найбільш детальне рішення проблеми відповідальності розкрито

в європейській директиві з електронної комерції {«*Directive on electronic commerce*», *Council of European Union, Brussels, 28 February 2000*, розділ 4, статті 12-15). Директива встановлює, що провайдер не несе відповідальності за передачу інформацію у випадку, якщо він не ініціює її передачу, не вибирає одержувача інформації і не впливає на цілісність переданої інформації. При цьому допускається тимчасове збереження переданої інформації для здійснення необхідних технічних дій з передачі інформації. Також деталізуються умови кешування і затверджується, зокрема, що провайдер не несе відповідальності за дії користувачів при наданні послуг хостингу, якщо не був обізнаний про їхню протизаконну діяльність і після одержання інформації припинив розміщення чи доступ до інформації користувачів.

У даний момент у ряді країн світу прийняті предметні закони, що стосуються інституту відповідальності провайдерів. Так, у шведському законі, що регулює відповідальність власників дошок оголошень (*Act (1998:112) on Responsibility for Electronic Bulletin Boards*) встановлюється, що вони зобов'язані видаляти повідомлення третіх осіб у тому випадку, якщо інформація, що міститься в них, порушує ряд норм кримінального законодавства і цивільного законодавства (у частині авторського права). Схожа на європейську, але менш детальна схема відповідальності при порушенні авторських прав визначена в американському *Digital Millennium Copyright Act (DMCA)*, прийнятому в 1998 році.

Резюмуючи вищесказане можна стверджувати, що проблема відповідальності провайдерів — це актуальне питання державної політики з використання мережі Інтернет. У залежності від того, як буде визначена і регламентована роль провайдерів в інформаційних суспільних відносинах у мережі Інтернет, по-різному буде розвиватися і мережа Інтернет.

Тому необхідний законодавчий розв'язок проблеми відповідальності інформаційних провайдерів. Пропоновані в даний момент норми стосуються тільки обміну інформаційними повідомленнями і не торкаються усіх видів мережних інформаційних послуг:

- інформаційний провайдер не несе відповідальності за дії осіб, що використовують його послуги і порушила звичай ділового обороту в сфері використання мережі Інтернет, якщо інше не передбачено законом чи договором;
- інформаційний провайдер несе відповідальність за модифікацію і затримку передачі інформації, якщо інше не передбачено законом чи договором;
- інформаційний провайдер несе відповідальність за неповне чи недостовірне ознайомлення користувачів мережі Інтернет про умови використання та істотних особливостей функціонування його інформаційних ресурсів.

Є доцільним, щоб самі інформаційні провайдери звернули увагу на детальні обмежувальні (з вичерпним переліком можливостей) описи власних послуг по використанню інформаційних ресурсів і систем. Крім цього, при взаємодії з клієнтами провайдери з метою сумлінного опису своїх послуг повинні пропонувати користувачам схеми регулювання питань, що стосуються конфіденційності дій користувачів, часу й умов збереження проміжної (службової) інформації, умов доступу до лог-файлів і механізмів забезпечення доказів при суперечках провайдера і користувача з третіми особами.

8.5. Захист сайтів в Інтернет

Захист об'єктів інтелектуальної власності, створених при розробці сайтів

Створення будь-якого сайту пов'язане з розробкою нового інтелектуального продукту. І його творці звичайно хочуть захистити свої права на цей продукт. На жаль не завжди вони знають, що можна і потрібно захищати у своїх сайтах. Поняття «сайт» не вичерпує всіх інтернет-продуктів і тут використано більше для простоти і наочності.

Кілька слів про те, для чого починаються заходи для захисту своїх сайтів. Це не так однозначно як здається і має кілька причин.

Перша причина — одержання конкурентних переваг у порівнянні з іншими розроблювачами за рахунок одержання можливості заборонити їм використовувати ваші ідеї, рішення у своїх сайтах. Одержання авторських і патентних прав — це, напевно, єдина монополія, що відкрито і в усьому світі заохочується державою.

Друга причина — можливість одержання додаткових доходів за рахунок продажу (поступки, надання) своїх прав третім особам.

Третя причина — це можливість задоволення своїх особистих авторських інтересів та амбіцій, тобто те, що пов'язано, у першу чергу, з особистими немайновими правами автора.

Четверта причина — це можливість захистити себе від несумлінної конкуренції чи просто випадкового використання у своїй діяльності третьою особою якихось елементів, що асоціюються з вашою компанією. Сюди ж варто віднести і випадки, коли необхідно захистити себе від спроб відвертого шантажу, коли хто-не-будь намагається продати вам ваш же товарний знак чи інший об'єкт, який він зареєстрував після того, як довідався про вашу компанію чи проект. Слід зазначити, що останній випадок є найбільш складним з погляду доказу своїх прав.

Крім того, існують інші причини, пов'язані більше із зовнішнім проявом, ніж із самим об'єктом охорони. Так, наприклад, наявність патентів чи інших документів, що підтверджують ваші виключні права на об'єкти інтелектуальної

власності, як правило, призводить до збільшення ціни вашого продукту в 1,5-2 рази у порівнянні з «безпатентним». У ряді випадків охоронний документ є корисним з погляду використання податкових пільг чи побудови ефективних фінансових схем у цілому.

У представленій нижче таблиці в стислому виді проведено аналіз можливих форм правової охорони об'єктів, що складають сайт.

Об'єкт	Можливі форми правової охорони	Необхідність захисту	Необхідні дії по захисту
1	п	3	4
Доменне ім'я	Товарний знак	Вкрай необхідно в будь-якому випадку	Охорона виникає в результаті реєстрації
1	2	3	4
Дизайн сайта	Промисловий зразок	Доцільно у випадку оригінальності сайта і необхідності збереження його унікальності	Охорона виникає в результаті реєстрації
	Нормами авторського права	Охорона виникає автоматично	Доцільно спеціально підготувати документи, що підтверджують ваші права і пріоритет
Дизайн окремих елементів	Товарний знак чи промисловий зразок	Доцільно. Форма вибирається в залежності від виду елемента і його використання	Охорона виникає в результаті реєстрації
Шрифт	Промисловий зразок	Необхідно у випадку його оригінальності	Охорона виникає в результаті реєстрації
Системні і програмні рішення по взаємодії окремих елементів	Винахід чи корисна модель	Доцільно у випадку оригінальності технічних ідей, реалізованих у програмному забезпеченні	Охорона виникає в результаті реєстрації
	Нормами авторського права	Охорона виникає автоматично, але тільки у відношенні форми представлення. Ідея не охороняється	Необхідно мати або спеціально підготувати документи, що підтверджують ваші права і пріоритет
Окремі блоки програми, що можуть виступати	Як ноу-хау	Доцільно у випадку зацікавленості конкурентів у їхньому використанні	Встановлення режиму обмеженого доступу
	Нормами	Охорона виникає	Необхідно мати або

як окремі елементи	авторського права	автоматично	спеціально підготувати документи, що підтверджують ваші права і пріоритет
Бази даних	Винахід чи корисна модель	Доцільно у випадку оригінальності	Охорона винакає в результаті
1	2	3	4
		технічних ідей, реалізованих у програмному забезпеченні	реєстрації
	Як ноу-хау	Необхідна в разі можливої зацікавленості конкурентів у використанні бази	Встановлення режиму обмеженого доступу
	Нормаами авторського права	Охорона винакає автоматично	Необхідно мати або спеціально підготувати документи, що підтверджують ваші права і пріоритет
Музичний супровід	Товарний знак	Доцільно у випадку оригінальності і передбачуваного тривалого використання	Охорона винакає в результаті реєстрації
	Нормаами авторського права	Охорона винакає автоматично	Необхідно мати або спеціально підготувати документи, що підтверджують ваші права і пріоритет.
Статті, огляди, реферати і т.ін. (контент)	Нормаами авторського права	Охорона винакає автоматично	У зв'язку з постійним відновленням необхідний механізм (система) фіксації ваших прав і пріоритету (депонування і т.ін.)
Відеоряд, мультиплікація	Товарний знак	Необхідно у відношенні персонажів, якщо вони спеціально розроблялися в оригінальні	Охорона винакає в результаті реєстрації
	Нормаами авторського права	Охорона винакає автоматично	Необхідно мати або спеціально підготувати документи, що підтверджують ваші

1	2	3	4
			права і пріоритет, особливо якщо другі форми охорони не використовуються

Досвід показує, що при виборі форм охорони варто виходити з доцільності використання їх у комплексі. Це пов'язано з особливостями, якими відрізняються патентні форми від охорони по нормах авторського права. Так традиційно вважається, що патентування (реєстрація винаходів, корисних моделей, промислових зразків, товарних знаків) є найбільш надійною формою охорони, але пов'язана з відносно тривалою процедурою реєстрації, додатковими матеріальними витратами і має обмежений термін. Відповідно, ця форма повинна використовуватися в першу чергу у відношенні об'єктів, що представляють основну цінність і втрата прав на які може реально відбитися на діяльності компанії. Такими об'єктами є доменні імена, логотипи, що реєструються як товарні знаки, а також реалізовані в програмному забезпеченні основні ідеї з організації сайта, його наповненню, керуванню, що ми намагаємося реєструвати як винахід, а у випадку неможливості — як корисні моделі.

Передача авторських прав

Розглянемо також випадок коли авторські права на розробку Web-сторінки не одразу належать компанії, а повинні бути отримані за рахунок інших осіб.

Широкі можливості з оформлення гіпертекстової інформації для розміщення її в Інтернет, багатий вибір засобів виразності, прояву фірмового чи особистого стилю обумовлюють труднощі різноманітного вибору, творчий характер діяльності по створенню гіпертекстових сторінок. Одночасно, крім зазначених труднощів, необхідно враховувати, що конкуренція серед рекламних матеріалів в Інтернет не обмежена по регіональних ознаках, а носить міжнародний характер.

Усе це диктує досить високі вимоги до змісту й оформлення гіпертекстових документів, що не можуть бути дотримані без залучення до розробки таких документів фахівців з дизайну.

Актуальність залучення фахівців для розробки гіпертекстових документів породжує актуальність вивчення питання юридичного оформлення такого роду відносин.

Якщо фахівець є працівником організації і в його трудові обов'язки входить складання комп'ютерних програм або розробка дизайну документації, то додаткове укладення договору не обов'язкове. Права на розробки переходять до організації, якщо в трудовому договорі з фахівцем не зазначене інше, без виплати додаткової винагороди (не вважаючи можливих преміальних і інших виплат,

встановлених в організації). У будь-якому іншому випадку необхідне укладення договору на розробку гіпертекстових документів. Переважна більшість організацій не мають у своєму штаті програмістів, що володіють, крім всього іншого, дизайнерськими знаннями, навичками, а також художнім мисленням. Тому, як правило, виникає необхідність у залученні сторонніх фахівців чи організацій для розробки гіпертекстових документів, і, відповідно, укладання договорів, що визначають взаємини замовників і розроблювачів згаданих документів.

Основна специфіка таких договорів полягає в тому, що в них повинні бути відбиті права на гіпертекстовий документ не тільки як на комп'ютерну програму, але і як на сукупність дизайнерських рішень. Сучасна технологія створення гіпертекстових документів дозволяє обходитися без знання мови програмування, просто вписуючи в потрібні ділянки екрана текст, вставляючи зображення і т.ін. Отже, у розглянутому договорі, головним чином, мова йде про створення в електронній формі сукупності інформаційної структури (одиниці інформації: текст, таблиці, графіки і т.ін., їхній взаємозв'язок) і її дизайнерського оформлення. Причому, як правило, елементи інформаційної структури (наприклад, рекламні тексти) надаються замовником.

Розглянемо зміст договору на створення гіпертекстових документів. По своїй юридичній природі даний договір є авторським договором замовлення (Закон України «Про авторське право і суміжні права»). За таким договором автор зобов'язується створити продукт відповідно до умов договору і передати його замовнику. Замовник зобов'язаний у рахунок винагороди виплатити автору аванс, розмір і порядок сплати якого встановлюються договором.

Предмет договору можна сформулювати в такий спосіб: «Замовник зобов'язується надати вихідні матеріали для інформаційного наповнення, прийняти й оплатити створені гіпертекстові документи для розміщення у всесвітній інформаційній мережі Інтернет, а Виконавець бере на себе зобов'язання особисто розробити гіпертекстові документи і передати усі виключні права на них Замовнику.»

Відповідно до положень закону «Про авторське право і суміжні права» і «Про правову охорону програм для ЕОМ і баз даних» необхідно окремо вказувати кожне з переданих виключних прав і суму гонорару за його передачу. Сума гонорару, як і в будь-якому іншому авторському договорі, може бути визначена у твердій сумі, у виді щомісячних, щоквартальних або щорічних відрахувань, у формі відрахувань з кожної виготовленої копії гіпертекстових документів (якщо, наприклад, їхнє поширення здійснюється шляхом копіювання дискети і наступної реалізації).

Певну складність представляє питання про формулювання технічних вимог до розроблювального на замовлення гіпертекстового документу. Справа в тім, що поки не встановлено державних чи інших єдиних стандартів до характеристик таких документів, на які можна було б посилатися в договорі. Виходячи з цього, у договорі варто закріплювати загальне формулювання, а при необхідності викладати докладні технічні вимоги в додатку до договору. Зазначений пункт у договорі може звучати так: «Технічні вимоги до гіпертекстового документа обумовлюються його нормальним функціонуванням у всесвітній інформаційній мережі Інтернет, що забезпечує реалізацію вимог Замовника. Ці вимоги є сформульованими Замовником показниками, що відображають інформаційне наповнення, структуру, сумісність з визначеним програмним забезпеченням, способи взаємодії елементів, дизайн гіпертекстового документа. Дані показники викладаються у вигляді додатка до даного договору, що є його невід'ємною частиною».

У договорі повинен бути також передбачений порядок здавання-прийняття робіт (по акту здавання-прийняття), порядок оплати робіт, відповідальність сторін. Оскільки діяльність з підготовки гіпертекстових документів носить багато в чому творчий характер, необхідно у відповідальності сторін передбачити ситуацію неможливості виконання замовлення з причин, що не залежать від виконавця (технічні збої мережі, неможливість дотримання технічних вимог замовника з причин низької якості каналів передачі даних і т.ін.), а також порядок розв'язання проблемної ситуації.

Вочевидь, окремо слід домовитися про обов'язок замовника надати вичерпну інформацію про спосіб передачі йому гіпертекстових документів (на практиці ці документи відразу розміщуються на відповідному вузлі Інтернет, для чого потрібно знання пароля для запису даних на вузол). Одночасно з наданням вищевказаних даних потрібно закріпити обов'язок сторін, не використовувати і не поширювати інформацію, отриману від іншої сторони за договором, якщо до такої інформації закритий доступ для сторонніх осіб.

Завершуючи опис специфіки договору на створення гіпертекстових документів помітимо, що лавиноподібний розвиток все-світньої інформаційної мережі Інтернет призводить до виникнення нових видів послуг, що вимагають свого правового регулювання. Найчастіше, до них можна застосувати уже випробувані правила, що діють у відношенні традиційних послуг. Однак окремі види послуг, зокрема з виготовлення інтернет-сторінок, вимагають вивчення юридичної специфіки їхнього договірної оформлення.

Розв'язання проблем авторського права

Десятки тисяч тих, хто зареєстрував доменне ім'я в Інтернет і вносить абонентську плату за його підтримку, сподіваються виправдати ці витрати.

Для цього вкладаються додаткові кошти в дизайн та інформаційне наповнення сайта, а інвестиції завжди мають потребу в правовій охороні.

Однак, як показує поки що невелика судова практика, звичайно, використовувати підходи до охорони прав на сайти малоефективно.

У юридичній літературі розглядалися різні варіанти рішення цієї проблеми. Так, у випадку виникнення суперечок з приводу приналежності інформації пропонувалося проводити експертизу комп'ютера (сервера), на якому зберігається сайт. Слід зазначити, що ця експертиза дозволить установити зміст сайта тільки на сьогоднішній момент і не покаже, що та сама інформація була тут і раніше, у момент передбачуваного порушення прав автора.

Дуже обмежені можливості надають і так називані /o^'-файли сервера, де відзначаються операції читання і запису даних. Справа в тім, що вони фіксують тільки ім'я файлу, наприклад, розміщеного на сайті і не фіксують його змісту. Відповідно, відповідач може заявити, що раніш під цим ім'ям був файл з одним змістом, а тепер зовсім іншим. Крім того, особистість автора також не можна установити, виходячи з записів у /og-файлах сервера.

У літературі пропонувалося також використовувати для фіксації інформації, розташованої на сайті, Weft-депозитарії, тобто незалежне сховище інформації із сайтів. При цьому в ролі збе-рігачів відповідної інформації передбачалося використовувати недержавні організації, що уклали договір із власником сайта.

Однак даний метод викликає сумніви, оскільки освідчення фактів здійснює особа, неуповноважена на такі дії і, крім того, за таке свідчення вона отримує плату за договором з власником сайта, тобто має матеріальну зацікавленість.

Усе це дозволяє говорити про необхідність пошуку інших методів забезпечення охорони прав і законних інтересів власника сайта.

Найбільш розповсюдженим стандартом на документи, якими відбувається обмін в Інтернет є стандарт гіпертексту. Сайт, як правило, складається з таких документів або має програмні засоби для перетворення документів у цей стандарт для передачі їх користувачу.

Гіпертекстовий документ — це текстовий документ в електронній формі, що містить посилання на інші документи у вигляді вказівки на адресу їхнього розташування в інформаційній мережі. На відміну від звичайного текстового документа, що має посилання, наприклад на використовувану літературу, дані, зазначені в гіпертекстовому документі дозволяють автоматично знайти і завантажити по запити користувача документ, на який поставлене посилання в гіпертексті. Сайт є сукупністю гіпертекстових

документів, об'єднаних на основі визначеної теми, приналежності визначеній особі чи виданню по інших ознаках, ще дозволяє говорити про його подібність зі збірником.

Сукупність документів (статей, ілюстрацій), розміщених на сайті і систематизована певним чином, цілком відповідає поняттю бази даних, закріпленому в Законі України «Про правову охорону програм для ЕОМ і баз даних». Це означає, що для охорони і попередження порушення прав на інформаційний мережний ресурс можуть використовуватися механізми, передбачені для правової охорони баз даних, зокрема їхня реєстрація.

У якості депонованих матеріалів для інформаційного мережного ресурсу можна представити схему, що показує розділи мережного ресурсу і взаємозв'язку між ними, вихідний код і роздрукування візуальних відображень, що виникають на екрані користувача при роботі з інформаційним мережним ресурсом.

Ці матеріали дозволять підтвердити права на структуру інформаційного мережного ресурсу (схема), програмні рішення, закладені в інформаційну систему (вихідний код) і зовнішній вигляд мережного інформаційного ресурсу (роздрукування візуальних відображень).

Звичайно, зазначений спосіб забезпечення доказів для захисту прав автора сайта не знімає правових проблем, пов'язаних з використанням трансграничних інформаційних мереж.

Однак реєстрація матеріалів сайтів дозволяє захищати права вже сьогодні, не чекаючи нових законодавчих рішень і, показуючи порушникам прав, що «Кіберпростір не земля поза законом».

8.6. Іменне право

Інтенсивний розвиток технологій робить присутність в мережі Інтернет більш актуальним для багатьох компаній. При цьому більша частина ділового світу надає перевагу, щоб їх знаходили за ім'ям (назвою) компаній або за назвою торгової марки. Назва компанії — це не тільки спосіб індивідуалізації. Перш за все — це актив. За назвою стоять немалі вкладення, роки роботи.

Багато назв у світі повторюються, і це не новина. Поява Інтернету створила ситуацію, коли той, хто раніше «зайняв» адресу, який складається з унікальної комбінації букв, випередивши інших бажаних, позбавляє останніх можливості зробити те саме.

Для подальшого аналізу проблеми важливо відзначити кілька особливостей інтернет-адреси. По-перше, адресація — «наскрізна» і носить міжнародний характер; по-друге, її існування фактично не обмежене якими-небудь

тимчасовими рамками; по-третє, найбільш поширені адреси складені з букв латинського алфавіту. І нарешті, основна особливість — реєстрація будь-якої адреси носить факультативний характер і дає власнику адреси виключне право на користування і розпорядження нею, тобто ніхто не зможе створити і привселюдно експлуатувати в Мережі адресу, ідентичну вже зареєстрованій. Причиною тому — унікальна для нашого нестабільного світу система ієрархії доменних імен, що є наддержавним утворенням і одним з наріжних стрижнів Вавилонської вежі на ім'я «Інтернет».

Існуюча система реєстрації доменів дозволяє власнику доменного імені бути впевненим, що всі перераховані вище особливості будуть незмінними, і його інформаційний ресурс завжди буде пов'язаний з мережним коштом індивідуалізації — доменним ім'ям.

При створенні системи доменних імен не була врахована одна важлива обставина: у світі, у різних країнах і в різних правових системах уже давно існують кошти індивідуалізації, що знайшли своє юридичне закріплення в численних міжнародних угодах і національних законах. Насамперед, це товарні знаки й фірмові найменування, за якими «стоять» усталені звичаї ділового обороту і величезні кошти. Саме тому правовласників товарних знаків, власників компаній з визначеними фірмовими найменуваннями, муніципалітети міст і навіть окремих осіб — відомих персон нашої планети, абсолютно не влаштує існування в Мережі найменувань, що збігаються з їх іменами, але не приналежних їм самим.

За діючим законодавством про кошти індивідуалізації учасників цивільного обороту і виробленої ними продукції (послугах, що робляться,) у переважній більшості країн світу (Україна не виключення) використання третіми особами зазначених коштів індивідуалізації (об'єктів інтелектуальної власності) для здійснення комерційної діяльності можливо тільки з дозволу правовласників. Реєстрація ж товарного знаку відбувається по визначених класах МКТУ (Міжнародного класифікатора товарів і послуг, усього таких класів 42).

Повертаючись до проблематики Інтернету потрібно відзначити, що використання в адресі інформаційного ресурсу чужого фірмового найменування, зареєстрованого товарного знаку чи словесного позначення подібного ім, може обернутися для власника інформаційного ресурсу кримінальною відповідальністю.

Ключовими в проблемі порушення в Інтернеті прав правовласників фірмових назв, а також інших словесних позначень, що слугують засобами індивідуалізації при включенні даних у мережеві адреси, є питання правового регулювання Інтернету — юрисдикції мережного простору і забезпечення доказів.

Проблема забезпечення доказів потрібна, хоча її дозвіл не можна назвати тривіальним: при суперечці необхідно зажадати, зокрема, відомості від реєстратора доменних імен. А чи прийме, наприклад, вітчизняний суд дану інформацію як доказ у справі, сказати зараз складно.

Питання ж юрисдикції Мережі пов'язане зі сферою міжнародного приватного права: закон якої країни застосовувати при розв'язанні інтернаціональних суперечок?

Крім судових органів відповідної юрисдикції, суперечки відносно доменних імен першого рівня (*top level domain*) розглядаються провайдерами, визнаними ICANN, — Інститутом розв'язання суперечок (*ICANN Institute for Dispute Resolution*), «Електронними резолюціями» (*eResolution*), Національним Арбітражним форумом (*the National Arbitration Forum*) і Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (*World Intellectual Property Organization*) у відповідності з Уніфікованим полісом для розв'язання суперечок по доменним іменам, адаптованими Інтернет-корпорацією заданих імен і номерів 24 жовтня 1999р., прийнятими реєстраторами доменних імен першого рівня. Розгляд суперечок проходить у відповідності з Правилами застосування Уніфікованого полісу для розв'язання спорів по доменним іменам від 26 серпня 1999р., ім-плементованими з 24 жовтня 1999р., які також являються документами ICANN.

Розглядаються такі суперечки в адміністративному виробництві, в якому сторона, що подала скаргу, не може вимагати нічого іншого, крім припинення реєстрації доменного імені або передачі його на свою користь. Всі матеріальні вимоги повинні вирішуватися у відповідності з юрисдикцією, до якої відносяться сторони. Розглядається суперечка на мові, яка використовується при укладанні угоди між реєстратором і власником доменного імені, якою, як правило, є англійська.

Правом звернення зі скаргою наділена будь-яка фізична або юридична особа. Звернення можливе до будь-якого з провайдерів, визнаних ICANN.

Скарга повинна бути достатньо обґрунтованою. Щоб скаргу прийняли до розгляду, необхідно довести, що відповідач зареєстрував доменне ім'я, ідентичне або дуже схоже з торговою маркою, що належить позивачу, що відповідач не має права і законних інтересів у відношенні доменного імені, доменне ім'я було зареєстроване виключно у непорядних цілях. На непорядність може вказувати будь-яка з наступних обставин:

- доменне ім'я було зареєстроване або придбане з метою продажу, здачі в оренду або іншої передачі позивачу — власнику торгової марки, знаку для товарів і послуг, з метою отримання прибутку;

- доменне ім'я було зареєстроване з метою недопущення його реєстрації власником торгової марки;
- доменне ім'я було зареєстроване, щоб зашкодити розвитку бізнесу конкурента;
- метою використання доменного імені було залучення з комерційною ціллю користувачів Інтернету за допомогою введення їх в оману відносно торгової марки, що належить позивачу, в тому числі створення ілюзії ресурсної участі, спонсорства, аффіліації.

Відповідач, захищаючись від поданої на нього скарги, повинен спростувати дані, що в ній містяться. А тому йому потрібно продемонструвати, що:

- до моменту виникнення суперечки відповідач використовував доменне ім'я в цілях добросовісної пропозиції і послуг;
- як фізична особа або організація-відповідач була широко відома через це доменне ім'я, навіть якщо вона при цьому не придбала прав на торгову марку;
- відповідач здійснює некомерційне і добропорядне використання доменного імені без намірів отримання комерційного ефекту.

Нарешті в Україні можна реєструвати *country code Top Level Domain* — .ua. Гарним є не тільки те, що тепер адреси будуть суворими, без зайвих приписів, а й те, що одразу ж врегульований процес отримання домену другого рівня .ua згідно з торговою маркою. Делегування приватних доменів другого рівня обмежене колом власників торгових марок, зареєстрованих в Україні і захищених законами країни. Таке рішення прийняте з ціллю попередження безконтрольного захоплення доменних імен. Свідоцтво про реєстрацію ТМ — це той документ, який необхідний для делегування приватного домену другого рівня. Тільки його наявність дозволить компанії вже зараз зайняти своє місце в домені .ua. Першо-прохідцями в цьому процесі були компанії, які вже в листопаді доступні в домені .ua.

У цьому розділі зроблена спроба систематизувати і сформулювати уявлення про шляхи еволюційного розвитку права, стосовно до інформаційно-комунікаційних питань.

За рамками розгляду залишаються такі, безумовно, важливі питання права майбутнього, як, наприклад питання космічного права, генетичного права, права цифрової біометричної ідентифікації чи, наприклад, питання права домашніх, побутових та ігрових роботів.

В галузі цифрового права можна умовно виділити наступні розділи:

- Авторське право на цифрові сутності
- Право цифрових грошей
- Право цифрових операцій

- Право цифрових суперечок
- Право цифрового державного керування
- Право доступу до даних і захисту при доступі

Даний поділ умовний, однак він відображає об'єктивно існуючі в даний час напрямки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Розглянемо дані розділи більш докладно.

Авторське право на цифрові сутності

Питання розглянуті даним розділом права стосуються усіх *без* винятку учасників інформаційно-комунікаційної взаємодії (або як власників прав на цифрові сутності, або як користувачів даних сутностей). Крім того, питання даної галузі здобувають свою АКТУАЛЬНІСТЬ вже зараз, з однієї сторони в зв'язку з перетворенням Інтернету з всесвітньої розважальної мережі у всесвітню ділову мережу, а з іншої сторони в зв'язку зі швидким прогресом засобів запису і збереження даних.

Розділ розглядає питання: реєстраційного захисту прав на цифрові об'єкти (текст, графіку, музику, відео, програми і т.ін.), ліцензування використання захищених об'єктів, питань контролю використання цифрових об'єктів і спеціального захисту об'єктів від неналежного використання, а так само питань припинення неправильного використання цифрових об'єктів.

Поточний стан галузі: У даний час йде (поки тільки в самій мережі) досить жвава дискусія з питань даного розділу права. Справа ускладнюється повною відсутністю не тільки загальноприйнятих механізмів, чи хоча б принципів рішення даних питань, але й повною відсутністю в даний момент у світі загальноприйнятих поглядів на дані питання.

Так у відношенні патентування цифрових технічних рішень підхід США (де патентування допускається і навіть заохочується) цілком суперечить підходу Європейських країн (де вони не тільки не патентуються, але й не захищаються як промислові об'єкти).

Цілком відсутнє не тільки правове регулювання розташованого в мережі контенту (від підходу США, де провайдер розміщення не тільки не несе за контент ніякої відповідальності, до підходу України (поки не в нормативній формі), при якому сайти пропонується прирівнювати до засобів масової інформації), але і навіть правове регулювання свята святих самого Інтернету — домених імен, що дотепер узагалі не мають якого-небудь правового статусу!

У міжнародній практиці мається деяка кількість взаємови-ключних судових прецедентів за даними питанням (справа MP3, справа DVD, справа GNUTELLA і ін.), однак вони цілком суперечать один одному. Здається, що найближчим часом

подібних справ буде усе більше і більше, однак повна протилежність прийнятих рішень не дає основ говорити про право.

Вочевидь, у мережі в принципі неможливе застосування існуючих правових механізмів захисту. Якщо буде заборонено розміщення на сайті деякого контенту, його можна розмістити на іншому сайті, залишивши на первісному сайті посилання. У принципі, з огляду на специфіку роботи пошукових і індексних роботів (а так само анонімні сайти) узагалі можливе легке розміщення індексованого та ідентифікованого контенту в мережі, без явного за-дання посилань на нього.

Саме останнім часом, рядом корпорацій починаються зусилля по технічному рішенню питання (наприклад введення консорціумом DVD регіонального кодування дисків, проект *ContentGuard* фірм *Xerox* і *Microsoft* та інші роботи) однак, як показує практика, спроби чисто технічного рішення суто правових питань цілком нейтралізуються знову ж саме технічними засобами, без будь-яких наслідків.

Право цифрових грошей

Абсолютно непомітно для всіх законодавців з'явилися і придбали цілком конкретну форму нематеріальні, уніфіковані сутності, що з успіхом взяли на себе функції традиційних грошей.

Розділ розглядає питання: визначення правового статусу цифрових, платіжно-обмінних ресурсів і відповідних систем, питання цифрового банкінга (фінансових послуг).

Поточний стан галузі: Коли цифрові гроші знаходилися в межах використання мережі для традиційних банківських операцій, проблем майже не виникало, однак зараз велика частина платежів (чи неплатежів) здійснюється не банками і відповідно не підпадає під чинне законодавство. У Росії, на відміну від усього іншого світу, досить розвинута практика використання подібного роду «грошових сурогатів» (як їх називає офіційна пропаганда), однак зараз даний процес захоплює увесь інший світ, і що з цим робити ніхто не знає.

Право цифрових операцій

Даний розділ розглядає не стільки правове регулювання сутнос-тей, що знову з'явилися, скільки новий підхід до рішення старих проблем.

Розділ розглядає питання: уніфікації цифрових комерційних операцій, уніфікації ресурсів цифрових операцій, цифрових операційних систем і середовищ, документування операцій.

Поточний стан галузі: У міжнародній практиці правове регулювання цифрових операцій відсутнє на рівні міжнародних чи національних

правопороджуючих нормативів і є присутнім на рівні корпоративних і галузевих стандартів (досить добре пророблені фінансові й страхові операції та операції з цінними паперами). Існує набір факультативних рекомендаційних стандартів цілого ряду міжнародних організацій.

Право цифрових суперечок

У традиційному світі будь-які суперечки по усіх більш-менш значних операціях можуть стати предметом розгляду в суді.

На жаль, традиційний суд в принципі не пристосований для розв'язання цифрових суперечок, що виникають при цифрових операціях.

Для розв'язання даного класу суперечок необхідне створення особливого цифрового суду, що не має з традиційним судом нічого спільного (крім хіба що обов'язкового виконання рішення).

Розділ розглядає питання: визначення цифрового (дистанційного) нанесення збитку, принципи і механізми цифрового розв'язання комерційних суперечок, питання виконання цифрових рішень.

Поточний стан галузі: Перші ж спроби визначити принципи і пріоритети цифрового розв'язання цифрових суперечок наштовхнулися на відсутність принципової відповіді на головне питання — хто буде займатися подібним судовим розглядом. Якщо цим будуть займатися спеціально виділені люди, то розв'язання практично всіх суперечок по мікроопераціях і відповідно по мікроплатежах буде економічно недоцільно через зовсім неприйнятну собівартість. Якщо ж цим будуть займатися спеціально створені програмні системи, то виникають ще більш складні питання технічного порядку. Останнім часом у дискусіях по даному питанню все частіше зустрічається думка про залучення для розв'язання суперечок незалежного, добровільного журі з Інтернет-громадськості, з ухваленням рішення методом голосування, однак і цей підхід має свої складності.

У порівнянні з цим питанням всі інші проблеми цифрового розв'язання суперечок здаються другорядними.

Право цифрового державного керування

Під цифровим державним керуванням розуміється використання цифрових мереж передачі даних як канал передачі даних при традиційному державному керуванні.

Розділ розглядає питання: цифрового державного керування, Поточний стан галузі: Технічна основа гарантованої доставки розпорядницьких документів вже існує, справа тільки за нормативною легалізацією.

Необхідне пояснення: Проблеми в даній області можуть виникати при взаємодії з громадянами через те, що у відношенні їх, *in* відміну від організацій,

складно буде створити систему гарантованого одержання керуючої цифрової кореспонденції. А відповідно *без* цієї гарантованості важко буде застосовувати санкції за невиконання розпоряджень.

Право доступу до даних і захисту при доступі

Всесвітня декларація прав людини розроблялася досить давнє і на сьогоднішній день не містить одного з основних прав — права на адекватний доступ до інформації. Під адекватністю розуміються з однієї сторони прийнятність умов одержання інформації, а з іншої — захист інтересів користувачів при подібному одержанні.

Розділ розглядає питання: адекватності умов доступу до інформації і захисту прав при доступі.

Поточний стан галузі: При всій прозорості питання, його практичне рішення ускладнюється необхідністю повного перегляду більшості наявних на даний момент правових конструкцій, пов'язаних з поширенням інформації. Проблема в тім, що спроби захисту прав користувачів інформації (і третіх осіб) приводять до симетричного порушення прав постачальників інформації, а іноді навіть до порушення прав розповсюджувачів інформації (приклад — справа Франція—*Yahoo!*, ще не припиняються скандали з приводу COPMa і т.ін.). Мається деяка кількість судових справ (справа *Southwestern Bell + SBCcommunication inc* і інші), однак відсутня не тільки практика, але й принципи рішення подібного роду суперечок. Захист прав при доступі більш простий, і в даний момент зводиться до питання небажаності широкого поширення особистих даних користувачів (справи *ToySmart MarketLogistic* і інші).

ЛІТЕРАТУРА

1. Авторское право и смежное право в Европейском Союзе и Российской Федерации: Сб. докладов и дискуссий по материалам международных семинаров по вопросам охраны интеллектуальной собственности в сфере культуры и искусства, май — ноябрь 1996 г.: Выпуск № 1. — М.Д1997.
2. Авторское право и смежные права // Интеллектуальная собственность: В 2-х т.: Т. I. — Минск, 1997.
3. Авторское право и смежные права // Интеллектуальная собственность: Основные материалы: В 2 ч.: Ч. П. — Новосибирск, 1993.
4. Авторское право и смежные права: Сб. статей. — Кишинзу, 1997.
5. Авторское право и смежные права // Законы, конвенции, договоры и соглашения: Сборник материалов / Под ред. С. А. Сударикова — Минск, 1998.

6. Авторское право: Нормативные акты. Национальное законодательство и международные конвенции. — М., 1998.
7. Авторское право: Сб. нормативных документов. — М., 1985.
8. Авторское право Украины: Сб. нормативно-правовых документов / Составитель В. В. Ситцевой — К., 1996.
9. Авторське право. — К., 1981.
10. Азбука авторского права. — М., 1982.
11. *Азимов Ч. Н.* Научно-техническая информация и право.— Харьков, 1987.
12. *Александров А. Н.* Основные направления концепции правового обеспечения научно-технического прогресса // Вопросы изобретательства. — 1990.—№ 7.
13. *Андреев Д.* Интеллектуальная собственность—товар бесценный, хотя и имеет фиксированную стоимость // Компаньон.— 1998.—№ 32(80).
14. *Андрощук Г., Денисюк В.* Франчайзинг: исключительное право и право интеллектуальной собственности в договоре // Бизнес-информ. — 1997.—№ 14.
15. *Андрощук Г.* Правовая защита от недобросовестной конкуренции // Бизнес-информ. —1997.—№ 4.
16. *Андрощук Г.* Пиратство программного обеспечения // Бизнес-информ. — 1996. №10 — 12 .
17. *Андрощук Г. А.* TRIPS и гармонизация законодательства в области интеллектуальной собственности // Предпринимательство, хозяйство и право. —1997.—№ 2.
18. *Андрощук Г.* Пиратство программного обеспечения // Бизнес-информ. — 1996. №10 — 12 .
19. *Анин Б.Ю.* Защита компьютерной информации. — Петербург, 2000.
20. *Антимонов Б. С, Флейшиц Е. А.* Авторское право. — М., 1957.
21. *Бадиця І. А.* Авторське, винахідницьке право, право на відкриття і міжнародний захист авторських прав.—К..ІЗМН, —1997.
22. *Байбарза В. Довгерт А. С.* Охрана авторских прав. — К., 1987.
23. *Бачило И.* О праве собственности на информационные ресурсы / / Информ. ресурсы России. — 1997.—№ 4.
24. *Бачун О.* Захист права інтелектуальної власності в Україні / / Право України. —1997.—№2 1.
25. *Бершов А.* Становлення авторського права США // Друкарство. — 1996.
26. *Біленчук П.Д., Романюк Б.В., Цимбалюк В.С. та ін.* Комп'ютерна злочинність. — К.: Атіка. — 2002.

27. *Богуславский М. М.* Вопросы авторского права в междуна-родных отношениях. — М., 1973.
28. *Богуславский М. М.* Международные соглашения в области изобретений и товарных знаков. — М., 1964.
29. *Богуславский М. М.* Патентные вопросы в международных отношениях. — М.: Изд-во АН СССР, 1962.
30. *Боденхаузен Г.* Парижская конвенция по охране промышленной собственности. Комментарий. — М.: Прогресс, 1977.
31. *Вакман Е., Грингольц И.* Авторские права художников. — М., 1962.
32. *Ваксберг А. М., Грингольц А. И.* Автор и кино. — М., 1961.
33. *Вачевський М.В.* Соціально-економічні аспекти використання інтелектуальної власності в сучасних умовах. — К.: ЦУЛ. — 2004.
34. *Ващук Я.* Объекты интеллектуальной собственности // Вопросы изобретательства. — 1996. — № 14.
35. *Веинке В.* Авторское право: Регламентация, основы, будущее. — М., 1979.
36. *Венгеров А. Б.* Право и информация в условиях автоматизации управления. — М.: Юрид. Лит., 1978.
37. *Гаврилов 9. П.* Авторское право: Издательские договоры. Авторский гонорар. — М., 1988.
38. *Гаврилов 9. П.* Издательство и автор: Вопросы и ответы по авторскому праву — М., 1991.
39. *Гаврилов 9. П.* Комментарий Закона об авторском праве и смежных правах. — М., 1996.
40. *Гальперин Л.Б., Михайлова ЛА.* Интеллектуальная собственность: сущность и правовая природа // Советское государство и право. — 1991. — № 12.
41. *Гарибян А.Н.* Авторское право на произведения науки. — Ереван, 1975.
42. *Голембо Я.* Окремі питання авторського права // Право України, 1997. — № 2.
43. *Гончарова І.* Захист авторського права в Україні // Право України, 1998. — № 11.
44. *Горячкова Н.* Объекты интеллектуальной собственности // Бизнес-информ. — 1998. — № 7(227).
45. *Дахно І.І.* Право інтелектуальної власності. — К.: Либідь. — 2002.
46. *Двойников И.В.* Право на результаты творческой деятельности. — М., 1995.

47. *Дозорцев В. А.* Авторское право в суде: Научно-практический комментарий. — М., 1983.
48. *Дроб'язко В. С.* Комп'ютерні програми як об'єкт авторського права в Україні // Договірні та авторсько-правові відносини в сфері інформаційних технологій: Матеріали міжнародного семінару, 21-23 вересня 1998 р. — К., 1998.
49. *Дроб'язко В. С.* Правова охорона музичних творів в Україні // Правова охорона авторських та суміжних прав композиторів, виконавців та — виробників фонограм у ринкових умовах: Матеріали міжнародного семінару, 27-28 серпня 1998 р. — К., 1998.
50. *Дроб'язко В. С.* Право інтелектуальної власності. — К.: ЮрінКОМ. — 2004.
51. *Дюма Р.* Литературная и художественная собственность: Авторское право во Франции. — М., 1989.
52. *Жуков В. И.* Вопросы правовой охраны программного обеспечения ЭВМ // Вопросы изобретательства, 1989. — № 11.
53. *Зильберштейн И. Л.* Авторское право на музыкальное произведение. — М., 1960.
54. *Законодавство України про інформацію: Станом на 1 липня 1998 р.* — К., 1998.
55. *Ионас В. Л.* Произведения творчества в гражданском праве. — М., 1972.
56. *Исханов У. К.* Право авторов произведений изобразительного искусства. — М., 1966.
57. Інтелектуальна власність: Словник-довідник у 2-х тт. / за заг. ред. О. Д. Святоцького. — К.: Ін Юре. — 2000.
58. Інтелектуальна власність в Україні: Правові засади, у 4-х тт. / за заг. ред. О. Д. Святоцького. — К.: «ІнЮре». — 1999 р.
59. Інтелектуальна власність в Україні. Нормативна база // Упорядник Роїна О. М. — К.: КНТ. — 2005. — 400 с.
60. *Кайтмазова Б. В.* Произведения хореографии — объект авторского права // Советское государство и право, 1983. — № 11.
61. *Камышев В. Г.* Права авторов литературных произведений. — М., 1972.
62. *Клик Н. Л.* Охрана интересов сторон по авторскому договору. — Красноярск, 1987.
63. *Машуков В. М.* Компьютерное право. — Львов: Аверс — 1998. — 256 с.
64. *Мартемьянов В. С.* Охрана прав исполнителей: Проблемы создания исполнительского права // Советское государство и право, 1984. — № 6.

65. *Меняйленко А.С., Чужба В.А.* Правовіє аспекти взлома і проникновения в ІС в развитих странах мира и України // Наука на протязі нового тисячоліття. — Луганськ, 2001.
66. *Мікульонок І.О.* Основи інтелектуальної власності. — К.: Політехніка. — 2005.
67. *Миронюк Г.* Актуальні проблеми авторського права та суміжних прав в Україні // Інтелектуальна власність, 1998. — №1.
68. *Мусяка В. Л.* Авторские договори. — К., 1988.
69. *Никитина М.И.* Авторское право на произведения науки, литературы и искусства. Казань, 1972.
70. *Новикова Д.Б., Камбішина В.Л.* Введение в правовую ин-форматику. Справочніє правовіє системи. // Консультант плюс — М., 1999.
71. *Нормативніє акти по авторскому праву: Издание произведе-ний. Взаимоотношения с иностранными авторами и изда-тельствами.* — М., 1979.
72. *Оуен Л.* Купівля і продаж авторських прав на літературні твори: Практичний посібник для видавців України. — К.: Основи, 1996.
73. *Палиук В.П.* Возмещение морального (неимущественного) вреда. // Право. — К., 2000.
74. *Підпригора О.А.* Авторське право і суміжні права // Цивільне право: Навч. посібник для студентів юридичних вузів і факультетів. — К., 1996.
75. *Підпригора О.О.* Авторське право і суміжні права // Законодавство України про інтелектуальну власність. — Харків, 1997.
76. *Правове регулювання інформаційної діяльності в Україні / Упоряд. С.Е.Денський.* — К.: ЮрінКОМ. — 2001.
77. *Проблеми современного авторского права.* — Свердловск, 1989.
78. *Рассудовский В.А.* Заимствование в творчестве и проблема плагиата // Советское государство и право, 1982. — № 11.
79. *Савельева И.В.* Правовое регулирование отношений в облас-ти художественного творчества. — М., 1986.
80. *Святоцький О.Д.* Інтелектуальна власність в Україні: Правові засади та практика. // Вид. дім «Ін Юре» — К., 1999.

81. *Сергеев А.П.* Авторское право России. — СПб., 1994.
82. *Серебровский В.И.* Вопросы авторского права. — М., 1956.
83. *Слабак А.* Вопросы соавторства в судебной практике. // Со-ветская юстиция, 1985. — № 18.
84. *Сутулов Д. М.* Авторское право: Издательские договоры. Авторский гонорар. — М., 1974.
85. *Тимофеенко Л.П.* Авторское право // Охрана прав на интел-лектуальную собственность: Т. I. — К., 1994.
86. *Тимофеенко Л.П.* О смежных правах. — К., 1996.
87. *Тимофеенко Л.П.* О правовой охране компьютерных програми и баз данных // Предпринимательство, хозяйство и право, 1997. — № 9.
88. *Торкатюк В.И.* Авторское право. — К., 1995.
89. *Чернишева С.А.* Авторский договор в гражданском праве России. — М., 1996.
90. *Чернишева С.А.* Правовое регулирование авторских отно-шений в кинематографии и телевидении. — М., 1984.
91. Четвертый галузевий семінар «Правові та економічні аспекти використання і захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності» — Тези доповідей. — К.: Укрірмаш. — 2000.
92. *Чертков В.Л.* Авторское право в периодической печати. — М., 1989.
93. *Юрченко А.К.* Издательский договор. — Л., 1988.

ТЕЗАУРУС

Автор — фізична особа, творчою працею якої створено об'єкт інтелектуальної власності;

невідомий — поняття, яке припускає, що авторство твору не встановлено через об'єктивні причини;

фільму — фізична особа, особиста праця якої визначає творчий задум і (або) способи його реалізації у фільмі;

який працює за наймом — фізична особа, яка створює об'єкт інтелектуальної власності за договором або в зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Авторство — причетність фізичної особи до створення даного об'єкта інтелектуальної власності.

Авторська винагорода (гонорар) — всі види винагород або компенсацій, які виплачуються авторам за використання їх творів, ще охороняються, в межах, установлених авторським правом. Володілець авторського права має право вимагати виплати винагороди за будь-яке використання його твору. Винагорода може здійснюватися у вигляді одноразового платежу (одноразова винагорода), у формі відрахувань (відсотків за кожний проданий примірник або кожне використання твору) або складатися зі змішаних платежів. Розмір і порядок обчислення авторської винагороди за створення і використання твору встановлюються в авторському договорі, а також у договорах, що укладаються організаціями, які управляють майновими правами авторів на колективній основі, з користувачем.

Авторське право — розділ цивільного права, що регулює правовідносини, які виникають у зв'язку зі створенням і використанням результатів творчої діяльності в галузі літератури, науки і мистецтва. Цей термін вживається також для позначення наданого законом

виключного права автора твору оголошувати себе творцем твору, відтворювати його, розповсюджувати або доводити до відома публіки будь-якими способами і засобами, а також дозволяти іншим особам використовувати твір певними способами.

Авторське свідоцтво на винахід — охоронний документ на винахід, що видається на ім'я заявника і (або) автора та засвідчує визнання технічного рішення задачі в якості винаходу, його пріоритет; авторство; виключне право держави на винахід.

Авторський договір — договір, укладений між автором твору або його правонаступником і користувачем твору. Сторонами авторського договору можуть бути фізичні та юридичні особи. Недійсними є положення авторського договору, що обмежують автора у створенні в майбутньому творів на певну тему або в певній галузі;

замовлення — передбачає зобов'язання автора створити на певних умовах твір і передати його замовнику. Зміст такого договору повинен конкретно характеризувати твір, що замовляється; про передачу виключних прав — дозволяє використання твору певним способом і у встановлених договором межах тільки особі, якій ці права передаються, і дає такій особі право забороняти подібне використання твору іншим особам; про передачу невиключних прав — дозволяє користувачеві використання твору нарівні з володільцем виключних прав, що передав такі права, і (або) іншим особам, які одержали дозвіл на використання цього твору таким самим способом. Права, що передаються за авторським договором, вважаються невиключними, якщо в договорі прямо не передбачено інше. **Агент (представник)** — особа (юридична або фізична), що здійснює дії за дорученням іншої особи (принципала) за її рахунок і від її імені, а також дії щодо підготовки угод, але без права підпису їх.

Адвокат — юрист, який здійснює професійну правову допомогу шляхом консультацій, захисту обвинувачуваного в суді тощо.

Акт недобросовісної конкуренції — згідно із Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» до актів недобросовісної **конкуренції** *ВІДНОСЯТЬСЯ*:

- дискредитація господарюючого суб'єкта (підприємця);
- **досягнення** неправомірних переваг у конкуренції (шляхом **порушення** законодавства), підтверджених рішенням державного органу, наділеного відповідною компетенцією;
- заклики до бойкоту;
- купівля-продаж товарів, виконання робіт, надання послуг із примусовим асортиментом (купівля-продаж одних товарів, виконання робіт, надання послуг

за умови купівлі-продажу інших товарів, виконання робіт, надання послуг, непотрібних споживачу або контрагенту);

- копіювання зовнішнього вигляду виробу;
- неправомірне використання товару іншого виробника;
- неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки (чужого імені, фірмового найменування, знаків для товарів і послуг, а також назв літературних, художніх творів, періодичних видань, найменувань місць походження товарів);
- неправомірний збір, розголошення, схиляння до розголошення, неправомірне використання комерційної таємниці;
- підкуп працівника покупця (замовника);
- підкуп працівника постачальника;
- порівняльна реклама;
- схиляння господарюючого суб'єкта (підприємця) до розірвання договору з конкурентом;
- схиляння постачальника до дискримінації покупця (замовника).

Альтернативні ознаки винаходу — ознаки, виражені альтернативними поняттями, що характеризують різні форми їхньої реалізації. Використання альтернативних ознак для характеристики винаходу допускається за умови, що такі ознаки (у сукупності з іншими ознаками винаходу) забезпечують досягнення того самого технічного результату.

Аналог винаходу — засіб того ж призначення, відомий із загальнодоступних джерел до дати пріоритету винаходу, що характеризується сукупністю істотних ознак винаходу.

Анотація — короткий виклад змісту книги, статті, рукопису тощо.

Антологія — збірник літературних творів або уривків з них, зібраних з певною метою.

Анулювання — скасування, оголошення недійсним якогось акта, договору або прав, патенту.

Апелянт — особа, що подає апеляційну скаргу.

Апеляційна рада — позаструктурний орган патентного відомства, який розглядає спори, що виникають у процесі експертизи заявлених об'єктів промислової власності або про дійсність виданих охоронних документів на ці об'єкти.

Апеляція — оскарження якоїсь постанови до вищої інстанції: одна з форм судового звертання до вищестоячого суду, який має право переглянути справу по суті; звертання за порадою, підтримкою.

Аранжування музичного твору — приведення форми вираження музичного твору у відповідність із спеціальними цілями із врахуванням можливостей даного оркестру чи музичного інструмента, чи із справжнім діапазоном голосу співака.

Арбітраж — вирішення спірних питань арбітрами, третейським судом, а також державний орган, що займається таким вирішенням.

База даних — підбір окремих творів, даних або іншої інформації, до якої можливий індивідуальний доступ за допомогою електронних або інших засобів.

Безпосереднє приймання широкою публікою сигналів із супутника (з космосу) — приймання сигналів, несучих програми із супутника без посередництва наземної станції, що перетворює передавані сигнали в звичайні радіохвилі, які можуть бути прийняті публікою. Перетворення здійснюється самим супутником прямого мовлення.

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9 вересня 1886 р. — міжнародна угода, що передбачає загальні принципи охорони авторських прав, яка відкрита для участі будь-яких держав. Основні принципи охорони авторських прав — принцип національного режиму (твори, країною походження яких є одна з договірних держав, повинні користуватися тією ж охороною в кожній з інших договірних держав, яка надається творам їх власних громадян), принцип автоматичної охорони (охорона не повинна обумовлюватися виконанням будь-яких формальностей) і принцип незалежності охорони (охорона не залежить від наявності охорони в країні походження твору). Що стосується тривалості охорони, загальне правило полягає в тому, що охорона повинна надаватися протягом 50 років після смерті автора.

Бібліографічний опис патентного документа — сукупність біб ліографічних даних про патентний документ, які наведені згідно з правилами, встановленими відповідними нормативно-технічними документами, необхідними і достатніми для загальної характеристики, ідентифікації та пошуку документа.

Брошюра — невелике (до 50 сторінок) видання, здебільшого суспільно-політичного або науково-популярного змісту.

Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програму сигналів, передаваних через супутники (1974 р.) — міжнародна угода, що передбачає зобов'язання кожної з договірних держав вживати належних заходів стосовно запобігання незаконного розповсюдження на своїй або з своєї території будь-якого несучого програми сигналу, передаваного через супутник. Розповсюдження є незаконним, якщо на нього не було одержано дозволу від організації (звичайно радіомовної або телевізійної), що прийняла рішення про складові елементи програми.

Положення цієї Конвенції не застосовуються, якщо розповсюдження сигналів здійснюється із супутників прямого мовлення.

Бюлетень патентного відомства — офіційне періодичне видання патентного відомства, в якому наведені відомості про подані заявки на винаходи, видані патенти, їхні реферати, зареєстровані товарні знаки, інші об'єкти промислової власності, останні зміни в патентному законодавстві, повідомлення про передачу патентних прав, пропозиції щодо продажу ліцензій та інша інформація про об'єкти промислової власності.

«Великі права» — вираз, що означає права на драматичне (сценічне) виконання.

Видавець — особа, яка здійснює опублікування твору (звичайно для продажу) шляхом випуску в світ його примірників.

Видавнича організація — підприємство, установа або організація, статутом якої поряд з іншими видами діяльності передбачені підготовка і випуск у світ видавничої продукції.

Видавнича продукція — сукупність видань, призначених до випуску видавцем (видавничою організацією, видавництвом).

Видавництво — спеціалізоване підприємство, основним видом діяльності якого є підготовка і випуск у світ видавничої продукції.

Видання — загальна кількість примірників твору, опублікованих одночасно.

Види творів — самостійні та несамостійні. У самостійних творах форма оригінальна. Несамостійні твори бувають двох видів: похідні (переклади, обробки, анотації, реферати, резюме, огляди, інсценізації, аранжування та інші переробки творів науки, літератури і мистецтва) і збірники (енциклопедії, антології, бази даних та інші складені твори, які за добором і розташуванням матеріалів є результатом творчої праці). Похідні твори охороняються авторським правом незалежно від того, чи є об'єктами авторського права твори, на яких вони засновані або які вони включають.

Виголосити публічно промову — звернутися з промовою до необмеженого кола осіб.

Видача патенту — здійснюється патентним відомством. Патент видається особі, на ім'я якої він витребувався. За наявності декількох осіб, на ім'я яких витребувався патент, їм видається один патент.

Виключне право — монопольне право, засвідчене охоронним документом, на використання та розпорядження об'єктом промислової власності з правом дозволяти і (або) забороняти іншим особам здійснювати певні дії. Виключне право обмежується встановленим строком;

на фільм — монопольне право юридичної або фізичної особи на використання фільму в будь-якій формі і будь-яким дозволеним способом.

Виключне право на твір — монопольне право юридичної або фізичної особи на використання твору в будь-якій формі та будь-яким способом.

Виконавець фільму — фізична особа, яка особистою працею брала участь у реалізації творчих задумів авторів фільму в процесі його створення.

Виконавці — актори, співаки, музиканти та інші особи, які виконують ролі, співають, читають, декламують, грають на музичному інструменті, інтерпретують або іншим способом виконують літературні або художні (серед них фольклорні) твори.

Виконання твору — подання твору шляхом гри, декламації, співу, танцю або демонстрування за допомогою проєкційного апарата чи то групі слухачів або глядачів у їх присутності, чи то шляхом трансляції подання за допомогою таких технічних пристроїв і процесів, як мікрофони, телерадіомовлення або кабельне телебачення.

Використання

бази даних — доведення до загального відома всієї або значної частини бази даних будь-яким способом, включаючи розповсюдження примірників, прокат, передачу в режимі реальної дії, або інші форми передачі, зокрема, доведення до загального відома в будь-якому місці та в будь-який час за власним вибором представників

публіки;

винаходу — будь-яке використання винаходу в комерційних, виробничих, науково-дослідних, навчальних, особистих та інших цілях, експонування винаходу або його моделі на виставці, продаж і будь-яке інше введення в цивільний оборот продукції, що містить об'єкт винаходу;

випадкове (або ненавмисне) твору — доведення твору до загального відома, яке раніше не передбачалося, але стало неминучим у процесі сповіщення про поточні події, коли твір згадується випадково або яким-небудь опосередкованим чином (ненаро-чито). Такі види використання твору в зв'язку зі сповіщенням про поточні події за допомогою радіотелевізійного мовлення звичайно є вільним використанням;

вільне — можливість, що витікає з обмежень авторського права, безплатно використовувати твір у певних випадках і без отримання на це дозволу, однак дотримуючись певних умов, установлених законодавством, в основному, що стосуються немайнових прав автора;

вільне комп'ютерних програм — особа, що правомірно володіє екземпляром комп'ютерної програми, має право без отримання дозволу автора або іншого власника авторських прав на використання комп'ютерної програми і без виплати додаткової винагороди: вносити в комп'ютерну програму зміни, необхідні для її

функціонування на технічних засобах користувача, а також здійснювати будь-які дії, пов'язані з функціонуванням комп'ютерної програми відповідно до її призначення, у тому числі запис або збереження в пам'яті комп'ютера (одного комп'ютера або одного користувача мережі), а також виправлення явних помилок, якщо інше не передбачено авторським договором; виготовляти резервний екземпляр комп'ютерної програми за умови, що цей екземпляр призначений тільки для архівних цілей і для заміни втраченого, знищеного або екземпляра правомірного власника, що став непридатним для використання; декомпілювати комп'ютерну програму (відтворити і перетворити об'єктний код у вихідний код) або доручити іншим особам здійснити декомпілювання у випадку, якщо це необхідно для досягнення здатності до взаємодії незалежно від розробленої такою особою комп'ютерної програми з іншими програмами, що можуть взаємодіяти з декомпілюваною програмою; вільне творів в інформаційних, наукових, навчальних та інших цілях — допускається без згоди автора або іншого власника авторських прав і без виплати авторської винагороди, але а обов'язковим зазначенням імені автора, твір якого використовується, і джерела запозичення: цитування в оригіналі та в перекладі в наукових, дослідницьких, полемічних, критичних та інформаційних цілях із правомірно опублікованих творів в обсязі, виправданому метою цитування, включаючи відтворення коротких уривків із газетних і журнальних статей у формі оглядів преси; використання коротких уривків із правомірно опублікованих творів як ілюстрацій у виданнях, у радіо- і телепередачах, звуко- і відеозаписах навчального характеру в обсязі, визначеному поставленою метою; відтворення в газетах, журналах та інших періодичних виданнях або публічне сповіщення правомірно опублікованих у газетах, журналах та інших періодичних виданнях статей з поточних економічних, політичних, соціальних і релігійних питань або переданих в ефір творів аналогічного характеру у випадках, коли таке відтворення або публічне сповіщення не було спеціально заборонене автором або іншим власником авторських прав; відтворення або публічне сповіщення в оглядах поточних подій засобами фотографії, кінематографії, ефірного або кабельного мовлення, побачених або почутих під час таких подій, в обсязі, визначеному інформаційною метою. При цьому за автором зберігається право на опублікування таких творів у збірниках; відтворення в газетах, журналах та інших періодичних виданнях або публічне сповіщення виголошених привселюдно політичних промов, лекцій, проповідей та інших аналогічних творів, включаючи промови, виголошені в ході судових процесів, в обсязі, визначеному інформаційною метою. При цьому за автором зберігається право на опублікування таких творів у збірниках;

відтворення рельєфно-крапковим або іншими спеціальними способами (для сліпих) правомірно сповіщених творів без отримання прибутку, крім творів, спеціально створених для таких способів відтворення;

за допомогою ЕОМ — використання твору за допомогою пристрою, що обробляє інформацію (ЕОМ);

незаконне (піратство) — несанкціоноване комерційне виготовлення, продаж або інше введення в оборот об'єктів інтелектуальної власності;

особисте — одноразове відтворення (переклад, переробка, аранжування або інше відтворення) твору іншого автора винятково з метою особистого індивідуального використання в таких випадках як приватні дослідження, особисте навчання або розвага; приватне — використання опублікованих творів в особистих цілях.

Приватне використання розглядається як вільне використання; твору — показ, відтворення, поширення або доведення до загального відома яким-небудь іншим способом твору з метою отримання прибутку; товарного знака — застосування зареєстрованого знака для товарів і послуг під час маркування, рекламуванні та іншому введенню в цивільний оборот продукції. Вилучення — постійне або тимчасове перенесення всього або значної частини змісту бази даних на іншій засіб будь-яким способом і в будь-якій формі.

Вилучення примірників твору — форма здійснення особистого немайнового права автора, який має право вирішувати, чи бажає він довести свій твір до загального відома або припинити будь-яке подальше публічне використання твору, при цьому передбачається відшкодування збитків користувачам твору, на який раніше був даний дозвіл автором, який вилучив твір.

Винагорода — грошова сума, що виплачується автору об'єкта інтелектуальної власності, виконавцю, виробнику фонограм, організації радіотелемовлення та іншим зацікавленим правоволодільцям за використання об'єкта інтелектуальної власності у випадках, передбачених законодавством стосовно до охорони їх прав щодо відповідного використання.

Винахід — вирішення утилітарного завдання в будь-якій сфері людської діяльності;

додатковий — винахід, що є удосконаленням або модифікацією іншого винаходу; заявлений — винахід, стосовно якого подана заявка на видачу патенту.

Винахідник — фізична особа, творчою працею якої створений винахід.

Винахідницька активність — кількісна характеристика винахідницької діяльності конкретної особи, окремої фірми (підприємства), країни. Використовується при дослідженні тенденцій розвитку техніки оцінки науково-технічного потенціалу тощо.

Винахідницький рівень — критерій патентоспроможності винаходу, що характеризує його неочевидність для середнього фахівця в даній конкретній галузі знань.

Виробник

аудіовізуального твору — фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і відповідальність за виготовлення такого твору. За відсутності доказів іншого виробником аудіовізуального твору визнається фізична або юридична особа, ім'я або найменування якої позначено на цьому творі звичайним способом; видавничої продукції — фізична або юридична особа, яка здійснює виготовлення замовленого тиражу видання; фонограми — фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і відповідальність за перший звуковий запис виконання або інших звуків. Виробник фільму — суб'єкт кінематографії, що взяв на себе відповідальність за створення фільму.

Висновок про новизну заявленого рішення — складений пошуковим органом і представлений заявником у складі матеріалів заявки документ, що підтверджує новизну даного рішення, а також вказує на можливі галузі його застосування.

Витяги — постійний або тимчасовий перенос усього або значної частини змісту бази даних на інший засіб будь-яким способом і в будь-якій формі.

Виробник фонограми — фізична або юридична особа, яка бере на себе ініціативу і несе відповідальність за перший запис звуків виконання або інших звуків чи відображень звуків.

Виробництво фільму — діяльність, що поєднує співробітництво авторів і виконавців фільму та інших суб'єктів кінематографії, спрямоване на відтворення твору кінематографії за допомогою технічних засобів.

Відеограма — термін для позначення всіляких різновидів аудіовізуальних записів, втілених у касетах, дисках або інших матеріальних об'єктах.

Відомство промислової власності (патентне відомство) — компетентний державний орган, що здійснює єдину політику в сфері охорони промислової власності та уповноважений від імені держави видавати охоронні документи на об'єкти промислової власності; зазначене — національне патентне відомство держави або національне патентне відомство, що діє від імені держави, зазначене заявником відповідно до розділу I Договору про патентну кооперацію (РСТ);

обране — національне патентне відомство держави або національне патентне відомство, що діє від імені держави, обране заявником відповідно до розділу II Договору про патентну кооперацію (РСТ);

одержуюче — національне патентне відомство або міжурядова організація, до яких подається міжнародна заявка. Відповідальність за авторським договором — сторона, що не виконала або неналежним чином виконала зобов'язання за авторським договором, зобов'язана відшкодувати збитки, завдані іншій стороні, включаючи упущену вигоду. Якщо автор не подав замовлений твір відповідно до умов договору замовлення, він зобов'язаний відшкодувати реальну шкоду, завдану замовнику.

Відтворення твору — виготовлення одного або більше примірників твору або значної його частини в будь-якій матеріальній формі, включаючи звуко-та відеозаписи;

в особистих цілях без згоди автора з виплатою авторської винагороди — не виплачується щодо обладнання і матеріальних носіїв, які є предметом експорту, професійного обладнання, не призначеного для використання в домашніх умовах, а також обладнання і матеріальних носіїв, що ввозяться фізичними особами виключно в особистих цілях; в особистих цілях без згоди автора і без виплати авторської винагороди — не застосовується щодо відтворення творів архітектури у формі будівель та аналогічних споруд; відтворення баз даних або істотної частини з них; відтворення комп'ютерних програм; репродукування книг (повністю) та нотних текстів; для судових та адміністративних цілей — допускається без згоди автора або іншого володільця авторських прав і без виплати авторської винагороди в обсязі, визначеному метою судового або адміністративного провадження. Відтворення технічного рішення — повторюваність заявленого рішення; можливість багаторазового виготовлення об'єкта промислової власності, що є умовою відповідності критерію патентоспроможності «промислова застосовність».

Відтворення фонограми — виготовлення одного або більше примірників фонограми або її частини на будь-якому матеріальному носіїві.

Відтворювати(ся) в пресі — термін, що використовується стосовно до усного твору, доведення якого до загального відома здійснюється шляхом опублікування в газеті, або ж стосовно до відтворення певних видів статей, вже опублікованих у газетах або періодичних виданнях.

Відшкодування збитків — дії суб'єкта в сфері інтелектуальної власності, які завдають матеріальних збитків іншому суб'єкту, ще полягають у відновленні такого стану речей, який існував до заподіяння матеріальних збитків, або в компенсації

збитків потерпілій стороні шляхом надання грошового еквівалента або іншого матеріального відшкодування.

Вільне публічне виконання творів під час офіційних церемоній — допускається без згоди автора або іншого власника авторських прав і без виплати авторської винагороди публічне виконання правомірно опублікованих музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похорон в обсязі, виправданому характером таких церемоній.

Власник охоронного документа — особа (фізична або юридична), на ім'я якої виданий охоронний документ.

Внутрішнє законодавство — національний закон (національне законодавство) договірної держави, на відміну від правил, установлених міжнародною угодою (конвенцією).

Всесвітня конвенція про авторське право (1952 р.) — міжнародна угода, що доповнює діючу міжнародну систему охорони авторського права, відповідно до якої випущені у світ твори громадян будь-якої договірної держави користуються в кожній такій державі тією ж охороною, яку ця держава надає творам своїх громадян. При цьому авторське право включає виключне право перекладати, випускати в світ переклади, а також давати дозвіл на випуск у світ перекладів. Строк охорони не може бути коротшим життя автора і двадцяти п'яти років після його смерті. Примірники творів, випущені з дозволу автора або будь-якого іншого правоволодільця, повинні мати знак охорони авторського права, який складається з латинської літери С у колі ©, імені (найменування) володільця авторського права і року першого випуску цього твору в світ.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) — створена відповідно до підписаної 14.07.67р. Конвенції, повна назва якої «Конвенція, що засновує Всесвітню Організацію інтелектуальної власності» (набула чинності в 1970 р.), що є формальною угодою, яка об'єднує членів Паризької конвенції з охорони промислової власності та Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, а також будь-яку державу, яка не входить у згадані конвенції, що є членами ООН, пов'язаних з ООН, МАГ АТЕ спеціалізованих установ або Міжнародного суду. Мета ВОІВ — сприяти охороні інтелектуальної власності в усьому світі шляхом співробітництва держав і забезпечувати співробітництво між державами у сфері авторського права і суміжних прав, промислової власності. ВОІВ здійснює програму юридико-технічної допомоги країнам, що розвиваються, країнам із перехідною економікою. Членами ВОІВ є 161 держава (у тому числі Україна).

Гарантія — письмове підтвердження власником авторського права в договорі про використання твору того, що твір, який є предметом договору, є оригінальним

твором, ніхто інший, крім особи, зазначеної в договорі, не може претендувати на визнання авторства як такого і нікому не передавалися ніякі права, що стикаються з правами, переданими або відуступленими по ліцензії відповідно до даного договору.

Гастрольна діяльність — видовищні заходи (концерти, спектаклі, розважальні програми тощо) творчих колективів, виконавців за межами їх стаціонарних сценічних майданчиків, а також творчих колективів, зокрема тимчасових виконавців, що не мають стаціонарних сценічних площадок, з метою одержання прибутку аб< без такої мети.

Гетеронім (літературний поденник) — загальноприйнята назв; автора, що пише для іншої особи, яка випускає в світ або ж яким небудь іншим способом доводить до загального відома твір (гетеронімний) від свого власного імені. В країнах, де авторам надаються особисті немайнові права, юридично неможливо виключити праве вимагати визнання авторства на твір, а за гетеронімом зберігається право просити про своє визнання як співавтора.

Генеральна угода про тарифи і торгівлю (ГАТТ) — багатосто роння міжнародна угода про взаємне надання тарифних пільг. Цілями ГАТТ є поступова ліквідація різних форм дискримінації в торгівлі, зниження митних тарифів, скасування кількісних обмежень щодо імпорту, а також проведення інших торгово-політичних заходів на багатосторонній основі.

Географічне зазначення — географічна назва країни, області, району, місцевості, що служить для позначення виробу, який походить з даної країни, області, району, місцевості, якість і особливості якого пояснюються винятково або головним чином географічним середовищем, включаючи природні та людські чинники.

Глибина патентного фонду — характеристика фонду патентної документації, що визначає період часу (число років, місяців) між датами публікації найбільш раннього і найбільш пізнього з патентних документів даної країни, що регулярно комплектуються.

Гравюра — художній твір, створений гравіруванням по будь-якому матеріалу, каменю, дереву або лінолеуму.

Дата подання заявки — дата надходження правильно оформленої заявки до патентного відомства.

Демонстратор фільму — суб'єкт кінематографії, який здійснює демонстрування (художній показ) фільму.

Демонстрування (публічний показ) фільму — професійна діяльність у кінематографії, яка полягає в показі фільму глядачам у призначених для цього

приміщеннях (кінотеатрах, інших кіновидовищ-них закладах), на відеоустановках, а також на каналах телебачення.

Депозитарій — організація-сховище (офіційно визнана колекція).

Депонування — передача на збереження до депозитарію.

Державна науково-технічна патентна експертиза — законодавчо врегульований науково-дослідний процес, метою якого є перевірка охороноспроможності заявлених об'єктів промислової власності, здійснювана Науково-дослідним центром патентної експертизи (НДЦПЕ).

Державна реєстрація об'єктів промислової власності — внесення до Державного реєстру відомостей про охоронні документи на об'єкти промислової власності.

Державне агентство України з авторських і суміжних прав (ДААСП України) — орган управління, що реалізує відповідно до законодавства державну політику в сфері охорони авторського права і суміжних прав, здійснює на основі угод з власниками авторських і суміжних прав управління їхніми майновими правами, державну реєстрацію прав автора на твір, а також виконує інші функції відповідно до Положення про ДААСП України.

Державне патентне відомство України (Держпатент України) — орган управління, що реалізує відповідно до законодавства державну політику в сфері охорони промислової власності в Україні, приймає до розгляду заявки на об'єкти промислової власності, проводить щодо них експертизу, державну реєстрацію, видачу охоронних документів, публікацію офіційних відомостей, видає підзаконні акти, а також виконує інші функції відповідно до Положення про Держпатент України.

Державний патентний фонд — патентний фонд, що формується і використовується Державним патентним відомством України.

Державний фонд фільмів — державна установа культури, яка здійснює архівну та науково-дослідну діяльність з метою розвитку фільмофонду, відновлення, реставрації та збереження творів національної та світової кінематографічної спадщини, розповсюдження відповідної інформації.

Джерело — зазначається при вільному використанні твору іншого автора. При цьому необхідні точне посилання на автора, якщо він зазначається в джерелі, назва видання, місце і рік його опублікування та сторінки, звідки взята цитата або ілюстрація. Якщо джерелом є періодичне видання, зазначається його назва, рік і дата або номер фактичного випуску.

Дизайн — будь-які розміщення елементів, що становлять творі] мистецтва, а також попередні начерки творів, які необхідно створити.

Діалог — розмовний елемент літературних, драматичних і кінематографічних творів.

Добросовісна практика — норма, що визначає припустимість вільного використання творів шляхом цитування або ілюстрування в навчальних цілях.

Добросовісне використання — обмеження виключного права на об'єкт інтелектуальної власності загального характеру.

Добросовісні дії — загальне вилучення з надання охорони щодо визначених законом видів використання об'єктів інтелектуальної власності для певних цілей. Добросовісні дії, що передбачені у відповідних законодавствах, не припускають яких-небудь виплат і не залежать від видачі дозволу.

Доведення до загального відома прийнятого по ефіру сповіщення — використання радіо- або телевізійних приймачів (гучномовців і кінескопів) за межами приватних житлових приміщень, що відкривають доступ до прослуховування і перегляду передаваних програм для всіх, хто перебуває за місцем приймання цих програм з яких би то не було причин.

Довідник — своєрідний каталог, що містить добірку класифікованих предметів або осіб і подає інформацію про певні деталі, що стосуються їх. Авторське право поширюється на довідники.

Довідково-пошуковий апарат (ДПА) патентного фонду — сукупність засобів обліку і пошуку інформації в патентному фонді: покажчиків і карток різних видів, офіційних бюлетенів патентних відомств, реферативних видань тощо.

Довіреність — письмове уповноваження, що видається однією особою (довірителем) іншій особі (довіреному, представнику) для представництва перед третіми особами. Довіреність фіксує зміст і межі повноважень, дії яких на підставі довіреності створюють права і обов'язки безпосередньо для довірителя.

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (1996р.) — міжнародна угода, що стосується охорони прав авторів, зокрема таких об'єктів авторського права, як комп'ютерні програми (незалежно від способу або форми їх вираження) і бази даних (копії даних або іншої інформації в будь-якій формі), які за добором і розташуванням змісту становлять собою результат інтелектуальної творчості. Угода зобов'язує договірні держави передбачати засоби правового захисту від обходу технічних засобів, що використовуються авторами у зв'язку із здійсненням їх прав, а також заходи щодо захисту прав, зокрема, термінові заходи щодо запобігання порушенням.

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми (1996 р.) — міжнародна угода, що стосується охорони прав виконавців (акторів, співаків, музикантів тощо) і виробників фонограм (фізичних або юридичних

осіб, які беруть на себе ініціативу і несуть відповідальність за запис звуків виконання), що зобов'язує кожну договірну державу передбачати ефективні заходи щодо захисту таких прав виконавців і виробників фонограм, як право на відтворення, розповсюдження, прокат записаних на фонограму виконань і право зробити їх доступними, а також право на використання фонограм. Мінімальний строк охорони становить 50 років.

Договір міжнародний — угода між двома або більше країнами, що визначає взаємні права та обов'язки цих країн з питань, що є предметом даного договору.

Договірна держава — держава-учасниця міжнародного договору.

Договір про патентну кооперацію (РСТ) (1970 р.) — міжнародна угода, спрямована на спрощення процедури закордонного патентування, якщо необхідно одержати правову охорону винаходу в декількох країнах (набрало чинності 01.06.78 р.); відкрита для будь-якої держави-учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності.

Додаткові матеріали — матеріали, що можуть бути подані з ініціативи заявника або за вимогою експертизи; додаткові матеріали, що змінюють сутність заявленого об'єкта; при розгляді заявки де уваги не приймаються.

Дозвіл, повноваження, надання прав, авторизація — дозвіл (згода), що надається на використання твору автором або іншим володільцем авторського права іншій особі для використання такого твору певним способом і за певних умов.

Дострокове припинення дії патенту — дія патенту припиняється достроково при визнанні патенту недійсним: цілком; на підставі заяви, поданої патентовласником; при несплаті у встановлений термін річного збору за підтримку патенту в силі. Відомості про дострокове припинення дії патенту публікуються в офіційному бюлетені патентного відомства.

Друківані засоби масової інформації (друк) — періодичні та та кі, що продовжуються, видання, що виходять під постійною назвою, періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію.

Дублювання фільму — творча і виробнича діяльність, яка полягає в синхронному відтворенні мовної частини звукового ряду фільму шляхом перекладу, який відповідає складовій артикуляції дійових осіб.

Еквівалентні ознаки — взаємозамінні ознаки, що приводять до однакового технічного результату в даних конкретних умовах.

Експертиза заявки — перевірка матеріалів заявки на відповідність встановленим законом вимогам;

по суті — дослідження (аналіз) матеріалів заявки, проведене відомством з метою визначення відповідності заявленого об'єкта умовам патентоспроможності; формальна — дослідження (аналіз) матеріалів заявки з метою перевірки наявності необхідних документів, дотримання заявником установлених вимог до них і розгляд питання про те, чи відноситься заявлена пропозиція до об'єктів, яким надається правова охорона. Експонування твору мистецтва — публічний показ творів, переважно оригіналів художніх творів. Показ не означає опублікування у власному розумінні слова і залежить від надання дозволу володільцем авторського права на твір.

Енциклопедія — наукове довідкове видання; збірник, складений з коротких статей, написаних, як правило, кількома авторами з усіх або окремих галузей знань, які розташовані в алфавітному порядку. Авторським правом на енциклопедії володіє особа (особи), що здійснює її укладання, редагування і розташування в ній матеріалу, без порушення авторського права на кожний з творів, що становить частину енциклопедії.

Ефемерний запис (фіксація), запис короткострокового користування — акустична або аудіовізуальна фіксація виконання або радіо- чи телепередачі, що виготовляється на короткий період організацією мовлення на власному обладнанні та використовується для власних передач. Збереження таких записів на підставі їх виключне документального характеру може бути також передбачене законодавством. Єдність

винаходу — вимога патентного законодавства до заявки на видачу патенту на винахід, відповідно до якої заявка може відноситися до одного винаходу або групи винаходів, пов'язаних між собою настільки, що вони утворюють єдиний винахідницький задум. Вимога єдності винаходу визнається дотриманою, якщо: у формулі винаходу, що має один незалежний пункт, охарактеризовано один винахід; у формулі винаходу, що має декілька незалежних пунктів, охарактеризована група винаходів: один з яких призначений для одержання (виготовлення) іншого; один з яких призначений для застосування іншого; один з яких призначений для використання іншого (в іншому); стосовних об'єктів одного виду, однакового призначення, що забезпечують одержання одного й того ж технічного результату (варіанти); корисної моделі — вимога патентного законодавства до заявки на видачу патенту на корисну модель, яка полягає в тому, що заявка повинна відноситися тільки до однієї корисної моделі; естетичних і технічних ознак промислового зразка — взаємозумовленість художніх і технічних властивостей виробу. Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (1971 р.) — міжнародна угода, що передбачає зобов'язання кожної з договірних дер-

жав охороняти інтереси виробників фонограм, які є громадянами іншої договірної держави, від відтворення примірників фонограм без згоди на це виробника, а також від ввезення таких примірників, коли таке відтворення або таке ввезення здійснюється з метою розповсюдження для загального відома, а також від розповсюдження таких примірників для загального відома. Мінімальний строк охорони становить 20 років, рахуючи від дати першої публікації фонограми.

Загальнодоступні відомості — відомості, що містяться в джерелах інформації, з якими будь-яка особа може познайомитися без спеціального дозволу або про зміст яких йому може бути сповіщено законним шляхом.

Загальноприйняті символи і терміни — позначення галузей господарства або сфер діяльності, до яких виносяться наведені в переліку товари; умовні спеціальні позначення.

Закінчення строку охорони — передбачене законом закінчення строку дії права інтелектуальної власності.

Заперечення (проти)

видачі патенту — заява про оспорування патенту, що подається будь-якою особою згідно з порядком, встановленим патентним законодавством. Таке заперечення може бути подане до Апеляційної ради, якщо, наприклад, підставою для заперечення є невідповідність об'єкта промислової власності, що охороняється, умовам патентоспроможності;

реєстрації знака для товарів і послуг — заява про оспорування реєстрації знака для товарів і послуг, що подається будь-якою особою згідно з порядком, встановленим законодавством. Таке заперечення може бути подане до Апеляційної ради, якщо, наприклад, підставою для заперечення є порушення вимог щодо реєстрації знака;

рішення за заявою — заява про незгоду з рішенням експертизи, що подається заявником або представником заявника до органу експертизи або Апеляційної ради патентного відомства.

Запис

аудіовізуальний — одночасний запис звуку і зображення сцен із життя або живого виконання твору або читання (декламування) твору в будь-якій зручній, довгочасній матеріальній формі, що дозволяє одержати чітке сприйняття;

звуку — втілення всіляких звуків у будь-якій міцній матеріальній формі, що дозволяє їх сприймати, відтворювати, передавати по радіо або телебаченню або за допомогою інших засобів зв'язку;

зображення — втілення всіляких взаємозв'язаних змінних зображень в якій-небудь довгочасній матеріальній формі, наприклад, на магнітній стрічці, дисках тощо, що дозволяє їх сприймати, відтворювати, передавати по телебаченню або будь-яким іншим способом;

музичних творів — фіксація звуків живого виконання музичних творів з текстом або без тексту.

Засоби розповсюдження програм — наземні передавачі, супутники, кабельні мережі, що поширюють програми для загального або колективного приймання на певних частотах (каналах).

Захист інформації — сукупність організаційно-технічних заходів і правових норм для попередження завдання шкоди інтересам власника інформації або автоматизованих систем і осіб, що користуються інформацією.

Заява

відповідно до РСТ — документ, що подається за встановленою формою та містить прохання про видачу патенту в декількох країнах;

відповідно до ТЛТ — документ, що подається за встановленою формою та містить прохання про міжнародну реєстрацію знака;

про видачу патенту — документ, що подається за встановленою формою і містить прохання про видачу патенту, зокрема, в ньому наводяться, відомості про особу (осіб), на чие ім'я витребується патент, відомості про заявника (заявників), відомості про автора (авторів), а також вказуються підстави для подання заявки та одержання патенту;

про пріоритет — документ, у якому заявник просить встановити пріоритет за попередньою (раніше поданою) заявкою і який повинен бути поданий до патентного відомства у встановлені строки;

про раціоналізаторську пропозицію — документ, що подається за встановленою формою та містить прохання автора про визнання його пропозиції раціоналізаторською;

про реєстрацію знака — документ, що подається за встановленою формою та містить прохання про реєстрацію знака для товарів і послуг.

Заявка — сукупність документів, складених відповідно до вимог, запропонованих законодавством про охорону промислової власності; виділена — заявка, виділена з раніше поданої (початкової) заявки того ж заявника, яка за ініціативою заявника або за вимогою експертизи (через порушення в початковій заявці вимоги єдності винаходу) подана до ухвалення рішення про видачу патенту або рішення про відмову

у видачі патенту за початковою заявкою і яка не виходить за межі змісту попередньої заявки на дату її подачі;

визнана відкликаною — заявка, за якою заявником у встановленні термін не подані матеріали, що запитуються при проведенні експертизи;

викладена — заявка, матеріали якої надані для ознайомлення будь-якими особами;

відкликана — заявка, за якою заявником подана у встановленому порядку заява про відкликання. Заявка відкликана, а також заявка, яка визнана відкликаною, та заявка, що вважається відкликаною, не мають правових наслідків; подальші дії заявника не можуть бути засновані на цій заявці;

конвенційна — заявка на видачу охоронного документа, що подана відповідно до Паризької конвенції про охорону промислової власності;

міжнародна — заявка, що подана відповідно до Договору про патентну кооперацію (РСТ);

яка вважається відкликаною — заявка, за якою у встановлений термін не подане клопотання про проведення експертизи заявки по суті, або на підставі якої заявником втребується пріоритет винаходу за більш пізньою заявкою.

Заявник — фізична або юридична особа, що подає заявку на видачу охоронного документа на об'єкт промислової власності.

Збірник літературних або художніх творів — усі види компіляцій із відібраних творів та уривків з них, таких як антології, хрестоматії, енциклопедії.

Звернення — офіційний виступ з нагоди особливого випадку. Охорона авторським правом публічного виступу обмежується в основному правом на публікацію виступу у збірниках подібних творів.

Здавання в найм — передача права володіння оригіналом або примірником твору чи фонограми на певний строк з метою одержання прямої або опосередкованої комерційної вигоди.

Зміна твору — будь-яка переробка твору, що не завдає шкоди честі або репутації автора.

Знак для товарів і послуг (товарний знак) — позначення для від-різнення товарів і послуг, вироблених і наданих одними виробниками, від однорідних товарів і послуг, вироблених і наданих іншими виробниками;

звуковий — один із видів позначень, яким може бути музичний твір або його частина, шуми різного походження тощо;

комбінований — один із видів позначень, яким можуть бути комбінації різних елементів, образотворчих, словесних, об'ємних та інших позначень;

образотворчий — один із видів позначень, яким може бути зображення різних предметів, живих істот, фігури будь-яких форм, композиції ліній, плям тощо;

об'ємний — один із видів позначень, яким можуть бути тривимірні об'єкти, фігури і комбінації ліній, фігур;

словесний — один із видів позначень, яким можуть бути слова, сполучення літер, що мають словесний характер, лексичні образи.

Знак охорони авторського права — знак, що містить латинську літеру С у колі ©, ім'я (найменування) володаря виключного авторського права, року першої публікації твору і є офіційним зазначенням охорони всіх примірників опублікованого твору, що охороняється авторським правом.

Значимість винаходу — відносна характеристика показників якості (властивостей) винаходу, що визначає його здатність вирішувати актуальні науково-технічні, виробничі, соціальні або інші господарські проблеми,

Значна частина бази даних — будь-яка частина бази даних, ще включає накопичення невеликих частин, які мають якісне (не кількісне) значення для цінності бази даних.

Зробити твір доступним для загального відома — запропонувати твір для загального відома таким чином, щоб зробити його доступним відповідно до його характерних особливостей шляхом експонування, видання, виконання, передачі по радіо або телебаченню чи використання інших форм доведення до загального відома.

Ілюстрація — рисунок, картинка або інше творіння нелітера-турного характеру, що пояснює або є оформленням письмових творів. Авторським правом на ілюстрації часто володіє інша особа, незалежно від авторського права на твір, що ілюструється.

Імпровізація — одночасне створення і виконання твору.

Інжиніринг — здійснення за контрактом з іноземним замовником ряду робіт і надання послуг, включаючи укладання технічних завдань, проведення передпроектних робіт, проведення наукових досліджень, укладання проектних пропозицій і техніко-економічних обґрунтувань будівництва промислових та інших об'єктів, розробку технічної документації, проектування і конструкторську розробку об'єктів техніки і технології, консультації та авторський нагляд піл час монтажу, пусконаладжувальних робіт, консультації економічного, фінансового або іншого характеру.

Інновація (нововведення) — як процес вкладення коштів в економіку, що забезпечує модернізацію техніки і технології;

як об'єкт — нова техніка, технологія, що є результатом досягнень науково-технічного прогресу.

Інтелектуальна власність — юридичне поняття, що охоплює авторські та інші права, що відносяться до інтелектуальної діяльності в галузі виробництва, науки, літератури, мистецтва та інших сферах. Під інтелектуальною власністю розуміють

права, що відносяться до літературних, художніх і наукових творів, винаходів, наукових відкриттів, промислових зразків, товарних знаків та інших об'єктів.

Інформація — документальні або публічно оголошені відомості про події та явища, які відбуваються в суспільстві, державі та довкіллі;

аудіовізуальна — зорова інформація, що супроводжується звуком;

в автоматизованій системі — сукупність усіх даних і програм, що використовуються в автоматизованій системі незалежно від засобів їх фізичного і логічного подання.

Істотний вклад до бази даних — будь-який значний в якісному або кількісному відношенні вклад інтелектуальних, фінансових, технічних або інших ресурсів у збір і компонування, перевірку, систематизацію або подання змісту бази даних.

Істотні ознаки винаходу — ознаки, необхідні і достатні для досягнення технічного результату, тобто які знаходяться із зазначеним результатом у причинно-наслідковому зв'язку.

Кабельне телебачення — система колективних антен, що приймають програми і розподіляють їх шляхом використання комбінованих кабелів не тільки для одноразової передачі по проводах програм, що передаються іншими станціями, але й для наступної передачі програм, переданих раніше, а також для передачі власних програм. Це один із засобів зв'язку за допомогою проводів, на який при використанні творів, що охороняються, необхідно, як правило, одержувати дозвіл.

Канал мовлення — сукупність технічних засобів з частотними присвоєннями, призначених для трансляції радіопередач на територію, визначену технічними можливостями засобів мовлення.

Карта — твір, що зображує характеристики поверхні будь-якої території або космічну сферу на якій-небудь плоскій поверхні.

Картина — художній твір, створений у вигляді ліній і кольорових плям на будь-якій поверхні з застосуванням фарбувальних матеріалів.

Каталог — перелік предметів, відібраних з певною метою. Каталоги охороняються авторським правом, якщо вони відрізняються оригінальністю відбору, аранжування і тексту.

Кінопроект — комплект документів, на підставі яких здійснюється виробництво фільму.

Кінофільм — кадри, відзняті на світлочутливій, прозорій, целулоїдній плівці, для одержання проекції зображення на екрані.

Класифікування патентної документації — визначення індексу (індексів) міжнародної системи класифікації об'єктів промислової власності відповідно до змісту патентного документа.

Клопотання про проведення експертизи по суті — заява з проханням про проведення за заявкою на винахід експертизи по суті, яка подається будь-якою особою у порядку, встановленому патентним законодавством.

Комплектування патентного фонду — відбір і придбання патентних та інших необхідних документів для формування і систематичного поповнення фонду.

Книга — вид твору; публікації письмових творів і (або) картин, які складаються з кількох сторінок, зібраних в один том і випущених як примірники одного видання. Відповідно до стандартів ЮНЕСКО книга, щоб називатися такою, повинна містити понад 49 сторінок.

Колективна система приймання — комбінація антен, кабельних мереж і електронних пристроїв, необхідних для приймання програм телебачення або радіомовлення, що транслюються способами розповсюдження споживачам в будівлях, групах будівель, багатоквартирних будинках. Колективна система приймання не прирівнюється до кабельної мережі телебачення або радіомовлення.

Композитор — автор музичного твору.

Комп'ютер — електронний або аналогічний пристрій, призначений для обробки інформації.

Комп'ютерна програма — сукупність інструкцій у вигляді слів, кодів, схем або в іншому вигляді, яка, будучи виражена в машино-читній формі, приводить комп'ютер у дію для досягнення певної мети або результату. Комп'ютерна програма включає також підготовчі матеріали, одержані в процесі її розробки, та породжені нею аудіо-візуальні відображення.

Конвенція — міжнародний договір (угода) щодо спеціального питання (наприклад, з охорони промислової власності).

Конкурентоздатність об'єкта техніки — сукупність властивостей об'єкта, що визначає його здатність як товару відповідати вимогам ринку у певний момент (інтервал) часу. Конкурентоздатність об'єкта техніки, як правило, забезпечується в тому випадку, якщо об'єкт характеризується високим технічним рівнем, відповідністю вимогам і стандартам країн-імпортерів, фірм-покупців, патентною чистотою і патентним захистом, прийнятною ціною, пільговими умовами платежу тощо.

Конкуренція — боротьба між товаровиробниками за більш вигідні умови виробництва та збуту товарів.

Контрафакція — підробка; порушення авторського права в результаті відтворення і розповсюдження чужого твору, порушення виключного права патентоволодільця, несанкціоноване використання товарних знаків, як правило, виробів, що вже зарекомендували себе тощо. Відносно аудіовізуальних записів,

фонограм або їх дублікатів, то виготовлення контрафактних примірників може також бути порушенням відповідних суміжних прав. Такі копії, як правило, підлягають конфіскації.

Конфіскація контрафактної продукції — вилучення якої-небудь продукції за рішенням суду, конфісковані можуть бути також матеріали і обладнання, що використовуються для виробництва контрафактної продукції.

Кон'юктурні дослідження — Вид науково-дослідної діяльності, в основі якої вивчення можливості реалізації продукції на товарному ринку і патентоліцензійної ситуації. Кон'юктурні дослідження включають аналіз попиту і пропозиції на ринку, дозволяють дати певні рекомендації по оптимізації структури експорту й імпорту. Основними джерелами кон'юктурної інформації є: загальноекономічна і галузева статистика; загальноекономічні і галузеві техніко-економічні публікації; фірмові публікації; каталоги, реклама, виставки, ярмарки, закордонні відрядження, наукові симпозиуми; відомості, що отримуються зі збутової мережі технічного обслуговування, у результаті опитування споживачів; послуги фірм-консультантів; економічна розвідка.

Країна, в якій запитується **охорона** — держава, в якій охорона повинна бути забезпечена відповідно до даної конвенції з авторського права стосовно даного використання певного твору.

Країна першого опублікування — країна, в якій твір було вперше опубліковано і яка повинна розглядатися як країна походження опублікованого твору.

Країна походження — це поняття вживається для того, щоб визначити можливість охорони твору в країнах, що приєдналися до певної конвенції, або встановити взаємність стосовно країни, з якої ймовірно походять твори.

Лекція — виступ на певну тему з метою навчання, інформування з питань суспільного, державного життя, розвитку літератури, науки, мистецтва.

Листи — приватні послання, написані до певних адресатів, які охороняються авторським правом.

Лібретто — текст, написаний з метою створення музично-драматичного твору.

Літографія — художній твір, створений шляхом нанесення рисунку на спеціальний камінь (або метал) для одержання кольорових відбитків.

Ліцензіар — фізична або юридична особа, що володіє охоронним документом на об'єкт промислової власності і виступає в ліцензійному договорі як сторона, що надає іншій стороні (ліцензіату) право на використання об'єкта промислової власності, що охороняється.

Ліцензіат — фізична або юридична особа, що має намір використовувати об'єкт промислової власності і виступає в ліцензійному договорі як сторона, що приймає на

себе право на використання об'єкта промислової власності, що охороняється, надане ліцензіаром, на умовах, передбачених ліцензійним договором.

Ліцензійний договір (ліцензійна угода) — торгова угода, за якою одна зі сторін (ліцензіар) надає іншій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності предмета ліцензії, що охороняється.

Ліцензійний платіж — форма винагороди ліцензіара, передбачена ліцензійним договором. У світовій ліцензійній торгівлі зустрічаються різні види ліцензійних платежів: паушальні платежі, платежі у вигляді періодичних відрахувань (роялті), передача ліцензіару цінних паперів тощо. Найчастіше застосовуються паушальні платежі та роялті.

Ліцензія — дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності, що охороняється, на умовах, визначених у ліцензійному договорі;

виняткова — надання ліцензіату виключного права на використання предмета ліцензії на умовах, обумовлених у ліцензійному договорі. При цьому за ліцензіаром зберігаються права на використання предмета ліцензії в частині, не переданій ліцензіату;

невиключна (проста) — надання ліцензіату прав на використання предмета ліцензії з одночасним збереженням таких самих прав за продавцем. При цьому за ліцензіаром зберігаються права на використання предмета ліцензії. Продаж невиключної ліцензії дозволяє ліцензіару продавати декілька простих ліцензій різним зацікавленим особам;

пакетна — примусове включення до предмета ліцензії (поряд із наданням прав на потрібну ліцензіату технологію) морально застарілої, малозначущої технології. Пакетна ліцензія використовується як тактичний засіб для підвищення вартості ліцензії;

перехресна («крос-ліцензія») — взаємна переуступка прав юридичними особами при укладанні ліцензійного договору. Перехресна ліцензія використовується у випадках, коли партнери не можуть здійснювати свою виробничу і (або) комерційну діяльність, не порушуючи прав один одного;

повна — ліцензія, відповідно до якої ліцензіар надає ліцензіату усі права на використання об'єкта інтелектуальної власності без яких-небудь обмежень на весь строк дії, що залишився, охоронного документа;

поворотна — надання ліцензіару права на використання удосконалень об'єкта техніки або технології, розроблених ліцензі-атом. Умови поворотної ліцензії оформлюються, як правило, у вигляді відповідного розділу в тексті основного ліцензійного договору;

примусова — дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності, що охороняється, який видається компетентним державним органом без згоди власника охоронного документа за рішенням судових органів або іншого органу державного управління з виплатою його власнику відповідної компенсації. При цьому умови використання об'єкта інтелектуальної власності та розмір компенсації визначає орган, що прийняв рішення про видачу примусової ліцензії. **Майнові права** — суб'єктивні цивільні права, що мають певний економічний зміст.

«Малі права» — вираз для позначення прав на недраматичне виконання музичних творів з відповідним текстом або без нього.

Мережа кабельного мовлення — мережа кабельного телебачення або радіомовлення, що є електронним засобом масової інформації, **яка** розповсюджує всі програми споживачам шляхом одно- або дво-спрямованого (діалогового) закритого режиму розповсюдження інформації, який не може бути використаний споживачами (абонентами) для зв'язку між собою. **Міжнародна класифікація**

винаходів (МПК) — єдина система класифікації, яка створена в рамках Страсбурзької угоди про міжнародну класифікацію винаходів (набула чинності **07.10.75** р.) і містить всі патентні документи (опубліковані заявки, патенти на винаходи, авторські свідоцтва тощо);

промислових зразків — дворівнева класифікація виробів, **що** використовується під час експертизи та реєстрації об'єктів, заявлених і визнаних як промислові зразки;

товарів і послуг в цілях реєстрації (МКТУ) — єдина система класифікації, яка використовується під час експертизи та реєстрації товарних знаків. Одна частина МКТУ (з **1** по **34** клас) стосується класифікації товарів, інша (з **35** по **42** клас) — класифікації послуг. Наведені в переліку, що додається до заявки, товари і послуги повинні бути позначені термінами, які використовуються МКТУ. **Міжнародна**

охорона авторських прав — охорона, здійснювана на підставі міжнародних (багатосторонніх) і двосторонніх угод. Основними міжнародними угодами в галузі охорони авторських і

суміжних прав є: Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.), Всесвітня конвенція про авторське право (1952 р.), Договір ВОІВ про авторське право (1996 р.). Договір ВОІЕ про виконання і фонограми (1996 р.), Римська конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (1961 р.), Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (1971р.), Брюссельська конвенція про розповсюдження несучих програми сигналів, що передаються через супутники (1974 р.).

Міжнародне бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності — функціонує з 1970 р., є правонаступником «Об'єднаних бюро з охорони інтелектуальної власності» (БІРШ), виконує організаційні (адміністративні) функції щодо більшості міжнародних угод як у сфері охорони промислової власності, так і до угод у сфері охорони авторських і суміжних прав.

Мікрофільм — фотокопія у зменшеному масштабі, що виготовляється головним чином у бібліотеках та архівах і відтворює книги, статті, документи з метою їх збереження та в інших цілях, що не порушують закон.

Мовлення (телебачення і радіомовлення) — передача на віддаль звукової і (або) візуальної інформації за допомогою електромагнітних хвиль, які розповсюджуються пристроями для передачі і приймаються необмеженою кількістю телерадіоприймачів.

Модель — втілена в матеріальній формі конструкція твору мистецтва або виробу. Модель є шаблоном для промислового виготовлення твору мистецтва або для виготовлення промислового виробу.

Музичний автомат — автоматичний програвач звукозаписів, що включається при опусканні в нього монет. Зачіпає так звані «малі права», здійснювані організаціями з колективного управління майновими правами авторів.

Назва

винаходу — повинна точно і коротко визначати предмет винаходу, відповідати заявленому обсягу прав і розкривати родові поняття предмета винаходу відповідно до загальноприйнятої або галузевої технічної термінології;

твору — невід'ємна частина твору, яка є його ідентифікатором і повинна згадуватися у зв'язку з усіма випадками використання творів, до яких застосоване право на визнання авторства.

Народна творчість — творіння, що часто створені невідомими особами і складаються з характерних елементів традиційної художньої спадщини, які розвиваються і зберігаються етнічною общиною або окремими особами і відображають традиційні творчі погляди такої общини, включаючи народні казки, народну поезію, народні танці і п'єси, художні форми народних обрядів тощо.

Національний режим — основний принцип більшості міжнародних конвенцій і договорів з охорони інтелектуальної власності, відповідно до яких володільці інтелектуальної власності (відповідно до згаданих конвенцій і в межах сфери їх дій) користуються, крім країни походження, у всіх інших договірних державах тими ж правами, які надаються власним громадянам країни, де запитується охорона.

Національний фільм — створений суб'єктами кінематографії України фільм, виробництво якого здійснено в Україні і авторське право або право власності на який повністю або частково належить суб'єктам кінематографії України.

Невизначене коло осіб — особи, яким суть об'єкта промислової власності може стати відомою не в зв'язку з їх службовою діяльністю.

Немайнові права — суб'єктивні цивільні права, що не мають економічного змісту (право на авторство, на ім'я; право приймати рішення про обнародування твору; право забороняти згадування імені автора, якщо автор твору бажає залишитися анонімом; право вибору псевдоніму у зв'язку з використанням твору; право заперечувати проти зміни твору без дозволу автора, проти його спотворення і проти будь-якого посягання на твір; право на вилучення твору з публічного користування тощо).

Новизна — критерій охороноздатності: визначається за сукупністю знань, так званим «рівнем техніки». Вирішення задачі визнають новим, якщо воно не є складовою частиною рівня техніки.

Новини дня — інформація про останні події або факти, надана пресою, телерадіомовленням та іншими засобами масової інформації і яка не є твором, що підлягає охороні авторським правом.

«Ноу-хау» — повністю або частково конфіденційні знання, що містять відомості технічного, економічного, адміністративного, фінансового характеру, використання яких забезпечує певні переваги особі, що їх отримала.

Об'єкт

авторського права — Твори науки, літератури і мистецтва, у том> числі книги, брошури, статті, комп'ютерні програми; усні твори (виступи, лекції, промови, проповіді тощо), твори створені для сценічного показу (музичні з текстом і без тексту; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та ін.); аудіовізуальні твори; скульптури, картини, малюнки, гравюри, літографії тощо; твори архітектури; фотографії; твори прикладного мистецтва, якщо вони не охороняються законодавством про охорону промислової власності; ілюстрації, карти, плани, ескізи, пластичні твори, що відносяться до географії, геології, топографії, архітектури та інших галузей науки; сценічні обробки творів і фольклору, придатні для сценічного показу; похідні твору (переклади, адаптації, аранжування, інші переробки творів і обробки фольклору); збірники творів, обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, включаючи бази даних, інші складові твору за умови, що вони є результатом творчої праці з добору, координації або упорядкування змісту тощо;

винаходу — продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин) та спосіб;

корисні моделі — конструктивне виконання пристрою, що характеризується взаємним розміщенням елементів;
 ліцензії — права, що передані за ліцензійною угодою;
 промислового зразка — рішення зовнішнього виду виробу;
 суміжних прав — виконання, фонограми і програми мовлення;
 товарного знака — позначення для відрізнення товарів і послуг, вироблених і наданих одними виробниками від однорідних товарів і послуг, вироблених і наданих іншими виробниками;
 топографії інтегральних мікросхем — зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розташування сукупності елементів інтегральної мікросхеми і з'єднань між ними. При цьому інтегральною мікросхемою вважають мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якої неіскрільно формовані в об'ємі і (або) на поверхні матеріалу, що є основою такого виробу, незалежно від способу його виготовлення.

Обмеження прав — положення законодавства в сфері охорони інтелектуальної власності, що обмежують виключні права власника охоронного документа. Основними видами таких обмежень є передбачені законом випадки вільного використання об'єктів інтелектуальної власності, примусові ліцензії тощо.

Обнародування твору — вчинена за згодою автора дія, яка вперше робить твір доступним для загального відома шляхом його опублікування, публічного показу, публічного виконання, передачі в ефір або іншим способом.

Обсяг

(патентної) охорони — межі правової охорони об'єкта промислової власності (обумовлені, наприклад, формулою винаходу); переданих прав — обсяг ліцензії або часткової поступки авторського права. Обсяг переданих прав обмежується використанням, передбаченим договором на використання, або обсягом прав, необхідних для звичайної діяльності наймача або замовника при укладанні договору. Одночасне видання — твір вважається випущеним у світ одночасно в кількох країнах, якщо він випущений у двох або більше країнах протягом тридцяти днів після його першого опублікування. У цих випадках усі відповідні видання можуть розглядатися як вперше опубліковані.

Озвучення фільму — творча і виробнича діяльність, яка полягає в заміні звукового ряду фільму на інший, несинхронний, що передає зміст мовного ряду фільму.

Опис винаходу — виклад суті винаходу, складений за затвердженими правилами.

Опублікування (випуск у світ) — випуск в обіг примірників твору чи фонограми за згодою автора або іншого володільця авторських і суміжних прав у кількості, що задовольняє розумні потреби публіки шляхом продажу, здачі в найом, публічного прокату або шляхом іншої передачі права власності чи права володіння примірником твору або фонограми. Під опублікуванням розуміють також надання доступу до твору, фонограми через електронні системи інформації.

Опублікування запису виконання або фонограми — пропозиція примірників запису виконання або фонограми публіці за згодою правоволодільця і за умови, що примірники пропонуються публіці в розумній кількості.

Опціонна угода (опціон на ліцензію) — угода, що передусе ліцензійній угоді, відповідно до якої потенційний ліцензіат одержує право на більш детальне ознайомлення з об'єктом інтелектуальної власності, який цікавить його (як правило в процесі апробації предмета ліцензії у власному виробництві) для прийняття рішення про укладання ліцензійного договору на використання зазначеного об'єкта відповідно до попередньо узгоджених умов. До закінчення строку опціонної угоди, як правило, нікому іншому не можуть бути надані аналогічні права.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) — міжурядова організація, створена у 1946 році, яка діє на підставі Статуту як спеціалізована установа ООН. Цілі ЮНЕСКО полягають у досягненні міцного миру, безпеки і добробуту народів шляхом розвитку міжнародного співробітництва в галузі освіти, науки, культури, авторського права.

Оригінальність твору — стосовно авторських творів означає, що це власний твір автора, не скопійований повністю або в основному з іншого твору.

Офіційні акти законодавчого, адміністративного або юридичного характеру — законодавчі акти, судові постанови та інші рішення органів влади; норми і стандарти, що стосуються промислових виробів і різних служб; постанови адміністративних органів і їх офіційні переклади; офіційні акти авторським правом не охороняються.

Охоронний документ — документ, що підтверджує право його власника на об'єкт інтелектуальної власності.

Паризька конвенція по охороні промислової власності 1883 р.) — міжнародна угода, що передбачає загальні принципи охорони промислової власності, яку відкрито для участі будь-яких держав (участь в Конвенції залежить лише від готовності даної держави прийняти на себе відповідні зобов'язання). Основними принципами охорони промислової власності є принцип національного режиму та принцип пріоритету. Участь у Паризькій конвенції може розглядатися як одне з необхідних умов участі в інших міжнародних угодах.

Патент — охоронний документ, що видається компетентним державним органом (патентним відомством);

ввізний — патент, виданий на основі діючого іноземного охоронного документа (патенту або авторського свідоцтва) на винахід;

додатковий — патент, виданий на додатковий винахід;

європейський — патент, виданий Європейським патентним відомством (ЕПВ) відповідно до Європейської патентної конвенції (ЕПК);

залежний — патент, виданий на винахід, технічно залежний від іншого винаходу, запатентованого третьою особою;

зонтичний — патент на винахід, формула якого дозволяє охопити цілу галузь техніки;

регіональний — патент, виданий національним або міжурядовим органом, що має право видавати патенти, які діють більш ніж в одній державі;

явочний — патент, виданий на винахід без перевірки його відповідності критеріям патентоспроможності. **Патентна грамота** — офіційний бланк для оформлення патенту. Патентна грамота видається в одному екземплярі незалежно від кількості власників патенту.

Патентна документація — сукупність патентних документів. **Патентна інформація** — будь-який вид інформації, що міститься в патентних документах.

Патентна угода — угода між юридичними особами про можливе використання патенту.

Патентна чистота — юридична властивість об'єкта техніки, що полягає в можливості його використання в даній країні без порушення діючих на її території охоронних документів виключного права. Документами, що засвідчують чистоту об'єкта техніки, є звіт про патентні дослідження і патентний формуляр. Перевірка на патентну чистоту здійснюється при проведенні патентних досліджень на стадіях узагальнення й оцінки результатів наукових досліджень, розробки проектно-документації на об'єкт техніки, розробки робочої документації і випробування дослідних зразків, а також при сертифікації, експорті та експонуванні продукції, продажу ліцензій.

Патентні дослідження — наукові дослідження, пов'язані з визначенням рівня техніки та тенденцій розвитку об'єктів техніки, їхньої патентоспроможності та патентної чистоти на основі патентної і науково-технічної інформації.

Патентний документ — офіційно опублікований (а також неопублікований) документ, що містить відомості про результати науково-дослідних, проектно-конструкторських та інших подібних робіт, заявлених або визнаних об'єктами

промислової власності, а також відомості про охорону прав винахідників, власників охоронних документів.

Патентний повірений — громадянин, якому відповідно до законодавства надане право на представництво фізичних та юридичних осіб перед патентним відомством та організаціями, що входять до єдиної державної патентної системи.

Патентний фонд — упорядковане зібрання патентних документів і довідково-пошуковий апарат до нього, а також нормативно-методичні та інші матеріали з питань охорони промислової власності.

Патентний формуляр — документ про стан об'єкта з огляду наявності в ньому об'єктів промислової власності, що охороняються. Патентний формуляр містить також інформацію про патентну чистоту об'єкта техніки. Правила оформлення патентного формуляра встановлюються державним стандартом.

Патентовласник — фізична або юридична особа, якій належить патент на об'єкт промислової власності.

Патентоспроможність (охороноздатність) — відповідність об'єкта промислової власності критеріям, наявність яких відповідно до чинного законодавства необхідна для надання заявленому об'єкту правової охорони.

Патент-аналогі — патенти, видані в різних країнах на той самий винахід.

Паушальний платіж — виплати ліцензійної винагороди у вигляді зафіксованої в ліцензійній угоді суми повністю або в розстрочку.

Передача організації мовлення — передача, створена самою організацією ефірного або кабельного мовлення чи за її замовленням за рахунок її коштів іншою організацією.

Переклад — вираження форми письмових або усних творів мовою, відмінною від мови оригіналу.

Перелік товарів і (або) послуг, для яких реєструється знак — один із найважливіших документів заявки на реєстрацію товарного знака, в якому товари і послуги групуються по класах МКТУ, позначаються визначеними термінами, що дозволяють ідентифікувати товар, призначений для визначення об'єму правової охорони товарного знака.

Переробка для кіно — переробка раніше існуючого твору певного жанру для створення кінематографічного твору.

Переробка (обробка) — зміна жанру раніше існуючого твору в результаті переробки або зміни твору в межах одного й того самого жанру з метою пристосування й до інших умов використання. Переробка творів інших авторів, що охороняються авторським правом, здійснюється тільки за дозволом правовласника.

Переробки твору літератури і мистецтва — створення похідного твору в результаті будь-якої необмеженої переробки раніше існуючого твору.

Переробник (обробник) — особа, що здійснює переробку (обробку) твору і вважається автором переробленого (обробленого) твору.

Пільга по новизні — пільговий термін, у межах якого розкриття суті об'єкта промислової власності до подання заявки не перешкоджає видачі патенту.

Плагіат — подання або пропозиція як свого власного твору іншого автора, в цілому або частково, в більш або менш зміненій формі чи контексті.

План спорудження — графічне подання споруджуваного об'єкта у тримірній проекції. Подібний оригінальний план є об'єктом авторського права.

Плейбек — заміна голосу актора в аудіовізуальному творі голосом іншого виконавця шляхом синхронізації звуку останнього з рухами рота та іншими діями артиста, що показується на екрані.

Позовна давність — встановлений законом строк для захисту права за позовом особи, право якої порушено.

Показ пантоміми — виконання твору за допомогою жестів, поз і міміки без слів. Пантоміма визначається як твір.

Показ твору — демонстрація оригіналу або примірника твору безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, діапозитиву, телевізійного кадру або інших технічних засобів, а також демонстрація окремих кадрів аудіовізуального твору без дотримання їх послідовності.

Порушення

авторського права — несанкціоноване використання твору, ще охороняється авторським правом, у тих випадках, коли дозвіл на його використання передбачений законом; несанкціоноване використання об'єкта інтелектуальної власності; виключного права власника охоронного документа — несанкціоноване використання об'єкта інтелектуальної власності; суміжних прав — посягання на права артистів-виконавців, виробників фонограм і радіомовних організацій. Посмертне видання — перше опублікування твору після смерті автора.

Постановочний проєкт фільму — детальна технічна програма для постановки кінематографічного твору або телевізійної п'єси, яка містить всі елементи літературного та режисерського сценаріїв із розташуванням сцен у найбільш зручній для зйомки послідовності, незалежно від остаточної структури твору, яка слідом за цим складається з відповідних частин наявного матеріалу.

Посягання на твір — всі форми обходження з твором або його використання, що завдає шкоди художній цінності твору або репутації його автора. Подібні дії є порушенням особистих немайнових прав.

Права

автора — всі наявні компоненти авторського права на твори, ще стосуються різних методів або аспектів використання творів;

виконавця — виконавцеві стосовно його виконання належать наступні виключні права: право на ім'я; право на захист виконання від будь-якого спотворення або іншого посягання, здатного завдати шкоди честі та достоїнству виконавця; право на використання в будь-якій формі, включаючи право на одержання винагороди за кожний вид використання виконання. Виключне право використання виконання означає право здійснювати або дозволяти здійснювати наступні дії: передавати в ефір або сповіщати для загального відома по кабелю виконання, якщо використовуване для такої передачі виконання не було раніше передано в ефір або не здійснюється з використанням запису; записувати раніше не записані виконання; відтворювати запис виконання; передавати в ефір або по кабелю запис виконання, якщо первісно цей запис був зроблений не з комерційною метою; здавати у прокат опубліковану з комерційною метою фонограму, на якій записано виконання. Це право при укладенні договору на запис виконання на фонограму переходить до виробника фонограми. При цьому виконавець зберігає право на винагороду за здавання в прокат примірників такої фонограми; виробника фонограми — виробнику фонограми стосовно його фонограми належать виключні права на використання фонограми в будь-якій формі, включаючи право на одержання винагороди за кожний вид використання фонограми. Виключне право на використання фонограми означає право здійснювати або дозволяти здійснювати наступні дії: відтворювати фонограму; перероблювати або будь-яким іншим чином змінювати фонограму; розповсюджувати примірники фонограми, тобто продавати, здавати їх у прокат тощо; імпортувати примірники фонограми з метою розповсюдження, включаючи примірники, виготовлені за дозволом виробника цієї фонограми. Якщо примірники правомірно опублікованої фонограми введені до цивільного обігу шляхом їх продажу, то допускається їх подальше розповсюдження без згоди виробника фонограми і без виплати винагороди. Право на розповсюдження примірників фонограми шляхом здавання їх у прокат належить виробникові фонограми незалежно від права

власності на ці примірники. Виключні права виробника фонограми можуть передаватися за договором іншим особам;

організації кабельного мовлення — організації кабельного мовлення стосовно її передачі належать виключні права використовувати передачу в будь-якій формі і давати дозвіл на використання передачі, включаючи право на одержання винагороди за надання такого дозволу. Виключне право давати дозвіл на використання передачі означає право організації кабельного мовлення дозволяти здійснення наступних дій: одночасно сповіщати для загального відома по кабелю її передачу іншій організації кабельного мовлення; передавати передачу в ефір; записувати передачу; відтворювати запис передачі; сповіщати передачу для загального відома у місцях із платним входом. Виключне право організації кабельного мовлення не поширюється на випадки, коли запис передачі було здійснено за згодою організації кабельного мовлення;

організації ефірного мовлення — організації ефірного мовлення стосовно її передачі належать виключні права використовувати передачу в будь-якій формі та давати дозвіл на використання передачі, включаючи право на одержання винагороди за надання такого дозволу. Виключне право давати дозвіл на використання передачі означає право організації ефірного мовлення дозволяти здійснення наступних дій: одночасно передавати в ефір її передачу іншій організації ефірного мовлення; сповіщати передачу для загального відома по кабелю; записувати передачу; відтворювати запис передачі; сповіщати передачу для загального відома у місцях із платним входом. Виключне право організації ефірного мовлення не розповсюджується на випадки, коли запис передачі був здійснений за згодою організації ефірного мовлення;

що передаються за авторським договором — майнові права можуть передаватися за авторським договором.

Усі права на використання твору, прямо не передані за авторським договором, вважаються непередаваними. Предметом авторського договору не можуть бути права на використання твору, невідомі на момент укладення договору.

Право

доступу до творів образотворчого мистецтва — автор твору образотворчого мистецтва має право вимагати від власника твору можливості здійснення права на відтворення свого твору;

на демонстрування фільму — виключне або невиключне право на демонстрування (публічний показ) фільму. Право демонстрування фільму складається з: кінотеатрального права (демонстрування фільмокопій на кіноплівці в певних для цього приміщеннях: кінотеатрах, кіноустановках); право публічного

комерційного відео (демонстрування фільмокопій на відеоносієві в призначених для цього і обладнаних спеціальною відео-проекційною апаратурою приміщеннях або в приміщеннях, безпосередньо не пов'язаних з демонструванням фільмів, обладнаних відеопроекційною апаратурою або телевізійними приймачами); телевізійного права (демонстрування фільмокопій на відеоносієві або кіноплівці каналами мовлення ефірного, супут-никового, кабельного телебачення платного і безкоштовного);

на механічне відтворення — право автора на відтворення літературних, драматичних або музичних творів у формі записів (фонограм або аудіовізуальних записів), здійснюваних механічним способом в найширшому значенні цього слова, включаючи електроакустичні та електронні способи; на переробку — право на нову екранізацію раніше існуючого твору, вже переробленого з цією ж метою; розповсюдження фільму — виключне або невиключне право на тиражування, продаж, передачу в прокат (оренду) фільму. Право розповсюдження фільму складається з: кінотеатрального права (тиражування фільмів, їх здавання у прокат, оренду); права домашнього відео (тиражування фільмокопій на відеоносіях, їх продаж, прокат населенню); права публічного комерційного відео (тиражування фільмокопій на відеоносіях, їх продаж, передача в прокат, оренду для публічного показу через відеопроекцію); телевізійного права (тиражування фільмокопій на відеоносіях, їх продаж, передача в прокат для публічного показу каналами мовлення телебачення);

слідування (право часткової участі) — невід'ємне право, що надається автору і його спадкоємцям або іншим особам, уповноваженим за законом після його смерті вимагати частку доходів від кожного публічного перепродажу примірників оригіналів творів образотворчого мистецтва протягом строку охорони,

Правовласник — особа, якій належить право на об'єкт інтелектуальної власності.

Правонаступник — особа (фізична або юридична), до якої право переходить за законом.

Предмет утилітарного значення — виріб, який виконує властиву йому корисну функцію.

Примірник

оригіналу твору — твір у тій матеріальній формі, в якій він створений при першій його фіксації. Примірником оригіналу письмового твору є рукопис; твору — копія твору, виготовлена в будь-якій матеріальній формі;

фонограми — копія фонограми на будь-якому матеріальному носіїві, яка виготовлена безпосередньо або опосередковано з фонограми і містить всі звуки або частину звуків, зафіксованих у цій фонограмі.

Принципи взаємності — один із принципів міжнародного права, що діє і в сфері інтелектуальної власності. Без врахування взаємних прав і обов'язків не може бути рівноправної угоди.

Припинення недобросовісної конкуренції — заходи, що забезпечують ефективний захист від недобросовісної конкуренції.

Пріоритет — першість у часі, що встановлюється в порядку, визначеному патентним законодавством;

виставковий — пріоритет, що встановлюється за датою показу експоната, що містить заявлений об'єкт промислової власності на офіційній або офіційно визнаній міжнародній виставці на території держави-учасниці Паризької конвенції по охороні промислової власності при дотриманні умов, встановлених Конвенцією; внутрішній — пріоритет, що встановлюється за датою надходження більш ранньої заявки того ж заявника, що розкриває цей винахід, за умови, що заявка, по якій витребується такий пріоритет, надійшла протягом 12 місяців з дати надходження більш ранньої заявки; за виділеною заявкою — пріоритет винаходу, що встановлюється за датою надходження початкової заявки, що розкриває цей винахід, за умови, що виділена заявка надійшла до прийняття за початковою заявкою рішення про відмову у видачі патенту, можливості оскарження якого вичерпані, а у випадку видачі за зазначеною заявкою патенту — до дати реєстрації в Державному реєстрі;

конвенційний — пріоритет, що встановлюється за датою подачі першої заявки в державі-учасниці Паризької конвенції з охорони промислової власності при дотриманні заявником умов, встановлених Конвенцією; множинний — пріоритет, що вказується у вигляді декількох дат і передбачається для винаходів, охарактеризованих багатолан-ковою формулою, у відношенні окремих пунктів якої застосовуються різні підстави для встановлення пріоритету; Пристрій як об'єкт винаходу — конструкції, виробу та інші, що характеризуються наявністю конструктивного елемента (елементів) у зв'язку між елементами, їхнім взаємним розташуванням і формою виконання, а також параметрами (та іншими характеристиками) елемента і матеріалом, з якого він виконаний. Для характеристики пристрою як об'єкта винаходу може залучатися середовище, що виконує функції елемента пристрою.

Програма — сукупність живого виконання і (або) запису, що складаються із зображень і (або) звуків, втілених у сигнали, що випромінюються з метою наступного розповсюдження.

Програмне забезпечення — детальний опис комп'ютерної програми, яка визначає набір інструкцій, відповідних даних програми, та всі види допоміжних матеріалів, призначених для забезпечення розуміння або застосування комп'ютерної програми. Вихідна інформація з програмного забезпечення розглядається як твір, що охороняється авторським правом.

Програмний сервіс — програма або ряд програм, поданих і розповсюджених за допомогою кабельних, ефірних, супутнико-кабельних, супутнико-ефірних електронних засобів.

Продюсер — особа, що організовує і (або) фінансує театральні постановки, постановки кінематографічних творів, передачу по радіо радіотвору або виробництво фонограм. Як правило, продюсер несе відповідальність за дотримання авторського права і суміжних прав на твори та інші об'єкти, що використовуються для постановки.

Продюсерська система — система в галузі кінематографії, яка в умовах кіноринку забезпечує взаємодію і функціонування всіх суб'єктів кінематографії з метою виробництва, розповсюдження і демонстрування (публічного показу) фільмів.

Прокат — надання примірників твору або фонограми у тимчасове користування з метою одержання прибутку.

Промислова власність — юридичне поняття, що охоплює права на такі результати інтелектуальної діяльності, як винахід, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки та інші об'єкти, передбачені Паризькою конвенцією по охороні промислової власності.

Промислова застосовність — критерій охороноздатності, що характеризує можливість використання об'єкта промислової власності у промисловості, сільському господарстві, охороні здоров'я та інших галузях.

Промови — всі види публічних виступів, підготовлені в письмовій формі або виготовлені експромтом.

Проповідь — промова на релігійні теми, виголошена публічно. Авторське право на проповідь регламентується нормами стосовно промов взагалі.

Прототип винаходу — аналог винаходу, найбільш близький до нього за сукупністю істотних ознак. При складанні формули винаходу в її обмежувальній частині вказуються ознаки винаходу, що збігаються з ознаками прототипу.

Пряма трансляція — безпосереднє розповсюдження теле- або радіопередач без попереднього запису і монтажу.

Псевдонім — вигадане ім'я, яке не розкриває справжню особу автора, вибране ним для встановлення свого авторства.

Публікація — будь-яка інформація, віддрукована і доступна кожній зацікавленій особі.

Публічне виконання — подання творів, виконань, фонограм, передач організацій ефірного і кабельного мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів у місці або місцях, де виконання може сприйматися без необхідності здійснення сповіщення і де присутні або можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час. Публічним виконанням аудіовізуального твору є демонстрування зображень аудіовізуального твору в їх послідовності (з відтворенням супроводжуючих його звуків).

Публічний показ — будь-яка демонстрація оригіналу або примірника творів, виконань, передач організацій ефірного і кабельного мовлення безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, кадру або інших пристроїв чи процесів у місці чи місцях, де виконання може сприйматися без необхідності здійснення сповіщення і де присутні або можуть бути присутніми особи, що не належать до звичайного кола сім'ї або близьких знайомих сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час чи в різних місцях і в різний час. Публічним показом аудіовізуального твору є демонстрування окремих зображень аудіовізуального твору без дотримання їх послідовності.

Публічний прокат — передача права володіння оригіналом або примірником твору без одержання прибутку організаціями, послуги яких призначені публіці, такими як бібліотеки та архіви.

Публічне сповіщення (сповіщення для загального відома) — сповіщення в ефір по кабелю або іншим способом зображень і (або) звуків творів, виконань, фонограм, передач організацій ефірного і кабельного мовлення таким чином, що зазначені зображення і (або) звуки можуть бути сприйняті особами, які не належать до звичайного кола сім'ї, у місці або місцях, віддаленість яких від місця початку сповіщення така, що без такого сповіщення зображення або звуки не можуть бути сприйняті в зазначеному місці чи місцях, незалежно від того, чи можуть зазначені особи приймати зображення чи звуки в одному місці і в один і той же час або в різних місцях і в різний час.

Радіо- або телемовлення — розповсюдження звуків і (або) зображень за допомогою радіохвиль для вільного приймання широкою аудиторією.

Радіопередача — будь-яка програма, передана в ефір.

Радіотвір — твір, створений з метою радіомовлення.

Реєстрація — запис відомостей про об'єкт інтелектуальної власності або його правовий статус в офіційному реєстрі.

Режисер-постановник кінематографічного твору — провідний і в кінцевому підсумку відповідальний постановник кінематографічного твору.

Реклама — спрямоване розповсюдження інформації про особи, споживчі властивості товарів або послуг з метою створення або підвищення попиту на них.

Ретрографічне відтворення (репродукування) — факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (збільшеному чи зменшеному) оригіналу або примірника твору (письмового чи іншого графічного твору) шляхом фотокопіювання або іншими технічними засобами, ніж видання. Ретрографічне відтворення не містить запис в електронній (включаючи цифрову), оптичній чи іншій формі, яку читає машина.

Ретрансляція — одночасна трансляція радіо- або телепрограми, що приймається з іншого джерела або пізніша трансляція раніше прийнятої та записаної програми.

Реферат винаходу — короткий виклад відомостей про винахід, що містить назву, характеристику галузі техніки, до якої відноситься винахід, і (або) сферу застосування, характеристику суті із зазначенням технічного результату, що досягається. Реферат винаходу відноситься до числа документів, що містить заявка.

Речовина як об'єкт винаходу — оригінальна хімічна сполука (у тому числі високомолекулярна сполука, об'єкт генної інженерії) або композиція, або продукт перетворення, що характеризується в основному якісним та кількісним складом.

Рисунок — художній твір, що становить собою зображення різноманітних предметів або вигаданих елементів за допомогою ліній.

Рівень техніки — сукупність конкурентоздатних об'єктів техніки, що визначають максимальні значення техніко-економічних показників на певний момент часу. Поняття «рівень техніки» пов'язують зі ступенем втілення в новостворюваних (створених) об'єктах техніки перспективних науково-технічних ідей (рішень), що результатуються в конкретних техніко-економічних характеристиках промислової продукції. До рівня техніки тільки для перевірки новизни об'єкта промислової власності додатково включаються заявки, які мають більш ранню дату пріоритету (крім відкликаних), подані до патентного відомства іншими особами.

Рішення за заявкою — документ, що містить висновки державної науково-технічної експертизи за результатами перевірки заявленого об'єкта на відповідність встановленим вимогам.

Роботи, що не відносяться до творчих при створенні картографічних творів — роботи, виконані відповідно до вимог чинних нормативно-технічних документів при технологічних процесах створення або оновлення картографічних творів: роботи по підготовці картографічних творів до видання, видавничі роботи; технічне редагування, коректура, інші види технічного характеру; надання статистичних та

інших вихідних довідкових даних і матеріалів; консультування і рецензування, що не пов'язане з істотними змінами щодо змісту або форми твору тощо.

Роботодавець — керівник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган, незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання, і фізичні особи, які використовують найману працю.

Розповсюдження

знаків, звуків, зображень — будь-який технічний прийом для передачі творів або інших звукових і (або) відеограм та інформації для широкого приймання публікою на віддалі за допомогою дротових або бездротових засобів зв'язку; (прокат) фільму — виготовлення фільмокопій (тиражування), продаж і передача їх у прокат юридичною або фізичною особою;

твору — пропозиція примірників твору широкій публіці або будь-якій її частині в основному через відповідні торговельні канали.

Роялті — періодичний платіж; виплата ліцензійної винагороди протягом ліцензійної угоди, починаючи від моменту випуску готової продукції: або у вигляді відрахувань від вартості творів за ліцензією продукції, або у формі відсотку від суми обігу щодо продажів чи від суми прибутку, або у вигляді зборів від одиниці виготовлюваної за ліцензією продукції; особливий різновид авторської винагороди, що становить частку автора в доходах, одержаних від використання його твору.

Рукопис — оригінальний примірник письмового твору в тому вигляді, в якому його зафіксував автор. У більш широкому розумінні рукопис іноді розглядається як категорія, протилежна опублікованим примірникам письмового твору, що включає всі неопубліковані примірники оригіналу.

Свідоцтво про реєстрацію товарного знака — охоронний документ, що підтверджує право його власника на використання товарного знака і розпорядження ним, а також заборона його використання іншими особами.

Сигнал — створювана за допомогою електронних засобів несуча частота здатна передавати програми;

випромінюваний — сигнал, який несе програму, що приймається супутником або проходить через нього; вторинний — сигнал, що отримується шляхом перетворення технічних характеристик випромінюваних сигналів з проміжними записами або без них; несучий програми — генерована електронним генератором несуча частота, що передає програми радіомовних і телевізійних організацій через космічний простір; похідний — сигнал, що отримується шляхом модифікації технічних характеристик випромінюваного сигналу (в основному трансляції на широку аудиторію). Синхронізація — додавання усної мови та інших звукових ефектів до аудіовізуального запису (дублювання), здійснюване таким чи-

ном, що вони і відповідні рухи губ та інші похідні на екрані дії повністю синхронні. Спеціальним різновидом синхронізації є забезпечення аудіовізуального твору перекладеними іншою мовою діалогами у

виконанні інших осіб, ніж тих, хто грає в цьому творі. Право на переробку для кіно включає в себе право на синхронізацію перероблених творів.

Система колективних антен — комплекс пристроїв для прийому програм, що транслюються по радіо і телебаченню однією або кількома трансляційними станціями, і передача цих програм по кабелю одному контингенту абонентів, які звичайно не могли приймати подібні передачі або задовольнятися якістю приймання від звичайних індивідуальних антен.

Скетч (начерк, ескіз) — попередній варіант рисунку, картини, плану або карти чи зафіксований начерк літературного, драматичного, наукового або музичного твору. Оригінали начерків є об'єктами авторського права.

Склад патентного фонду — сукупність характеристик фонду, що визначають перелік країн, патентні документи яких наведені у фонді; видів патентних документів і класифікаційних рубрик, що відповідають термінам фонду.

Скульптура — художній твір, втілений у формі реальних або абстрактних тримірних фігур. Рельєфи або статуї, що становлять частину твору архітектури, також є творами скульптури.

Службовий винахід — винахід, створений у зв'язку з виконанням службових обов'язків або за дорученням роботодавця винахідника.

Співавторство — створення об'єктів інтелектуальної власності в результаті спільної праці двох або більше фізичних осіб.

Сповідання

в ефір — сповідання творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення для загального відома шляхом передачі по радіо або телебаченню (за винятком кабельного телебачення), зокрема через супутники. Під сповіданням творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення в ефір розуміється приймання сигналу з наземної станції на супутник і передача сигналів із супутника, за допомогою яких твори, виконання, фонограми, передачі організацій мовлення можуть бути доведені до загального відома незалежно від фактичного приймання їх публікою; для загального відома виконання або фонограми — передача для публіки будь-яким засобом, крім ефірного мовлення, звуків виконання або звуків чи відображень звуків, записаних на фонограму. Сповідання для загального відома включає доведення звуків або відображень звуків, записаних на фонограму до слухового сприйняття публікою; для загального відома за допомогою провідних засобів зв'язку — трансляція твору, виконання, фонограми, радіо- або телепрограми у вигляді звуків

або образів через кабельну мережу для приймання широким колом осіб, не обмежених певними особами, що належать до приватних груп; по кабелю — сповіщення твору, фонограми, передачі організацій мовлення для загального відома за допомогою кабелю, проводу, оптичного волокна або за допомогою аналогічних засобів. **Спорудження твору архітектури** — реалізація плану будівництва спроектованої будівлі.

Спосіб як об'єкт винаходу — процеси виконання дій над матеріальним об'єктом за допомогою матеріальних об'єктів. Спосіб як об'єкт винаходу характеризується наявністю дії або сукупності дій, порядком виконання дій у часі, а також режимом і використанням речовин, пристроїв, штамів мікроорганізмів, культур клітин рослин і тварин.

Спотворення твору — будь-які внесені до твору зміни, що спотворюють справжнє значення або ж форму його вираження і є порушенням особистих немайнових прав.

Справедлива винагорода — винагорода, що належить за використання творів авторів, за виконання, використання фонограм та радіо- і телепередач, що охороняються авторським правом, у розмірах і порядку, що відповідають відповідним нормам і діють при видачі дозволів на такі види використання.

Строк дії авторського права на твір, опублікований анонімно або під псевдонімом — авторське право на твір, опублікований анонімно або під псевдонімом діє протягом 50 років від дати правомірного опублікування такого твору. Якщо протягом зазначеного строку автор твору, опублікованого анонімно або під псевдонімом, розкриє свою особу або його особа не буде викликати сумніву, то застосовується загальне положення строку дії охорони авторського права протягом усього життя автора і 50 років після його смерті.

Строк охорони — час дії виключних прав на об'єкт інтелектуальної власності, передбачений чинним законодавством.

Субліцензія — надання права на ліцензію третім особам, застережене в певній виключній або невиключній ліцензії. За обсягом субліцензія за звичай відповідає простій ліцензії. Винагорода, одержувана ліцензіатом за надання субліцензії, розподіляється, як правило, між ним і ліцензіаром. Ліцензіат виступає як агент ліцензіара і не може перевищувати надані йому повноваження.

Субтитрування кінематографічного твору — творча і виробнича діяльність, яка полягає в здійсненні перекладу з мови оригіналу фільму на іншу мову і фіксування цього перекладу написами спеціально на фільмокопії. Право на спорядження кінематографічного твору субтитрами за звичай становить частину права на переробку для кіно.

Суміжні права — права, що надаються для охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій радіотелепередач щодо їх діяльності у зв'язку з публічним використанням творів авторів, всіляких виступів артистів або доведення до загального відома подій, інформації або будь-яких звуків чи зображень.

Супутник — будь-який пристрій, що перебуває в позаземному просторі, здатний передавати сигнали;

прямого мовлення — супутник, здатний перетворювати несучі програми сигнали з космосу для прямого приймання публікою;

ретранслятор — супутник, що передає несучі програми сигнали, які потім перетворюються відповідною наземною станцією для прийняття публікою.

Супутникова мережа — супутникова система або частина її, що складається з одного супутника та діючих разом з ним земних станцій.

Суспільне надбання — сфера всіх творів, які можуть бути використані будь-якою особою без будь-якого договору, переважно через закінчення строку охорони або відсутності міжнародного документа, який забезпечує охорону стосовно іноземних творів.

Сценарій

літературний — короткий виклад якого-небудь драматичного твору для театру, радіо і телебачення або кінематографічного твору. Цей термін використовується також у значенні режисерського сценарію або постановочного проекту фільму.

режисерський — закінчена письмова форма кінематографічного твору, що містить, крім літературного сценарію, також детальні описи персонажів, декорацій та всіляких звукових ефектів, сценічні ремарки.

Твір — будь-який твір науки, літератури, мистецтва, що відповідає вимогам авторського права;

анонімний — твір, випущений у світ без зазначення прізвища або псевдоніму його автора;

архітектурний — твір в галузі мистецтва спорудження будівель, що містить креслення, ескізи і моделі, а також збудовані будівлі та споруди, у тому числі паркову і ландшафтну архітектуру, планування міст тощо;

аудіовізуальний — твір, призначений як для зорового сприйняття, так і для слухового сприйняття, який складається з серії пов'язаних між собою зображень та супроводжуючих їх звуків, записаних на відповідному матеріалі з використанням відповідних механізмів;

графічний — художній твір, створений шляхом нанесення зображень і (або) фарб на плоску поверхню (рисунок, картина, гравюри);

- драматичний — зібрані разом описи взаємопов'язаних дій та роздуми однієї або кількох осіб, які призначені для виконання на сцені і відображають реальну дійсність шляхом драматичного виконання;
- картографічний — всі види атласів, карт, планів, картосхем незалежно від їх форми та виду носія інформації: аерокосмофото-карти, аерокосмофотоплани, аерокосмофотосхеми, їх похідна продукція; цифрові карти і плани (цифрові моделі місцевості), інша картографічна інформація на магнітних носіях, їх програмне забезпечення; картографічний зміст глобусів, рельєфні карти і плани, похідні пластичні твори; рекламна картографічна продукція; схеми, ескізи, ілюстрації, що стосуються географії, топографії, картографії, архітектури тощо;
- кінематографічний — зображення, що нанесені на чутливу плівку і чергуються в певній послідовності для показу у вигляді фільму, в основному із звуковим супроводом;
- колективний — твір, створений двома або більше фізичними особами за ініціативою і під керівництвом фізичної особи з умовою, що твір буде опубліковано останньою під своїм іменем;
- літературний — оригінальний письмовий твір белетристичного, науково-технічного або практичного змісту, незалежно від його цінності та призначення;
- музичний — художній твір, що складається із всіляких сполучень звуків з текстом або без тексту, призначений для виконання на музичних інструментах і (або) за допомогою голосу;
- музично-драматичний — драматичний твір, що містить також музичні елементи, які звичайно становлять з текстом драматичного твору єдине ціле, утворюючи спільний твір;
- науковий — твір, в якому всі питання розглядаються відповідно до наукового підходу;
- неопублікований — твір, не доведений до загального відома шляхом опублікування незалежно від того, чи був він обнародований яким-небудь способом чи ні;
- оригінальний — первісний твір, на основі якого можуть створюватися похідні твори;
- письмовий — твір, втілений у письмовій формі, якими б не були знаки фіксації;
- похідний — твір, заснований на іншому похідному творі. Його оригінальність полягає у здійсненні переробки раніше існуючого твору або в творчих

- елементах його перекладу на іншу мову. Похідні твори охороняються без завдання шкоди авторському праву на раніше існуючий твір;
- прикладного мистецтва — твір мистецтва, створений ручним чи промисловим способом, що має функції практичного користування або перенесений на предмет практичного користування;
- раніше існуючий — твір, який використовується для створення похідного твору шляхом його перетворення або шляхом застосування його в новому творі, або шляхом використання його в цілому чи частково в збірнику. Права автора раніше існуючого твору повинні дотримуватися авторами похідних творів;
- складений — збірник, складений з раніше існуючих творів, однак без особистої участі авторів таких творів. Автором складеного твору є особа, яка створила складений твір без будь-якої шкоди авторському праву авторів інших складових частин такого твору;
- спільний — твір, створений двома або більше авторами;
- створений за замовленням — твір, створений відповідно до угоди між автором та іншою фізичною або юридичною особою, що замовила авторові певний твір за погодженою з автором винагороду;
- створений за наймом — твір, створений в порядку виконання службових обов'язків або службового завдання роботодавця (службовий твір). Авторське право на такий твір належить його автору. Виключне право на використання службового твору належить особі, з якою автор перебуває в трудових відносинах (роботодавцю), якщо в договорі між ним і автором не передбачене інше;
- тримірний, що стосується географії, геології, топографії, архітектури та інших галузей науки — оригінал творіння у тримірній матеріальній формі, що служить різноманітним цілям інтелектуальної діяльності;
- усний — твір, створений і обнародований за допомогою усної мови. Авторсько-правове законодавство обмежує охорону авторського права на політичні промови та промови, виголошені при судочинстві, або на лекції, звернення та аналогічні усні твори, виголошені публічно, виключним правом на складені збірники таких усних творів, дозволяючи таким чином публічне їх використання в будь-яких інших творах;
- фотографії — фіксація світлового або іншого випромінювання способом, що дозволяє створювати зображення, незалежно від технології (хімічна, електронна або інша) такої фіксації. Окремо взятий кадр аудіовізуального твору не є твором фотографії;

хореографічний — композиція рухів для танцю на сцені або будь-яка інша об'єднана одним задумом система жестів, створена для виконання під музику.

Хореографічні твори підлягають охороні авторським правом;

художній — творіння інтелектуальної праці, звернене до естетичного сприйняття людини. Категорія художніх творів містить твори живопису, рисунки, твори скульптури, гравюри, твори архітектури та фотографії, музичні твори, твори прикладного мистецтва.

Текст до музичних творів — короткі ритмічні тексти пісень, створені для перекладання на музику або для раніше існуючої мелодії. Тексти та відповідна музика часто становлять спільний твір.

Телебачення — виробництво і розповсюдження аудіовізуальних передач і програмі.

Телерадіоорганізація (**редакція, студія, агентство, об'єднання, асоціація, компанія, радіостанція тощо**) — юридична особа, яка за реєстрована в установленому чинним законодавством порядку і має право виробляти та розповсюджувати телерадіопередачі і програми.

Телерадіопроеграма — сукупність телерадіопередач, що транслюються безпосередньо або в запису.

Тимчасова правова охорона винаходу — заявленому винаходу а дати публікації відомостей про подану заявку надається тимчасова правова охорона в обсязі формули опублікованої заявки; фізична або юридична особа, що використовує заявлений винахід у зазначений період, сплачує патентовласнику після одержання ним патенту грошову компенсацію, розмір якої визначається угодою сторін; тимчасова правова охорона не вважається чинною, якщо прийнято рішення про відмову у видачі патенту, можливості оскарження якого вичерпані.

Технічний результат — характеристика технічного ефекту, властивості, явища, що можуть бути отримані при здійсненні винаходу. Наводиться в розділі опису «Суть винаходу» при розкритті завдання (проблеми), на вирішення якої спрямований винахід.

Тотожне рішення — рішення завдання, що збігається за своєю технічною суттю з розглянутим рішенням.

Трансляція — розповсюдження телевізійних або радіомовних програм за допомогою технічних засобів зв'язку.

Укладач баз даних — фізична або юридична особа чи особи, які контролюють або відповідають за істотний вклад в складання бази даних.

Умови авторського договору — авторський договір повинен передбачати: способи використання твору (конкретні права, що надаються таким договором); строк

і територію, на які передається право; розмір винагороди і (або) порядок визначення розміру винагороди за кожний спосіб використання твору, порядок і строк її виплати, а також інші умови, які сторони вважатимуть істотними. За відсутності в авторському договорі умови про способи використання твору (конкретні права, що передаються за авторським договором), договір вважається укладеним на такі способи використання твору, які можуть вважатися необхідними для досягнення наміру сторін, наявного під час укладення договору. За відсутності в авторському договорі умови щодо строку, на який передається право, договір може бути розірваний автором після п'яти років від дати його укладення, якщо користувач буде письмово повідомлений про це за шість місяців до розірвання договору. За відсутності в авторському договорі умови про територію, на яку передається право, дія права, що передається за договором, обмежується територією України.

Фольклор — твори усної народної творчості (думи, казки, частівки, прислів'я, пісні тощо), що відображають сподівання співтовариства, його активну та соціальну самобутність. Форми фольклору містять, зокрема, мову, літературу, музику, танці, ігри, міфологію, обряди, звичаї, ремесла та інші види художньої творчості. Фольклорні цінності передаються, як правило, усно, шляхом імітації або іншим способом.

Фонова музика — відповідні музичні твори, що використовують як допоміжний супровід іншого подання або події, особливо щодо створення кінофільмів та радіотелевізійних програм. Музичні твори, що охороняються, можуть бути використані як фонова музика за дозволом праволодільця музичного твору і твору, який вона повинна супроводжувати, в межах обмежень авторського права. Фонова музика може бути також написана за замовленням для певної програми.

Фонограма — запис звуку виконання (мови, музики або умовного сигналу чи інших звуків), крім звуків у формі запису, включеного до кінематографічного або іншого аудіовізуального твору, на матеріальному носіїві.

Форма — засіб вираження змісту твору способом, що піддається відтворенню.

Формальність — дія, необхідна з точки зору встановлення порядку; в галузі охорони інтелектуальної власності деякі країни все ще вимагають дотримання, наприклад, таких традиційних формальностей, як проставлення знаку охорони авторського права, депонування, реєстрація або застереження про створення твору в цих країнах тощо.

Форма як спосіб вираження твору — метод, за допомогою якого можливе сприйняття твору, наприклад, виконання, декламування, фіксація, створення матеріальної форми тощо.

Формула (у заявці на патент або в патенті) — патентні домагання; формула, що містить сукупність істотних ознак винаходу (корисної моделі), достатню для

досягнення зазначеного заявником технічного результату. Формула служить для визначення обсягу правової охорони, наданої патентом.

Фотокопія — відтворення твору за допомогою фотографії або аналогічного процесу.

Функції організації, що управляє майновими правами на колективній основі — організація, що управляє майновими правами на колективній основі, повинна виконувати від імені представлених нею володільців авторських і суміжних прав і на основі одержаних від них повноважень наступні функції: погоджувати з користувачами розмір винагороди та інші умови видачі ліцензій; надавати ліцензії користувачам на використання прав, управлінням яких займається така організація; погоджувати з користувачами розмір винагороди в тих випадках, коли ця організація займається збором такої винагороди без видачі ліцензій; збирати передбачену ліцензіями винагороду; розподіляти і виплачувати зібрану винагороду володільцям авторських і суміжних прав, яких вона представляє; здійснювати будь-які юридичні дії, необхідні для охорони прав, управлінням яких займається така організація; здійснювати іншу діяльність відповідно до повноважень, одержаних від володільців авторських і суміжних прав.

Хрестоматія — навчальний посібник, що становить собою збірник зібраних творів письменників або вчених чи їх частин. Укладач хрестоматії має на неї авторське право за умови, що добір матеріалів відзначається оригінальністю.

Художня література — категорія літературних творів, що складається, в основному, з вигаданих елементів розповіді.

Цитата з твору — відносно короткий уривок твору, що використовується в іншому творі для того, щоб довести або зробити зрозумілим яке-небудь твердження автора, або посилатися на погляди іншого автора в оригінальному формулюванні. Цитати з творів, які вже були доведені до загального відома, відповідно до закону відносяться до сфери вільного використання за умови, що їх обсяг не перевищує обсягу, виправданого в даному конкретному випадку.

Читання (декламування) твору — усне подання літературного твору в присутності слухачів або шляхом передачі за допомогою яких-небудь технічних засобів або процесів.

Штам — сукупність клітин, що мають загальне походження і характеризуються однаковими стійкими ознаками.

Штам мікроорганізму, культури клітин рослин і тварин як об'єкт винаходу — індивідуальні штами і консорціуми мікроорганізмів, культури клітин рослин і тварин.

Юридична особа — фірма (компанія, організація, підприємство, установа), що володіє правами і виступає при виконанні покладених на неї функцій, зокрема при укладенні майнових угод, від свого імені як самостійний суб'єкт цивільних прав і обов'язків і, отже, здатна бути позивачем (відповідачем) у суді, арбітражі (третейському суді).

Юрисдикція — правова сфера, на яку поширюються повноваження певного державного органу.

АнтоновоЛОГІЯ — Закони автора книги стосовно інтелектуальної власності і комп'ютерного авторського права

Інтелект — це те, що водночас і є і немає, та перевірити це неможливо

1. Інтелект — це розкіш, а не привід до дії.
2. Інтелект не зникає і не народжується, він постійно присутній, але його кількість обмежена, а кількість людства безупинне зростає.
3. Ніколи не запитуй, що таке інтелект і що таке щастя, а особливо — що таке інтелектуальне щастя — бо спочатку природно були інстинкти, потім — почуття, потім — рухи, потім — слова, тобто інтелект і щастя — це слова і тільки цього варті.
4. Розумним можеш ти не бути, а інтелектчиком — повинен.
5. Не інтелектувай взагалі, твори конкретно і щиро.
6. Інтелектуальна власність — це те, що Ваше доти, поки Ви пре це не виголосили.
7. Лекція чи промова може бути інтелектуальною власністю доти, поки Ви її читаєте немовлятам.
8. Інтелект може довести Вас до розумного, вічного, доброго, якщо у Вас вистачить терпіння.
9. Якщо інтелект заважає творити — треба його загубити.
10. Інтелект — це можливість творити, модернізувати, удосконалити та псувати.
11. Як не наголошуй: інтелект, інтелект — коли в голові пусто — не виросте навіть капуста.
12. Інтелект — це дія людини розумної, та збочення — нерозумної.
13. Не треба мати інтелект, потрібно жити у злагоді.
14. Розумний не інтелектує — він накопичує.
15. Твій інтелект — це твоє майно, а твоя творчість — це вже як складеться.
16. Інтелект — це щось з розряду нереального та блакитно-мрійливого.

17. Якщо інтелект статичний, то все що ви в нього не добавите, тільки зробить гірше.
18. Якщо інтелект являє собою практичну цінність, то вважайте, що Ви залежна людина.
19. Інтелект зростає доти, доки не сягне висот Ваших низин.
20. Цінність інтелекту пропорційна кількості впроваджень.
21. Складність інтелекту дорівнює складності думок для його опису.
22. Якщо інтелект бездоганий, то його носій небезпечний.
23. Якщо інтелект працює неперервно, очікуйте у найближчий час чогось несподіваного і небезпечного.
24. Найбільшу небезпечність становить інтелект, коли він справно відпрацював 50 років.
25. Інтелект, який можна замінити, це не інтелект, це — процес.
26. Інтелект, який можна поцупити — це марнотратство.
27. Якщо інтелект захищений — Ви власник, якщо захищений інтелект поцуплено — Ви власник немайнової власності.
28. Якщо ви знаєте, як захищати свій інтелект, не радійте довго — завжди знайдеться такий ідіот, який цього не знає і використовує його.
29. Захищати треба не інтелект, а творчість.
30. Те, що залежить від інтелекту, завжди буде або модернізоване або зіпсоване — що однаково шкідливо.
31. Різні похибки інтелекту — це творчість, різні похибки творчості — це новаторство.
32. Інтелектуальні гроші — це гроші плюс інтелект, хоча інтелект не завжди коштує цих грошей.
33. «Розмитий» інтелект — це безперервна творчість.
34. Не сумуй за інтелектом, і за тобою ніхто не буде сумувати.
35. Демагогія інтелекту — це шлях досягнення зоряного шляху.
36. Будь-який інтелект беззахисний перед недолугістю.
37. Не застосовуйте до інтелекту силу, краще використайте комп'ютер.
38. За допомогою інтелекту можна довести що *завгодно* — аби Вас вистачило часу.
39. Перший міф про інтелект — інтелект існує.

40. Другий міф про інтелект — інтелект існував завжди.
41. Третій міф про інтелект — інтелект буде існувати споконвіку
42. Інтелект немовляти вищий за Ваш *інтелект*, але це неможливо почути.
43. Найвища інтелектуальна робота завжди намагається зайняти найнижчий ієрархічний рівень.
44. Інтелектуальна власність завжди знаходить тих, хто хоче її привласнити, не маючи на це авторського права.
45. Правила для інтелектуала:
 - не фонтаніруй потужно;
 - тримайся подалі від іншого інтелектуала;
 - оточуй себе розумними, які розуміють тільки тебе;
 - розмовляй з керівництвом тільки про те, чого воно не розуміє;
 - не дискутуй стосовно перевірених фактів;
 - не сперечайся з розумними, а з дурнями — краще помовч;
 - завжди посміхайся, навіть коли нічого не розумієш;
 - більше слухай — є шанс щось зрозуміти;
 - якщо відповідь на своє запитання Вас не задовольняє, задайте терпляче своє питання ще раз;
 - йдучи на роботу, запевняй себе, що це найулюбленіша твоя робота;
 - якщо підлеглий задає питання, на яке Ви не знаєте відповіді, — широко посміхніться і ласкаво поплескайте його по плечу;
 - сягайте високого службового становища за рахунок своїх підлеглих;
 - коли залишаєте свою роботу невчасно, рухайтесь швидше, ніж звичайно, — керівництво не встигне задати Вам незручне питання.
46. Правила інтелектуальної творчості:
 - думати треба багато, але не тільки про гроші;
 - творити можеш ти завжди і всюди, але про це необов'язково всім повідомляти;
 - коли думаєш про гроші — ховай очі, бо в них світяться валюта;
 - творити — твори, але не поспішай впроваджувати;
 - якщо багато думати, то немає часу працювати;
 - багато працювати — шкідливо, а багато думати — необов'язково;

- у творчості можна отримати задоволення, але остерігайся отримувати його нескінченно; все має початок та неперед-бачуваний кінець;
 - не витрачай часу, щоб довести що неправий — це зроблять оточуючі;
 - зусилля і час витрачені на творчість, не повернеш; краще забий цвях, посади дерево, виховай дитину;
 - інтелект з часом перетворюється на бажання, а бажання — на невдоволеність, а невдоволеність руйнує; висновок: бійся свого інтелекту;
 - не інтелекстуй забагато; краще збирай і класифікуй те, що тебе оточує,— збагатієш.
47. Один інтелект може нагадувати тисячі людей, але тисячі людей не завжди бажають нагадувати один інтелект.
48. Загублений власний інтелект, можливо, принесе Вам більше, ніж знайдена чужа думка.

*Творчість — це процес, що не ходить, не бігас,
не стрибає, а здійснюється*

49. Творчість — поради́ник розумного та засмі́чувач доквілля.
50. Бажаєте творити — зачиніть вікна, двері, дружині купіть путівку на курорт, дітей та онуків «подаруйте» сусідам.
51. Хто ніколи не творив, той завжди щасливим був.
52. Творчість спати не дає, розум — людину псує.
53. Зірка творчості тягне за собою ледачого та незрячого; освічує шлях роботящого.
54. Не створюй будь-що, краще перепочинь.
55. Зірка творчості зрадлива — тож не гайте час дарма і не тисніть на «гальма».
56. Творити можеш ти завжди, навіть і без інтелекту, коли є час, бажання, гроші.
57. Як тільки Ви щось створили пристойне, так чекайте на гостей непристойних.
58. Створивши раз, створивши два, ти зупинись, оглянься, і зрозумієш, що творити три — це зайве.
- 59. Не твори багато, твори достойно.**
- 60. Хто не був розумним, той не творив, а хто творив, той не завжди був розумним.**
- 61. Не люби творити — люби творчість збирати.**

62. Аналіз і синтез — це не творчість, а творчість — не завжди аналіз і синтез.
63. Творити — це черпати воду решетом або сперечатися з жінкою.
64. Краще створювати немайнове, ліпше зберігати та накопичувати.
65. Будь-яка творчість коштує дорожче і вимагає більше часу, ніж це Вам здається.
66. Якщо творчість нікому не потрібна, її треба оформити у книжку.
67. Творчість сягає висот, коли вона нікому не потрібна.
68. Творчість у квадраті це — геніальність, творчість у кубі — це трикутник розумності, творчість у n — ступені, це успадкована творчість.
69. Творчість захистити можна, але лише від себе.
70. Кількість похибок у творчості — безмежна, як безмежна континуальність людини.
71. Не твори для себе, не створюй собі зайвих проблем.
72. Вкладаючи кошти у захист власної творчості, подумай — а чи кошти не цінніші?
73. «Розмита» творчість — це безперервний інтелект.
74. Хто не творив — той не страждав від «запору» інтелекту.
75. Творчість — це здібність до самозбагачення та інструментарій для головного болю.
76. Не вирішуйте проблему до кінця — це звучує коло вашої творчості.
77. Коли Ви знаєте, чим завершується Ваша творчість, — легше інтелектувати.
78. Як тільки Ваша творчість сягає висот, завжди знайдеться дурень, який сягає ще більших висот.
79. Творчість не треба переробляти і удосконалювати, п треба припиняти.
80. Перехід від некомпетентності до компетентності і навпаки завжди пов'язаний з творчістю.

81. Творчість вимагає наявності інтелекту, а інтелект — не завжди.
82. Якщо ти твориш вмєш, то роби це швидко, щоб не встигли вкрасти.
83. Якщо людина займається творчістю і при цьому посміхається, очікуйте, що вона вже знайшла того, хто буде виконавцем її думок.
84. У творчому процесі можуть бути задіяні різні люди: ті, хто розуміють, що вони нічого не розуміють; ті, хто не розуміють, що вони нічого не розуміють.
85. Збільшення витрат на творчість може її збагатити, але збагачена творчість не завжди того коштує.
86. Перенесення творчості з однієї голови у іншу не завжди корисне для кінцевої мети.
87. Творча особистість — це людина, яка генерує думки і вдень і вночі.
88. Хто не поспішає знати кінцеву мету своєї творчості, той не уникне близького жалю.
89. Творчість можна перетворити на вічний двигун, якщо підживлювати її необмеженою фінансовою підтримкою.
90. Люди, які кажуть, що можуть пояснити, що таке творчість, схожі на свавців, які займаються перевтіленням.
91. Творчі особистості не коментують свої думки, вони їх генерують.

Думка — це образ, почуття, інколи — вербальність

92. Думка — як і жінка, повинна бути і лагідна і ніжна, і красива і розумна, і порядна і постійна, а краще — комерційна.
93. Будь-який лікар не дасть Вам гарантії про стан якості Ваших ідей, але завжди дасть оцінку Вашим думкам.
94. Не бажай багато думок, хай буде одна, але золота.
95. Будь-яка нова думка, яку Ви висловили людям, тут же буде зіпсована, звалтована, а у найкращому випадку — вкрадена.
96. Кошти, що направляються на захист ваших думок, можуть перевищити їх цінність.
97. Нова думка плюс програміст — дорівнює застарілій думці.
98. Нова думка плюс викладач — це когнітолог.
99. Нова думка плюс студент — це творча людина.
100. Нова думка плюс аспірант — це кандидат наук.
101. Нова думка плюс кандидат наук — це доктор наук.

102. Нова думка плюс доцент — це нова думка плюс головний біль.
103. Нова думка плюс професор — це нові професор.
104. Нова думка плюс сисадмін — це системний менеджер.
105. Нова думка плюс зав. кафедрою — це новий кайф.
106. Нова думка плюс декан — це новий декаденс.
107. Якщо думка розумна і вродлива — її реалізація коштує дуже дорого і багато часу; коли думка примітивна і потворна — її реалізація коштує ще дорожче і вимагає дуже багато часу.
108. Нечіткість думки використовують для її множинного тлумачення.
109. Примітивність думки застосовують для пояснень на лекціях, у розмовах та бесідах для підкріплення своїх аргументів.
110. Чим більше нових думок Ви використовуєте для власної аргументації, тим скоріше оточуючі стануть багатші, а Ви — бідніше.
111. Незрозумілість думки використовується для більшої аргумен-тованості стосовно її коштовності.
112. Ускладнюй думку — збагатієш.
113. Зусилля стосовно покращення (поліпшення) нової думки зростають у арифметичній прогресії, а зусилля стосовно її реалізації — у геометричній.
114. Звітувати стосовно власних думок — небезпечно, а ділитися з ними — матеріально шкідливо.
115. Якщо Ви висловлюєте свої нові думки друзям, очікуйте через деякий час залишитися на самоті.
116. Не складайте звіти стосовно своїх думок — це може показати їх відсутність.
117. У будь-якій думці завжди знайдеться «похибка».
118. Хибна думка привабливіша за розумну в тому випадку, якщо вона довгоочікувана.
119. Красива, але хибна думка вабить собою, не дозволяючи аналізувати себе за рахунок власної вроди.
120. Красну думку не бажають досліджувати, її полюбляють використовувати.
121. Якщо Ви висловлюєте думку, яка зрозуміла навіть і дурню, то лише дурень і буде її використовувати.
122. Заздалегідь не можна перейматися, яку думку прикрасити розумом.
123. Розум не прикрашає думку — він її створює.

124. Думка розуміється людиною так, як їй у той час бажається і почувається.
125. Крихка думка завжди потребує турботи, але завжди нікому не потрібна.
126. Загублена думка завжди здається найціннішою.
127. Не губіть думок — це впливає на захарашеність довкілля.
128. Перед тим, як зникнути, думка може дуже боляче зачепити Вашу творчість, що підвищить ваш інтелект.
129. Думка не може впасти, якщо вона лежить.
130. Як тільки Ви загубили якусь думку, вона зразу ж вам стала конче потрібна.
131. Будь-яку думку можна примусити працювати ефективно, але для цього всього треба мати купу грошей.
132. Якщо цікаву розумну думку повідомити творчій людині, то невідомо, кому від цього стане гірше.
133. Недолугу думку можна зробити цукеркою, але невідомо скільки на це знадобиться часу і коштів.
134. Якщо думка застаріла — не сумуй, використай нові «фарби та кольори» свого інтелекту — і думка оживе.
135. Будь-яка думка, якщо її часто використовувати, стає афоризмом.
136. Афористичність думки принижує інтелект, який спотворює її до догматичності.
137. Ваша думка завжди впливає на людину не так, як Вам хочеться, але завжди так, як хочеться тій людині, яка користується Вашою думкою.
138. Думка створюється і зникає не завжди тоді, коли нам хочеться.
139. Думки нападають на нас, щоб нанести нам максимальну шкоду.
140. Якщо Ваші думки «заклинило», згадайте про такий спорт, який як «тиха вода — греблю рве».
141. Будь-яка думка, якщо з нею добре попрацювати, обов'язкове стане або гулівером, або гномом.
142. Штовхайте думку доти, поки вона не впаде на голову тих, для кого ви її вигадали.
143. Краса думки покращується за рахунок її тривалого використання.
144. Якщо погано думається стоячи — лягайте і постарайтесь заснути — думки зникнуть самі по собі.

145. Чим менше у вас думок, тим вони краще.
146. Не гвалтуйте своїх думок, їм і так соромно за Вас.
147. Якщо думка нерозумна, то треба її покращувати до нескінченності.
148. Думки, які не підтверджують Вашу розумність, треба забути, які б геніальні вони не були.
149. Не треба багато думати — треба багато творити.
150. Розумні думки природа не розуміє, тому нерозумно вимагати від природи розуміння.
151. Внутрішня цінність думки завжди коштовніша за зовнішню.
152. Потурбуйтеся про сильну думку, слабка думка сама про себе подбає.
153. Тільки одна думка стосовно важкої праці дорівнює цілому стосу фактичного труда.
154. Сума некомпетентних думок пропорційна висоті розташування людини на ієрархічній драбині.
155. Некомпетентна думка може захопити більше людей, ніж компетентна.
156. Некомпетентна думка може бути інтелектуальною власністю, а компетентна — творчістю.
157. Чим думка некомпетентніша, тим вона голосніша.
158. Збільшення кількості думок призводить до ускладнень, а ускладнення — до розпаду.
159. Якщо у людини з'являється хоч маленька можливість не думати, вона її обов'язково використає.
160. Чим розумніше думка, тим вона шкідливіше.
161. Більшість думок краще працює у минулому часі.
162. Скільки не думай, завжди здається мало.
163. Те, про що не думаєш, завжди здається важливішим.
164. Думає той, хто думає, а творити можна і без думок.
165. Спочатку було почуття, потім думка, потім слово; а після слова — хаос.
166. Спілкуйся на рівні почуттів і думок, бо слово все зіпсує, тому що всі чують однаково, а розуміють по-своєму.
167. Коли дурень починає думати — виникає хаос, а коли розумний — виникає дисгармонія. Хто вміє, той думає; хто не вміє, той спілкується.

168. Хто не вміє думати, той полюбляє діяти.
169. Якщо Вашу думку можна зрозуміти по-різному, то найбільш ймовірно, що її зрозуміють не на Вашу користь.
170. Всі хороші і красиві думки вже кимсь привласнені, але не сумуйте — «діалектична сутність буття, все нове в ньому створюється зі стар'я».
171. Не думай про час звисока; краще про час не думай нічого: все одно він спливає без нашої участі.
172. Ефективність думок пропорційна часу, який Ви на них витрачаєте, а корисність — зворотно пропорційна часу.
173. Чим більше людей знають, що Ви вмієте думати, тим менше часу у Вас залишається.
174. Коли думка одружується з думкою, народжується згвалтована думка.
175. Думка думкою поганяє і виникає творчість.
176. Чим менше Ви хочете думати, тим більше Вас примушують.
177. Якщо немає потреби думати, то не думай; якщо немає потреби творити, то працюй; якщо немає потреби ні думати, ні творити — вчи.
178. Будь-які думки, якими Ви аргументуєте, з часом стають не вашими.
179. Не розголошуй своїх думок дурням — через деякий час не зрозумієш, хто з Вас — хто.
180. Думка завжди бажає, щоб її висловили, але висловлена думка вже не Ваша.
181. Коли тобі у голову попала творча думка, знайди спосіб захистити її, а лише потім використовуй.
182. Коли тебе «полонили» погані думки, створи їм «чорну скриньку».
183. Добра думка сьогодні краще, ніж відмінна завтра; пам'ятай про девальвацію.
 184. Помилкова думка, що час — це гроші, тому що гроші — завжди є гроші.
 185. Думка може бути безкоштовною, але у випадку, коли її вкрадуть.
 186. Безкоштовна думка — це нісенітниця, а безкоштовна творчість — це дурість.
 187. Думка думкою багатіє, а Ви — грішми та власністю.
 188. Коли думки зникають, пора обідати.
 189. Коли думка складна та значна, очікуйте непримностей — ніхто не полюбляє пошиватися у дурні.
 190. Ще ніхто не жалівся, що природа його обділила розумом та думками.

191. Думка може заповнити вакуум у голові, але вакуум має властивість розширюватися.
192. Якщо думка вимагає для своєї реалізації: одного слова — це чудова думка, двох слів — це двовимірна думка, *n* слів — це безмежна думка або словоблудіє.
193. Прості думки — геніальні, а геніальні — не завжди прості.
194. Прості думки вимагають багато часу для розуміння, а геніальні всі розуміють по-своєму.
195. Щоб думка була неперервною, треба не їсти, не спати, не жити.
196. Якщо думки з'являються по графіку, а творчість призначається, то треба щось підремонтувати у інтелекті.
197. Якщо бажаєте, щоб думки з'являлися регулярно і були добрі, красиві і розумні — ніколи не думайте за гроші.
198. Гроші псують думки, а великі гроші — творчість, а дуже великі — інтелект.
199. Думка вимагає відповідної упаковки словами; але слів багато, а розумних думок — мало, тому упакуйте думки у почуття — буде красиво, вічно і нікому не потрібно .
200. Щоб відмовитися від думок — треба їх загубити, щоб не творити — треба більше працювати, щоб не інтелектувати — більше спати, їсти, пити.
201. Красна думка — як і жінка — проходить три стадії: народжується, розквітає, залишається думкою, думкою, думкою ...
202. Треба пам'ятати: важлива не думка сама по собі, а скільки Ві на ній заробили.
203. Компроміс думок необхідний, якщо думки конфліктують та сперечаються.
204. Золота думка може і не? блищати, але завжди дає прибуток.
205. Ніколи не захищайте своїх думок: розумним думкам це не потрібно, а нерозумним — шкідливо.
206. Не висловлюйте своїх думок до кінця, щоб була можливість сказати, що Вас не так зрозуміли.
207. Випадкова думка — це творчість, запланована думка — це робота.

208. Коли думка зустрічає іншу думку, то можливі варіанти: парування, розпарування, з'єднання, геніальність, творчість, занепад і т. ін.
209. Кожен про щось думає, але не кожен вміє це висловити.
210. Думки приходять і зникають, а їсти бажається завжди.
211. Чим більше нових думок, тим більше нових клопотів.
212. Єдина думка, яка не вмирає ніколи у світі — це кого, де і як.
213. Думка для розумного — інструмент для творчості, а для дурня — головний біль.
214. Велику думку можна побачити тільки з великої відстані.
215. Якщо думка Вас приваблює — починайте шукати в ній помилку.
216. Думайте більше, створюйте менше — природа Вам за це віддячить.
217. Завжди можна придумати таке, про що ніхто ніколи не думав.
218. Думка гарна, коли вона не містить помилок, але це неможливо.
219. Якщо Ви будете зберігати всі свої думки, то незабаром втратите свідомість.
220. Гірше за користувачів Ваших думок можете бути лише Ви самі, коли починаєте процес їх удосконалення та поліпшення.
221. Думки виникають і зникають внаслідок того, кого вони зустрічають на своєму шляху: користувача, опонента, ворога, жінку...
222. Не коментуйте чужих думок, краще використовуйте їх.
223. Думки допомагають вбивати час краще, ніж будь-що на світі.
224. Якщо хочете знайти помилку у своїх думках — надрукуйте їх або поділіться з ким-гібудь.
225. Поки будете вивчати чужі думки, загубите свої.
226. Опис Ваших думок займає більше часу, ніж їх створення; і все одно вони будуть зрозумілі тільки Вам. Висновок: не описуйте власних думок, хай це роблять інші.
227. Автодумки — це Ваші думки, але на рівні підсвідомості, тому вдосконалюйте рефлексії та інстинкти.
228. Достатньою умовою тривіальності думки є відсутність у неї недоліків.
229. Не важливо скільки у Вас буде думок, головне — щоб у інших їх було менше.

230. Будь-яка геніальна думка завжди вимагає ресурсів і коштів більше, ніж у Вас є.
231. Якщо думкам у Вашій голові завжди вистачає місця — повідомте психіатра — тут щось негаразд: або з головою, або з думками.
232. Якщо Вас задовольняє стан Ваших думок, очікуйте занепаду Ваших справ.
233. Всі думки застарівають, і чомусь швидше за все — Ваші.
234. Швидкість застарівання думок залежить від Вашого віку, соціального стану та зв'язків.
235. Більше всього зауважень викликають сталі думки, тому ще динамічні завжди можна модернізувати та прикрасити.
236. Генератор думок — це Ваш мозок, то оберігайте його від інших генераторів.

Знання — це сила, коли вони є, і щастя — коли немає

237. Знати мало — щастя, знати багато — горе. Ібо у «многіє мудрості багато печалі, і, примножуючи знання, примножують горе».
238. Треба знати не багато, а потрібне.
239. Не поспішай багато знати, поспішай розуміти.
240. Розумний не поспішає накопичувати знання, розумний класифікує та систематизує.

***Інформація — це добро, коли вона до справи, та зло
— коли взагалі***

241. Інформація вабить і заколисує.
242. Хто володіє безмежною інформацією, той має багато клопоту, а хто потрібною інформацією — той володіє світом.
243. Не народжуйся красивим та щасливим. Народжуйся інформованим.
244. Інформації не буває багато, інформація буває шкідливою.

Ідея — це неперервний головний біль

245. Ідея народжується, живе і вмирає; творчість завжди живе; інтелект він або є, або його немає.
246. Якщо ідея здається розумною — поділіться нею, бо все одно вкрадуть; якщо ідея абсурдна, залиште її собі, може знадобиться.

247. Будь-яка чудова ідея живе до її оформлення у словах, бо словами можна затуманити і знищити все що завгодно.
248. Якщо Ви почнете коментувати свої ідеї, вони зникнуть.
249. Складні ідеї не треба спрощувати; якщо їх було складно придумати, то й складно зрозуміти, а це на користь ідеям.
250. Що б не трапилося з Вашими ідеями, вони все одно залишаться Вашими, навіть якщо їх і вкрадуть.
251. Будь-яка реалізована ідея вже застаріла.
252. Будь-яка корисна для Вас ідея корисна тільки для Вас, якщо вона не впроваджена.
253. Якщо ідея дуже корисна взагалі, то вона нікому не потрібна, бо «теорія — сліпа, а древо життя — зелені».
254. Кількість помилок у Ваших ідеях пропорційна кількості людей, яким Ви про це повідомляєте.
255. Якщо хочете збільшити кількість помилок у Ваших ідеях, залучайте до їх вирішення якомога більше людей.
256. Якщо Ви бажаєте відтягнути реалізацію Вашої ідеї до нескінченності, поділіться нею з довкіллям.
257. Описана ідея — це тривіальна ідея, неописана ідея — це геніальна ідея, тому що може бути завжди удосконалена та модернізована, у крайньому випадку — змінена.
258. Ідею, яку можна описати словами, не варто зберігати — все одно вкрадуть.
259. Геніальна ідея — це така ідея, у якої ще не знайшли помилки; тому шукайте помилки у чужих ідеях, тоді геніальними будуть — тільки Ваші.
260. Кількості ідей завжди не вистачає, але завжди вистачає людей, які бажають їх поцупити.
261. Не має значення якість Ваших ідей — їх якість знижується при гіпермедійних відтвореннях.
262. Помилки у Ваших ідеях частіше за все знаходять ті, кому вони зовсім не потрібні.
263. Стала ідея — консервативна ідея, динамічна ідея — це зліт думок, генетична ідея — це ваша інтелектуальна власність.
264. Назва ідеї не менш важлива, ніж її суть: «як корабель назвеш, так він і попливе».

265. Виховувати і виколисувати ідею можна, але колектив повинен оберегати цю колицу.
266. Всі цікаві ідеї або вже висловлені, або висловлюються, або *будуть* висловлені, але інтелекту людству це чомусь не добавляє.
267. Чудові ідеї часто погано впроваджують, що дає можливість думати, що вони вже і не такі чудові.
268. Ідеї не треба красти, ідеї треба запозичувати.
269. Чим менше у нас ідей, тим ми комфортніші для оточуючих.
270. Ідею можна захистити, але треба, щоб про це всі знали.
271. Як тільки Ви висловили якусь позитивну ідею, негайно помі-часте в ній негативні риси.
272. На кожную Вашу розумну ідею є безліч ще розумніших, але не Ваших.
273. Можна удосконалювати ідею, поки вона не висловлена.
274. Це не помилка у Вашій ідеї, це — діалектика суперечностей.
275. Остаточний термін реалізації Вашої ідеї залежить від особливостей довкілля.
276. Ідеї просто так не з'являються, вони народжуються, щоб Вашу мрію зробити казкою, а життя — жахом.
277. Казкова ідея — це химера, ідея у казці — це дитяча творчість, казкова інтелектуальна ідея — це Ваш казковий капітал.
278. Ймовірність появи блискавичної інтелектуальної ідеї прямо пропорційна режиму Вашого життя, т.т. не пийте, а смакуйте, не їжте, а підживлюйтеся.

Комп'ютер — це пристрій для консервації ідей та думок

279. Комп'ютери ненадійні, але інтелект ще більш ненадійний.
280. Комп'ютер можеш ти купити, та інформацію — придбати. Не поспішай — лише творити, та інтелект — загартувати.
281. Захищаючи свій комп'ютер, ти захищаєш власну інформацію у ньому, захищаючи свою творчість — ти нічого не захищаєш.
282. Комп'ютер дозволяє робити багато помилок, але завжди можна аргументувати, що ви тут ні до чого.
283. Комп'ютер — дуримар настільки, наскільки творчо підходить до нього той «розумник», що сидить (лежить) біля нього.

284. Не втрачайте радість спілкування з комп'ютером — не буде на що списувати свої похибки.
285. Коли Ви «передаєте» свої ідеї комп'ютеру, вони стають комп'ютерними ідеями, коли Ви сповіщасте про свої ідеї докільню, Ви втрачаєте інтелектуальну власність.
286. Комп'ютеру довіряй, але те, що тобі не потрібно, бо він може все передати у «всесвітнє павутиння».
287. Комп'ютер — не кінь, зможе витримати будь-яку вагу Ваших думок.
288. Без комп'ютера — як без рук, без думок — як без голови, без творчості — як без інтелекту, без власності — як без життя.
289. Будь-яка ідея повинна бути комп'ютеризована, якщо Ви бажаєте її розповсюдити.
290. Комп'ютерна думка (ідея) прекрасна своєю незахищеністю.
291. Якщо комп'ютер не може «зрозуміти» Вашу ідею, треба купувати новий комп'ютер або змінювати ідеї.
292. Комп'ютери повинні допомагати людині, а людина — лагодити комп'ютери і думати за них.

Різне — це турати-фрутті

293. Автор — це той хто знає, що нічого не знає.
294. Коли знають, куди йти, зазвичай не знають як, для чого і з якої ноги починати.
295. Власність може бути майнова і немайнова, потрібна і непотрібна, ваша і не ваша, а головне — захищена чи ні.
296. Майнова — це фізика, немайнова — лірика.
297. Хто багато знає — той щастя не має.
298. Хто вимовив «власність», повинен сказати «захист».
299. Не будь розумним — стань щасливим.
300. Власність — це те, що є, коли вона майнова, і це те — чогс немає, коли вона не майнова.
301. Майте те, що можете мати, а мрійте про те, що мати не можете.
302. Не бажайте власності ні майнової, а ні немайнової — майнова зрадить, немайнова — згубить.
303. Коли не знаєш, що і як робити, то починай писати книги.

304. Хто не був дурним, той не стане розумним.
305. Розумним можеш ти не бути, а от без власності — ти дурень.
306. Книжки ти можеш не писати, а от розумним стати можеш, якщо замислишся над тим, навіщо ті книжки писати.
307. Якщо не вмієш захистити власну ідею, вважай, що це не твоя ідея.
308. Захищатися треба вміти і знати як, то тренуйся.
309. Як не захищайся, все одно вкрадуть, тому, коли щось надібав нове, думай — як і з ким поділитись.
310. Захищай, не захищай, а все одно кажи — прощай!
311. Аргументуй незрозуміло — розумнішим будеш виглядати.
312. Кажи незрозуміло — більше коштів заробиш.
313. Коли настає час, що Вас починає розуміти будь-який дурень, зупиняйте годинник.
314. Будь-хто розуміє дещо, а хто-небудь — все.
315. Чим більше Ви напишете книжок, тим гірше самопочуття буде у Ваших опонентів.
316. Робити завжди на добре не є добре, а на відмінно — і поготів.
317. Якщо точно знати кінцеву мету, важко розробити кошторис її досягнення, а якщо кінцева мета — «розмита» — важко її досягти.
318. Загальна сума розуму у світі обмежена, безмежна тільки дурість,
319. Розмірковування не тільки у дурня викликають нудоту.
320. Шукайте і знайдете, а що — то це вже не так важливо.
321. Хто знає менше за усіх, той голосніше усіх висловлюється.
322. Ймовірність появи помилок у Вашому житті пропорційна кількості технічних засобів довкілля, що Ви використовуєте.

Право мати право — це Ваше право

323. Право — це необхідність, а не можливість.
324. Авторське право — це можливість, а не необхідність.
 325. «Розмите» право — це право, але не Ваше.
 326. «Розмитий» автор — це автор без інтелектуальної власності.
 327. Коли право мати право зникає, виникає право мати когось.

ДОДАТКИ

Закон України ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА

Розділ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Права, що охороняються цим Законом

Цей Закон охороняє особисті (немайнові) і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва (авторське право), і права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення (суміжні права).

Стаття 2. Законодавство України про авторське право і суміжні права

Законодавство України про авторське право і суміжні права складається з цього Закону та інших законодавчих актів України, що охороняють особисті (немайнові) і майнові права осіб, яким належать авторське право і суміжні права.

Стаття 3. Застосування правил міжнародного договору

Якщо міжнародним договором, учасником якого є Україна, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про авторське право і суміжні права, то застосовуються правила міжнародного договору.

Стаття 4. Визначення термінів

У цьому Законі вживаються терміни у такому значенні: автор — фізична особа, творчою працею якої створено твір; аудіовізуальний твір — твір, який складається з набору пов'язаних між собою зображень, що створюють відчуття руху, із супроводжуючим звучанням або без нього, який можна бачити, а за наявності супроводжуючого звучання — чути. До аудіовізуальних творів належать кінематографічні та інші твори, виражені засобами, аналогічними кінематографії, такі як телевізійні та інші способи фіксації зображень із супроводжуючим звучанням на магнітних плівках, платівках, дисках тощо; база даних — сукупність даних, матеріалів або творів у формі, яку читає машина;

виробник фонограм — фізична чи юридична особа, яка вперше здійснила запис будь-якого виконання або інших звуків на фонограмі;

виключне право — право, коли жодна особа, крім тієї, якій належить авторське право або суміжні права, не може використовувати твір, не

маючи на те відповідного дозволу (ліцензії), за винятком випадків, установлених цим Законом;

виконавець — актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, диригент, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури або мистецтва, включаючи твори фольклору, а також інші особи, які займаються такою ж творчою діяльністю, в тому числі виконують циркові, естрадні, лялькові номери;

відтворення — виготовлення одного або більше примірників твору або фонограми в будь-якій матеріальній формі, в тому числі у звуко- і відеозапису, а також запис твору або фонограми для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (включаючи цифрову), оптичній або іншій формі, яку читає машина. Примірник — це результат будь-якого відтворення твору;

здача в найом — передача права володіння оригіналом чи примірником твору або фонограми на певний термін з метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди;

комп'ютерна програма — набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, яку читає машина, і які приводять її у дію для досягнення певної мети або результату. Це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному коді, включаючи підготовчі матеріали та аудіовізуальні відображення, одержані внаслідок розробки комп'ютерної програми. Поняття «комп'ютерна програма» не поширюється на поняття «база даних»;

обнародування твору — дія, що робить твір доступним для публіки, якими б засобами це не досягалось;

опублікування (випуск твору в світ) — випуск в обіг примірників твору чи фонограми за згодою автора або іншої особи, яким належать авторське право та суміжні права, у кількості, що задовольняє розумні

потреби публіки шляхом продажу, здачі в найом, публічного прокату або шляхом іншої передачі права власності чи права володіння примірником твору або фонограми. Під опублікуванням розуміється також надання доступу до твору, фонограми через електронні системи інформації;

особа, що має авторське право і суміжні права, — це автор або виконавець у випадках, коли майновими правами володіє автор або виконавець, а також фізична чи юридична особа, якій було передано майнові права;

- похідний твір — продукт інтелектуальної творчості, заснований на іншому існуючому творі (переклад, адаптація, переробка тощо). Оригінальність його полягає або у творчій переробці твору, що існував раніше, або у творчому перекладі його на іншу мову;
- продюсер — особа, яка організує або організує та фінансує постановку аудіовізуальних творів;
- публічне виконання — подання творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи по проводах) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола сім'ї або близьких знайомих сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той же час або в різних місцях і в різний час;
- публічний показ — будь-яка демонстрація оригіналу або примірника творів, виконань, передач організацій мовлення безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо (за винятком передач в ефір чи по проводах) або за допомогою інших пристроїв чи процесів у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола сім'ї чи близьких знайомих сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той же час або в різних місцях і в різний час. Публічний показ аудіовізуального твору означає демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору без дотримання їх послідовності;
- публічне сповіщення (сповіщення для загального відома) — така передача в ефір чи по проводах зображень і (або) звуків творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення, коли зазначені зображення чи звуки можуть бути сприйняті особами, які не належать до звичайного кола сім'ї чи близьких знайомих сім'ї, у місцях, віддаленість яких від місця початку передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуки не можуть бути сприйняті у вказаному місці або місцях, незалежно від того, чи можуть зазначені особи приймати зображення чи звуки в одному місці і в один і той же час або в різні* місцях і в різний час;
- репрографічне відтворення (репродукування) — факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (збільшеному чи зменшеному) оригіналу або примірника твору (письмового чи іншого графічного твору) шляхом фотокопіювання або іншими технічними засобами, ніж видання. Репрографічне відтворення не включає в себе запис в електронній (включаючи цифрову), оптичній чи іншій формі, яку читає машина;
- твір архітектури — твір у галузі мистецтва спорудження будівель, що включає в себе креслення, ескізи і моделі, а також збудовані будівлі та

- споруди, у тому числі паркову і ландшафтну архітектуру, планування міст тощо;
- твір прикладного мистецтва — твір мистецтва, включаючи твір художнього промислу, який створений ручним або промисловим способом для практичного користування або перенесений на предмети практичного користування;
- фонограма — виключно звуковий запис будь-якого виконання чи інших звуків. Грамофонні платівки, диски, магнітофонні касети та інші носії записів є примірниками фонограми.

Розділ II АВТОРСЬКЕ ПРАВО

Стаття 5. Твори, що охороняються

1. Цим Законом охороняються твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:
- 1) літературні письмові твори белетристичного, наукового, технічного або практичного характеру (книги, брошури, статті, комп'ютерні програми тощо);
 - 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
 - 3) музичні твори з текстом і без тексту;
 - 4) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу;
 - 5) аудіовізуальні твори;
 - 6) скульптури, картини, малюнки, гравюри, літографії та інші твори образотворчого мистецтва;
 - 7) твори архітектури;
 - 8) фотографії;
 - 9) твори прикладного мистецтва, якщо вони не охороняються спеціальним законом про промислову власність;
 - 10) ілюстрації, карти, плани, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, архітектури та інших галузей науки;
 - 11) сценічні обробки творів, зазначених у підпункті 1 пункту 1 цієї статті, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
 - 12) переклади, адаптації, аранжування, інші переробки творів і обробки фольклору (похідні твори) без заподіяння шкоди охороні оригінальних творів, на основі яких створено похідні твори;
 - 13) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, включаючи бази даних, інші складові твори за умови, що вони є результатом творчої праці по добору, координації або

упорядкуванню змісту без заподіяння шкоди охороні творів, що входять до них;

14) інші твори.

2. Підлягають охороні за цим Законом як обнародувані, так і необнародувані твори в галузі науки, літератури і мистецтва, незалежно від їх призначення, жанру, достоїнства, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо), а також способу відтворення, виражені в усній, письмовій чи будь-якій іншій формі.

Стаття 6. Охорона частини твору

Частина твору, яка може використовуватися самостійно, включаючи і оригінальну назву твору, розглядається як твір і охороняється цим Законом.

Стаття 7. Об'єкти, що не охороняються

1. Не охороняються цим Законом повідомлення про новини дня або повідомлення про поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації, твори народної творчості, а також офіційні документи (закони, укази, постанови, судові рішення тощо), державні символи та знаки (прапори, герби, ордені, грошові знаки), затверджені державними органами.

2. За цим Законом охорона не поширюється на будь-які ідею, процедуру, метод, процес, концепцію, відкриття, винахід, корисну модель, промисловий зразок, знак для товарів і послуг, раціоналізаторську пропозицію, звичайні дані, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі тощо.

(пункт 2 статті дано в редакції Закону № 75/95 від 28.02.95 р.)

Стаття 8. Сфера дії Закону

Охорона, передбачена цим Законом, надається:

- 1) авторам незалежно від громадянства і постійного місця проживання, твори яких вперше опубліковані або не опубліковані, але знаходяться в об'єктивній формі на території України;
- 2) авторам, твори яких вперше опубліковані в іншій країні та протягом 30 днів після цього опубліковані в Україні незалежно від громадянства і постійного місця проживання автора;
- 3) авторам, які є громадянами України або мають постійне місце проживання на території України, незалежно від того, на якій території вперше були опубліковані їх твори. Авторам, незалежно від громадянства, твори яких вперше опубліковані або не опубліковані, але вони знаходяться в об'єктивній формі на території іншої держави, надається охорона відповідно до міжнародних договорів України.

Чинність цієї статті поширюється і на інших осіб, що мають авторське право.

Стаття 9. Виникнення і здійснення авторського права

1. Виникнення і здійснення прав, передбачених цим Законом, не вимагає виконання будь-яких формальностей.

2. Особа, яка має авторське право, для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права, який вміщується на кожному примірнику твору і складається з латинської літери С у колі — ©, імені (найменування) особи, яка має авторське право, і року першої публікації твору.

3. Особа, яка має авторське право або будь-яку виключну правомочність на твір, для свідчення про авторство на обнародований чи необнародований твір, про факт і дату опублікування твору чи про договори, які зачіпають права автора на твір, у будь-який час протягом терміну охорони авторського права може його зареєструвати в офіційних державних реєстрах.

Державна реєстрація здійснюється відповідно до встановленого порядку Державним агентством України з авторських і суміжних прав, яке складає і періодично видає каталоги всіх реєстрацій.

Про реєстрацію прав автора видається свідоцтво. При виникненні спору реєстрація визнається судом як юридична презумпція авторства, тобто вважається дійсною, якщо в судовому порядку не буде доведено інше.

4. Особа, яка володіє матеріальним об'єктом, в якому виражено твір, не може перешкоджати особі, яка має авторське право, у реєстрації.

Стаття 10. Авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому виражено твір

Авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому виражено твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального об'єкта, в якому виражено твір, не означає відчуження авторського права і навпаки.

Стаття 11. Автор як первинний суб'єкт авторського права

1. Первинним суб'єктом, якому належить авторське право, є автор.

2. Автором вважається особа, зазначена як автор на примірнику обнародованого твору, на рукописі або на оригіналі твору мистецтва, якщо в судовому порядку не буде доведено інше.

Стаття 12. Співавторство

1. Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір. Відносини між співавторами визначаються угодою, укладеною між ними. Право опублікування та іншого використання твору належить однаковою мірою всім співавторам. Один співавтор не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору. В разі порушення спільного авторського права кожний співавтор може доводити своє право в судовому порядку.

2. Винагорода за використання твору належить співавторам у рівних частках, якщо в угоді не передбачається інше.

Стаття 13. Особисті (немайнові) права автора

Автору належать такі особисті (немайнові) права:

- 1) вимагати визнання свого авторства, згадування його імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо;
- 2) забороняти згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;
- 3) вибирати псевдонім (вигадане ім'я) у зв'язку з використанням твору;
- 4) протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора;
- 5) на обнародування твору.

Стаття 14. Майнові права автора

1. Автору або іншій особі, яка має авторське право, належать виключні права на використання твору в будь-якій формі і будь-яким способом.

2. Автору або іншій особі, яка має авторське право, належить виключне право дозволяти або забороняти:

- 1) відтворення творів;
- 2) публічне виконання і публічне сповіщення творів;
- 3) публічний показ;
- 4) будь-яке повторне публічне сповіщення в ефірі чи по проводах вже переданих в ефір творів, якщо воно здійснюється іншою організацією;
- 5) переклади творів;
- 6) переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів;
- 7) розповсюдження творів шляхом продажу, відчуження іншим способом або шляхом здачі в найом чи у прокат та іншої передачі де першого продажу примірників твору;
- 8) здача в найом після першого продажу, відчуження іншим способом примірників аудіовізуальних творів, музичних творів у нотній формі, а також творів, зафіксованих на фонограмі або у формі яку читає машина;
- 9) імпорт примірників творів. Цей перелік не є вичерпним.

3. Виключні права авторів на використання творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва включають у себе і право участі у практичній реалізації проектів цих творів.

4. Автор має право дозволяти або забороняти використовувати свій твір й іншими способами.

5. За винятком випадків, передбачених статтями 15-19 цього Закону, особа, яка має авторське право, вправі вимагати виплати винагороди за будь-яке використання її твору. Винагорода може здійснюватися у вигляді одноразового платежу (одноразова винагорода), у формі відрахувань (відсотків) за кожний проданий примірник чи кожне використання твору або складатися із змішаних платежів.

Розмір і порядок обчислення авторської винагороди за створення і використання твору встановлюються в авторському договорі, а також у договорах, що укладаються організаціями, які управляють майновими правами авторів на колективній основі, з користувачами.

Кабінетом Міністрів України можуть установлюватися мінімальні ставки авторської винагороди, які індексуються одночасно з індексацією мінімальних розмірів заробітної плати.

6. Обмеження майнових прав, встановлені статтями 15-19 цього Закону, здійснюються за умови, що вони не завдаватимуть шкоди нормальному використанню твору і не обмежуватимуть безпідставно законні інтереси автора.

Стаття 15. Вільне використання твору

Без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення допускається:

- 1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, включаючи цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються, вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів, включених де фонограми або радіо- і телевізійних передач;
- 2) використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, у передачах мовлення, у записах звуку або зображення навчального характеру;
- 3) відтворення у пресі, передача в ефір або інше публічне повідомлення опублікованих у газетах або журналах статей з поточних економічних, політичних, релігійних питань чи переданих в ефір творів такого ж характеру у випадках, коли право на таке відтворення, передачу в ефір і по проводах або інше публічне повідомлення спеціально не заборонено автором;
- 4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, передача в ефір або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, у обсязі, виправданому інформаційною метою;

- 5) видання випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих;
- 6) відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обов'язі, виправданому цією метою;
- 7) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів в обов'язі, виправданому характером таких церемоній;
- 8) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів у обов'язі, виправданому поставленою метою;
- 9) відтворення твору в особистих цілях за умов, передбачених статтями 16-19 цього Закону.

Цей перелік є вичерпним, крім випадків, зазначених у статтях 16-19 цього Закону.

Стаття 16. Вільне відтворення бібліотеками та архівами примірників твору репрографічним способом

Допускається без згоди автора чи іншої особи, що має авторське право, *репрографічне* відтворення одного примірника твору бібліотеками та архівами, діяльність яких не спрямована прямо або опосередковано на одержання прибутку, за таких умов:

- 1) у разі, коли відтворюваним твором є окрема опублікована стаття та *інші невеликі* за обсягом твори чи уривки з письмових творів (за винятком комп'ютерних програм), з ілюстраціями чи без них, і коли це відтворення здійснюється за запитом фізичних осіб за умови, що: *бібліотека та архів* мають достатньо підстав вважати, що такий примірник використовуватиметься з метою освіти, навчання і приватного дослідження; відтворення твору є одиничним випадком і не має систематичного характеру; немає *колективної ліцензії (ліцензії, наданої організацією, що управляє майновими правами авторів на колективній основі), яка б визначала умови виготовлення таких примірників;*
- 2) у разі, коли відтворення здійснюється для збереження або заміни загубленого, пошкодженого та непридатного примірника даної бібліотеки чи архіву або для відновлення загубленого, пошкодженого або непридатного примірника з фонду аналогічної бібліотеки чи архіву, за умови, що одержання такого примірника іншим шляхом неможливе, а також коли відтворення твору є одиничним випадком і не має систематичного характеру.

Стаття 17. Вільне відтворення примірників твору для навчання

Допускається без згоди автора чи іншої особи, що має авторське право:

- 1) відтворення уривків з опублікованих письмових творів, аудіовізуальних творів і фонограм як ілюстрацій для навчання за умови, що обсяг такого відтворення відповідає вказаній меті;
- 2) репрографічне відтворення для аудиторних занять опублікованих статей та інших невеликих за обсягом творів, а також уривків з письмових творів з ілюстраціями або без них учбовими закладами, діяльність яких не спрямована прямо чи опосередковано на одержання прибутку за умови, коли:
 - обсяг такого відтворення відповідає вказаній меті; відтворення твору є одиничним випадком і не має систематичного характеру;
 - немає колективної ліцензії (ліцензії, наданої організацією, що управляє майновими правами авторів на колективній основі), яка визначала б умови такого відтворення.

Стаття 18. Вільне відтворення комп'ютерних програм

1. Без дозволу автора чи іншої особи, якій належить авторське право на комп'ютерну програму, якщо інше не визначено в договорі, дозволяється здійснювати такі дії:

- 1) відтворення одного примірника комп'ютерної програми, а також адаптацію комп'ютерної програми, здійснювані особою, яка є законним власником примірника комп'ютерної програми: для використання комп'ютерної програми на певному комп'ютері відповідно до його призначення; для архівних цілей і для заміни законно придбаного примірника комп'ютерної програми у разі його втрати, пошкодження або непридатності.

Вказаний примірник комп'ютерної програми або її адаптація не можуть використовуватись з іншою метою, ніж передбачено у цьому пункті, і підлягають знищенню у випадку, коли продовження володіння комп'ютерною програмою перестає бути законним;

- 2) відтворення в одному примірнику для архівних цілей і заміна законно придбаного примірника комп'ютерної програми у разі, коли примірник втрачено, пошкоджено або він став непридатним.
2. Автор або інша особа, якій належить право на використання примірника, може без дозволу особи, якій належить право власності на комп'ютерну програму, спостерігати, вивчати, а також досліджувати (перевіряти) функціонування комп'ютерної програми з тим, щоб визначити ідеї та принципи, які лежать в основі будь-якого елемента комп'ютерної програми, за умови, що це робиться в процесі виконання будь-якої дії по завантаженню,

показу, функціонуванню, передачі чи запису в пам'ять (збереженню) комп'ютерної програми.

3. Вільна декомпіляція комп'ютерної програми допускається для відтворення коду та перекладу його форми з метою одержання інформації, необхідної для досягнення взаємодії незалежно створеної комп'ютерної програми з іншими комп'ютерними програмами, за умови, що:

- 1) ці дії здійснюються особою, яка володіє ліцензією, або іншою особою, яка є законним власником комп'ютерної програми, або від імені особи, яка має відповідні повноваження;
- 2) інформація, необхідна для досягнення здатності до взаємодії, не була попередньо відома особам, про яких йдеться у підпункті 1 цього пункту;
- 3) ці дії обмежуються тільки тими елементами комп'ютерної програми, які є необхідними для досягнення здатності до взаємодії.

4. Умови пункту 3 цієї статті не допускають, щоб одержана в результаті декомпіляції інформація:

- 1) використовувалася з іншою метою, крім досягнення здатності до взаємодії незалежно створеної комп'ютерної програми з іншими програмами;
- 2) була надана іншим користувачам, крім випадків, коли це необхідно для досягнення здатності до взаємодії незалежно створеної комп'ютерної програми з іншими програмами, або була використана для розробки (удосконалення), виготовлення чи розповсюдження комп'ютерної програми, суттєво схожою з декомпільованою комп'ютерною програмою, або була використана будь-яким іншим способом, що порушує авторське право.

5. Умови пунктів 3 і 4 цієї статті не повинні необґрунтовано завдавати шкоди законним інтересам осіб, яким належить право на декомпільовану програму, а також нормальній експлуатації комп'ютерної програми.

Стаття 19. Вільне відтворення в особистих цілях творів, зафіксованих у звуко- і відеозаписах

1. Відповідно до підпункту 9 статті 15 допускається відтворення виключно в особистих цілях творів, зафіксованих у звуко- і відеозаписах, без згоди автора або іншої особи, що має авторське право, але з виплатою їм винагороди.

2. Винагорода за відтворення зазначених у пункті 1 цієї статті творів виплачується у формі відрахувань (відсотків) виробниками або імпортерами обладнання (аудіоапаратури, відеомагнітофонів тощо) та матеріальних носіїв (звуко- і (або) відеоплівки, касет, лазерних дисків, компакт-дисків тощо), які використовуються для такого відтворення.

3. Розмір винагороди та умови її виплати визначаються на підставі договорів між вказаними виробниками, імпортерами та організаціями, що управляють майновими правами на колективній основі.

Стаття 20. Авторське право на твір, створений за договором з автором, який працює за наймом

1. Авторське право на твір, створений за договором з автором, який працює за наймом, належить його автору.

2. Виключне право на використання такого твору належить особі, з якою автор перебуває у трудових відносинах (роботодавцю), якщо інше не передбачено договором.

3. Розмір авторської винагороди за створення і використання твору, створеного за договором з автором, який працює за наймом, та порядок її виплати встановлюються у договорі між автором і роботодавцем.

Стаття 21. Авторське право на аудіовізуальний твір

1. Авторами аудіовізуального твору вважаються автори сценаріїв, діалогів, музичних творів, спеціально створених для даного аудіовізуального твору, режисери-постановники, художники-постановники, оператори тощо, якщо інше не зазначено в договорі з організацією, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, або в договорі з продюсером.

2. Якщо інше не встановлено у договорі, автори, які зробили внесок або зобов'язалися зробити внесок у створення аудіовізуального твору і передати майнові права організації, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, чи продюсеру, не мають права заперечувати проти відтворення, розповсюдження, публічного сповіщення і виконання, передачі в ефір і по проводах для загального відома або проти будь-якого іншого публічного сповіщення твору, а також субтитрування і дублювання його тексту, крім права на публічне сповіщення музичних творів, включених до аудіовізуального твору.

3. Автори, твори яких увійшли як складова частина до аудіовізуального твору (як тих, що існували раніше, так і створених у процесі роботи над аудіовізуальним твором), зберігають авторське право кожний на свій твір і можуть самостійно використовувати його незалежно від аудіовізуального твору в цілому, якщо договором з організацією, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, чи з продюсером не передбачено інше.

Стаття 22. Право доступу до твору образотворчого мистецтва

Якщо при передачі твору образотворчого мистецтва у власність іншій особі автор не поступиться своїми майновими авторськими правами, то він має право вимагати доступу до цього твору з метою його використання для відтворення (виготовлення примірників, слайдів, карток, переробок тощо) за умови, що це не зачіпає необгрунтоване законних прав та інтересів власника

твору образотворчого мистецтва. Власник не може відмовити автору в доступі до твору без достатніх підстав.

Стаття 23. Право слідування

Автор протягом життя, а після його смерті спадкоємці у встановлений статтею 24 цього Закону термін щодо проданих автором оригіналів творів образотворчого мистецтва користуються невідчужуваним правом на одержання п'яти відсотків від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон, магазин тощо, що йде за першим його відступленням, здійсненим автором твору (право слідування).

Збір і виплата винагороди, одержаної в результаті використання права слідування, здійснюються через організації, які управляють майновими правами авторів на колективній основі.

Стаття 24. Термін охорони прав авторів

1. Охорона, що надається цим Законом, діє протягом усього життя автора і 50 років після його смерті, крім випадків, передбачених цією статтею.

2. Для творів, обнародуваних анонімно або під псевдонімом, термін охорони закінчується через 50 років після того, як твір було обнародовано. Якщо взятий автором псевдонім не викликає сумніву щодо особи автора або якщо автор твору, обнародованого анонімно або під псевдонімом, розкриє свою особу протягом 50 років, застосовується термін охорони, передбачений пунктом 1 цієї статті.

3. Термін охорони творів, створених у співавторстві, діє протягом усього життя і 50 років після смерті останнього співавтора. Термін охорони творів помертвості реабілітованих авторів діє протягом 50 років після їх реабілітації.

4. Авторське право на твір, вперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 50 років від дати його правомірного опублікування.

5. Дія терміну охорони, встановленого пунктами 1-4 цієї статті, починається з 1 січня року, наступного за роком, в якому мали місце юридичні факти, передбачені у зазначених пунктах.

6. Право авторства, право на ім'я і право протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора, охороняються безстроково.

Стаття 25. Перехід авторського права у спадщину

1. Майнові права авторів переходять у спадщину. Не переходять у спадщину особисті (немайнові) права автора.

2. Спадкоємці мають право захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора.

Стаття 26. Перехід творів до суспільного надбання

1. Закінчення терміну дії авторського права на твори означає їх перехід до суспільного надбання.

Твори, які ніколи не охоронялися на території України, також вважаються суспільним надбанням.

2. Твори, які стали суспільним надбанням, можуть вільно використовуватися будь-якою особою без виплати авторської винагороди. При цьому повинні зберігатися право авторства, право на ім'я, право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може завдати шкоди честі та репутації автора.

3. Постановами Кабінету Міністрів України можуть встановлюватися випадки виплати спеціальних відрахувань за використання на території України творів, які стали суспільним надбанням.

Стаття 27. Передача (відступлення) авторського права

1. Майнові права можуть бути передані (відступлені) автором або іншою особою, що має авторське право, іншій особі. Автор або інша особа, що має авторське право (ліцензіар), можуть також видати ліцензію іншій особі (ліцензіату) на використання твору відповідно до такої ліцензії. Передача (відступлення) авторського права і видача ліцензії оформляються авторським договором.

2. Особисті (немайнові) права автора не можуть бути передані іншим особам.

Стаття 28. Право на невиключну чи виключну ліцензію

1. Автору, крім можливості передачі майнових прав, належить виключне право надавати іншій особі дозвіл на використання твору одним або всіма відомими способами на підставі невиключної чи виключної ліцензії.

2. Невиключна ліцензія дає ліцензіату право використовувати твір дозволеним способом нарівні з автором та іншими ліцензіатами невиключної ліцензії.

3. Виключна ліцензія дає право тільки ліцензіату використовувати твір дозволеним способом.

4. Право на використання твору, передбачене пунктом 1 цієї статті, може бути обмежено у просторі, за часом і за змістом.

Стаття 29. Договори на право використання творів

1. Використання твору допускається виключно на основі авторського договору з автором або іншою особою, що має авторське право, за винятком випадків, зазначених у статтях 15-19 цього Закону.

2. Авторські договори повинні укладатись у письмовій формі, якщо законодавством про авторське право і суміжні права не передбачено інше.

3. Відповідними відомствами разом з творчими спілками можуть складатися примірні авторські договори.

4. Авторський договір може містити умови, не передбачені примірним договором. Умови договору, що погіршують становище автора (його правонаступника) порівняно із становищем, встановленим чинним законодавством, є недійсними.

5. Усі права на використання твору, не передані за авторським договором, зберігаються за автором.

Стаття 30. Укладання та зміст авторського договору

Авторський договір вважається укладеним, якщо між сторонами досягнуто угоди щодо всіх суттєвих його умов (спосіб використання, розмір і порядок виплати винагороди, термін дії договору та використання твору тощо).

Якщо протягом обумовленого договором терміну твір не буде використано, автор має право вимагати відшкодування збитків.

Умови договору, що обмежують право автора на створення майбутніх творів на дану тему чи в цій галузі, є недійсними.

Розділ III СУМІЖНІ ПРАВА

Стаття 31. Охорона суміжних прав

1. Цей Закон охороняє суміжні права виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення. Охорона суміжних прав здійснюється без шкоди охороні творів авторським правом.

2. Виконавці здійснюють свої права за умови дотримання ними прав авторів виконуваних творів. Виробники фонограм і організації мовлення повинні дотримувати прав авторів і виконавців. Організації мовлення повинні дотримувати прав виробників фонограм, авторів і виконавців.

3. Виникнення і здійснення суміжних прав не потребує виконання будь-яких формальностей. Виробники фонограм і виконавці для сповіщення про свої права можуть на всіх примірниках фонограм або їх упаковок використовувати знак охорони суміжних прав, який складається з латинської літери Р у колі — ®, імені (найменування) особи, що має суміжні права, і зазначення року першої публікації фонограми.

Стаття 32. Критерії для надання охорони суміжних прав

1. Права виконавців охороняються відповідно до цього Закону, якщо:
 - 1) виконання вперше мало місце на території України;
 - 2) виконання зафіксовано на фонограмі, що охороняється згідно з цією статтею;

3) виконання, не зафіксоване на фонограмі, включено у передачу організації мовлення, що охороняється згідно з цією статтею.

2. Права виробників фонограм охороняються відповідно до цього Закону, якщо:

- 1) виробник є громадянином України або юридичною особою з офіційним місцезнаходженням на території України;
- 2) фонограму вперше опубліковано на території України або опубліковано на території України протягом 30 днів від дня її першої публікації в іншій державі;
- 3) перша фіксація фонограми мала місце в Україні.

3. Права організацій мовлення охороняються цим Законом, якщо вони мають офіційне місцезнаходження на території України і здійснюють передачі з передавачів, розташованих на території України.

4. Суміжні права іноземних юридичних і фізичних осіб охороняються відповідно до міжнародних договорів України.

Стаття 33. Права виконавців

1. Виконавцям належить виключне право дозволяти чи забороняти публічне повідомлення їх виконань, фіксацію на матеріальному носії раніше незафіксованого виконання та передачу в ефір і по проводах їх виконань, а також відтворювати, розповсюджувати способом першого продажу або іншої передачі у власність чи володіння або способом оренди чи прокату фонограм, на яких зафіксовано їх виконання, незалежно від першого продажу або іншої передачі у власність чи володіння.

2. Виключні права виконавців можуть передаватися іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання виконань, розмір і порядок виплати винагороди, термін дії договору і використання виконань тощо.

3. Виконавцям належать особисті (немайнові) права на ім'я, на охорону своїх виступів від спотворення і на згадування свого імені у зв'язку з використанням виконання там, де це можливо.

4. У тому разі, коли виконання використовується в аудіовізуальному творі, вважається, що виконавець передає організації, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, або продюсеру всі майнові права на виконання, якщо інше не встановлено договором.

5. У разі, коли виконавець при першій фіксації виконання безпосередньо дозволить виробнику фонограми її подальше відтворення, вважається, що виконавець передав виробнику фонограми право на її розповсюдження способом першого продажу або іншої передачі у власність чи володіння, а також способом здачі в найом, в оренду, прокат та іншої передачі. При цьому виконавець зберігає право на одержання винагороди за вказані види

використання виконання через організації, що управляють майновими правами на колективній основі.

Стаття 34. Права виробників фонограм

1. Виробники фонограм мають виключне право дозволяти чи забороняти їх відтворення, розповсюдження примірників способом першого продажу, іншого відчуження, а також шляхом здачі в найом, в оренду, прокат та іншої передачі незалежно від першого продажу, а також на переробку, імпорт фонограм.

2. Виключні права виробників фонограм можуть передаватися іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання фонограм, розмір і порядок виплати винагороди, термін дії договору, використання фонограм тощо.

Стаття 35. Права організацій мовлення

1. Організації мовлення мають виключне право дозволяти чи забороняти публічне сповіщення своїх програм шляхом їх ретрансляції, фіксації на матеріальному носії, відтворення своїх передач, сповіщення в ефір і по проводах, публічного сповіщення передач у місцях з платним входом, а також забороняти поширення на території України чи з території України сигналу, що несе програми, розповсюджуючим органом, для якого цей сигнал із супутника не призначався.

2. Організаціям мовлення належить право на одержання винагороди за будь-яке використання їх передач.

Стаття 36. Обмеження прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення

Допускається за умови, що це не завдає шкоди нормальному використанню виконань, фонограм і передач організацій мовлення і не обмежує безпідставно законних інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, використання виконань, фонограм і програм мовлення їх фіксація, відтворення, передача в ефір і по проводах та доведення до загального відома іншим способом без згоди виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення і без виплати винагороди у тих же випадках, які передбачені статтями 15-19 цього Закону щодо обмеження майнових прав авторів літературних і художніх творів.

Стаття 37. Використання фонограм, опублікованих з комерційною метою

1. Допускається без згоди виробників фонограм, опублікованих з комерційною метою, і виконавців, записаних на таких фонограмах, але з виплатою винагороди:

- 1) публічне виконання фонограми;
- 2) сповіщення фонограми в ефір;
- 3) сповіщення фонограми по проводах.

2. Збір, розподіл і виплата винагороди здійснюються однією з організацій, яка управляє правами виробників фонограм і виконавців на колективній основі, відповідно до угоди між цими організаціями. Якщо цією угодою не передбачено інше, то винагорода розподіляється між виробником фонограми і виконавцем порівну.

3. Розмір винагороди і умови її виплати визначаються угодою між користувачем фонограми чи об'єднанням таких користувачів, з одного боку, і організаціями, які управляють правами виробників фонограм і виконавців, з другого боку.

Розмір винагороди встановлюється за кожний вид використання фонограми.

Стаття 38. Термін охорони суміжних прав

1. Майнові права виконавців охороняються протягом 50 років після першої фіксації виконання або постановки. Особисті права виконавців охороняються безстроково.

2. Права виробників фонограм охороняються протягом 50 років після першого опублікування фонограми, а якщо її не було опубліковано, то протягом 50 років після першої фіксації звукового запису.

3. Організації мовлення користуються наданими цим Законом правами протягом 50 років після першої передачі в ефір або по проводах.

4. Встановлені цією статтею терміни починаються з 1 січня року, наступного за роком, в якому мали місце юридичні факти, передбачені цією статтею.

5. До спадкоємців виконавця і правонаступників виробників фонограм і організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконання, фонограми, передачі в ефір і по проводах, а також право на одержання винагороди в межах установлені цією статтею частини термінів, що залишилась.

КОНЦЕПЦІЯ правової охорони комп'ютерних програм в Україні

Розроблена Державним агентством України з авторських і суміжних прав і авторським колективом у складі Жукова Б. Капіци Ю. м. Курикіна Б. Л. Синькова М. В., Тимофієнка Л. П. та ін.

Концепція правової охорони комп'ютерних програм в Україні створюється як основа для наступного формування законів та інших нормативно-правових актів з цього питання. Розробка концепції здійснюється з врахуванням статті 8 Конституції України, в якій відзначається, що найвищу юридичну силу має Конституція України, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі. При цьому права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Виходячи з того, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, визначальним для розробки концепції є положення статті 54 Конституції України про те, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

У нинішніх умовах, коли відбувається неухильна інформатизація суспільства, коли жодна галузь науки і промисловості не може обійтися без використання комп'ютерних програм, у розробку яких вкладаються великі кошти, необхідне комплексне забезпечення їх правової охорони.

Значимість комп'ютерних програм у сучасному суспільстві незмірно зростає. Комп'ютерні програми є не тільки основою сучасних інформаційних технологій, але й основним засобом створення, поширення, впровадження і розвитку наукомістких технологій в різних галузях економіки. В свою чергу наукомісткі технології є нині головною рушійною силою сучасного науково-технічного прогресу, технологічною основою розвитку економіки і зростання добробуту населення. Ця тенденція особливо наочно виявляється в розвитку світової економіки другої половини ХХ століття. Аналіз свідчить, що серед перших 20 країн світу, які протягом останніх десятиліть мають темпи приросту ВВП на рівні 3,5 відсотка в рік і вище, що відповідає традиційному поняттю «економічного буму», провідне місце належить країнам, в яких основні галузі економіки базуються на наукомістких технологіях. Серед них — Південна Корея, Тайвань, Гонконг. Окремо слід відзначити, що серед лідерів є країни, які фактично на 100 відсотків залежать від імпорту енергоресурсів і сировини, зокрема Гонконг.

У цілому галузь інформатизації розвивається в останні 10 років з темпами 15 відсотків у рік, що майже в 10 разів перевищує темпи розвитку світової економіки. Серед 100 компаній світу, які найбільш швидко зростають, перші 5 місць займають фірми сфери інформатизації, серед них *Microsoft*, який

виробляє комп'ютерні системні і мережні програми, є абсолютним лідером. Про економічну могутність цієї фірми свідчить такий факт — прибуток фірми за 1996 рік майже в 4 рази перевищує прибуткову частину проекту бюджету України на 1998 рік в доларовому еквіваленті.

Потенційні науково-технічні можливості України щодо виробництва комп'ютерних програм високо котируються в світі. За оцінками міжнародних експертів Україна може увійти в першу десятку країн-виробників комп'ютерних програм. При цьому в сфері певних видів навчальних програм і окремих напрямків штучного інтелекту Україна має науково-технічні досягнення, які перевищують світовий рівень.

Необхідно враховувати, що Україна серед усіх країн світу займає особливе місце. В кінці 40-х років Україна слідом за США розробила першу на європейському континенті обчислювальну машину МІР (Машину Інженерних Розрахунків). Для цих машин було вперше в світі розроблено спеціальне забезпечення, в основу якого покладено можливість працювати безпосередньо з формулами. По суті ці розробки стали основою технології виробництва в світі сучасних персональних комп'ютерів.

Усе це викликало бурхливий розвиток у галузі комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, зокрема і мов програмування. Свідченням цього є високий фаховий рівень вітчизняних програмістів, які користуються авторитетом у світі, запрошуються для роботи провідними зарубіжними комп'ютерними фірмами.

Перехід до ринкових відносин, розширення міжнародних контактів, розвиток вітчизняного програмування зумовлюють необхідність надійного захисту комп'ютерних програм. При цьому правове регулювання повинно бути зорієнтовано на ринкові структури, на розвиток індустрії використання комп'ютерних програм у промисловому масштабі, на захист прав і законних інтересів авторів комп'ютерних програм, їх виробників, національних та іноземних інвесторів, національних інтересів нашої держави.

Ефективна правова сторона комп'ютерних програм стимулюватиме творчі пошуки, сприятиме їх реалізації. Це тільки з першого погляду здається привабливим вільний обмін комп'ютерними програмами, їх копіювання без дозволу правовласників. Практично ж неурегульоване вільне використання комп'ютерних програм не стимулює творчу думку, зумовлює засилля компілятивних розробок, запозичення чужих ідей.

Належна правова охорона зазначених об'єктів інтелектуальної власності сприятиме розвитку торгівлі. Адже і той, хто продає, і той, хто купує, обопільно зацікавлені в тому, щоб предмет ліцензійної угоди між ними був надійно захищений від використання третіми сторонами.

Правове регулювання відносин по створенню і використанню комп'ютерних програм відбувається на національному і міжнародному рівнях. На національному рівні таке регулювання забезпечується прийняттям відповідних законів, на міжнародному — укладенням відповідних конвенцій, угод.

Чому комп'ютерним програмам надається така велика увага? Відповідь на це питання досить проста. Право на використання комп'ютерних програм є ринковим товаром. Використання комп'ютерних програм дозволяє одержувати значну суспільну користь, яка полягає в широкому їх застосуванні в життєдіяльності людини, суспільства, держави. Особливе слід відзначити важливу роль комп'ютерних програм у забезпеченні національної безпеки країни, в розвитку її економіки, підвищенні науково-технічного рівня.

У всіх розвинених країнах, які підписали Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів, основною формою охорони комп'ютерних програм є авторське право. Комп'ютерні програми віднесені до категорії об'єктів, які охороняються як літературні твори. В зазначених країнах ефективно використовуються достоїнства, властиві правовій охороні комп'ютерних програм нормами авторського права, і компенсуються його вузькі місця за рахунок застосування інших правових норм, зокрема патентного права.

Охорона комп'ютерних програм нормами авторського права закріплена в Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів, членом якої є Україна, Договорі Всесвітньої організації інтелектуальної власності з авторського права, підписаному на Дипломатичній конференції 20 грудня 1996 року, Директиві Європейських Співтовариств про правову охорону комп'ютерних програм від 14 травня 1991 року, Угоді Світової організації торгівлі про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), дотримання положень якої є неодмінною умовою вступу України до СОТ.

В Україні охорона комп'ютерних програм здійснюється відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», що відповідає вимогам міжнародних конвенцій та угод, переважна більшість статей якого безпосередньо стосується й комп'ютерних програм. Є в Законі і спеціальні положення, зокрема визначення терміну «комп'ютерна програма», про охорону комп'ютерних програм як літературних творів, окрема стаття присвячена вільному відтворенню комп'ютерних програм.

Разом з тим специфічні особливості комп'ютерних програм утруднюють застосування до них усіх норм авторського права, яке не повною мірою задовольняє інтереси розробників комп'ютерних програм, зокрема не захищає від запозичення принципів, реалізованих в них. До того ж, щоб правова охорона комп'ютерної програми найбільш повно відповідала вимогам

сучасного рівня розвитку інформатики, недостатня охорона комп'ютерних програм як літературних творів. У розвинених країнах застосовують системний підхід щодо охорони комп'ютерних програм, який включає і можливість їх захисту патентним правом. Згідно із Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» програми для обчислювальних машин не можуть одержати правову охорону (стаття 5). Це практично лишає поза охороною винаходи, пов'язані з комп'ютерними програмами, обмежує інтереси заявників України відносно їх прав в розвинених країнах.

У той же час у Великобританії, Італії, Німеччині, Франції, скандинавських країнах, а також в Європейській патентній конвенції зазначено, що комп'ютерні програми непатентоздатні як такі. Це означає, що винахід, пов'язаний з комп'ютерною програмою, може бути віднесений до патентоздатних об'єктів у тому випадку, якщо він має технічний ефект і не становить собою комп'ютерну програму як таку.

З іншого боку, в патентному законодавстві США, Канади, Японії, Австралії, Греції, Ізраїлю, Нідерландів, Португалії, Швейцарії та інших країн не зафіксовано безпосереднє відношення до комп'ютерних програм. Це означає, що винахід не визнається патентоздатним, якщо його новизна полягає тільки в комп'ютерній програмі. Якщо ж винахід включає комп'ютерну програму і відповідає вимогам патентоздатності, то він може розглядатися на предмет видачі патенту.

Ця практика набуває все ширшого застосування на національному рівні. Так, патентний закон Франції 1975 року визначає, що комп'ютерні програми не вважаються винаходами лише в тому випадку, коли заявка на патент стосується тільки комп'ютерної програми як такої. В той же час закон дозволяє розглядати по суті заявку на патент у випадку, якщо винахід включає в себе комп'ютерну програму. В рішенні Паризького суду від 15 червня 1961 року щодо справи Шлюмберже зазначалось: «Спосіб не може бути відмовлено в патентоздатності на підставі того, що один або кілька етапів в його реалізації здійснюються комп'ютером, який управляється програмою; подібний підхід потягне за собою в решті решт вилучення із сфери патентування більшості здійснюваних останнім часом винаходів, які потребують програмного забезпечення, і в практичному плані приведуть до згубних результатів.»

Стаття 52 Європейської патентної конвенції визначає, що комп'ютерні програми є непатентоздатними лише в тому випадку, коли заявка на європейський патент стосується лише комп'ютерної програми як такої.

Гнучкий підхід до патентування комп'ютерних програм здійснюється в США. Якщо комп'ютерна програма записана в реальному середовищі, наприклад, на дискеті, то вона може бути патентоздатним об'єктом у відповідності з Патентним законом США (§ 101) і щодо неї повинна здійснюватись експертиза (§ 101 і § 103). Групою крупних американських компаній, що працюють в інформаційному бізнесі, разом з Мічманським університетом

створено спеціальний інститут з проблем патентування комп'ютерних програм. У 1993 році у США видано близько 6 700 патентів на винаходи, складовою частиною яких є комп'ютерні програми.

Спеціальні правила з експертизи винаходів, пов'язаних з комп'ютерними програмами, прийняті патентними відомствами Австралії (1992 р.), Канади (1993 р.), Японії (1996 р.).

Правова охорона комп'ютерних програм може здійснюватись не лише нормами авторського права і патентного права, а й договірним правом, законодавством про недобросовісну конкуренцію, про охорону комерційних таємниць. Так, договори на створення і використання комп'ютерних програм доцільно виділити в спеціальну групу договорів у Цивільному кодексі України. Існує піратство на рівні використання алгоритмів, реалізованих у комп'ютерній програмі, може завдати відчутної шкоди їх виробникам. Такі дії розглядаються як протиправні в тому випадку, якщо алгоритм, використовуваний в комп'ютерній програмі, є конфіденційною інформацією і підпадає під комерційну таємницю.

Основною ж залишається охорона комп'ютерних програм авторським правом, яка має кілька переваг: простота і доступність подібної охорони, охоплення нею всіх комп'ютерних програм, виникнення авторського права з моменту створення комп'ютерних програм. Разом з тим формування оптимальної концепції охорони повинно включати і охорону комп'ютерної програми патентним правом.

При цьому виключається одночасна подвійна охорона. Якщо комп'ютерна програма як така є патентоздатна і одночасно підлягає охороні авторським правом, то виникає необхідність вибору однієї з форм охорони. По закінченні дії патенту комп'ютерна програма протягом відповідного терміну може охоронятися нормами авторського права.

Нині практично всі розвинені країни відмовились від створення спеціального законодавства про правову охорону комп'ютерних програм, здійснюють їх захист в основному нормами авторського права, не включаючи застосування, де це можливо, норм патентного права. Через сильні інтеграційні процеси відмова від охорони комп'ютерних програм однією з цих правових норм в окремій країні може завдати тільки шкоди її національним інтересам. До того ж міжнародні угоди в галузі правової охорони комп'ютерних програм набувають першочергового значення і національне законодавство не повинно їм суперечити.

Тому необхідно для ефективної охорони комп'ютерних програм внести відповідні зміни як до законодавства про авторське право, так і до законодавства про патентне право.

Щодо охорони комп'ютерних програм нормами авторського права, то, крім існуючих норм у Законі України «Про авторське право і суміжні права», необхідно законодавчо закріпити спеціальну статтю про охорону комп'ютерних програм, значення термінів, що стосується їх охорони. Слід законодавчо закріпити також право на державну реєстрацію комп'ютерних програм і процедуру його здійснення. Важливо додати положення про те, що закон не застосовується до мов програмування, синтаксису і алгоритмів комп'ютерних програм, які використовуються при їх створенні, до комп'ютерних програм, спрямованих на завдання шкоди, шкідливий вплив на інші програми і засоби. Підлягають забороні імпортування, виготовлення, поширення і використання апаратних засобів або надання послуг, метою яких є зняття технічного захисту з комп'ютерних програм. Слід закріпити права законного користувача програми на виготовлення її копій, дозволені ліцензійною угодою, або ж однієї копії за умови, що така копія необхідна для використання програми або виключно запасної копії для заміни законно набутої на випадок, якщо остання пошкоджена або втрачена.

У Законі України «Про авторське право і суміжні права» серед особистих немайнових прав автора значиться право на обнародування твору (пункт 5 статті 13). Таке право відсутнє в Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів і в Директиві європейських Співтовариств про правову охорону комп'ютерних програм. У той же час відтворення, розповсюдження, близькі за змістом до обнародування, належать до майнових прав, які можуть передаватись на виключній основі іншим особам. Якщо ж обнародування залишити як особисте немайнове право, то воно буде невідчужуване і кожного разу може реалізовуватися лише з дозволу автора. При цьому в договір про передачу прав повинен включатися пункт про надання дозволу автором користувачеві здійснювати обнародування комп'ютерної програми. Між автором і роботодавцем також повинен укладатися договір про дозвіл автора на обнародування. При реалізації договору про створення комп'ютерної програми між двома організаціями автор повинен давати дозвіл на обнародування організації-замовникові. Закон покликаний сприяти розвитку прогресу, забезпечувати дотримання інтересів як розробників комп'ютерних програм, так і їх роботодавців, замовників, користувачів. Тому задля гармонізації зазначених інтересів доцільно розглянути питання про віднесення права на обнародування до майнових прав автора.

Потребують уточнення і положення статей Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо вільного використання законно придбаної комп'ютерної програми з метою передачі копії знайомим не з комерційною метою. Несанкціонований переклад програми з однієї мови на

іншу, будь-яке цитування комп'ютерних програм повинні розглядатися як порушення авторського права.

Специфіка комп'ютерних програм стосується і співавторства. Кожний із співавторів може використовувати комп'ютерну програму на свій розсуд, але не вправі надавати ліцензію або уступати права на комп'ютерну програму без згоди співавторів. Щодо авторства, то авторами комп'ютерної програми можуть бути і розробники блок-схем та візуальних зображень. Придбання кожної нової версії комп'ютерної програми повинно супроводжуватися самостійним авторським договором.

Щодо охорони комп'ютерних програм нормами патентного права, то в патентні закони необхідно внести уточнення, що непатентоздатними є комп'ютерні програми як такі. Відносини, що регулюються патентним законодавством, діють у тій частині, в якій вони не звужують сфери охорони і не суперечать законодавству про авторське право.

В Україні практично відсутні норми адміністративного і кримінального права, спрямовані на припинення протиправних дій, пов'язаних з комп'ютерними програмами. Необхідна розробка конкретних адміністративно-правових і кримінально-правових заходів, спрямованих на попередження і невідкладне припинення контрафактних дій. До порушників прав на комп'ютерні програми слід запровадити ордери на обшук та інші профілактичні процедури цивільного права. Кримінальна практика повинна включати конфіскацію піратських копій, накладення арешту на матеріали і обладнання, виготовлену продукцію, позбавлення порушників волі за злочини у великих розмірах.

Із вищезазначеного можна зробити такі висновки:

1. Комп'ютерні програми як особливий об'єкт інтелектуальної власності повинні мати специфічні особливості правової охорони. Поряд з авторським правом — загальноприйнятою нині формою охорони, вони можуть охоронятися патентним, договірним правом, законодавством про недобросовісну конкуренцію, про охорону комерційних таємниць.
2. Необхідно реалізувати комплексний підхід до правової охорони комп'ютерних програм на законодавчому та виконавчому рівнях.
3. Для забезпечення правової охорони комп'ютерних програм слід внести певні зміни і доповнення до деяких законодавчих актів України, зокрема, до Цивільного кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Митного кодексу України, Кодексу законів України про працю, законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав

на знаки для товарів і послуг», «Про власність», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про науково-технічну експертизу», «Про інвестиційну діяльність», «Про іноземні інвестиції», «Про режим іноземного інвестування», «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» тощо.

4. Необхідний оперативний ефективний захист комп'ютерних програм у порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством. Запровадження комплексного підходу до правової охорони комп'ютерних програм сприятиме захисту інтересів розробників, виробників і користувачів комп'ютерних програм, забезпеченню їх правомірного використання, зниженню комерційного ризику при їх розробках, залученню іноземних інвестицій в економіку України.

Закон України ПРО НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ

від 25 червня 1993р. № 3322-XII (ВВР, 1993 р., № 33, СТ. 345) (Введений в дію Постановою Верховної Ради України від 25 червня 1993р. № 3323X11)

Цей Закон визначає основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування і реалізації в інтересах науково-технічного, економічного і соціального прогресу країни. Метою Закону є створення в Україні правової бази для одержання та використання науково-технічної інформації.

Законом регулюються правові і економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, використанні та поширенні науково-технічної інформації, а також визначаються правові форми міжнародного співробітництва в цій галузі.

Дія Закону поширюється на підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, а також громадян, які мають право на одержання, використання та поширення науково-технічної інформації. Дія Закону не поширюється на інформацію, що містить державну та іншу охоронювану Законом таємницю.

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

науково-технічна інформація — це документовані або публічно оголошені відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності;

науково-інформаційна діяльність — це сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави у науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітично-синтетичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку і поширенні;

інформаційні ресурси науково-технічної інформації — це систематизоване збирання науково-технічної літератури і документації (книги, брошури, періодичні видання, патентна документація, нормативно-технічна документація, промислові каталоги, конструкторська документація, звітна науково-технічна документація з науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, депоновані рукописи, переклади науково-технічної літератури і документації), зафіксовані на паперових чи інших носіях;

довідково-інформаційний фонд — це сукупність упорядкованих первинних документів і довідково-пошукового апарату, призначених для задоволення інформаційних потреб;

довідково-пошуковий апарат — це сукупність упорядкованих вторинних документів, створюваних для пошуку першоджерел;

інформаційні ресурси спільного користування — це сукупність інформаційних ресурсів державних органів науково-технічної інформації, наукових, науково-технічних бібліотек, а також комерційних центрів, фірм, організацій, які займаються науково-технічною діяльністю і з власниками яких укладено договори про їх спільне використання;

аналітично-синтетична обробка науково-технічної інформації — це процес обробки інформації шляхом аналізу і синтезу змісту документів з метою одержання необхідних відомостей, а також шляхом їх класифікації, оцінки, співставлення і узагальнення;

інформаційний ринок — це система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу і купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг.

Стаття 2. Об'єкт відносин у сфері науково-технічної інформації

Об'єктом відносин у сфері науково-технічної інформації є документована на будь-яких носіях або публічно оголошувана вітчизняна і зарубіжна науково-технічна інформація.

Науково-технічна інформація охоплює отримувани в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності результати, зафіксовані у формі, яка забезпечує їх відтворення, використання та поширення.

Науково-технічна інформація є суспільним надбанням, необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності, зокрема наукової і технічної творчості.

Науково-технічна інформація, що є продуктом інтелектуальної творчої праці, становить об'єкт права інтелектуальної власності, а відносини щодо її придбання, зберігання, переробки, використання і поширення регулюються чинним законодавством.

Стаття 3. Суб'єкти відносин у сфері науково-технічної інформації

1. Суб'єктами відносин, що регулюються цим Законом, є державні органи, органи місцевого і регіонального самоврядування, юридичні особи та громадяни України, міжнародні організації, іноземні юридичні особи і громадяни та особи без громадянства.

2. Фізичні та юридичні особи у сфері дії цього Закону виступають як творці і накопичувачі науково-технічної інформації, власники, виробники, зберігачі і споживачі інформаційної продукції та послуг, а також як посередники у сфері науково-інформаційної діяльності.

Стаття 4. Законодавство України у сфері науково-технічної інформації

Відповідно до Конституції законодавство України у сфері науково-технічної інформації складається з Закону України «Про інформацію», цього Закону та інших актів законодавства.

Розділ II ПРАВОВИЙ РЕЖИМ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 5. Право на науково-технічну інформацію

1. Усі громадяни України, юридичні особи, державні органи, органи місцевого і регіонального самоврядування відповідно до Конституції України і цього Закону мають право на відкриту науково-технічну інформацію, яке передбачає можливість вільного її одержання, зберігання, використання і поширення під час здійснення наукової, науково-дослідної, виробничої, громадської та іншої діяльності, що не забороняється чинним законодавством.

2. Режим доступу до відкритої науково-технічної інформації та інформації з обмеженим доступом регулюється чинним законодавством.

Стаття 6. Право власності на науково-технічну інформацію

1. Науково-технічна інформація відповідно до чинного законодавства є об'єктом права власності.

2. Підставою виникнення права власності на науково-технічну інформацію є:

створення науково-технічної інформації своїми силами і за свій рахунок; виконання договору про створення науково-технічної інформації; виконання будь-якого договору, що містить умови переходу права власності на інформацію до іншої особи.

3. Право власності на науково-технічну інформацію, створену кількома громадянами або юридичними особами, визначається договором, укладеним між творцями цієї інформації.

4. Право власності на науково-технічну інформацію, створену на кошти державного бюджету, визначається державою як прийняттям загальних рішень, так і встановленням форм договорів між фінансуючим державним органом і виконавцем робіт по створенню науково-технічної інформації.

Науково-технічна інформація, що є об'єктом права приватної або інших форм власності, може переходити в державну власність у разі передачі її до відповідних державних банків даних, фондів або архівів на договірній основі. Може використовуватись форма передачі інформації на зберігання або використання без передачі прав власності в повному обсязі.

Стаття 7. Відносини між власниками науково-технічної інформації, її споживачами і посередниками

1. Споживач науково-технічної інформації несе відповідальність за дотримання прав власника цієї інформації. Він не має права передачі одержаної науково-технічної інформації третій особі, якщо це не обумовлене договором між власником і споживачем науково-технічної інформації.

Якщо споживач науково-технічної інформації одержав від її власника або через посередника інформацію, що не відповідає умовам договору між ними, він має право вимагати від власника або посередника безплатного усунення недоліків у погоджений термін.

У разі відмови власника або посередника добровільно задовольнити законні вимоги споживача спір розв'язується в суді або арбітражному суді.

2. Власник здійснює своє право щодо науково-технічної інформації самостійно або через посередника. Відносини між власником і посередником регулюються договором.

Розділ III НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 8. Визначення та склад національної системи, науково-технічної інформації

1. Основною метою національної системи науково-технічної інформації є задоволення потреб громадян, юридичних осіб і держави в науково-технічній інформації.

Національна система науково-технічної інформації — це організаційно-правова структура, за допомогою якої формується державна інформаційна політика, а також здійснюється координація робіт по створенню, користуванню, зберіганню та поширенню національних ресурсів науково-технічної інформації з урахуванням інтересів національної безпеки. 2. Національна система науково-технічної інформації складається з:

спеціалізованих державних підприємств, установ, організацій, державних органів науково-технічної інформації, наукових і науково-технічних бібліотек, об'єднаних загальносистемними зв'язками та обов'язками; підприємств будь-яких організаційно-правових форм, заснованих на приватній чи колективній власності, предметом діяльності яких є інформаційне забезпечення народного господарства і громадян України. Діяльність складових частин національної системи науково-технічної інформації здійснюється на основі договірно-обумовленого поділу праці в її збиранні, накопичуванні, переробці, зберіганні, поширенні та використанні.

3. Структура національної системи науково-технічної інформації, завдання і функції її основних інформаційних ланок щодо виконання загальносистемних зобов'язань, їх права і обов'язки визначаються положеннями, що затверджуються спеціально уповноваженим центральним органом державної виконавчої влади, який здійснює управління у сфері науково-технічної інформації.

4. Відносини між національною системою науково-технічної інформації України та системами науково-технічної інформації інших держав будуються на основі угод і договорів.

Стаття 9. Основні завдання національної системи науково-технічної інформації

Основними завданнями національної системи науково-технічної інформації є:

- формування на основі вітчизняних і зарубіжних джерел довідково-інформаційних фондів, включаючи бази і банки даних, та інформаційне забезпечення юридичних та фізичних осіб;
- одержання, обробка, зберігання, поширення і використання інформації, одержаної в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності юридичних та фізичних осіб;
- організація надходження до України, обробка, зберігання і поширення зарубіжної науково-технічної інформації на основі вивчення світового інформаційного ринку;

підготовка аналітичних матеріалів, необхідних для прийняття державними органами, органами місцевого і регіонального самоврядування рішень з питань науково-технічного, економічного і соціального розвитку країни

аналітично-синтетична обробка першоджерел, реферування опублікованих і не опублікованих на території України джерел науково-технічної та економічної інформації, створення на цій основі і поширення інформаційної продукції та послуг;

розроблення і впровадження сучасних технологій в науково-інформаційну діяльність;

організація пропаганди і сприяння широкому використанню досягнень науки і техніки, передового виробничого досвіду;

створення загальнодоступної мережі бібліотек, інформаційних центрів громадського користування як бази для освіти, виробництва та наукових досліджень, системи реалізації прав громадян на культурний та фаховий розвиток.

Стаття 10. Інформаційні ресурси національної системи науково-технічної інформації

1. Інформаційні ресурси національної системи науково-технічної інформації становлять сукупність довідково-інформаційних фондів з необхідним довідково-пошуковим апаратом і відповідними технічними засобами зберігання, обробки і передачі, що є у володінні, розпорядженні, користуванні державних органів і служб науково-технічної інформації, наукових і науково-технічних бібліотек, комерційних центрів, підприємств, установ і організацій.

2. Інформаційні ресурси науково-технічної інформації, що є власністю держави, визнаються державними ресурсами науково-технічної інформації, їх розподіл між різними державними органами, службами, установами та порядок обміну може регулюватися на рівні загальнодержавних та відомчих рішень через уповноважені на те структури.

3. У поповненні інформаційних ресурсів національної системи науково-технічної інформації беруть участь фізичні і юридичні особи України незалежно від форм власності. При цьому законодавством України можуть встановлюватись обов'язкові норми їх участі (крім тієї, що реалізується на договірних засадах). Використання органами і службами науково-технічної інформації, переданих їм підприємствами і організаціями матеріалів і технічної документації провадиться на умовах, встановлюваних підприємствами і організаціями — власниками цих матеріалів, крім випадків, коли законодавством не передбачено інше. Органи і служби науково-технічної інформації, яким передається така інформація, гарантують захист прав інтелектуальної власності, додержання комерційної таємниці, захист законних інтересів юридичних та фізичних осіб — творців інформації про науково-технічні досягнення.

4. Використання в процесі створення ресурсів науково-технічної інформації творів літератури, мистецтва і науки допускається за умов додержання авторського права. Це положення поширюється також на програмне забезпечення обчислювальної техніки і автоматизованих інформаційних систем.

Стаття 11. Державна реєстрація, облік і використання результатів науково-технічної діяльності

1. Результати науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної та інших науково-технічної діяльності, фінансування якої повністю або частково здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, підлягають обов'язковій реєстрації та обліку.

Порядок реєстрації та обліку визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, що здійснює управління в сфері науково-технічної інформації.

2. Результати науково-дослідних, дослідно-конструкторських, проектно-технологічних та інших робіт, що проводяться за рахунок власних коштів юридичних та фізичних осіб, є їх власністю і реєструються ними на добровільних засадах в державному органі науково-технічної інформації з наступним поширенням звітних матеріалів самостійно або через відповідні служби науково-технічної інформації на договірній основі.

3. Відомості про всі зареєстровані в Україні результати науково-технічної діяльності з зазначенням місцезнаходження звітної документації та умов їх передачі розповсюджуються за запитом заінтересованих осіб та організацій органами і службами науково-технічної інформації, відповідальними за реєстрацію цих результатів, крім випадків обмежень, пов'язаних із державною чи комерційною таємницею.

Стаття 12. Організація надходження та використання зарубіжної науково-технічної інформації

Придбання зарубіжної науково-технічної літератури і документації, баз і банків даних, необхідних для формування державних ресурсів науково-технічної інформації, здійснюється як за безвалютним обміном, так і за рахунок інвалютних коштів органів і служб науково-технічної інформації. Для створення ресурсів зарубіжної науково-технічної інформації державних органів і наукових організацій, що фінансуються з бюджету, валютні кошти щорічно передбачаються в державному бюджеті цільовим призначенням.

Розділ IV РИНОК НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 13. Науково-технічна інформація як об'єкт товарних відносин

Інформаційна продукція та послуги органів науково-технічної інформації, а також підприємств, установ, організацій, окремих громадян, які здійснюють науково-інформаційну діяльність, можуть бути об'єктами товарних відносин, що регулюються чинним законодавством.

Ціни на інформаційну продукцію та послуги встановлюються договорами, за винятком випадків, передбачених цим Законом.

Стаття 14. Формування ринку науково-технічної інформації

1. Органи науково-технічної інформації, підприємства, організації, громадяни, що здійснюють науково-інформаційну діяльність і вільно реалізують свою інформаційну продукцію та інформаційні послуги, є товаровиробниками, які беруть участь у створенні ринку на загальних підставах незалежно від форм власності.

2. Товаровиробник має право вчиняти будь-які дії стосовно реалізації своєї продукції, що не суперечать чинному законодавству.

3. Підприємства, установи і організації незалежно від форм власності, що здійснюють науково-інформаційну діяльність, є вільними у виборі постачальників інформації, форм відносин з ними, методів і видів інформування, а також номенклатури інформаційної продукції та послуг, крім випадків, коли власники цих підприємств, установ і організацій встановлюють певні вимоги щодо номенклатури продукції, сфери інформаційного обслуговування тощо.

Стаття 15. Умови надання інформаційної продукції та послуг

1. Державні органи та служби науково-технічної інформації, які організують використання державних ресурсів науково-технічної інформації, здійснюють її пошук і передачу на безприбуткових засадах. У наукових і науково-технічних бібліотеках, які фінансуються з бюджету, науково-технічна інформація, що не потребує спеціального тематичного пошуку або копіювання, надається безплатно.

2. Огляди, аналітичні і фактографічні довідки, інші види інформаційної продукції, що готуються на основі аналізу, оцінки та узагальнення науково-технічної інформації (за винятком державних замовлень), реалізуються на комерційних засадах.

Без отримання прибутку здійснюється репродукування друківаних творів у галузі науки і техніки з науковою, навчальною і освітньою метою відповідно до чинного законодавства.

3. Державні органи та служби науково-технічної інформації, інші інформаційні центри, фірми, підприємства, установи і організації, які формують ресурси науково-технічної інформації за рахунок власних коштів, надають інформаційну продукцію і послуги на комерційних засадах.

4. У ході здійснення купівлі-продажу інформаційної продукції повинні гарантуватись охорона прав інтелектуальної власності, державної та комерційної таємниці, законні права та інтереси власника і виробника інформаційної продукції і послуг.

Стаття 16. Відносини виробників і споживачів науково-технічної інформації

Відносини між державними органами і службами науково-технічної інформації, підприємствами, установами і організаціями будь-яких форм власності, які здійснюють науково-інформаційну діяльність, і споживачами інформації будуються на основі контрактів (договорів) та на інших формах угод, передбачених чинним законодавством. Контракт (договір) є основним документом, що регламентує відносини між виробником і споживачем інформації.

На контрактній (договірній) основі можуть також здійснюватись інформаційне забезпечення, наукові дослідження і розробки для органів державної влади, крім випадків, коли діючими законами передбачено безплатне надання інформації цим органам.

Розрахунки з зарубіжними партнерами здійснюються на договірних умовах і в порядку, встановленому законодавством.

Розділ V ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 17. Державна підтримка науково-інформаційної діяльності

1. Держава з метою створення та розвитку національної системи науково-технічної інформації забезпечує:

- створення державних мереж первинного збирання, обробки та зберігання усіх видів науково-технічної інформації;
- проведення заходів для поширення і підвищення якісного рівня інформаційної продукції та послуг;
- фінансову, в тому числі валютну, підтримку надходження науково-технічної інформації до державних органів і служб науково-технічної інформації, наукових і науково-технічних бібліотек, створення їх мереж і відповідного технічного забезпечення;
- підготовку кадрів у сфері інформатики і науково-інформаційної діяльності через систему навчальних закладів вищої та середньої освіти, підвищення рівня інформаційної підготовки спеціалістів народного господарства;

вільну конкуренцію між органами науково-технічної інформації, іншими підприємствами та організаціями усіх форм власності, які здійснюють науково-інформаційну діяльність;

захист суб'єктів відносин в галузі науково-технічної інформації від прояву несумлінної конкуренції та монополізму в будь-яких сферах науково-інформаційної діяльності.

2. Держава сприяє відкритості та загальнодоступності науково-технічної інформації.

Обмеження щодо доступу, поширення та використання інформації, яка є державною або іншою таємницею, що охороняється Законом, визначаються законами України.

3. Держава підтримує міжнародне співробітництво у сфері науково-технічної інформації, створює для цього правові і економічні умови та сприяє здійсненню суб'єктами науково-інформаційної діяльності вільних і рівноправних відносин з міжнародними організаціями і установами, якщо це не суперечить чинному законодавству України.

4. Держава сприяє формуванню, зберіганню і ефективному використанню державних ресурсів науково-технічної інформації шляхом:

створення реєстраційно-облікового механізму, який забезпечує збирання, обробку і поширення відомостей про виконані за рахунок коштів державного бюджету наукові дослідження і розробки, дисертації та інші види науково-технічних робіт, про нові види продукції, бази і банки даних;

проведення пільгової податкової та фінансово-кредитної політики щодо послуг з надання науково-технічної інформації споживачеві та передачі інформації про науково-технічні досягнення державним органам і службам науково-технічної інформації;

виділення коштів і матеріально-технічних засобів для роботи над створенням і розвитком державних ресурсів науково-технічної інформації та їх використанням, а також для міжгалузевого обміну інформацією про науково-технічні досягнення;

створення механізму зберігання інформаційних ресурсів, баз і банків даних, сформованих в державних організаціях та органах управління, їх відповідної передачі іншим установам в разі ліквідації або реорганізації; впровадження економічних механізмів створення і підтримки підприємств, заснованих на приватній чи колективній власності, які здійснюють інформаційну діяльність, та їх інтеграції в національну систему науково-технічної інформації.

Стаття 18. Державне управління у сфері науково-технічної інформації

Кабінет Міністрів України визначає орган державного управління, який забезпечує організацію діяльності у сфері науково-технічної інформації, здійснює функціональне управління національною системою науково-технічної інформації, формує і реалізує політику в цій сфері.

Стаття 19. Відповідальність за порушення законодавства України про науково-технічну інформацію

Порушення законодавства України про науково-технічну інформацію тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством.

Розділ VI МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 20. Міжнародна інформаційна діяльність

Міжнародне співробітництво у сфері науково-технічної інформації та міжнародна інформаційна діяльність регулюються згідно з чинним законодавством.

Стаття 21. Міждержавний обмін науково-технічною інформацією

1. Міждержавний обмін науково-технічною інформацією здійснюється відповідно до угод, підписаних Україною.

2. Держава забезпечує відкритий і рівноправний доступ своїх громадян і громадян держав — партнерів за угодами до інформаційних ресурсів спільного користування.

3. Уряд України визначає національний інформаційний центр, який координує міждержавний обмін науково-технічною інформацією.

Стаття 22. Діяльність іноземних фізичних та юридичних осіб в Україні в сфері науково-технічної інформації

Іноземні юридичні та фізичні особи, а також особи без громадянства можуть інвестувати розвиток сфери науково-технічної інформації України відповідно до чинного законодавства.

Стаття 23. Забезпечення суверенітету України в сфері науково-технічної інформації

Суверенітет України у сфері науково-технічної інформації забезпечується: організацією та державною підтримкою власних інформаційних систем і наданням для них можливостей шукати, фіксувати, отримувати, оброблювати і поширювати в інтересах суспільства науково-технічну інформацію, вироблену в Україні або в інших країнах світу; встановленням власності держави на ресурси науково-технічної інформації, що формуються за рахунок коштів бюджету;

створенням і розвитком національної системи науково-технічної інформації;
 організацією доступу інших держав до інформаційних ресурсів України на основі укладання угод та договорів про їх спільне використання, ліцензуванням і квотуванням науково-технічної інформації, яка може бути використана за межами України для виготовлення зброї, військової техніки, наукоємної продукції;
 організацією належної системи охорони та зберігання інформації.

Положення про дистанційну освіту (ДО) в Україні

Розділ «Інтелектуальна власність і комп'ютерне Авторське право»

Основні поняття

Інтелект — це здатність людини генерувати нову інформацію

Творчість — це ціленаправлений процес пошукової діяльності людини, результатом якої є щось якісне нове, з притаманною йому неповторністю, унікальністю, оригінальністю тощо.

Інтелектуальна власність (ІВ) — це права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій, інформаційно-технологічній, комп'ютерній та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Інтелектуальна власність може бути: майнова і немайнова.

Майнова ІВ — це право, що виникає у творця на досягнутий результат інтелектуальної, творчої діяльності, подібне до права власності, яке виявляється в особи, працею якої створено матеріальну річ (пристрій, прибор, комп'ютер, програма, база даних і знань, система управління, курси з ДО, СППР, АСУ, нові інформаційні технології тощо). Можна сказати, що це економічний результат інтелектуальної праці людини.

Немайнова ІВ — це сукупність особистих моральних, психологічних, логічних, духовних (немайнових в розумінні економічних) тощо прав людини, які не можуть відчужуватися від їх власника внаслідок самої природи.

ІВ може бути представлена такими засадами:

- *Авторське право і суміжні права*
- *Право на об'єкти промислової власності*
- *Право на нетрадиційні об'єкти ІВ*

Авторське право і суміжні права - це комплекс відносин, які виникають у зв'язку зі створенням і використанням літературних, музичних, художніх,

кінематографічних творів, а також наукових праць у тому числі програм для ЕОМ, баз даних та знань СППР, АСУ, НІТ тощо.

Суміжні права — це права на такі об'єкти, як виконавська діяльність артистів, фонограми, постановки, передачі організації ефірного і кабельного мовлення тощо.

Промислова власність (ПВ) — це твори людини у будь якій сфері її діяльності, які оцінюються передусім з позицій промислової значущості, економічної ефективності, отримання прибутку під час їх використання у виробничій діяльності. Об'єктами ПВ є винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, географічні вказівки походження товарів тощо.

Винаходи — це нові розв'язки окремих задач, які ґрунтуються на властивостях або законах матеріального світу, тобто винахід передбачає нове використання згаданих властивостей або законів, пізнаних одночасно з винаходом або раніше.

Наукове відкриття — це визнання явищ, властивостей або законів матеріального світу, які досі не були пізнані і не допускали перевірки.

На об'єкти ПВ можуть видаватися патенти, які захищають зміст тих рішень, які відшукані авторами.

Право на нетрадиційні об'єкти ІВ — це правова охорона таких результатів інтелектуальної діяльності як, наприклад, сорти рослин, топографії інтегральних мікросхем, комерційна таємниця (секрети виробництва, зокрема ноу-хау) тощо.

Сьогодні в Україні вже діє 31 законодавчий, 25 підзаконних і більше 50 відомчих нормативно-правових актів та законів у сфері охорони ІВ. Основні з них це «Про власність», «Про авторське право і суміжні права», «Про інформацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про національну програму інформатизації».

У нинішніх умовах, коли відбувається неухильна інформатизація суспільства, бурхливий розвиток сучасних інформаційних технологій (СІТ).

коли жодна галузь науки і промисловості не може обійтися без використання комп'ютерних програм (баз даних та знань, курсів з ДО тощо), у розробку яких вкладаються великі кошти, необхідне інтегроване забезпечення їх правової охорони.

Право на використання комп'ютерних програм (КП) є ринковим товаром, використання КП дозволяє одержувати значну суспільну користь. Особливо важливу роль КП відіграють у забезпеченні національної безпеки країни, в розвитку її економіки, підвищення науково-технічного рівня, освіти тощо.

Основною формою охорони КП — є авторське право або комп'ютерне авторське право (КАП).

В Україні охорона КП здійснюється відповідно до закону України «Про авторське право і суміжні права», що відповідає вимогам міжнародних конвенцій та угод.

Правова охорона КП може здійснюватися не лише нормами авторського права, а й патентним правом, договірним правом, законодавством про недобросовісну конкуренцію, про охорону комерційних таємниць тощо.

В Україні існує Державне Агентство з авторських і суміжних прав, яке в основному опікується охороною КП нормами авторського права, а також Держкомітет України з питань науки та ІВ, Державне патентне відомство, Комітет з ІВ, Департамент ІВ при Міністерстві України, Держкомітет по стандартизації, метрології та сертифікації.

На міжнародному рівні створена Всесвітня організація інтелектуальної власності з авторського права.

В Україні існує багато можливостей стосовно законного захисту ІВ і КАП, наприклад: Авторські договір зі штатним або позаштатним працівником, Авторське свідоцтво, Патент, Контракт, Ліцензійний договір (Ліцензія), Свідоцтво про реєстрацію, Акт або протокол спеціальної комісії, Свідоцтво про спадщину, Свідоцтво стосовно майнових прав, Рецензія провідних фахівців, Угода, Бізнес-план тощо.

Для інформування і пошуку потрібної інформації стосовно питань ІВ і КАП розробники данного Положення розробляють і впроваджують передплатний сайт «ІВ в КАП» для поточного інформування, обміну інформацією, електронного дистанційного навчання, проведення консультацій, дискусій, пересилки користувачам необхідних електронних нормативних документів, підручників тощо. Споживачам сайту надається можливість користуватися експертно-аналітичним та пошуковим блоком Вебсайту для оперативного консультування з питань ІВ і КАП.

В.М.Литонов

Проект

Затверджено

Наказом Міністерства
освіти і науки України

від «_____» _____ 200__ р

№ _____

ПОЛОЖЕННЯ про дистанційну освіту

Київ

Зміст

1. Загальні положення	430
1.1. Основні терміни та їхні визначення	430
1.2. Правове забезпечення дистанційної освіти	430
1.2.1. Документи, на яких ґрунтується це Положення	430
1.2.2. Інші нормативно-правові документи, що необхідні для правового забезпечення дистанційної освіти	431
1.3. Державна політика щодо дистанційної освіти в Україні	432
1.3.1. Головні засади державної політики	432

1.3.2. Реалізація державної політики щодо розвитку СДО	432
2. Система дистанційної освіти в Україні (СДО)	433
2.1. Головна мета, основні стратегії і завдання СДО	433
2.1.1. Головна мета СДО	433
2.1.2. Основні стратегії СДО	433
2.1.3. Основні завдання СДО	433
2.2. Інфраструктура СДО	434
2.2.1. Телекомунікаційні мережі, що забезпечують реалізацію дистанційного навчання	434
2.2.2. Мережа центрів СДО	435
2.2.3. Основні завдання центрів СДО	435
2.2.4. Створення центрів СДО	437
2.2.5. Науково-методична комісія СДО	438
2.2.6. Експертна комісія СДО	439
2.2.7. Банк атестованих дистанційних курсів СДО	440
2.2.8. Органи управління СДО	440
2.2.9. Повноваження органів управління	441
3. Стандарти дистанційної освіти	442
3.1. Стандарти вищої освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання (стандарти вищої дистанційної освіти)	442
3.1.1. Діючі стандарти вищої освіти	442
3.1.2. Стандарти на технології дистанційного навчання	443
3.1.3. Розроблення та використання стандартів на технології дистанційного навчання	444
3.2. Стандарти професійно-технічної освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання	444
3.3. Стандарти загальної середньої освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання	444
4. Навчальні заклади та інші організації, установи, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання	445
4.1. Право та умови здійснення навчання за дистанційною формою	445
4.1.1. Право на здійснення навчання за дистанційною формою	445
4.1.2. Умови здійснення навчання за дистанційною формою	445
4.2. Вищі навчальні заклади з дистанційною формою навчання	446
4.2.1. Організаційні моменти щодо створення, реорганізації та ліквідації структурного підрозділу	

чи закладу навчання за дистанційною формою	446
4.2.2. Організаційні моменти щодо процесу навчання за дистанційною формою.....	447
4.3. Професійно-технічні навчальні заклади	447
4.4. Загальноосвітні навчальні заклади	448
5. Організація навчально-виховного процесу за дистанційною формою навчання.....	449
5.1. Організація навчального процесу за дистанційною формою навчання у вищому навчальному закладі	449
5.1.1. Учасники навчально-виховного процесу.....	449
5.1.2. Педагогічні, науково-педагогічні та інші працівники	449
5.1.3. Особи, що навчаються за дистанційною формою	451
5.1.4. Особливості навчально-виховного процесу в дистанційному навчанні	451
5.2. Організація навчально-виховного (навчально-виробничого) процесу за дистанційною формою навчання у професійно-технічному навчальному закладі	455
5.2.1. Учасники навчально-виховного (навчально-виробничого) процесу	455
5.2.2. Педагогічні та інженерно-технічні працівники	455
5.2.3. Учні (слухачі)	456
5.2.4. Організація навчального процесу.....	456
5.3. Організація навчально-виховного процесу за технологіями дистанційного навчання у загальноосвітньому навчальному закладі	456
5.3.1. Учасники навчально-виховного процесу.....	456
5.3.2. Вчителі та інженерно-технічні працівники	457
5.3.3. Учні (вихованці)	457
5.3.4. Організація навчального процесу	457
6. Забезпечення дистанційної освіти	457
6.1. Науково-методичне забезпечення дистанційного навчання	457
6.1.1. Заклади та установи, що беруть участь у науково-методичному забезпеченні дистанційного навчання	457
6.1.2. Напрями науково-методичного забезпечення	458
6.2. Кадрове забезпечення дистанційного навчання.....	458
6.2.1. Категорії кадрового забезпечення дистанційного навчання	458
6.2.2. Система підготовки (підвищення кваліфікації) фахівців дистанційного навчання.....	458

6.3. Технічне забезпечення дистанційного навчання	459
6.3.1. Телекомунікаційне забезпечення.....	459
6.3.2. Апаратне забезпечення	459
6.3.3. Програмне забезпечення	460
6.3.4. Інформаційне забезпечення	460
6.4. Матеріально-технічна база дистанційної освіти.....	460
7. Фінансові відносини в сфері дистанційної освіти	461
8. Міжнародне співробітництво у сфері дистанційної освіти	462
8.1. Головні напрями міжнародного співробітництва у сфері дистанційної освіти	462
8.2. Права учасників міжнародного співробітництва	462

1. Загальні положення

Це Положення визначає правові, управлінсько-організаційні, науково-методичні, інформаційні, телекомунікаційні, матеріально-технічні, фінансові та інші засади дистанційної освіти, що реалізуються за різними напрямами та освітніми рівнями.

1.1. Основні терміни та їхні визначення

У цьому Положенні наведені нижче терміни вживаються у такому значенні:

Освіта — це процес і результат удосконалення здібностей і поведінки особистості, при якому вона досягає соціальної зрілості та індивідуального зростання

(XX сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО)

Дистанційна освіта — це освіта, яка орієнтована на використання інформаційно-комунікаційних технологій та здобувається за допомогою дистанційного навчання.

Дистанційне навчання — це цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за педагогічними та інформаційними технологіями дистанційного навчання.

Педагогічні технології дистанційного навчання — це технології створення і використання для індивідуалізованого навчання студентів (учнів, слухачів) дидактично та методологічно оформленого навчального матеріалу у вигляді дистанційного курсу, опосередкованого інтерактивного спілкування між студентами (учнями, слухачами) та викладачами з використанням інформаційних технологій, комп'ютерної техніки та телекомунікаційного зв'язку.

Інформаційні технології дистанційного навчання — це технології створення, передачі і збереження навчальних матеріалів, організації і супроводу

навчального процесу за допомогою комп'ютерної техніки та телекомунікаційного зв'язку.

Дистанційний курс — це інформаційний продукт, достатній для проведення навчальним закладом дистанційного навчання за окремою навчальною дисципліною.

1.2. Правове забезпечення дистанційної освіти

1.2.1. Документи, на яких ґрунтується це Положення

Нормативно-правовими документами, на яких ґрунтується це Положення, є:

- Конституція України;
- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про загальну середню освіту»;
- Закон України «Про позашкільну освіту»;
- Закон України «Про професійно-технічну освіту»;
- Закон України «Про вищу освіту»;
- Закон України «Про Національну програму інформатизації»;
- Указ Президента України від 31.07.2000 року № 928/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні»;
- Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, затверджена Міністром освіти і науки України 20.12.2000р;
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.07.2000р. №293 «Про створення Українського центру дистанційної освіти»;
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.02.2001р. №91 «Про створення Координаційної ради Міністерства освіти і науки України з питань дистанційної освіти».

1.2.2. Інші нормативно-правові документи, що необхідні для правового забезпечення дистанційної освіти

Іншими нормативно-правовими документами, що необхідні для правового забезпечення дистанційної освіти, є:

- Положення про координаційну раду Міністерства освіти і науки України з питань дистанційної освіти;
- Положення про дистанційне навчання у вищому навчальному закладі;
- Положення про дистанційне навчання у професійно-технічному навчальному закладі;
- Положення про дистанційне навчання у загальноосвітньому середньому навчальному закладі;
- Типове положення про регіональний центр системи дистанційної освіти;
- Типове положення про базовий центр системи дистанційної освіти;

- Типове положення про локальний центр системи дистанційної освіти;
- Положення про науково-методичну комісію системи дистанційної освіти;
- Положення про експертну комісію системи дистанційної освіти;
- Положення про ліцензування, атестацію та акредитацію в системі дистанційної освіти;
- Положення про банк атестованих дистанційних курсів;
- Нормативно-правові акти з питань захисту авторського права та інформації в сфері дистанційної освіти.

До нормативно-правових документів, що регулюють діяльність у сфері дистанційної освіти, можуть бути віднесені інші документи Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, інших міністерств та органів виконавчої влади, дія яких в тій чи іншій мірі поширюється на навчальні заклади з дистанційною формою навчання.

1.3. Державна політика щодо дистанційної освіти в Україні

1.3.1. Головні засади державної політики

Державна політика у сфері дистанційної освіти базується на комплексному підході до вирішення проблем реформування освітньої системи, комп'ютеризації та інформатизації навчальних закладів і розвитку телекомунікаційних мереж, включаючи національну телекомунікаційну мережу навчальних закладів і наукових установ.

Ця політика реалізується шляхом створення і розвитку системи дистанційної освіти в Україні (СДО), головна мета і основні принципи функціонування якої визначені Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні.

Держава сприяє впровадженню демократичних підходів до розвитку СДО шляхом забезпечення:

- умов для рівної доступності до дистанційної освіти громадян України, включаючи тих, хто проживає у віддалених від великих міст регіонах, людей з особливими потребами, військовослужбовців, безробітних тощо;
- суверенності освітніх закладів України у визначенні власної політики щодо участі в СДО та впровадження технологій дистанційного навчання;
- відкритості інформаційних ресурсів для всіх учасників СДО і можливості використання телекомунікаційних мереж, включаючи мережу для навчальних закладів та наукових установ;

1.3.2. Реалізація державної політики щодо розвитку СДО

Реалізація державної політики щодо розвитку СДО забезпечується наступними заходами:

- фінансуванням відповідних програм розвитку СДО за рахунок державного бюджету;

- удосконаленням і розвитком телекомунікаційних мереж, включаючи мережу для навчальних закладів та наукових установ;
- розвитком комп'ютерної бази навчальних закладів і наданням їм ліцензованого програмного забезпечення;
- державної підтримки щодо підвищення комп'ютерної грамотності серед педагогічних та науково-педагогічних працівників і підготовки кадрів для СДО.

2. Система дистанційної освіти в Україні (СДО)

2.1. Головна мета, основні стратегії і завдання СДО

2.1.1. Головна мета СДО

Головною метою СДО є забезпечення загальнонаціонального доступу до освітніх ресурсів, у тому числі і світових, шляхом використання сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж і надання умов для реалізації громадянами своїх прав на освіту.

2.1.2. Основні стратегії СДО

Основні стратегії СДО полягають у:

- реалізації освітньої парадигми — безперервної особистісно-орієнтованої освіти протягом усього життя;
- інтеграції СДО у світову систему освіти при збереженні і розвитку вітчизняних досягнень та кадрового потенціалу в освітній сфері.

Ці стратегії реалізуються шляхом:

- уніфікації технологій дистанційного навчання і всіх їх складових у навчальних закладах різних освітніх рівнів з дистанційною формою навчання;
- забезпечення відповідності освітнього та освітньо-професійного рівнів підготовки у навчальних закладах з дистанційною формою навчання державним стандартам освіти;
- реалізації в СДО всіх елементів та технологій дистанційного навчання з урахуванням відкритих міжнародних стандартів у цій галузі;
- орієнтації розвитку СДО на використання світових досягнень у галузі інформаційно-телекомунікаційних технологій та психолого-педагогічних засад формування та реалізації дистанційного навчального процесу.

2.1.3. Основні завдання СДО

Основними завданнями СДО є:

- формування нормативно-правового, організаційного, навчально-методичного, інформаційно-технологічного, телекомунікаційного, матеріально-

технічного, кадрового, економічного та фінансового забезпечення розвитку дистанційної освіти;

- організація та розвиток дистанційного навчання за напрямками:
- профільної та допрофесійної підготовки учнів у загальноосвітніх навчальних та позашкільних навчально-виховних закладах;
- професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах та міжшкільних навчально-виробничих комбінатах;
- підготовки, перепідготовки та розширення профілю (підвищення кваліфікації) фахівців у вищих навчальних закладах в гуманітарній, соціальній, науково-природничій і технічній сферах;
- впровадження і використання технологій дистанційного навчання на рівнях освіти:
 - повної загальної середньої;
 - професійно-технічної;
 - вищої;
 - післядипломної;
 - самоосвіти;
- впровадження і використання дистанційного навчання у корпоративній підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців у сфері підприємництва, державного та муніципального управління, митної та податкової служб, банківсько-фінансової системи; педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- застосування технологій дистанційного навчання у денній, вечірній, заочній, екстернатній формах навчання, а також педагогічному патронажі з використанням як глобальної, так і локальних телекомунікаційних мереж;
- забезпечення професійної орієнтації, підготовки та психологічної підтримки за допомогою дистанційного навчання таких груп населення: військовослужбовців, осіб з особливими потребами; безробітних, осіб, що утримуються у пенітенціарних закладах тощо;
- підвищення рівня освіченості населення наданням дистанційного навчання за окремими дистанційними курсами або блоками курсів.

2.2. Інфраструктура СДО

Інфраструктура СДО включає:

- телекомунікаційні мережі, що забезпечують реалізацію дистанційного навчання;
- мережу центрів дистанційної освіти;
- науково-методичну та експертну комісії;
- банк атестованих дистанційних курсів;
- органи управління системою дистанційної освіти.

2.2.1. Телекомунікаційні мережі, що забезпечують реалізацію дистанційного навчання

Основною телекомунікаційною мережею СДО, що забезпечує реалізацію дистанційного навчання, є телекомунікаційна мережа для навчальних закладів та наукових установ України (УРАН) з доступом до Інтернет.

З іншого боку, навчальні заклади та організації, що здійснюють або мають наміри здійснювати дистанційне навчання, відповідно до конкретних завдань, масштабів і потреб цієї діяльності, можуть створювати та використовувати свої корпоративні або інші телекомунікаційні мережі.

В той же час відповідно до конкретних завдань, масштабів і потреб навчальних закладів та організацій, що здійснюють освітню діяльність, можуть створюватися та використовуватись інші телекомунікаційні мережі: локальні, корпоративні, Інтернет.

2.2.2. Мережа центрів СДО

Структурними підрозділами мережі центрів СДО є:

- Український центр дистанційної освіти;
- регіональні центри СДО;
- базові центри СДО;
- локальні центри СДО.

Центри СДО у своїй діяльності керуються Положенням і відповідними положеннями, що безпосередньо стосуються їхньої діяльності, а саме:

- Положенням про Український центр дистанційної освіти;
- Типовим положеннями про регіональний центр системи дистанційної освіти;
- Типовим положеннями про базовий центр системи дистанційної освіти;
- Типовим положеннями про локальний центр системи дистанційної освіти.

2.2.3. Основні завдання центрів СДО

2.2.3.1. Український центр дистанційної освіти (УЦДО) є головним центром СДО, діяльність якого поширюється на всю територію України. УЦДО бере участь у:

- підготовці проектів нормативно-правових документів щодо діяльності у сфері дистанційної освіти;
- розробленні наукових основ дистанційного навчання;
- розробленні критеріїв, засобів і систем контролю якості дистанційного навчання;
- створенні банку атестованих дистанційних курсів;
- розробленні механізму взаємодії центрів СДО і використання телекомунікаційної мережі УРАН в дистанційному навчанні;
- створенні і роботі системи ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів з дистанційною формою навчання та атестації дистанційних курсів.

УЦДО також здійснює:

- розроблення вимог до всіх елементів технологій дистанційного навчання відповідно до відкритих міжнародних стандартів;
- координування діяльності навчальних закладів щодо розроблення та впровадження в освітній процес технологій дистанційного навчання або окремих його елементів;
- створення і функціонування постійно діючої системи підготовки, сертифікації кадрів та експертів СДО.

2.2.3.2. Регіональні центри СДО, які базуються у потужних вищих навчальних закладах регіонів (бажано у тих, що виступають регіональними вузлами мережі УРАН), забезпечують:

- участь у роботах, що провадить УЦДО;
- розроблення дистанційних курсів та участь у створенні банку атестованих дистанційних курсів;
- апробацію методик організації навчального процесу за дистанційною формою;
- підготовку кадрів для роботи в сфері дистанційної освіти на регіональному рівні;
- проведення освітньої діяльності за технологіями дистанційного навчання;
- надання доступу до освітньо-інформаційних ресурсів базовим і локальним центрам регіону;
- об'єднання зусиль інших навчальних закладів для забезпечення на регіональному рівні розвитку дистанційної освіти за всіма напрямками та освітніми рівнями;
- участь у міжнародному співробітництві в області дистанційного навчання.

Діяльність РЦДО поширюється в основному на відповідні регіони.

2.2.3.3. Базові центри СДО як основні центри за одним (декількома) напрямками підготовки учнів, кваліфікованих робітників, фахівців (залежно від рівня освіти, що надається навчальним закладом) здійснюють:

- розроблення дидактичного та методичного наповнення дистанційних курсів, а також створення цих курсів за відповідним напрямом (напрямами) підготовки;
- впровадження технологій дистанційного навчання в освітній процес за відповідним напрямом (напрямами) підготовки;
- участь у роботах відповідного регіонального центру СДО та УЦДО;
- розроблення проектів доповнень і змін діючих стандартів освіти за відповідним напрямом (напрямами) підготовки;
- участь у створенні банку атестованих дистанційних курсів відповідного напрямку (напрямів) підготовки;
- участь у міжнародному співробітництві в галузі дистанційного навчання.

БЦДО мають пріоритет у межах СДО щодо повного забезпечення і здійснення дистанційного навчання за окремими (одним чи декількома) базовими напрямками підготовки.

2.2.3.4. Локальні центри СДО (ЛЦДО), які створюються на основі структурних підрозділів дистанційного навчання відповідних освітніх закладів, наукових та інших організацій, що забезпечують ведення цього виду освітньої діяльності, або на основі організацій, які цілком орієнтовані на ведення навчання дистанційним способом, забезпечують:

- апробацію та впровадження в навчальний процес новітніх методик організації та технологій дистанційного навчання;
- дистанційне навчання згідно з отриманими ліцензіями на цей вид освітньої діяльності;
- участь у роботах відповідних регіональних центрів СДО та УЦДО;
- участь у міжнародному співробітництві в галузі дистанційного навчання.

2.2.4. Створення центрів СДО 2.2.4.1. Центри СДО є структурними або відокремленими підрозділами навчальних закладів та інших організацій будь-якого підпорядкування та форми власності, на базі яких вони створюються, при цьому статус центрів СДО залежить від рівня освітньої акредитації цих закладів, а саме:

- статус УЦДО та РЦДО надається тим центрам СДО, які створені на базі вищих навчальних закладів III—IV рівнів акредитації;
- статус БЦДО, в залежності від освітнього рівня та напрямку дистанційного навчання — центрам СДО на базі вищих навчальних закладів всіх рівнів акредитації; професійно-технічних та загальноосвітніх навчальних закладів;
- статус ЛЦДО — всім центрам СДО, що створені на базі вищих навчальних закладів з будь-яким рівнем акредитації, професійно-технічних та загальноосвітніх навчальних закладів, а також інших організацій, в яких запроваджено дистанційне навчання.

2.2.4.2. У навчальних і наукових закладах та установах, що підпорядковані Міністерству освіти і науки України, центри СДО створюються рішенням Міністерства освіти і науки.

У навчальних закладах, установах та організаціях, що підпорядковані іншим міністерствам, відомствам, органам центральної чи муніципальної влади України, центри СДО створюються рішенням цих керівних органів за погодженням з Міністерством освіти і науки.

Центри СДО можуть мати розгалужену структуру, включаючи підрозділи (лабораторії) як навчального закладу, на базі якого він функціонує, так і інших навчальних закладів, в тому числі за кордоном.

Навчальні заклади, установи та організації України, на базі яких створені центри СДО, за узгодженням з Міністерства освіти і науки можуть створювати

власні центри СДО за кордоном, керуючись законодавчими нормами України та іноземних держав.

Навчальні заклади іноземних держав можуть створювати свої центри дистанційного навчання на базі навчальних закладів України тільки з дозволу Міністерства освіти і науки при наявності позитивного висновку експертної комісії.

У всіх випадках на основі подання навчальних закладів, установ та організацій до Міністерства освіти і науки України на створення центрів СДО спеціальна експертна комісія розглядає організаційно-управлінське, навчально-методичне, науково-технологічне, програмне, телекомунікаційне, матеріально-технічне та кадрове забезпечення цих установ та встановлює його відповідність вимогам до створення центрів СДО відповідного рівня.

На основі позитивних висновків експертної комісії Міністерство освіти і науки України приймає рішення або дає погодження на створення центрів СДО із відповідним статусом.

2.2.5. Науково-методична комісія СДО

Науково-методична комісія СДО (НМК) діє на підставі цього Положення та Положення про Науково-методичну комісію СДО. 2.2.5.1. Головними завданнями НМК є:

- розроблення наукових основ дистанційного навчання;
- розроблення доповнень та змін до діючих стандартів освіти;
- розроблення критеріїв, засобів і систем контролю якості дистанційного навчання;
- розроблення критеріїв та вимог до навчально-методичного, телекомунікаційного, програмного та матеріально-технічного забезпечення дистанційної форми навчання з урахуванням відкритих міжнародних стандартів на системи мереженого навчання;
- розроблення критеріїв та вимог до створення центрів СДО а також структурних підрозділів дистанційного навчання в закладах та організаціях, які не входять в склад СДО, але мають наміри запровадити дистанційне навчання;
- розроблення єдиних вимог щодо навчальних планів, програм і нормативів дистанційної форми навчання, виходячи із відповідних державних стандартів освіти з доповненнями і змінами.

2.2.5.2. У відповідності до напрямів і рівнів освіти до складу НМК входять такі підкомісії:

- дистанційного навчання за рівнем повної загальної середньої освіти;
- дистанційного навчання за рівнем професійно-технічної освіти;
- дистанційного навчання за гуманітарними та соціальними напрямами вищої та післядипломної освіти;

- дистанційного навчання за лінгвістичними напрямками вищої та післядипломної освіти;
- дистанційного навчання за інженерно-технічними напрямками вищої та післядипломної освіти;
- дистанційного навчання за науково-природничими напрямками вищої та післядипломної освіти.

До складу НМК входять висококваліфіковані у відповідному напрямку підготовки і сертифіковані в галузі дистанційного навчання фахівці, що здійснюють свою діяльність у освітній або (та) інформаційно-технологічній сфері.

2.2.5.3. НМК та її підкомісії створюються Міністерством освіти і науки на базі науково-методичних установ, навчальних закладів (кожна підкомісія на базі відповідного навчального закладу або науково-методичної установи) за рекомендацією Координаційної ради Міністерства освіти і науки з питань дистанційної освіти.

2.2.6. Експертна комісія СДО

Експертна комісія СДО (ЕК) діє на підставі цього Положення та Положення про Експертну комісію СДО.

2.2.6.1. Головними завданнями ЕК є:

- проведення експертизи організаційно-управлінського, навчально-методичного, науково-технологічного, програмного, телекомунікаційного, матеріально-технічного та кадрового забезпечення навчальних закладів, наукових установ та організацій, що мають наміри створити на своїй базі центри дистанційного навчання, на відповідність певним нормам і стандартам;
- проведення експертизи центрів дистанційного навчання навчальних закладів, наукових установ та організацій, що мають наміри увійти в СДО та отримати відповідний статус, на їхню відповідність вимогам до центрів СДО відповідного рівня;
- проведення експертизи всіх елементів технологій дистанційного навчання на відповідність їх відкритим міжнародним стандартам;
- проведення експертизи дистанційних курсів, що подаються авторами на атестацію для їхнього розміщення та подальшого використання у банку атестованих дистанційних курсів;
- проведення експертизи на відповідність певним вимогам українських центрів СДО за кордоном та закордонних центрів дистанційного навчання в Україні;
- підготовка експертних висновків для проведення процедури ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів з дистанційною формою навчання та атестації дистанційних курсів.

2.2.6.2. До складу ЕК входять висококваліфіковані фахівці навчальних закладів, наукових, науково-методичних установ та організацій, що здійснюють свою діяльність в освітній або (та) інформаційно-технологічній сфері, що пройшли теоретичну та практичну підготовку з дистанційних технологій навчання за напрямками психолого-педагогічного, навчально-методичного, інформаційно-технологічного, телекомунікаційного, організаційно-управлінського забезпечення дистанційного навчання та мають відповідні сертифікати.

2.2.6.3. Створення Експертної комісії СДО

ЕК створюється Міністерством освіти і науки на базі головного центру СДО. ЕК, у разі необхідності, може створювати підкомісії за різними напрямками своєї діяльності.

2.2.7. Банк атестованих дистанційних курсів СДО

Банк атестованих дистанційних курсів СДО (БАДК) діє на підставі цього Положення та Положення про банк атестованих дистанційних курсів.

2.2.7.1. Організаційно БАДК є окремою установою чи структурою при Міністерстві освіти і науки України, що забезпечує накопичення, зберігання та санкціонований доступ до атестованих дистанційних курсів, які є пріоритетними для використання у дистанційному навчанні як у межах України, так і за кордоном.

Технологічно БАДК є розподіленим інформаційним ресурсом, який може бути розташований на серверах центрів СДО з централізованою системою віртуального керування ним та захисту від несанкціонованого доступу і копіювання інформації.

2.2.7.2. Участь у створенні, поповненні та користуванні БАДК беруть як юридичні, так і фізичні особи.

Функціонування БАДК здійснюється на госпрозрахункових засадах при повному збереженні авторських і майнових прав на дистанційні курси та забезпеченні авторського нагляду за їхнім використанням.

Створенню БАДК передують розроблення механізму захисту авторських і майнових прав розробників, а також захисту інформаційних ресурсів БАДК від несанкціонованого доступу і копіювання.

2.2.7.3. Розроблення механізму захисту авторських і майнових прав розробників, а також захисту інформаційних ресурсів БАДК від несанкціонованого доступу і копіювання здійснюють НМК та відповідні установи Міністерства освіти і науки України.

2.2.8. Органи управління СДО

Управління в системі дистанційної освіти у межах їх компетенції здійснюється:

- Міністерством освіти і науки України;
- Координаційною радою Міністерства освіти і науки з питань дистанційної освіти;

- іншими органами виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні навчальні заклади з дистанційною формою навчання;
- власниками (керівниками) навчальних закладів, на базі яких створені центри СДО.

2.2.9. Повноваження органів управління

2.2.9.1. Міністерство освіти і науки:

- здійснює загальне керівництво СДО;
- бере участь у формуванні державної політики у сфері дистанційної освіти;
- розробляє програми розвитку дистанційної освіти;
- здійснює контроль за дотриманням вимог стандартів дистанційної освіти;
- здійснює керівництво в питаннях інтеграції СДО у світову освітню систему;
- разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади та місцевого самоврядування забезпечує реалізацію державної політики щодо розвитку СДО і здійснює контроль за її втіленням, дотриманням нормативно-правових актів щодо дистанційної форми навчання в усіх навчальних закладах незалежно від їхньої форми власності і підпорядкування;
- здійснює ліцензування освітньої діяльності навчальних закладів з дистанційною формою навчання;
- здійснює акредитацію напрямів (спеціальностей), за якими навчальний заклад провадить освітню діяльність за дистанційною формою навчання;
- здійснює атестацію та акредитацію навчальних закладів, що провадять освітню діяльність за дистанційною формою навчання;
- здійснює інші повноваження, що передбачені чинним законодавством.

2.2.9.2. Координаційна рада Міністерства освіти і науки з питань дистанційної освіти:

- здійснює аналітично-прогностичну діяльність у сфері дистанційної освіти, визначає тенденції її розвитку;
- бере участь у формуванні нормативно-правової бази СДО;
- формує стратегічні напрями розвитку дистанційної освіти, орієнтуючись на світові досягнення у цій сфері та тенденції науково-технічного прогресу;
- формує напрями і механізми взаємодії між ланками та складовими СДО;
- забезпечує координацію діяльності всіх складових СДО;
- бере участь у розробці механізму фінансування СДО;
- координує міжнародну діяльність СДО;
- бере участь у популяризації дистанційної освіти в Україні.

2.2.9.3. Інші органи виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні навчальні заклади з дистанційною формою навчання:

- беруть участь у здійсненні державної політики щодо дистанційної освіти;
- здійснюють контрольні функції за дотриманням вимог щодо якості дистанційної освіти;
- здійснюють інші повноваження, що передбачені чинним законодавством.

2.2.9.4. Власники (керівники) навчального закладу, на базі яких створені центри СДО:

- приймають рішення про запровадження у навчальному закладі дистанційної форми навчання;
- розробляють статут або/та вносять зміни до статуту навчальних закладів з метою впровадження дистанційної форми навчання;
- організовують ліцензування освітньої діяльності та акредитацію напряму (спеціальності) або навчального закладу з дистанційною формою навчання;
- організовують навчально-методичне, програмне, телекомунікаційне, матеріально-технічне забезпечення дистанційного навчання;
- забезпечують підготовку кадрів для дистанційного навчання;
- здійснюють контроль за якістю дистанційного навчання;
- здійснює інші повноваження, що передбачені чинним законодавством.

3. Стандарти дистанційної освіти

Система стандартів освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання, складається із стандартів вищої, професійно-технічної та загальної середньої освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання.

3.1. Стандарти вищої освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання (стандарти вищої дистанційної освіти)

Стандарти вищої дистанційної освіти складаються з:

- діючих стандартів вищої освіти (державні, галузеві та вищих навчальних закладів) з відповідними змінами та доповненнями, що викликані запровадженням нової форми навчання;
- стандартів на технології дистанційного навчання.

3.1.1. Діючі стандарти вищої освіти

З метою усунення деяких невідповідностей дистанційної форми навчання діючим стандартам вищої освіти в останні вносяться такі доповнення і зміни:

- державний стандарт вищої освіти доповнюється переліком напрямів і спеціальностей, за якими не може здійснюватись підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за дистанційною формою навчання; а також переліком напрямів і спеціальностей, за якими може здійснюватись підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за поєднаною (з денною, вечірньою та заочною) формою навчання в частині проведення практичних, лабораторних робіт, тренінгів тощо;
- у галузеві стандарти вищої освіти вносяться зміни в частині визначення терміну навчання за дистанційною формою, засобів діагностики якості вищої освіти;

- у стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів вносяться зміни у визначених межах щодо засобів діагностики якості вищої освіти, навчальних планів, програм навчальних дисциплін.

Зміни та доповнення до державного та галузевих стандартів, а також встановлення меж змін та доповнень до стандартів вищих навчальних закладів розробляються науково-методичною комісією СДО і затверджуються Міністерством освіти і науки України.

3.1.2. Стандарти на технології дистанційного навчання

Стандарти на технології дистанційного навчання складаються зі:

- стандарту на термінологію у галузі дистанційного навчання;
- стандартів на педагогічні технології дистанційного навчання;
- стандартів на інформаційні технології дистанційного навчання.

3.1.2.1. Стандарт на термінологію у галузі дистанційного навчання вміщує україномовні терміни, що рекомендовані для вживання у сфері дистанційної освіти та їхні англійськомовні аналоги, що прийняті у світовій практиці використання систем мереженого навчання та інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Стандарт на термінологію переглядається не рідше, ніж один раз на два роки.

3.1.2.2. Стандарти на педагогічні технології дистанційного навчання включають вимоги до:

- дистанційного курсу, включаючи його структуру та архітектуру, педагогічну стратегію, організацію інтерфейсів, дидактичне та методичне наповнення тощо;
- навчального процесу, включаючи забезпечення високого рівня інтерактивності осіб, що навчаються, тощо;
- системи контролю знань, умінь і навичок осіб, що навчаються, включаючи вхідний, поточний, рубіжний та підсумковий контроль;
- рівня кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників, необхідного для належної якості підготовки, перепідготовки та (або) розширення профілю (підвищення кваліфікації) фахівців за дистанційною формою навчання.

3.1.2.3. Стандарти на інформаційні технології дистанційного навчання включають вимоги до:

- програмних платформ дистанційного навчання та іншого програмного забезпечення, яке використовується в організації, здійсненні та обслуговуванні дистанційного навчального процесу, включаючи єдині правила аутентифікації осіб, що навчаються;
- телекомунікаційного забезпечення;
- матеріально-технічного забезпечення, включаючи будівельні норми, обладнання приміщень, комп'ютерне та інше спеціальне обладнання тощо;

- рівня кваліфікації фахівців, що забезпечують належну якість інформаційних технологій дистанційного навчання.

3.1.3. Розроблення та використання стандартів на технології дистанційного навчання

Стандарти на технології дистанційного навчання розробляються відповідно до відкритих міжнародних стандартів на системи мережевого навчання науково-методичною комісією СДО та затверджуються Міністерством освіти і науки України.

До розроблення та затвердження стандартів на технології дистанційного навчання вищі навчальні заклади керуються тимчасовими вимогами до відповідних елементів технології дистанційного навчання.

Тимчасові вимоги до елементів технологій дистанційного навчання містяться у додатку до Положення про дистанційне навчання у вищому навчальному закладі.

3.2. Стандарти професійно-технічної освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання

У зв'язку з відсутністю законодавчої бази щодо впровадження та використання дистанційної форми навчання у професійно-технічній освіті відповідні стандарти поширюються на окремі елементи технологій дистанційного навчання, що застосовуються в очній або вечірній формі навчання.

Перелік цих стандартів наводиться в Положенні про дистанційне навчання у професійно-технічному навчальному закладі.

До розроблення та затвердження стандартів професійно-технічної освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання, професійно-технічні навчальні заклади керуються тимчасовими вимогами до відповідних елементів технології дистанційного навчання, що містяться у додатку до Положення про дистанційне навчання у професійно-технічному навчальному закладі.

3.3. Стандарти загальної середньої освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання

У зв'язку з відсутністю законодавчої бази щодо дистанційної форми навчання у загальній середній освіті відповідні стандарти поширюються на окремі елементи технологій дистанційного навчання, що застосовуються в очній, вечірній або екстернатній формі навчання.

Перелік цих стандартів наводиться в Положенні про дистанційне навчання у загальноосвітньому середньому навчальному закладі.

До розроблення та затвердження стандартів загальної середньої освіти, що здобувається за дистанційною формою навчання, загальноосвітні середні заклади керуються тимчасовими вимогами до відповідних елементів технології дистанційного навчання, що містяться у додатку до Положення про дистанційне навчання у загальноосвітньому середньому навчальному закладі.

4. Навчальні заклади та інші організації, установи, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання

4.1. Право та умови здійснення навчання за дистанційною формою 4.1.1.

Право на здійснення навчання за дистанційною формою

Освітні послуги за дистанційною формою навчання можуть надавати:

- вищі навчальні заклади всіх рівнів акредитації, включаючи вищі навчальні заклади післядипломної освіти;
- професійно-технічні навчальні заклади;
- загальноосвітні навчальні заклади;
- заклади, організації, установи, що здійснюють корпоративну перепідготовку, розширення профілю (підвищення кваліфікації), спеціалізацію та стажування фахівців;
- інші заклади, організації та установи, що мають право на надання освітніх послуг.

Навчатися за дистанційною або поєднаною з дистанційною формою навчання мають право громадяни України, іноземні громадяни і особи без громадянства відповідно до чинного законодавства та міжнародних угод.

4.1.2. Умови здійснення навчання за дистанційною формою

Освітні послуги у дистанційній формі можуть надавати юридичні особи будь-яких організаційно-правових форм власності та підпорядкування за умови створення на їхній базі структурних підрозділів дистанційного навчання та одержання ними ліцензій на освітню діяльність за цією формою навчання.

Це можуть бути існуючі заклади або організації, установи та їхні структурні підрозділи або новоутворені безпосередньо для здійснення дистанційного навчання.

Навчальні заклади, інші заклади, організації та установи, що надають освітні послуги у формі дистанційного навчання, можуть входити до СДО (як відповідні центри), громадських об'єднань (творчих союзів, асоціацій, товариств тощо) та міжнародних організацій.

З метою підвищення ефективності дистанційного навчання та його подальшого розвитку можуть створюватися навчально-виробничі, навчально-наукові та науково-дослідні центри з питань дистанційної освіти, основними напрямками діяльності яких є наукові дослідження психолого-педагогічних та методичних аспектів дистанційного навчання, аналіз тенденцій та вивчення світового досвіду у цій сфері, розроблення, адаптація та впровадження нових технологій дистанційного навчання, організація пробного, дослідного і масового навчання за цими технологіями.

Заклади освіти можуть самостійно організувати дистанційне навчання з будь-яких навчальних дисциплін, в тому числі за несертифікованими дистанційними курсами, але в цьому разі таке навчання вважається факультативним, не зараховується до навчальних планів підготовки за фахом і не несе ніяких юридичних наслідків для осіб, що є учасниками цього навчання.

4.2. Вищі навчальні заклади з дистанційною формою навчання

4.2.1. Організаційні моменти щодо створення, реорганізації та ліквідації структурного підрозділу чи закладу навчання за дистанційною формою

Вищі навчальні заклади стосовно дистанційного навчання у своїй діяльності керуються цим Положенням та Положенням про дистанційне навчання у вищому навчальному закладі.

Дистанційна форма навчання у вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації організується на всіх освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнях за різними напрямками і спеціальностями підготовки фахівців (перелік напрямів і спеціальностей визначається Міністерством освіти і науки України), а також передпідготовки, розширення профілю (підвищення кваліфікації) та спеціалізації фахівців.

Вищі навчальні заклади, в яких освіта надається тільки за дистанційною формою навчання, створюються, реорганізуються і ліквіднуються у порядку, передбаченому Законом про вищу освіту, як вищі навчальні заклади з іншими формами навчання.

Структурні підрозділи вищих навчальних закладів, що забезпечують дистанційне навчання, створюються, реорганізуються і ліквіднуються власниками вищих навчальних закладів за дозволом Міністерства освіти і науки України, інших центральних органів влади, які мають у своєму підпорядкуванні вищі навчальні заклади.

Новоутворений вищий навчальний заклад дистанційної форми навчання або структурний підрозділ дистанційного навчання існуючого вищого навчального закладу незалежно від форм власності і підпорядкування закладу розпочинає свою діяльність за умови наявності навчально-методичного, матеріально-технічного, інформаційно-телекомунікаційного та кадрового забезпечення дистанційного навчання і після одержання ліцензії на проведення освітньої діяльності за дистанційною формою навчання.

Вищий навчальний заклад дистанційної форми навчання є юридичною особою і діє на підставі Статуту.

Структурний підрозділ дистанційного навчання вищого навчального закладу не має статусу юридичної особи і діє на підставі Положення про цей підрозділ.

4.2.2. Організаційні моменти щодо процесу навчання за дистанційною формою

Тривалість навчання за дистанційною формою визначається за одним з варіантів:

- тривалість навчання регламентується нормативною тривалістю навчання, визначеною відповідним навчальним планом;
- тривалість навчання не регламентується нормативною тривалістю навчання і залежить від індивідуального навчального плану, складеного з дотриманням наступності та структурно-логічної послідовності вивчення навчальних дисциплін, що визначають зміст освіти відповідного напрямку підготовки, перепідготовки, розширення профілю (підвищення кваліфікації), спеціалізації.

Обсяг, структура і якість знань, умінь і навичок студентів (слухачів) дистанційної форми навчання мають відповідати вимогам державного стандарту освіти, встановленого для відповідних освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів.

Студентам дистанційної форми навчання за програмами підготовки або перепідготовки фахівців, які виконали всі вимоги навчального плану, пройшли державну атестацію, рішенням державної комісії присвоюється відповідний освітньо-кваліфікаційний рівень та видається державний документ про вищу освіту.

Слухачі, що проходять дистанційне навчання за програмами розширення профілю (підвищення кваліфікації), спеціалізації та стажування, отримують відповідні документи про післядипломну освіту.

Зразки документів про післядипломну освіту, здобуту за допомогою дистанційного навчання, затверджуються Міністерством освіти і науки України.

4.3. Професійно-технічні навчальні заклади

Професійно-технічні навчальні заклади у своїй освітній діяльності, що стосується дистанційного навчання, керуються цим Положенням та Положенням про дистанційне навчання у професійно-технічному навчальному закладі.

У професійно-технічних навчальних закладах до розроблення та прийняття необхідної для впровадження дистанційної форми навчання нормативно-правової бази застосовуються елементи технологій дистанційного навчання за окремими навчальними дисциплінами. Для цих дисциплін розробляються та атестуються дистанційні курси (перелік дисциплін визначається Міністерством освіти і науки України).

При створенні відповідної нормативно-правової бази професійно-технічні заклади можуть запроваджувати навчання за поєднаною з дистанційною або дистанційною формою навчання.

За поєднаною формою можуть навчатись як учні, що отримують професійно-технічну освіту, так і слухачі, що навчаються за програмами курсової підготовки, перепідготовки чи підвищення робітничої кваліфікації.

Випускникам професійно-технічного навчального закладу, що навчалися за поєднаною з дистанційною або дистанційною формою і успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, присвоюється кваліфікація «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідного розряду і видається державний документ про професійно-технічну освіту.

Особам, які навчалися за поєднаною з дистанційною або дистанційною формою за програмами курсової підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації і успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, видається свідоцтво державного зразка про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації.

Випускникам вищого професійно-технічного навчального закладу, що навчалися за поєднаною з дистанційною або дистанційною формою, може присвоюватись кваліфікація «молодший спеціаліст» і видаватись диплом державного зразка.

4.4. Загальноосвітні навчальні заклади

Загальноосвітні навчальні заклади у своїй діяльності, що стосується дистанційного навчання, керуються цим Положенням та Положенням про дистанційне навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.

У загальноосвітніх навчальних закладах до розроблення та прийняття необхідної для впровадження дистанційної форми навчання нормативно-правової бази застосовуються елементи технологій дистанційного навчання за окремими навчальними дисциплінами. Для цих дисциплін розробляються та атестуються дистанційні курси (перелік дисциплін визначається Міністерством освіти і науки України).

При створенні відповідної нормативно-правової бази загальноосвітні навчальні заклади можуть запроваджувати навчання за поєднаною з дистанційною формою, а в окремих випадках, наприклад, для обдарованих дітей, або дітей з особливими потребами — за дистанційною формою навчання.

Елементи технологій дистанційного навчання, поєднану з дистанційною або дистанційну форму навчання доцільно використовувати у загальноосвітніх навчальних закладах III ступеня.

Для обдарованих дітей, дітей з особливими потребами елементи технологій дистанційного навчання можуть використовуватись на всіх рівнях загальної освіти.

Випускникам загальноосвітніх навчальних закладів II і III ступенів, що навчалися за поєднаною з дистанційною формою або дистанційною формою навчання, видається відповідний державний документ про освіту.

5. Організація навчально-виховного процесу за дистанційною формою навчання

Організація навчально-виховного процесу за дистанційною формою навчання у вищому навчальному закладі реалізується у два етапи:

- підготовчий етап;
- етап навчально-виховного процесу.

Головним елементом підготовчого етапу є створення дистанційних курсів відповідно до стандартів на технології дистанційного навчання (або тимчасових вимог до елементів технології дистанційного навчання).

5.1. Організація навчального процесу за дистанційною формою навчання у вищому навчальному закладі

5.1.1. Учасники навчально-виховного процесу

Учасниками навчально-виховного процесу, що відбувається за дистанційною формою навчання у вищому навчальному закладі, є:

- педагогічні або науково-педагогічні працівники;
- працівники вищих навчальних закладів;
- особи, які навчаються.

5.1.2. Педагогічні, науково-педагогічні та інші працівники

5.1.2.1. На підготовчому етапі головну роль серед педагогічних та науково-педагогічних працівників відіграють розробники дидактичного та методичного наповнення курсів:

- викладачі, старші викладачі у вищих навчальних закладах 1 і 2 рівнів акредитації;
- переважно доценти і професори у вищих навчальних закладах 3 і 4 рівнів акредитації.

Далі за текстом — це Автори дистанційних курсів

Головна роль серед працівників вищих навчальних закладів належить розробникам дистанційних курсів (Інтернет-версій) — методистам, програмістам, фахівцям інформаційних технологій.

5.1.2.2. На етапі навчально-виховного процесу головна роль серед педагогічних та науково-педагогічних працівників належить тим, хто забезпечує здобуття особою знань, умінь і навичок в обраній предметній області, а також надає можливість інтелектуального, морального, духовного та естетичного розвитку особистості. До них відносяться:

- викладачі, старші викладачі у вищих навчальних закладах 1 і 2 рівнів акредитації;

- асистенти, викладачі, старші викладачі, доценти, професори у вищих навчальних закладах 3 і 4 рівнів акредитації.

Такі педагогічні та науково-педагогічні працівники можуть називатися викладачами, наставниками, тьюторами, консультантами, координаторами. Далі за текстом цього Положення — це Викладачі.

Головна роль серед інших працівників вищих навчальних закладів належить методистам, фахівцям з інформаційних технологій, адміністраторам мережевого навчання, які забезпечують дотримання технологій дистанційного навчання.

5.1.2.3. Педагогічні, науково-педагогічні працівники, методисти, фахівці з інформаційних технологій можуть брати участь у підготовчому етапі та навчально-виховному процесі за дистанційною формою навчання лише за умови наявності документу про підвищення кваліфікації у сфері дистанційного навчання.

Перелік організацій, що проводять навчання і видають відповідні документи про підвищення кваліфікації з дистанційного навчання, визначає Міністерство освіти і науки України за рекомендацією експертної комісії СДО,

Вищий навчальний заклад забезпечує підвищення кваліфікації з дистанційного навчання відповідних працівників не рідше, ніж один раз *ш* три роки.

5.1.2.4. Робочий час педагогічних та науково-педагогічних працівників, що забезпечують дистанційне навчання за програмами підготовки *та* перепідготовки фахівців — це обсяг часу Викладачів для виконання навчальних, методичних, наукових, організаційних та інших робіт у поточному навчальному році, який не повинен перевищувати річний робочий час, що визначений Кодексом України законів про працю.

Враховуючи підвищену складність підготовки методичного та дидактичного наповнення дистанційних курсів у порівнянні з підготовкою методичних матеріалів для інших форм навчання, відбувається перерозподіл робочого часу між методичними та навчальними роботами у бік зменшення останніх у 1,5 рази.

Підвищення складності викладання дистанційним способом також відбувається за рахунок принципової інноваційності цієї діяльності, освоєння Викладачами нових видів техніки та суміжних спеціальностей у галузі інформаційних технологій, здобуття ними практичних навичок роботи у різних програмних середовищах і телекомунікаційних мережах тощо.

Максимальне навчальне навантаження науково-педагогічних працівників не перевищує 600 годин на навчальний рік, з них не менше 200 годин відводиться на інтерактивну взаємодію між Викладачами та особами, що навчаються.

Максимальне навчальне навантаження педагогічних працівників не перевищує 480 годин на навчальний рік, з них не менше 160 годин відводиться на інтерактивну взаємодію між Викладачами та особами, що навчаються.

Педагогічні та науково-педагогічні працівники, що залучені до дистанційного навчання, крім прав, що передбачені Законом України «Про вищу освіту», мають право на підвищення оплати навчальної, методичної та наукової роботи. Коефіцієнт підвищення рівня оплати залежить від ступеня зростання складності цих робіт.

Рекомендації щодо норм оплати навчальної, методичної та наукової роботи педагогічних та науково-педагогічних працівників, що задіяні у дистанційному навчанні, наведені у додатку до Положення про дистанційне навчання у вищих навчальних закладах.

5.1.3. Особи, що навчаються за дистанційною формою

На осіб, що навчаються у вищих навчальних закладах за дистанційною формою, поширюються назви, що вже усталені в інших формах навчання, тобто, студенти, слухачі, курсанти, інтерни тощо. Далі за текстом цього Положення — це Студенти.

Студенти мають права та пільги, що передбачені для осіб, які поєднують роботу з навчанням.

Обов'язки Студентів не відрізняються від обов'язків осіб, що навчаються за заочною формою навчання.

Студентам, що успішно закінчили навчання за дистанційною формою, гарантується видача відповідних документів, форма і статус яких не відрізняється від форми і статусу документів, що одержують випускники інших форм навчання.

5.1.4. Особливості навчально-виховного процесу в дистанційному навчанні

Навчально-виховний процес за дистанційною формою навчання організовується на підставі навчальних планів, що розроблені вищим навчальним закладом, при виконанні вимог до всіх елементів технологій дистанційного навчання.

Навчальний процес за дистанційною формою у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах:

- навчальні заняття;
- виконання проектних завдань;
- практична підготовка;
- контрольні заходи.

5.1.4.1. Основними видами навчальних занять при дистанційному навчанні є:

- самостійне вивчення навчального матеріалу дистанційного курсу;
- консультація;
- семінар, дискусія;
- практичне заняття;
- лабораторне заняття.

Самостійне вивчення передбачає використання навчальних матеріалів дистанційних курсів, які Студенти одержують через Інтернет (Інтранет, корпоративну мережу) або на магнітному носії (CD-ROM).

Вимоги щодо вивчення навчального матеріалу конкретної дисципліни визначаються навчальною програмою дисципліни, методичними вказівками, інструкціями і завданнями, що містяться у дистанційному курсі.

Консультація — одна з основних форм навчального заняття при дистанційному навчанні при якій Студенти в асинхронному режимі через електронну пошту отримують відповіді від Викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

Семінарське навчальне заняття — це «обговорення» попередньо вивчених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі виконаних завдань (рефератів).

Семінар проводиться у синхронному режимі (в реальному часі) з використанням всіх можливостей Інтернет.

Дискусія — це навчальне заняття, під час якого відбувається вирішення проблеми, попередньо визначеної Викладачем, шляхом обговорення її Студентами між собою та з Викладачем.

Дискусія проводиться у синхронному режимі з використанням всіх можливостей Інтернет щодо спілкування в режимі *on-line*.

Практичне заняття — це навчальне заняття, під час якого відбувається детальний розгляд Студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формуються вміння і навички їхнього практичного застосування шляхом індивідуального виконання ними відповідно до сформульованих у дистанційному курсі завдань.

Практичні заняття виконуються дистанційно, результати надсилаються Викладачеві через Інтернет (електронну пошту).

Лабораторне заняття — форма навчального заняття, при якому Студенти особисто проводять натурні або імітаційні експерименти чи досліді з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень конкретної навчальної дисципліни, набувають практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, вимірювальною апаратурою, обчислювальною технікою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні заняття в залежності від напрямку (спеціальності) підготовки, рівня матеріально-технічної оснащеності реальних лабораторій, можливостей створення і використання віртуальних лабораторій можуть провадитись у формі одного з наступних варіантів:

- очно у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях;
- дистанційно з використанням відповідних моделюючих програм (емуляторів), віртуальних лабораторій;

- за змішаною формою (частина — за першим, а частина — за другим варіантами).

Перелік напрямів (спеціальностей), за якими не допускається дистанційне виконання лабораторних робіт, готує МНК СДО і затверджує Міністерство освіти і науки України.

Штатна чисельність працівників, співвідношення кількості Студентів та Викладачів для ефективного проведення навчальних занять кожного виду; обсяг часу, що відведений Викладачам для участі у навчальних заняттях кожного виду; оплата роботи викладача визначаються відповідними нормами, рекомендації щодо яких наведені у додатку до Положення про дистанційне навчання у вищому навчальному закладі.

5.1.4.2. Виконання проектних завдань у дистанційному навчанні передбачає виконання курсових та дипломного проєктів (робіт), що виконуються Студентами самостійно при консультуванні з керівниками проєктів, Викладачами та консультантами через електронну пошту або очно.

Проєктні завдання оформлюються Студентами в електронному вигляді та на паперовому носії.

Готові проєктні завдання на паперовому носії разом із висновками керівника проєкту та рецензентів надсилаються до навчального закладу поштою або подаються особисто, а електронний варіант — через Інтернет (електронну пошту).

Захист проєктних завдань відбувається очно (а у разі створення юридичних і організаційних умов та інформаційно-технологічних засобів, ще забезпечують аутентифікацію Студентів гарантованого рівня, — дистанційно) перед відповідними комісіями за участю керівника проєкту.

Проєктні завдання зберігаються у спеціальних архівах на паперовому носії та в електронній формі на магнітному носії (на дискетах чи CD-ROM) протягом визначеного терміну: курсові — протягом 1 року, дипломні — 5 років.

5.1.4.3. Практична підготовка Студентів провадиться в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним керівництвом вищого навчального закладу.

Студенти дистанційної форми навчання, які працюють за обраним у вищому навчальному закладі фахом, звільняються від проходження практичної підготовки.

В інших випадках Студенти, що навчаються за програмами підготовки фахівців, проходять практичну підготовку за відповідною програмою вищого навчального закладу.

5.1.4.4. Контрольні заходи включають вхідний, поточний, рубіжний та підсумковий контроль.

Основною формою вхідного, поточного та рубіжного контролю є тестування. Крім того поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, лабораторних, семінарських занять та дискусій.

Перевірка тестів, практичних та лабораторних робіт відбувається дистанційно у двох режимах: автоматизовано та безпосередньо Викладачем.

Структура та організація дистанційного курсу надає Студентам можливість самоконтролю.

Підсумковий контроль включає для Студентів, що навчаються за програмами підготовки, перепідготовки — семестровий контроль та державну атестацію студента.

Семестровий контроль провадиться у формах семестрового екзамену, диференційованого заліку або заліку з конкретної навчальної дисципліни в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою.

Семестровий екзамен та диференційований залік до розроблення і впровадження механізму аутентифікації учасників процесу дистанційного навчання гарантованого рівня провадиться в очній формі.

Семестровий залік може провадитись очно або дистанційно. Форму заліку обирає вищий навчальний заклад.

Екзамени та заліки складаються Студентами в період екзаменаційних сесій. Вищий навчальний заклад може встановити Студентам індивідуальні терміни складання заліків та екзаменів.

Тривалість екзаменаційної сесії встановлюється вищим навчальним закладом і не може бути коротше за 7 днів.

Результати поточного та семестрового контролю (екзаменів та диференційованих заліків) можуть оцінюватись за чотирибальною шкалою або за рейтинговою системою з подальшим прирівнюванням до оцінок за чотирибальною шкалою.

Результати контролю зберігаються в електронному вигляді (екзаменаційна відомість, залікова книжка, навчальна картка студента) і можуть дублюватись на паперових носіях.

Державна атестація Студентів, що навчаються за дистанційною формою, до розроблення і впровадження механізму аутентифікації учасників навчального процесу гарантованого рівня відбувається очно і не відрізняється від державної атестації студентів інших форм навчання.

Підсумковий контроль для осіб, що навчаються за програмами розширення профілю, спеціалізації та стажування, може відбуватись очно або дистанційно за вибором навчального закладу, що надає освітні послуги за цими програмами.

Підсумковий контроль для осіб, що навчаються за окремими дистанційними курсами або блоками курсів з метою підвищення свого освітнього рівня, відбувається дистанційно у порядку, що встановлюється навчальним закладом.

5.2. Організація навчально-виховного (навчально-виробничого) процесу за дистанційною формою навчання у професійно-технічному навчальному закладі

5.2.1. Учасники навчально-виховного (навчально-виробничого) процесу

Учасниками навчально-виховного (навчально-виробничого) процесу, що

відбувається за технологіями дистанційного навчання у професійно-технічному навчальному закладі, є:

- педагогічні працівники (викладачі, вихователі, майстри та інструктори виробничого навчання, методисти, практичні психологи, соціальні психологи), далі за текстом — Викладачі;
- інженерно-технічні працівники та допоміжний персонал (адміністратор мережевого навчання, програміст, лаборант тощо);
- учні (слухачі).

5.2.2. Педагогічні та інженерно-технічні працівники

Педагогічні та інженерно-технічні працівники можуть стати учасниками навчального процесу у дистанційній формі лише за умови проходження ними навчання за програмою підвищення кваліфікації щодо застосування технологій дистанційного навчання із отриманням відповідних документів (сертифікатів).

Професійно-технічний заклад забезпечує підвищення кваліфікації з дистанційного навчання відповідних працівників не рідше, ніж один раз на три роки.

Перерозподіл робочого часу Викладачів між окремими видами робіт відбувається відповідно до Положення про дистанційне навчання у професійно-технічному навчальному закладі з урахуванням підвищення складності робіт і рівня професіоналізму, як під час підготовки дистанційних курсів, так і при проведенні навчання через телекомунікаційну мережу.

Розміри тарифних ставок, обсяг навчального навантаження Викладачів та учнів (слухачів) за різними видами навчальних занять з урахуванням санітарно-гігієнічних та психологічних норм організації навчально-виховного (навчально-виробничого) процесу визначаються Положенням про дистанційне навчання у професійно-технічному закладі.

5.2.3. Учні (слухачі)

Учні (слухачі), що навчаються у професійно-технічних навчальних закладах з використанням технологій дистанційного навчання, мають такі самі права та обов'язки, як і інші учні (слухачі) цих закладів.

5.2.4. Організація навчального процесу

Навчальний процес з використанням технологій дистанційного навчання організовується на підставі навчальних планів первинної професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації робітників, навчальних програм з навчальних предметів та навчальних програм з виробничого навчання.

Навчальний процес за технологіями дистанційного навчання у професійно-технічному навчальному закладі здійснюється у таких видах підготовки:

- природничо-математичній,
- гуманітарній,
- загально-технічній,

- професійно-теоретичній.

Професійно-практична підготовка здійснюється очно (крім випадків, що передбачені для підготовки осіб з особливими потребами).

Трансформація форм навчального процесу, видів навчальних занять, щодо застосування в них технологій дистанційного навчання, визначається Положенням про дистанційне навчання у професійно-технічних навчальних закладах.

5.3. Організація навчально-виховного процесу за технологіями дистанційного навчання у загальноосвітньому навчальному закладі

5.3.1. Учасники навчально-виховного процесу

Учасниками навчально-виховного процесу, що відбувається за технологіями дистанційного навчання у загальноосвітньому навчальному закладі, є:

- педагогічні працівники, психологи, соціальні педагоги (далі за текстом — Вчителі);
- інженерно-технічні працівники та допоміжний персонал (адміністратор мережевого навчання, програміст, лаборант тощо);
- учні (вихованці).

5.3.2. Вчителі та інженерно-технічні працівники

Вчителі та інженерно-технічні працівники можуть стати учасниками навчального процесу у дистанційній формі лише за умови проходження ними навчання за програмою підвищення кваліфікації щодо застосування технологій дистанційного навчання із отриманням відповідних документів (сертифікатів).

Загальноосвітній заклад забезпечує підвищення кваліфікації з дистанційного навчання відповідних працівників не рідше, ніж один раз на три роки.

Перерозподіл робочого часу Вчителів між окремими видами робіт відбувається відповідно до Положення про дистанційне навчання у загальноосвітньому навчальному закладі з урахуванням підвищення складності робіт і рівня професіоналізму як на етапі підготовки дистанційних курсів, так і при проведенні навчання через телекомунікаційну мережу.

Розміри тарифних ставок, обсяг навчального навантаження Вчителів та учнів (вихованців) за різними видами і формами навчальних занять з урахуванням санітарно-гігієнічних та психологічних норм організації навчально-виховного процесу визначаються Положенням про дистанційне навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.

5.3.3. Учні (вихованці)

Учні (вихованці), що навчаються у загальноосвітньому навчальному закладі з використанням технологій дистанційного навчання, мають такі самі права та обов'язки, як і інші учні (вихованці) цього закладу.

5.3.4. Організація навчального процесу

Навчальний процес з використанням технологій дистанційного навчання організовується відповідно до робочих навчальних планів при виконанні вимог до всіх елементів технологій дистанційного навчання.

Трансформація форм, засобів і методів навчання та виховання щодо застосування в них технологій дистанційного навчання визначається Положенням про дистанційне навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.

6. Забезпечення дистанційної освіти

6.1. Науково-методичне забезпечення дистанційного навчання 6.1.1. Заклади та установи, що беруть участь у науково-методичному забезпеченні дистанційного навчання

Науково-методичне забезпечення дистанційного навчання здійснюється Міністерством освіти і науки України, іншими центральними органами виконавчої влади, що мають у своєму підпорядкуванні навчальні заклади, науково-методична комісія СДО, науково-методичні установи, що підпорядковані Міністерству освіти і науки, науково-дослідні установи та інститути післядипломної педагогічної освіти Академії педагогічних наук України, центри СДО, інші організації та установи, які мають суттєві наукові та науково-методичні нароби з цих питань.

6.1.2. Напрями науково-методичного забезпечення

Основними напрямками науково-методичного забезпечення дистанційного навчання є:

- розроблення наукових основ дистанційного навчання для всіх освітніх рівнів та напрямів підготовки, перепідготовки, розширення профілю (підвищення кваліфікації);
- розроблення критеріїв, засобів і систем контролю якості дистанційного навчання;
- розроблення єдиних вимог до навчальних планів, програм і нормативів дистанційного навчання, виходячи із відповідних державних стандартів освіти з доповненнями і змінами щодо дистанційної форми навчання;
- розроблення та апробації технологій дистанційного навчання з урахуванням міжнародних стандартів на системи мережевого навчання;
- розроблення дидактичного та методичного наповнення дистанційних курсів;
- участь у створенні науково-методичних основ функціонування банку атестованих дистанційних курсів, які сприяють забезпеченню захисту авторських та майнових прав їхніх розробників.

6.2. Кадрове забезпечення дистанційного навчання

6.2.1. Категорії кадрового забезпечення дистанційного навчання

Кадрове забезпечення дистанційного навчання реалізується постійно діючою системою підготовки (підвищення кваліфікації) таких категорій фахівців дистанційного навчання:

- педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів;
- фахівців з інформаційних технологій — програмістів, адміністраторів мережевого навчання;
- менеджерів дистанційного навчання;
- методистів дистанційного навчання;
- експертів дистанційної освіти.

6.2.2. Система підготовки (підвищення кваліфікації) фахівців дистанційного навчання

Механізм створення та функціонування постійно діючої системи підготовки (підвищення кваліфікації) фахівців дистанційного навчання, а також методичне забезпечення цієї підготовки розробляються науково-методичною комісією СДО. Перелік центрів СДО, на базі яких проводиться підготовка (підвищення кваліфікації) фахівців, затверджується Міністерством освіти і науки.

Рівень знань та умінь фахівців, що задіяні у дистанційному навчанні, повинен відповідати стандартам на кадрове забезпечення дистанційного навчання або тимчасовим вимогам до нього.

Усі фахівці, що задіяні у сфері дистанційної освіти, повинні бути атестованими і мати відповідні документи (сертифікати), що підтверджують достатність їхнього рівня знань і умінь для якісного забезпечення ними технологій дистанційного навчання.

6.3. Технічне забезпечення дистанційного навчання

Технічне забезпечення дистанційного навчання включає в себе:

- телекомунікаційне забезпечення;
- апаратне забезпечення;
- програмне забезпечення;
- інформаційне забезпечення.

Конкретні вимоги до технічного забезпечення дистанційного навчання у межах СДО надані у додатку до цього Положення.

6.3.1. Телекомунікаційне забезпечення

Важливою частиною технічного забезпечення дистанційного навчання є телекомунікації, що підтримують функціонування освітньої мережі та забезпечують доступ до Інтернет всім учасникам процесу дистанційного навчання.

Для розвитку системи дистанційної освіти навчальні заклади, потенційні слухачі та відкриті інформаційні ресурси Інтернет повинні бути пов'язані якісною національною та світовою мережею Інтернет.

6.3.2. Апаратне забезпечення

До апаратного забезпечення відносяться:

- сервери для розміщення дистанційних курсів, WEB-сайтів та відповідних сервісних служб;
- робочі станції для Викладачів, допоміжного персоналу та осіб, ще навчаються;
- мережеве обладнання для об'єднання серверів та робочих станцій у єдину локальну систему та забезпечення їхнього підключення до Інтернет (інтранет).

Кількість та потужність комп'ютерів для серверів залежить від кількості слухачів та інтенсивності навчання.

Характеристики комп'ютерів для робочих станцій Викладачів та осіб, що забезпечують процес дистанційного навчання, визначаються навчальним закладом в залежності від обраних технологічних прийомів навчання.

Для осіб, що навчаються, визначається мінімально припустима конфігурація.

6.3.3. Програмне забезпечення

Програмне забезпечення дистанційного навчання складають:

- HTTP сервери для підтримки WEB-сайтів та інформаційних ресурсів;
- системне програмне забезпечення для підтримки роботи серверів і робочих станцій;
- прикладне програмне забезпечення, за допомогою якого реалізується адміністрування та загальне забезпечення дистанційного навчання, або платформи дистанційного навчання;
- прикладне програмне забезпечення для Викладачів та осіб, що навчаються, за допомогою якого реалізуються конкретні рішення організації навчального процесу у дистанційній формі;
- прикладне програмне забезпечення для створення навчальних матеріалів дистанційних курсів (редактори тексту, графіки, відео, звуку, анімаційні пакети тощо).
- програмне забезпечення, що рекомендоване, або розповсюджується навчальним закладом дистанційної освіти для його використання у дистанційному навчанні особами, що навчаються.

6.3.4. Інформаційне забезпечення

До інформаційного забезпечення дистанційної освіти відносяться інформаційні ресурси, які використовуються у процесі дистанційного навчання (окремі дистанційні курси, електронні бібліотеки, БАДК, інші бази та банки даних, у тому числі й ті, що знаходяться в мережі Інтернет), і забезпечення постійного та швидкого підключення локальних мереж освітніх закладів до цих інформаційних ресурсів.

Мінімальна швидкість такого підключення визначається в залежності від кількості слухачів та інтенсивності навчання.

6.4. Матеріально-технічна база дистанційної освіти

Матеріально-технічна база навчальних закладів включає будівлі, споруди, землю, комунікації, обладнання та інші цінності.

Вимоги до матеріально-технічної бази навчальних закладів з дистанційною формою навчання визначаються відповідними будівельними та санітарно-гігієнічними нормами та правилами, що містяться у додатках до положень про дистанційне навчання у відповідних навчальних закладах.

Головний принцип при розробленні будівельних норм полягає у тому, що для дистанційного навчання необхідні приміщення, обладнані комп'ютерною та оргтехнікою, для роботи: викладачів, методистів, адміністраторів мережевого навчання, програмістів, розробників курсів (з урахуванням змінної роботи в мережі Інтернет). Крім того, в цих приміщеннях можуть очо складатися іспити під час екзаменаційних сесій.

Для проведення екзаменаційних сесій навчальні заклади з дистанційною формою навчання можуть використовувати (орендувати) інші приміщення, що відповідають санітарно-гігієнічним нормам до навчальних приміщень з комп'ютерною технікою.

7. Фінансові відносини в сфері дистанційної освіти

Освітні послуги, що надають навчальні заклади, інші заклади, організації та установи за технологіями дистанційного навчання є платними.

Плата за дистанційне навчання може вноситись фізичними та юридичними особами.

Плата за навчання осіб із соціально незахищених груп здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, окремих відповідних програм, грантів, добровільних внесків і пожертв.

Фінансування складових інфраструктури системи дистанційної освіти здійснюється за рахунок коштів:

- державного бюджету, призначених для фінансування Міністерства освіти і науки та інших центральних органів виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні навчальні заклади, для виконання відповідних програм розвитку системи дистанційної освіти в Україні;
- від виконання господарчих договорів;
- від осіб, що навчаються;
- отриманих грантів;
- добровільних внесків і пожертв;
- інших надходжень, що не заборонені чинним законодавством.

Навчальні заклади, організації та установи, що надають освітні послуги за технологіями дистанційного навчання, але не входять до системи дистанційного навчання, можуть фінансуватись з тих самих джерел, крім державного бюджету.

Фінансові відносини між навчальними закладами, організаціями та установами в сфері дистанційної освіти здійснюються відповідно до двосторонніх або багатосторонніх договорів.

Участь у створенні і використанні Банку атестованих дистанційних курсів відбувається на госпрозрахункових засадах.

8. Міжнародне співробітництво у сфері дистанційної освіти

8.1. Головні напрями міжнародного співробітництва у сфері дистанційної освіти

Головними напрямками міжнародного співробітництва у сфері дистанційної освіти є:

- участь у проектах і програмах, спрямованих на входження системи дистанційної освіти України у світову освітню систему зі збереження національних інтересів і здобутків вітчизняної освіти;
- участь у проектах і програмах інтегрування телекомунікаційної мережі для навчальних закладів та наукових установ (УРАН) у європейські та світові науково-освітні телекомунікаційні мережі;
- проведення спільних наукових досліджень щодо розвитку технологій дистанційного навчання;
- участь у розробленні міжнародних стандартів та технології дистанційного навчання;
- надання послуг, пов'язаних із здобуттям вищої освіти за технологіями дистанційного навчання іноземним громадянам;
- відрядження за кордоном педагогічних, науково-педагогічних працівників та інших фахівців з метою підвищення кваліфікації з дистанційного навчання відповідно до міжнародних договорів України, а також прямих договорів навчальних закладів з іноземними партнерами.

8.2. Права учасників міжнародного співробітництва

Навчальні заклади мають право здійснювати міжнародне співробітництво в сфері дистанційної освіти, укладати відповідні договори, встановлювати прями зв'язки з навчальними закладами іноземних держав, міжнародними організаціями, фондами тощо відповідно до законодавства.

Закон України ПРО ІНФОРМАЦІЮ

від 2 жовтня 1992 р. № 265 7-Х ІІ (ВВР, 1992 р., № 48, ст. 650) (Введений в дію Постановою Верховної Ради України від 2 жовтня 1992 р. № 2658-ХІІ)

Цей Закон закріплює право громадян України на інформацію, закладає правові основи інформаційної діяльності.

Грунтуючись на Декларації про державний суверенітет України та Акті проголошення її незалежності, Закон стверджує інформаційний суверенітет України і визначає правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації.

Розділ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення інформації

Під інформацією цей Закон розуміє документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Стаття 2. Мета і завдання Закону

Закон встановлює загальні правові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплює право особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює доступ до інформації та забезпечує її охорону, захищає особу та суспільство від неправдивої інформації.

Стаття 3. Сфера дії Закону

Дія цього Закону поширюється на інформаційні відносини, які виникають у всіх сферах життя і діяльності суспільства і держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні інформації.

Стаття 4. Законодавство про інформацію

Законодавство України про інформацію складають Конституція України, цей Закон законодавчі акти про окремі галузі, види, форми і засоби інформації, міжнародні договори та угоди, ратифіковані Україною, та принципи і норми міжнародного права.

Стаття 5. Основні принципи інформаційних відносин

Основними принципами інформаційних відносин є:
гарантованість права на інформацію;

відкритість, доступність інформації та свобода її обміну;
об'єктивність, вірогідність інформації; повнота і точність
інформації;
законність одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

Стаття 6. Державна інформаційна політика

Державна інформаційна політика — це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації.

Головними напрямами і способами державної інформаційної політики є:
забезпечення доступу громадян до інформації;
створення національних систем і мереж інформації;
зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності;
забезпечення ефективного використання інформації;
сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів;
створення загальної системи охорони інформації;
сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України. Державну інформаційну політику розробляють і здійснюють органи державної влади загальної компетенції, а також відповідні органи спеціальної компетенції.

Стаття 7. Суб'єкти інформаційних відносин

Суб'єктами інформаційних відносин є:

громадяни України; юридичні особи; держава.

Суб'єктами інформаційних відносин відповідно до цього Закону можуть бути також інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації та особи без громадянства.

Стаття 8. Об'єкти інформаційних відносин

Об'єктами інформаційних відносин є документована або публічно оголошена інформація про події та явища в галузі політики, економіки, культури, а також у соціальній, екологічній, міжнародній та інших сферах.

Стаття 9. Право на інформацію

Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій.

Реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами і державою не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні,

духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України.

Стаття 10. Гарантії права на інформацію

Право на інформацію забезпечується:

- обов'язком органів державної влади, а також органів місцевого і регіонального самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняті рішення;
- створенням у державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, що забезпечували б у встановленому порядку доступ до інформації;
- вільним доступом суб'єктів інформаційних відносин до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів; обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх збереження, що визначаються законодавством;
- створенням механізму здійснення права на інформацію;
- здійсненням державного контролю за додержанням законодавства про інформацію;
- встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

Стаття 11. Мова інформації

Мова інформації визначається Законом «Про мови в Україні», іншими законодавчими актами України в цій галузі, міжнародними договорами та угодами, ратифікованими Україною.

Розділ II ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття 12. Визначення інформаційної діяльності

Інформаційна діяльність — це сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

З метою задоволення цих потреб органи державної влади та органи місцевого і регіонального самоврядування створюють інформаційні служби, системи, мережі, бази і банки даних.

Порядок їх створення, структура, права та обов'язки визначаються Кабінетом Міністрів України або іншими органами державної влади, а також органами місцевого і регіонального самоврядування.

Стаття 13. Основні напрями інформаційної діяльності

Основними напрямками інформаційної діяльності є: політичний, економічний, соціальний, духовний, екологічний, науково-технічний, міжнародний тощо.

Держава зобов'язана постійно дбати про своєчасне створення, належне функціонування і розвиток інформаційних систем, мереж, банків і баз даних у всіх напрямках інформаційної діяльності.

Держава гарантує свободу інформаційної діяльності в цих напрямках всім громадянам та юридичним особам в межах їх прав і свобод, функцій і повноважень.

Стаття 14. Основні види інформаційної діяльності

Основними видами інформаційної діяльності є одержання, викорис тання, поширення та зберігання інформації.

Одержання інформації — це набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою.

Використання інформації — це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Поширення інформації — це розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законом порядку документованої або публічно оголошеної інформації.

Зберігання інформації — це забезпечення належного стану інформації та її матеріальних носіїв.

Одержання, використання, поширення та зберігання документованої або публічно оголошеної інформації здійснюється у порядку, передбаченому цим Законом та іншими законодавчими актами в галузі інформації.

Стаття 15. Професійна освіта в галузі інформаційної діяльності

В Україні створюються умови для здобуття професійної освіти в галузі інформаційної діяльності через систему її навчальних закладів.

Порядок створення навчальних закладів інформаційного напрямку (журналістики, статистики, бібліотечної та архівної справи, науково-інформаційної діяльності визначаються Законом України «Про освіту» та іншими законодавчими актами.

Стаття 16. Організація наукових досліджень в галузі інформаційної діяльності

Для забезпечення успішного функціонування і розвитку національних систем інформації в Україні здійснюються пошукові фундаментальні та прикладні наукові дослідження в галузі інформаційної діяльності.

З цією метою створюються наукові установи, науково-виробничі підрозділи, об'єднання, асоціації, центри нових інформаційних технологій та інші формування, в тому числі за участю зарубіжних партнерів.

Фінансування пошукових і фундаментальних наукових досліджень, наукових програм, проектів державного значення у науково-дослідних установах і навчальних закладах здійснюється за рахунок бюджетних асигнувань, власних коштів та коштів замовників.

Фінансування прикладних досліджень, розробок здійснюється, як правило, на договірній або контрактній основі, а їх результати можуть бути об'єктом товарних відносин.

Розділ III

ГАЛУЗІ, ВИДИ, ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ТА РЕЖИМ ДОСТУПУ ДО НЕЇ

Стаття 17. Галузі інформації

Галузі інформації — це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про відносно самостійні сфери життя і діяльності суспільства та держави.

Основними галузями інформації є: політична, економічна, духовна, науково-технічна, соціальна, екологічна, міжнародна.

Стаття 18. Види інформації

Основними видами інформації є:

статистична інформація; масова

інформація;

інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого і регіонального самоврядування; правова інформація; інформація про особу;

інформація довідково-енциклопедичного характеру;

соціологічна інформація.

Стаття 19. Статистична інформація

Статистична інформація — це офіційна документована державна інформація, що дає кількісну характеристику подій та явищ, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя України.

Державна Статистична інформація підлягає систематичному відкритому публікуванню. Забезпечується відкритий доступ громадян, наукових закладів та інших заінтересованих організацій до неопублікованих статистичних даних, які не підпадають під дію обмежень, встановлених цим Законом.

Система статистичної інформації, її джерела і режим визначаються Законом України «Про державну статистику» та іншими правовими актами в цій галузі.

Стаття 20. Масова інформація та її засоби

Масова інформація — це публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація.

Друкованими засобами масової інформації є періодичні друковані видання (преса) — газети, журнали, бюлетені тощо і разові видання з визначеним тиражем.

Аудіовізуальними засобами масової інформації є: радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис тощо.

Порядок створення (заснування) та організації діяльності окремих засобів масової інформації визначаються законодавчими актами про ці засоби.

Стаття 21. Інформація державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування

Інформація державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування — це офіційна документована інформація, яка створюється в процесі поточної діяльності законодавчої, виконавчої та судової влади, органів місцевого і регіонального самоврядування.

Основними джерелами цієї інформації є: законодавчі акти України, інші акти, що приймаються Верховною Радою та її органами, акти Президента України, підзаконні нормативні акти, ненормативні акти державних органів, акти органів місцевого і регіонального самоврядування.

Інформація державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування доводиться до відома заінтересованих осіб шляхом:

опублікування її в офіційних друкованих виданнях або поширення інформаційними службами відповідних державних органів і організацій;

опублікування її в друкованих засобах масової інформації або публічного оголошення через аудіо- та аудіовізуальні засоби масової інформації;

безпосереднього доведення її до заінтересованих осіб (усно, письмове чи іншими способами);

надання можливості ознайомлення з архівними матеріалами;

оголошення її під час публічних виступів посадових осіб.

Джерела і порядок одержання, використання, поширення та зберігання офіційної інформації державних органів та органів місцевого і регіонального самоврядування визначаються законодавчими актами про ці органи.

Законодавчі та інші нормативні акти, що стосуються прав, свобод і законних інтересів громадян, не доведені до публічного відома, не мають юридичної сили.

Стаття 22. Правова інформація

Правова інформація — це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо.

Джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативні правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань.

З метою забезпечення доступу до законодавчих та інших нормативних актів всім громадянам держава забезпечує видання цих актів масовим тиражами у найкоротші строки після набрання ними чинності.

Стаття 23. Інформація про особу

Інформація про особу — це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу.

Основними даними про особу (персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Джерелами документованої інформації про особу є видані на її ім'я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого і регіонального саімо-врядування в межах своїх повноважень.

Забороняється збирання відомостей про особу без її попередньої згоди, за винятком випадків, передбачених законом.

Кожна особа має право на ознайомлення з інформацією, зібраною про неї. Інформація про особу охороняється Законом.

Стаття 24. Інформація довідково-енциклопедичного характеру

Інформація довідково-енциклопедичного характеру — це систематизовані, документовані або публічно оголошені відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище.

Основними джерелами цієї інформації є: енциклопедії, словники, довідники, рекламні повідомлення та оголошення, путівники, картографічні матеріали тощо, а також довідки, що даються уповноваженими на те державними органами та органами місцевого і регіонального самоврядування, об'єднаннями громадян, організаціями, їх працівниками та автома-тизованими інформаційними системами.

Система цієї інформації, доступ до неї регулюються бібліотечними, архівними та іншим галузевим законодавством.

Стаття 25. Соціологічна інформація

Соціологічна інформація — це документовані або публічно оголошені відомості про ставлення окремих громадян і соціальних груп до суспільних подій та явищ, процесів, фактів.

Основними джерелами соціологічної інформації є документовані або публічно оголошені відомості, в яких відображено результати соціологічних опитувань, спостережень та інших соціологічних досліджень.

Соціологічні дослідження здійснюються державними органами, об'єднаннями громадян, зареєстрованими у встановленому порядку.

Стаття 26. Джерела інформації

Джерелами інформації є передбачені або встановлені Законом носії інформації: документи та інші носії інформації, які являють собою матеріальні об'єкти, що зберігають інформацію, а також повідомлення засобіЕ масової інформації, публічні виступи.

Стаття 27. Документ в інформаційних відносинах

Документ — це передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її *не* папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носіїві.

Первинний документ — це документ, що містить в собі вихідну інформацію.

Вторинний документ — це документ, що являє собою результат аналітико-синтетичної та іншої переробки одного або кількох документів.

Стаття 28. Режим доступу до інформації

Режим доступу до інформації — це передбачений правовими нормами порядок одержання, використання, поширення і зберігання інформації.

За режимом доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

Держава здійснює контроль за режимом доступу до інформації.

Завдання контролю за режимом доступу до інформації полягає у забезпеченні додержання вимог законодавства про інформацію всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, недопущенні необґрунтованого віднесення відомостей до категорії інформації з обмеженим доступом.

Державний контроль за додержанням встановленого режиму здійснюється спеціальними органами, які визначають Верховна Рада України і Кабінет Міністрів України.

У порядку контролю Верховна Рада України може вимагати від урядових установ, міністерств, відомств звіти, які містять відомості про їх діяльність по забезпеченню інформацією заінтересованих осіб (кількість випадків відмови у наданні доступу до інформації із зазначенням мотивів таких відмов; кількість та обґрунтування застосування режиму обмеженого доступу до окремих видів інформації: кількість скарг на неправомірні дії посадових осіб, які відмовили у доступі до інформації, та вжиті щодо них заходи тощо).

Стаття 29. Доступ до відкритої інформації

Доступ до відкритої інформації забезпечується шляхом: систематичної публікації її в офіційних друкованих виданнях (булетенях, збірниках); поширення її засобами масової комунікації;

безпосереднього її надання заінтересованим громадянам, державним органам та юридичним особам.

Порядок і умови надання громадянам, державним органам, юридичним особам і представникам громадськості відомостей за запитами встановлюються цим Законом або договорами (угодами), якщо надання інформації здійснюється на договірній основі.

Обмеження права на одержання відкритої інформації забороняється законом.

Переважним правом на одержання інформації користуються громадяни, яким ця інформація необхідна для виконання своїх професійних обов'язків.

Стаття 30. Інформація з обмеженим доступом

Інформація з обмеженим доступом за своїм правовим режимом поділяється на конфіденціальну і таємну.

Конфіденціальна інформація — це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов.

Завдання контролю за режимом доступу до інформації полягає у забезпеченні додержання вимог законодавства про інформацію всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, недопущенні необґрунтованого віднесення відомостей до категорії інформації з обмеженим доступом.

Державний контроль за додержанням встановленого режиму здійснюється спеціальними органами, які визначають Верховна Рада України і Кабінет Міністрів України.

У порядку контролю Верховна Рада України може вимагати від урядових установ, міністерств, відомств звіти, які містять відомості про їх діяльність по забезпеченню інформацією заінтересованих осіб (кількість випадків відмови у наданні доступу до інформації із зазначенням мотивів таких відмов; кількість та обґрунтування застосування режиму обмеженого доступу до окремих видів інформації: кількість скарг на неправомірні дії посадових осіб, які відмовили у доступі до інформації, та вжиті щодо них заходи тощо).

Громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, одержаною на власні кошти, або такою, яка є предметом їх професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденціальної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту.

Виняток становить інформація комерційного та банківського характеру, а також інформація, правовий режим якої встановлено Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України (з питань статистики, екології, банківських операцій, податків тощо), та інформація, приховування якої являє загрозу життю і здоров'ю людей.

До таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі.

Віднесення інформації до категорії таємних відомостей, які становлять державну таємницю, і доступ до неї громадян здійснюється відповідно до закону про цю інформацію.

Порядок обігу таємної інформації та її захисту визначається відповідними державними органами за умови додержання вимог, встановлених цим Законом.

Порядок і терміни обнародування таємної інформації визначаються відповідним законом.

Стаття 31. Доступ громадян до інформації про них

Громадяни мають право:

знати у період збирання інформації, які відомості про них і з якою метою збираються, як, ким і з якою метою вони використовуються;
доступу до інформації про них, заперечувати її правильність, повноту, доречність тощо.

Державні органи та організації, органи місцевого і регіонального самоврядування, інформаційні системи яких вміщують інформацію про громадян, зобов'язані надавати її безперешкодно і безкоштовно на вимогу осіб, яких вона стосується, крім випадків, передбачених законом, а також вживати заходів щодо запобігання несанкціонованому доступу до неї. У разі порушень цих вимог Закон гарантує захист громадян від завданої їм шкоди використанням такої інформації.

Забороняється доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу, зібраних відповідно до чинного законодавства державними органами, організаціями і посадовими особами.

Зберігання інформації про громадян не повинно тривати довше, ніж це необхідно для законно встановленої мети.

Всі організації, які збирають інформацію про громадян, повинні до початку роботи з нею здійснити у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку державну реєстрацію відповідних баз даних.

Необхідна кількість даних про громадян, яку можна одержати законним шляхом, має бути максимально обмеженою і може використовуватися лише для законно встановленої мети.

Відмова в доступі до такої інформації, або приховування її, або незаконні збирання, використання, зберігання чи поширення можуть бути оскаржені до суду.

Стаття 32. Інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів і запит щодо надання письмової або усної інформації

Під інформаційним запитом (надалі — запитом) щодо доступу до офіційних документів у цьому Законі розуміється звернення з вимогою про надання можливості ознайомлення з офіційними документами. Запит може бути індивідуальним або колективним. Він подається у письмовій формі.

Громадянин має право звернутися до державних органів і вимагати надання будь-якого офіційного документа, незалежно від того, стосується цей документ його особисто чи ні, крім випадків обмеження доступу, передбачених цим Законом.

Під запитом щодо надання письмової або усної інформації у цьому Законі розуміється звернення з вимогою надати письмову або усну інформацію про діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади України, їх посадових осіб з окремих питань.

Громадяни України, державні органи, організації і об'єднання громадян (надалі — запитувачі) подають запит відповідному органу законодавчої, виконавчої та судової влади, його посадовим особам.

У запиті повинно бути зазначено прізвище, ім'я та по батькові запитувача, документ, письмова або усна інформація, що його цікавить, та адреса, за якою він бажає одержати відповідь.

Органи законодавчої, виконавчої та судової влади України, їх посадові особи зобов'язані надавати інформацію, що стосується їх діяльності, письмово, усно, по телефону чи використовуючи публічні виступи своїх посадових осіб.

Стаття 33. Термін розгляду запиту щодо доступу до офіційних документів

Термін вивчення запиту на предмет можливості його задоволення не повинен перевищувати десяти календарних днів.

Протягом вказаного терміну державна установа письмово доводить до відома запитувача, що його запит буде задоволено або що запитуваний документ не підлягає наданню для ознайомлення.

Задоволення запиту здійснюється протягом місяця, якщо інше не передбачено законом.

Аналогічний термін розгляду встановлюється і щодо запиту про надання письмової інформації.

Стаття 34. Відмова та відстрочка задоволення запиту щодо доступу до офіційних документів

Відмова в задоволенні запиту доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення. У відмові має бути зазначено:

- 1) посадову особу державної установи, яка відмовляє у задоволенні запиту;
- 2) дату відмови;
- 3) мотивовану підставу відмови.

Відстрочка задоволення запиту допускається в разі, якщо запитуваний документ не може бути надано для ознайомлення у місячний термін. Повідомлення про відстрочку доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення.

У повідомленні про відстрочку має бути зазначено:

- 1) посадову особу державної установи, яка відмовляє у задоволенні запиту у визначений місячний термін;
- 2) дату надсилання або видачі повідомлення про відстрочку;
- 3) причини, з яких запитуваний документ не може бути видано у встановлений цим Законом термін;
- 4) термін, у який буде задоволено запит.

Відмова та відстрочка задоволення запиту щодо надання письмової інформації здійснюються в аналогічному порядку.

Стаття 35. Оскарження відмови і відстрочки задоволення запиту щодо доступу до офіційних документів

Відмову або відстрочку задоволення запиту може бути оскаржено.

У разі відмови в наданні документа для ознайомлення або відстрочки задоволення запиту, запитувач має право оскаржити відмову або відстрочку до органу вищого рівня.

Якщо на скаргу, подану до органу вищого рівня, дається негативна відповідь, запитувач має право оскаржити цю відмову до суду.

У разі, коли запитувач звернувся до суду, обов'язок доводити законність відмови чи відстрочки задоволення запиту покладається на відповідача — державну установу.

Суд має право для забезпечення повноти та об'єктивності розгляду справи запитати офіційні документи, у можливості ознайомлення з якими було відмовлено, і, вивчивши їх, прийняти рішення про обґрунтованість (або необґрунтованість) дій посадових осіб державної установи.

Якщо відмову або відстрочку визнано необґрунтованою, суд зобов'язує державну установу надати запитувачу змогу ознайомитися з офіційним документом і постановляє окрему ухвалу щодо посадових осіб, які відмовили заявнику.

Необґрунтована відмова у наданні змоги для ознайомлення з офіційними документами або порушення визначеного терміну її надання без поважних причин тягнуть за собою дисциплінарну або іншу відповідальність посадових осіб державних установ у порядку, встановленому законами України.

Офіційні документи, надані на запити органами законодавчої, виконавчої та судової влади України, можуть публікуватися.

Запитувачі мають право робити виписки з наданих їм для ознайомлення офіційних документів, фотографувати їх, записувати текст на магнітну плівку тощо. Власник документів має право за відповідну плату виготовляти за бажанням запитувача копії запитуваних документів.

Не підлягає оплаті робота з пошуку офіційних документів.

Оскарження відмови і відстрочки задоволення запиту щодо надання письмової інформації здійснюється в аналогічному порядку.

Стаття 36. Порядок відшкодування витрат, пов'язаних із задоволенням запитів щодо доступу до офіційних документів і надання письмової інформації

Запитувачі повинні повністю або частково відшкодувати витрати, пов'язані з виконанням запитів щодо доступу до офіційних документів та наданням письмової інформації.

Порядок оплати копії запитуваних документів встановлюється державними установами.

Кабінет Міністрів України або інші державні установи визначають порядок і розмір оплати робіт по збиранню, пошуку, підготовці, створенню і наданню запитованої письмової інформації, який не повинен перевищувати реальних витрат, пов'язаних з виконанням запитів.

Стаття 37. Документи та інформація, що не підлягають наданню для ознайомлення за запитом

Не підлягають обов'язковому наданню для ознайомлення за інформаційними запитом офіційні документи, які містять у собі:

інформацію, визнану у встановленому порядку державною таємницею; конфіденціальну інформацію;

інформацію про оперативну і слідчу роботу органів прокуратури, МВС, СБУ, роботу органів дізнання та суду у тих випадках, коли її розголошення може зашкодити оперативним заходам, розслідуванню чи дознанню, порушити право людини на справедливий та об'єктивний судовий розгляд її справи, створити загрозу життю або здоров'ю будь-якої особи;

інформацію, що стосується особистого життя громадян;

документи, що становлять внутрішню службу кореспонденцію (відповідні записки, переписка між підрозділами та інше), якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи, процесом прийняття рішень і передують їх прийняттю;

інформацію, що не підлягає розголошенню згідно з іншими законодавчими або нормативними актами. Установа, до якої звернуто запит, може не надавати для ознайомлення документ, якщо він містить інформацію, яка не підлягає розголошенню на підставі нормативного акта іншої державної установи, а та державна установа, яка розглядає запит, не має права вирішувати питання щодо її розсекречення;

інформацію фінансових установ, підготовлену для контрольно-фінансових відомств.

Стаття 38. Право власності на інформацію

Право власності на інформацію — це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження інформацією.

Інформація є об'єктом права власності громадян, організацій (юридичних осіб) і держави. Інформація може бути об'єктом права власності як у повному обсязі, так і об'єктом лише володіння, користування чи розпорядження.

Власник інформації щодо об'єктів своєї власності має право здійснювати будь-які законні дії.

Підставами виникнення права власності на інформацію є:
створення інформації своїми силами і за свій рахунок;
договір на створення інформації;

договір, що містить умови переходу права власності на інформацію до іншої особи.

Інформація, створена кількома громадянами або юридичними особами, є колективною власністю її творців. Порядок і правила користування такою власністю визначаються договором, укладеним між співвласниками.

Інформація, створена організаціями (юридичними особами) або придбана ними іншим законним способом, є власністю цих організацій.

Інформація, створена на кошти державного бюджету, є державною власністю. Інформацію, створену на правах індивідуальної власності, може бути віднесено до державної власності у випадках передачі її на зберігання у відповідні банки даних, фонди або архіви на договірній основі.

Власник інформації має право призначати особу, яка здійснює володіння, використання і розпорядження інформацією, і визначати правила обробки інформації та доступ до неї, а також встановлювати інші умови щодо інформації.

Стаття 39. Інформація як товар

Інформаційна продукція та інформаційні послуги громадян і юридичних осіб, які займаються інформаційною діяльністю, можуть бути об'єктами товарних відносин, що регулюються чинним цивільним та іншим законодавством.

Цінні і ціноутворення на інформаційну продукцію та інформаційні послуги встановлюються договорами, за винятком випадків, передбачених законом.

Стаття 40. Інформаційна продукція

Інформаційна продукція — це матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення інформаційних потреб громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій.

Стаття 41. Інформаційна послуга

Інформаційна послуга — це здійснення у визначений! законом форми інформаційної діяльності по доведенню інформаційної продукції до споживачів з метою задоволення їх інформаційних потреб.

Розділ IV УЧАСНИКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН, ЇХ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ

Стаття 42. Учасники інформаційних відносин

Учасниками інформаційних відносин є громадяни, юридичні особи або держава, які набувають передбачених законом прав і обов'язків у процесі інформаційної діяльності.

Основними учасниками цих відносин є: автори, споживачі, поширювачі, зберігачі (охоронці) інформації.

Стаття 43. Права учасників інформаційних відносин

Учасники інформаційних відносин мають право одержувати (виробляти, добувати), використовувати, поширювати та зберігати інформацію в будь-якій формі з використанням будь-яких засобів, крім випадків, передбачених законом.

Кожний учасник інформаційних відносин для забезпечення його прав, свобод і законних інтересів має право на одержання інформації про:

- діяльність органів державної влади;
- діяльність народних депутатів;
- діяльність органів місцевого і регіонального самоврядування та місцевої адміністрації; те, що стосується його особисто.

Стаття 44. Обов'язки учасників інформаційних відносин

Учасники інформаційних відносин зобов'язані: поважати

інформаційні права інших суб'єктів;

використовувати інформацію згідно з законом або договором (угодою);

забезпечувати додержання принципів інформаційних відносин, передбачених статтею 5 цього Закону;

забезпечувати доступ до інформації усім споживачам на умовах, передбачених законом або угодою;

зберігати її в належному стані протягом встановленого терміну і надавати іншим громадянам, юридичним особам або державним органам у передбаченому законом порядку;

компенсувати шкоду, заподіяну при порушенні законодавства про інформацію.

Розділ V

ОХОРОНА ІНФОРМАЦІЇ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ІНФОРМАЦІЮ

Стаття 45. Охорона права на інформацію

Право на інформацію охороняється законом. Держава гарантує всім учасникам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації.

Ніхто не може обмежувати права особи у виборі форм і джерел одержання інформації, за винятком випадків, передбачених законом.

Суб'єкт права на інформацію може вимагати усунення будь-яких порушень його права.

Забороняється вилучення друкованих видань, експонатів, інформаційних банків, документів із архівних, бібліотечних, музейних фондів та знищення їх з ідеологічних чи політичних міркувань.

Стаття 46. Неприпустимість зловживання правом на інформацію

Інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини.

Не підлягають розголошенню відомості, що становлять державну або іншу передбачену законодавством таємницю.

Не підлягають розголошенню відомості, що стосуються лікарської таємниці, грошових вкладів, прибутків від підприємницької діяльності, усиновлення (удочеріння), листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень, крім випадків, передбачених законом.

Стаття 47. Відповідальність за порушення законодавства про інформацію

Порушення законодавства України про інформацію тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законодавством України.

Відповідальність за порушення законодавства про інформацію несуть особи, винні у вчиненні таких порушень як:

- необґрунтована відмова від надання відповідної інформації; надання інформації, що не відповідає дійсності;
- невчасне надання інформації;
- навмисне приховування інформації;
- примусення до поширення або перешкодження поширенню чи безпідставна відмова від поширення певної інформації;
- поширення відомостей, що не відповідають дійсності, ганьблять честь і гідність особи;

використання і поширення інформації стосовно особистого життя громадянина без його згоди особою, яка є власником відповідної інформації внаслідок виконання своїх службових обов'язків;

розголошення державної або іншої таємниці, що охороняється законом, особою, яка повинна охороняти цю таємницю;

порушення порядку зберігання інформації;

навмисне знищення інформації;

необґрунтоване віднесення окремих видів інформації до категорії відомостей з обмеженим доступом.

Стаття 48. Порядок оскарження протиправних дій

В разі вчинення державними органами, органами місцевого і регіонального самоврядування та їх посадовими особами, а також політичними партіями, іншими об'єднаннями громадян, засобами масової інформації, державними організаціями,

які є юридичними особами, та окремими громадянами протиправних діянь, передбачених цим Законом, ці дії підлягають оскарженню до органів вищого рівня або до суду.

Скарги на протиправні дії посадових осіб подаються в органи вищого рівня, яким підпорядковані ці посадові особи.

У разі незадоволення скарги, поданої до органу вищого рівня, заінтересований громадянин або юридична особа мають право оскаржити протиправні дії посадових осіб до суду.

Стаття 49. Відшкодування матеріальної та моральної шкоди

У випадках, коли правопорушення завдають громадянам, підприємствам, установам, організаціям та державним органам матеріальної або моральної шкоди, особи, винні в цьому, відшкодовують її на підставі рішення суду. Розмір відшкодування визначається судом.

Розділ VI МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІОНА ДІЯЛЬНІСТЬ. СПІВРОБІТНИЦТВО З ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ ЗАРУБІЖНИМИ І МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 50. Міжнародна інформаційна діяльність

Міжнародна інформаційна діяльність полягає в забезпеченні громадян, державних органів, підприємств, установ і організацій офіційною документованою або публічно оголошеною інформацією про зовнішньополітичну діяльність України, про події та явища в інших країнах, а також у цілеспрямованому поширенні за межами України державними органами і об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та громадянами всебічної інформації про Україну.

Громадяни України мають право на вільний і безперешкодний доступ до інформації через зарубіжні джерела, включаючи пряме телевізійне мовлення, радіомовлення і пресу.

Правове становище і професійна діяльність акредитованих в Україні іноземних кореспондентів та інших представників іноземних засобів масової інформації, а також інформаційна діяльність дипломатичних, консульських та інших офіційних представників зарубіжних держав в Україні регулюються законодавством України, відповідними міжнародними договорами, укладеними Україною.

Створення і діяльність спільних організацій в галузі інформації за участю вітчизняних та іноземних юридичних осіб і громадян регулюються законодавством України.

Якщо міжнародним договором встановлені інші правила, ніж ті, які містяться в законодавстві України, що регулює відносини в галузі інформації, то застосовуються норми міжнародного договору, укладеного Україною.

Стаття 51. Міжнародні договори

Міжнародне співробітництво в галузі інформації з питань, що становлять взаємний інтерес, здійснюється на основі міжнародних договорів, укладених Україною та юридичними особами, які займаються інформаційною діяльністю.

Державні органи та інші юридичні особи, які займаються інформаційною діяльністю, можуть безпосередньо здійснювати зовнішньоекономічну діяльність у власних інтересах, а також в інтересах індивідуальних і колективних споживачів, яких вони обслуговують і яким гарантують одержання зарубіжної інформації.

Стаття 52. Експорт та імпорт інформаційної продукції (послуг)

Експорт та імпорт інформаційної продукції (послуг) здійснюються згідно з законодавством України про зовнішньоекономічну діяльність.

Стаття 53. Інформаційний суверенітет

Основою інформаційного суверенітету України є національні інформаційні ресурси.

До інформаційних ресурсів України входить вся надана їй інформація, незалежно від змісту, форм, часу і місця створення.

Україна самостійно формує інформаційні ресурси на своїй території і вільно розпоряджається ними, за винятком випадків, передбачених законами і міжнародними договорами.

Стаття 54. Гарантії інформаційного суверенітету України

Інформаційний суверенітет України забезпечується:

виключним правом власності України на інформаційні ресурси, що

формується за рахунок коштів державного бюджету;

створенням національних систем інформації;

встановленням режиму доступу інших держав до інформаційних ресурсів України;

використанням інформаційних ресурсів на основі рівноправного співробітництва з іншими державами.

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Закон України ПРО ВИДАВНИЧУ СПРАВУ

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, № 32, ст. 206) Цей Закон визначає загальні засади видавничої справи, регулює порядок організації та провадження видавничої діяльності, розповсюдження видавничої продукції, умови взаємовідносин і функціонування суб'єктів видавничої справи.

Відповідно до Конституції України цей Закон покликаний сприяти національно-культурному розвитку українського народу, громадян України всіх національностей, утвердженню їх духовності та моралі, доступу членів суспільства до загальнолюдських цінностей, захисту прав та інтересів авторів, видавців, виготовлювачів, розповсюджувачів і споживачів видавничої продукції.

Розділ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються у такому значенні:

- автор — фізична особа, творчою працею якої створено твір (документ);
- замовник — фізична чи юридична особа, яка замовляє видавничу продукцію, беручи на себе фінансові зобов'язання;
- видавець — фізична чи юридична особа, яка здійснює підготовку і випуск видання;
- видавництво — спеціалізоване підприємство, основним видом діяльності якого є підготовка і випуск у світ видавничої продукції;
- видавнича організація — підприємство, установа або організація, статутом якої поряд з іншими видами діяльності передбачено підготовку і випуск у світ видавничої продукції;
- видавнича продукція — сукупність видань, призначених до випуску або випущених видавцем (видавцями);
- виготовлювач видавничої продукції — фізична чи юридична особа, що здійснює виготовлення замовленого тиражу видання;
- розповсюджувач видавничої продукції — фізична чи юридична особа, яка займається розповсюдженням видавничої продукції;
- споживач видавничої продукції — приватні особи, підприємства, установи, організації;
- видання — твір (документ), який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам

державних стандартів, інших нормативно-правових актів щодо видавничого оформлення, поліграфічного і технічного виконання;
тираж (наклад) — кількість виготовлених примірників видання;
міжнародний стандартний номер книги (ISBN) — номер, який на міжнародному рівні ідентифікує будь-яку книгу чи брошуру певного видавця;
державна тематична програма (комплексна, цільова) — схвалена в установленому порядку програма випуску суспільно необхідних видань з визначенням тиражу, обсягу, терміну випуску, джерел фінансування;
суспільно необхідні видання — пріоритетні види видань для забезпечення загальнодержавних потреб.

Стаття 2. Видавнича справа

Видавнича справа — сфера суспільних відносин, що поєднує в собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, зайнятих створенням, виготовленням і розповсюдженням видавничої продукції.

Складовими частинами видавничої справи є:

видавнича діяльність — сукупність організаційних, творчих, виробничих заходів, спрямованих на підготовку і випуск у світ видавничої продукції;
виготовлення видавничої продукції — виробничо-технологічний процес відтворення визначеним тиражем видавничого оригіналу поліграфічними чи іншими технічними засобами;
розповсюдження видавничої продукції — доведення видавничої продукції до споживача як через торговельну мережу, так і іншими способами.

Стаття 3. Мета видавничої справи

Видавнича справа спрямована на:

задоволення потреб особи, суспільства, держави у видавничій продукції та отримання прибутку від цього виду діяльності;
створення можливостей для самовиявлення громадян як авторів незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак;
забезпечення права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань;
сприяння національно-культурному розвитку українського народу шляхом збільшення загальної кількості тиражів, обсягів та розширення тематичного спрямування українського книговидання;
забезпечення доступу українського суспільства до загальнолюдських цінностей шляхом перекладу державною мовою кращих здобутків світової літератури, науки тощо, налагодження співпраці з іноземними

видавництвами, українською діаспорою, укладення відповідних міжнародних угод;
здійснення книговидання російською мовою для забезпечення культурних потреб російського населення в Україні з урахуванням імпорту друкованої продукції;
здійснення книговидання мовами інших національних меншин в Україні;
збільшення кількості видань іноземними мовами, які поширювали б у світі знання про Україну;
зміцнення матеріально-технічної бази видавничо-поліграфічного комплексу і мережі розповсюдження видавничої продукції.

Стаття 4. Законодавство про видавничу справу

Відносини у сфері видавничої справи регулюються Конституцією України, цим Законом, законами України «Про інформацію», «Про авторське право і суміжні права», «Про державну таємницю», «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», іншими нормативно-правовими актами.

Стаття 5. Державна політика у видавничій справі

Державна політика у видавничій справі визначається Верховною Радою України і ґрунтується на принципах дотримання свободи у видавничій справі, протидії її монополізації, зміцнення матеріально-технічних, організаційних, правових і наукових засад видавничої справи, гарантії соціального і правового захисту її працівників.

Державна політика у видавничій справі спрямовується на підтримку розвитку національного книговидання, наповнення україномовними виданнями ринку, фондів бібліотек, забезпечення потреб навчальних і наукових закладів, Збройних Сил України та інших військових формувань, правоохоронних органів, підприємств, установ і організацій необхідними виданнями державною мовою.

Державна політика підтримки культур національних меншин у видавничій справі здійснюється через відповідні органи виконавчої влади із залученням національно-культурних товариств.

Кабінет Міністрів України забезпечує проведення політики у видавничій справі, спрямовує і координує роботу міністерств та інших органів виконавчої влади у цій сфері.

Державна політика у видавничій справі може конкретизуватися і коригуватися в законах України на основі вивчення ринку видавничої продукції, аналізу потреб, попиту і пропозицій з урахуванням державної статистики друку.

Держава надає пріоритети щодо випуску суспільно необхідних видань з метою забезпечення функціонування органів законодавчої, виконавчої та судової влади, охорони здоров'я, науки, освіти, культури, соціального захисту населення за державними тематичними програмами і на засадах державного замовлення.

Державна політика у видавничій справі відповідно до поставленої мети здійснюється також шляхом податкового, митного, валютного та інших видів регулювання.

Стаття 6. Державна підтримка і особливості приватизації у видавничій справі

Приватизація книжкових, газетно-журнальних видавництв, підприємств поліграфії та книгорозповсюдження загальнодержавного значення, що мають на своєму балансі приміщення і/або високі технологічні лінії для випуску високоякісної друкованої продукції та її поширення, може здійснюватися шляхом акціонування в такому порядку:

51 відсоток акцій залишається за державою;

25 відсотків акцій передається акціонованим поліграфічним та книготорговельним підприємствам; 24 відсотки акцій передається юридичним особам — видавцям, які випускають продукцію на даному поліграфічному підприємстві або розповсюджують її через дане підприємство оптового книгорозповсюдження, що перетворені в акціонерні товариства відкритого типу або є такими. Пакети акцій між ними розподіляються пропорційно до обсягів продукції, що друкується і розповсюджується. Держава надає підтримку видавництвам, видавничим організаціям, поліграфічним та книготорговельним підприємствам, що випускають або розповсюджують не менше 50 відсотків продукції державною мовою та малотиражні (до 5 тисяч примірників) видання мовами нечисленних національних меншин, шляхом надання пільг щодо сплати податків та зборів. Така підтримка надається і при вивезенні видавничої продукції, випущеної в Україні, та при ввезенні видавничої продукції вітчизняних видавців, виданої українською мовою та мовами нечисленних національних меншин, що проживають в Україні.

Видавництва користуються послугами організацій поштового, телеграфного і телефонного зв'язку за тарифами, передбаченими для бюджетних організацій та установ.

Видавництвам, що спеціалізуються на випуску продукції рекламного та еротичного характеру, підтримка з боку держави не надається.

Стаття 7. Фонди підтримки і розвитку видавничої справи

Для фінансування заходів, спрямованих на підтримку і розвиток видавничої справи, її матеріально-технічної і наукової бази, можуть утворюватися фонди з міжнародним, всеукраїнським та місцевим статусом.

Стаття 8. Мова у видавничій справі

У видавничій справі мова використовується відповідно до статті 10 Конституції України, Закону України «Про мови в Україні» та інших законодавчих актів України.

Уся друкована продукція, призначена для службового та ужиткового користування (бланки, форми, квитанції, квитки, посвідчення, дипломи тощо), що

розповсюджується через державні підприємства, установи і організації, видається державною мовою.

Держава заохочує підготовку, виготовлення і розповсюдження друкованих видань державною мовою та мовами національних меншин, що проживають в Україні.

Дотримання державної мовної політики у видавничій справі забезпечують відповідні органи виконавчої влади.

Розділ II

ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ

Стаття 9. Організаційно-правові форми видавничої справи

У видавничій справі на засадах різних форм власності використовуються будь-які організаційно-правові форми, передбачені законодавством.

Стаття 10. Суб'єкти видавничої справи

До суб'єктів видавничої справи відносяться видавці, виготовлювачі та розповсюджувачі видавничої продукції.

Суб'єктами видавничої справи в Україні можуть бути: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, юридичні особи України та інших держав.

Суб'єкти видавничої справи вступають у правові, майнові, виробничі відносини із суб'єктами інших сфер діяльності відповідно до законодавства.

Суб'єкти видавничої справи, які є суб'єктами підприємницької діяльності, керуються цим Законом, Законом України «Про підприємництво», іншими законами України.

Громадські, наукові, релігійні та інші суб'єкти некомерційної діяльності, які беруть участь у видавничій справі, керуються законами України «Про об'єднання громадян», «Про свободу совісті та релігійні організації» та іншими нормативно-правовими актами.

Відносини між суб'єктами видавничої справи регулюються окремими угодами, укладеними згідно з законодавством.

Стаття 11. Засновник (співзасновник) у видавничій справі

Засновником (співзасновником) у видавничій справі можуть бути: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, юридичні особи України та інших держав.

Засновник (співзасновник) у видавничій справі затверджує статут суб'єкта видавничої справи, є власником (співвласником) майна.

Засновник (співзасновник) у видавничій справі має право брати участь у формуванні видавничої програми, доборі кадрів, одержує прибуток від видавничої діяльності та реалізації продукції.

Засновник (співзасновник) у видавничій справі може об'єднувати в одній особі видавця, виготовлювача і розповсюджувача видавничої продукції.

Стаття 12. Державний реєстр України видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції

З метою обліку суб'єктів видавничої справи ведеться Державний реєстр України видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції (далі — Державний реєстр), положення про який затверджується Кабінетом Міністрів України.

Суб'єкти видавничої справи підлягають внесенню до Державного реєстру в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Без внесення До Державного реєстру діяльність у видавничій справі здійснюється:

- органами законодавчої, виконавчої, судової влади — для випуску у світ офіційних видань з матеріалами законодавчого та іншого нормативно-правового характеру, бюлетенів судової та арбітражної практики;
- підприємствами, організаціями, навчальними закладами, науковими установами, творчими спілками, іншими юридичними особами — для випуску у світ і безоплатного розповсюдження інформаційних, бібліографічних, реферативних, рекламних видань, видань, що містять нормативні акти з виробничо-практичних питань, службових та методичних матеріалів, документації для потреб статутної діяльності їх видавця, а також матеріалів на правах рукопису, що розмножені за допомогою технічних засобів.

Стаття 13. Заява про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру України

У заяві про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру мають бути зазначені:

- засновник (співзасновники), включаючи: прізвище, ім'я, по батькові та відповідні паспортні дані (для громадян); повне найменування (для юридичної особи); місцезнаходження, номери засобів зв'язку та банківських рахунків;
- повні дані про суб'єкта видавничої справи;
- мови, якими планується випускати чи розповсюджувати видавничу продукцію, — державною, російською, іншими мовами національних меншин України (конкретно якими), іноземними мовами (якими);
- джерела надходження видавничої продукції — вітчизняні видавництва, зарубіжні (з яких країн);
- джерела фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції.

Заява про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру розглядається у місячний термін.

Стаття 14. Реєстраційний збір

За внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи встановлюється реєстраційний збір у розмірі, рівному покриттю витрат, понесених у зв'язку з внесенням до Державного реєстру. Розмір і порядок сплати реєстраційного збору встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 15. Зміни в Державному реєстрі

При зміні назви суб'єкта видавничої справи, основних статутних положень, засновника (співзасновників), виду діяльності у видавничій справі в Державний реєстр вносяться відповідні зміни.

Стаття 16. Відмова у внесенні суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру

Суб'єкту видавничої справи у внесенні його до Державного реєстру може бути відмовлено в разі, коли:

назва, програмні цілі, напрями діяльності суб'єкта видавничої справи суперечать законодавству України; заява про внесення до Державного реєстру подана (підписана) особою, яка не має на це повноважень;

суб'єкт видавничої справи з такою назвою уже внесений до Державного реєстру;

заяву про внесення до Державного реєстру подано після набрання законної сили рішенням суду про припинення діяльності цього суб'єкта видавничої справи.

Відмова у внесенні суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру надсилається заявникові у письмовій формі із зазначенням підстав відмови у тридцятиденний термін з дня подачі заяву. Відмова може бути оскаржена в суді.

Стаття 17. Права та обов'язки замовника видавничої продукції

Замовниками будь-якої видавничої продукції можуть бути: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, юридичні особи України та інших держав.

Від замовників — авторів (співавторів), упорядників (співупорядників), перекладачів — можуть прийматися замовлення видавцем на редакційно-видавничі операцювання, виготовлення та випуск у світ:

творів белетристичного, громадсько-політичного, рекламного, довідкового, навчального, наукового, технічного або прикладного характеру;

виступів, лекцій, промов, доповідей, проповідей;

музичних творів з текстом і без тексту;

драматичних, музично-драматичних творів;

творів образотворчого мистецтва;

фотографій, ілюстрацій, карт, планів, ескізів;
перекладів, обробок, анотацій, резюме, оглядів, інсценізацій, інших переробок творів і обробок фольклору (похідних творів) без заподіяння шкоди охороні оригінальних творів, на основі яких створюються похідні твори;
збірників творів, антологій, енциклопедій, збірників звичайних даних, включаючи бази даних, інших складових творів за умови, що вони є результатом творчої праці, проведеної стосовно добору та розташування матеріалів без заподіяння шкоди охороні творів, які до них входять;
інших творів (творів, виданих за власні кошти, кошти меценатів, спонсорів, за рахунок благодійних та інших фондів тощо). Замовник визначає мову, обсяг, тираж видання, самостійно вирішує питання про його використання чи розповсюдження.

Видавець має право бути замовником перед виготовлювачем та розповсюджувачем видавничої продукції.

Умови виконання замовлення на видавничу продукцію, права та обов'язки сторін визначаються договорами між автором (співавторами) чи особою, якій належить право власності на об'єкт замовлення, замовником, видавцем, виготовлювачем та розповсюджувачем, укладеними відповідно до законодавства.

Стаття 18. Видавництва, видавничі організації

Основною структурною ланкою у видавничій справі є видавництва і видавничі організації різних форм власності.

Видавництво, видавнича організація діють на підставі своїх статутів (положень), якими визначаються мета, завдання, функції та порядок діяльності.

Забороняється створення і діяльність видавництв, у статутному фонді яких більше 30 відсотків іноземних інвестицій.

Стаття 19. Гарантії прав видавництв і видавничих організацій

Права видавництв і видавничих організацій гарантуються Конституцією та законами України.

Втручання державних органів, їх посадових осіб, громадських організацій, окремих громадян в організаційно-творчу діяльність видавців, а також цензура як контроль за ідеологічним змістом видань забороняються. Відповідними органами контролюється лише зміст інформації, що охороняється законодавством.

Стаття 20. Права та обов'язки видавця

Права та обов'язки видавця у відносинах з автором (співавторами) твору науки, літератури і мистецтва, з особою, яка має авторське право на інші види інтелектуальної і промислової власності, будуються на основі законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», інших законів України. З урахуванням специфіки

видавничої діяльності видавець має право: формувати власну видавничу програму, визначати масштаби і тематичну спрямованість своєї діяльності; використовувати випущену за власною тематичною програмою видавничу продукцію для забезпечення статутної діяльності, розповсюджувати самостійно видавничу продукцію або користуватися послугами іншого розповсюджувача; видавати як обнародовані, так і необнародовані твори науки, літератури і мистецтва незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, а також способу відтворення, виражені в письмовій чи будь-якій іншій формі, набувати невиключних або виключних майнових прав на них; приймати від юридичних і фізичних осіб замовлення на підготовку і випуск у світ видань, надавати їм редакційно-видавничі та інші послуги відповідно до профілю своєї діяльності; здійснювати купівлю-продаж видавничої продукції з метою отримання прибутку, надавати послуги суб'єктам підприємницької діяльності у роздрібній і оптовій торгівлі; висувати у встановленому порядку видані видавцем твори науки, літератури і мистецтва на здобуття державних, громадських, міжнародних премій; установлювати творчі та виробничі відносини, культурні зв'язки з видавцями інших держав; брати участь у роботі міжнародних організацій видавців, представляти свою видавничу продукцію на національних і міжнародних конкурсах, виставках, ярмарках.

Видавець зобов'язаний:

здійснювати свою діяльність відповідно до законодавства України, поважати права інших суб'єктів видавничої та господарської діяльності; сприяти утвердженню загальнолюдських гуманістичних цінностей, розвиткові науки, культури, задоволенню духовних потреб українського народу, ставитися з повагою до національної гідності, національної своєрідності й культури всіх народів; дотримувати норм авторського та патентного права, вимог державних і міждержавних стандартів, інших нормативно-правових актів, ще регламентують видавничу справу; контролювати своєчасне розсилання виготовлювачем обов'язкових безплатних і платних примірників видань; подавати у встановленому порядку державну статистичну звітність, інформацію про випущені в світ видання; відшкодовувати збитки, заподіяні внаслідок порушення законодавства.

Стаття 21. Права та обов'язки виготовлювача видавничої продукції

Виготовлювачем видавничої продукції може бути поліграфічне підприємство, інша юридична особа будь-якої форми власності, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, або

юридичні особи іншої держави, які мають у своєму розпорядженні засоби поліграфічного виробництва чи копіювально-розмножувальну техніку.

Виготовлювач приймає замовлення на виготовлення видавничої продукції за умови наявності у замовника документа про внесення його до Державного реєстру як суб'єкта видавничої справи. Без такого документа приймаються до виготовлення лише видання, зазначені у частині третій статті 12 цього Закону.

Умови та терміни виконання замовлення на виготовлення видавничої продукції визначаються договором між її замовником і виготовлювачем. Спори між замовником і виготовлювачем вирішуються судом.

Виготовлювач видавничої продукції несе відповідальність згідно із законодавством перед замовником за точне відтворення видавничого оригіналу, дотримання вимог щодо якості виконання кожного примірника видання у замовленому тиражі, державних і міждержавних стандартів, технічних умов та інших нормативних документів.

Виготовлювач не має права без дозволу замовника передавати будь-кому, крім випадків, передбачених законодавством, виготовлений тираж видання або його частину, видавничі оригінали, макети, фото чи друкарські форми.

Виготовлення без дозволу замовника додаткового тиражу видання не допускається.

Виготовлювач має право на видавничу діяльність після внесення його до Державного реєстру з усіма правами та обов'язками, передбаченими цим Законом для видавця.

Стаття 22. Об'єкт видавничої справи

Об'єктом видавничої справи є видавничі продукція, що розрізняється відповідно до державних стандартів за:

цільовим призначенням видань — офіційні, наукові, науково-популярні, науково-виробничі, науково-методичні, виробничо-практичні, нормативні з виробничо-практичних питань, виробничо-практичні для аматорів, навчальні, навчально-методичні, громадсько-політичні, довідкові, рекламні, літературно-художні видання, видання для організації дозвілля та відпочинку,

аналітико-синтетичною переробкою інформації — інформаційні, бібліографічні, реферативні, оглядові видання, дайджести;

інформаційними знаками — текстові, нотні, картографічні, образотворчі видання;

матеріальною конструкцією видань — книжкові, аркушеві видання,

буклети, плакати, поштові картки, комплектні видання, карткові видання, книжки-іграшки; обсягом видань — книги, брошури, листівки;

складом основного тексту — моновидання, збірники; періодичністю видань — неперіодичні, серіальні, періодичні видання,

видання, що продовжуються; структурою видань — серії видань, одностомні, багатостомні видання,

зібрання творів, вибрані твори. Об'єктом видавничої справи можуть бути інші види видавничої продукції, визначені стандартами.

Стаття 23. Вихідні відомості видання

Вихідні відомості видання — сукупність даних, які характеризують видання і призначені для його оформлення, інформування споживача, бібліографічного опрацювання і статистичного обліку.

Кожний примірник видання повинен містити вихідні відомості. Елементами вихідних відомостей є:
відомості про авторів та інших осіб, які брали участь у створенні видання; назва (основна, паралельна, ключова, альтернативна) видання; надзаголовкові дані; підзаголовкові дані; вихідні дані; випускні дані (номер і дата видачі документа про внесення видавця де
Державного реєстру, обсяг видання, тираж тощо);
класифікаційні індекси; міжнародні стандартні номери; знак охорони авторського права.

Перелік, зміст і порядок оформлення вихідних відомостей для кожного виду видань визначаються стандартами. Вихідні відомості оформлює видавець.

Усі книжкові видання в Україні, незалежно від мови основного тексту, повинні мати обов'язкову анотацію та вихідні бібліографічні відомості державною мовою. Винятком можуть бути тільки видання іноземними мовами, призначені для розповсюдження за кордоном або серед іноземців.

Вихід у світ видання без обов'язкових для нього вихідних відомостей не допускається.

Стаття 24. Обов'язкові примірники видань

Обов'язкові примірники видань — примірники різних видів тиражованих видань, які надсилаються установам і організаціям відповідно до законодавства України.

Стаття 25. Розповсюдження видавничої продукції

Розповсюдження видавничої продукції здійснюється після внесення розповсюджувача до Державного реєстру.

Розповсюдження видавничої продукції може здійснюватися шляхом її реалізації (продажу) в роздрібній та оптовій торгівлі, безоплатного розповсюдження чи обміну на договірних засадах.

Безоплатне розповсюдження видавничої продукції може здійснюватися з науковою, культурно-просвітницькою, благодійною, рекламною метою тощо.

Забороняється створення і діяльність організацій з розповсюдження видавничої продукції, у статутному фонді яких понад 30 відсотків іноземних інвестицій.

Вивезення за межі України і ввезення в Україну видавничої продукції здійснюється відповідно до законодавства України.

Стаття 26. Права та обов'язки розповсюджувача видавничої продукції

Розповсюджувач видавничої продукції має право: здійснювати роздрібну і оптову купівлю-продаж видавничої продукції; самостійно формувати свої виробничі плани, визначати масштаби своєї діяльності, добирати видавничу продукцію за тематичною спрямованістю;

приймати від юридичних і фізичних осіб замовлення на розповсюдження видавничої продукції, погоджувати замовлення з видавцями та виготівниками видавничої продукції; встановлювати виробничі відносини з іноземними видавцями, виготівниками чи розповсюджувачами видавничої продукції з метою її ввезення або вивезення. Розповсюджувач зобов'язаний:

здійснювати свою діяльність відповідно до законодавства України;

подавати у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку державну статистичну звітність про вивезення за межі України і ввезення видавничої продукції в Україну.

Стаття 27. Книжкова палата України

Книжкова палата України — державна культурно-наукова установа у сфері видавничої справи та інформаційної діяльності, що здійснює:

державну бібліографічну реєстрацію та централізовану каталогізацію всіх без винятку видів видань, випущених в Україні;

державну статистику друку, підготовку статистичних матеріалів, що характеризують динаміку та тенденції у видавничій справі;

аналіз тенденцій розповсюдження видавничої продукції, вивчення книжкового ринку, його регіональних особливостей;

комплектування і збереження повного і недоторканного фонду Державного архіву друку — головного сховища всіх видів видань, випущених в Україні;

державну стандартизацію видавничої та бібліотечної справи, розроблення і контроль за дотриманням стандартів суб'єктами видавничої справи, а також сертифікацію баз даних;

розробку та обґрунтування короткострокових і довгострокових прогнозів розвитку видавничої та бібліографічної справи в Україні;

наукові дослідження в галузі бібліографії, книгознавства, соціології книги та читання, консервації та реставрації документів;

науковознавчі дослідження і розробку бібліометричних методів визначення пріоритетних напрямів і рівнів розвитку наукових досліджень;

створення і видання поточних, кумулятивних і ретроспективних бібліографічних покажчиків, реферативних журналів і науково-аналітичних оглядів, друкованих карток;

розробку та експлуатацію бібліографічних баз даних і мереж бібліографічної інформації;

організацію книгообміну.

Фонди друкованої продукції і бази даних Книжкової палати України перебувають під охороною держави та є власністю держави.

Книжкова палата України має право в *порядку*, встановленому Кабінетом Міністрів України, одержувати безоплатні та *платні обов'язкові примірники* усіх видань, випуск яких *здійснюється суб'єктами видавничої* справи в Україні.

Книжкова палата України *підпорядковується центральному органу* виконавчої влади, який забезпечує проведення державної *політики з питань* масової інформації та видавничої справи.

Стаття 28. Обмеження права у видавничій справі

Діяльність у видавничій справі не може бути використана для закликів, спрямованих на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення.

У видавничій справі забороняється:

виготовляти чи розповсюджувати продукцію, яка містить інформацію, віднесenu до недобросовісної реклами, рекламу з **використанням** шаржування державних символів України (Державного Герба, Державного Прапора, Державного Гімну) у будь-якому вигляді;

оприлюднювати інформацію, дані, відомості, рекламувати товари, послуги, які можуть завдати шкоди громадянам, підприємствам, установам, організаціям або державі;

виготовляти чи розповсюджувати видавничу продукцію порнографічного характеру і таку, що пропагує культ насильства і жорстокості;

виготовляти чи розповсюджувати видавничу продукцію, що проповідує релігійні віровчення, які загрожують життю, здоров'ю, моралі громадян, порушують їх права і свободи або закликають до порушення громадського порядку;

реалізовувати видавничу продукцію без дозволу її власника (співвласників), крім випадків, передбачених законодавством.

Суб'єкти видавничої діяльності не мають права розголошувати дані, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законодавством.

Порушення вимог щодо додержання стандартів, норм і правил тягне за собою встановлену законодавством відповідальність.

Розповсюджувач не має права на розповсюдження вітчизняної видавничої продукції, виданої з порушенням законодавства України та ввезеної з-за кордону, яка підпадає під обмеження, визначені цією статтею.

Стаття 29. Права споживача

Споживач має право на: заміну видавничої продукції, в якій виявлено поліграфічний та інший технологічний брак; гарантію виконання відповідно оформлених передплатних зобов'язань.

Розділ III МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ВИДАВНИЧІЙ СПРАВІ

Стаття 30. Міжнародне співробітництво

Міжнародне співробітництво у видавничій справі здійснюється на основі міжнародних договорів, ратифікованих Україною, та законодавства України.

Міжнародне співробітництво у видавничій справі спрямовується на:

- зміцнення матеріально-технічної бази видавничо-поліграфічного комплексу шляхом впровадження нових технологій, залучення для цього іноземних інвестицій;
- інтенсифікацію культурного і наукового обміну з іншими державами, розширення участі у міжнародних виставках, ярмарках тощо;
- створення мережі розповсюдження вітчизняної видавничої продукції за кордоном та відповідно — іноземної в Україні;
- забезпечення культурних, наукових і освітніх потреб українців, які проживають за кордоном.

Стаття 31. Участь у зовнішньоекономічній діяльності

Суб'єкти видавничої справи можуть у встановленому законодавством порядку брати участь у зовнішньоекономічній діяльності.

Розділ IV ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИДАВНИЧІЙ СПРАВІ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИДАВНИЧУ СПРАВУ»

Стаття 32. Припинення діяльності у видавничій справі

Діяльність у видавничій справі припиняється: з ініціативи засновника (співзасновників); на підставі рішення суду;

з інших підстав, передбачених законодавством України. Суб'єкт видавничої справи вважається таким, що припинив свою діяльність, з моменту виключення його з Державного реєстру.

Стаття 33. Відповідальність суб'єкта видавничої справи

Особи, винні у порушенні цього Закону, несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно з законодавством України.

Розділ V ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Закон України «Про видавничу справу» набирає чинності з дня опублікування.

До приведення інших законів у відповідність з нормами цього Закону вони діють у частині, що не суперечить цьому Закону.

2. Особи, які згідно з цим Законом підлягають внесенню до Державного реєстру, зобов'язані протягом року з дня опублікування цього Закону подати заяву про внесення до Державного реєстру та одержати право на видання, виготовлення чи розповсюдження видавничої продукції.

3. Кабінету Міністрів України протягом двох місяців після опублікування Закону України «Про видавничу справу»:

подати Верховній Раді України пропозиції щодо внесення змін до законів України, що впливають з цього Закону;

розробити і привести у відповідність з цим Законом свої нормативно-правові акти;

забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади України їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

*м. Київ, 5 червня 1997 року №
318/97-ВР*

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА

від 28 вересня 1998 р. № 1540

Про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Відповідно до статей 12 та 14 Закону України «Про видавничу справу» Кабінет Міністрів України постановляє:

1. Затвердити Положення про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції (додається).

2. Установити реєстраційний збір за внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції в розмірі 25 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Кошти, одержані від сплати реєстраційного збору, надходять на рахунок органу, що вносить суб'єкт видавничої справи до Державного реєстру. 95 відсотків цих коштів перераховуються до державного бюджету, а 5 відсотків залишаються на рахунок органу, що вносить суб'єкт видавничої справи до Державного реєстру.

3. Міністерству інформації забезпечити ведення Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції з впровадженням комп'ютерної системи та координацію відповідної роботи його місцевих підрозділів.

4. Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним та Севастопольській міській державним адміністраціям забезпечити організацію ведення Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції відповідно до розподілу функцій між Міністерством інформації та його місцевими підрозділами.

ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету
Міністрів України від 28 вересня 1998 р. №
1540

Положення про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Загальні питання

1. Положення про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції (далі — Положення) поширюється на суб'єкти видавничої справи незалежно від форм власності та організаційно-правових форм, за винятком видавців та розповсюджувачів друкованих засобів масової інформації.

2. Внесення суб'єктів видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції (далі — Державний реєстр) здійснюють Мінінформ, а також його відповідні місцеві підрозділи:

- 1) Мінінформ вносить до Державного реєстру: видавців — видавництва, видавничі організації, фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, обсяг випуску видавничої продукції яких становить понад 5 назв на рік;
- виготівників видавничої продукції — підприємства, установи і організації, фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які випускають

- видавничу продукцію на суму понад 500 тис. гривень на рік (за цінами, що склалися на час внесення до Державного реєстру);
- розповсюджувачів видавничої продукції — оптово-роздрібні книго-торгівельні підприємства та інші підприємства і організації, які мають мережу книгорозповсюдження (магазини, кіоски, палатки, автомагазини, лотки тощо), бібліотечні колектори;
- суб'єктів видавничої справи, що провадять 2-3 види діяльності у видавничій справі;
- 2) місцеві підрозділи Мінінформу вносять до Державного реєстру: видавців — фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, обсяг випуску видавничої продукції яких становить до 5 назв на рік; виготівників видавничої продукції — підприємства, установи і організації, фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які випускають видавничу продукцію на суму до 500 тис. гривень на рік (за цінами, що склалися на час внесення до Державного реєстру);
- розповсюджувачів видавничої продукції — підприємства і організації, які не мають мережі книгорозповсюдження; фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності.

Закон України ПРО ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМАХ

Від 5 липня 1994 р. № 80/94-ВР

(Введений в дію Постановою Верховної Ради України від 5 липня 1994 р. № 81/94-ВР)

Метою цього Закону є встановлення основ регулювання правових відносин щодо захисту інформації в автоматизованих системах за умови дотримання права власності громадян України і юридичних осіб на інформацію та права доступу до неї, права власника інформації на її захист, а також встановленого чинним законодавством обмеження на доступ до інформації.

Дія Закону поширюється на будь-яку інформацію, що обробляється в автоматизованих системах.

Розділ І ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

автоматизована система (АС) — система, що здійснює автоматизовану обробку даних і до складу якої входять технічні засоби їх обробки (засоби обчислювальної техніки і зв'язку), а також методи і процедури, програмне забезпечення;

інформація в АС — сукупність усіх даних і програм, які використовуються в АС незалежно від засобу їх фізичного та логічного представлення;

обробка інформації — вся сукупність операцій (збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрація), що здійснюються за допомогою технічних і програмних засобів, включаючи обмін по каналах передачі даних;

захист інформації — сукупність організаційно-технічних заходів і правових норм для запобігання заподіяння шкоди інтересам власника інформації чи АС та осіб, які користуються інформацією;

несанкціонований доступ — доступ до інформації, що здійснюється з порушенням встановлених в АС правил розмежування доступу;

розпорядник АС — фізична або юридична особа, яка має право розпорядження АС за угодою з її власником або за його дорученням;

персонал АС — фізичні особи, яких власник АС або уповноважена ним особа чи розпорядник АС визначили для здійснення функцій управління та обслуговування АС;

користувач АС — фізична або юридична особа, яка має право використання АС за угодою із розпорядником АС;

порушник — фізична або юридична особа, яка навмисно чи ненавмисне здійснює неправомірні дії щодо АС та інформації в ній;

витік інформації — результат дій порушника, внаслідок яких інформація стає відомою (доступною) суб'єктам, що не мають права доступу до неї;

втрата інформації — дія, внаслідок якої інформація в АС перестає існувати для фізичних або юридичних осіб, які мають право власності на неї в повному чи обмеженому обсязі;

підробка інформації — навмисні дії, що призводять до перекручення інформації, яка повинна оброблятися або зберігатися в АС;

блокування інформації — дії, наслідком яких є припинення доступу до інформації;

порушення роботи АС — дії або обставини, які призводять до спотворення процесу обробки інформації.

Стаття 2. Об'єкти захисту

Об'єктами захисту є інформація, що обробляється в АС, права власників цієї інформації та власників АС, права користувача.

Захисту підлягає будь-яка інформація в АС, необхідність захисту якої визначається її власником або чинним законодавством.

Стаття 3. Суб'єкти відносин

Суб'єктами відносин, пов'язаних з обробкою інформації в АС, є:

- власники інформації чи уповноважені ними особи;
- власники АС чи уповноважені ними особи;
- користувачі інформації;
- користувачі АС.

Стаття 4. Право власності на інформацію під час її обробки

Право власності на інформацію, створену як вторинну в процесі обробки в АС, встановлюється з урахуванням норм авторського права на підставі угоди між власником вхідної інформації і користувачем АС. Якщо такої угоди немає, то така інформація належить користувачу АС, який здійснив цю обробку. Користувач АС може проводити обробку інформації лише за наявності згоди на те її власника або уповноваженої ним особи, якщо ця інформація не віднесена до категорії загальнодоступної.

Стаття 5. Гарантія юридичного захисту

Суб'єкти права власності, визначені авторським правом або договірними відносинами, мають право на юридичний захист від заподіяння шкоди власнику інформації чи АС внаслідок навмисної чи ненавмисної втрати, знищення, підроблення, спотворення, блокування інформації та інших неправомірних дій.

Стаття 6. Доступ до інформації

Доступ до інформації, яка зберігається, обробляється і передається в АС, здійснюється лише згідно з правилами розмежування доступу, встановленими власником інформації чи уповноваженою ним особою.

Без дозволу власника доступ до інформації, яка обробляється в АС, здійснюється лише у випадках, передбачених чинним законодавством.

Розділ II ВІДНОСИНИ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ В ПРОЦЕСІ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ В АС

Стаття 7. Відносини між власником інформації та власником АС

Власник АС повинен забезпечити захист інформації згідно з вимогами і правилами, що обумовлюються угодою з власником інформації або уповноваженою ним особою, та зобов'язаний повідомити його про всі факти порушення її захисту.

Якщо інформація є власністю держави або належить до державної таємниці чи окремих видів інформації, захист яких гарантується державою, то власник АС повинен забезпечити захист інформації згідно з вимогами і правилами, що їх визначає уповноважений Кабінетом Міністрів України орган.

Власник АС не несе відповідальності за шкоду, заподіяну власнику інформації, якщо при цьому не було порушено встановлені власником інформації правила її захисту.

Згідно з укладеною угодою власник або уповноважені ним особи мають право здійснювати контроль за дотриманням вимог щодо захисту інформації та забороняти чи зупиняти обробку інформації у разі порушення цих вимог.

Стаття 8. Відносини між власником інформації та користувачем

Власник інформації, уповноважені ним на те особи визначають користувачів належної йому інформації та встановлюють їх повноваження.

Стаття 9. Відносини між власником АС і користувачем АС

Власник або розпорядник АС дає користувачам можливість доступу до інформації, що обробляється в АС, згідно з повноваженнями, встановленими власником інформації.

Власник або розпорядник АС регламентує порядок взаємодії користувачів з АС за погодженням з власником інформації.

Власник або розпорядник АС повинен інформувати власника і користувача інформації про властивості методів обробки інформації та межі її використання, а власник і користувач інформації повинні підтвердити свою згоду на застосування пропонувані методів обробки та відсутність претензій.

Розпорядник АС в обов'язковому порядку інформує власника інформації про технічні можливості захисту інформації в його АС, типові правила, встановлені для персоналу АС.

Розділ III ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ЩОДО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 10. Забезпечення захисту інформації в АС

Захист інформації в АС забезпечується шляхом:
дотримання суб'єктами правових відносин норм, вимог та правил організаційного і технічного характеру щодо захисту оброблюваної інформації;
використання засобів обчислювальної техніки, програмного забезпечення, засобів зв'язку і АС в цілому, засобів захисту інформації, які відповідають встановленим вимогам щодо захисту інформації (мають відповідний сертифікат);
перевірки відповідності засобів обчислювальної техніки, програмного забезпечення, засобів зв'язку і АС в цілому встановленим вимогам щодо захисту інформації (сертифікація засобів обчислювальної техніки, засобів зв'язку і АС);
здійснення контролю щодо захисту інформації.

Стаття 11. Встановлення вимог і правил щодо захисту інформації

Вимоги і правила щодо захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації, захист якої гарантується державою, встановлюються державним органом, уповноваженим Кабінетом Міністрів України. Ці вимоги і правила є обов'язковими для власників АС, де така інформація обробляється, і мають рекомендаційний характер для інших суб'єктів права власності на інформацію.

Стаття 12. Умови обробки інформації

Інформація, яка є власністю держави, або інформація, захист якої гарантується державою, повинна оброблятися в АС, що має відповідний сертифікат (атестат) захищеності, в порядку, який визначається уповноваженим Кабінетом Міністрів України органом.

У процесі сертифікації (атестації) цих АС здійснюються також перевірка, сертифікація (атестація) розроблених засобів захисту інформації.

Інформація, яка є власністю інших суб'єктів, може оброблятися у зазначених АС за розсудом власника інформації. Власник інформації може звернутися до органів сертифікації з клопотанням про проведення аналізу можливостей АС щодо належного захисту його інформації та одержання відповідних консультацій.

Розділ IV ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В АС

Стаття 13. Політика в галузі захисту інформації

Політика в галузі захисту інформації в АС визначається Верховною Радою України.

Стаття 14. Державне управління захистом інформації в АС

Уповноважений Кабінетом Міністрів України орган здійснює управління захистом інформації шляхом:

- проведення єдиної технічної політики щодо захисту інформації;
- розроблення концепції, вимог, нормативно-технічних документів і науково-методичних рекомендацій щодо захисту інформації в АС;
- затвердження порядку організації, функціонування та контролю за виконанням заходів, спрямованих на захист оброблюваної в АС інформації, яка є власністю держави, а також рекомендацій щодо захисту інформації — власності юридичних та фізичних осіб;
- організації випробувань і сертифікації засобів захисту інформації в АС, в якій здійснюється обробка інформації, яка є власністю держави;
- створення відповідних структур для захисту інформації в АС;
- проведення атестації сертифікаційних (випробувальних) органів, центрів і лабораторій, видачі ліцензії на право проведення сервісних робіт в галузі захисту інформації в АС;

здійснення контролю захищеності оброблюваної в АС інформації, яка є власністю держави;
визначення порядку доступу осіб і організацій зарубіжних держав до інформації в АС, яка є власністю держави, або до інформації — власності фізичних та юридичних осіб, щодо поширення і використання якої державою встановлено обмеження. Міністерства, відомства та інші центральні органи державної виконавчої влади забезпечують вирішення питань захисту інформації в АС у межах своїх повноважень.

Стаття 15. Служби захисту інформації в АС

У державних установах та організаціях можуть створюватись підрозділи, служби, які організують роботу, пов'язану із захистом інформації, підтримкою рівня захисту інформації в АС і несуть відповідальність за ефективність захисту інформації відповідно до вимог цього Закону.

Стаття 16. Фінансування робіт

Фінансування робіт, пов'язаних із захистом інформації, яка обробляється в АС, здійснюється власником АС.

Роботи, пов'язані з виконанням додаткових вимог щодо захисту інформації, відмінного від сертифікаційного, фінансуються фізичною чи юридичною особою, що їх визначила, або на договірній основі.

Розділ V ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНУ ПРО ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 17. Відповідальність за порушення порядку і правил захисту інформації

Особи, винні в порушенні порядку і правил захисту оброблюваної в АС інформації, несуть дисциплінарну, адміністративну, кримінальну чи матеріальну відповідальність згідно з чинним законодавством України.

Стаття 18. Відшкодування шкоди

Шкода, заподіяна суб'єктам відносин, визначеним статтею 3 цього Закону, внаслідок незаконного створення перешкод для доступу до інформації, витоку чи втрати інформації в АС, відшкодовується особами, яких визнано винними в цьому.

Розділ VI МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ГАЛУЗІ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ В АС

Стаття 19. Взаємодія в питаннях захисту інформації в АС

З метою забезпечення міждержавної взаємодії обчислювальних мереж і АС уповноважені Кабінетом Міністрів України органи координують свою роботу щодо захисту інформації з органами захисту інформації інших держав.

Стаття 20. Забезпечення інформаційних прав України

Фізичні та юридичні особи в Україні на підставі Закону України «Про інформацію» можуть встановлювати взаємозв'язки з АС інших держав з метою обробки, обміну, продажу, купівлі відкритої інформації. Такі взаємозв'язки повинні виключати можливість несанкціонованого доступу з боку інших держав або їх представників — резидентів України чи осіб без громадянства до інформації, що є в АС України, незалежно від форм власності і підпорядкування, стосовно якої встановлено вимоги нерозповсюдження її за межі України без спеціального дозволу.

Іноземні держави, іноземні фізичні та юридичні особи можуть виступати власниками АС в Україні, власниками інформації, що розповсюджується та обробляється в АС України, або засновувати спільні з українськими юридичними та фізичними особами підприємства з метою створення АС, постачання інформації до АС України, обміну інформацією між АС України та АС інших держав. Окремі види такої діяльності здійснюються на підставі спеціального дозволу (ліцензії), що видається уповноваженим на це органом.

ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства освіти і науки
України
13.08.2004 р. №657

ПРИМІРНЕ ТИМЧАСОВЕ ПОЛОЖЕННЯ про фонд навчальних комп'ютерних програм

Фонд навчальних комп'ютерних програм (далі — фонд) — це Фонд сучасних електронних засобів навчання на матеріальних носіях, що отримали гриф, Міністерства освіти і науки України (далі — МОН), і рекомендовані для використання в системі загальної середньої освіти.

1. Загальні положення

1.1. Фонд створений для збирання, систематизації та доведення до навчальних закладів інформації про розроблені навчальні комп'ютерні програми, надання необхідної методичної допомоги педагогічним працівникам щодо використання зазначених комп'ютерних програм.

1.2. Фонд своєю діяльністю сприятиме:

- реалізації державної політики в галузі інформатизації освіти, забезпеченню умов використання ліцензійних комп'ютерних програм у навчальних закладах;
- наданню методичної допомоги щодо впровадження та використання навчальних комп'ютерних програм у навчальних закладах;

- підвищенню фахової, педагогічної майстерності педагогічних працівників шляхом популяризації електронних засобів навчання, наданню максимально повної інформації про розроблені навчальні комп'ютерні програми, що відповідають сучасним інформаційним та педагогічним вимогам;
- впровадженню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес.

1.3. Користувачами фонду є працівники органів управління освітою, інститутів післядипломної педагогічної освіти, учителі та викладачі, юридичні та фізичні особи.

1.4. Фонд формується тільки з тих програмних продуктів на матеріальних носіях, що занесені до реєстру навчальних комп'ютерних програм.

2. Організація управління діяльністю 2.1. Загальне керівництво діяльністю фонду здійснює Навчально-методичний центр організації розробки та виробництва засобів навчання МОН в особі директора.

2.2. Майно фонду утримується Науково-методичним центром організації розробки та виробництва засобів навчання МОН.

3. Завдання фонду

3.1. Головним завданням фонду є поповнення, упорядкування, збереження інформаційних ресурсів на матеріальних носіях та інформування навчальних закладів про навчальні комп'ютерні програми, що отримали гриф МОН та рекомендовані для використання в навчально-виховному процесі.

3.2. Для виконання зазначених завдань фонд:

- здійснює аналіз, каталогізацію та веде облік інформаційних ресурсів;
- формує базу даних, що містить інформацію щодо розроблених навчальних комп'ютерних програм;
- проводить просвітницьку діяльність та популяризацію інформаційних ресурсів на матеріальних носіях: організовує науково-практичні конференції, семінари, «круглі столи» тощо;
- розповсюджує на замовлення навчальних закладів наявні у фонді навчальні комп'ютерні програми;
- надає методичні, консультативні та інші послуги;
- здійснює комплекс заходів, спрямованих на поповнення, упорядкування та збереження інформаційних ресурсів на матеріальних носіях;
- проводить моніторинг використання наявних у фонді інформаційних ресурсів;
- висвітлює роботу фонду в пресі та мережі Інтернет на відповідних освітніх сайтах;
- звітує МОН про роботу фонду;

— проводить іншу діяльність, пов'язану з його основними завданнями.

4. Обов'язки з обслуговування користувачів

- 4.1. Надання доступу до інформаційних ресурсів фонду.
- 4.2. Інформування навчальних закладів про наявні у фонді навчальні комп'ютерні програми та умови їх розповсюдження.
- 4.3. Надання допомоги навчальним закладам у доборі необхідних навчальних комп'ютерних програм.

5. Фінансове забезпечення фонду

- 5.1. Витрати на утримування фонду здійснюються МОН.
- 5.2. Відшкодування витрат на надання додаткових послуг із користування інформаційними ресурсами фонду може здійснюватись на платній основі згідно переліку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.07.03 р. №1180, та в порядку, передбаченому наказом МОН від 01.12.03 р. №798.

ЗАТВЕРДЖЕНО Наказ Міністерства освіти і науки
України
13.08.2004 р. №657

ПРИМІРНЕ ТИМЧАСОВЕ ПОЛОЖЕННЯ про реєстр навчальних комп'ютерних програм

Положення про реєстр навчальних комп'ютерних програм (далі — Реєстр) визначає процедуру подання заявок на реєстрацію навчальних комп'ютерних програм (далі — НКП), їх розгляду, реєстрації, публікації відомостей про цю реєстрацію, видачі свідоцтв про внесення НКП до Реєстру.

Ведення Реєстру здійснюється Міністерством освіти і науки України (далі — МОН) в особі Науково-методичного центру організації розробки та виробництва засобів навчання.

Дане положення розроблено відповідно до Концепції легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.05.02 №247-р, та інших нормативних актів, що регулюють правовідносини у сферах освіти та охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Загальні положення

1. Реєстр — це каталог НКП, призначених для використання в системі загальної середньої освіти.
2. Реєстр ведеться з метою:

- систематизації інформації щодо розроблених НКП, що мають відповідний гриф МОН;
- забезпечення навчальних закладів інформацією про розроблені НКП, що рекомендовані МОН для використання в навчальних закладах;
- забезпечення розробників інформацією стосовно наявних НКП з метою уникнення невиправданого дублювання розробок НКП та нераціонального використання бюджетних коштів.

3. Держателем Реєстру є Науково-методичний центр організації розробки та виробництва засобів навчання МОН (далі — Уповноважена установа), що забезпечує ведення, формування та функціонування Реєстру.

Інформаційна база Реєстру

4. Інформаційна база Реєстру формується з вигляді масивів реєстрових записів. Реєстрі вий запис містить такі відомості:

- номер реєстрації, що співпадає з номером свідоцтва про внесення НКП до Реєстру;
- номер заяви з датою її подання;
- галузь науки та навчальний предмет, до яких належить НКП;
- освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні для яких призначена НКП;
- найменування НКП (повне, скорочене);
- версія НКП (за наявності);
- тип ЕОМ;
- операційні системи, на які можлива інсталяція НКП;
- вимоги до складу та параметрів техніки засобів: необхідна ємність оперативної пам'яті (у байтах) для повноцінного функціонувань НКП, наявність звукового супроводу, використання локальної чи глобальної мережі, вимоги до дискового простору НКП (у байтах)?
- мова інтерфейсу НКП;
- відомості про заявника, автора (ів) та особу (осіб), яким належать авторські майнові права на НКП;
- поштова адреса (місцезнаходження, місце проживання) та інша інформація, що ідентифікує заявника НКП, автора(ів) та особу (осіб) яким належать авторські майнові права на НКП.

Порядок внесення до Реєстру

5. Внесення до Реєстру відбувається на добровільних засадах, безоплатно, на підставі поданої заяви (додаток №1).

6. Заява про внесення до Реєстру подається до Уповноваженої установи з доданням встановленого пакета документів.

7. Заява та документи, що до неї додаються, подаються до Уповноваженої установи особисто заявником (уповноваженою ним особою) чи можуть надсилатися рекомендованим поштовим відправленням.

8. До заяви про внесення до Реєстру додаються:

- примірник НЕП у вигляді вихідного тексту (фрагментів вихідного тексту) в обсязі, необхідному для її ідентифікації. Заявник самостійно приймає рішення про те, які фрагменти вихідного тексту НЕП надати для внесення до Реєстру;
- інструкція користування навчальною комп'ютерною програмою (опис програми), що викладена у друкованому та електронному вигляді;
- копія листа про надання НЕП відповідного грифу МОН;
- копії документів, що підтверджують наявність у заявника авторського майнового права на НЕП (авторські та ліцензійні договори, ліцензії, договори про створення за замовленням та про передавання виключних авторських майнових прав, інший договір про розпорядження авторськими майновими правами).

У разі, якщо заявником було отримано свідоцтво про реєстрацію права автора на твір (НЕП), на підтвердження своїх авторських майнових прав він може подати копію такого свідоцтва.

Копії вище перелічених документів прошиваються, нумеруються та посвідчуються: від юридичної особи заявника — посадовою особою (також скріплюються печаткою); від фізичної особи заявника — особистим підписом заявника.

9. Кожна версія НЕП підлягає окремій реєстрації.

10. Заявник несе особисту відповідальність за достовірність інформації, що подається з метою внесення до Реєстру.

11. Уповноважена установа:

- приймає заявки, подані на реєстрацію, і розглядає їх на предмет визначення відповідності вимогам цього Положення;
- приймає рішення про реєстрацію або про відмову в реєстрації НЕП;
- у разі прийняття рішення про реєстрацію НЕП вносить відомості про неї до Реєстру та видає свідоцтво.

12. Заява про внесення до Реєстру розглядається не пізніше, ніж у місячний строк з моменту її надходження до Уповноваженої установи.

За результатами розгляду заяви Уповноважена установа приймає рішення про реєстрацію НЕП або обґрунтоване рішення про відмову у її реєстрації.

Кожне з рішень оформляється у двох примірниках, один з яких зберігається в Уповноваженій установі, а другий надсилається заявникові.

Форма і зміст зазначених рішень визначаються Уповноваженою установою. При цьому документи, подані заявником на реєстрацію НЕП, йому не повертаються.

13. Підставами для прийняття рішення про відмову в реєстрації НЕП є:

- невідповідність поданих документів вимогам, зазначеним у пункті 8 даного Положення;

— невідповідність НЕП вимогам чинного законодавства про авторське право.

14. Уповноважена установа видає свідоцтво (додаток №2) про внесення НЕП до Реєстру.

Свідоцтво має обмежений термін дії, що не може перевищувати термін дії грифу МОН, наданого НЕП.

Свідоцтво про внесення до Реєстру видається заявнику (уповноваженій ним особі) особисто.

15. НЕП вважається зареєстрованою з дня прийняття рішення про її реєстрацію.

Внесення змін до Реєстру

16. У разі зміни особи, якій належать авторське майнове право на зареєстровану НЕП, вносяться відповідні відомості до інформаційної бази Реєстру і видається нове свідоцтво.

Для внесення змін до Реєстру необхідно надіслати на адресу Уповноваженої установи відповідну заяву та документи, що підтверджують такі зміни.

Вилучення з Реєстру

17. Вилучення з Реєстру провадиться Уповноваженою установою у випадках:

- закінчення строку, на який видано свідоцтво про реєстрацію НЕП;
- за заявою заявника про вилучення його з Реєстру.

Користування інформацією Реєстру

18. Користувачами даних Реєстру є навчальні заклади, органи державної влади, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності та окремі громадяни.

19. Відшкодування витрат на надання додаткових послуг з користування даними Реєстру може здійснюватись на платній основі в порядку, передбаченому наказом МОН України від 01.12.03 р. №798, та згідне переліку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.07.03р. №1180.

Додаток №1 до примірнього тимчасового
Положення про Реєстр навчальних
комп'ютерних програм

ЗАЯВА про внесення до Реєстру навчальних комп'ютерних програм

Заявник _____
(П.І.Б., фізична або юридична особа)

поштова адреса (місцезнаходження, постійне місце проживання)

ідентифікаційний код юридичної особи: _____

ідентифікаційний номер фізичної особи: _____

№ телефону: _____ № факсу: _____

просить включити до Реєстру навчальних комп'ютерних програм.

Галузь науки, до якої належить навчальна комп'ютерна програма, та навчальна дисципліна, що підтримується нею _____

Найменування навчальної комп'ютерної програми, що реєструється: _____

Автор (и) _____
(П.І.Б.)

поштова (і) адреса (ї), (постійне місце проживання)

Особа (и), якій (им) належить авторське майнове право _____

(П.І.Б., фізична або юридична особа)

поштова адреса (місцезнаходження, постійне місце проживання)

Підпис заявника _____

(посада, прізвище, ім'я та по батькові, дата) (підпис)

М.П.

Додаток №2 до примірною тимчасового

Положення про Реєстр навчальних

комп'ютерних програм

Герб України МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ

УКРАЇНИ

СВІДОЦТВО

**про внесення навчальної комп'ютерної програми до
реєстру навчальних комп'ютерної програм**

Серія _____ № _____

(найменування навчальної комп'ютерної програми)

Автор (и) _____

(П.І.Б.)

(поштова (і) адреса (и), постійне місце проживання)

Особа (и), якій (им) належить авторське майнове право _____

(П.І.Б., фізична або юридична особа, повне та скорочене найменування юридичної особи)

(поштова (і) адреса (и), місцезнаходження, постійне місце проживання)

Галузь науки, до якої належить навчальна комп'ютерна програма, та навчальний предмет, що підтримується нею: _____

Дата реєстрації: _____

Строк дії реєстрації: _____

Дата видачі свідоцтва:

(посада, П.І.Б.)

(підпис)

М.П.

Н.В. Чабанна, зав.

відділом

НМЦ засобів навчання МОН України

Плагіат в Інтернет

Плагіат з появою Інтернету перетворився в серйозну проблему. За даними останнього опитування, проведеного професором Доном Маккей-бом (*Don McCabe*) з Ратгерського університету (*Rutgers University*), 37% з 30 тисяч студентів в 34 коледжах США користуються заповітним *copy&paste* для копіювання шматків чужих робіт, знайдених у Мережі, у свої власні. В 1999 році таких було тільки 10% . Однак 20% університетських професорів у США вже використовують програмні продукти, що виявляють факти плагіату. Все більша кількість видавництв, юридичних та інших компаній також починають застосовувати в повсякденній діяльності програмне забезпечення, що дозволяє аналізувати величезні обсяги текстової інформації та за лічені секунди виділяти в них ідентичні блоки.

Один з популярних інтернет-сервісів, що дозволяють вишукувати плагіаторів, створений компанією *iParadigms LLC* (<http://www.iparadigms.com>) з Окленда (Каліфорнія). Його історія бере початок в 1996 році, коли розроблена фахівцями компанії програма почала використовуватися викладачами Каліфорнійського університету в місті Берклі для аналізу студентських робіт. На відміну від звичайних пошукових систем типу *Google*, які здійснюють пошук по введеним користувачем ключовим словам, програмне забезпечення *iParadigms* створює цифровий образ всього документа, що перевіряє, після чого порівнює

його з матеріалом в Інтернеті та у спеціалізованих базах даних, в тому числі на академічних ресурсах і в базах даних ЗМІ. Популярність нового сервісу виявилася настільки велика, що його послугами з минулої осені стала користуватися навіть Рада Безпеки ООН. Сьогодні детектор плагіату *Turnitin* (<http://www.turnitin.com>) застосовується більш ніж в 2500 вищих навчальних закладах США і більш ніж в 1000 — за кордоном. Комерційна версія програми *iThenticate* з'явилася в січні 2005 року.

Користування *iParadigm* обходиться для університетів \$500 щорічних ліцензійних відрахувань плюс \$0,6 за кожного студента. Комерційні користувачі платять \$1000 в рік плюс \$10 за кожну сторінку проаналізованого тексту. Для друкованих засобів масової інформації розцінки визначаються з врахуванням кількості слів в аналізованому тексті й тиражу видання.

Аналогічні детектори плагіату пропонують сьогодні на ринку й інші компанії. Багато хто, наприклад *Glatt Plagiarism Services*, *MyDropBox*, *CFL Software Development*, повідомляють про ріст популярності своїх продуктів не тільки в університетських стінах, але й за їхніми межами. Плагіат вишукують компанії, що випускають навчальну продукцію, юридичні фірми, інтернет-компанії, а також державні органи. При цьому найчастіше виявляються досить цікаві факти.

Так, приміром, програма *iParadigm* допомогла газеті *The Hartford Courant* підтвердити, що президент Центрального університету штату Коннектикут Річард Джадд (*Richard Judd*) у своєму оглядовому матеріалі використав готові пропозиції не тільки з газети *The New York Times*, як припустив один із читачів, але й ще із трьох джерел. У цілому 11% його тексту були «запозичені». Попередня спроба перевірити обґрунтованість підозр уважного читача за допомогою звичайної пошукової системи успіху не принесла. Громадянину Джадду довелося достроково перервати свою кар'єру.

Коротка історія копірайта

1790 рік. Уперше прийнятий закон, що вводить правило копірайта. Закон захищає авторів книг, карт і креслень. Автор твору має права на свій витвір протягом 14-ти років і після закінчення цього терміну має право продовжити його ще на 14 років. Реєстрація проводиться в місцевих судах.

1802 рік. Копірайтом дозволено захищати будь-які видання, що вийшли з друкарні.

1831 рік. Право на копірайт одержують композитори. Нотні записи їхніх творів заборонено передруковувати і продавати без дозволу. Термін дії копірайта продовжений до 28 років з правом пролонгації ще на 14 років.

1856 рік. Копірайтом дозволено захищати драматичні твори.

1865 рік. Копірайт поширюється на фотографії.

1886 рік. Підписано першу повномасштабну міжнародну угоду про захист авторських прав «Бернську конвенцію». Її метою було забезпечення взаємного визнання авторських прав різними державами і встановлення міжнародних норм для їхнього захисту. Європейські країни домовилися створити єдину процедуру реєстрації авторських прав, а не реєструвати копірайт у кожній окремій державі. Бернська конвенція неодноразове переглядалася і доповнювалася.

1897 рік. Музичні твори заборонено виконувати без дозволу автора.

1909 рік. Прийнято правило, відповідно до якого авторські права здобуваються після першої публікації (обнародування) добутку.

1912 рік. Копірайтом дозволено захищати кінофільми. Раніше вони вважалися галуззю фотографії.

1952 рік. В Женеві підписана перша міжнародна конвенція про захист авторських прав.

1953 рік. Копірайтом дозволено захищати абсолютно всі літературні твори.

1971 рік. Підписано Паризьку конвенцію про захист авторських прав. **1978 рік.** Термін дії копірайту знову продовжений. Тепер він діє до смерті автора і залишається в силі ще 50 років.

1980 рік. Копірайтом дозволено захищати комп'ютерні програми.

1982 рік. У законодавство США вносяться доповнення, які дозволяють засудити порушників закону про копірайт до великих штрафів і тюремного ув'язнення.

1983 рік. Знаковий судовий процес. Британська Енциклопедія подала в суд на органи шкільної освіти США, звинувативши їх в тому, що вони виготовляють для шкіл навчальні телепередачі, в яких активно використовують інформацію з енциклопедії. Ці передачі транслюються в багатьох школах, крім того, доступ до записів мають всі бажаючі школярі і їхні батьки. Суд став на сторону Британської Енциклопедії, вирішивши, що педагоги порушили закон про авторські права.

1990 рік. Копірайтом дозволено захищати архітектурні проекти, комп'ютерну графіку, художні інсталяції та перформанси.

1991 рік. Об'єктом судової суперечки стали телефонні книги. Одна компанія-видавець подала в суд на іншу, обвинувативши її в тому, що вона надрукувала аналогічну інформацію. Суд ухвалив, що адреси і телефони жителів того чи іншого міста не можуть захищатися копірайтом, том> що вони є «колекцією фактів», яку кожен вправі збирати і публікувати.

1992 рік. Заборонено переписувати і відтворювати музичні записи без дозволу власників прав на них. Приватний звукозапис дозволений винятково для домашнього користування.

1993 рік. Перший процес про порушення прав копірайта в Інтернеті. Журнал Плаубо засудив власника інтернет-сайту, що «вивісив» на ньом> відскановані фотографії дівчин з журналу.

1994 рік. Заборонено нелегальний запис виступів музикантів і перезапис відеокліпів.

1995 рік. Прецедентний судовий процес про порушення авторських прав в Інтернеті. Один з користувачів сервера помістив на ньому матеріали, захищені копірайтом. Власник авторських прав подав в суд на власника сервера. Суд виправдав інтернетника.

1996 рік. У Женеві представники 160-ти країн світу підписали документи про створення Всесвітньої організації із захисту інтелектуальної власності (*World Intellectual Property Organization*).

1998 рік. Новий закон обмежив можливості використання комп'ютерів для копіювання і відтворення творів, що захищаються копірайтом. Копірайтом дозволено захищати форму корпусу судна.

2001 рік. Журналіст, позаштатний співробітник газети *New York Times*, виграв процес проти цього видання. Причиною позову стало те, що *New York Times* виклала ряд його матеріалів у базу даних, запропоновану для комерційного використання.

В 2003 році Управління у справах копірайта США одержало більше 600 тисяч заявок на реєстрацію авторських прав. В 500 випадках у реєстрації було відмовлено, оскільки подавачі заявок були визнані плагіаторами. За станом на 2001 рік в базі дані Управління було близько 30 мільйонів творів, що захищені копірайтом.

Диктатура копірайта

Принцип дії копірайта заснований на простому правилі: «Якщо ти не можеш захистити те, що тобі належить, виходить, це тобі не належить». Індустрія копірайта відіграє колосальну роль в економіці США. По оцінках Міністерства торгівлі США (*Department of Commerce*), ті галузі економіки країни, які захищають права на свої вироби за допомогою копірайта, забезпечують 5% валового внутрішнього продукту Сполучених Штатів. Вони є найуспішнішими експортерами й приносять більше виторгу за рахунок продажів за межами США, ніж сільське господарство, автомобіле- і авіабудування Америки. Більше того, темпи створення нових робочих місць в індустрії копірайта в три рази перевищують цей же показник по іншій економіці США. Джек Валенті (*Jack Valenti*), голова Асоціації кіновиробників Америки (*Motion Picture Association of America*), один з найвідоміших захисників існуючих правил поводження з авторськими правами, вважає, що порушення копірайта щорічно наносять кіновиробникам США збиток, що становить по найскромнішим оцінкам \$3 млрд. За даними консалтингової фірми *Viant*, щодня через Інтернет нелегально закачується 350 тис. кінофільмів.

Копірайт (*copyright* — «право на відтворення») — це форма захисту інтелектуальної власності. Право на копірайт не здобувається за схемою, що використовується для одержання патенту. Процес оформлення патенту складний і трудомісткий. Відповідно ж до американського «Закону про копірайт»

(*Copyright Act*), він виникає негайно після закінчення роботи над авторським твором незалежно від того, де й коли ця робота була опублікована й чи була опублікована взагалі, а також чи були зареєстровані права автора на його витвір. Однак Керування з справ копірайта США (*US Copyright Office*) пропонує послуги з реєстрації копірайтів, що у випадку судового розгляду дозволяє обґрунтувати законність права володіння інтелектуальною власністю. Втім, ніяких дозволів не потрібно, щоб автор почав використовувати знак копірайта. Копірайт захищає літературні, музичні, хореографічні, графічні, архітектурні твори, фотографії, ігри й т.д. Твір, захищений копірайтом (а також будь-яка його частина), не може бути використана без дозволу власника. Копірайтом, однак, не можуть бути захищені ідея, процедура, процес, принцип тощо, оскільки, наприклад, заборона на використання тієї або іншої ідеї виключить її із практичної діяльності людей й унеможливить створення нових й оригінальних робіт на її основі. Консалтингова організація *IP Watchdog* ілюструє цей принцип наступним прикладом: роман про Другу світову війну може бути захищений копірайтом, але сама ідея написання нових романів на цю тему копірайтом захищена бути не може.

Закон декларує, що твори, захищені копірайтом, можуть бути використані для критики, коментарів, повідомлень засобів масової інформації, навчання й викладання, а також наукових досліджень. Однак при цьому твір повинен використовуватися «чесно», з дотриманням ряду правил, найбільш відомим з яких є коректне посилання на джерело й пряме цитування не більше двох абзаців оригінального тексту.

Однак нині право на копірайт приводить до малоприємних парадоксів. Група *The Verve* записала один зі своїх хітів, використавши музику монстрів року *Rolling Stones*. *The Verve* і не приховувала цього, однак змушена була перераховувати всі 100% гонорарів, отриманих за виконання хіта, у скарбничку *Rolling Stones*. Маловідомі композитори роками відстоюють у судах свої права на такі міжнародні шлягери, як *Lambada* і *Makarena*.

Але є й зовсім убивчі приклади — компанія звукозапису вирішила стягнути з бойскаутів авторські відрахування за виконання бойскаутами пісень, права на які належать даній компанії. Власники прав на відомий роман Маргарет Мітчел (*Margaret Mitchell*) «Віднесені вітром» (*Gone With the Wind*) заблокували публікацію роману «Та забрав їх вітер» (*The Wind Done Gone*), що описує історію Скарлет О'Хара з погляду чорношкірих рабів, тільки тому, що в творі використовувалися сюжетні лінії й персонажі, створені Мітчел. Графомани й маловідомі літератори подають у суд на авторів популярних романів, обвинувачуючи їх у викраденні сюжетів зі своїх творів.

Аналогічні суперечки періодично проходять між софтверними компаніями: наприкінці 1990-х років компанія *Microsoft* погодилася виплатити компанії *Apple* значну компенсацію за те, що частково використала ідеї Apple при створенні програми *Windows*.

Фактично жоден автор не може бути впевнений у тім, що його твір ніколи не буде визнано плагіатом, оскільки щось подібне було створене кілька десятиліть тому. Причина цього полягає в тривалих термінах дії копірайта. Раніше законодавство США декларувало, що право на копірайт може зберігатися протягом 14-ти років, однак може бути продовжене й, імовірно, може пролонгуватися нескінченно. Професор юридичного факультету Стенфордського університету Лоренс Лессіг (*Lawrence Lessig*), автор книги «Майбутнє ідей» (*The Future of Ideas: The Fate of the Commons in a Connected World*), підрахував, що за останні 40 років Конгрес США продовжував терміни дії копірайта 11 разів.

В 1998 році, коли це відбулося востаннє (був прийнятий закон *Copyright Term Extension Act*), була прийнята наступна формула: авторські права на той чи інший твір зберігаються до кінця життя його автора плюс 70 років. Це означає, що величезні масиви інформації знову залишаються недоступними для суспільства. Рішення Конгресу було оскаржено в суді, але в 2003 році Верховний суд США підтвердив його правочинність.

Лессіг став ідейним натхненником групи американських інтелектуалів, що створили неформальний рух з умовною назвою *Copy Left*. Ця назва має потрібний сенс. Якщо слово «копірайт» можна буквально перекласти як «права копія», то *Copy Left* — це «ліва копія». Крім того, назва має значення «забути копію». Споконвічно цей вираз використовували програмісти, показуючи, що частина написаного ними програмного коду може бути використана всіма бажаючими. З погляду прихильників Лес-сіга, автори, що захищають права на свій твір, можуть цілком компенсувати свої трудові зусилля за 14 років. Однак головними захисниками максимального продовження термінів дії копірайта є спадкоємці авторів, а також компанії, які різними способами вступають у володіння спадщиною творця. Лессіг і його послідовники вважають, що їхнє прагнення максимально довго зберігати контроль за правом використання твору з матеріальної точки зору цілком зрозуміле, але від цього страждає все людство. На думку *Copy Left*, нерозумно обмежувати доступ до твору через кілька десятиліть після його створення. Відомо багато випадків того, що порушення копірайта призводило до творчих вдач. Тверде дотримання закону про авторські права зробило б неможливим, наприклад, існування національного гімну США, музика якого була написана маловідомим британським композитором. Хрестоматійний приклад з мишеням Міккі Маусом: його творець художник Уолт Дісней зробив перший мультфільм про Міккі «Пароходик Віллі» (*Sreamboat Willie*), використавши як основу сюжету фільм великого коміка Бастера Кітона (*Buster Keaton*) «Пароплав Білл» (*Steamboat Bill*). За іронією долі рішення Конгресу 1998 року продовжило термін дії прав компанії *Walt Disney* на Міккі Мауса.

Джеймс Гласман (*James K. Glassman*), науковий співробітник Інституту американського підприємництва (*American Enterprise Institute*), вважає, що проблема захисту інтелектуальної власності стала однією з причин того, що технологічна революція перетворюється з дороги до волі в дорогу до рабства.

Число ттворів, ппатентів і торговельних марок, які будуть мати потребу в захисті, збільшється щодня. Нині викрадачі чужої інтелектуальної власності не обмежені державними кордонами й можуть діяти в різних країнах. Отже, неминуче будуть багаторазово збільшуватися витрати власників авторських прав на відстеження подібних порушень. В остаточному підсумку власники копірайту можуть стати рабами своєї власності — значна частина їхніх зусиль буде йти не на створення нового, а на захист старого.

Прихильники знищення диктатури копірайту вважають, що подібне застосування закону про авторські права робить США й світ менш вільними й знищує дух творчості. Міріам Нісбет (*Miriam Nisbet*), член ради Американської бібліотечної асоціації (*American Library Association*) вважає, що тенденції в цій сфері такі, **що** вже в найближчому майбутньому може виявитися неможливим використання чужих текстів і цитат для створення нових творів і навіть для написання шкільних творів і рефератів.

Якщо власники авторських прав зможуть ефективно контролювати те, як суспільство розпоряджається їхньою власністю, то теоретично вони зможуть стягувати плату, наприклад, за передрук декількох написаних ними абзаців у чужій книзі. Саме тому Джонатан Циттран (*Jonathan Zittrain*), відомий юрист, засновник дослідницького центру *Berkman Center for Internet and Society*, вважає, що дії американських законодавців «неконституційні й фанатичні».

Роберт Бойнтон (*Robert Boynton*), що опублікував статтю із красномовною назвою «Тиранія копірайта» (*The Tyranny of Copyright*) у журналі *The New York Times Magazine*, прийшов до висновку, що єдиним справді вільним простором, де закони щодо захисту копірайту не діють повною мірою, є Інтернет.

Однак ера тотальної волі у Всесвітній мережі підходить до закінчення. Кіновиробники й компанії звукозапису останні два роки використовують програми, що дозволяють виявляти в Мережі користувачів, які нелегально скачують кіно або музику. Розроблено програмне забезпечення, що дозволяє знаходити в Мережі фрагменти тексту, скопійовані з того або іншого джерела. Подібні програми (наприклад WCopyfinder або iThenti-cate) використовують юридичні фірми, які захищають інтереси письменників і журналістів, а також самі засоби масової інформації (за повідомленням агентства *Associated Press*, газета *USA Today* застосовувала його, щоб довести, що один з її журналістів займався плагіатом).

Уже існують сайти, де будь-який творець тексту, «вивішеного» в Інтер-неті, може зареєструвати його й у майбутньому відслідковувати, чи не викрали інші інтернетчики належні йому слова й пропозиції.

Авторський Центр Інтелектуальних Технологій (Ювалер-проект) «Валері-Центр»

Тел.: (044) 433-26-76, Факс: (044) 434-57-90, Моб. тел.: 8-067-504-49-13

E-mail: vant@unicyb.kiev.ua, Web-сайт:

www.vant.unicyb.kiev.ua

1. Запрошує до співпраці і дискусій у наступних галузях:

Нові інформаційно-комунікаційні та банківсько-менеджерські *Internet-технології*, інтелектуальні системи та автоматизовані робочі місця (АРМ) і СППР, комп'ютерна дистанційна освіта, ситуаційно-дорадчі системи, комп'ютерне бізнес-планування та маркетинг, комп'ютерна фінансова математика, інтелектуальна власність та комп'ютерне авторське право, прикладна (математична) лінгвістика, *Internet-мови*, е-комерція, *e-book*, Web-дизайн, мастерінг, комп'ютерна валеологія, когнітологічні, синергетичні, акмеологічні системи, паралельна обробка даних, технології *Grid* та *Grade*.

2. Допомогає створювати і друкувати:

тези, статті, методики, підручники, навчальні посібники, монографії.

3. Пропонує розробку та впровадження:

- автоматизованих робочих місць різного типу, профілю та фаху;
- систем підтримки прийняття рішень;
- курсів з дистанційної освіти;

- комп'ютерного бізнес-планування;
- вільного (відкритого) програмного забезпечення;
- І*еб-сайтів (персональних та комерційних).

4. Готує до вступу в Університет.

5. Навчає по напрямках:

- робота на ПК в *Internet*, *Internet 2*;
- *Internet-мови* (HTML, PHP, *Java Script*, *Perl* тощо);
- *Web-дизайн*;
- *Word*, *Excel*, *Access*, *FrontPage*, *PowerPoint*, *AIM Flash* тощо;
- створення курсів з дистанційного навчання;
- інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право;
- комп'ютерна валеологія;
- проектування об'єктно-орієнтованих інтелектуальних АРМ;
- сучасні інформаційні технології;
- бізнес-планування підприємницької діяльності.

6. Здійснює:

- пошук, аналітичну підборку, аналіз та синтез матеріалів з перелічених у п. 1 питань або за замовленням;
- запис / перезапис інформації на *CD-R / RW*.

7. Безкоштовно надає консультації:

- стосовно організації школи «Власна справа», або школи приватного підприємця;
- з питань організації власних Веб-сайтів;
- з проблем інтелектуальної власності та комп'ютерного авторського права;
- комп'ютерної валеології (Комп'ютер та здоров'я). *Керівник*

центру:

Кандидат технічних наук, доцент Антонов Валерій Миколайович Розробник АРМ фахівців різного рівня, профілю, фаху та І*еб-сайтів Адреса персонального сайту: www.vant.unicyb.kiev.ua

АНТОНОВ Валерій Миколайович

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

I

КОМП'ЮТЕРНЕ АВТОРСЬКЕ ПРАВО

(2-е видання, стереотипне)

***Керівник видавничих проєктів Кривенко ОА. Редактор
Мартинюк І.В. Оригінал-макет виготовлено ТОВ "КНТ"
Відповідальний за випуск Пащутинський Є.К.***

*Підписано до друку 01.06.2006 р. Гарнітура SchoolBookAS. Формат
60X84 1/16. Папір офсетний. Друк офсетний. Обл. видав, арк. 37,09.
Умов. друк. арк. 30,23. Тираж 1000 пр. Замовлення № 447*

*Видавництво КНТ м.Київ, пр. Героїв Сталінграда, 8, корп. 8, кв. 1
Тел./факс (044) 581-21-38 e-mail: knt2003@ukr.net, www.knt2005.narod.ru
Свідоцтво: серія ДК № 581 від 03.08.2001р.*

*Віддруковано з оригінал-макету видавництва КНТ в друкарні ПП Мошак М. І. (свідоцтво ДК
№ 867 від 22.03.2002 р.) 32300, м. Кам'янець-Подільський, вул. П'ятиницька, 9а тел. (03849) 2-72-
01, 2-20-79*